



ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ
ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТ



Сараптамалық стратегиялық сессиясының
МАТЕРИАЛДАРЫ

Алматы, 21-22 ақпан 2024 ж.



МАТЕРИАЛЫ

Экспертной стратегической сессии
Алматы, 21-22 февраля 2024 г.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

**«ЗЕРТТЕУ УНИВЕРСИТЕТІН
ДАМЫТУДЫҢ ЗАМАНАУИ ТРЕНДТЕРІ»
Сараптамалық стратегиялық сессиясының МАТЕРАЛДАРЫ
Алматы, 21-22 ақпан 2024 жыл**

**МАТЕРИАЛЫ
Экспертной стратегической сессии
«СОВРЕМЕННЫЕ ТРЕНДЫ РАЗВИТИЯ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОГО
УНИВЕРСИТЕТА»
Алматы, 21-22 февраля 2024 года**

**MATERIALS
on conducting the expert strategy session
"MODERN TRENDS
IN THE DEVELOPMENT OF A RESEARCH UNIVERSITY"
Almaty, 21-22, February 2024**

3-49 **«Зерттеу университетін дамытудың заманауи трендтері» атты сараптамалық стратегиялық сессиясының материалдары. 2024 жылдың 21-22 ақпаны. – Алматы: Қазақ университеті, 2024. – 532 б.**

ISBN 978-601-04-6608-1

Сборник статей подготовлен на основе докладов экспертной стратегической сессии «Современные тренды развития исследовательского университета», посвященной 90-летию КазНУ имени аль-Фараби, которая состоялась 21–22 февраля 2024 года в КазНУ имени аль-Фараби.

Программа экспертной стратегической сессии включала работу следующих панельных экспертных сессий: «Проектирование образовательных программ исследовательского университета: проблемы и перспективы», «Цифровая трансформация образования», «Инновационные технологии преподавания и обучения», «Инклюзивное образование», «Качество обучения и преподавания: трансформация роли преподавателя».

Докладчики обменялись идеями и лучшими практиками по интеграции науки и образования для формирования устойчивой и вдохновляющей образовательной среды; определили совместно с профессиональными сообществами актуальные требования рынка труда с целью оперативной интеграции востребованных навыков и компетенций в образовательные программы, ориентированные на профессиональные стандарты; предложили стратегию цифровой трансформации исследовательского университета с целью создания эффективных и доступных образовательных возможностей для разнообразных групп обучающихся, с учетом принципа равного доступа к обучению; представили инновационные методы преподавания и обучения, которые способствуют активному вовлечению обучающихся в образовательный процесс; рекомендовали механизмы для формирования безбарьерной образовательной среды, которая учитывает многообразие студенческого контингента, оказывает поддержку студентам с разнообразными потребностями и обеспечивает равные возможности для обучения; выработали образовательную стратегию, в которой наука выступает как ключевой драйвер развития образования в исследовательском университете.

Издание может быть полезно преподавателям, научным сотрудникам, обучающимся и всем, кто интересуется проблемами и перспективами развития образовательного лидерства.

**ӘОЖ 001
КБЖ 72**



СОДЕРЖАНИЕ:

№	Стр.
1. РЕЗОЛЮЦИЯ ПО ИТОГАМ ЭКСПЕРТНОЙ СТРАТЕГИЧЕСКОЙ СЕССИИ «СОВРЕМЕННЫЕ ТРЕНДЫ РАЗВИТИЯ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОГО УНИВЕРСИТЕТА»	10
ТРЕК 1. ПРОЕКТИРОВАНИЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОГРАММ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОГО УНИВЕРСИТЕТА: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ	
2. Бауенова М.Ө., Заядан Б.К., Садвакасова А.К., Акмуханова Н.Р., Кирбаева Д.К., Сарсекеева Ф.К. ЭКОЛОГИЯЛЫҚ БИОИНЖЕНЕРИЯ САЛАСЫНДАҒЫ ЖОҒАРЫ БІЛІКТІ ЖАРАТЫЛЫСТАНУ МАМАНДАРЫН ДАЯРЛАУ	18
3. Баяндинова С.М. УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ КАК ОСНОВА ТРАНСФОРМАЦИИ В СОВРЕМЕННЫЙ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ	23
4. Бейсен Н.А. ПРОЕКТНО-ОРИЕНТИРОВАННОЕ ОБУЧЕНИЕ В МАГИСТРАТУРЕ И ДОКТОРАНТУРЕ ПО ЕСТЕСТВЕННО-НАУЧНЫМ СПЕЦИАЛЬНОСТЯМ	26
5. Даулетбаева С.Б., Ловинская А.В., Чунетова Ж.Ж. ПРИМЕНЕНИЕ СТАТИСТИКИ И АНАЛИЗА ДАННЫХ КАК ВАЖНЕЙШАЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ КОМПЕТЕНЦИЯ	31
6. Дәулет Ф.Н. «АУЫЗЕКІ АУДАРМА» ЖАҢА БІЛІМ БЕРУ БАҒДАРЛАМАСЫН ОҚУ ПРОЦЕСІНЕ ЕНГІЗУДІҢ ӨЗЕКТІЛІГІ	36
7. Дускаев К.К., Жанабаева Ж.А. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ТҰҚЫ СУ ЭКОЖҮЙЕЛЕРІНІҢ ҚЫЗМЕТТЕРІН ОЛАРДЫҢ ОРНЫҚТЫЛЫҒЫН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДІҢ НЕГІЗІ РЕТІНДЕ ЭКОНОМИКАЛЫҚ БАҒАЛАУ	41
8. Ержан З.М., Масалимова А.Р. О НЕКОТОРЫХ ПУТЯХ ФОРМИРОВАНИЯ МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫХ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ ПРОЕКТОВ	48
9. Еримпашева А.Т. МЕЖДИСЦИПЛИНАРНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО В ИНТЕРЕСАХ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ: РАЗРУШЕНИЕ РАЗРОЗНЕННОСТИ В ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ УНИВЕРСИТЕТАХ	52
10. Жакупова Г.Т. НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ПРОЕКТИРОВАНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОГРАММ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОГО УНИВЕРСИТЕТА ПО ГУМАНИТАРНОМУ НАПРАВЛЕНИЮ	57
11. Zhussupova G.E., Zhussupova A.I., Litvinenko Y.A., Kenessova Z.A., Irmukhametova G.S. TECHNOLOGY OF PHARMACEUTICAL PRODUCTION: ROAD TO INNOVATION	62
12. Капанова Г.Ж., Танбаева Г.З. ПРОЕКТИРОВАНИЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОГРАММ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОГО УНИВЕРСИТЕТА: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ	67
13. Қарабаева Х.Ә. ЗЕРТТЕУ УНИВЕРСИТЕТІНІҢ БІЛІМ БЕРУ ЖӘНЕ ОҚЫТУ СТРАТЕГИЯСЫНДАҒЫ МЕМЛЕКЕТТІК ТІЛДІҢ ОРНЫ	73
14. Мырзатаев Н.Д. ЗЕРТТЕУ УНИВЕРСИТЕТІНІҢ БІЛІМ БЕРУ	



БАҒДАРЛАМАЛАРЫН ЖОСПАРЛАУ БАРЫСЫНДАҒЫ КЕЙБІР ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕР	75
15. Нарбаева К.Т., Жанабаева Ж.А. ОП ВОДНАЯ ДИПЛОМАТИЯ РЕАЛИЗАЦИЯ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ, СОЗДАНИЕ НОВЫХ ПЕРСПЕКТИВ В ОБЛАСТИ ВОДНЫХ РЕСУРСОВ	81
16. Насимова Г.О., Сайтова Н.А. НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ МЕТОДОЛОГИИ ПРОЕКТИРОВАНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОГРАММ МАГИСТРАТУРЫ	85
17. Суворова М.А., Айгашева З.Г., Жаркова И.М. РЕТРОСПЕКТИВНЫЙ АНАЛИЗ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОГРАММ: CASE-STUDY В ОБУЧЕНИИ МАГИСТРАНТОВ	96
18. Сұлтанбаева Г. С. ЖУРНАЛИСТИКА ЖӘНЕ КОММУНИКАЦИЯ БОЙЫНША БІЛІМ БЕРУ БАҒДАРЛАМАРЫНЫҢ ЗЕРТТЕУ ВЕКТОРЛАРЫ	100
19. Шаймерденова Н.Ж., Аманжолова Д.Б. НИИ ТЮРКОЛОГИИ И АЛТАИСТИКИ: КАК ИЗМЕНИЛАСЬ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКАЯ ПАРАДИГМА.....	106
ТРЕК 2. ЦИФРОВАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ ОБРАЗОВАНИЯ	112
20. Abzhapparova A.A. COMPARATIVE ANALYSIS OF ONLINE LEARNING DURING AND AFTER THE PANDEMIC	112
21. Алиев У.Ж. СОВРЕМЕННОЕ УНИВЕРСИТЕТСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ: СИСТЕМНО-СТРУКТУРНЫЙ АНАЛИЗ (Концептуальный науковедческий подход)	116
22. Асқарова Ғ.А. ЦИФРЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР КОНТЕКСТІНДЕГІ СТУДЕНТТІК ОРТАЛЫҚТАНДЫРЫЛҒАН ОҚЫТУ ЖҮЙЕСІ.....	121
23. Ахметкалиева С.К. СОВРЕМЕННЫЕ ТРЕНДЫ БИЗНЕС-ТЕХНОЛОГИЙ В СИСТЕМЕ НЕПРЕРЫВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В КОНТЕКСТЕ ЦУР4: КАЧЕСТВЕННОЕ ОБРАЗОВАНИЕ	126
24. Беков К.Б. ОБЗОР СОВРЕМЕННЫХ ПОДХОДОВ К ВОПРОСУ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИИ В УПРАВЛЕНИИ ВЫСШИМ ОБРАЗОВАНИЕМ	132
25. Джубатова Б.Н. ЗЕРТТЕУ УНИВЕРСИТЕТІНДЕГІ ГУМАНИТАРЛЫҚ БАҒЫТТАҒЫ ҒАЛЫМНЫҢ САНДЫҚ МӘДЕНИЕТІ	137
26. Езимова Д.К., Аширова Ж.Б. БИОЛОГИЯ САБАҒЫНДА ДӘРІЛІК ӨСІМДІКТЕРДІ ОҚЫТУДА ЗАМАНАУИ ЦИФРЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯНЫ ҚОЛДАНУ ӘДІСТЕМЕСІ.....	141
27. Иманқұлова С.М. ҚАЗАҚ ТІЛІН ЦИФРЛАНДЫРУДЫҢ НЕГІЗГІ БАҒЫТТАРЫ	146
28. Керімбек Ғ.Е. ЭКОНОМИКАЛЫҚ ПӘНДЕРДІ ОҚЫТУДЫҢ ЗАМАНАУИ ӘДІСТЕМЕСІН ЦИФРЛАНДЫРУ ЖӘНЕ ОНЫҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ	151
29. Қуандықов Қ.Ж. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА ЖОҒАРЫ ЗАҢ БІЛІМІН ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚЫТУДЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ	155
30. Мурзағалиева А.Г., Жолдахмет М.К. ВЛИЯНИЕ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ СИСТЕМЫ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ НА ОБРАЗОВАТЕЛЬНУЮ СТРАТЕГИЮ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОГО УНИВЕРСИТЕТА	160
31. Mussinova A.A., Nesterenkov P.A. LEGAL BASIS FOR THE USE OF GENERATIVE ARTIFICIAL INTELLIGENCE SYSTEMS IN HIGHER AND POST-GRADUATE EDUCATION	163



32. Самалдыков М.К. К ВОПРОСУ СОВРЕМЕННОЙ МЕТОДИКИ ПРЕПОДАВАНИЯ ДИСЦИПЛИНЫ «ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ КОРРУПЦИИ»	167
33. Танбаева Г.З. ЦИФРОВАЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ СРЕДА В ПОДГОТОВКЕ СПЕЦИАЛИСТОВ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ	174
34. Телебаев Г.Т. РЕЙТИНГИ УНИВЕРСИТЕТОВ И ЦИФРОВИЗАЦИЯ ОБРАЗОВАНИЯ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ	178
ТРЕК 3. ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ПРЕПОДАВАНИЯ И ОБУЧЕНИЯ.....	182
35. Абдигалиева Г.К. ПРИМЕНЕНИЕ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ ПРИ ПРЕПОДАВАНИИ КУРСА «ГОСУДАРСТВО И МЕЖКОНФЕССИОНАЛЬНЫЕ ОТНОШЕНИЯ В РК»	182
36. Aytasheva Z.G., Lebedeva L.P., Zhumabayeva B.A., Dauletbayeva S.B. PROGRAMS OF FINAL EXAMINATIONS AND STUDENT PROJECT PLANS DRAFTED BY USING AI AND REFERENCING GENERATORS	186
37. Аскарлова Ж.А. ЖОҒАРЫ БІЛІМ БЕРУ ӘДІСТЕМЕСІ РЕТІНДЕ СТУДЕНТКЕ БАҒДАРЛАНДЫРЫЛҒАН ТӘСІЛДЕРІ	191
38. Ахмадьяр Н.С., Буркитбаева С.С., Нурпеисова А.А. ОБУЧЕНИЕ ЛЕКАРСТВЕННОЙ ТЕРАПИИ, КЛЮЧЕВОЙ КОМПЕТЕНЦИИ ВРАЧЕЙ НА КАФЕДРЕ КЛИНИЧЕСКОЙ ФАРМАКОЛОГИИ	195
39. Базарбаева Т.А., Муканова Г.А. «ПОЛЕВЫЕ ПРАКТИКИ» - ОСНОВА НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ НАВЫКОВ СТУДЕНТОВ.....	199
40. Байжума С. ОҚЫТУ ҮРДІСІНДЕГІ МУЛЬТИМЕДИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ РӨЛІ.....	202
41. Дәулет Ф.Н. ОПЫТ И ПЕРСПЕКТИВЫ ВНЕДРЕНИЯ КОЛЛАБОРАТИВНОГО МЕТОДА В ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЙ ПРОЦЕСС.....	207
42. Досанов М.У., Маликова А.Ш. БІЛІКТІ ЗАҢ КАДРЛАРЫН ДАЙЫНДАУДА КРИМИНАЛИСТИКА ЖӘНЕ СОТ САРАПТАМАСЫ ПӘНДЕРІ БОЙЫНША САБАҚ ЖҮРГІЗУ КЕЗІНДЕ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ИНТЕРАКТИВТІ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ РӨЛІ МЕН МАҢЫЗЫ.....	213
43. Жакыпбек А.М., Аскарлова М.А., Мусажалиева А.Н. ИНТЕРАКТИВНЫЕ МЕТОДЫ В ОБУЧЕНИИ ГЕОГРАФИИ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ	219
44. Жолдубаева А.К. ПРЕПОДАВАНИЕ КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ МООК, ИЛИ НЕКОТОРЫЕ РАССУЖДЕНИЯ О СОБСТВЕННОМ ОПЫТЕ РАЗРАБОТКИ МООК В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ	225
45. Жусупова А.И., Жусупова Г.Е. ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ ПРЕПОДАВАНИЯ В ОБЛАСТИ STEM В АСПЕКТЕ ЦЕЛЕЙ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ	230
46. Ибраева А.С., Турсынкулова Д.А., Касымжанова А.А. СОВРЕМЕННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ОБУЧЕНИЯ КАК СРЕДСТВО ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ. ОПЫТ ПОДГОТОВКИ ЮРИСТОВ.....	235
47. Имангалиева Б., Елгондина Д. БІЛІМ БЕРУДЕГІ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ИНТЕГРАЦИЯЛАУ: ЖАҢА МҮМКІНДІКТЕР МЕН МІНДЕТТЕР	241
48. Issaliyeva M.A., Yessimsiitova Z.A. INNOVATIVE METHODS OF RESEARCH AND THEIR TRANSFORMATION IN BIOLOGICAL SCIENCE..	245



49.	Исмуханова Г.Г. АНАЛИЗ ПРАКТИКИ СОЧЕТАНИЯ ПРОЕКТНОГО МЕТОДА ОБУЧЕНИЯ И МЕТОДА ON-THE-JOB TRAINING В ПРЕПОДАВАНИИ ДИСЦИПЛИНЫ «МЕДИАЦИЯ В РАЗРЕШЕНИИ КОНФЛИКТОВ» ДЛЯ МАГИСТРАНТОВ-КОНФЛИКТОЛОГОВ	249
50.	Кабакова М.П., Мынбаева А.К. АНАЛИЗ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОГРАММ ПО «ПСИХОЛОГИИ» НАПРАВЛЕНИЯ ПОДГОТОВКИ «СОЦИАЛЬНЫЕ НАУКИ».....	254
51.	Қамзин К.Қ. ЖУРНАЛИСТИКА КОНВЕРГЕНЦИЯСЫНЫҢ ҒЫЛЫМИ-ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҮДЕРІСІН МОДЕЛЬДЕУ ӘДІСТЕРІ.....	261
52.	Каупенбаева С.М., Аликбаева М.Б. МӘДЕНИЕТТАНУЛЫҚ ПӘНДЕРДІ ОҚЫТУДА ЖОБА ӘДІСІН ҚОЛДАНУДЫҢ АРТЫҚШЫЛЫҚТАРЫ.....	266
53.	Куаналиева Г.А., Ашыралиева Б.С. ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ В ПРЕПОДАВАНИИ ЮРИДИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН	270
54.	Қуаналиева Г.А. ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРНЫНДАҒЫ БІЛІМ БЕРУДЕ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР.....	274
55.	Қоқай А. МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ В ВЕК ОБИЛИЯ ОБУЧАЮЩЕГО МАТЕРИАЛА В ИНТЕРНЕТЕ	278
56.	Майлықутова М.Д. ИНТЕРБЕЛСЕНДІ ӘДІСТЕР АРҚЫЛЫ СТУДЕНТТЕРДІҢ ФУНКЦИОНАЛДЫ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ ...	283
57.	Момынқұлова С.М. ІСКЕРЛІК ОЙЫН «КӘСІПКЕРЛІК ҚЫЗМЕТ НЕГІЗДЕРІ» ПӘНІ БОЙЫНША ПРАКТИКАЛЫҚ САБАҚТАРДЫ ӨТКІЗУДІҢ ТИІМДІ ӘДІСІ РЕТІНДЕ	290
58.	Мукажанова Ф. М. ЭФФЕКТИВНОЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ГЕНЕРАТИВНОГО ИИ В ОБРАЗОВАНИИ НА ПРИМЕРЕ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ.....	293
59.	Мұсатаев С.Ш. САЯСАТТАНУ ПӘНІ АРҚЫЛЫ СТУДЕНТ ЖАСТАРДЫ САЯСИ ӘЛЕУМЕТТЕНДІРУГЕ БАҒЫТТАЛҒАН ИНТЕРБЕЛСЕНДІ ОҚЫТУ ӘДІСТЕРІ.....	299
60.	Нурдубаева А.Р. ИННОВАЦИИ И МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫЙ ДИСКУРС В ТВОРЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИНАХ ДИЗАЙНА	305
61.	Нуржанова А.С., Есен Ұ.С. КІТАП ОҚУ АРҚЫЛЫ ТІЛ ҮЙРЕНУ СТРАТЕГИЯСЫ.....	311
62.	Ошанова О.Ж. ЖУРНАЛИСТІК БІЛІМ БЕРУ ЖӘНЕ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР	315
63.	Раманқұлова А.С., Ерсайнова А.Б. ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ОБРАЗОВАНИИ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ: ТРАНСФОРМАЦИЯ ОБУЧЕНИЯ В ЦИФРОВУЮ ЭПОХУ	320
64.	Рахматуллаева Д.Ж., Ережепова А.А. ПРОЕКТНАЯ РАБОТА КАК ИНСТРУМЕНТ ВОВЛЕЧЕНИЯ СТУДЕНТОВ В НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКУЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ	323
65.	Сулейменова С.Ж., Худайбердина Г.А. УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОГО УНИВЕРСИТЕТА: ИНТЕГРАЦИЯ И ИННОВАЦИЯ ДИСТАНЦИОННЫХ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ.....	329
66.	Танкиева А.К. CASTLE ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЖОБА ТӘЖІРИБЕСІ – УНИВЕРСИТЕТТЕ МЕНЕДЖМЕНТ- БАСҚАРУШЫЛЫҚ МАМАНДЫҚТАРЫНА ЭКОНОМИКАЛЫҚ КУРСТАРДЫ ОҚЫТУҒА ӘДІСТЕМЕЛІК НЕГІЗ РЕТІНДЕ	332
67.	Темірхан А.А., Басығараев Ж.М. БІЛІМ БЕРУДІҢ ЖАҢА	



ТЕХНОЛОГИЯСЫНЫҢ ТИІМДІЛІГІН АНЫҚТАУ	338
68. Торманов Н.Т., Торманова А.Т. СТУДЕНТТЕРДІҢ КӘСІБИ БІЛІМІН, БІЛІКТІЛІГІН, ҚҰЗІРЕТТІЛІГІН ДАМУДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІСТЕМЕЛЕР	343
69. Шабденова А.Б. ОРГАНИЗАЦИЯ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ: НОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ПОЛЕВОГО ЭТАПА КОЛИЧЕСТВЕННЫХ МЕТОДОВ	347
70. Ыргынбаева Ш.М., Жунусбаева Ж.К., Сербасова А.Д. БИОЛОГИЯ ПӘНІН <i>WORDWALL.NET</i> РЕСУРСЫН ПАЙДАЛАНЫП ОҚЫТУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ	351
ТРЕК 4. ИНКЛЮЗИВНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ	356
71. Бабашев А.М., Ерлан А.Е., Атанбаева Г.К., Макашев Е.К., Байтилесова Д.М. ГИПОКСИЧЕСКИЕ ТРЕНИРОВКИ ДЛЯ КОРРЕКЦИИ СОСТОЯНИЯ СТУДЕНТОВ В ПРОЦЕССЕ АДАПТАЦИИ К УЧЕБНЫМ НАГРУЗКАМ	356
72. Мукашева А.Б. ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ИНКЛЮЗИВНОМ ОБРАЗОВАНИИ	363
73. Надирова Г.Е. ОГРАНИЧЕННЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ НЕ ДОЛЖНЫ ПОМЕШАТЬ СТУДЕНТУ	369
74. Otyzbayeva K., Tussupova G., Dusengalieva A. ON THE ISSUE OF INCLUSIVE EDUCATION IN THE UNIVERSITIES OF KAZAKHSTAN	372
75. Рамазанова И.Р., Габдуллина Н.М., Ахметова А.Б. ПРОБЛЕМЫ ВНЕДРЕНИЯ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБУЧЕНИЯ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ УЧРЕЖДЕНИЯ	376
76. Садвакасова З.М. ТЕХНОЛОГИИ РАЗВИТИЯ ЛИЧНОСТИ И ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ПОДДЕРЖКА СТУДЕНТОВ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ (ООП) В СИСТЕМЕ ВУЗОВСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ	381
77. Тажина Г.О., Сыргакбаева А.С. ПРЕПОДАВАТЕЛИ УНИВЕРСИТЕТОВ О ПОВЫШЕНИИ КВАЛИФИКАЦИИ	387
ТРЕК 5. КАЧЕСТВО ОБУЧЕНИЯ И ПРЕПОДАВАНИЯ:	
ТРАНСФОРМАЦИЯ РОЛИ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ	392
78. Абишева М.Н. БІЛІМ БЕРУДЕГІ КРЕДИТТІК ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯСЫНЫҢ АРТЫҚШЫЛЫҒЫ	392
79. Асқарова Ж.А. БІЛІМ БЕРУДЕГІ ЦИФРЛЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІНІҢ ТРАНСФОРМАЦИЯЛАНУЫ	396
80. Байжұма Ж.Е. ЗЕРТТЕУ УНИВЕРСИТЕТІ ҮШІН ТҰРАҚТЫ БІЛІМ БЕРУ СТРАТЕГИЯСЫН ҚҰРУ: ХАЛЫҚАРАЛЫҚ РЕЙТИНГТЕР КОНТЕКСТІНДЕГІ БИЗНЕС ПЕН ЖОО АРАСЫНДАҒЫ ҒЫЛЫМ АҚПАРАТТЫҒЫНЫҢ РӨЛІ	400
81. Бақтыяр А.Т., Аблайханова Н.Т., Дүйсенбек А.А., Есенбекова А.Е., Мухитдинов А.М. ОҚЫТУШЫЛАРДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ШЕБЕРЛІГІ МЕН РЕФЛЕКСИЯНЫҢ ӨЗАРА БАЙЛАНЫСЫН ЗЕРТТЕУ	403
82. Балтымова М.Р. ОҚУ ҮДЕРІСІНДЕ ПӘНАРАЛЫҚ БАЙЛАНЫСТАРДЫ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ ЖОЛДАРЫ	407
83. Бегалинова К.К., Байтенова Н.Ж. ВЛИЯНИЕ МООК НА ВЫСШЕЕ ОБРАЗОВАНИЕ: ПОЗИТИВНЫЕ И НЕГАТИВНЫЕ АСПЕКТЫ	410



84. Борбасова Қ.М., Мұқан Н. ЖОҒАРЫ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕ ДІНТАНУЛЫҚ ПӘНДЕРДІ ОҚЫТУДЫҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ. «ДІНИ АНТРОПОЛОГИЯ» ПӘНІ МЫСАЛЫНДА	415
85. Бузуртanova М.М., Сейсебаева Р.Б. ОСОБЕННОСТИ ПРЕПОДАВАНИЯ ПОЛИТИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН ИНОСТРАННЫМ СТУДЕНТАМ	419
86. Жангабулова А.К., Ережепқызы Р. ЗЕРТТЕУ УНИВЕРСИТЕТТЕРІНДЕГІ БІЛІМ МЕН ҒЫЛЫМ ИНТЕГРАЦИЯСЫ.....	424
87. Ерназарова Г.И., Турашева С.К., Оразова С.Б. БИОТЕХНОЛОГИЯ БАҒЫТЫ БОЙЫНША БІЛІМ БЕРУ БАҒДАРЛАМАЛАРЫНЫҢ САПАСЫН АРТТЫРУ	428
88. Жақсылықбаева Р.С. ЖОҒАРЫ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕ САПАЛЫ ОҚЫТУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК ТӘСІЛІ	432
89. Жапаков С.М. ЦИФРЛЫҚ ТРАНСФОРМАЦИЯ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ОҚЫТУШЫНЫҢ МӘРТЕБЕСІ МЕН РӨЛІ	436
90. Жаркимбаева Д.Б. МӘДЕНИЕТТАНУ ПӘНІ БОЙЫНША СТУДЕНТТЕР МЕН МАГИСТРАНТТАРДЫҢ АНАЛИТИКАЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУЫҢ ҮШІН ПРОБЛЕМАЛЫҚ ДӘРІСТЕР ЕНГІЗУ ТӘЖІРИБЕСІ	441
91. Жугралина Б.М., Ашыралиева Б.С. МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ЮРИДИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН	444
92. Жугралина Б.М. ЗЕРТТЕУ УНИВЕРСИТЕТІНДЕГІ БІЛІМ САПАСЫН ЖОҒАРЫЛАТУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	447
93. Zhunusbayeva Zh.K., Lovinskaya A.V., Zhussupova A.I., Omirbekova N.Zh., Zhusupova G.E., Taipakova S.M., Serbayeva A.D. INTEGRATION OF MOOCS INTO THE EDUCATIONAL PROCESS: A TEACHER'S VIEW	450
94. Искакова Ф.А. РАЗВИТИЕ МЕЖДУНАРОДНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА В ОБРАЗОВАНИИ	454
95. Калишева Н.Х. НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ КАЧЕСТВА ОБУЧЕНИЯ И ПРЕПОДАВАНИЯ В НОВОМ КАЗАХСТАНЕ: ТРАНСФОРМАЦИЯ РОЛИ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ	458
96. Қаңтарбаева Ж.У., Сарсембаев Р.М. ДІНТАНУ ЖӘНЕ ТЕОЛОГИЯ БІЛІМ БЕРУ БАҒДАРЛАМАСЫНЫҢ ҚАЗІРГІ ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ҚОҒАМДАҒЫ ӨЗЕКТІЛІГІ	464
97. Құрманалиева А.Д. СТУДЕНТТЕРДІ ҒЫЛЫМИ ЗЕРТТЕУЛЕРГЕ БАҒДАРЛАУ ЖОЛДАРЫ (ДІНТАНУ БІЛІМ БЕРУ БАҒДАРЛАМАСЫ МЫСАЛЫНДА)	468
98. Қоқай А. ФОРМИРОВАНИЕ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ СТУДЕНТА ЧЕРЕЗ ОБРАЗОВАНИЕ	472
99. Лифанова Т.Ю., Вережкин А.В. СТРАТЕГИИ ФОРМИРОВАНИЯ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ В СОВРЕМЕННОМ УНИВЕРСИТЕТСКОМ ОБРАЗОВАНИИ	475
100. Мукашева А.Б., Хасанова С.А. TRANSFORMATION OF THE ROLE OF A HIGH SCHOOL TEACHER IN THE CONDITIONS OF DIGITALIZATION	481
101. Муратбаева Г.А. СИСТЕМА ОЦЕНИВАНИЯ УЧЕБНЫХ ДОСТИЖЕНИЙ ОБУЧАЮЩИХСЯ В ВУЗЕ.....	485
102. Мухитдинов Н.М., Сербасова А.Д., Дәулет К.Ә. ФИТОЦЕНОЗДАРДЫҢ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ, ФУНКЦИОНАЛДЫҚ, КОНСТИТУТЦИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ЭКОЛОГО-БИОЛОГИЯЛЫҚ ҚҰРАМЫН ЗЕРТТЕУДІҢ ҚАЖЕТТІГІ ЖӘНЕ ӨЗЕКТІЛІГІ ТУРАЛЫ	490



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

103.	Назарбекова С.Т., Тилеубаева Ж.С., Көшім А.Ғ. УНИВЕРСИТЕТТЕРДЕ ОҚЫТУШЫ ҚЫЗМЕТІН ЖЕТІЛДІРУ МӘСЕЛЕСІ ТУРАЛЫ	493
104.	Назарбекова С.Т., Шуақиев М.К. ПРЕПОДАВАТЕЛЬ ЕСТЕСТВЕННЫХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ И КАЧЕСТВЕННОЕ РАЗВИТИЕ ОБРАЗОВАНИЯ.....	497
105.	Пшенина Т.Е. СТУДЕНТ В РОЛИ ЭКСПЕРТА: РАЗВИТИЕ КОММУНИКАТИВНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ СФЕРЕ (ПРОДВИНУТЫЙ УРОВЕНЬ РК)	501
106.	Рамазанова А.Х. ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРНЫНДА ФИЛОСОФИЯНЫ ОҚЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІГІ ТУРАЛЫ	507
107.	Тапалова Р.Б. ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ПОДГОТОВКА ЮРИСТОВ В РК И ЕЕ ПРОБЛЕМЫ.....	510
108.	Таубаева Ш.Т., Мақсұтова И.О. ЦИФРЛЫҚ ДИДАКТИКА ПРИНЦИПТЕРІН ҚАЙТА ПАЙЫМДАУ	514
109.	Түлеуханов С.Т., Кулбаева М.С., Кайрат Б.К., Швецова Е.В. <u>ТРАНСФОРМАЦИИ ПРЕПОДАВАНИЯ БИОФИЗИКИ В УНИВЕСИТЕТЕ..</u>	519
110.	Утегенова А.Р. ПОЛУЧЕНИЕ «НЕФОРМАЛЬНОЙ РАННЕЙ ОБРАТНОЙ СВЯЗИ» ОТ СТУДЕНТОВ КАК ИНСТРУМЕНТ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ПРЕПОДАВАНИЯ.....	523
111.	Халикова Ш.Б., Басығариева Ж.А., Жунусова А.К. ОСОБЕННОСТИ ПРЕПОДАВАНИЯ КУРСА «ПОЛИТОЛОГИЯ» ДЛЯ СТУДЕНТОВ КАЗНУ ИМЕНИ АЛЬ-ФАРАБИ.....	527
112.	Чунетова Ж.Ж., Даулетбаева С.Б., Тайпакова С.М., Айташева З.Г., Жумабаева Б.А. ҚАЗІРГІ БІЛІМ БЕРУ КЕҢІСТІГІНДЕГІ ОҚЫТУШЫНЫҢ КӘСІБИЛІГІН ЖЕТІЛДІРУ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ	531



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

**РЕЗОЛЮЦИЯ
ПО ИТОГАМ ЭКСПЕРТНОЙ СТРАТЕГИЧЕСКОЙ СЕССИИ
«СОВРЕМЕННЫЕ ТРЕНДЫ РАЗВИТИЯ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОГО
УНИВЕРСИТЕТА»**

В КазНУ имени аль-Фараби **21-22 февраля 2024 года** состоялась экспертная стратегическая сессия «Современные тренды развития исследовательского университета» (*далее – Сессия*), посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби (*далее – Университет*).

Организатор Сессии – Департамент по академическим вопросам Казахского национального университета имени аль-Фараби при поддержке административного и профессорско-преподавательского состава факультетов/школ Университета.

Также в проведении Сессии издательскую поддержку оказал Издательский дом «Қазақ университеті»; техническую поддержку – Департамент обеспечения развития IT-инфраструктуры; информационную поддержку – Департамент информации и коммуникации.

В работе Сессии в формате оффлайн и онлайн приняли участие около 300 человек из пяти государств: Республики Казахстан, Российской Федерации, Латвийской Республики, Кыргызской Республики и Китайской Народной Республики.

С приветственным словом на пленарном заседании, посвященном открытию экспертной стратегической сессии, выступили:

- **Кудретгуллаева Рысгуль Орынбасаровна** – руководитель управления содержания высшего и послевузовского образования Комитета высшего и послевузовского образования Министерства науки и высшего образования Республики Казахстан (онлайн);
- **Еркинбаева Лаззат Калымбековна** – Член Правления - Проректор по академическим вопросам Казахского национального университета имени аль-Фараби.

Среди приглашенных участников были представители образовательной среды, бизнеса и общественности. В качестве почетных спикеров на пленарном заседании, посвященном открытию экспертной стратегической сессии, выступили:

- **Фан Сяоли** – профессор, декан инженерной школы Лондонского университета Королевы Марии при Объединенной образовательной школе, ученый в области вычислительных материалов (Китайская Народная Республика) (онлайн);
- **Сакенов Олжас Берлесович** – руководитель проектной группы «Мамандығым-болашағым» Национального центра развития высшего и послевузовского образования Министерства науки и высшего образования Республики Казахстан;
- **Скиба Марина Александровна** – кандидат педагогических наук, ассоциированный профессор, и.о.руководителя Центра академического превосходства Торайгыров Университета, Амбассадор European Traini Foundation (ETF), эксперт Национального центра развития высшего и послевузовского образования Министерства науки и высшего образования Республики Казахстан;
- **Чехович Юрий Викторович** – исполнительный директор компании «Антиплагиат» (Российская Федерация);
- **Курманбек улу Талантбек** – доктор технических наук, профессор, проректор по учебной работе Кыргызского государственного университета им. И. Арабаева (Кыргызская Республика);
- **Чайко Елена Валерьевна** – доктор инженерных наук, ведущий исследователь Рижского технического университета, профессор, директор профессиональной



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

бакалаврской программы «Информационные системы» ISMA Высшей школы менеджмента информационных систем (Латвийская Республика) (онлайн);

– **Мухамбетова Гульнар Амерзаевна** – кандидат медицинских наук, доцент ВАК, профессор кафедры нервных болезней Казахского национального медицинского университета им. С.Д. Асфендиярова;

– **Ефимова Ирина Евгеньевна** – кандидат экономических наук, ассоциированный профессор, представитель Германского аккредитационного агентства ASIIN в Центральной Азии, Член Европейской сети советников по образовательной политике Совета Европы (EPAN), эксперт Программы институционального оценивания EUA (онлайн);

– **Камила Роллан** – PhD, ведущий специалист по инклюзивному образованию Учебно-методического центра SDU University.

В рамках Сессии работа участников была организована по пяти трекам:

- «Проектирование образовательных программ исследовательского университета: проблемы и перспективы»;
- «Цифровая трансформация образования»;
- «Инновационные технологии преподавания и обучения»;
- «Инклюзивное образование»;
- «Качество обучения и преподавания: трансформация роли преподавателя».

На заседаниях треков были организованы мастер-классы, представлены презентации.

На пленарном заседании открытия Сессии и на заседаниях треков было заслушано 77 докладов.

По итогам будет подготовлен и опубликован сборник докладов участников Сессии.

Участники Сессии благодарят руководство Университета за предоставленную возможность проведения и поддержку Сессии, за возрождение традиции проведения ежегодной научно-методической конференции для обмена научным, методическим, дидактическим опытом преподавателей, а также гостей Сессии, активно участвовавших в ее работе.

Такая площадка необходима для развития образовательного лидерства в сообществе как преподавателей, так и высших учебных заведений в целом для научно-методической коллаборации участников в сфере высшего и послевузовского образования.

Участники Сессии считают, что цель, задача и ожидаемые результаты проведения Сессии были достигнуты. Состоялся плодотворный обмен опытом и мнениями между преподавателями организаций высшего и послевузовского образования (далее – ОВПО), представителями образовательных, научных учреждений, центров и т.д.

Участники Сессии обсудили широкий круг актуальных вопросов, поделились своими разработками. Было представлено много полезной информации для изучения и работы.

Учёные-исследователи, практики, представители образовательных, научных учреждений и центров активно выступали с презентациями, докладами, делились опытом, находя и устанавливая новые профессиональные контакты с целью дальнейшего более тесного сотрудничества и взаимодействия по общим актуальным вопросам.

Участники Сессии отмечают, что везде на заседаниях треков присутствовала доброжелательная атмосфера сотрудничества, состоялся конструктивный диалог, обмен опытом между опытными и молодыми преподавателями и учеными.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Участники Сессии согласовали общую позицию в понимании поставленных задач дальнейшего развития образования в Республике Казахстан, основных направлений цифровой трансформации образования и инклюзивного образования в Республике Казахстан, проблем и перспектив исследовательского университета, проектирования образовательных программ, трансформации роли преподавателя, применения инновационных технологий преподавания и обучения, дальнейшего улучшения качества обучения и преподавания.

По итогам проведенных пленарных заседаний, совместной работы в рамках треков Сессии были сформулированы основные выводы и предложения, в соответствии с которыми Сессия рекомендует:

Министерству образования и науки Республики Казахстан

ТРЕК 1

1. Внедрить междисциплинарные (онлайн, офлайн) образовательные программы (далее – ОП) с выделением образовательных грантов в ГОП «Междисциплинарные науки» для стимулирования мультидисциплинарного подхода в научных исследованиях.

2. Увеличить долю НИР в ОП.

3. Выделить дополнительное финансирование при реализации дуальных ОП между ОВПО и НИИ.

4. Организовать мониторинг карьерного роста молодых ученых для укрепления механизмов социального лифта в научной сфере.

5. Повысить статус ППС ОВПО, закрепив особый статус на законодательном уровне для повышения престижа и стимулирования качества научно-образовательного процесса.

6. Разработать и внедрить профессиональный стандарт в области научной деятельности, обеспечивающий единые критерии квалификации и качества научных исследований.

7. Возобновить Государственную программу индустриально-инновационного развития (ГПИИР), направленную на поддержку и стимулирование научных исследований и инновационной деятельности.

ТРЕК 2

1. Разработать новые и обновить действующие профессиональные стандарты, учитывающие переход к более экологически устойчивым способам производства и потребления.

2. Увеличить государственный образовательный заказ бакалавриата, магистратуры и докторантуры по инженерным и IT специальностям для удовлетворения возникающей производственной потребности.

3. Способствовать дальнейшему развитию непрерывного образования для получения специалистами дополнительного образования, повышения квалификации и модернизации цифровых навыков.

ТРЕК 3

1. Культивировать бережное и уважительное отношение к преподавательским кадрам, человеческому капиталу ОВПО и страны.

2. Активно внедрять новые цифровые образовательные ресурсы в образовательный процесс.

3. Создать новые каналы привлечения финансирования для ОВПО, нацеленных на приобретения лицензий на актуальные цифровые ресурсы.

4. Выделять финансовые средства для ОВПО на создание собственных центров по разработке цифровых образовательных ресурсов.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

ТРЕК 4

1. Выделить целевой бюджет для реализации Дорожной карты по инклюзивному образованию в ОВПО в части создания безбарьерной архитектурной среды.
2. Выделить целевой бюджет для реализации Дорожной карты по инклюзивному образованию в ОВПО в части приобретения звукоусиливающих, читающих, технических устройств, аудио-дескрипторов, декодеров речи по Брайлю и др. для адаптации к учебной среде незрячих, слабовидящих, глухих, слабослышащих и других категорий студентов с особыми образовательными потребностями (*далее* – ООП).
3. Выделить гранты на обучение различных категорий инклюзивных студентов: иностранные студенты, студенты из групп меньшинств, студенты с ООП.

ТРЕК 5

1. Поддержать инициативу Университета по созданию «Национального портфеля образовательных программ» с усилением корпуса экспертов работодателями.
2. Предоставить преподавателям Университета неограниченную свободу в выборе стиля, формы преподавания и возможности критически оценить свою долю в формировании необходимых для выпускника университета компетенций.

Другим Министерством Республики Казахстан

ТРЕК 1

1. Быть открытыми к сотрудничеству в области науки и образования – выходить с инициативами на ОВПО страны и поддерживать инициативы научно-образовательных коллективов.

ТРЕК 2

1. Содействовать усилению сотрудничества между министерствами, государственными органами, образовательными учреждениями и частным сектором для обмена опытом, реализации совместных проектов и масштабирования успешных цифровых образовательных практик.

Организациям высшего и послевузовского образования

ТРЕК 1

1. Увеличить количество образовательных грантов для постдокторантуры.
2. Повысить количество образовательных грантов для послевузовского образования.
3. Национальный проект «Зеленый мост через поколения» рассматривать как интеграционную исследовательскую площадку для междисциплинарных исследований молодых ученых.
4. Обеспечить финансирование инициативных проектов молодых ученых за счет средств внутривузовского бюджета, тем самым поддерживая развитие научного потенциала в лице молодежи.
5. При приеме в докторантуру учитывать наличие публикаций в международных научных базах данных Scopus и WoS как приоритетное условие, признавая это достижение в качестве важного фактора научного вклада и компетентности кандидата.

ТРЕК 2

1. Разработать и внедрить инновационные образовательные технологии и педагогические методики, способствующие эффективному использованию цифровых ресурсов в учебном процессе.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

2. Актуализировать образовательные программы в соответствии с запросом производства и профессиональных стандартов на переход к цифровой, более зеленой и устойчивой экономике.

3. Содействовать сотрудничеству между университетами, индустрией и государственными органами для разработки и внедрения инновационных проектов с применением искусственного интеллекта в области цифровой трансформации образования.

4. Нарастивать потенциал и развитие экологических и цифровых навыков, подкреплённых бизнес-знаниями, необходимых для решения проблем и изменений в технологиях, процессах и бизнес-моделях цифровой экономики.

5. Организовать курсы повышения квалификации ППС по развитию экологических и цифровых навыков у студентов.

6. Выявить и внедрить лучшие практики использования цифровых технологий в образовательном процессе, оценив их влияние на качество обучения.

ТРЕК 3

1. Для повышения качества преподавания и обучения студентов рекомендуется улучшить техническое оснащение факультетов (работающее оборудование для поточных лекционных залов /микрофоны, интерактивные панели, действующие проекторы и др./ с привлечением технического персонала по сопровождению деятельности преподавателя в поточных аудиториях).

2. Расширить возможности для создания рынка научно-методической и цифровой учебной литературы и цифрового учебного обеспечения, продвижения лучшей отечественной научно-методической литературы и цифровых ресурсов в ОВПО республики, доступных как для преподавателей, так и для администрации ОВПО.

3. С целью усиления традиции педагогического наставничества молодых преподавателей ввести для новых преподавателей ориентационную неделю или месяц с назначением на данный период университетского и кафедрального наставника.

4. Для консолидации научного потенциала ученых Казахстана создать единую открытую межвузовскую цифровую базу данных по научным исследованиям и диссертациям ученых Казахстана за 33 года независимости республики по всем направлениям науки с полнотекстовым доступом при регистрации преподавателей/ученых/ докторантов/магистрантов – аналог базы nauka.kz с полнотекстовым доступом, например, при подписке/другие варианты/;

5. Проводить регулярно курсы повышения квалификации для профессорско-преподавательского состава по применению актуальных цифровых образовательных ресурсов, включая системы с использованием искусственного интеллекта. Обучать преподавателей и студентов способам применения генеративных искусственных сетей в образовательном процессе.

6. Усилить доли собственных разработок цифровых образовательных ресурсов ОВПО, локализованных на государственном языке, в области виртуальных лабораторных работ, интерактивных сервисов по проверке усвоения знаний, массовых открытых онлайн курсов и т.п.

ТРЕК 4

1. Каждой ОВПО разработать свою дорожную карту по инклюзивному образованию соответственно своей специфике.

ТРЕК 5

1. Усилить междисциплинарный альянс и реализовать межпредметные связи в образовательном процессе.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Руководству Университета

ТРЕК 1

1. Рассмотреть возможность интеграции итоговой оценки по практике в итоговую оценку по дисциплине, признавая успешный запуск или внедрение студентами стартап-проектов и/или бизнес-инноваций как ключевой критерий успеха, стимулирующий прикладное применение знаний и развитие предпринимательских навыков.
2. Пересмотреть распределение кредитов по видам практик: увеличить количество кредитов полевых практик, создать стационарные базы практик для факультетов.
3. Скоординировать деятельность по реализации ОП между МНВО РК и МКИ РК по журналистике и коммуникации.
4. Создать дорожную карту по цифровой грамотности.
5. Усилить координацию по программам двойного диплома.
6. Усилить в ОУП траектории индивидуального обучения без учета количества обучающихся.
7. Инициировать программу менторства (наставничества) для молодых ученых, такую как «Школа молодого учёного-педагога», направленную на развитие их научных и педагогических компетенций.
8. Рассмотреть варианты снижения аудиторной нагрузки для ППС, активно занимающихся научной работой, с целью повышения эффективности их исследовательской деятельности.
9. Открыть новые ОП, ориентированные на научные исследования, для обеспечения актуальности и востребованности выпускников.
10. Создать условия для эффективной интеграции научного сообщества университета в международные научные сети и разработать новые научные направления.
11. Разработать межфакультетские ОП для стимулирования мультидисциплинарного подхода в научных исследованиях.
12. Обеспечить полное снабжение расходными материалами для практических и лабораторных занятий, особенно в области естественных наук.

ТРЕК 2

1. Разработать нормативные документы и механизмы по цифровой трансформации в образовании как стратегического приоритета для ОВПО, направленного на улучшение качества образования и подготовку студентов.
2. Стимулировать профессиональное развитие преподавателей в области цифровой педагогики, включая организацию курсов повышения квалификации, мастер-классов и научно-практических конференций.
3. Способствовать дальнейшему усилению цифровой инфраструктуры, обеспечивающей доступ студентов и преподавателей к современным образовательным ресурсам, включая электронные библиотеки, онлайн-курсы и сетевые платформы для обмена знаниями и опытом.
4. Разрабатывать и внедрять эффективные механизмы оценки качества образования, включая оценку компетенций студентов и эффективности использования цифровых образовательных ресурсов.
5. Разработать нормативные документы, регулирующие этические вопросы применения цифровых технологий и искусственного интеллекта.

ТРЕК 3



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

1. Создать и регулярно обновлять ресурсный центр Инклюзивного образования, оборудованный вспомогательными техническими средствами соответственно потребностям различных категорий студентов с ООП.

2. Проводить в ресурсных центрах Инклюзивного образования практические занятия со студентами педагогических образовательных программ

3. Проводить подготовку и переподготовку ППС в ресурсном центре Инклюзивного образования по работе со студентами с ООП.

По организационным вопросам конференции

4. При проведении следующей Сессии возможно разделить секции на полностью онлайн и полностью оффлайн секции/треки.

ТРЕК 4

1. Активно интегрировать МООК в образовательный процесс, перераспределить время, отведенные для аудиторного и внеклассного взаимодействия.

2. При интеграции МООК в учебный процесс обеспечить студентам широкий доступ к высококачественным ресурсам и возможность самостоятельного изучения, что в глобальном контексте способствует развитию навыков самостоятельного обучения и критического мышления обучающегося.

3. Повысить цифровую грамотность преподавателя, для чего организовать бесплатные курсы для освоения информационных технологий.

4. Для трансформации преподавателя в цифровое образование необходимо обновить материально-техническую базу университета новым современным оборудованием.

5. В рамках «Серебряного университета» выдвигать профессорско-преподавательский состав на зарубежные стажировки для повышения профессиональной квалификации.

По организационным вопросам конференции

1. Четко планировать время работы треков, меньше устных сообщений, чтобы было время на вопрос-ответ. Заблаговременно подготовить раздаточные материалы от спикеров. Организовать рекламную акцию/флешмоб, чтобы привлечь больше спонсоров.

2. Выделить отдельное время на мастер-классы.

3. Рассмотреть возможность приравнивание сертификатов за участие в конференции к повышению квалификации преподавателя.

4. В рамках данной конференции записать видео-ролики по выступлениям спикеров для использования в рабочем процессе, в виде готового продукта.

Работодателям

ТРЕК 1

1. Активнее вовлекать работодателей в процесс формирования ОП, обеспечивая тем самым востребованность выпускников на рынке труда.

2. Сформировать список актуальных проблем отрасли, которые могут быть решены в рамках выпускных квалификационных работ, магистерских и докторских диссертаций.

3. Разработать прикладные ОП по заказу работодателей для подготовки специалистов, максимально адаптированных к реальным условиям профессиональной деятельности.

4. Ввести систему спонсорских стипендий для студентов, показывающих высокие результаты в учебе и научной деятельности, с целью мотивации и поддержки талантливой молодежи.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

5. Активизировать привлечение инвестиций для модернизации материально-технической базы, обеспечивая современное образовательное пространство.

6. Укреплять развитие совместных форсайт-платформ для эффективного прогнозирования и адаптации к будущим изменениям в отрасли.

7. Совместно с ОВПО пересмотреть систему оплаты преподавательской деятельности работодателей, предлагая дифференцированный подход в зависимости от их вклада и участия в образовательном процессе.

8. Способствовать более тесному сотрудничеству работодателей с ОВПО для разработки блока элективных дисциплин образовательных учебных программ, отвечающих потребностям рынка труда в области цифровых технологий и компетенций.

9. Разработать совместно с представителями ОВПО практико-ориентированные и проектно-ориентированные дисциплины для формирования профессиональной готовности студентов решать практические задачи.

10. Обеспечить возможности для стажировок, практик и профессиональной подготовки студентов с целью приобретения практического опыта и навыков работы с современными цифровыми технологиями.

ТРЕК 4

1. Создать оборудованные рабочие места для студентов с ООП на период их производственной практики.

2. Создать оборудованные рабочие места для выпускников с ООП.

3. Создать совместную программу работодатель – ОВПО для обеспечения перехода и сопровождения, адаптации выпускника с ООП к профессиональной деятельности.

ТРЕК 5

1. Активно участвовать в работе конференций университета для обсуждения ключевых проблем по приобретению преподавателями цифровых компетенций.

2. Возможно, как дополнительный бонус для активных преподавателей, устанавливать специальную стоимость услуг на обучающие и иные мероприятия, проводимые работодателями.

Резолюция принята участниками Сессии на заключительном пленарном заседании 22 февраля 2024 года.



ТРЕК 1. ПРОЕКТИРОВАНИЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОГРАММ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОГО УНИВЕРСИТЕТА: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

М.Ө.Бауенова, PhD, аға оқытушысы,
Б.К.Заядан, ҚР ҰҒА корреспондент мүшесі,
б.ғ.д., профессоры,
А.К.Садвакасова, б.ғ.к., профессоры,
Н.Р.Акмуханова, б.ғ.к., доценті,
Д. К.Кирбаева, б.ғ.к., аға оқытушысы,
Ф.К.Сарсекеева, PhD, аға оқытушысы,
Биотехнология кафедрасы,
Биология және биотехнология факультеті,
эл-Фараби атындағы ҚазҰУ (Алматы қ.)

ЭКОЛОГИЯЛЫҚ БИОИНЖЕНЕРИЯ САЛАСЫНДАҒЫ ЖОҒАРЫ БІЛІКТІ ЖАРАТЫЛЫСТАНУ МАМАНДАРЫН ДАЯРЛАУ

Аңдатпа: Қазақстан Республикасының жоғары кәсіптік білім берудің мемлекеттік білім беру стандарттарына сәйкес ЖОО түлегінің негізгі құзыреттері қаралды. Білім беру саласына дайындықтың екі деңгейі бойынша "Экологиялық биоинженерия" мамандығы бойынша жаңа білім беру бағдарламасын әзірлеу және енгізу туралы ақпарат ұсынылған: мақсаты еңбек нарығында бәсекеге қабілетті жаңа формациядағы, экологиялық биоинженерия саласында кең ауқымды мамандарды даярлау болып табылатын Қазақстандық білім беру стандарттарының талаптарына бейімделген магистратура (7M051) және докторантура (8D051) бағдарламасы жұмыс берушілердің талаптарын қанағаттандыратын еңбек нарығы мен технологиялардың өзгермелі талаптарына бейімделе алады.

Тірек сөздер: Бітірушінің құзыреттілік моделі, білім беру бағдарламалары, Экологиялық биоинженерия.

Кез келген жоғары оқу орны қызметінің негізгі нәтижесі мамандарды сапалы даярлау болып табылады. Мамандардың сапалы дайындығы деп білім беру процесінің қасиеттері мен сипаттамаларының жиынтығы түсініледі, бұл оған жекелеген азаматтардың, кәсіпорындар мен ұйымдардың, қоғамның және тұтастай мемлекеттің білімі мен дағдыларына негізделген немесе болжамды қажеттіліктерді қанағаттандыруға мүмкіндігін береді [1, 2]. Бүгінгі таңда 9000 сериялы ИСО халықаралық стандарттарының маңызды қағидатына сәйкес сапалы білім берудің айрықша ерекшелігі тұтынушының талаптарына сәйкес бағдарлау болып табылады. Жоғары оқу орындарының академиялық дайындалған түлектері оларды тұлға ретінде және маман ретінде сипаттайтын белгілі бір құзыреттерге ие болуы керек.

Қазақстан Республикасының жоғары кәсіптік білім берудің мемлекеттік білім беру стандарттарына сәйкес болашақ мамандардың құзыреттілігі жалпы мәдени және кәсіптік құзыреттермен айқындалады (Қазақстан Республикасының Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты, 03.08.2022, № 348).

Жалпы мәдени құзыреттілік өзін-өзі оқытуға және туындаған танымдық мәселелерді өз бетінше шешуге, сондай-ақ адамның өз ұстанымын анықтауға жеткілікті білім деңгейі ретінде түсініледі. Жалпы мәдени құзыреттілік бізге өзара байланысты және өзара енетін үш бөліктен тұратын динамикалық интегративті тұлғалық білім ретінде



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

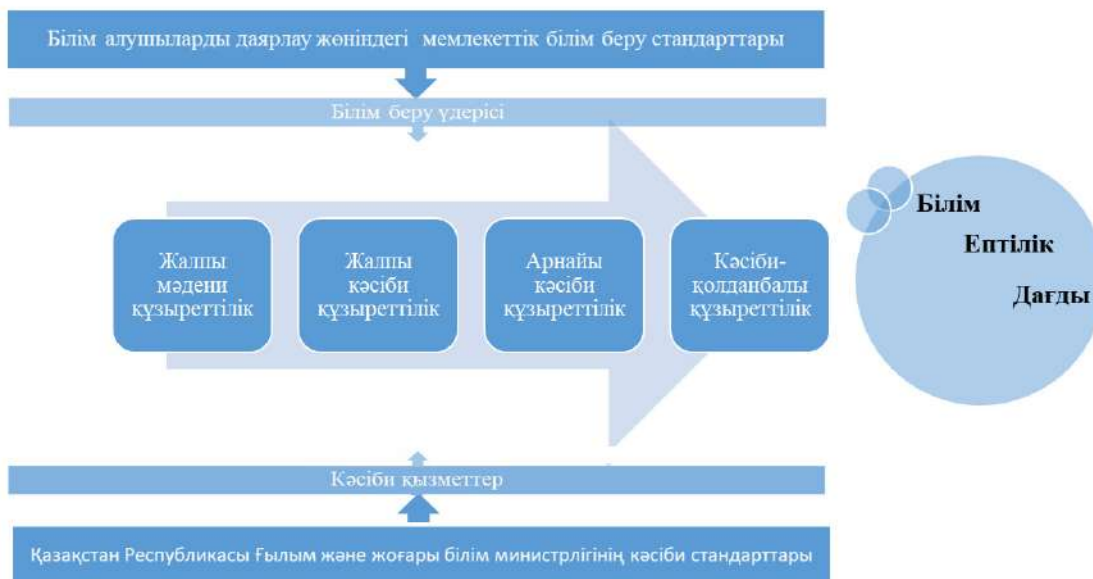
ұсынылады - перцептивті, коммуникативті және инерактивті [3, 4]. Бұл - психикалық жағдайларды, тұлғааралық қарым-қатынастарды және әлеуметтік орта жағдайларын үнемі өзгерту кезінде өзін және басқаларды да түсіну, айналасындағылармен тиімді өзара іс-қимыл жасауға дайындық және ұмтылу болып саналады.

Кәсіби құзыреттілік - бұл теориялық және практикалық білімді, кәсіби қызметтегі іскерліктер мен дағдыларды пайдалану қабілеті мен дайындығын, кәсіби білімді жаңарту мен толықтыруға және олардың құндылығын ұғынуға ұмтылуды қамтитын тұлғаның кешенді сапасы. Өз кезегінде, осы құзыреттердің әрқайсысы барлық жоғары оқу орындарының түлектері үшін ортақ жалпы (базалық, түйінді) құзыреттерге және белгілі бір кәсіби ортадағы табысты еңбек қызметі үшін қажетті арнайы құзыреттерге бөлінуі мүмкін.

Осылайша, бітіруші моделінде құзыреттіліктің төрт блогы айқын ерекшеленеді:

1. жалпы мәдени құзыреттілік,
2. жалпы кәсіби құзыреттілік,
3. арнайы кәсіби құзыреттілік,
4. кәсіби-қолданбалы құзыреттілік.

Жалпы кәсіби құзыреттіліктің құрамына ғылыми - зерттеу, жобалық-конструктивтік, әкімшілік - басқарушылық, өндірістік, педагогикалық қызмет саласындағы құзыреттер кіреді. Арнайы кәсіби құзыреттілік (біліктілік) - түлектің кәсіби даярлығының дәрежесі мен түрі, оның белгілі бір кәсіби қызметті орындау үшін қажетті кәсіби құзыреттіліктерінің болуы. Олардың мазмұны мемлекеттік біліктілік сипаттамаларымен анықталады. Кәсіптік-қолданбалы құзыреттілік қазіргі заманғы әдістер мен технологияларды практикада қолдану, ғылыми-зерттеу және ғылыми-өндірістік жұмыстарды ұйымдастыруда алған біліктері мен дағдыларын пайдалану, қызмет нәтижелерінің сапасын бағалау қабілеті ретінде айқындалады.



1-сурет - ЖОО түлегінің интеграцияланған құзыреттілік моделі

Сонымен қатар, университет түлегінің моделінде тілдік құзыреттілік сияқты маңызды компонентті атап өту қажет. Халықаралық байланыстар, ауызша мәдениетаралық коммуникациялар және өмір салаларын интернационалдандыру шет тілін білетін мамандарға үлкен сұраныстың қалыптасуына ықпал етеді және студенттердің оларды



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

оқуға деген ынтасын күрт арттырады. Бүгінгі таңда шет тілін жоғары деңгейде меңгеру кез келген бейіндегі мамандарға қойылатын қажетті талаптардың біріне айналады.

Жалпы, білім берудің барлық бағыттары бойынша бакалавриат және магистратура түлектерінің құзыреттілік үлгілері Қазақстан Республикасының мемлекеттік міндетті білім беру стандартында ұсынылған. Алайда, біздің республикамызда оқыту процесінде алынған білімді оларды пайдалану қабілетімен байланысты, білікті және құзыретті кадрлардың жетіспеушілігімен, студенттің жоғары оқу орнында оқуының табиғи циклі аяқталғанға дейін ақпараттың ескіруі сияқты жоғары білім берудің әлде де әртүрлі мәселелерінің бар екенін атап өту қажет.

Өздеріңіз білетіндей, дәстүрлі жоғары білім беру мәселелерінің осы шеңбері бүгінгі таңда жоғары білім беру жүйесінің құзыреттілік моделі болып табылатын жаңа буынның мемлекеттік білім беру стандарттарына көшуімен шешіледі.

ҚР Білім және ғылымды дамытудың жаңа мемлекеттік бағдарламасын іске асыруға сәйкес 2025 жылға қарай кәсіптік стандарттарды ескере отырып, барлық білім беру бағдарламаларын жанарту жоспарлануда - Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі, оған сәйкес колледждер мен жоғары оқу орындарының барлық бағдарламалары жұмыс берушілердің үмітін қанағаттандыруы тиіс. Сонымен, қазіргі білім беру тәжірибесінде құзыреттілік орталық ұғым ретінде әрекет етеді. Құзыреттілікке негізделген тәсіл оқыту нәтижелерін модельдеу және оларды жоғары білім сапасын қамтамасыз ету стандарттары ретінде ұсыну әдісі ретінде қарастырылады.

Қазақстандық білім беруде құзыреттілік тәсілдің қалыптасуы жалпы әлемдік үрдістер аясында жүреді. Бүгінгі таңда білікті маман үшін білімді, дағдыларды игеру жеткіліксіз, бүгінде кез-келген кәсіби қызметте: жобалау-конструкторлық, өндірістік-технологиялық, ұйымдастырушылық-басқарушылық, ғылыми-зерттеу немесе басқа да арнайы қызметте алдын-ала дайындалған қабілеттері бар маман сұранысқа ие. Бұл қолданыстағы білім беру процесін түбегейлі өзгертетін құзыреттілік тәсілі болып саналады. Негізінен, жаңа тәсіл білім беру процесін жеке әлеуеттің дамуына және түлекті кәсіби салада және күнделікті өмірде нәтижелі тәуелсіз іс-әрекетке дайындауға ықпал ететін осындай педагогикалық жағдайларды жасауға бағытталуы керек. Алайда, бүгінгі таңда түлектердің құзыреттілік модельдеріне қарамастан, ЖОО-да мамандарды сапалы даярлауды қамтамасыз етуге байланысты көптеген проблемалар мамандардың сапасына қойылатын талаптарға бірыңғай көзқарастың қалыптаспағандығымен байланысты екенін атап өтуге болады.

Білім беру қызметтерін тұтынушылардың әртүрлі топтары (халықаралық қауымдастық, мемлекет, жұмыс берушілер, студенттер және олардың отбасылары) талаптардың басымдықтарын белгілейді. Қолданыстағы тәсілдерді жүйелеу және түлекке қойылатын жалпы талаптарды әзірлеу қажеттілігі туындайды, мұнда өндірістік сала тарапынан ЖОО түлектеріне қойылатын талаптарды өзгертуге және кеңейтуге ерекше назар аударылады. Сондай-ақ, жаңа технологиялардың келуін, болашақтың жаңа кәсіптерінің қажеттілігін алдын-ала анықтайтын жедел цифрландыру мен күнделікті жұмысты автоматтандыруды атап өту қажет, олардың иелері әлемді адамзаттың айналасында өзгертетін негізгі процестерді көре білуімен, белгілі бір оқиғалардың салдарын ұзақ уақыт көзжиектерінде жүйелі түрде бағалай білуімен ерекшеленеді.

Мұның бәрі осындай "болашақ маман" болу үшін негізгі білім бере алатын жаңа білім беру бағдарламаларын әзірлеуді талап етеді. Бүгінгі таңда сұранысқа ие мамандықтардың бірі – экологиялық биоинженерия саласындағы маман.

Қоршаған ортаның қазіргі жай-күйін талдау және шетелдік және отандық өнеркәсіптік өндірістердің даму болжамы алдағы онжылдықтарда табиғатты үнемдеу



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

технологияларын ұйымдастыру процестерінде, жаңа жобалардың экологиялық сараптамасында, айналмалы циклдің аз қалдықты технологияларын құруда биотехнологиялық принциптер үстемдік ететінін көрсетеді. Бұл, ең алдымен, физика-химиялық және экологиялық технологиялардың дәстүрлі әдістерінің

Табиғатты қорғау технологияларын тиісті көлемде қамтамасыз ету үшін қазіргі таңда заманауи биология және биотехнологиялық әдістерді қолдана отырып шешу ағымдағы мәселердің бірі болып саналады. Экологиялық биотехнология бағытын дамытудың негізгі бағыттары, шешімі Қазақстан Республикасы үшін өзекті болып табылады:

- ✓ биоэнергетика;
- ✓ агроөнеркәсіптік секторлар;
- ✓ қоршаған ортаны қорғау;
- ✓ өндіру өнеркәсібі;
- ✓ экология және табиғатты пайдалану;
- ✓ биологиялық қауіпсіздік.

Биоэнергетика саласында бұл мал қалдықтарынан газ тәріздес отын, микробтық, балдырлар және өсімдік материалдарын өңдеу арқылы газ тәрізді отын алу, генетикалық түрлендірілген фотоавтотрофты бактерияларды қолдану негізінде көмірқышқыл газы мен судан сұйық биоотын алу және т.б. Агроөнеркәсіптік секторда бұл ауыл шаруашылығына зиянды микроорганизмдер, өсімдіктер мен жануарлар түрлерімен күресудің жаңа экологиялық таза әдістерін әзірлеу, сондай-ақ топырақ құнарлығын арттыру үшін экологиялық таза биологиялық өнімдерді алу.

Қоршаған ортаны қорғау саласында - биотехнология бұл ағынды суларды және су қоймаларын ластанудан және адам қызметінің қалдықтарынан биоремедиациялау және биомониторинг жүргізу, гидросфера мен жердегі мұнаймен ластану салдарын жоюмен, радиоактивті сәулелену мен уыттылықты бейтараптандырумен байланысты үйінділер мен су қоймаларындағы, полигонның ауылшаруашылық алқаптарындағы, зымырандық-ғарыштық әрекетке ұшыраған аумақтардағы өндірістік қалдықтарды өңдеумен байланысты.

Тау-кен өнеркәсіптік биотехнологияға минералды шикізаттарды өндіру және өңдеу процестеріне байланысты биотехнологиялық әдістерді енгізуге негізделген технологиялар жатады. Биологиялық қауіпсіздіктің де, оның ішінде биологиялық қауіпсіздікті бағалаудың өлшемдерін, көрсеткіштері мен әдістерін, генетикалық түрлендірілген организмдер мен олардан алынатын өнімдерді айқындаудың, гендік-инженерлік қызметті мемлекеттік бақылау мен реттеу жүйесін ұйымдастырудың да маңызы зор.

Қазіргі заманғы жұмыс берушілер кең бағытты мамандар иелерін іздейді. Барған сайын көп валентті мамандар қажет, яғни әмбебап дағдылары бар адамдар, олар өз ұйымдарының қызметі аясында кез-келген тапсырманы шеше алады. Олар тар мамандандыруды қажет етпейтін білім жиынтығына ие болуы керек.

Біз білім беру саласына дайындықтың екі деңгейі бойынша "Экологиялық биотехнология" мамандығы бойынша білім беру бағдарламасы әзірленді және енгізілді: Қазақстандық білім беру стандарттарының талаптарына бейімделген магистратура (7M051) және докторантура (8D051). "Экологиялық биотехнология" - білім беру бағдарламасы экологиялық проблемаларды шешуге және қоршаған ортаның жай-күйін жақсартуға мүмкіндік беретін жаңа технологияларды әзірлеу үшін экологиялық, биологиялық және инженерлік ғылымдарды біріктіретін жаңа бағытты білдіреді.

Білім беру бағдарламасының мақсаты – еңбек нарығында бәсекеге қабілетті, экологиялық биотехнология саласында кең іргелі білімі мен практикалық тәжірибесі бар, жұмыс берушілердің еңбек нарығы талаптарын қанағаттандыратын және



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

технологиялардың өзгермелі талаптарына бейімделе алатын мамандарды даярлау. Осы білім беру бағдарламасын әзірлеу кезінде Қазақстан Республикасындағы жаңа кәсіптер атласы бойынша түлектердің кәсіптері және құзыреттері ескерілгенін атап өткен жөн, сондай-ақ, экологиялық биоинженерия саласындағы жұмыс берушілердің салалық бірлестіктері әзірлеген Қазақстан Республикасының Ұлттық Кәсіпкерлер палатасы "Атамекен" бекіткен мемлекеттік кәсіптік стандарттары жетік зерттеліп, ескерілді.

Бағдарламаны әзірлеу кезінде осы саладағы негізінен Ресейлік және шетелдік кәсіби стандарттар да жетік ескерілді [5-7]. Осы білім беру бағдарламасын меңгерген түлектер, мынадай қызмет салаларының тоғысындағы мамандықтарға ие болады және жұмыс істей алады: экология, табиғатты қорғау компанияларында, ғылыми-зерттеу мекемелерінде, ауыл шаруашылығы, биоэнергетика, агроөнеркәсіптік кешендерде, негізінен микроорганизмдерді пайдалана отырып, ауыл шаруашылығы шикізатын өңдеу, фармацевтика және биохимиялық салаларында.

Экологиялық биоинженерия білім беру бағдарламасының түлектері келесі негізгі кәсіби құзыреттерді игереді:

- Өнеркәсіптік сарқынды суларды тазарту, қоршаған ортаның ластануын, атмосфераға зиянды заттар шығарындыларын болдырмау, технологиялық қалдықтарды азайту немесе толық жою бойынша ғылыми-зерттеу және тәжірибелік жұмыстардың биотехнологиялық әдістерін меңгеру;

- Жер, биоэнергетика және су ресурстарын ұтымды пайдалану туралы ақпаратты меңгеру;

- Әртүрлі кәсіпорындардың қызметіне экологиялық сараптама жүргізу жөніндегі комиссиялардың жұмыс дағдыларын меңгеру.

Бақылауды жүзеге асыру мүмкіндігі:

- әр түрлі кәсіпорындардың бөлімшелерінде қолданыстағы экологиялық заңнаманы, қоршаған ортаны қорғау жөніндегі нұсқаулықтарды, стандарттар мен нормативтерді сақтау;

- биомониторинг әдістерімен табиғат қорғау объектілерінің экологиялық жай-күйін анықтау;

- әр түрлі өнеркәсіптік кәсіпорындардың орналасқан жеріндегі қоршаған ортаның жай-күйі туралы бақылаулар.

Қорытындылай келе, «Экологиялық биоинженерия» мамандығын таңдаудың басты артықшылықтарының бірі мамандық бойынша жұмысқа орналасудың кепілдендірілген мүмкіндіктері екенін атап өтуге болады. Экологиялық биоинженерия саласындағы маман кез келген профильдегі кәсіпорындарда кең сұранысқа ие болады. Сонымен қатар, бұл маман атқара алатын лауазымдардың тізімі де кең болады: бұл сапа бақылау зертханаларының, микробиологиялық зертханалардың, медициналық ұйымдардың биохимиялық талдау зертханаларының, сот-медициналық сараптама зертханаларының қызметкері және ғылыми-зерттеу институттарының ғылыми қызметкері, табиғатты қорғау ұйымдарында, мемлекеттік құрылымдарда, бақылау және қадағалау органдарында, әртүрлі кәсіпорындардың, зауыттар мен фабрикалардың табиғатты қорғау құрылымдарының мамандары. Осылайша, осы білім беру бағдарламаларының түлектері биотехнологтар ғана емес, сонымен қатар нақты технологиялық процестерде ресурстарды және энергияны үнемдеудің тиімді шешімдерін әзірлеу, бұзылған табиғи экожүйелердің экологиялық тұтастығын биологиялық әдістермен қалпына келтіру мәселелерінде құзыретті болатын экологтар болады.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Пайдаланылган деректер тізімі:

1. Коваленко А.В. Профессиональные компетенции преподавателя высшей школы. Хрестоматия-путеводитель. Томск: Изд-во НИ ТПУ, 2013. – 105 с.
2. Коваленко А.В. Образовательная программа преподавателя - способ мотивации развития профессиональных компетенций. Уровневая подготовка специалистов: государственные и международные стандарты инженерного образования: сборник трудов научно-методической конференции, Томск: ТПУ, 2012. - С. 210-212.
3. А.И. Чучалин. Компетентностный подход в проектировании образовательных программ: учебное пособие, Томск: Изд-во Томского политехнического университета, 2009. С. 160-164.
4. Касаткина Н. Э., Градусова Т.К., Жукова Т.А., Кагакина Е.А., Колупаева О.М., Солодова Г.Г., Тимонина И.В. Современные образовательные технологии в учебном процессе вуза: методическое пособие/ ГОУ «КРИПО», 2011. – 237 с.
5. Галямина И. Г. Вариант государственного образовательного стандарта ВПО третьего поколения по направлению "Водные ресурсы и водопользование" // Материалы к заседанию методологического семинара 2005 г. М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2005. 69 с.
6. Беломестнова Э.Н., Иванкина Л.И., Коваленко А.В., Паканова В.С. Готовность преподавателя к реализации образовательных программ нового поколения: учебное пособие. Томск: Изд-во Томского политехнического университета, 2013. – 160 с.
7. Боев О.В. Проектирование магистерских программ на основе планирования компетенций специалистов: под ред. А.И. Чучалина / О.В. Боев, Е.Н. Коростелева, А.И. Чучалин. — Томск: Изд-во ТПУ, 2007. -135с.

С.М.Баяндинова, к.г.н., доцент,
кафедра Рекреационной географии и туризма,
факультет Географии и природопользования,
КазНУ имени аль-Фараби (г.Алматы)

**УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ КАК ОСНОВА ТРАНСФОРМАЦИИ В
СОВРЕМЕННЫЙ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ**

Аннотация: в статье представлен анализ образовательных систем для устойчивого развития. Приведены международные инициативы в области устойчивого развития и положительные практики исследовательских университетов мира. Даны рекомендации в рамках образовательных систем исследовательских университетов для целей устойчивого развития.

Ключевые слова: университеты, исследовательские университеты, концепции, устойчивое развитие, цели устойчивого развития (ЦУР), ООН, образование для устойчивого развития (ОУР).

Современное состояние общества сопряжено с увеличением неблагоприятного воздействия на окружающую среду, ведущие к нарушению равновесия биосферы и осложнению социальных проблем, сдерживающие развитие мирового сообщества.

Решение данных проблем возможно лишь с переходом к устойчивому развитию, основанному концептуальным подходом на долгосрочной оптимизации биосферных ресурсов.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Проблема устойчивого развития рассматривалась в трудах различных ученых и исследователей Дж. Элкингтон, Р. Карсон, Донелла Х. Медоуз, Д. Медоуз, Й. Рандерс, Н.Стерн, Пан Ги Мун, М. Стронг, Р.Ленуар, Б.Шнайдер, Э.Пестель, Д.Хикс, М.Ренер, ближнего зарубежья В.Шимов, Н.Моисеева, Н.Гусаков, Р.Сагдеева, В.Мантатова и др.

В докладе «Наше общее будущее» во Всемирной комиссии по окружающей среде и развитию впервые было введено понятие «устойчивое развитие» как «развитие, которое удовлетворяет потребностям настоящего времени, но не ставит под угрозу способность будущих поколений удовлетворять свои собственные» [1].

Концепция устойчивого развития была принята на конференции ООН по окружающей среде и развитию в г. Рио-де-Жанейро в 1992 году, в основе, которой было принято 27 принципов устойчивого развития.

В программе «Преобразование нашего мира: Повестка дня в области устойчивого развития на период до 2030 года» принятой на конференции ООН в 2015 году были определены 17 целей и 169 задач, где одной из ключевых целей является обеспечение всеохватного и справедливого качественного образования и поощрение возможности обучения на протяжении всей жизни для всех (цель 4).

В последние годы университеты всего мира стали активно вовлекаться в международные и национальные инициативы в области образования для устойчивого развития. К примеру, основанная в США и Канаде международная платформа ENACTUS по созданию более устойчивого мира в социальном предпринимательстве; рейтинговая система STARS по продвижению устойчивого развития в образовании «зелёных» инициатив (ассоциации AASHE); международная сеть ассоциацией колледжей и университетов устойчивого кампуса (ISCN) приверженцев идей устойчивого развития [2].

Европейские университеты активно внедряют принципы устойчивого образования по улучшению экологических показателей и повышения значимости управления окружающей средой. Одним из таких примеров является участие университетов Великобритании и Ирландии в экологической ассоциации EAUS, применение университетами Европы внутренних и внешних аудитов AISHE. Для укрепления связей между университетами и государством в рамках устойчивого развития многие европейские университеты используют университетскую сеть COPERNICUS-CAMPUS и исследовательскую сеть SDRN позволяющие внедрять результаты устойчивого развития в политику и стратегию университетов.

Университеты Азии в сфере образования для устойчивого развития применяют крупные платформы и сети такие как Китайская сеть зеленых университетов (CGUN) в Китае, Японская сеть университетов Sustainable Campus в Японии CAS-Net JAPAN [3]. «Зеленый кампус» KAGCI — Korean Association for Green Campus Initiative является мировым центром развития международного высшего образования в интересах устойчивого развития.

В настоящее время одной из проблем является отсутствие единой модели системы образования. Основой для разработки системы образования могут служить национальные, культурные и природные особенности, а также проблемы, требующие решение в социальном, политическом и экологическом аспектах.

Система образования Республики Казахстан стремится формировать у будущих специалистов компетенции, необходимые для достижения устойчивого развития, включая способности в решении экономических и социальных и политических проблем с учетом требований охраны окружающей среды.

Реализация ЦУР в высших учебных заведениях предполагает проведения комплексных прикладных научных исследований и сотрудничества между



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

исследователями и практиками, в рамках которых статус исследовательских университетов приобретает особую актуальность и приоритетность.

Самоуправление (автономия) исследовательских университетов позволяет разрабатывать и адаптировать образовательные программы к рынку труда, использовать свою систему организации учебной, методической, научной деятельности и самостоятельно определять порядок приема на обучение.

Исследовательские университеты — это образовательные учреждения, в которых наряду с образовательным процессом научные исследования являются одной из центральных частей работы университета [4]. Формат исследовательских университетов позволит подготовить научных специалистов в своей области.

Университеты мирового уровня, такие как Массачусетский технологический институт, Оксфордский, Стэнфордский и Гарвардский университеты, как правило имеют статус исследовательских с процессом обучения, основанным на проведении научных исследований профессорско-преподавательского состава и обучающихся.

Рассмотрим более подробно положительные практики исследовательских университетов на примере Оксфордского университета и Московского государственного университета имени М.В. Ломоносова (далее - МГУ имени М.В. Ломоносова).

МГУ имени М.В. Ломоносова в 1992 г. получил статус российского самоуправляемого (автономного) университета, а в 1998 г. был принят его новый устав. Образовательная система университета основана на самостоятельно устанавливаемым стандарте для реализуемых образовательных программ. Срок освоения — 360 зачетных единиц. Программы бакалавриата: 50–70% дисциплин являются обязательными и 30–50% дисциплин студенты выбирают самостоятельно. Программы магистратуры: 30–50% дисциплин являются обязательными, 50–70% дисциплин студенты выбирают самостоятельно.

Автономия позволяет МГУ имени М.В. Ломоносова быть более гибким и мобильным в своей работе и быть одним из ведущих мировых центров обучения и исследований.

- Университет самостоятельно разработал новые учебные планы и программы, которые соответствуют современным мировым стандартам.

- Университет самостоятельно устанавливает критерии приема студентов, что позволяет ему привлекать самых лучших и талантливых абитуриентов.

- Университет самостоятельно распоряжается своими доходами, что позволяет ему инвестировать в развитие инфраструктуры и научно-исследовательскую деятельность.

- Университет самостоятельно сотрудничает с другими университетами мира, что позволяет ему расширять возможности для своих студентов и сотрудников.

МГУ имени М.В. Ломоносова как мировой ведущий университет активно применяет ЦУР в образовании и исследованиях. К примеру, учеными университета предложена методика применения показателей цифровой экономики для обеспеченных статистикой ЦУР (качественное образование, достойная работа, экономический рост и тд.).

Казахским национальным университетом имени аль-Фараби (далее - КазНУ имени аль-Фараби) в данном направлении были предприняты ряд инициатив: с 2010 году университет руководит Глобальным хабом Академическое влияние ООН по вопросам устойчивого развития (United Nation Academic Impact); КазНУ имени аль-Фараби разработал проект Модельного плана по устойчивому развитию университетов [5], учитывающий во взаимосвязи все направления деятельности и включающий:

- проектирование образовательных программ в рамках ЦУР;



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

- выполнение научных исследований и коомерциализации в рамках экологически чистых, альтернативных, энерго и ресурсосберегающих технологий;
- создание устойчивой инфраструктуры для выполнения научных исследований в лабораториях, технопарках, бизнес инкубаторах, start-up компаниях и др.;
- создание «зеленых инициатив» в решении актуальных экологических проблем (мероприятиях по раздельному сбору мусора, опасных отходов и пр.).

Таким образом, изучив международные и национальные инициативы исследовательских университетов в рамках устойчивого развития можно сделать следующие рекомендации:

- исследовательским университетам рекомендуется увеличение доли науки в бюджете фундаментальных и прикладных исследований, в том числе в рамках «зеленых» тематик;
- привлечение зарубежных профессоров с высоким научным рейтингом;
- привлечение иностранных обучающихся;
- увеличение доли докторантов и магистрантов в общем контингенте обучающихся;
- создание развитой инновационной инфраструктуры с использованием «зеленых» технологий (энергосбережение, водосбережение т.д.)

Список использованных источников:

1. Genevieve Ferone, Dominique Deabas, Anne-Sophie Genin. — Ce que development durable veut dire, 2014. — 124 с.
2. Gough S., Scott W. Higher Education and Sustainable Development. — London: Routledge, 2007.
3. Auditing Instrument for Sustainability in Higher Education. [Электронный ресурс]. URL: <https://www.sustainabilityexchange.ac.uk/audit-instrument-for-sustainability-in-higher-educ>
4. <https://ru.wikipedia.org>
5. Модельный план по устойчивому развитию университетов/ Казахский национальный университет им. аль-Фараби. А., 2014 г.

Н.А.Бейсен, к.ф.-м.н, ассоциированный профессор
кафедры Теоретической и ядерной физики,
декан Физико-технического факультета,
КазНУ имени аль-Фараби (г.Алматы)

**ПРОЕКТНО-ОРИЕНТИРОВАННОЕ ОБУЧЕНИЕ В МАГИСТРАТУРЕ И
ДОКТОРАНТУРЕ ПО ЕСТЕСТВЕННО-НАУЧНЫМ СПЕЦИАЛЬНОСТЯМ**

Аннотация: Проектно-ориентированное обучение в магистратуре и докторантуре по естественно-научным специальностям: путь к инновационной исследовательской культуре. Внедрение проектно-ориентированного обучения в магистратуре и докторантуре по естественно-научным специальностям представляет собой ключевой стратегический шаг в направлении устойчивого развития образовательного процесса в исследовательском университете. Этот подход активно стимулирует студентов и аспирантов к



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

самостоятельному исследовательскому мышлению, развивает критическое мышление и способствует формированию профессиональных навыков.

Мы предлагаем вниманию экспертов разработку и реализацию программ, основанных на методологии проектного обучения, которые включают в себя реальные научно-исследовательские задачи, интегрированные с актуальными проектами исследовательского университета. Такой подход не только углубляет понимание теоретических концепций, но и обеспечивает практический опыт, способствующий эффективной адаптации к быстро меняющимся условиям научно-технического прогресса. Реализация проектно-ориентированного обучения в магистратуре и докторантуре не только способствует повышению качества подготовки специалистов в естественно-научных областях, но и создает благоприятную среду для инновационного развития научной деятельности университета в целом, укрепляя его позиции в мировом научном сообществе.

Ключевые слова: Проектно-ориентированное обучение, образование, наука, бизнес, исследовательский университет.

Введение

В настоящее время важно осознать неотъемлемую связь между образованием, наукой и бизнесом, которая становится ключевым фактором развития как экономики, так и общества в целом. Именно в этом контексте роль образовательных учреждений, особенно исследовательских университетов, важна для формирования высококвалифицированных кадров, способных эффективно работать в научной и бизнес-среде [1].

Существующая модель послевузовского образования в Казахстане, в основном, ориентирована на научно-исследовательскую работу (НИРМ/НИРД), что приводит к формированию функциональных компетенций у выпускников, т.е. по результатам которой присуждается академическая или учёная степень. Однако для успешной научной деятельности необходимо также приобретение командных и управленческих навыков, что делает проектно-ориентированное обучение (ПОО), адаптированное для исследовательских университетов, важным и эффективным инструментом [2].

В настоящее время сталкиваемся с серьезными проблемами в образовательной стратегии исследовательского университета. Устаревшее оборудование ограничивает возможности практического опыта студентов и докторантов, что негативно сказывается на качестве подготовки специалистов. Также проблемой является высокий средний возраст исследователей, что затрудняет передачу опыта молодым поколениям и снижает динамичность научной деятельности. Недостаток перспектив для студентов и докторантов также уменьшает их мотивацию и влияет на образовательную стратегию университета [3].

В данном контексте внедрение проектно-ориентированного обучения в магистратуре и докторантуре по естественно-научным специальностям становится необходимым. Этот подход поможет преодолеть многие из упомянутых проблем, обеспечивая студентам и аспирантам доступ к современным методам и инструментам, развивая их профессиональные навыки и мотивируя к активной научной деятельности.

В конечном итоге, проектно-ориентированное обучение не только представляет собой инновационный подход к образованию, но и является стратегическим шагом в направлении устойчивого развития исследовательского университета.

Важность образовательной стратегии для устойчивого развития

В современном образовании играет ключевую роль в формировании будущего общества и обеспечении его устойчивого развития, особенно в контексте



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

исследовательского университета, ориентированного на науку и инновации. Одним из эффективных методов улучшения качества образовательного процесса в магистратуре и докторантуре по естественно-научным специальностям является проектно-ориентированное обучение. Этот подход особенно актуален в сфере естественных наук и технологий, где наблюдается постоянная динамика научных исследований и технологических изменений. Переход к проектно-ориентированному обучению обоснован несколькими причинами [4].

Во-первых, такой подход стимулирует студентов и докторантов к активному участию в научной деятельности, предоставляя возможность участвовать в реальных исследовательских проектах и экспериментах. Этот опыт не только практичен, но и мотивирует, позволяя студентам видеть конкретные результаты своего труда и применять полученные знания на практике.

Во-вторых, проектно-ориентированное обучение способствует развитию критического мышления и навыков решения сложных проблем, что является неотъемлемой частью профессионального роста в научной сфере. Участие в проектах заставляет студентов анализировать информацию, формулировать гипотезы и находить решения на основе собственных исследований, что существенно расширяет их академический и интеллектуальный опыт.

Наконец, внедрение проектно-ориентированного обучения помогает университету укрепить свои позиции в мировом научном сообществе. Студенты и докторанты, получившие качественное образование и практический опыт в рамках таких программ, могут стать востребованными специалистами на рынке труда и внести существенный вклад в научные исследования и инновационные проекты.

Таким образом, проектно-ориентированное обучение в магистратуре и докторантуре по естественно-научным специальностям представляет собой не только важный шаг в развитии образовательного процесса, но и эффективный инструмент достижения устойчивого развития исследовательского университета в современном мире.

План реализации

На текущий момент отмечается низкая мотивация студентов, особенно в магистратуре, что частично обусловлено недостаточным пониманием перспектив на рынке труда и неясностью карьерных путей после завершения образования. Одним из главных вызовов является социальная незащищенность студентов, сталкивающихся с финансовыми трудностями, ограниченным доступом к ресурсам или неспособными оплатить обучение на желаемой специальности из-за высоких стоимостей. Это создает серьезные преграды для получения качественного образования и последующего профессионального роста [5].

Более того, отсутствие социальной поддержки может негативно сказаться на самооценке студентов и их способности достигать успеха, особенно в условиях учебной нагрузки и требований к исследовательской работе.

В этой связи проектно-ориентированное обучение не только стимулирует мотивацию и академическую успеваемость студентов, но и служит инструментом преодоления социальной незащищенности и дефицита моральной поддержки. Задача университета заключается в создании поддерживающей среды, где каждый студент чувствует себя уверенно и может раскрыть свой потенциал.

Проектно-ориентированное обучение предоставляет студентам возможность активного участия в реальных научных проектах, способствуя их профессиональному и личностному развитию. Кроме того, работа в команде и обратная связь от опытных



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

исследователей помогают студентам преодолевать социальные и психологические барьеры, ощущать себя востребованными и ценными членами общества [6].

Таким образом, проектно-ориентированное обучение является не только средством обеспечения высокого качества образования, но и инструментом социальной интеграции и формирования будущего общества, основанного на знании, толерантности и инновациях.

Мы выбрали этот метод обучения по ряду причин. Во-первых, мы акцентируем внимание на дуальности. Обучение студентов и докторантов не должно ограничиваться только аудиторными занятиями, оно должно включать активное участие в исследовательской деятельности. Вовлечение в реальные научные проекты позволяет студентам получить практический опыт, развивать критическое мышление и приобретать необходимые навыки для дальнейшей карьеры.

Во-вторых, наш подход сосредоточен на проектах. Мы предоставляем студентам возможность выбирать и разрабатывать исследовательские проекты, соответствующие их интересам и образовательным целям, что повышает их мотивацию и развивает творческий подход.

Наконец, наша методология основана на принципе кооперации. Мы формируем междисциплинарные команды, объединяем студентов не только из разных специальностей, но и с разных университетов и научно-исследовательских институтов. Такой подход позволяет создавать эффективные исследовательские группы и расширять горизонты работы за пределами университета.

Этот выбранный нами подход основан на дуальности, ориентированности на проекты и кооперации, что, мы уверены, обеспечит эффективное и качественное обучение магистрантов и докторантов по естественно-научным специальностям и подготовит их к успешной научной и профессиональной карьере.

Оценка эффективности и контроль

Изменение парадигмы обучения заключается в широком вовлечении студентов в исследовательскую деятельность через создание экосистемы исследований и разработок (R&D). Дальнейшее развитие концепции послевузовского образования направлено на ориентацию обучающихся на осуществление прикладных исследовательских проектов с использованием проектно-ориентированного подхода в учебном процессе магистратуры и докторантуры, что способствует расширению возможностей создания стартапов и коммерциализации научных разработок [7].

Наша концепция проектно-ориентированного обучения охватывает организационные, финансовые и академические аспекты обучения в магистратуре и докторантуре по естественно-научным специальностям. Организация проектного обучения предполагает направление студентов на выполнение научно-исследовательских работ в рамках проектов, в основном иницируемых и руководимых докторантами или магистрантами. Предполагается, что не менее 20% магистрантов и 60% докторантов каждой специальности должны реализовывать собственные научно-исследовательские проекты, в рамках которых остальные магистранты, докторанты, а также студенты бакалавриата будут осуществлять свои научные исследования.

Необходимо обеспечить финансирование данных проектов, в том числе путем создания университетских мини-грантов, муниципальных исследовательских грантов, а также привлечения частного бизнеса. Для докторантуры также возможно использование грантов "Жас галым". Финансирование проектов желательно предусмотреть в рамках грантов для магистратуры в исследовательских вузах.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

В первом семестре магистратуры предусматривается преподавание курса "Введение в проектный менеджмент", в рамках которого магистранты разрабатывают заявки на гранты для годовых проектов с минимум двумя исполнителями и защищают их на конкурсной основе. Работа в проекте засчитывается в стаж для поступления в докторантуру. Магистранты могут выступать в роли руководителей исполнителей-студентов, а докторанты – исполнителей-магистрантов. Последний семестр посвящен оформлению магистерской диссертации, которая может быть защищена коллективно. Докторанты также должны подать заявку на двухлетний проект в первом семестре.

Стратегические задачи включают в себя повышение уровня интернационализации преподавательского состава, модернизацию приборно-инструментальной и лабораторной базы университета, а также привлечение бизнеса к реализации исследовательских проектов и разработок. Внедрение проектно-ориентированного обучения позволит достичь этих стратегических целей и создать основу для развития образовательной и научной сферы университета [8].

Заключение

По мере завершения обсуждения проектно-ориентированного обучения в магистратуре и докторантуре по естественно-научным специальностям, я хотел бы подвести итоги и выделить основные выводы.

Первый ключевой момент - долгосрочное планирование. Один из фундаментальных принципов проектно-ориентированного обучения заключается в том, что планирование обучения должно быть ориентировано на долгосрочные результаты. Это включает в себя определение целей и задач обучения, выбор подходящих методов и оценку эффективности обучения в долгосрочной перспективе [9].

Второй момент - ненавязчивый контроль. При реализации проектно-ориентированного обучения необходимо обеспечить баланс между контролем и свободой студентов. Контроль должен быть ненавязчивым, не ограничивающим творческий подход и самостоятельность студентов, но при этом обеспечивающим достижение поставленных образовательных целей.

Третий момент - устойчивый отработанный процесс. Внедрение проектно-ориентированного обучения требует времени и усилий, чтобы установить устойчивый и эффективный образовательный процесс. Это включает в себя разработку и адаптацию методик обучения, обучение преподавательского состава, создание и модернизацию инфраструктуры для проведения исследовательских проектов.

Наконец, четвертый момент - эффективность и результативность. Основной целью проектно-ориентированного обучения является достижение конкретных результатов в обучении и подготовке студентов и аспирантов. Оценка эффективности этого подхода должна включать в себя как качественные, так и количественные показатели, такие как уровень удовлетворенности студентов, академические достижения и реальные результаты исследовательских проектов [10].

Итак, можно заключить, что проектно-ориентированное обучение в магистратуре и докторантуре по естественно-научным специальностям — это долгосрочное стратегическое решение, которое требует глубокого понимания, планирования и тщательной реализации. Правильное сочетание долгосрочного планирования, ненавязчивого контроля, устойчивого отработанного процесса и оценки эффективности и результативности позволит достичь успеха в обучении и подготовке будущих специалистов.



Список использованных источников:

1. Berman, R. A., & McLaughlin, M. W. (1978). Federal Programs Supporting Educational Change. Part VIII: Research and Development Centers. A Synopsis. Volume II. (Report No. R-1766/8-HEW). Santa Monica, CA: Rand Corporation. ED153057.
2. Bosley, L. J. (1978). Educational Change: The Role of the Research and Development Centers. (Report No. CS003210). ERIC Clearinghouse on Educational Management, University of Oregon. ED154021.
3. Cobb, P. (2000). Conducting Teaching Experiments in Collaboration with Teachers. In AERA. New Orleans, LA: AERA.
4. Elmore, R. F. (1979). Backward Mapping: Implementation Research and Policy Decisions. Political Science Quarterly, 94(4), 601–616. doi:10.2307/2149335.
5. Lee, S., & Borman, K. (2013). Curriculum Integration. In Encyclopedia of Curriculum Studies. doi:10.4135/9781412958806.n84.
6. Гарри, П. (2018). Проектно-ориентированное обучение: практическое руководство для учителя. Москва: Просвещение.
7. Джонсон, М. (2017). Проектно-ориентированное обучение в высшей школе: преимущества и вызовы. Журнал Высшей Школы, 12(3), 45-58.
8. Смит, Д. (2019). Инновационные методы в образовании: роль проектно-ориентированного обучения. Новые технологии в образовании, 5(2), 112-125.
9. Biggs, J., & Tang, C. (2011). Teaching for Quality Learning at University: What the Student Does (4th ed.). Open University Press.
10. DeMarco, T. (1999). Peopleware: Productive Projects and Teams (2nd ed.). Dorset House Publishing Company.

С.Б.Даулетбаева, к.б.н., старший преподаватель,
А.В.Ловинская, PhD, и.о. доцента,
Ж.Ж.Чунетова, к.б.н., доцент,
кафедра Молекулярной биологии и генетики,
Факультет биологии и биотехнологии,
КазНУ имени аль-Фараби (г.Алматы)

**ПРИМЕНЕНИЕ СТАТИСТИКИ И АНАЛИЗА ДАННЫХ КАК ВАЖНЕЙШАЯ
ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ КОМПЕТЕНЦИЯ**

Аннотация: В данной статье показана важность применения математической статистики в различных областях, и, в частности, в биологии для формирования профессиональных компетенций будущих специалистов. В современных условиях важное значение предъявляют к квалификации и компетентности специалистов. Биологи в число которых входят – биотехнологи, микробиологи, генетики, зоологи, ботаники, биоинженеры и др. должны обладать навыками самостоятельного сбора достоверной информации, уметь группировать экспериментальные данные и анализировать посредством математических расчетов; планировать эксперимент и производить необходимые измерения и вычисления во время наблюдений, подбирать адекватный алгоритм или математический метод для решения конкретной задачи, а также грамотно составлять научно-обоснованные выводы и прогнозы. Целью данной статьи является описание важности применения математической статистики для профессиональных компетенций будущих специалистов, проведение анализа содержания учебных программ в



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

сравнении с опытом зарубежных вузов. Обозначены условия решения определенных проблем.

Ключевые слова: статистика, биологическая статистика, анализ данных, математическая статистика.

Статистика применяется во многих профессиях и является важным компонентом курсов для выпускников многих академических факультетов. Трудно найти академическую область обучения или профессию, в которой не было бы содержания, связанного с обработкой данных. Элементарный статистический анализ стал повсеместным в большинстве технических и социальных наук, а сбор данных - повседневной деятельностью. Разработка экспериментов, наблюдательных исследований и методов выборки занимают видное место в курсах бакалавриата, поскольку они являются важными элементами технической и социальной, научной подготовки будущего специалиста.

Статистика занимает видное место в университетах всех рангов, либо на специализированных факультетах, либо в составе математических, экономических, биологических, инженерных факультетов, медицинских школ и тому подобного. Она включает в себя высокотехнологические исследования по фундаментальным вопросам и теории вероятностей, а также узконаправленные прикладные исследования (биостатистика, эконометрика, клинические испытания, психометрия, контроль качества, банковское дело и финансы, климатология и тому подобное). Также статистические знания необходимы для понимания цифр, графиков и индикаторов, которые часто используются в средствах массовой информации.

Статистическая методология является источником инструментов для решения пяти основных задач:

- 1) разрабатывать исследования и проводить их, указывая исследовательские вопросы для целевых групп населения;
- 2) составлять и документировать действительные и надежные базы данных с минимальными затратами, усилиями и задержками;
- 3) управлять базой данных и преобразовывать ее в формат, удобный для пользователей;
- 4) проанализировать данные таким образом, чтобы выводы поддавались интерпретации, способствующей принятию правильных решений, и оценить неопределенность и риски, возникающие в результате вариаций выборки;
- 5) для передачи результатов устно или в письменном документе или их комбинации.

Это подчеркивает междисциплинарный характер большей части современной статистики [1, 2].

Статистика заняла очень важное место в обществе. Ojeda Ramírez M.M. et al. показали факторы, участвующие в этом процессе [1]:

1. Национальные и местные (региональные) органы власти располагают статистическими системами для планирования, принятия решений и мониторинга экономических и социальных процессов. Фактически, в ООН есть специальный комитет по статистике, который оказывает поддержку странам-членам в проектировании и развитии таких систем.

2. Статистические методы применяются в самых разнообразных исследованиях в области экономики, бизнеса и социальной сферы. Они включают опросы общественного мнения, маркетинг, банковское дело и финансы и многие другие.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

3. Разработка медицинских препаратов и устройств включает в себя исследования, проводимые в соответствии со статистическими принципами экспериментирования. Этот процесс регулируется в большинстве стран. Лекарственное средство может быть выпущено на рынок (например, для отпуска по рецептам) только после того, как доказательства его полезных свойств будут признаны достаточными.

4. Контроль качества при производстве и в отделе обслуживания основан на статистической методологии.

5. Психология и науки об образовании используют статистику во всех процессах, которые они изучают.

6. Статистическая методология имеет фундаментальное значение для современных наук о жизни и развивающихся областей, таких как устойчивое развитие.

7. Статистика вводится в учебные программы начального и среднего образования. В некоторых странах принципы статистики распространяются среди населения в целом, способствуя всеобщей статистической грамотности.

8. Статистика - признанная профессия; 2013 год был объявлен Международным годом статистики, и ООН отмечает Всемирный день статистики 20 октября каждые 5 лет, начиная с 2010 года.

9. Национальные ассоциации и международные институты, такие как Международный статистический институт, продвигают академическую и общественную деятельность в области статистики.

10. Компьютеры и статистическое программное обеспечение, реализованное на них, распространены повсеместно и умело используются миллионами специалистов и студентов. Большое количество программного обеспечения, часть из которого была включена в установленные пакеты, свободно доступно через Интернет.

11. Статистическая грамотность, то есть способность понимать и критически оценивать статистические данные и результаты, является целью национальных программ ряда стран, направленных на построение общества знаний.

Статистика формирует фундаментальный аспект анализа данных для принятия обоснованных выводов и решений, включающий в себя сбор, анализ, интерпретацию числовых данных. Статистика служит инструментом для поиска значимых взаимосвязей в больших наборах данных и может давать понимание вероятности возникновения конкретных событий. В контексте анализа данных существует два распространенных подхода в применении статистических методов: описательная статистика и логическая статистика. Описательная статистика предполагает обобщение набора данных, обычно с использованием показателей среднего значения и стандартного отклонения. Логическая статистика заключается в составлении прогнозов или выводов о совокупности на основе выборочного набора данных. Оба подхода необходимы для процесса анализа данных, позволяя проводить точный и углубленный анализ значительных объемов данных.

Статистический анализ данных является важным навыком для ученых в 21 веке. Ниже представлены аспекты, подтверждающую его важность:

– Растущий объем данных: Объем генерируемых данных увеличивается экспоненциально. Без возможности анализировать эти данные ученые не смогли бы разобраться в огромном объеме доступной им информации.

– Финансирование исследований: Финансирующие агентства все чаще требуют навыки анализа статистических данных в качестве предварительного условия для подачи заявок на получение грантов.

– Междисциплинарные исследования: в 21 веке наблюдается растущая тенденция к междисциплинарным исследованиям, когда исследователи из разных дисциплин работают



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

вместе над решением сложных проблем. Статистический анализ данных обеспечивает общий язык для исследователей из разных областей для эффективного общения и сотрудничества.

– Требования к журналам: Многие академические журналы требуют, чтобы авторы предоставляли статистический анализ в своих научных статьях.

– Воспроизводимость является фундаментальным принципом научных исследований, многие научные журналы в настоящее время требуют от авторов предоставления подробной информации о своих методах статистического анализа для обеспечения воспроизводимости.

– Возможности карьерного роста: Анализ статистических данных является весьма востребованным навыком во многих отраслях, включая здравоохранение, финансы и технологии. Академические исследователи, обладающие этими навыками, высоко ценятся на рынке труда и имеют конкурентное преимущество перед теми, кто ими не обладает.

В настоящее время наблюдается тенденция конкретизации методов математической статистики для различных областей знаний. Формулируются новые математические задачи анализа данных, разрабатываются и обосновываются новые статистические методы, усиливается методологическая составляющая проведения эксперимента, связанная с выдвижением гипотез исследования, выбором адекватного метода, оценкой границ его применимости [3].

В связи с активным использованием студентами и выпускниками компьютерных технологий, а также с целью оптимизации учебного процесса при решении прикладных задач статистики целесообразно обучать навыкам применения современного программного обеспечения при анализе данных. Так, при изучении основ статистики в бакалавриате на кафедре молекулярной биологии и генетики факультета биологии и биотехнологии по ОП «6В05105 - Генетика» мы сопровождаем обучение применением Microsoft Excel и его бесплатной надстройкой «Пакет анализа данных», а в магистратуре по дисциплине «Биостатистика в генетике» ОП «7М05105 - Генетика» – специализированных статистических пакетов прикладных программ, таких как R-studio, GraphPad Prizm.

Анализируя качественное обучение компетентных кадров факультета биологии и биотехнологии, мы сделали вывод о том, что не по всем специальностям читаются курсы по методам статистической обработки данных. В целом, курсы статистики и анализа данных входят в учебный план с подразделением на Вузовский компонент и Компонент по выбору, но распределение по специальностям и образовательным программам имеет некоторые ограничения. Так, отмечено полное отсутствие дисциплин по статистике или его элементов для образовательных программ таких как «Микробиология», «Нейронаука», «Зоология», «Рыбное хозяйство и промышленное рыбоводство» и «Аквакультура и водные биологические ресурсы». В магистратуре, также, для более десяти специальностей не читаются вышеуказанные курсы и более того для некоторых специальностей не имеются аналогов в бакалавриате.

На основании вышесказанного, мы считаем, что необходимо ввести обязательным компонентом для всех дисциплин такие курсы как «Биологическая статистика» или «Биометрия», так как студенты всех специализаций в процессе научно-исследовательской практики и написания выпускных работ сталкиваются с самостоятельным сбором достоверной информации, где важным и необходимым является применение математических расчетов экспериментальных данных и составление научно-обоснованных выводов. В дальнейшем, учитывая стремительную динамику развития технологий в современное время, специалисты в области биологии напрямую



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

сталкиваются с необходимостью применения математико-статистических методов для решения конкретных задач в науке, преподавании и др.

Также, учитывая большой объем информации, необходимой для изучения, в нашем случае, биологической статистики необходимо подразделять дисциплины по разным уровням обучения. Так как при сокращенном времени в рамках одной дисциплины удастся рассмотреть лишь базовые положения и многие темы отводятся на самостоятельное изучение. Однако, как показывает практика, студенты испытывают трудности при самостоятельном изучении отдельных статистических методов, а в случае их применения делают это формально. В отношении магистрантов и докторантов не редки случаи, когда они не владеют навыками проведения статистического анализа данных.

Основываясь на опыт и учебный план зарубежных вузов, в частности, TAMU (Texas A&M University, US), курсы математической статистики являются важной составляющей учебного плана по большинству специальностей. Если рассмотреть биологические науки статистика подразделяется как на базовые курсы «Biostatistica I», «Principles of statistics», «Elementary statistical inference», так и много подтипов элективных курсов в зависимости от специализаций и уровней подготовки кадров. Например, курс для бакалавров «Research Methods and Biostatistics» для специальности «Фармакология», курс «Biostatistica II, Regression» в магистратуре в рамках специальности «Эпидемиология».

Также, в качестве примера можно рассмотреть учебный план Томского Государственного Университета (Россия) по специальности «Биология». В программе образования бакалавриата заложен базовый курс «Математические методы в биологии» на 2 курсе, при этом курс «Математика» представлен отдельной дисциплиной на 1 курсе. В качестве дисциплин по выбору показаны следующие дисциплины: «Информационные технологии в биологии», «Математическое моделирование в биологии», «Биоинформатика и компьютерная биология», которые проходят на 3, 4 курсах и в содержание дисциплин входят элементы статистики и анализа экспериментальных данных.

Следующим важным моментом является повышение уровня качества преподавания данной дисциплины. В частности, в процессе обучения будущих специалистов по направлению подготовки «Биологические и смежные науки» преподавателям следует избегать излишнего математического формализма и стремиться к формированию у студентов навыков самостоятельной работы в области биологических наук, поэтому преподаватель должен в равной мере владеть знаниями статистики и общей биологии. Отсюда вытекает важный вопрос о подготовке специальных кадров, которые проходили бы комплексное обучение, но это требует серьезной дискуссии и вынесение на методологический совет данной проблемы. Одним из решением данной проблемы могло бы стать обучение преподавателей, учитывая стремительную динамику развития технологий, это может быть повышение квалификации преподавателей в рамках прохождения специальных курсов, стажировок и обмена опытом знаний.

Таким образом, для будущих специалистов знание статистических методов является важным, позволяет формировать навыки и умения корректно проводить экспериментальные исследования, грамотно оценивать и обрабатывать результаты измерений и вычислений, и в последующем, предотвратит большинство ошибок при выполнении статистического анализа данных полученных результатов исследования.

Условиями решения вышеперечисленных проблем на наш взгляд, являются:

- введения базового курса (Вузовский компонент) «Биологическая статистика» или «Биометрия» для всех специальностей факультета биологии и биотехнологии на этапе начального бакалавриата (2–3 курсы) и тщательный подбор профессионально значимого содержания данной дисциплины, обучение грамотной интерпретации полученных



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

математических результатов с точки зрения биологии. Эта необходимость связана с закреплением основных понятий математической статистики для качественного обучения и облегчения изучения последующих дисциплин, развитием навыков работы со статистическими таблицами, а также развитием способности критически анализировать научные или другого рода публикации, обширно содержащие статистически обработанную количественную информацию;

- введение элективных курсов (Компонент по выбору), например «Дисперсионный, регрессионный анализ», «Программное обеспечение для обработки данных» или «Статистический анализ экспериментальных данных» на этапе позднего бакалавриата (4 курс), также магистратура и докторантура. Студенты могли бы по желанию дополнительно выбирать курс для углубленного изучения биостатистики с обеспечением оптимального сочетания математических задач и теоретического материала в зависимости от специфики обучения, а также умения рационально использовать программные средства, базы данных и электронные таблицы, планировать эксперимент в процессе освоения студентами научно-исследовательской практики и реализации научной деятельности;

- обеспечение и поддержка Университетом повышения квалификации и переподготовки специалистов в области биологической статистики включая комплекс математической подготовки и комплекс информационно-технологической подготовки работ, связанных со сбором, формированием и обработкой баз данных, и умением работать со специализированными пакетами прикладных программ.

Список использованных источников:

1. Ojeda Ramírez M. M., Behar Gutiérrez R., Grima Cintas P. Statistics as a discipline: A brief look to the past, the present and the future //RIDE. Revista Iberoamericana para la Investigación y el Desarrollo Educativo. – 2021. – V. 12 (23). – 14 pp.

2. Fienberg S. E. (2014). What is statistics? // Annual Review of Statistics and its Applications. – 201. – V. 1. – P. 1-9.

3. Торопова, С. И. (2018). Методы математической статистики как средство формирования профессиональных компетенций студентов-экологов // Образование и наука. – 2018. – Т. 20(3). – С. 53–82.

Ф.Н.Дәулет, филол.ғ.к., профессоры м.а.,
Қытайтану кафедрасы,
Шығыстану факультеті,
әл-Фараби атындағы ҚазҰУ (Алматы қ.)

**«АУЫЗЕКІ АУДАРМА» ЖАҢА БІЛІМ БЕРУ БАҒДАРЛАМАСЫН ОҚУ
ПРОЦЕСІНЕ ЕНГІЗУДІҢ ӨЗЕКТІЛІГІ**

Аңдатпа: Мақалада еліміздің жаңа білім беру парадигмасына сәйкес келетін мемлекеттік білім беру стандарттарының талаптарын ескере отырып аударма ісі бойынша оқытуды оңтайландыру мақсатында дайындалған «Ауызекі аударма» білім бағдарламасын оқу процесіне енгізудің өзекті мәселелері сөз болады. Оқу процесіне енгізуге ұсынылып отырған жаңа оқу бағдарламасында ауызекі аударманың лингвокогнитивті және дискурсивті аспектілері арнайы қарастырылып, бұл тұрғыда сөйлеу этикеті, фразеологизмдер, саяси дискурс, экономикалық дискурс, ғылыми-техникалық дискурс бағыттары бойынша жаңа пәндер ұсынылады. Сонымен бірге, бұл жаңа білім



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

бағдарламасында бейіндік пәндер циклы бойынша ауызекі аударманың ең маңызды түрлері болып саналатын синхронда аударма және ілеспе аударма түрлері бойынша теориялық және практикалық тұрғыдан білім мен біліктілікті қамтамасыз ету мақсатында арнайы дәрістер ұсынылады. Таңдау компоненті ретінде ауызекі аударма ісі саласындағы инновациялық технологиялар мен әдістермен таныстыратын өзекті пәндер ұсынылады.

Тірек сөздер: ауызекі аударма, жаңа оқу бағдарламасы, аударманың лингвокогнитивті аспектілері, аударма қызметінің дидактикасы, аудармадағы инновациялық технологиялар.

Еліміздің Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев 2023 жылдың қазан айында өткен педагогтар съезінде «Педагог – ұлттың жаңа сапасын қалыптастыру үдерісіндегі ең маңызды буын», - деп көрсете отырып, білім беру жүйесін заманауи технологиялармен қамтамасыз ете отырып, жаңа қоғамға сай, бәсекеге төтеп бере алатын жоғары сапалы мамандарды дайындаудың маңыздылығын ерекше атап айтқан еді [1].

Қазіргі Қазақстан – экономикасы қарқынды дамып келе жатқан, әлемдік қауымдастықтағы сыртқы саяси басымдықтары нақты белгіленген елдердің қатарында. Елімізде халықаралық және өңіраралық іс-шаралардың толассыз жүзеге асырылуы - бұл мемлекетіміздің халықаралық аренадағы беделінің артуының бір айғағы.

Республикалық, халықаралық және өңіраралық деңгейде өтетін түрлі іс-шаралар барысында түрлі мемлекеттерден келетін қатысушылар арасында дәнекер болатын ол – аудармашы мамандар. Соңғы кездері осындай іс-шаралар барысында шығыс тілдерінен ауызекі аударма жасайтын жоғары білікті аудармашылардың тапшылығы ерекше байқалады. Жоғары оқу орындарын аударма ісі мамандығы бойынша тамамдаған жас мамандар іс жүзінде жұмыс берушілердің қоятын жоғары талаптарына сай келе бермейді. Бұл тұрғыдағы мәселелер, алдымен, шығыс тілдерінің күрделілігімен, сонымен бірге, шығыс тілдерін оқытатын жоғары оқу орындарында аударма ісі бойынша жүзеге асырылып жатқан білім беру бағдарламаларының (бұдан әрі - БББ) жаңа заман талаптарына сай келе бермейтіндігімен түсіндіріледі. Әсіресе, аударма ісінің ең күрделі түрі болып саналатын синхронды аударманы оқыту ісін қолға алу және синхронды аудармаға оқытудың заманауи әдістерін ескере отырып жасалған БББ жасау - қазіргі таңдағы өзекті мәселелердің бірі болып отыр. Сондықтан, біз оқу процесіне енгізуге ұсынып отырған «Ауызекі аударма» БББ жоғарыда аталып кеткен өзекті мәселелерден туындайды.

Біз оқу процесіне ұсынып отырған «Ауызекі аударма» жаңа БББ мақсаты – аударма ісі саласындағы заманауи әдістерді қолдана отырып, ауызекі аударма техникасы бойынша ғылыми жобалар мен ғылыми зерттеулерді жоспарлау және ұйымдастыру дағдыларын меңгерген және шығыс тілдерін қолдана отырып түрлі дәрежеде өтетін кездесулер, конференциялар, келіссөздер және т.б. іс-шараларда жоғары сапалы синхронды және ілеспе аударманы жүзеге асыруға қабілеті бар білікті мамандарды даярлауды қамтамасыз ету болып табылады.

Бүгінгі таңда ауызекі аударманың дидактикалық мәселелері түрлі ғалымдардың (И.С. Алексеева [2] И.М. Матюшин [3], Е.В. Аликина [4], Р.К. Миньяр-Белоручева [5], Е.Ю. Мощанская [6], Т.С. Серова [7], А.Ф. Ширяева [8], Ю.О. Швецова [9] және т.б.) еңбектерінде жан-жақты қарастырылғанымен, бұл бағытта, әсіресе ауызекі аудармаға баулуды оңтайландыру барысында көптеген мәселелер шешілмеген күйінде қалып отыр.

Біздің ойымызша, қазіргі таңда еліміздегі аударма ісі бағытындағы оқу бағдарламалары аударма ісінің түрлі лингвомәдениеттердегі когнитивтік және дискурс



аспектілерін, сонымен қатар, аудармадағы экстралингвистикалық факторларды ескере отырып жүзеге асырылу керек.

Аударманың когнитивтік немесе – танымдық аспектісіне түрлі лингвомәдениеттердегі ұлт менталитетінен және тілдегі әлем бейнесін көрсететін тіл бірліктерін аудару әдістерін арнайы қарастыру, ал дискурс аспектілеріне аударманың қоғамның түрлі салаларында (дипломатия, бизнес, ғылыми ақпараттар т.б.) қолдану барысында кездесетін күрделі терминологиялық мәселелерді қарастыру жатады.

Аударманың экстралингвистикалық аспектілеріне білім алушылардың толассыз ақпарат ағынында бағдарлануға, тілдік қана емес, сонымен қатар жалпы тұлғалық мәдениетті қалыптастыратын экстралингвистикалық білімдерді жинақтау, құрылымдау және өзектендіру секілді оңтайлы жолдарды іздеу жатады.

Біз оқу процесіне енгізуді ұсынып отырған «Ауызекі аударма» БББ осы жоғарыда аталып кеткен мәселелермен, яғни, аударманың лингвокогнитивтік, дискурсивтік және экстралингвистикалық факторларды өзектендіре отырып құрастырылды.

Оқу процесіне енгізуге ұсынылып отырған «Ауызекі аударма» жаңа БББ төмендегідей *міндеттерді* көздейді:

1. Болашақ магистрлерді аударма теориясы саласындағы негізгі теориялық ережелермен, ауызекі аударма түрлерімен, олардың дискурсивтік ерекшеліктерімен таныстыру;

2. Ауызекі аударма барысында шапшаң жазу, абзац-фразалық аударма және синхронды, ілеспе аударма түрлері бойынша бастапқы дағдыларды қалыптастыру және дамыту;

3. Шығыс тілдерінен орыс/қазақ тілдеріне және орыс/қазақ тілдерінен шығыс тілдеріне әртүрлі жанрдағы мәтін түрлерін аударуға дағдыландыру;

4. Түрлі лексикографиялық (қағаз бетіндегі және электрондық) деректермен, ғылыми әдебиеттермен, құжаттармен, статистикалық материалдармен жұмыс істеуге дағдыландыру;

5. Студенттердің болашақ кәсіби қызметіне қажет аударма дағдылары қалыптастыру үшін теориялық және практикалық база құру.

«Ауызекі аударма» жаңа БББ төмендегідей *құзыреттерді* қалыптастырады:

1. Магистранттың өзіндік ғылыми қызметінің нәтижелерін білікті талдау, бағалау, рефераттау, ресімдеу және ілгерілету дағдыларын меңгеру;

2. Бейстандарт жағдайларда әрекет етуге, қабылданған шешімдер үшін әлеуметтік және этикалық жауапкершілікке дайын болу;

3. Коммуникативтік стратегиялар мен тактикаларды, коммуникацияның түрлі салаларына ортақ риторикалық, стилистикалық және тілдік нормалар мен әдістерді меңгеру.

Жаңа БББ шеңберінде аталмыш құзыреттерді игеру барысында магистранттар төмендегі мазмұнды *білулері* керек:

- өзі оқып отырған шығыс тілінің фонетикалық, лексикалық, грамматикалық, сөзжасамдық жүйесі және оның прагматикалық және функционалдық заңдылықтары;

- ауызекі аударманың ерекшеліктері және оның негізгі түрлері;

- мәтіннің мазмұнымен тікелей байланысты тілдік бірліктердің семантикалық және прагматикалық ерекшеліктері;

- синхронды аударманың ерекшеліктері, негізгі принциптері;

- ауызекі аударма барысындағы түрлі жанрларға сай түрлі аударма стратегиялары;

- лексикалық және синтаксистік модификациялар және мәтінді стилистикалық өзгерту тәсілдері;



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

- этнолингвистикалық, лингвокогнитивтік және лингвомәдени ақпараттар;
 - келіссөздер, іскери мазмұндағы кездесулер және баяндама жасау барысындағы тіларалық және мәдениетаралық қарым-қатынастардың ерекшеліктері;
 - барабар аударма жасаудың негізгі тәсілдері.
- Оқу процесіне енгізу үшін дайындаған жаңа «Ауызекі аударма» БББ магистранттардан төмендегідей *дағдыларды* талап етеді:
- «Ауызекі аударма» жаңа БББ аясында игерген теориялық білімді практика жүзінде қолдану;
 - аударма техникасы саласындағы ғылыми жобалар мен ғылыми зерттеулерді аударматану саласындағы заманауи бағыттар негізінде жоспарлау және ұйымдастыру;
 - есту арқылы қабылдау, аударма мәтінін өңдеу және ондағы ақпаратты қысқа мерзімді жадта сақтау; заманауи әдістерді қолдана қолдана отырып, ауызекі аударма жасаудың тиімді әдістерін анықтау үшін ғылыми-эксперименттік зерттеулер жүргізу;
 - синхронды аударма жасау техникасын практикалық қолдану, салалық терминологиялық және жалпы мәдени лексиканың белсенді қорын кеңейту тәсілдері, халықаралық ауызекі тіл этикеті және синхронды аудармашының кәсіби этикасы бойынша практикалық сабақтар және семинарлар өткізу;
 - синхронды және ілеспе аударма бойынша техникалық жабдықтарды, ақпараттық технологияларды және оқытудың заманауи әдістерін қолдана отырып, жоғары оқу орнында ілеспе аударма теориясы мен практикасы бойынша сабақтар өткізу;
 - ауызекі аударма теориясы мен практикасының методологиялық негіздерін ескере отырып, парақтан қарап мәтінмен танысу, түсіну, ақпаратты декодтау (игеру) және жаңғырту негізінде синхронды аударманы жүзеге асыру;
 - синхронды аударма жасайтын арнайы кабинетті пайдалана отырып, конференц-аударманы жүзеге асыру;
 - қысқартылған аударма жазу техникасын қолдана отырып ілеспе аударма жасау;
 - түрлі тақырыптарда өтетін іс-шараларда мәтінді трансформациялау техникаларын пайдалана отырып, шушота (сыбырлау) және кино/бейне аударманы жүзеге асыру;
 - өз ана тілінде және шығыс тілінде өз ойларын ауызекі және жазбаша түрде дұрыс және анық жеткізу;
 - түпнұсқа мәтіннің лексикалық, грамматикалық және прагматикалық ерекшеліктерін ескере отырып ауызекі аударма стратегиясын анықтау;
 - түпнұсқа мәтіннің мазмұнын түсінуге әсер ететін тілдік қиындықтарды жою;
 - аударма барысында тілдік және контекстік болжам жасай білу және қолдану;
 - түпнұсқа мәтіндегі негізгі ақпаратты дұрыс қабылдау және жедел әрі барабар жеткізу;
 - кәсіби қызмет барысында «Ауызекі аударма» БББ аясында игерген теориялық білімдерді қолдана отырып түпнұсқа мәтінді сол тілдің лексика, грамматика, стилистикалық ерекшеліктерін ескере отыра, аударушы тілдің лексика-грамматикалық, прагматикалық нормаларына, узусына және типологиясына сәйкес дұрыс аудару.
- Жаңа БББ аясында магистранттар төмендегідей кәсіптік дағдыларды *меңгеру* керек:
- шығыс тілінің лингвистикалық жүйесі (лексикалық, грамматикалық, сөзжасамдық, фонетикалық жүйелер)
 - ауызекі аударманың негізгі түрлері;
 - шапшаң жазу және абзац-фразалық аударма әдістері секілді синхронды аударма барысындағы маңызды дағдылар;
 - түрлі лексикографиялық дереккөздермен, ғылыми әдебиеттермен, құжаттармен, статистикалық материалдармен жұмыс істеу дағдылары;



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

- мәтінді бейімдеу, өңдеу, қысқарту, толықтыру секілді ауызекі аударманың маңызды әдістері;

Еліміздің жоғары оқу орындарында аударма ісі бойынша қолданылып жүрген БББ ескере отырып және бакалаврлар, магистранттар және докторанттардың қатысуымен сұрақнама жүргізудің нәтижесінде біз төмендегідей пәндерді жаңа «Ауызекі аударма» білім беру бағдарламасы аясында өткізуді ұсынып отырмыз:

1. Оқу бағдарламасының таңдау компоненттері бойынша біз төмендегі пәндерді «Ауызекі аударманың лингвокогнитивті және дискурсивті аспектілері» тақырыбы бойынша бір модульге топтастырдық:

- 1.1. «Сөйлеу этикеті және фразеологизмдерді ауызекі аудару практикасы»;
- 1.2. Саяси дискурсты ауызекі аудару практикасы;
- 1.3. «Экономикалық дискурс бағытындағы ауызекі аударма»;
- 1.4. «Ғылыми-техникалық дискурс бағытындағы ауызекі аударма»;

2. Бейіндік пәндер циклы бойынша жоғары оқу орны компоненті ретінде «Ауызекі аударманың негізгі түрі - конференц-аударма (синхронды және ілеспе аударма)» модулі бойынша төмендегідей пәндер ұсынылады:

- 2.1. Конференц - аударманың лингвокогнитивті аспектілері;
- 2.2. «Конференц-аударма»: (бастапқы деңгей);
- 2.3. «Конференц-аударма»: (орта деңгей);
- 2.4. «Конференц-аударма»: (жоғары деңгей).

3. Таңдау компоненті ретінде «Ауызекі аударманы оқытудың инновациялық технологиялары мен әдістемелері» модулі бойынша төмендегідей пәндер қамтылған:

3.1. Ауызекі аудармадағы шапшаң жазу техникасының түрлері, ұйымдастырылуы және қолданылуы;

3.2. Ауызекі аудармадағы барысында түпнұсқа мәтінді өңдеу түрлері;

3.3. Контаминацияланған мәтіндерді ауызекі аудару әдістері;

3.4. Ауызекі аудармада мнемотехникалық әдістерді қолдану ерекшеліктері.

Ауызекі аударма-бұл когнитивті-коммуникативті іс-әрекеттің ең күрделі түрлерінің бірі. Бұл бастапқы ақпаратты қабылдау және талдау процестерінің түпнұсқа тіл мен аударушы тілде бір мезгілде жүзеге асуымен, өңдеуге түсетін ақпараттың көп мазмұнды болуымен және аударма барысының неғұрлым қысқа уақытта жүзеге асуымен байланысты. Қазіргі таңда елімізде шығыс тілдерінен және шығыс тілдеріне сапалы ауызекі аударма жасайтын білікті мамандарға үлкен тапшылық туындап отыр. Осы тұрғыда біздің мақаламызға арқау болған, аударма ісі бағытындағы заманауи технологиялар және когнитивтік ғылымдар, дискурсология, психология, психолингвистика т.б. ғылымдарымен тығыз байланыста дайындалған жаңа БББ қоғамның түрлі салаларында сапалы ауызекі аударманы жүзеге асыратын білікті мамандарды дайындау жолында өз үлесін тигізеді деп сенеміз.

Пайдаланылған деректер тізімі:

1. Мемлекет басшысы Республикалық педагогтер съезіне қатысты URL: <https://www.akorda.kz/kz/memleket-basshysy-respublikalyk-pedagogter-sezine-katysty-595143> [Электронды ресурс] (қолданған күн: 15.01.2024).

2. Алексеева И.С. Профессиональное обучение переводчика: учеб. пособие по устн. и письм. переводу для переводчиков и преподавателей. – СПб.: Союз, 2001. – 288 с.

3. Матюшин И.М., Огородов М.К. Курс устного перевода. Французский язык: учебник для студентов, обучающихся по направлению подготовки бакалавров и магистров «Лингвистика». – М.: Нестор Академик Паблишерз, 2015. – 496 с.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

4. Аликина Е.В. Концепция обучения устной переводческой деятельности в системе высшего лингвистического образования на основе интегративного подхода: дис. ... д-ра пед. наук. – Пермь, 2017. – 437 с.
5. Миньяр-Белоручев Р.К. Методика обучения французскому языку: учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. «Иностр. яз.». – М.: Просвещение, 1990. – 224 с.
6. Мощанская Е.Ю. Анализ ситуации устного последовательного перевода как первый этап ее моделирования в ходе обучения переводчиков // Вестник ПНИПУ. Проблемы языкознания и педагогики. – Пермь, 2016. – № 3. – С. 117–129.
7. Серова Т.С. Иноязычные речевые навыки перевода как важное условие успешного выполнения переводческой деятельности // «Рема»: науч.-метод. Вестник ПГТУ. – 2006. – № 2. – С. 85–91.
8. Ширяев А.Ф. Синхронный перевод: Деятельность синхронного переводчика и методика преподавания синхронного перевода. – М.: Воениздат, 1979. – 183 с.
9. Швецова Ю.О. Методика формирования системы экстралингвистических знаний при обучении студентов вуза устному переводу: дис. ... канд. пед. наук. – Пермь, 2012. – 228 с.

К.К.Дускаев, т.ғ.к., доценті,
Ж.А.Жанабаева, аға оқытушысы,
Метеорология және гидрология кафедрасы,
География және табиғатты пайдалану факультеті,
әл-Фараби атындағы ҚазҰУ (Алматы қ.)

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ТҰЩЫ СУ ЭКОЖҮЙЕЛЕРІНІҢ
ҚЫЗМЕТТЕРІН ОЛАРДЫҢ ОРНЫҚТЫЛЫҒЫН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДІҢ НЕГІЗІ
РЕТІНДЕ ЭКОНОМИКАЛЫҚ БАҒАЛАУ**

Аңдатпа: жұмыста Қазақстан Республикасының су экожүйелерінің ерекшеліктері мен түрлері, олардың маңызы, негізгі функциялары қарастырылған. Тұщы су экожүйелерінің қазіргі жағдайы мен әсер ету факторлары талданды. Іле өзенінің атырауы мысалында тұщы су экожүйелерінің қызмет түрлері қарастырылған. Қазақстан Республикасының тұщы су экожүйелерінің қызметтерін экономикалық бағалау оларды сақтау мен қалпына келтірудің негізі.

Тірек сөздер: тұрақты даму, тұщы су экожүйелері, тұщы су экожүйелерінің құрылымы мен қызметі, қысым факторлары, экожүйе қызметтері, экожүйе қызметтерін экономикалық бағалау.

Қазақстан Республикасының тұщы су экожүйелерінің құрылымы, функциялары мен құндылығы олардың тұрақтылығын қамтамасыз етудің негізі. Тұщы су экожүйелеріне әсер етудің қазіргі жағдайы мен факторларын талдау арқылы экономикалық бағалаудың қазіргі заманғы әдістеріне сипаттамасы жасалады.

Табиғи орта Тұрақты даму мақсаттарына (ТДМ) қол жеткізуде ажырамас рөл атқарады. Көлдер, өзендер, сулы-батпақты жерлер мен жер асты суларын қоса алғанда, тұщы су экожүйелерінің биологиялық, әлеуметтік, білім беруде және экономикалық маңызы зор. Олар бүкіл экономикалық қызмет шегінде негіз болады. Олар сондай-ақ маңызды экожүйелік қызметтерді ұсынады, мысалы: табиғи тұщы суды тазарту, Ағынды



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

суларды реттеу, қауіпті жағдайларды азайту, көміртекті сіңіргіш функцияларын орындау, климаттың өзгеруіне бейімделуді қолдау және адам мен табиғат арасындағы мәдени байланысты қамтамасыз ету.

Тұщы су экожүйелерінің 2030 жылға дейінгі Күн тәртібі үшін маңыздылығын мойындай отырып, ТДМ 6.6-міндеті «сумен байланысты экожүйелерді қорғауға және қалпына келтіруге» бағытталған.

Қазіргі уақытта тұщы су экожүйелерінің ластануы, шамадан тыс тұтыну, суландыру, ағындының өзгеруі және азаюын қоса алғанда, адам әрекетінен туындаған айтарлықтай қысымды (ықпалды) бастан кешуде, сонымен қатар, бұл қысым климаттың өзгеруімен күшею түсуде.

«БҰҰ механизмі - су ресурстары 2020» бағдарламасы бойынша бүкіл әлемде жиналған мәліметтерге сәйкес, әлемдегі су алаптарының бестен бір бөлігі жер беті суларының жылдам өзгерістерге ұшырауда. Осыған байланысты, директивалық органдар мүдделі тараптармен бірлесіп, сумен байланысты экожүйелердің маңыздылығы мен мәнін, оларға төнетін қауіптерді түсініп, оларды қорғау және қалпына келтіру үшін уақтылы тиісті шаралар қабылдануы керек [1].

Тұщы су экожүйесін судағы тұздардың аз болуымен сипатталатын экожүйе ретінде анықтауға болады, әдетте мөлшері 1 % аз болады. Тұтастай алғанда, Тұщы су экожүйелері үш негізгі топқа бөлінеді: *лентикалық экожүйелер, лотикалық экожүйелер және сулы-батпақты жерлер.*

Лотикалық жүйелер негізінен қозғалатын тұщы су ағындарымен (өзендермен) сипатталады. Ірі өзендер үшін морфометриялық сипаттамалардың, гидрологиялық режимнің және экожүйенің ерекшеліктеріне қатысты үш негізгі аймақты бөлуге болады: ағынды қалыптасын зона, транзиттік және ағындының үлестірім аймағы.

Лентикалық экожүйелер - жүйеде судың ұзақ уақыт болуымен сипатталатын тұрақты су жүйелері, нәтижесінде олар келесі сипаттамаларға ие: су табанында жүзбе бөлшектердің тұнуы; фитопланктон мен зоопланктон популяцияларының дамуы; ағынды сулардағыдай бір бағытты ағынның орнына күрделі ағындардың болуы; судың жоғарғы және төменгі қабаттарын араластыру тік стратификацияға байланысты шектелуі мүмкін (температура мен тығыздықтың айырмашылығына байланысты суды қабаттарға бөлу).

Лентикалық экожүйелерде күн сәулесінің ену тереңдігі мен дәрежесіне байланысты үш негізгі аймақ бөлінеді: литораль, лимниаль және профундаль.

Сулы-батпақты жерлер. Рамсар Конвенциясы сулы-батпақты жерлерді «батпақтар, сулы-батпақты жерлер, шымтезек және табиғи немесе жасанды, тұрақты немесе уақытша, статикалық немесе ағынды, тұщы, тұзды немесе тұзды суы бар сулы-батпақты жерлер, оның ішінде тереңдігі алты метрден аспайтын теңіз суы» деп анықтайды.

Тұщы су экожүйелері, жоғарыда айтылғандай, қарқынды антропогендік ықпалда, нәтижесінде олардың көпшілігі қатты деградацияға ұшырайды.

БҰҰ-ның ТДМ-6 [1] Су ресурстары жөніндегі жиынтық баяндамасында соңғы 40 жылда тұщы су түрлерінің популяциясы 80 % азайғанын, бұл құрлықтағы және мұхиттағы биологиялық түрлер үшін байқалған қарқыннан екі есе көп екенін атап өтті. Сонымен қатар, соңғы 100 жылда әлемнің табиғи сулы-батпақты жерлерінің 70 %, соның ішінде тұщы су түрлерінің айтарлықтай азайған, ал әлемнің көптеген аймақтарында су қоймалары, бөгеттер және күріш алқаптары сияқты жасанды су объектілері көбейіп келеді. Сулы-батпақты алқаптардың азаюы бүкіл әлемдегі ағынды сулардың 80 % тазартусыз тікелей су объектілеріне төгіліп, тұщы су экожүйелері мен адам денсаулығына ауыр зардаптар әкеледі деп есептейді.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

ТДМ-ның 6.6 міндеті таулар, ормандар, сулы-батпақты жерлер, өзендер, су қабаттары және көлдерді қоса алғанда, сумен байланысты экожүйелерді қорғауға және қалпына келтіруге тікелей бағытталған.

6.6-мақсатқа жетудегі прогресті бақылау үшін бір Дүниежүзілік көрсеткіш - 6.6.1 индикаторы, елдерге шаралар қабылдау үшін қажетті деректерді алуға мүмкіндік беретін уақыт бойынша сумен байланысты экожүйелердің ұзындығының өзгеруі пайдаланылады. Бұл көрсеткіш экожүйелердің төрт негізгі санатына мониторинг жүргізуге бағытталған: өсімдік сулы-батпақты жерлер (батпақты, батпақты ормандарды, батпақты жерлерді, күріш плантацияларын, шымтезек және мангр ормандарын қоса алғанда), ашық су қоймалары (көлдер мен су қоймалары сияқты), өзендер мен сағалық аймақтар, және жер асты сулары, және төрт кіші көрсеткіш (кеңістіктік ұзындығы, судың мөлшері, судың сапасы және экожүйелердің денсаулығы) осы экожүйелердің әртүрлі аспектілерін сипаттайды [2].

Тұщы су экожүйелерінің экожүйелік қызметтерін сандық бағалаудың заманауи әдістерін қарастырылды. Мұндай қызметтердің ақшалай құнын анықтау үшін нарықтық деректерді пайдалануды көздейтін дәстүрлі баға тәсілдерінің сипаттамасы берілген. Жалпы экономикалық құн (TEV) әдісін қолдана отырып, экожүйелік қызметтерді бағалау мысалдары егжей-тегжейлі қарастырылып, келтірілген.

Қазақстан Республикасының аумағында тұщы су экожүйелерінің барлық үш негізгі тобы бар: лотикалық, лентикалық және сулы-батпақты жерлер. Лотикалық экожүйелер: республика аумағында барлығы 178 мыңнан астам уақытша су ағындары бар, олар арқылы жер беті ағындысы өтеді. 7 мыңға жуық өзендер мен уақытша су ағындарының ұзындығы 10 км асады, 155 өзеннің ұзындығы 100 км асады, 7 өзеннің ұзындығы 1000 км асады.

Лентикалық экожүйелер: Қазақстанның көлдері өте көп, олардың жалпы су бетінің ауданы 45002 км² болатын 48262 бар. Шағын көлдер саны бойынша (ауданы 1 км² аз) 94 %, ал ауданы бойынша 10 % құрайды. Осы табиғи су объектілеріндегі судың жалпы көлемі 190 км³ құрайды.

Сулы-батпақты жерлер: Қазақстан 2007 жылғы 2 мамырда Рамсар конвенциясына қосылды және қазіргі уақытта халықаралық маңызы бар сулы-батпақты жерлер деп жарияланған 10 нысаны бар. Бұған қоса, Қазақстан Республикасының аумағында Рамсар тізіміне енгізу үшін 5 әлеуетті сулы-батпақты жерлер анықталды. Қазақстандағы барлық Рамсар сулы-батпақты алқаптары қолданыстағы ұлттық заңнамаға сәйкес толығымен немесе ішінара ерекше қорғалатын табиғи аумақтарға жатады.

Тұщы су экожүйелерінің жағдайына әсер ететін қысым факторларына мыналар жатады [3]: су инфрақұрылымы (бөгеттер мен бөгеттер), ағындының өзгеруі (суды алу және алу, су қоймаларын пайдалану); сулы тіршілік ету ортаның өзгеруі және жерді пайдаланудың өзгеруі (урбанизация немесе жерді ауылшаруашылық өндірісіне ауыстыру); шамадан тыс пайдалану (шамадан тыс аулау балық немесе аң аулау, суды шамадан тыс алу немесе құмды игеру); судың биологиялық ластануы (инвазивті биологиялық түрлермен); судың химиялық ластануы (ауылшаруашылық немесе қалалық ағынды сулар немесе тазартылмаған ағынды сулар); судың термиялық ластануы.

Жоғарыда айтылғандай, тұщы су экожүйелері мен адамзат қоғамының өзара әрекеттесуі тұщы су экожүйелерінің өзгеруіне әкеледі. Мұндай өзгерістер экожүйелерге, демек, олар ұсынатын қызметтерге теріс немесе оң әсер етуі мүмкін.

Мұндай талдаудың анықтамалық схемасы «қозғаушы факторлар - қысым - күй - әсер – жауап» (DPSIR) сұлбасы табылады. Бұл жүйе қоғам мен қоршаған ортаның өзара



әрекеттесуін сипаттайтын себеп-салдарлық құрылым және экологиялық мәселелерді бағалау және басқару үшін қолданылады [4].

Қозғаушы факторлар қарастырылып отырған жүйеге немесе аймаққа сыртқы қоршаған ортаның өзгеруінің негізгі себептері, мысалы: климаттық және әлеуметтік-экономикалық өзгерістер; аймақтық, елдік және халықаралық саясат табылады. Олар экожүйелерде өзгерістер тудыратын өткен, қазіргі немесе болашақ жағдайларды көрсетеді.

Қысым жүйеде немесе аймақта қозғаушы факторлардың әсерін сандық түрде анықтайтын айнымалы, мысалы: температура, жауын-шашындар, жер жамылғысы, аймақтың халқы, жан басына шаққандағы сумен қамтылуы, дақылдардың бағасы немесе жалпы пайда, және әдетте аймақтық сандық өзгеру сценарийлерін әзірлеу арқылы бағаланады.

Құрылымдық айнымалылары жүйенің (саланың) қысым айнымалыларына сезімталдығын білдіреді. Бұған биологиялық организмдердің экожүйелік функцияларды қамтамасыз етуіне және адамдардан экожүйелік қызметтерге сұранысқа қатысты барлық элементтерді анықтау және сандық бағалау кіреді. Жағдай бүкіл әлеуметтік-экологиялық жүйені сипаттайтын айнымалылардан тұрады, соның ішінде экожүйелік қызметтерді алушылардың көрсеткіштері және экожүйелік қызметтерді жеткізушілердің көрсеткіштері.

Жоспарланған саясат пен басқару арқылы жауап беру әлеуметтік - экономикалық қысымның айнымалыларына немесе тікелей құрылымдық айнымалыларға ықпал ету арқылы теріс әсерді азайтуға (немесе оң ықпалды пайданы барынша арттыруға) бағытталған.

Қазақстан өзендерінің атырау аймағындағы тұщы су экожүйелерінің қазіргі жағдайының жалпы белгілерін Іле өзенінің атырауы мысалында сипаттауға болады.

Дельтаның жалпы ауданы 20 мың км² жетеді, оның шамамен 8 мың км² қазіргі атырауды құрайды, қалғаны – ежелгі атырау құрғақ арналар - бақанастар. Іле өзені дельтасының қазіргі даму кезеңінде үш негізгі дельталық жүйемен ерекшеленеді: Топар, Іле және Жиделі.

Іле өзенінің қазіргі дельтасына арналған (DPSIR) сұлбаға сәйкес келесі қысым факторларын ажыратуға болады: климаттың өзгеруі, нүктелік және диффузиялық көздерінен ластану, ағынды қашырту және ақаба суларды ағызу, гидротехникалық имараттар, Балқаш-Алакөл су шаруашылығы алабының халқы, аймақтың урбандалуы және т.б.

Негізгі салалық қозғаушы факторларға мыналар жатады: ауыл шаруашылығы (ең алдымен суармалы егіншілік), өнеркәсіп, энергетика, инфрақұрылымды дамыту, тұрмыстық, балық шаруашылығы және туризм.

Осы ықпалдың нәтижесінде Іле өзені атырауында құрғақшылық және оның экожүйесінің деградациясы байқалады: су алқаптарының ауданы едәуір қысқарды, жер үсті және жер асты суларының сапасы нашарлады, екінші реттік атырау желісінің жойылуы және кәсіптік балық түрлері мен ондатраның тіршілік ету ортасы мен өсіру жағдайларының едәуір нашарлауы байқалады. Теріс жағымсыз өзгерістер, әдетте, Іле өзені атырауының бүкіл аумағындағы өсімдіктер мен жануарлар әлеміне тән. Өзен атырауының кебуі жер жамылғысының бұзылуына, оның құнарлылығының жоғалуына және дефляцияның дамуына, биоәртүрліліктің төмендеуіне әкеледі.

Іле өзенінің қазіргі атырауы да оның аумағы қарқынды шөлейттену процесімен сипатталады. Дельта экожүйесінің жағдайы, ең алдымен, Іле өзенінің ағындысына



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

байланысты, ол соңғы жылдары азаяды және негізінен дельтаның өзін суландыруға, Балқаш көлінің деңгейі мен су-тұз теңдестінін сақтауға жұмсалады [5].

Тұщы су жүйелері ұсынатын экожүйелік қызметтер Мыңжылдық табалдырығындағы экожүйелерді бағалау негізінде табиғи экожүйелер мен олардың құрамдас түрлері адамның өмірін сақтайтын және қамтамасыз ететін жағдайлар мен процестер ретінде анықталады.

Тұщы су мекендейтін жерлердің бұл қызметтерді өндіру қабілеті уақыт өте келе төмендейді және олардың жағдайын жақсарту үшін шаралар қабылдау қажет.

Барлық Экожүйелік қызметтер олардың функцияларына сәйкес санаттарға бөлінеді. Экожүйелік қызметтерді сипаттау үшін олардың келесі құрылымы ұсынылады: қамтамасыз ету, реттеу, мәдени және қамтамасыз ету [6].

Экожүйелік қызметтерді қамтамасыз ету - адамдар экожүйелерден алатын өнімдер; реттеуші-экожүйелік процестерді реттеуден алынатын пайда; мәдени - адамдар экожүйелерден алатын мәдени, білім беру және рухани пайда; қолдау-басқа экожүйелік қызметтерді қолдау үшін қажетті табиғи процестер.

Іле өзенінің атырауы үшін «Мыңжылдық табалдырығындағы экожүйелерді бағалау» бойынша экожүйелік қызметтердің келесі санаттарын бөлуге болады.

Қамтамасыз етуші: азық-түлік (балық, ойын, күріш); тұщы су (тұрмысты және ауыл шаруашылығын сумен қамтамасыз ету); Балқаш көлін сумен қамтамасыз ету; мал азықтары, жергілікті тұрғындар үшін отын өндіру; құрылыс материалдары (қамыс); биоәртүрлілікті молықтыру және сақтау. *Реттеуші:* климатты реттеу (парниктік газдар, температура, жауын-шашын; атмосфераның химиялық құрамы); гидрологиялық ағындыны реттеу (дельта су ағындарының ағыны, Дельта көлдерінің деңгейі мен көлемі, жер асты суларын толтыру және ағызу); дельта су объектілерінің суын өзін-өзі тазарту (ластаушы заттардың концентрациясының айтарлықтай төмендеуі); топырақ эрозиясынан қорғау; Дельта аумағын су тасқынынан қорғау және басқалар. *Мәдени:* рухани және шабыттандыратын (жеке сезімдер мен әл-ауқат); мәдени-ойын-сауық (туризм, әуесқой балық аулау, қорытпа); эстетикалық («Тамғалы Тас», «әнші бархандар» және т.б.); білім беру (студенттердің оқу және өндірістік тәжірибелер, далалық семинарлар мен конференциялар). *Қолдау:* су айналымы; фотосинтез; топырақ түзілуі; қоректік заттардың айналымы.

БҰҰ-ның 2021 жылғы әлемдегі су ресурстарының жай-күйі туралы «судың құндылығы» баяндамасында атап өтілгендей, судың құндылығын тану, өлшеу және білдіру, сондай-ақ оны шешім қабылдау процесіне қосу су ресурстарын тұрақты және әділ басқаруға және Тұрақты Даму Максаттарына қол жеткізудің негізі [7].

«Құндылық» пайдаланушылар мен мүдделі тараптардың әртүрлі топтары үшін әртүрлі ұғымдарды білдіреді және шешім қабылдау процесінде судың әртүрлі құндылықтары келісіліп, олардың арасындағы жүйелі және жан-жақты шешіліп, ескерілуі маңызды.

Тұщы су экожүйелері адамзат қоғамына әртүрлі тауарлар мен қызметтерді ұсынады. Бүгінгі күні бүкіл әлемде тұщы су экожүйелері қамтамасыз ете алатын осы тауарлар мен қызметтердің көпшілігі сатып алынбайды немесе сатылмайды, сондықтан оңай бақыланатын баға саясаты жоқ.

Экожүйені бағалау бұл бір немесе бірнеше мүдделі тараптар үшін экожүйелік қызметтердің маңызын (құнын) анықтау процесі.

Мүдделі тараптар көбінесе экожүйе қызметтерін басқаша бағалайды. Бағалаудың бұл әртүрлілігі дүниетанымның айырмашылығына немесе табиғат туралы білімнің әртүрлі деңгейіне байланысты.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Мақсатқа байланысты биологиялық, тұтас, мәдени және әлеуметтік, медициналық немесе экономикалық бағалау қажет болуы мүмкін. Экономикалық бағалау әрқашан шешім қабылдау мәнмәтінін анықтау үшін әлеуметтік және биологиялық бағалаудың белгілі бір деңгейінде жүргізуді талап етеді және көп жағдайда мұндай бағалаулардың нәтижелерін талап етеді.

Зерттеудің мақсаты мен сұрақтарына байланысты бағалаулар таза сипаттамалық, сапалық, сандық немесе ақшалай құнды анықтауға дейін азаюы мүмкін, ал баға құндылыққа сәйкес келмейді. Баға бұл құндылықтың бір бөлігі ғана және нарықтық бағаны белгілеу кезінде көптеген құндылықтар ескерілмейді.

Жер беті тұщы су экожүйелерінің құнын сандық бағалаудың қолда бар әдістері әлеуметтік және жаратылыстану ғылымдарының білімін қажет етеді.

Жалпы экономикалық құн әдісі (TEV) бұл тәсіл *пайдалану құндылығы жүйесін, сондай-ақ пайдаланбау құндылығы жүйесін* қамтиды. Пайдалану мәніне *тікелей пайдалану, жанана пайдалану және ресурстарды пайдалану мүмкіндігі кіреді*. Пайдаланбау құндылығы ресурстың болу құндылығын және ресурстың басқаларға пайдасын қамтиды [8].

$$TEV = UV + NV, \quad (1)$$

мұндағы UV - пайдалану құндылығы; NV - пайдаланбау құндылығы.

Пайдаланудың тікелей құны балық және су ресурстары сияқты өндірілген ресурстарға қатысты болуы мүмкін, ал жанана балық қуыру қызметтерін ұсыну болуы мүмкін және осы экожүйелік ресурстарды әуесқой балық аулау үшін пайдалану мүмкіндігі де нақты олжасыз ақшалай құндылыққа ие. Пайдаланылмайтын құндылық жүйесі экожүйені пайдалану үшін, сондай-ақ оның болашақ ұрпақ үшін өмір сүруін қамтамасыз ету үшін төлеуге дайын екендігін білдіреді. Тұтынушылық емес құн әдетте материалдық емес ресурстарға бағытталған.

Жалпы экономикалық құн әдісінен басқа, су объектілерінің қызметтерін экономикалық бағалау үшін мынадай әдістер қолданылады: су басудан қорғау үшін экожүйелік қызметтерді бағалаудың гидрологиялық-гидравликалық және экономикалық модельдерінің кешенді жүйесі; нарықтық баға әдісі; құнын ауыстыру әдістері; болдырмауға болатын залалдың құнын бағалау әдістері; ықтимал құнды бағалау әдістері; жалпы талдау әдістері және басқалар [9-12].

Осылайша, жерді пайдалану өзгерістерінің динамикасы экологиялық қызметтердің үлкен шығындарына әкеледі, содан кейін қолданыстағы қызметтердің құнын арттырады.

Айта кету керек, тұщы су экожүйелерінің қызметтерін бағалау өте күрделі және уақытты қажет ететін міндет және оны жүзеге асырудағы көптеген белгісіздіктермен байланысты. Қазіргі уақытта бұл жоғарыда айтылғандай, антропогендік жүктеменің артуы және климаттың өзгеруі экожүйелердің жұмыс істеу сипатын және олардың қоғам тәуелді қызметтерді көрсету қабілетін айтарлықтай өзгертеді.

Қазақстан Республикасында жекелеген су объектілерінің тұщы су экожүйелерінің қызметтерін бағалау үшін әдістерді зерделеу және оларды іске асыру бойынша белсенді жұмыс жүргізілуде, бірақ әзірге осы мәселе бойынша жобалар мен жарияланымдар деңгейінде жүзеге асырылады.

Қазақстанның тұщы су экожүйелері ұсынатын қызметтерді айқындау негізінде бұл қызметтерді бағалау, ең алдымен, экожүйелерді қорғауға және қалпына келтіруге елеулі үлес қоса алады.



Тұщы су экожүйелерінің қызметтерін бағалау олардың біздің еліміздің өркендеуіне әкелетін әлеуетін бағалауға, экожүйелерді сақтаудың артықшылықтары мен оларды қорғау тәсілдері туралы мүдделі тараптардың пікір алмасуына ықпал етуге көмектеседі. Мұндай бағалау экожүйелерді басқару және қосымша әрекеттердің салдарын талдау кезінде шешім қабылдайтындардың ынталарын түсінуге ықпал жасайтын болады.

Пайдаланылған деректер тізімі:

1. Обобщающий доклад по ЦУР 6 в области водных ресурсов и санитарии (UN-Water, 2018), 2081. - стр.87-92.
2. <https://www.sdg6monitoring.org/indicator-661/>
3. ЮНЕП. Рамочная основа управления пресноводными экосистемами, том Раздел 3.2 Определение потенциальных экосистемных услуг для каждого типа экосистемы. 2017.
4. Ари, С. Р., Герреро, К. Э. О., Брайан, А., Айсли, Дж. Д., и Ньютон, А. DPSIR - анализ водопользования и связанных с этим вопросов качества воды в муниципальном совете Колумбийского Альто и Медиио Дагуа. Наука о воде, 32 (2), 2018. – стр.318-337.
5. Conserving Ecosystems of Inland Water Bodies in Central Asia and the Southern Caucasus. Carec, Almaty, 2006; Global Water Partnership for Central Asia and Caucasus, Tashkent, 2006. P.142.
6. Гупта, Дж., Шолтенс, Дж., Перч, Л., Данкельман, И., Сигер, Дж., Сандер, Ф., Стэнли-Джонс, М., Кемпф, И. Переосмысление концепции «движущая сила-давление-государство воздействие-ответные меры» с точки зрения справедливости и инклюзивного развития. Наука об устойчивом развитии, 15 (2). 2020. - стр.503-520
7. Доклад ООН об Освоении Водных Ресурсов Мира 2021 году «Ценность воды» - краткий обзор и разделы 2.3 «Ценность окружающей среды» и 2.4 «Методы, используемые для расчета стоимости». 2021. – 100 с.
9. Лумис, Дж., Kent, P., Strange, L., Fausch, K., & Covich, A. Измерение общей экономической ценности восстановления экосистемных услуг в пострадавшем речном бассейне: результаты случайного оценочного обследования. Экологическая экономика, 33 (1), 2000. - стр.103-117.
9. Краткий обзор рекомендаций по платежам за экосистемные услуги в Республике Казахстан. Алматы: Региональный экологический центр Центральной Азии, 2011. – 32 с.
10. Методическое руководство, по экономической оценке экосистемных услуг особо охраняемых природных территорий. Астана, 2014.- 52 с.
11. Плата за экосистемные услуги в условиях комплексного управления водными ресурсами. ООН, Женева, 2006. - 27 с.
12. Рекомендации, касающиеся платы за услуги экосистем в контексте комплексного управления водными ресурсами. ООН, Женева, 2007. - 55с.
13. Костанца, Р., Де Гроот, Р., Саттон, П., Ван дер Плоег, С., Андерсон, С. Дж., Кубишевски, И., и Тернер, Р. К. (2014 г.). Изменения глобальной стоимости экосистемных услуг. Глобальное изменение окружающей среды, 26. 2014. - стр. 152-158.
14. Emerton, L., Iyango, L., Luwum, P., и A. Malinga, 1999, Экономическая ценность городского водноболотного угодья Накивубо, Уганда, МСОП Международный союз охраны природы, Региональный офис Восточной Африки, Найроби. 1999. - 170 с.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

З.М.Ержан, магистр соц.н., докторант,
факультет Философии и политологии,
КазНУ имени аль-Фараби (г.Алматы),
А.Р.Масалимова, д.филос.н., профессор,
академик АПН РК,
Академия государственного управления
при президенте РК (г.Астана)

О НЕКОТОРЫХ ПУТЯХ ФОРМИРОВАНИЯ МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫХ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ ПРОЕКТОВ

Аннотация: В статье на примере конкретных исследований показаны примеры применения междисциплинарных подходов для изучения актуальных вопросов отечественной науки: доктрины своеобразия национального искусства в СССР, развития государственного языка РК, сравнительных исследований процессов вестернизации казахов и японцев.

Ключевые слова: культурология, междисциплинарные исследования, сравнительные исследования, витальность языков, постсоветская наука.

Культурология является одной из самых молодых гуманитарных дисциплин постсоветского пространства. Причем, начиная с момента своей институализации, она не стала абсолютным соответствием схожих по задачам зарубежных дисциплин, таких как культурная антропология и культурные исследования. Представляется, что, возникнув хронологически позже, постсоветская культурология стремилась объединить их опыт и методологии, чтобы стать универсальной наукой о путях формирования и закономерностях развития культуры в обществе.

В настоящем дисциплинарный статус культурологии, в том числе, в нашей стране, представляет собой систему, базирующуюся на междисциплинарных исследованиях, а также открытую к использованию современных теорий и концепций, разработанных в социологии, лингвистике, искусствоведении и других смежных науках.

В рамках настоящей статьи, на примере ряда культурологических изысканий, будет показано, как интересы и возникающие, в связи с этим перед исследователем вопросы могут приводить к формированию тех или иных исследовательских стратегий.

Первый пример связан с возможностями междисциплинарных исследований, позволяющих прояснять конкретные детали и факты формирования культурно-исторических явлений, которые могут стать неочевидным (или забытыми) при их «миграции» в новые контексты. Речь пойдет о перипетиях становления главной идеологической доктрины советского искусства как «национальной по форме, социалистической по содержанию». [1] В СССР трактовке этой идеологемы были посвящены огромное число книг и публикаций, объясняющих диалектическую связь используемых в ней понятий. В постсоветский период доктрина стала характеризоваться как «непонятная и размытая». Между тем, ни в одной из таких работ не был проявлен интерес к современной художественной практике, внутри которой в предреволюционные годы был сформирован концепт «национальной художественной формы».

Если обратиться к деятельности известного российского и советского искусствоведа Я.Тугендхольда, то необходимо констатировать, что наблюдения за развитием европейского изобразительного искусства эпохи модерна и постмодернизма привели его к созданию концепта «национальной формы». Современное европейское



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

искусство он рассматривал как систему художественных школ, каждая из которых отличается национальным своеобразием. Будучи активным участником культурного строительства первых послеоктябрьских десятилетий, он перенес такое видение на зарождающееся советское изобразительное искусство. Анализ текстов Я.Тугендхольда, первого народного комиссара просвещения А.Луначарского, выступления И.Сталина, в котором впервые была озвучена данная формулировка, показывают, что ее возникновение было тесно связано с актуальной художественной проблематикой модерна и постмодернизма.

Таким образом, искусствоведческое исследование инициирует возникновение нового круга вопросов, которые специфичны и могут быть рассмотрены в рамках культурологии. Если принять тот факт, что идеологема советского искусства была сформулирована в контексте искусства модерна и постмодернизма, которые развивались под влиянием восточного искусства (ведущим среди которых было искусство японской гравюры), то необходимо сделать вывод об ориентальных истоках сталинской доктрины.

Для перспектив культурологического изучения этой проблемы актуально то, что в процессе вестернизации азиатских народов, с середины XIX века, наблюдались также достаточно крупные «интервенции» истернизации. В сфере европейского изобразительного искусства они оказались столь масштабны, что в корне изменили их облик. Представляется, что до настоящего времени трансформации западной визуальной культуры, берущие начало в ориентальных традициях (что в истории искусства относится к числу ординарных истин), еще не оценены должным образом в культурологии.

Второй пример, демонстрирующий, как формируются и могут быть реализованы исследовательские стратегии в культурологии, связан с современной языковой ситуацией в Казахстане. Этот же пример показателен с точки зрения практической ценности культурологических проектов.

На сегодняшний день на разных уровнях, в том числе, правительственном (что отражено в документах по развитию языковой политики), выражается озабоченность недостаточно высоким уровнем функционирования государственного языка в стране. Это – проблема, требующая участия специалистов разных дисциплин. Однако вклад культурологии в ее решение может быть особо весомым.

Специфичными для культурологии видятся исследования, которые могут, во-первых, оценить особенность ситуации. Во-вторых, составить культурологическую «карту» ее изучения. В-третьих, предложить варианты решения существующей проблемы.

Хотя в принятой ЮНЕСКО мировой классификации сохранности языков казахский язык отнесен к числу «безопасных» (safe), есть причины для уточнения этой позиции. Представляется, что более объективным для наших реалий выступает такой критерий языков, как находящийся «под угрозой» (definitely endangered) – «дети дома уже не учат язык как родной». Данный критерий может быть применим к ряду семей этнических казахов, проживающих в крупных городах, а также определенных регионах Казахстана. Помимо этнических казахов к этой группе наших соотечественников логично отнести представителей народа Казахстана, для которых казахский язык не является родным.

При анализе текущей языковой ситуации видится необходимым использовать следующие понятия:

А) вестернизация, модернизация, глобализация (для описания историко-культурного контекста);

Б) аккультурация, национальный нигилизм, языковой сдвиг, классификация сохранности языков (для описания социокультурных процессов);

В) стихийная креолизация (для описания языковых процессов);



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Г) нациестроительство, языковое планирование, инновационные общенациональные проекты (для формирования эффективных и действенных инструментов языковой политики). [2].

Внимание культурологии к языковой проблеме базируется на представлении о том, что национальный язык является особо важным маркером национальной идентификации каждого народа. Исследования закономерностей становления отечественной культуры являются одной из ведущих тем отечественной культурологии. Для перспектив исследования языковой проблемы в Казахстане большое значение имеют вопросы маргинальности и особенностей маргинального сознания, разработанные А. Масалимовой. Теоретические дискурсы, обращенные к истокам ее формирования, а также актуальная современная проблематика отражены в трудах Т. Габитова, А. Жолдубаевой, К. Затова, З. Исмагамбетовой, А. Кульсариевой, А. Наурызбаевой, Б. Нуржанова, С. Темирбекова.

Обратимся теперь к методам сравнительной культурологии. Какие направления компаративистики могут быть особо продуктивными с точки зрения расширения дискурсов культурологических исследований? Для отечественной культурологии таким перспективным направлением видится сравнительное изучение путей вестернизации казахов и японцев и формирование особенностей национальных идентичностей двух народов в этих условиях.

Хотя современные Казахстан и Япония различаются по уровню экономического развития и политическому весу на международной арене, эти две страны объединяет то, что их народы вступили в процесс вестернизации в середине XIX века. Пути их развития имели свои особенности: казахи входили в состав Российской империи и СССР, японцы создавали свою империю. Между тем, основные тенденции развития культуры японцев и казахов в конце XIX–XX вв. обнаруживают много общих черт. Они обусловлены необходимостью адаптироваться к «вызову» Запада. В связи с этим рассматриваются возможность применения цивилизационных и других теорий для описания этих процессов, необходимость междисциплинарных исследований для объективного описания историко-культурных процессов, характерных для двух народов. Значительное внимание в этой связи может быть уделено общности вестернизационных проектов деятелей Алаш-Орды и Мэйдзи.

В качестве ведущей метатеории при данном исследовании используется теория цивилизаций А. Тойнби. Вызовами Запада являются реализованные проекты вестернизации, модернизации, колонизации, глобализации, а также сопровождающие их теории, создаваемые западными исследователями. Восточный взгляд на эти процессы нашел отражение в теории ориентализма Э. Саида, постколониальных теориях. И те, и другие являются, скорее, описательными дискурсами.

Следует также обратить внимание на теории и концепции, которые можно использовать при выявлении механизмов цивилизационного ответа стран восточного региона. Речь идет о теории нациестроительства Б. Андерсона, рассматривающего нацию как социальный конструкт; теории cultural studies, обращенные к взаимодействию власти и общества; теории травмы, исследующие последствия переживания травматичного опыта. Наконец, важно не упускать из виду не столь часто привлекаемые в рамках культурологических исследований теории национального своеобразия искусства, которые разрабатываются в искусствознании и литературоведении.

О том, что вопросы национальной идентичности являются особо сложными для осмысления, свидетельствует судьба книги Рут Бенедикт «Хризантема и меч», которая по праву считается самой известной книгой о Японии и японском национальном характере.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

В русскоязычном и постсоветском японоведении исследование Рут Бенедикт в большинстве своем интерпретируется как классический труд, выявляющий специфику японского образа жизни, ментальности и культуры японцев.

Между тем, в англоязычной и японской историографии книга Рут Бенедикт имеет давнюю (с момента ее выхода, а также перевода на японский язык) критическую традицию. [3] Более того, наблюдая за выпавшем на 70-е годы XX века становлением и последовавшим за этим расцветом нихонзинрон, собрания сочинений о японской исключительности, ряд исследователей утверждают, что именно содержание «Хризантемы и меча» послужило решающим фактором возникновения этого специфического явления японской самоидентификации.

Для культурологов, имеющих интерес к вопросам формирования национальных идентичностей, столь продолжительная актуальность и востребованность «Хризантемы и меча» позволяет выявить ряд проблем межкультурного диалога и особенностей взаимодействий гуманитарных и политических идей.

«Хризантема и меч» в известной степени заложила основы изучения культуры Японии как уникального феномена, не подверженного изменениям во времени. Критике данной примордиалистской традиции посвящены исследования Э.Онуки-Тирни, которая стремится восстановить исторический подход к изучению Японии. [4] Она также указывает на некорректность концепции гибридности культур, которая используется в отношении японского культурного опыта, поскольку глобальное и локальное постоянно взаимодействуют, каждая культура изначально гибридна. Американский антрополог указывает на то, что ряд явлений, которые принято считать признаками неповторимости Японии, были заимствованы (привезенный из Китая рис); актуализированы по совету зарубежных экспертов в период Мейдзи (укрепление императорской системы правления); универсальны для стран Европы и Америки XX века, где идеи патриотизма создаются космополитами (феномен японских студентов, которым выпала судьба летчиков-камикадзе).

Таким образом, на основе ряда публикаций и исследований, которые проводятся в настоящее время, авторы представили свое видение некоторых аспектов специфики, методологии, возможностей и практической ценности современной отечественной культурологии.

Список использованных источников:

1. Ержан З. Об ориентальных истоках сталинского определения советской культуры. Востокведение: история и методология. М., ИВ РАН, 2021, №1. С.43 – 51.
2. Ержан З. Мәдени дағдарыстың көрсеткіші ретіндегі жарнама мәселесі. Сборник материалов международной научно-теоретической конференции «Цифровизация и формирование языка национальной рекламы в Казахстане». Алматы, Институт языкознания им. А.Байтурсынулы. 2023. С.124 – 128.
3. Ержан З., Масалимова А. Обзор книги Рут Бенедикт «Меч и хризантема» (рукопись).
4. Yerzhan Z. Issues of Japanese Anthropology in the Studies of Emiko Ohnuki-Tierney, Сборник с доклади от Международна научна конференция в памет на проф. дфн Александър Федотов. София, 2023 Университетско издателство „Св. Климент Охридски“ С. 339 – 346.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Еримпашева А.Т., к.э.н., старший преподаватель,
кафедра Международных отношений
и мировой экономики,
Факультет международных отношений,
КазНУ имени аль-Фараби (г.Алматы)

**МЕЖДИСЦИПЛИНАРНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО В ИНТЕРЕСАХ
УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ: РАЗРУШЕНИЕ РАЗРОЗНЕННОСТИ
В ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ УНИВЕРСИТЕТАХ**

Аннотация: Настоящая статья посвящена исследованию проблемы разрозненности (silo) в исследовательских университетах и возможным стратегиям ее преодоления через развитие междисциплинарного сотрудничества. Основным фокусом анализа является формирование междисциплинарных образовательных программ как инструмент устранения silo-эффекта в контексте устойчивого развития исследовательского университета КазНУ имени аль-Фараби. Внедрение меж- и трансдисциплинарных образовательных программ позволит активизировать исследования по новым направлениям, улучшить горизонтальные коммуникации, приобрести дополнительные (новые) компетенции и содействовать инновациям и, как результат, коммерциализации проектов.

Ключевые слова: междисциплинарное сотрудничество, разрозненность (silo), исследовательский университет, онлайн образовательные программы, устойчивое развитие.

Введение

Современные вызовы в области устойчивого развития требуют от исследовательских университетов не только специализированных знаний в пределах отдельных факультетов, но и интегрированного, междисциплинарного подхода для решения сложных проблем. Несмотря на прогрессивные достижения в научных исследованиях, существует проблема разрозненности (silo) в исследовательских университетах, где отсутствие эффективного взаимодействия между 17 факультетами университета имени КазНУ имени аль-Фараби может препятствовать полному раскрытию потенциала инновационных идей и решений.

Одним из самых больших препятствий на пути достижения настоящего междисциплинарного обучения в образовательной среде является необходимость сотрудничества между преподавателями (Hui, 2023) и тем более между факультетами.

Цель данного материала состоит в рассмотрении инструментов преодоления разрозненности (silo effect) в исследовательских университетах через активное развитие междисциплинарного сотрудничества.

В чем отличие дисциплинарного и междисциплинарного подходов в исследовательских университетах? Согласно Алиеву (2010) «дисциплинарные исследования ориентированы на отдельный предмет, на решение задач, связанных с представлением о предмете, где доминируют вертикальные связи от теории к опыту и обратно. В междисциплинарных исследованиях, напротив, предполагаются горизонтальные связи, ориентированные на переносы знаний и методов из одной науки в другую» (Алиев, 2010).



Согласно Heinrich et al. (2020) образование будущих ученых должно выходить за рамки традиционных дисциплин, что может значительно улучшить синергию между исследованиями и преподаванием в университетах.

В качестве эффективного инструмента, способствующего объединению усилий различных факультетов и научных школ, мы предлагаем использовать междисциплинарные образовательные программы, которые могут быть в онлайн, офлайн или гибридном формате. Междисциплинарные образовательные программы могут предоставить уникальную возможность создания интегрированных образовательных платформ, где студенты и преподаватели могут эффективно обмениваться знаниями и опытом, преодолевая традиционные барьеры разделения научных областей.

Литературный обзор

Важность междисциплинарного сотрудничества

Междисциплинарное сотрудничество становится всё более важным аспектом научных исследований в современном мире. Идея проведения междисциплинарных исследований основана на убеждении, что стандартные образовательные программы являются «слишком разрозненными по дисциплинарным линиям» (Hui, 2023).

Исследуя междисциплинарное сотрудничество и как оно влияет на инновации и творчество, Moirano et al. (2020) ссылаются на Parjanen and Нуурпää (2019), которые рассматривают междисциплинарные методы как важное условие поддержки коллективного творчества, и на Edmondson & Harvey (2018, с. 347), утверждающих, что междисциплинарность — это «популярная стратегия инноваций».

Междисциплинарное сотрудничество профессионалов из разных специализаций для достижения общей цели поддерживает модель, позволяющую создавать новые знания и более глубокое понимание идей, чем при единственной специализации (Hui, 2023).

С этой точки зрения показателен пример науки о пожарах, которая с точки зрения Smith et al. (2016) не способна ответить на междисциплинарные проблемы, а ее организационные структуры, находящиеся в изолированных «бункерах» (silos), не дают представление о том, как построить пожароустойчивые сообщества.

Robinson et al. (2020) считают, что разрозненность решается на системном уровне. Это требует видения, лидерства, сотрудничества и совместного обучения, а также структур, процессов и стратегий для достижения результатов в условиях сложности. Более того, преодоление глубоко укоренившейся разобщенности между факультетами, дисциплинами и отделами необходимо осуществлять на системном, организационном и индивидуальном уровнях, а также необходимы новые модели лидерства для поддержки посредничества и мобилизации знаний в сложных организациях (Robinson et al., 2020).

Brendel & Cornett-Murtada (2019) описали опыт двухлетнего исследования действий, во время которого участники проекта разработали и освоили 26 новых методов практик интеграции осознанности с обучением, исследованиями и преподаванием. Эти практики были сгруппированы в четыре области, включая 1) осознанное оценивание результатов обучения, 2) повышение осведомленности студентов, 3) повышение осознанности как в классе, так и за его пределами, а также 4) развитие самосознания в обучении. Это позволило изменить взгляды и поведение участников проекта, повысить инновационный потенциал, углубить понимание предмета, активизировать чувство общности между факультетами и укрепить общеуниверситетскую культуру (Brendel & Cornett-Murtada, 2019).

Последствия разрозненности (silo) в университетах

Согласно недавнему исследованию Калифорнийского университета в Лос-Анджелесе (UCLA) и MIT Press (Издательство Массачусетского технологического



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

института), оказывается большинство крупных университеты сталкиваются с проблемами при управлении данными и информацией, что тоже является следствием эффекта разрозненности (Paykamian, 2023). В этом случае речь идет об информационной разрозненности (information silo). В исследовании также говорится, что одним из самых больших препятствий в управлении данными вузов является децентрализация, недостатком которой является то, что наборы данных хранятся изолированно друг от друга, что ограничивает обмен данными (Paykamian, 2023). Обмену данными часто препятствует разная практика управления данными на факультетах и кафедрах. Также исследователи обнаружили, что, университеты «не очень хорошо справляются со сбором собственных данных — данных, получаемых из кадровой службы, систем управления обучением, внешней информации, материалов по аккредитации и по предоставлению грантов для финансирующих агентств» (Paykamian, 2023). Вердикт исследователей: данные заперты в «бункерах» (silos) (Paykamian, 2023).

Разрозненность в бизнес среде

Впервые концепция разрозненности стала изучаться в бизнес-среде, когда проектные команды сталкивались с проблемами коммуникаций и взаимодействия. Например, организационная разрозненность в компании описывается как феномен, при котором «отделы или команды работают изолированно с минимальным взаимодействием и общением друг с другом или вообще без него» (Spencer, 2021). Причинами организационной разрозненности могут быть «географическое расстояние, технологические пробелы или культурные различия» (Spencer, 2021). Особенность бизнес разрозненности - сосредоточенность на своих собственных целях и задачах, которые наносят ущерб целям бизнес компании. Аналогичным образом, информационная разрозненность относится к ситуации, когда информация не передается между отделами, что приводит к отсутствию прозрачности и сотрудничества. Эта разрозненность может препятствовать производительности, инновациям и общему росту бизнеса (Spencer, 2021). Данное описание организационной разрозненности характерно и для университетов.

Методы и материалы

Методология исследования основана на изучении вторичной информации, представленной публикациями научных журналов и информации, находящейся в открытом доступе. Дизайн исследования – предварительные кабинетные исследования. Также использованы общетеоретические методы, включающие анализ, синтез, индукцию и дедукцию. В статье рассматривается кейс КазНУ имени аль-Фараби, который и является объектом исследования. Предмет исследования – организационная разрозненность, которая снижает эффективность исследовательского университета. Исследовательский вопрос, поставленный перед началом изучения проблемы, звучит следующим образом: «Как преодолеть разрозненность в исследовательском университете?»

Результаты и дискуссия

Междисциплинарное или трансдисциплинарное сотрудничество становится все более популярным в современном мире. Популярность новой концепции обусловлена пониманием, что зачастую обычные ОП не отвечают требованиям рынка, зациклены на себе и не имеют пересечения с практикой, с рынком и реальностью. В то же время междисциплинарное сотрудничество дает импульс инновациям и научным разработкам, оказывая влияние и на творческое начало. Более того, можно утверждать, что междисциплинарный подход – это инструмент инновационной деятельности. И если профессионалы своих направлений будут иметь возможность сотрудничать как в рамках образовательных программ, так и в научных проектах, то очевидно от этого будет только польза для исследовательского университета.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Анализ вторичной информации показывает, что исследовательские университеты сталкиваются с организационной и информационной разрозненностью, так называемым silo-эффектом. По мнению Spencer (2021) организационная и информационная разрозненность порождается вследствие расстояний, разного уровня технологий и культурных различий. Результатом разрозненности становятся низкая эффективность при реализации проектов, особенно инновационных.

Разрозненность – это та, проблема, которая должна решаться в КазНУ имени аль-Фараби системно. Взаимодействие факультетов должно начинаться с небольших социальных проектов, концертов, совместных конференций, семинаров, обучения, внедрения mino-программ. Затем необходимо разрабатывать и развивать совместные образовательные междисциплинарные программы, которые могли осуществляться как онлайн, так и офлайн. На смену культуре факультетской разобщенности должна прийти и распространиться культура сотрудничества. Нельзя забывать и об администрации университета, поскольку без ее видения, лидерства и влияния невозможно переломить ситуацию, связанную с культурой разобщенности. Культура сотрудничества или партисипативная (от англ. слова «участие») способна не только помочь посмотреть на предмет с другой точки зрения, но и увеличить инновационный потенциал.

Итак, для преодоления организационной и информационной разрозненности университета эффективным методом могут стать междисциплинарные образовательные программы. Например, в такие проекты могли бы объединиться юридический факультет и высшая школа экономики и бизнеса (ВШЭБ), факультет международных отношений и факультет востоковедения, механико-математический и ВШЭБ. В этой связи у абитуриентов появится интерес к приобретению междисциплинарных компетенций, которые важны в контексте сегодняшнего времени. С другой стороны, преподаватели разных факультетов, работая совместно над образовательными программами, смогут объединяться в научные проекты, в которых заинтересован исследовательский университет.

Таким образом, деятельность исследовательского университета становится эффективной и более устойчивой, поскольку это позволит отвечать современным вызовам, потому что сегодня от исследовательских университетов нужны не только специализированные знания в пределах отдельных факультетов, а применение междисциплинарного подхода для решения сложных проблем. Междисциплинарные онлайн образовательные программы особенно будут удобны при формировании индивидуального обучения, а также при реализации внутренней академической мобильности студентов.

Особое внимание должно уделяться информационной разрозненности, которая происходит от недостаточных компетенций преподавателей в IT сфере, от слабого информационного менеджмента, а также излишней децентрализации факультетов и департаментов. Из-за этого имеет место неэффективный Time-менеджмент, когда на поиск информации, заполнение индикативов, составление УМКД или заполнение рейтингов НААР и НАОКО уходит много времени, которое можно было посвятить, например, творческой или научной деятельности.

С разрозненностью менеджеры эффективно борются в бизнес-среде, о чем можно прочитать не только в научных статьях и интернет-изданиях, но и в учебниках по менеджменту и управлению проектами. Эта проблема становится актуальной и для исследовательских университетов.

Заключение



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Таким образом, следует отметить, что транс- и междисциплинарное сотрудничество факультетов важно для исследовательского университета по причине требований рынка, с целью устойчивого развития и тех возможностей, которые открываются перед студентами и преподавателями. Транс- и междисциплинарное сотрудничество способствует инновациям, продвижению науки и коммерциализации научных разработок. Для эффективной реализации транс- и междисциплинарного сотрудничества требуется доминирование партисипативной организационной культуры, которая должна исходить из администрации университета и культивироваться на местах. Препятствием для партисипативной культуры является *silos*-эффект, другими словами организационная разобщенность, характерная для организаций, построенных по принципу функциональной организационной структуры, проявлением которой является деление университета на факультеты. Такая ситуация неприемлема для исследовательского университета, поскольку его главная миссия – это производить инновационный продукт и быть на переднем фланге науки. Для преодоления разрозненности следует начать с транс- и междисциплинарного сотрудничества на предмет открытия совместных транс- и междисциплинарных образовательных программ, которые дадут поначалу взаимодействовать по вопросам образования, а потом и по вопросам научных проектов.

Список использованных источников:

1. Алиев, Ш. М. (2010). Роль междисциплинарного направления исследования в условиях устойчивого развития общества. Известия Дагестанского государственного педагогического университета. Общественные и гуманитарные науки, (3), 37-41. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/rol-mezhdistsiplinarnogo-napravleniya-issledovaniya-v-usloviyah-ustoychivogo-razvitiya-oschestva> (дата обращения: 04.02.2024).
2. Smith, A. M. S., Kolden, C. A., Paveglio, T. B., Cochrane, M. A., Bowman, D. M. J. S., Moritz, M. A., ... Abatzoglou, J. T. (2016). The Science of Firescapes: Achieving Fire-Resilient Communities. *BioScience*, 66(2), 130–146. <https://doi.org/10.1093/biosci/biv182>
3. Heinrich, B., Graulich, N., & Vázquez, O. (2020). Spicing up an Interdisciplinary Chemical Biology Course with the Authentic Big Picture of Epigenetic Research. *Journal of Chemical Education*, 97(5), 1316–1326. <https://doi.org/10.1021/acs.jchemed.9b00779>
4. Robinson, T., Bailey, C., Morris, H., Burns, P., Melder, A., Croft, C., ... Teede, H. (2020, October 9). Bridging the research-practice gap in healthcare: A rapid review of research translation centres in England and Australia. *Health Research Policy and Systems*. BioMed Central Ltd. <https://doi.org/10.1186/s12961-020-00621-w>
5. Brendel, W., & Cornett-Murtada, V. (2019). Professors Practicing Mindfulness: An Action Research Study on Transformed Teaching, Research, and Service. *Journal of Transformative Education*, 17(1), 4–23. <https://doi.org/10.1177/1541344618762535>
6. Бушмакина, Ю.В. (2017). Междисциплинарный подход в современном историческом знании. Вестник ПГГПУ. Гуманитарные и общественные науки. 3(2), 7-20 URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/mezhdistsiplinarnyy-podhod-v-sovremennom-istoricheskom-znanii> (дата обращения: 04.02.2024).
- Edmondson, A. C., & Harvey, J. (2018). Cross-boundary teaming for innovation: Integrating research on teams and knowledge in organizations. *Human Resource Management Review*, 28(4), 347-360. <https://doi.org/10.1016/j.hrmr.2017.03.002>
8. Moirano, R., Sánchez, M. A., & Štěpánek, L. (2020). Creative interdisciplinary collaboration: A systematic literature review. *Thinking Skills and Creativity*, 35, 100626. <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2019.100626>



9. Parjanen, S., & Hyypiä, M. (2019). Innotin game supporting collective creativity in innovation activities. *Journal of Business Research*, 96, 26-34. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2018.10.056>

10. Paykamian, B. (2023, January 27). *Study: Data Silos Hinder University Improvements*. GovTech. <https://www.govtech.com/education/higher-ed/study-data-silos-hinder-university-improvements>

11. Spencer, J. (2021). *Breaking Down Organizational Silos to Boost Team Productivity*. Retrieved February 4, 2024, from <https://www.flowtrace.co/collaboration-blog/how-organizational-silos-are-impacting-your-growth>

12. Hui, T. Ch. (2023). *Why is Interdisciplinary Learning Important?* SUSS. Retrieved February 4, 2024, from <https://www.suss.edu.sg/blog/detail/why-is-interdisciplinary-learning-important>

Г.Т.Жакупова, к.ист.н., доцент,
кафедра Всемирной истории
источниковедения и историографии,
Исторический факультет,
КазНУ имени аль-Фараби (г.Алматы)

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ПРОЕКТИРОВАНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОГРАММ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОГО УНИВЕРСИТЕТА ПО ГУМАНИТАРНОМУ НАПРАВЛЕНИЮ

Аннотация: Гуманитарное направление образования многоаспектное и многозначное и имеет большое значение для развития казахстанского общества в многополярном мире. Оно демонстрирует ценностный мир и является ключевой основой в развитии страны в современных реалиях. При проектировании образовательных программ по гуманитарному направлению необходимо учитывать множество факторов. Цель статьи – раскрыть значимость междисциплинарных и практико-ориентированных образовательных программ исследовательского университета по гуманитарному направлению

Ключевые слова: исследовательский университет, гуманитарное образование, интегрированность, проектирование образовательных программ

Современные требования к гуманитарному высшему образованию диктуется многополярным миром, основанном на национальных интересах. Гуманитарное образование считается инструментом: определяющим вектор развития общества, гуманитарных наук; продвижения национальных интересов в мировом пространстве. Главное для специалиста в гуманитарной сфере считается: «способность и готовность эффективно перерабатывать и интерпретировать новую информацию, в большом объеме поступающую практически по всем видам профессиональной деятельности» [1]. Как отмечает Степанчук О.А.: «важным направлением выступает - совершенствование человеческого потенциала. Данный человеческий потенциал в большей степени зависит от гуманитарных дисциплин, гуманитарного типа преподавания, гуманитарной парадигмы образования» [2].

Также интересна точка зрения профессора Гарвардского университета: «жгучие вопросы мира требуют гуманистического подхода». Стефан Коллини, профессор



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

литературы Кембриджского университета замечает, что гуманитарные науки играют важную роль в гражданском дискурсе [3]. «Когнитивное основание академической деятельности исследовательского университета разрабатывается на основе реализации основного содержания образовательных программ, их интеграции как междисциплинарного, исследовательского, методологического подходов» [4]

При рассмотрении подготовки специалистов гуманитарного профиля в Оксфордском университете можно отметить: «выпускники гуманитарных специальностей работают в очень широком диапазоне, свободно и гибко трудоустраиваются на рынке труда. Гибкость выпускников Оксфорда гуманитарного направления определяется сформированными навыками общения, критическим мышлением, познавательными исследовательскими умениями, уверенностью и устойчивостью. Оксфордскую степень по гуманитарным наукам также можно рассматривать с точки зрения общественного блага, так как выпускники вносят свой вклад в важнейшие части экономики и рынка труда» [5]. Работодатели ценят следующие навыки выпускников Оксфордского университета: «критическое мышление; стратегическое мышление; умение синтезировать и представлять сложную информацию; сочувствие; креативное решение проблем» [6]. В немецкой системе образования приоритетными являются как подчеркивают Мартин Бэтге и Вольтер Андре: «двойная система профессионального образования и обучения» [7].

На сегодняшний день в гуманитарных науках и образовании строгая дисциплинарная организация. В рамках факультетов университета интеграции недостаточная, научные исследования и подготовка кадров происходит строго по научным направлениям. Междисциплинарные программы представляют включение менее 10 дисциплин с другого направления и не имеют достаточной исследовательской среды. Компетентностный подход при разработке образовательных программ и формирование модулей недостаточно гибкий.

Финские исследователи отмечают: «академическая работа определяется тем, что становится возможным благодаря структурным условиям и тем, чего ученые желают достичь» [8]. Американских исследователей определяют, что: «Трансдисциплинарные сети — это сети, в которых дисциплинарные различия признаются и уважаются, поскольку участники осмысленно участвуют в способах познания друг друга. Интеллектуальное исследование — это деятельность, ориентированная на человека» [9]. Поэтому для проектирования программ в исследовательском университете необходимо соблюдение ряда принципов. Из трех групп принципов исследовательского университета ключевыми являются принципы синтеза академической и исследовательской деятельности, в которую входят:

«принцип интегрированность: знаний (междисциплинарная (межпредметная интеграция); науки и производства (интеграция профессиональной деятельности); образования и производств (профессиональная компетентность); интеграция как фактор развития личности. Принцип интеграции науки, образования, инноваций и производства обеспечивает сбалансированность между системным содержанием образовательной программы, наукой и производством;

принцип единства исследования, обучения и преподавания. Преподаватель должен активно проводить научные исследования, совершенствуя свои знания, создавая новые знания в профессии, и совершенствуя инструменты, методы познания. Разработанное новое знание и сам процесс создания преподаватель привносит в аудиторию, обсуждает его с коллегами учеными и студентами. Используются методы и технологии исследовательского обучения, студенты активно привлекаются к научно-исследовательской работе в обучении и производственной, инновационной деятельности;



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

принцип создания и развития научно-инновационной среды – как создать исследовательскую среду в университете, включающую не только научную инфраструктуру, но и активизацию работы неформальных научных семинаров, а также создание структуры инновационного менеджмента;

принцип мотивирования научной деятельности способствует активизации научной деятельности студентов и преподавателей. В научно-инновационной и образовательной среде используются разные факторы мотивации научной деятельности студентов и преподавателей: материальные и нематериальные, непосредственно-побуждающие и перспективно-побуждающие. В том числе связанные с саморазвитием и творческим самовыражением личности студента и преподавателя. Чем больше мотивационных факторов используется в среде, тем более разнообразнее и креативнее будут направления исследования, что будет способствовать созданию инновационного продукта;

принцип динамизма и диверсификации научных исследований подразумевает создание условий для активизации научных исследований, обмена научной информацией, проведения международных форумов, увеличения международных научных публикаций, в т.ч. на иностранном языке, разнообразия источников финансирования научных проектов, форм и методов проведения НИР и др.;

принцип интернационализации научных исследований, открытости и активизации международного научного сотрудничества и обменов. Этот принцип реализуется в системе видов и форм международной образовательной деятельности университета, что подтверждается фактом его включенности в мировой образовательный процесс» [4].

С учетом современных реалией значимости гуманитарного образования и основных принципов исследовательского университета необходим выход науки и образования из рамок научных дисциплин. Это даст возможность перейти на более высокий уровень познания и подготовки кадров и повысит способы включения гуманитарного знания в развитие общества. Выше названные факторы должны определять основания для разработки образовательных программ по гуманитарным направлениям. Гуманитарный синтез в образовательном направлении будет способствовать приобретению широкого мировоззрения, научно-теоретических и практических основ выпускников исследовательского университета. Для того чтобы правильно проектировать и реализовывать образовательные программы гуманитарного направления вузовскому научному сообществу необходимо интегрироваться и разработать новые научные направления, то есть создать исследовательскую среду для академической деятельности.

В дальнейшем на научном междисциплинарном уровне можно разрабатывать междисциплинарные образовательные программы, где будут учитываться модули 50 на 50 процентов данных научных направлений. Или разрабатывать двудипломные университетские образовательные программы (обучающийся получить дипломы двух факультетов). Данная практика реализуется в системе высшего образования США. В Оксфорде считается: «лучший вид образования для такой эпохи, отмеченной переходами и метаморфозами, достигается посредством интегрированных или мультидисциплинарных курсов по мере того, как мы движемся к новой эре «индустриального и цифрового гуманизма» [10]. Одна из лучших особенностей образования в Кембридже заключается в том, что это курс, который объединяет людей с таким обширным образовательным опытом – разными точками зрения, которые вызывают невероятные дискуссии и предоставляют так много возможностей для обучения. В Кембридж это один из немногих учебных заведений, обладающих высоким уровнем междисциплинарных ресурсов и сотрудничества между технологиями и гуманитарными науками [11].



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Кроме того, новые виды образовательных программ можно разрабатывать в прикладной сфере гуманитарного направления, где партнерами могут быть музеи и различные центры, департаменты акиматы и т.д. Такой вид программы по заказу работодателей будет способствовать подготовке выпускников проводить исследования и разрабатывать прикладные продукты. Для правильного проектирования практико-направленных образовательных программ необходимо изучить потребности общества и государства в формировании ценностей, что будет способствовать правильной реализации образовательных программ и приносить конкретную помощь государству в воспитании молодого поколения казахстанцев.

Для проектирования междисциплинарных образовательных программ необходимо определить функции интеллектуальной деятельности, которые будут универсальными для выпускников таких программ. Важными будут информационные и творческие факторы, которые необходимы при подготовке кадров в исследовательском университете. Основным фактором гуманитарной сферы в настоящее время это динамичность исходя из этого выпускник должен адаптироваться. Поэтому системными функциями интеллектуальной деятельности являются: информационная; целеполагание; аналитико-синтезирующая; моделирующая; оценка; саморефлексия; управленческая. На уровне бакалавриата должна быть усилена языковая подготовка и формирование исследовательских навыков, умения работать с цифровыми инструментами анализа. Это мнение подтверждают выпускники исторического факультета. Например, Ботанов Дияр считает: «в условиях быстрого развития цифровых технологий, а также накопления информации в гигантских размерах, которую в принципе невозможно изучить за всю жизнь в рамках профессии классического историка, теряет свою актуальность.

К сожалению мы проигрываем в битве с социальными сетями и различного рода видеохостингами за внимания современной молодежи. Создается опасная ситуация формирования в информационном пространстве мифологизированного исторического сознания лишённого критического мышления, что формирует достаточно взрывоопасную ситуацию в будущем. Из существующих проблем специалистов историков и археологов после получения диплома является проблема не владения программами ПК, которые стали базовыми для наших специальностей. К примеру, нам остро необходимо осваивать такие программы как Photoshop, AutoCad, Corel, а также программы, связанные с редакцией текстов, что связано и с развитием нейросетей. Историк должен уже уметь работать с сайтами, создавать качественные исторические материалы с использованием качественно выполненных иллюстраций. Без владения многими программами историк просто не может работать с массовым историческим материалом. В связи с чем встает необходимость создать двухдипломные программы с ИТ факультетом, либо направлять студентов на соответствующие практические работы. К примеру, многие археологи знакомятся с геодезией, 3-d реконструкциями, топографией, GIS именно в результате работы в экспедициях» [12].

Гуманитарное образование однозначно сегодня должно иметь такой важный признак как опережение, которое обеспечит развитие страны в целом. Поэтому факультетам необходимо при проектировании четко определить работу с претендентами на поступление образовательных программ, а именно проводить постоянную работу по развитию творческого потенциала школьников в активном формате как на собственной базе, так и совместно с государственными и общественными организациями.

Как отмечают авторы Матушкин Н.Ж., Кузнецова Т.А., Пахомов С.И. «междисциплинарная образовательная программа должна обладать двумя группами признаков – содержательными и организационными. Содержательные признаки должны



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

включать интеграцию образовательных полей объединяемых научных областей, с формированием новых отношений междисциплинарного, междисциплинарного знания, направленных на создание междисциплинарного компонента. Организационные признаки основаны на включении в структуру образовательной программы отдельных составляющих, выполняющих прежде всего объединительные функции: организация междисциплинарных семинаров, введение междисциплинарного компонента комплексную научно-исследовательскую работу, выполнение дипломных работ/проектов на стыке научных дисциплин. Основной целью таких программ является расширение фундаментальной подготовки, формированию дополнительных компетенций для решения задач на стыке смежных областей знания» [13].

Таким образом, предполагаю, что при проектировании образовательных программ исследовательского университета по гуманитарному направлению необходимо определить два вида междисциплинарных программ на основе интегрирования научных дисциплин: фундаментальные, прикладные (по заказу общества), также формы их реализации совместные, двудипломные межкафедрские при определении системных интеллектуальных функций выпускников с учетом уровня подготовки. На уровне магистратуры и докторантуры применять вариант дуального обучения – межуниверситетские образовательные программы. Реализация интегрированных образовательных программ имеют конкурентное преимущество на современном рынке труда и исследовательский университет получает предпосылки для инновационного развития.

Список использованных источников:

1. Барбашина Э.В. Необходимость критического мышления в условиях трансформации образования // Профессиональное образование в современном мире. 2018. Т. 8, №2. С. 1777–1787.
2. Хайдеггер М. Бытие и время. М., 1997. 452 с.
3. Степанчук, О. А. Гуманитарная сущность современного образования / О. А. Степанчук. — Текст: непосредственный // Теория и практика образования в современном мире: материалы II Международной научной конференции (г. Санкт-Петербург, ноябрь 2012 г.). — Санкт-Петербург: Реноме, 2012. — С. 21-23. — URL: <https://moluch.ru/conf/ped/archive/64/2983/> (дата обращения: 14.01.2024).
4. <https://news.harvard.edu/gazette/story/2013/05/oh-the-humanities/>
5. Проект. Академическая политика исследовательского университета КазНУ имени аль-Фараби. 2022 г. (Екшембеева Л.В., Мынбаева А.К., Комажкулова Ж.Т., Жакупова Г.Т.)
6. Value of the Humanities: Understanding the Career Destinations of Oxford Humanities Graduates A report commissioned by Oxford University's Humanities Division and authored by: Dr James Robson | Dr Emily Murphy | Nuzha Nuseibeh | Alice Tawell | Ben Hart Jonah Stewart | Professor Ewart Keep | Professor Simon Marginson June 2023 | Email: communications@humanities.ox.ac.uk
7. <https://www.alumni.ox.ac.uk/article/the-massive-value-of-the-humanities>
8. Martin Baethge, Wolter Andrä. The German skill formation model in transition: from dual system of VET to higher education? July 2015. Journal for Labour Market Research 48(2). Follow journal.DOI: 10.1007/s12651-015-0181-x
9. Katja Vähäsantanen ^a, Susanna Paloniemi ^a, Eija Räikkönen ^b, Päivi Hökkä ^aProfessional agency in a university context: Academic freedom and fetters Teaching and Teacher Education Volume 89, March 2020, 103000
10. <https://theconversation.com/why-the-humanities-are-in-crisis-16501>



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

10. <https://www.fondazionepirelli.org/en/corporate-culture/blog/research-by-the-university-of-oxford-and-the-aspen-institute-shows-that-humanities-degrees-develop-understanding-and-improve-job-prospects/>

11. <https://www.cambridgesu.co.uk/news/article/accessmovement/But-What-is-an-Education-Degree/>
<https://www.cambridgesu.co.uk/news/article/accessmovement/But-What-is-an-Education-Degree/>

12. Интервью выпускника исторического факультета Ботанова Дияра.

13. Матушкин Н.Ж., Кузнецова Т.А., Пахомов С.И. О междисциплинарных образовательных программах подготовки кадров высшей квалификации. // Университетское управление: практика и анализ. 2010;(4):55-59.

G.E.Zhusupova, doctor of chemical sciences, Professor,
A.I.Zhussupova, PhD, senior lecturer,
Y.A.Litvinenko, candidate of chemical sciences, senior lecturer,
Z.A.Kenessova, PhD, senior lecturer,
G.S.Irmukhametova, candidate of chemical sciences, Acting Professor,
Department of Chemistry and Technology of Organic Substances,
Natural Compounds and Polymers,
Faculty of Chemistry and Chemical Technology,
al-Farabi Kazakh National University (Almaty c.)

TECHNOLOGY OF PHARMACEUTICAL PRODUCTION: ROAD TO INNOVATION

Abstract: A stable and well-functioning pharmaceutical industry is an invaluable asset to any country. It not only ensures a self-sufficient unabating supply of medicines in all situations, but also significantly improves the balance of trade, contributes to the national budget and promotes innovation. The article presents data on the formation and improvement of a new educational program “6B07201 – Pharmaceutical Production Technology” at the Faculty of Chemistry and Chemical Technology, which includes a theoretically and practically substantiated, logically interconnected list of theoretical disciplines, practical and laboratory classes, independent work of students and professional practitioners.

Key words: pharmaceutical production technology, educational program, learning outcomes, learning technologies, elective disciplines.

The pharmaceutical industry of the Republic of Kazakhstan is currently in an extremely difficult situation, since more than 70% of the available medicines on the pharmaceutical market of Kazakhstan are imported, although the State Program on the country's drug policy provides for the introduction of highly effective, safe and affordable medicines through the unabridged use of the local resources of raw materials. According to the director of IQVIA Kazakhstan, Zhibek Kerimbaeva, the way that will give impetus to the development and increase in innovation is support from the scientific community and the development of clinical research [1]. Despite the fact that over the past 7 years the volume of the pharmaceutical market has increased almost 3 times, investments are still insignificant and it is planned to reach 5% of GDP for financing of healthcare system recommended by WHO by 2027 [2].

For the development of pharmaceutical production in Kazakhstan, there is a high need for qualified specialists capable of developing and producing safe and highly effective medicinal products based on modern technologies and standards for their implementation, since of all medicines present on the country's pharmaceutical market, only 16% are locally produced [3].



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби



In 2019 first 166 students got enrolled in the educational program (EP) “Pharmaceutical Production Technology” at the Faculty of Chemistry and Chemical Technology (license No. 0137355 from August 27, 2018). There are currently 315 students enrolled in this program.

The key feature of this EP is that it was developed on the basis of the leading world achievements in the field of pharmaceutical production technology, and also contains the unique experience of the faculty teachers in the development and creation of highly effective original plant-originated medicines (ointments, syrups and tinctures) under standardized names "Limonidine" and "Alchidine", as well as the synthetic drug "Rikhlokain" in the form of injections. These drugs are safe, possess anti-inflammatory, antiviral, analgesic, antioxidant and wound-healing effects, improve the body's immune status, and do not have allergic or cumulative properties.

These medicines were registered with the Ministry of Health of the Republic of Kazakhstan and entered into the State Register of Medicines of the Republic of Kazakhstan.

Based on theoretical and practical results on creation and implementation of original locally produced drugs, the cycle of basic and core disciplines of this educational program includes an analyzed, theoretically and practically substantiated, logically interconnected list of necessary theoretical, practical and laboratory disciplines classes. All disciplines are divided into modules, some of which include professional internships of students, outlined in the catalogue of disciplines.

The educational program “Pharmaceutical Production Technology”, according to the credit system used at the university, consists of disciplines of three cycles – general education disciplines, basic disciplines, major disciplines, as well as a number of professional internships and the final diploma work. The cycle of general disciplines includes disciplines of a compulsory component and an optional component. The mandatory component of this cycle acts as the



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

fundamental core of the educational program. The need for socio-economic training of students is determined, first of all, by the need for an economic justification for improved equipment and technology of pharmaceutical production in order to ensure high labor productivity and minimal cost of products.

At the same time, psychological and social training of students is focused at formation of socio-psychological attributes required for work, providing a clear vision of the social consequences and conditions of the technical and managerial solutions. Psychological knowledge is especially important, when operating automated systems, when it is necessary to consider the behavior, performance and fatigue of management and maintenance personnel in various conditions and operating modes.

The list of the disciplines of the university component and the elective component are based on the needs of the market, the requests of employers, established scientific schools and the individual interests of students.

New opportunities for integrating production and science to achieve the quality of manufactured products increase the requirements for appropriate multilateral training of highly competitive specialists in the field of pharmaceutical production technology. Based on the results of the annual survey of students, we have revised the list and sequence of compulsory and core disciplines in the educational program approved in 2023 with the aim of expanding their credits through the consolidation and rationality of their use.

The university component of basic disciplines in the EP for the 2023-2024 academic year consists of seven modules.

The natural sciences module includes physics, mathematics and inorganic chemistry, and mathematics is still planned for two semesters due to the need for in-depth study to master methods and tools for solving theoretical and applied chemical problems, technological calculations in the planning and development of production cycles and operations, process validation and analytical techniques. The number of credits has been increased in physics and inorganic chemistry, since they form and develop universal general scientific competencies through the acquisition of knowledge of the theoretical foundations of chemical science, necessary for the study of other disciplines and when considering the physical and chemical essence and mechanisms of processes. The module of general engineering disciplines includes disciplines that ensure mastery of computer graphics methods and tools, skills in working with a computer-aided design system for processes and devices in chemical and pharmaceutical production, computer modeling of biologically active compounds, patterns of their interaction with targets and their transformations.

The module of analytical analysis and equipment for pharmaceutical production develops basic skills in conducting laboratory experiments, solving practical problems, and becoming familiar with real scientific problems and methods for solving them when conducting educational practice at the research laboratories of university and pharmaceutical production; provides engineering training in the field of calculation, modeling and design of processes and devices of pharmaceutical production, as well as optimization and implementation of these processes and equipment into production.

The module of chemistry of organic compounds includes a fundamental discipline that provides knowledge of the general laws connecting the structure and properties of organic compounds of synthetic and natural origin, the ways of their synthesis and design, which is a prerequisite for understanding the structure of medicinal substances and methods for their creation synthetically.

The module of technological processes of pharmaceutical production includes the discipline “Fundamentals of Pharmaceutical Technology”, which provides the study of the basic



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

concepts and theoretical foundations of pharmaceutical technology, state regulation of the production of medicines and their quality control, modern requirements for the production of medicines, which in practical terms logically ends with the production internship at a pharmaceutical enterprise.

The module for compliance of a pharmaceutical production with the international standards includes the discipline “Industrial Technology of Medicines”, which provides students with knowledge and skills in the field of pharmaceutical technology of medicines in industrial production conditions, along with abilities required for validation on the basis of regulatory documents and requirements of the international standards. The logical conclusion of this module is an industrial internship at a pharmaceutical enterprise.

The module of mechanisms of pharmaceutical processes provides the study of thermodynamics and kinetics of pharmaceutical processes and professional (industrial) internship.

The component of choice in a cycle of basic disciplines includes two modules. *The module of chemistry of colloidal, polymer and natural systems* includes disciplines that provide the scientific basis for pharmaceutical technology. In particular, physical chemistry emphasizes thermodynamics, kinetics, and catalysis in the processes of transformation of drugs and products of their metabolism. The study of colloidal chemistry and interfacial processes, as well as the chemistry of polymers for medical and biological purposes, in turn, concerns the development of effective dosage forms, since most of them are colloidal or polymer systems; these disciplines provide knowledge on methods of production, purification, stabilization and storage of medicinal substances and products.

The module of physical and chemical chemistry of dispersed, polymer and natural systems is aimed at studying the thermodynamics and kinetics of pharmaceutical production processes and the application of their methods to determine the physical and chemical characteristics of reactions, the influence of various factors on the course of chemical processes in pharmaceutical production.

The cycle of profile disciplines (university component) includes three modules. *The module for production of synthetic substances and regulatory requirements for production of medicinal products* includes skills in advanced technologies for production of synthetic medicinal substances that affect the most important physiological systems of the body, their identification and assessment of quality indicators. The discipline “Regulatory framework for registration of drugs and their pharmacological surveillance” is aimed at studying the regulatory requirements of the leading world pharmacopoeias (including EP, BP, USP) and the State Pharmacopoeia of the Republic of Kazakhstan for registration of plant objects, substances, excipients, forms and medical devices, as well as legislative acts and the legal framework for pharmacological supervision of manufacturers and holders of the registration certificates of pharmaceutical products.

The module for the design of pharmaceutical production and the production of medical devices provides the basis for engineering education, mastery of computer graphics methods and tools, skills in working with the design system for pharmaceutical production and the technological processes occurring in them, as well as the production of medical devices and validation of their production technology, the knowledge of which students must demonstrate during their internships at pharmaceutical enterprises.

The module on the interaction of medicinal substances and the body includes two important disciplines: “Fundamentals of Pharmacology” and “Fundamentals of Biochemistry”, providing students with knowledge on metabolic processes in the body, as well as the bioequivalence and bioavailability of medicinal substances in various dosage forms. The module



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

ends with professional (pre-diploma) practice, which is aimed at enhancing the accumulated professional experience, consolidating general and professional competencies, testing readiness for independent work, as well as preparation for the final qualifying work.

The elective component in the cycle of major disciplines includes eight modules, each of which consists of two disciplines. In particular, the *module of safety and efficacy of drugs* includes disciplines that provide the study of production cycles associated with creation of pharmaceutical developments, reflecting all stages of drug production, including screening (*in vitro*) and preclinical (*in vivo*) studies, and also introduces the basics of metrology, microbiological purity of drugs and medicinal products, and the determination of sanitary and hygienic conditions for their production.

Such disciplines as “Fundamentals of Pharmaceutical Technology”, “Industrial Technology”, “Regulatory Framework for Registration of Drugs and Their Pharmacological Supervision” are taught by highly professional employees of the leading pharmaceutical enterprises in Almaty, who have extensive, fruitful and versatile experience in the pharmaceutical industry in licensed enterprises, which operate in accordance with the GMP requirements and are well-known brands in Kazakhstan.

Thus, the competencies acquired by graduates ensure the development of their intellectual, moral and professional qualities for successful involvement in diverse, independent and fruitful activities to form a new generation of internationally renowned highly competitive specialists in the field of pharmaceutical production technology.

This is confirmed by the fact that EP has successfully passed two accreditations: KAZSEE (2019), ASSIN (2023). Furthermore, its alumni are successfully employed by the country's leading pharmaceutical enterprises: LLP DOSFARM, LLP VIVA-PHARM, LLP ABDI IBRAHIM GLOBAL PHARM, and other.



The Power of Teamwork: Achieving Success Together

List of sources used:

1. Anel Kurmanova. What trends are observed in the pharmaceutical industry of the Republic of Kazakhstan: [Electronic resource], 30.03.2023. URL: <https://kapital.kz/economic/114289/kakiye-trendy-nablyudayut-sya-v-farmatsevticheskoy-otrasli-rk.html> (date of address 19.01.2024).

2. The pharmaceutical market is showing growth – Smailov: [Electronic resource], 02.10.2023. URL: <https://24.kz/ru/news/social/item/620276-farmatsevticheskij-rynok->



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

[pokazyvaet-rost-smailov](#) (date of address 19.01.2024).

3. Kazakhstan produces only 16% of the medicines and medical products the country needs: [Electronic resource], 30.03.2022. URL: <https://diapazon.kz/news/115544-v-kazahstane-proizvoditsya-tolko-16-neobhodimih-strane-lekarstv-i-medizdelii> (date of address 19.01.2024).

Г.Ж.Капанова, д.м.н., ассоц.профессор,
заведующая кафедрой Политики и
организации здравоохранения,
Г.З.Танбаева, д.м.н., профессор,
факультет Медицины и здравоохранения,
КазНУ имени аль Фараби (г.Алматы)

ПРОЕКТИРОВАНИЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОГРАММ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОГО УНИВЕРСИТЕТА: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Аннотация: Статья посвящена проектированию образовательных программ исследовательского университета. Для ориентира был взят опыт Университета Гарварда. Основными особенностями проектирования ОП в исследовательском вузе, являются большая свобода выбора специализации; индивидуальное построение программы обучения для студента с учетом его личностных качеств; формулирование компетенций, базирующихся на основе анализа многоуровневого образования, компетентностного, личностно-ориентированного и системного подходов, продуктивные методы при подготовке обучающихся, учет мнения работодателей и преподавателей, увеличение компонента НИР на производственной площадке; привлечение обучающихся в действующие исследовательские проекты.

Ключевые слова: исследовательский университет, образовательная программа, проектирование, коммерциализация, исследовательская база.

В настоящее время, развитие университетов претерпело много изменений. Особую роль в переформатировании образовательного процесса и пересмотра стратегии развития ВУЗа сыграла недавно прошедшая пандемия

Covid-19. Надо отметить, что усугубившийся кризис в экономике из-за пандемии, имел отражение и в деятельности ВУЗов [1,2].

В связи с этой ситуацией лидеры образования начали поднимать вопросы и предлагать пути, которые могли бы помочь исследовательским университетам вернуться в лучшее место, чем статус-кво, существовавший до пандемии.

Причем, если это коснулось таких крупнейших исследовательских университетов, как университеты лиги плюща в США и ведущие европейские ВУЗы, то нашим ВУЗам в Казахстане также стоит присмотреться и прислушаться к тем трендам, которые имеются [3,4].

Несмотря на то, что многие ведущие университеты исследовательского типа имеют альтернативные источники финансирования, прошедшая пандемия и кризис затронул и их.

Какие проблемы имеют исследовательские ВУЗы в постковидный период?

1. Нехватка бюджетных средств в связи с оттоком иностранных студентов, в связи с нарушением логистики и доставки результатов научной деятельности в период локдаунов.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

2. Проблемы интеллектуальной собственности, когда ведущие ВУЗы разрабатывают инновационные образовательные программы, копирование которых уследить бывает практически невозможно, т.к. доступность и открытость информации с одной стороны увеличивает узнаваемость ВУЗа и информированность для будущих потенциальных обучающихся. А с другой стороны, такая открытость способствует появлению программ-дубликатов в других учебных заведениях.

3. Сокращение государственного финансирования за счет усиления требований по выпуску наукоемкой продукции, коммерциализация которой позволит существовать ВУЗу автономно.

4. Ограничения для иностранных студентов из-за высоких требований в период приема, а также высокая ценовая политика.

5. Проблемы с использованием лабораторий и др.

Многие ВУЗы пытаются данные пробелы заполнить, запуская новые программы. Однако, некоторая часть вновь запущенных программ, оказывается не востребованной и результаты обучения не достигают заявленных целей. Это может быть недостаточное количество обучающихся или низкий спрос [5,6,7].

Все мы знаем о четвертой технической революции, которая стала частью нашей жизни и заполнила практически все сферы [8].

За последние несколько лет экономики стран переходят к экономике, основанной на технологиях и инновациях. И в данном направлении создаются новые отрасли. А для эффективного развития и внедрения технологий необходимы знания и навыки.

Такие знания и навыки может дать только исследовательские университет, который интегрирует триединство образования, науки и практики.

Что необходимо для успешного функционирования исследовательского университета по выпуску высококвалифицированных кадров?

- Исследовательская база, генерирующая новые знания. Необходимы производственный научные площадки, где рождалась бы новая идея и эти идеи были бы реализованы посредством обучения обучающихся новой генерации.

- Механизмы передачи знаний на рынок. Необходимо прививать навыки проведения исследований для требуемых потребностей экономики.

- Предпринимательская культура. Для претворения в жизнь коммерциализации научных результатов, необходимо расширение навыков и способностей предпринимателей, обучение навыкам успешно расти и создавать компании. Это может быть привлечение организаций венчурного развития, программ наставничества, а также работа обучающихся в научных акселераторах и инкубаторах.

Использование источников рискованного капитала. ВУЗы должны иметь капитал для поддержки стартапов. Можно привлечь технологические компании, привлечь частные инвестиционные фонды [9].

- Технически квалифицированная рабочая сила в виде подготовленных преподавателей, менторов и наставников, а также стремление большего количества студентов, участвующих в научных проектах.

В последние годы центры и институты в исследовательских ВУЗах играют все более важную роль в проведении исследований. Однако, они служат важным организационным центром для привлечения финансирования исследований из государственных, коммерческих и некоммерческих источников поддержки. И административные ресурсы часто фокусируются не только на проблемах управления этими подразделениями, но и на том, как они не всегда реализовывают свой потенциал.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Также Университетские центры и институты подвергаются критике за неспособность развивать междисциплинарное сотрудничество [4, 6], недостаточную видимость [9] и неспособность "использовать интеллектуальный потенциал университетского преподавательского состава». Однако, учитывая, что данные центры, как правило, создают основную публикательную активность, даже при незначительной коммерциализации результатов, то часто это устраивает ВУЗы [10].

В то же время в ВУЗах существуют и другие исследовательские подразделения, которые имеют меньшее значение для университетских преподавателей и администраторов, чем "исследовательские центры", потому что творческие коллективы, часто разовые при выигрыше грантового финансирования. Такие целевые группы, как правило, не создают коммерческие продукты и не влияют на образовательный процесс [11].

Итак, любые творческие научные коллективы и исследовательские центры и институты при ВУЗах, имеют своей основной миссией проведение исследований. Таким образом, исследовательские центры занимают довольно противоречивое место в системе высшего образования. По большей части они не вносят существенного вклада в образовательную миссию университетов, хотя во многих случаях они действительно предоставляют ценные исследовательские учебные площадки и опыт для магистрантов, докторантов и постдокторантов, а также набор преподавателей, работающих неполный рабочий день, для преподавания продвинутых курсов по специальности.

К сожалению, конфликты между центрами и департаментами (кафедрами) хорошо задокументированы в литературе [12]. Хотя эти конфликты не обязательно неизбежны, они, скорее всего, возникают, когда существует конкуренция за такие дефицитные ресурсы, как время преподавателей; внутренняя финансовая поддержка; помещения, оборудование и исследовательская инфраструктура; и престиж.

С другой стороны, центры должны конкурировать с кафедрами за внутренние средства. Поскольку администрация обычно ожидает, что центры должны получать доходы для финансирования своих исследований, многие институты имеют гораздо менее стабильное внутреннее финансирование, чем академические кафедры.

Современное состояние высшего образования сопровождается кризисными явлениями, негативные последствия которых проявляются в:

- определенном отставании результатов научных исследований высшей школы от жизненных потребностей;
- медленной переориентации на подготовку новых специалистов, дефицитных на рынке труда;
- снижение качества образовательного процесса;
- резкое снижение уровня знаний выпускников;
- растущее неравенство возможностей поступления в высшие учебные заведения и их успешного окончания для представителей разных социальных слоев;
- растущее недовольство условиями обучения со стороны студентов, их родителей и т.д.

Понимание основных тенденций развития высшего образования, механизмов их реализации позволяет провести глубокий анализ образовательных процессов. Учет основных тенденций развития высшей школы позволяет внедрить их в национальное образование, гарантируя понятность образовательных результатов, приобретаемых компетенций и квалификаций, степеней для всех заинтересованных сторон [13].



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Приоритетными направлениями высшей школы должны стать повышение ответственности за создание надлежащих внутренних систем обеспечения качества образовательных программ и квалификаций и их реализацию, содействие внедрению в образовательную теорию и практику современных терминов, концепций, принципов и подходов [14].

То есть практика реализации высшего образования в целом должна быть модернизирована; должны быть созданы условия для активизации, стимулирования и поощрения естественного процесса повышения институционализированных возможностей и независимости высших школ.

Вопросы, которые исследовательское предприятие должно решить для создания более эффективной и устойчивой системы – создание новых моделей сотрудничества и укрепления национальных исследовательских университетов.

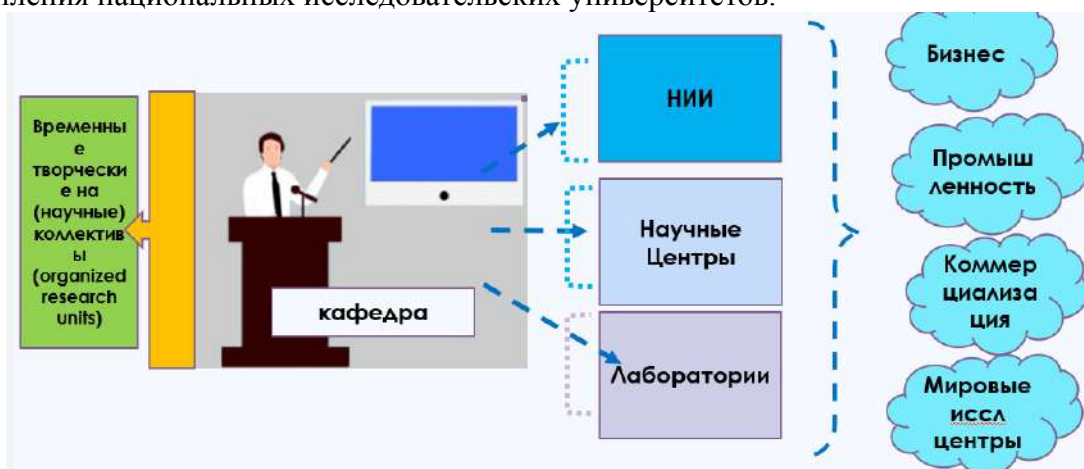


Рисунок 1 - Структура исследовательского университета через призму исследований (существующая модель)



Рисунок 2 - Структура исследовательского университета (как должно быть)

Необходимо брать пример с успешных исследовательских ВУЗов. Например, Университет Гарварда (США). Особенности успеха данного университета заключаются в следующем:

1. высокая конкурентоспособность;
2. востребованные образовательные программы (ОП);



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

3. коммерциализация научных результатов: 150 000 компаний, основанных выпускниками за всю историю Гарварда, получили в 2014 году выручку \$3,9 трлн и приняли на работу 20,4 млн человек. У MIT за 2015 год показатели — 30 000 компаний, \$1,9 трлн выручки и 4,6 млн рабочих мест;

4. активный Эндаумент-фонд (Эндаумент Гарварда насчитывает \$37,1 млрд, Йельского университета — \$27,2 млрд, Стэнфорда — \$24,8 млрд.)

Учитывая опыт других успешных ВУЗов, необходимо обратить внимание или усилить его в сторону трансформации образовательного процесса в исследовательском университете. Это приводит к:

1. Изменению представлений о ценности высшего образования и его роли в готовности к карьере, подчеркивает важность разработки и демонстрации четких путей и моделей обучения, которые связывают образовательные возможности с карьерными результатами- диверсификация специальностей.

2. Усилению требований к программам магистратуры и докторантуры.

3. Увеличению исследовательского компонента в программах магистратуры и докторантуры.

4. Развитию института постдокторантуры с последующим расширением пула преподавателей-исследователей в ВУЗе.

Сегодня некоторые аспекты уже имеют место быть. Так, мы наблюдаем смену парадигмы в ОП от классических базовых знаний и традиционных специальностей к подготовке специалистов, знания которых основаны на технологиях и инновациях.

Основные элементы подготовки специалистов, необходимые для технологичной экономики:

- исследовательская база, генерирующая новые знания;
- механизмы передачи знаний на рынок;
- предпринимательская культура;
- источники рискованного капитала;
- подготовка технически квалифицированной рабочей силы.

При разработке образовательных программ в исследовательской университете, необходимо не забывать о 4 подходах в реализации ОП, укрепляющих его статус:

1. Учитывать тип предоставления данных (соответствие содержания программы длительности, методам преподавания и потребностям потенциальной аудитории и работодателей).

2. Добиваться достижения результатов обучения (в зависимости от аудитории, объем дисциплины, ориентация на определенные наборы навыков).

3. Контроль процесса поступления (определение требований к приему для реализации учебных достижений, гибкая ценовая политика).

4. Уделять внимание для приобретения обучающимися опыта (дополнительные виды практических работ, элективные курсы, позволяющие одновременно приобретать практический опыт).

Итак, для проектирования ОП в исследовательском вузе, имеются следующие особенности:

1. большая свобода выбора специализации и предусматривает «пожизненное» образование;

2. индивидуальное построение программы обучения для студента с учетом его личностных качеств;



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

3. формулирование компетенций, базирующихся на основе анализа многоуровневого образования, компетентностного, личностно-ориентированного и системного подходов;

4. продуктивные методы при подготовке обучающихся;
5. учет мнения работодателей и преподавателей;
6. анкетирование выпускников и профессиональных сообществ;
7. увеличение компонента НИР на производственной площадке;
8. преимущественно интерактивные методы обучения (PBL, CBL и др.);
9. привлечение обучающихся в действующие исследовательские проекты.

Формально, все эти элементы присутствуют, однако приобретенные компетенции не всегда устраивают работодателей. Это факт необходимо взять на вооружение и привлекать работодателей для оценки программ, а также при выпуске в качестве членов аттестационных комиссий как независимого эксперта.

Список использованных источников:

1. Alkhathlan, A.A. and Al-Daraiseh A.A. 2017. An Analytical Study of the Use of Social Networks for Collaborative Learning in Higher Education. International Journal of Modern Education and Computer Science (IJMECS), 9(2), 1-13. Annamaria, C. 2015.
2. Bologna Process. International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences (Second Edition), 741-746. Ard, N., Beasley, S. and Nunn-Ellison, K. 2017.
3. Quality education through accreditation. Teaching and Learning in Nursing, 12(2), 85-87.
4. Shawn, C. and Hewer, I. 2014. The impact of the Bologna process on nursing higher education in Europe: A review. International Journal of Nursing Studies, 51(1), 150–156.
5. Charles, S. (2014). Perceptions of mentoring from fourth year medical students. Retrieved from Proquest. <http://scholarcommons.usf.edu/etd/4998> Creswell, J. (2015).
6. Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research (5th ed.). Boston, MA: Pearson Education, Inc.
7. Gall, G., Gall, J., & Borg, W. (2007). Education research: An introduction (8th ed.). Boston, MA: Pearson Education, Inc.
8. Andrienko A., Efimenko V., Efimenko S. (2018). Organisation of concentrated training in the training of students of a technical university. DOI: 10.23951 / 2307–6127-2018-2-23-31
9. Ginsburg M. (2011). EQUIP2 State-of-the-Art Knowledge in Education. Teacher professional development. <https://www.epdc.org/sites/default/files/documents/EQUIP2%20SOAK%20-%20TPD.pdf>
10. Hakobyan A. et al. (2018). The efficiency of students' research activities at the food production university. Conference: 11th annual International Conference of Education, Research and Innovation. DOI: 10.21125/iceri.2018.
11. Luo, Ya., Wong, Yo., Kankanhalli, M., Zhao Q. (2019). Direction Concentration Learning: Enhancing Congruency in Machine Learning. IEEE Transactions on Pattern Analysis and Machine Intelligence, DOI: 10.1109/TPAMI.2019.2963387.
12. Prokopenko, O., Kudrina, O., Omelyanenko, V. (2018). Analysis of ICT Application in Technology Transfer Management within Industry 4.0 Conditions (Education Based Approach). CEUR Workshop Proceedings, pp. 258-273.
13. Puspitasari, T., Sari, N., Putri Yo., Jannah, N. (2019). Attitude; Physics Learning Concentration. COMPTON Jurnal Ilmiah Pendidikan Fisika, 6(2).



14. Svasta P. et al. (2004). Undergraduate students' research activities. Conference: Electronic Components and Technology Conference, 2004. Proceedings. 54(2). DOI: 10.1109/ECTC.2004.1320346.

Х.Ә.Қарабаева, фил.ғ.к., аға оқытушысы,
А.Байтұрсынұлы атындағы
қазақ тіл білімі кафедрасы,
Филология факультеті,
әл-Фараби атындағы ҚазҰУ (Алматы қ.)

ЗЕРТТЕУ УНИВЕРСИТЕТІНІҢ БІЛІМ БЕРУ ЖӘНЕ ОҚИТУ СТРАТЕГИЯСЫНДАҒЫ МЕМЛЕКЕТТІК ТІЛДІҢ ОРНЫ

Аңдатпа: Мақалада Әл-Фараби атындағы қазақ Ұлттық университетінде қазақ тілінің орыс бөлімдерінде оқытылуы қысқаша баяндалады. Қазақ тілі курстары,оның ішінде оқу үдерісіне жаңа енгізіле бастаған «Академиялық жазылым» курсы туралы шағын ақпарат берілген. Автор қазақ тілін шетелдіктерге үйрету барысындағы орын алып отырған мәселелерге назар аударады.

Тірек сөздер: қазақ тілі, мемлекеттік тіл, зерттеу университеті, жоғары оқу орнында қазақ тілін үйрету, шетелдік білім алушы.

Биыл 90 жылдығы аталып өтіп жатқан Фараби университетінің орыс бөлімдерінде жаппай қазақ тілін оқытып, үйрету ісінің тарихы жиырмасыншы ғасырдың 90-шы жылдарынан, яғни Қазақстан Республикасының Тәуелсіздік алу кезеңінен басталады.

1992 жылы филология факультеті жанынан арнайы жалпыуниверситеттік кафедра ашылып, алғашқыда қазақ тілі, кейін мемлекеттік тіл кафедрасы деп аталды. Кафедраның оқытушы-профессорлары орыс бөлімдерінің білім алушыларына қазақ тілі пәнінен бөлек, «Мемлекеттік тілде іс қағаздарын жүргізу», «Кәсіби қазақ тілі», «Сөз мәдениеті және тілді қарым-қатынас» деп аталған таңдау пәндерін әр жылдары кезек-кезек оқытып келді.

«Сөз мәдениеті және тілдік қарым-қатынас» пәнінің атауы бастапқыда «Академиялық дискурс және тілдік қарым-қатынас» деп белгіленіп, мақсат-міндеті айқындалған-ды. Сипаттамасында басты пәннің мақсаты – білім алушының академиялық мақсатта қазақша ғылыми жазба мәтіндерді құрастырып, ғылыми мақсатты сөйлеу дағдыларын дамыту деп көрсетіліп, басшылықтың талқысына жіберілді. Нәтижесінде оқу бөлімі басшылығы мен оқу және тәрбие ісі жөніндегі проректор ұсынылған пән мазмұны орыс бөлімінің 1-курс студенттері үшін қиын соғады деп ұйғарылғандықтан, «Академиялық дискурс» «Сөз мәдениетіне» алмастырылды. 2013-2014 оқу жылынан бастап, аталған пән қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде жүргізіле бастады. Кейін қазақ тілі бөлімдерінің студенттері де «Сөз мәдениеті және тілдік қарым-қатынас» курсын таңдап, пәнді қазақ тілінде оқи бастады. Бірақ бұл үрдіс ұзаққа созылмады, «Сөз мәдениеті және тілдік қарым-қатынас» оқу үдерісінен шықты.

Орыс бөлімі студенттері тек қазақ тілі пәнін 2 семестр оқып келді. Биылғы 2023-2024 оқу жылынан бастап, филология, журналистика, тарих, география, шығыстану факультеттерінің орыс топтарындағы қазақ тілі 1 семестр ғана (45 сағат) оқытылды. Қазақ тілі пәнінің орнына орыс бөлімі студенттері енді орыс тілінде «Академическое письмо» курсын оқыса, «Академиялық жазылым» курсы қазақ бөлімі студенттерінде қазақша жүргізілуде. Осылайша «Академиялық жазылым» пәні қазақ тілі есебінен тәжірибе



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

жүзінде сынақтан өтілуде. Өкініштісі, осы аталған факультеттерде қазақ тілін үйренуді бастаған шетелдіктердің ісі аяқсыз қалды.

Халықаралық тәжірибеде Академиялық жазылым Еуропа, Америка құрама штаттарының жоғары оқу орындарында оқытылады. Және бұл пән бакалаврлық, магистрлік бағдарламаларының маңызды ажырамас бөлігі көрінеді [1:4]. Демек арнайы пән негізінде болашақ зерттеушілерге ғылыми мәтін құрастырудың талаптары мен әдіс-тәсілдерін жүйелі үйретуге мүмкіндік жасалғаны құптарлық іс. Дегенмен Академиялық жазылым пәнін қазақ тілі есебінен оқу үдерісіне енгізу жоғары оқу орындарында қазақ тілі мәселесі түбегейлі шешілді деген ой тудырмаса керек. Керісінше соңғы жылдары қазақ тілін мемлекеттік тіл ретінде үйретудің мәселесі күрделене түсті.

Орыс бөлімі студенттерінің басым бөлігі Қазақстан азаматтары бола тұра, олардың мемлекеттік тілді игеруі сын көтермейді. Білім алушылардың мемлекеттік тілді игеру деңгейі әркелкі. Соған қарамастан, білім алушылардың қазақ тілі бойынша тест тапсырып, деңгейлеріне қарай топтастрылып, тілдік біліктерін жетілдіре түсудің жолы әлі табылмай келеді. Бұл мәселе аз айтылып жүрген жоқ.

Мақалада мәселенің екінші жағына назар аудару көзделді. Жоғары білім беру саласындағы мемлекетаралық келісімшарт, жоғары оқу орындарының даму стратегиясы, университетаралық академиялық ынтымақтастықтың шарттары талаптарының іске асуымен жылдан-жылға университетімізде шетелдік студенттердің саны артуда. Әрине аталған үрдістің өзара тиімді тұстары айтпаса да белгілі. Дегенмен осы бағытта шетелдіктер үшін қазақ тілін шет тілі ретінде үйрету немесе қазақстандық жоғары оқу орындарында білім алушы шетелдіктердің қазақ тілін ең болмағанда қарапайым деңгейде білуі талап етілмейтіндігі ойландырады.

Соңғы жылдары қазақ тілін мүлдем білмейтін, тілдік біліктілігі нөлдік деңгейдегі шетелдік білім алушыларды қазақстандықтар оқитын орыс бөлімдеріне қоса салу заңдылыққа айналды. Ондай аудиторияларда кейде қазақ мектебін бітірген немесе қазақ тілі ана тілі болып табылатын студенттер де отырады. Тілді меңгеру деңгейі ала-құла мұндай тілдік ортада тіл үйрету жұмысын сапалы ұйымдастыру қиын екені айтпаса да түсінікті. Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-да шетелдіктерді 1 жыл тілдік дайындықтан өткізетін Дайындық факультеті жұмыс істейді. Олай болса, барлық шетелдіктердің сол факультетте қазақ тілін үйренуіне не кедергі?

Қазақ тілін мүлдем білмей келіп, қазақ тілі мамандығы бойынша магистратураға білім алуға келген шетелдік студенттің жанкештілігі, әрине, тәнті етеді. Бірақ қазақ тілін мүлдем білмейтін білім алушының өздігінен зерттеу жұмысын қазақ тілінде жазып кетуі мүмкін бе? Әрине, мүмкін емес. Олай болса, ізденушіге қашан, қайда, қалай, кіммен жұмыс жасау керектігі жүйелену керек қой. Оқытушының еңбегі ақылы ма, тегін бе? Тегін болса, ол қаншалықты заңды? Немесе қазақ тілі оқытушысы үнемі қайырымдылық шарамен айналысып, тегін қызмет көрсете беру керек пе? Олай болса, қазақ тілі оқытушылары үшін индикативтік көрсеткіштеріне арнайы қосымшалар енгізген жөн шығар. Жауапкершілікті кім алу керек? Себебі қандай да бір еңбек бағалануы тиіс.

Шетелдік білім алушы түрлі себеппен оқу жылы басталып кеткенде кешігіп келеді. Оның себептерін пән оқытушысы әдетте біле бермейді. Шетелдік студенттің келетінен де мүлдем бейхабар болады. Бірақ оқу жылы басталған соң 5-6-аптадан кейін келген шетелдік білім алушымен оқытушы қашан және қалай жұмыс істеу керек? Оқу бағдарламасын толық, тіпті ширегін де игермеген шетелдік білім алушы жеңілдікпен 50-ден кем емес, тіпті 75 балл алуы керектігін факультет басшылары оқытушыдан талап етуін қалай түсінуге болады?

Оқытушылар амалсыз осындай әрекеттерге бару арқылы қазақ тілінің, яғни мемлекет



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

тілінің беделін шетелдіктердің алдында түсіріп жатқанына алаңдаушылық білдіреді.

Қорыта айтқанда, зерттеу университетінің білім беру және оқыту стратегиясын анықтайтын басымдықтар ұлттық, мемлекеттік мүдде және білім алушы мүддесі тұрғысынан жасалуы тиіс. Қазақ тілі пәнінің есебінен жаңа пән енгізіп, қазақ тіліне бөлінген сағаттарды ойланбастан кемітуге жол берілмеуі тиіс. Қазақ тілін оқуды таңдап келген шетелдіктің мүддесін қорғап, қолдау көрсету, университетіміздің беделін көтеру, түптеп келгенде ел мүддесін қорғау деп түсінетін кез келді.

Қазақстан Республикасының мемлекеттік тілі – қазақ тілінің орны анық, мәртебесі биік болуы тиіс. Қазақ мемлекетінің түпкі мүддесіне сай қазақ тілі ғылым тіліне айналу үшін әр буындағы жауапты маман, басшы қазақ тіліне қамқорлық жасауға міндетті. Бұл ретте шетелдік әріптестердің өз мемлекеттік тілдерін шетелдік білім алушыларға үйретудегі әдістерінің тиімді тұстарын зерделеп, зерттеп қабылдауға ықылас, ниет керек. Зерттеу университетінің білім беру және оқыту барысында мемлекеттік тіл саясатын нақты белгілеп, жүйелі жүргізу түптеп келгенде стратегиялық маңызы бар мемлекеттік іс деп түсіну керек.

Пайдаланылған деректер тізімі:

1. Бут Ю. Е. Академическое письмо для историков. – Екатеринбург: Издательский отдел УрГПУ, 2019. – 224 с.

Н.Д.Мырзатаев, PhD докторы,
Азаматтық құқық және іс жүргізу,
еңбек құқығы кафедрасы,
кафедра меңгерушісінің ғылыми-инновациялық жұмыс
және халықаралық байланыстар жөніндегі орынбасары,
Заң факультеті,
әл-Фараби атындағы ҚҰУ (Алматы қ.)

**ЗЕРТТЕУ УНИВЕРСИТЕТІНІҢ БІЛІМ БЕРУ БАҒДАРЛАМАЛАРЫН
ЖОСПАРЛАУ БАРЫСЫНДАҒЫ КЕЙБІР ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕР**

Аңдатпа: Зерттеу университеттерінің ашылуы қоғам мен мемлекеттің ғылымы мен жоғары білім беру жүйесінде өз ерекшелігі мен өзінің құқықтық мәртебесімен оқшауланып қана емес сонымен қатар, заңнама жүзінде де тиісінше ерекшеліктері бекітілу керек. Зерттеу университетінің білім беру бағдарламаларындағы кейбір өзекті түйіндерді және осы түйінді мәселелерді шешу жолдарын негіздей отырып дербес ұсыныстарында автор қарастырып отыр.

Тірек сөздер: университет, зерттеу университеті, ұлттық зерттеу университеті, білім беру бағдарламасы, жоспарлау, жоғары оқу орындары.

Жалпы сипаттама:

Қазақстан Республикасында жоғары білімді және ғылымды дамытудың 2023 – 2029 жылдарға арналған тұжырымдамасын бекіту туралы ҚР Үкіметінің қаулысында: «4. Университет ғылымының дамуы» университеттер мен ғылыми ұйымдарды интеграциялау туралы қарастырылған. Қ.И.Сәтбаев атындағы Қазақ ұлттық техникалық зерттеу университетінің даму бағдарламасы шеңберінде инженерлік білім мен ғылымдағы



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

жаңа технологиялардың ғылыми-зерттеу хабы құрылатын болады, ол жаһандық ауқымда танылатын ғылыми зерттеулердің, білімнің, жобалық жұмыстың деңгейін арттырады» [1].

ҒҒТҚН-ны коммерцияландыруға арналған гранттар, ҒҒТҚН-ны коммерцияландыру саласында кадрларды қайта даярлау және біліктілікті арттыру бағдарламалары, ҒҒТҚН-ны коммерцияландыруға жәрдемдесу бағдарламалары ғылымның, өндіріс пен бизнестің өзара іс-қимылын мемлекеттік ынталандырудың түйінді құралдары мен тетіктері болу жоспарланған [1].

Зерттеу университеттерінің білім беру бағдарламаларын жоспарлау барысында мамандық пен оның саласы ескерілген жөн. Техникалық ғылымдар, жаратылыстану ғылымдары, әлеуметтік ғылымдар, гуманитарлық ғылым салаларына әр түрлі жоспарлау бағдарламасының өз ерекшеліктерін ескере отырып жасалуын қажет етеді. Қазіргі қолданыстағы барлығына бірдей типтегі білім беру бағдарламасының жобасын жасау арқылы тәжірибеде енгізу тиісінше нәтиже бермей отырғандығын күнделікті практикада көріп отырымыз. Сондықтан ғылыми зерттеу университеттерінде әр бір ғылым саласына мұрындық болатын негізгі тренке айналдыру керекпіз. Отандық және өзге басқару нысанындағы университеттер осы ғылыми зерттеу университеттерінің оң тәжірибелерін өздеріне енгізуді қажет ететіндей басқару-әкімшілік ұйымдастырушылық құқықтық негіз бола білу шарт. Сонда ғана зерттеу университеттерінің өнімі мен білім беру бағдарламалары шынайы түрде бәсекелестікке түскен болар еді.

ҚР Білім туралы заңының 35-шы бабының 2-ші тармағына сәйкес: «Жоғары білімнің білім беру бағдарламалары бойынша оқыту күндізгі оқыту және (немесе) онлайн-оқыту және (немесе) экстернат нысандарында жүзеге асырылады. Ұлттық зерттеу университеті, ұлттық жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымы, зерттеу университеті, университет, академия, институт және оларға теңестірілгендер (консерватория, жоғары мектеп, жоғары училище) жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдарының негізгі түрлері болып табылады» [2] - делінген.

Университеттің әлауан түрлі басқару нысанына қарамастан олардың білім беру бағдарламаларында ешқандай айырмашылық жоқтың қасы.

Қазырғы білім беру бағдарламалары былай қарасаң бәрі бір формада бірдей талаппен жасалғандықтан бір бірінен тек мазмұны жағынан болмаса басқаша ешқандай айырмашылығы жоқ. Ол мейлі жай жеке меншік университет пен мемлекеттік немесе ұлттық университетпен немесе зерттеу университеті мен бәрі бірдей.

Біріншіден, осы зерттеу университетінің білім беру бағдарламасында өзге университеттерден ерекшеліні көрініп тұру керек. Оған заңнамада қарсы емес, ҚР Білім туралы заңының 14-ші бабының 9-шы тармақшасында былай деп тұр: «Егер Қазақстан Республикасының заңдарында өзгеше көзделмесе, білім беру ұйымы лицензиясы болған жағдайда әртүрлі деңгейдегі білім беру бағдарламаларын іске асыруға құқылы» [2]. Егер заңмен тыйым салынбаса онда ерекше құзреттілігі бар зерттеу университеттері өздерінің білім беру бағдарламаларында ерекшеленіп тұруы заңды талап.

ҚР Білім туралы заңының 35-шы баптың 4-ші тармақшасына сәйкес: «Білім беру бағдарламаларын іске асыру және ғылыми-қолданбалы зерттеулерді жүргізу үшін жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдары инновациялық-білім беру консорциумын құруға кіруге құқылы» [2]-деген. Сондықтан біздіңше, заңнамада ешқандай кедергі жоқ ұлттық ғылыми зерттеу университеттерінде инновациялық-білім беру консорциумын құруды міндеттеуге.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Қазіргі таңдағы еліміздегі зерттеу университетінің білім беру бағдарламаларын жоспарлау барысындағы **өзекті мәселелер** жетерлік, соның ішінде мыналарға тоқталып өтсек:

1. Білім беру бағдарламаларының тұрақтылығын қамтамасыз ету;
2. Білім беру бағдарламаларының икемділігі;
3. Білім беру бағдарламаларының нәтижесінде реалды түрде пайдаға асуы;
4. Білім беру бағдарламасындағы мамандықтан тыс пәндердің көп болуы;
5. БББ сапасын арттыру, таңдау пәні мен міндетті пәндерді нақтылау;
6. Білім беру бағдарламаларын жоспарлау кезінде әр бір білімалушыға назар аудару;
7. "Болашақ" халықаралық стипендиясы бойынша іс-шараларға факультет бойынша штат санына байланысты шектеулердің алынып тасталуы немесе ұлттық зерттеу университеттеріне оны қолданбауы;
8. «Үздік оқыту», 500-ғалым, ОПҚ арналған шетелдік тағлымдалар тағы басқа толып жатқан штат саны байланыста шектеулер ұлттық зерттеу университеттерінен алынып тасталу қажет.

Талдау:

1. Зерттеу университетінің білім беру бағдарламаларын жоспарлаудың өзекті мәселесінің бірі, ол осы Білім беру бағдарламаларының тұрақтылығын қамтамасыз етпеуі. Себебі бәрімізге мәлім жыл сайын 30 пайыз Білім беру бағдарламасын жаңалау немесе әр бір 3-5 жыл сайын білім беру бағдарламасын жаңарту керек деген бұйрық университеттің ұзақ жылдық стратегиялық бағдарламаларын жүзеге асыру мен білім беру бағдарламаларының тұрақтылығын сақтамау оның сапасыз болуына септігін тигізіп отыр. Мысалы, ЕҰУ және ҚазҰУ заңгер мамандықтарын баярлау бойынша БББ заңгер болып қалыптасуға ең қажетті негізгі пәндердің бағдарламадан шығып алуы осы 30 пайыздық жаңғыртудың кері әсері деп білеміз. Тәжірибеде быдай өте жақсы жасалған БББ-ның өзін жылдар өте келе 3 жыл немесе 5 жылда міндетті түрде жаңарту немесе өзгерту дұрыс емес деп ойлаймыз. Осы өзгерістер енгізу кезінде көп БББ Еңбек құқығы, Әкімшілік құқық бұзушылық құқығы, әкімшілік процедура, әлеуметтік қамсыздану құқығы, салық құқығы, тағы басқа толып жатқан негізгі құқықтың салалары түгелімен өзге пәндерге ауыстырылуы болашақ мамандық даялауға кері әсерін тигізіп отыр.

Сондықтан да, біздің ойымызша БББ ұзақ мерзімге жасалуы шарт, және де оған өзгерістер мен толықтырулар тек мамандыққа сай емес жалпы және қосымша пәндер есебінен ғана енгізуге болатындығын оның өзінде оған нақты заңды негіздеме болғанда ғана толықтыруға болатындығын заңмен айқындау керекпіз. Өйтпегенде, қазіргі БББ бүкіл әлемдегі университеттердің түрлі тәжірибелерін енгізетіп полигон түрінде ғана өмір сүріп келеді оның зардабы мен зияны туралы ешкім зерттеп зерделеп жатқан жоқ.

2. Білім беру бағдарламаларының икемділігін заңмен арнайы бекіту керек. Бірақ ол жерде жоғарыдағы айтқандай аса қажет ерекше жағдайларды толықтырулар мен өзгертулер енгізу тетігі қарастырып қою керекпіз. БББ мазмұнын әр бір 3 жыл сайын жетілдіріп отыру немесе қолданыстағы заңнаманың өзгеруіне байланысты БББ мазмұнын да өзгерістер енгізе алу құқығының болуын заңмен қарастырған жөн. Заңнаманың өзгеруі мемлекеттік саясаттың өзгергендігінің көрсеткіші және ол тікелей тәжірибеде қолданылатын болғандықтан білімалушыларға өтіп кеткен заңнама шеңберінде емес қолданыстағы бар нормаларды меңгеруге мүмкіндік беру үшін БББ толықтырулар енгіз механизімі икемді болуы керек.

БББ икемді болуы керектігін қажет етеді гер бұл БББ аясында сапалы маман даярлау мүмкіндігі азайған болса немесе қоғамда экономикада бұндай мамандыққа



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

сұраныс азайған болса онда осы негіздерде БББ мазмұнының сапасын арттау мақсатында, бәсекелестікті дамыту мақсатында жетілдіруге мүмкіндік заңнамада нақты қарастырылған болу керек.

3. Білім беру бағдарламаларының нәтижесінде реалды түрде пайдаға асуы; БББ аталған мамандық бойынша білім алушыларға қажетті негізгі пәндер саны 80 пайыздан кем болмауы қажет етеді. Ал қазіргі БББ алатын болсақ 1-ші курста 10 пайызға жетер жетпес мамандық бойынша негізгі пәндер, ал 2-курста 30 пайыздан аспайды негізі пәндер, ал 3-курста 50 пайыздан аспайды қалғаны таңдау пәндері, ал 4-курста бір ғана семестр оның 60 пайызы ғана негізгі пәндер құраса қалғаны таңдау пәндері. Негізгі пәндерді 4 жылда сонда білім алушы 37,5 пайыз ғана оқытылады. Егер мамандық бойынша арнайы пән тек 37.5 пайызды ғана құрайтын БББ қандай сапалы маман шығады деп болжауға болады. Сондықтан да, біздің ойымызша 1-ші және 2-ші курс бойы оқытылады шет тілі, орыс тілі, дене шынықтыру секілді 4 семестір оқытылады пәндерді арнайы осы мамандыққа қажетті пәндермен алмастыру керек.

Мысалы, заңгер осы үш пәнді кез-келген білім алушы 11 жыл бойы орта мектепте оқып қажеттіңше меңгеріп келді. Ол болашақ заңгер мамандығын алатын адамға мүлдем қажет емес. Ал кімге ағылшын, орыс тілдері керек өздері одан ары қарай білімін жетілдірумен өзі айналысу керек. Ал дене шынықтыру олда әр бір білім алушы өз қалауымен өзіне ұнаған спорт түрімен айналысуға мүмкіндігін беру керек және ол БББ алынып тасталу керек. 18 жасқа дейін қандайда бір спорт түріне қызықпаған немесе жаттықпаған адамды бәрібір чемпион шығара алмаймыз сондықтан, оны бүкіл мамандыққа мәжбүрлеп оқыту ақылға қонымсыз. Осы үш пәннің орнына керісінше бүкіл БББ «Құқық негіздері» пәніне қайтадан міндетті пән ретінде енгізу керек. Себебі, құқықтық мемлекетте әр бір мамандық иесі өз құқықтарын ғана білу міндет емес сонымен қатар, олардың өзгенің де құқықтарын сақтауы мен бұзбауы қажет. Ол үшін қандай мамандық болатындығы маңызды емес заң мен сот алдында жұрттың бәрінің заңды білу қажетті қоғамда өте маңызды.

Білім беру бағдарламасындағы мамандықтан тыс пәндердің көп болуы; Мысалы, ҚазҰУ 6В042-Құқық БББ 1-курста 13 пәннің біреуі ғана заң мамандығы, 3 пән ЖОО базалық пәні барлығы 16 пән. 1 курста 60 кредит сағат саны мамандыққа мүлдем қатысы жоқ пәндер. Біз келісеміз барлық мамандық бойынша БББ Қазақстан тарихы мен Қазақ тілін оқыту міндетті болып қалуын, ал басқаларын түгел ауыстыру керек деп есептейміз. Қазіргі таңда 12 жылдық мектеп бағдарламаса жасалып оған сәйкес оқу құралдары жасалып жатыр. Осы жалпы пәндерді 12 жылдық оқу пәндеріне енгізу арқылы арнайы мамандық бойынша тек арнайы пәндерді қалдыру ұсынамыз.

БББ сапасын арттыру, таңдау пәні мен міндетті пәндерді нақтылау; міндетті пәндер заңгер мамандығы бойынша өте аз ал заңгер қолданыстағы көптеген заңнамаларды меңгеру керек себебі әр құқық саласының өзіндік ерекшелігін ескермесе білімалушы оны өздігінен меңгере алмайды. Мысалы, кез-келген жұмыс беруші жұмысқа алар кезде заңгер түлектен сұрайтыны мемлекеттік сатып алу сату, тендер, аукцион арқылы сатып алу сату заңнамасын тәжірибеде қолдана біледі мен жоқ па соны сұрайды. Ал заңгерлердің БББ ол пән мүлдем жоқ дағды таңдау пәні ретінде де алд ол ең маңызды себебі кез келген мемлекеттік мекемен не мемлекеттік емес ұйымдармен мекемелер мемлекеттік сатып алуға қатысады, әрі заң нормаларын заңгер мамананы білуі тиіс.

Алайда, ол пәнді арнайы негіздеме жазып жүрін Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ БББ енгіздім, алайда ол заңгер мамандығы бар барлық ЖОО БББ болуы шарт. Сол секілді көптеген нормалар бар қазіргі кезде өзекті әрі қажет. Ал бірақ БББ оларға орын жоқ. Біздіңше БББ мазмұны болашақ мамандық иесіне қажеті болатын негізгі пәндер мен



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

қазіргі қолданыстағы кодекстер мен мағызды заңнамалардан құрауды қажет етді әрі жұмыс берушілердің ұсыныстарында ескереген жөн. БББ сапаты суралы айтқанда практика мысалы қарапайым бакалавр мамандығы 3-ші курстың соңында және 4-курс басында студенттерге дипломдық жұмыс немесе жобалық жұмыс тақырыбын береміз.

Біздіңше бұл түбегейлі дұрыс емес сондықтан оны жетілдіруді қажет етді. Менің ұсынысым бойынша Ұлттық зерттеу университетінде 1-ші курстан бастап білімалушыларға бір бір жоба немесе диплом тақырыптарын бекітіп беру керек. Олар сол тақырып аясында 4 жыл бойын зерттеу жұмыс жасау тиіс, ғылыми жетекшімен бірген. Сонда ғана нағыз ғылыми жобалармен ғылыми зерттеулер жасалуыны мүмкін, сонда ғана студенттеріміз ғылыми жобаларға реалды түрде жұмылдарылған болар еді. Бізде бұл тәжірибе магистранттарда бар докторанттарда бар ал неге бакалаврға келгенде жоқ диплом тақырыбын 1-ші курста бекіту. Себебі мамандық бойынша әр семестірде 1 пән ғана оқытылады, әр бір оқытушына оның ғылыми зерттеу аясын ешкім таныстырмайды студенттердің өздері де таныспайды платиормға кіріп.

Сондықтан әр бір ОПП өз тақырыптарын берсе мысалы әр бір ОПП 10 тақырып және қазақ не орыс не ағылшын таптары осына алдын ала көрсету керек болды факультет осы әр бір оқытушы берген тақырыпты жинақтап бүкіл бірінші курс студенттерне беру керек танысуға сол тақырыптадың ішінен студентке қызығушылығы болса армен қарай эдвайзер кураторлар сол тақырып аясында жұмыс жасайтын жетекші бола алатын ОПК таныстыру жұмыстар жүргізу керек студент тақырып алға соң ОПК тікелей жұмыс жасайтын болғандықтан тақырыпты ұсынған оқытушы сол студентке жетекші болу мүмкіндігіне ие болады. Сол арқылы ОПК да тақырыпты өзекті әрі қызықты етіп қоюға ынтасы артады әр жыл сайын таңдар алынған тақырыптар алынып тасталып орнына жаңа тақырыптармен алмастырып отыруы керек қайталанбас үшін сонда плагиат т.б. келеңсіздіктер туындамас үшін болашақта.

Білім беру бағдарламаларын жоспарлау кезінде әр бір білімалушыға назар аудару; Білім беру бағдарламалары білімалушының сұраныстарын мүлдем қатағаттандыра алмайды. Себебі ола оқу траекториясын жасар кезде тек БББ бар таңдау пәндерін ғана таңдай алады болды. Өздігінен өзі оқығысы келетін арнайы немес қосымша мамандыққа қажетті пәндерді не арнайы курстарды алу мүмкін емес. Біздіңше ұлттық ғылыми зерттеу университетінің студенттерінде міндетті Миністірлік бекіткенен басқа барлық пәндерді өз қалауы бойынша ауыстыруға таңдауға енгізуге құқығы болу керек, қазіргі таңда ақылы және мемлекеттік грантағы білімалушылар деп оларды бөіп жармай бір БББ аясында шыңарып жатырмыз түлектерді. Ал қылы бөлімде оқйтын білімалушылар өз қалауынша өз таңдауымен өзіне болашақ мамандығына қажетті арнайы курсиарды алғысы келеді бірақ қатып қалған БББ оған мүлдем ешқандай мүмкіндік бермейді. Біздіңше ҰЗУ жағдай басқаша болу керек студент мемлекет бекітілген міндетті пәндерген басқа барлық пәндерде ауыслыруға өз қалауы бойынша оқуға мүмкіндігі болу керек.

Мысалы, заңгер болу үшін қазіргі таңда тек НҚА білу оларды талдау мен қолдана білу жеткіліксіз. Сонымен қатар құжаттар қағаз және электорнды нысанды бар болғандықтан әр түрлі програмалармен жұмыс жасап үйрену аса маңызды, олар Заң немес Праграф т.б. олар көп дегенмен әйтеуір біреуінде толыққанды жұмыс жасай алуды үйрену, екіншіден әр бір мемлекеттік органның өзіндік сайттарында жұмыс жасау үйрену мысалы Сот кз сайтында онда тек сот талап арыз шағы т.б. беру істі қарау хабарламалары мен істің шешімдер т.б. қажетті материалдарды салып алып қарауды үйрететін бір бір пән жоқ осындай БББ оқытылмайтын бірақ заңгер болып қалыптасу үшін аса қажетті біліктілікті қалыптастыратын үйрететін арнайы курстар мен пәндерді таңдау мен өздігінен енгізу құқығы студенттерде болу керек.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

"Болашақ" халықаралық стипендиясы бойынша іс-шараларға факультет бойынша штат санына байланысты шектеулердің алынып тасталуы немесе ұлттық зерттеу университеттеріне оны қолданбауы;

«Үздік оқыту», 500-ғалым, ОПК арналған шетелдік тағлымдалар тағы басқа толып жатқан штат саны байланыста шектеулер ұлттық зерттеу университеттерінен алынып тасталу қажет.

Бұл екі ұсынысты бірге қарастыруға болады себебі, ҚР арнайы заңнамамен ретелетін болғандықтан аталған шектеулер біздің ойымызша ұлттық зерттеу университеттерінде ерекшел мәртебесін ескере отырып штат санына байланысты шектеулерді алып тастау ұсынамыз. Себебі болашақта бірнеше кандидаттың ғылыми жобасы, ғылыми мақалалары мен монографиясы, ғылым мақалалары бар болу мүмкін бірік, соған қарамастан конкурстарға қатысу құқығы мен жеңіп алу құқығының шектелуі дұрыс емес деп санаймыз. Сондықтан штат саны байланысты 50/1 деген шектеулер ҰЗУ қолдануламауы тиіс.

Ондай шектеулер болашақта бәсекелестікті арттырмайды керісінше, ғылыммен айналысуға ғылыми жаңалықтар ашуға ғылыми мақалалар жазуға деген ғалымдардың ынтасын жоғалтып стимул болмағандықтан нәтижеге жұмыс жасау тоқтап тек бұйрық бойынша ғана жұмыс жасауға көшеді. Бұндай ғалымдар арасындағы бей жайлық қоғам мен мемлекеттік экономикасының дамуына кері әсер ететіндігі сөзсіз.

Қорытынды:

Қолданыстағы заңнамаларда білім беру бағдарламасы, ұлттық зерттеу университеті, зерттеу университеті т.б. терминдерге ресми түсініктер беріп қойылған. Ендігі міндет осы түсініктер аясында тәжірибеде қалай қолдану тетігін пысықтап, жүзеге асырушы мекемелерге түсінікті қылып жеткізу. «Оқу бағдарламасы – әрбір оқу сабағы, әрбір оқу пәні және (немесе) модуль бойынша меңгерілуге тиіс білімнің, машықтың, дағды мен біліктіліктің мазмұны мен көлемін айқындайтын бағдарлама» [2]- деп бекітілген ҚР БТЗ.

«9-2) білім беру бағдарламасы – оқытудың мақсатын, нәтижелері мен мазмұнын, білім беру процесін ұйымдастыруды және оларды іске асыру тәсілдері мен әдістерін, оқыту нәтижелерін бағалау өлшемшарттарын қамтитын білім берудің негізгі сипаттамаларының біртұтас кешені;» [2] - деп көрсетілген.

ҚР БТЗ «21-3) жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымы – жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білімнің білім беру бағдарламаларын іске асыратын және ғылыми-зерттеу қызметін жүзеге асыратын жоғары оқу орны;» [2].

Ұлттық ғылым зерттеу университеті дегеніміз – «21-6) зерттеу университеті – Қазақстан Республикасының Үкіметі бекіткен, бес жылға арналған даму бағдарламасын іске асыратын және білім мен ғылымды интеграциялау, жаңа білімді және технологияларды жинақтау мен трансферттеу үшін өз қызметінің нәтижелерін пайдаланатын университет» [2] - деп бекітілген.

«56-2) ұлттық зерттеу университеті – ерекше мәртебесі бар зерттеу университеті» [2] - деп айқындалған.

Біздіңше қолданыстағы ҚР Білім туралы заңының 21 және 22 баптарын қайта қарастыру керек. Ол баптарда ерекше мәртебесі бар зерттеу университетінің құқықтық мәртебесін айқындайтын ерекшеліктері көрсетілмеген.

21 баптың 3 тармағында: «Жоғары білімнің білім беру бағдарламаларын игеру мерзімі мемлекеттік жалпыға міндетті жоғары білім беру стандартында айқындалады» [3] - делінген. Біздіңше осы стандартты өзгерту қажет мысалы 1-2 курстағы мамандыққа



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

сәйкес емес пәндер мен онған бөлінетін кредиттерді алып қарасақ онда 2,5 не 3 жылда университетті бітіруге болады. Ал магистратурады керісінше ғылыми зерттеу бағытына тағы бір жыл қосу керек деп есептейміз.

Заңнамалардағы берілген анықтамадан көріп отырғанымыздай ерекше мәртебесі бар зерттеу университеті екендігі айқындалғандықтан Білім беру бағдарламалары да өзге университеттерден ерекше болу қажет деп есептейміз. Сондықтан аталған тақырып аясында арнайы зерттеу тобын құрып зерттеу жұмысын жүргізу арқылы ерекше мәртебеге не жатады не жатпайтындығын нақты анықтап алу керекпіз сонда ғана зерттеу университетінің алға қойған мақсаттары жоспарланған түрде сапалы білім беру бағдарламаларын жасаумен сол арқылы қоғамға қажетті маманданды даярлау құқықтық тұрғыдан негізделген болып есептеледі.

Пайдаланылған деректер тізімі:

1. Қазақстан Республикасында жоғары білімді және ғылымды дамытудың 2023 – 2029 жылдарға арналған тұжырымдамасын бекіту туралы. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2023 жылғы 28 наурыздағы №248 қаулысы. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P2300000248>
2. Білім туралы. Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 27 шілдедегі № 319 Заңы./ https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z070000319_#z26
3. Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарын бекіту туралы. Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрінің 2022 жылғы 20 шілдедегі №2 бұйрығы. Қазақстан Республикасының Әділет министрлігінде 2022 жылғы 27 шілдеде №28916 болып тіркелді. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200028916>

К.Т.Нарбаева, PhD, старший преподаватель,
Ж.А.Жанабаева, старший преподаватель,
кафедра Метеорологии и гидрологии,
факультет Географии и природопользования,
КазНУ имени аль-Фараби (г.Алматы)

**ОП ВОДНАЯ ДИПЛОМАТИЯ РЕАЛИЗАЦИЯ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ,
СОЗДАНИЕ НОВЫХ ПЕРСПЕКТИВ В ОБЛАСТИ ВОДНЫХ РЕСУРСОВ**

Аннотация: В статье рассматривается вопрос об управлении трансграничными реками среди стран в Центральной Азии. В связи с увеличением численности населения каждым годом, потребление и использование воды будет возрастать соответственно. Поэтому нужен новый подход «Водная дипломатия», в котором необходимо разработать механизм реализации устойчивого развития, требующий новых соглашений и договоренностей по рациональному использованию водных ресурсов и трансграничных рек среди стран ЦА учитывая свои национальные интересы.

Ключевые слова: водная дипломатия, водная политика, трансграничные реки, водные ресурсы Центральной Азии, дефицит воды.

Глобальный кризис водных ресурсов остается одним из ключевых вызовов, согласно рейтингу Всемирного экономического форума, протяженному более половины последнего десятилетия. Экспертное сообщество высказывает тревожные прогнозы



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

относительно устойчивости запасов пресной воды: предполагается, что к 2050 году более половины мирового населения окажется в регионах с дефицитом воды (данные ООН о водных ресурсах).

Таким образом, обеспечение доступа к чистой воде в будущем может стать дополнительным источником напряженности и нестабильности. В свете этого Швейцария активно развивает **гидродипломатию** для укрепления международного водного сотрудничества с целью достижения устойчивого мира и прогресса. Подход «Голубой мир», разработанный Швейцарией, направлен на развитие трансграничного сотрудничества с учетом предотвращения конфликтов и поиска общих решений в области общих водных ресурсов в интересах всех стран [1].

В ближайшие десятилетия глобальное потребление воды будет продолжит расти. Согласно докладу ООН, использование воды увеличилось в 6 раз за последние 100 лет и продолжает расти на 1 % ежегодно. По этим темпам к 2030 году мир может столкнуться с 40-процентным дефицитом воды [2], а «население Центральной Азии увеличится до 82 миллионов человек к 2050 году» [3]. В связи с этим дефицит воды будет продолжать возрастать в странах Центральной Азии, поскольку каждая из них будет придерживаться своих национальных интересов вместо поддержки экосистемы.

Необходимо учитывать, что увеличение численности населения, экономический рост, увеличивающееся воздействие на окружающую среду и практика неэффективного потребления будут продолжать оказывать давление на общие водные ресурсы Центральной Азии. Вопрос воды все чаще рассматривается как средство политического влияния. Эксперты подчеркивают, что «проблемы с водой в Центральной Азии не связаны с дефицитом воды в чистом виде, а скорее являются результатом сложного сочетания политических, геополитических, экономических и социальных факторов» [4]. Это может стать источником конфликта, поскольку президенты центральноазиатских республик не могут достичь согласия относительно вопросов водных ресурсов в регионе с момента получения независимости.

Таким образом, внедрение водной дипломатии между странами Центральной Азии необходимо для устойчивого развития и рационального использования водных ресурсов. Это может привести к взаимной компенсации между странами, что позволит оптимально управлять водными ресурсами в регионе. Подход «Водная дипломатия» представляет собой новую геополитическую реальность, требующую механизмов новых соглашений и договоренностей по использованию трансграничных рек.

В статье [5] рассматривается проблематика воды, представляющая собой один из самых сложных и противоречивых аспектов в Центральной Азии. В данной статье освещается тот факт, что в течение трех десятилетий после получения независимости пять республик не смогли достичь единого согласия по вопросу использования водных ресурсов. Это в основном обусловлено тем, что их интересы различны. В общем регионе выделяются сельскохозяйственные и энергетические республики. Одни стремятся к орошению своих земель, в то время как другие заинтересованы в производстве электроэнергии. Каждая из пяти республик придерживается своих интересов, иногда не учитывая интересы соседей. Статья также затрагивает проблемы развития водной дипломатии между государствами Центральной Азии и подчеркивает, что эта проблема остается актуальной для региона из-за особенностей положения и правового режима трансграничных рек в Центральной Азии [5].

В связи с этим в Послании Президента РК от 1 сентября 2023 года был поднят вопрос об управлении трансграничными водными ресурсами среди стран Центральной Азии.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

«Нарастающий дефицит воды является общей проблемой для стран Центральной Азии. Рациональное использование водных ресурсов, наряду со сферами энергетики и транспорта, может стать еще одним важным элементом новой модели региональной кооперации. Поручаю Правительству всесторонне проработать данный вопрос с соседними государствами» - Президент РК Касым-Жомарт Токаев [6].

На основании данного Послания Президента РК от 1 сентября 2023 года было организовано рабочее совещание по вопросам обеспечения водной безопасности Республики Казахстан, с участием Министра науки и высшего образования РК – Нурбек С., также руководители научных и образовательных центров и вузов, занимающихся вопросами водной безопасности. По итогам этого совещания, в соответствии с указаниями Министра науки и высшего образования РК от 12 июня 2023 года, руководство КазНУ им. аль-Фараби было поручено представить предложения по подготовке специалиста в области водной дипломатии и переобучению экспертов для участия в переговорах по вопросам водной безопасности на различных уровнях (международном, республиканском и региональном).

На основе этих указаний факультет географии и природопользования совместно с факультетом международных отношений разработали новую образовательную программу 7М05220 – «Водная дипломатия».

Цель данной ОП - подготовка конкурентоспособных кадров в области водной дипломатии и поддержания сотрудничества мирных отношений между странами, касающиеся управления и использования водных ресурсов, при возникновении споров, конфликтов или потенциальных причин напряжения между государствами.

По завершении данной программы ожидается, что магистранты будут способны:

ОН 1. Создавать научные тексты на казахском, русском, английском языках для анализа научной информации и давать рекомендации и экспертные заключения по разработке учебных и научно-исследовательских проектов в области управления и оценки водных ресурсов;

ОН 2. Принимать решение при разработке законодательных актов и документов в области управления водными ресурсами в условиях изменяющегося климата;

ОН 3. Применять инструменты управления информацией при внедрении ИУВР для решения водных проблем и устойчивого развития;

ОН 4. Применять стратегии и техники ведения дипломатических переговоров для улаживания водных конфликтов;

ОН 5. Оценивать механизмы водodelения трансграничных водных ресурсов при различных региональных ситуациях;

ОН 6. Анализировать механизмы разрешения споров сопредельных стран при водodelении трансграничных для рационального использования и охраны водных ресурсов;

ОН 7. Оценивать политику, институциональные механизмы, принципы и инструменты для решения водных проблем на международном и региональном уровне;

ОН 8. Ориентироваться в современных подходах и методологии водной дипломатии для анализа международного и казахстанского опыта водной дипломатии;

ОН 9. Применять методы анализа данных и моделирования для прогнозирования воздействия климатических изменений на водные ресурсы;

ОН 10. Применять основные методологии и подходы психологии и педагогики в управленческих взаимодействиях, учитывая международные, современные представления об управлении по ценностям в коллективе;



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

ОН 11. Аргументировать экономические выгоды от урегулирования водных конфликтов на основе особенности водной экономики Казахстана и сопредельных стран;

ОН 12. Анализировать глобальные и региональные соглашения в области водного права для развития эффективного использования водных ресурсов.

Основной учебный план подготовки специалистов в области водной дипломатии, который представляет собой нормативный документ, устанавливающий структуру дисциплин в соответствии с академическим календарем, включает следующие основные блоки: блок общеобразовательных дисциплин (БД) с модулями - Истории и философии науки, Психолого-педагогический модуль. Блок компонент по выбору (КВ) состоит из следующих модулей - Основы международной политики и водной дипломатии РК, Решение водных конфликтов и экономическое измерение водной дипломатии. Блок профилирующих дисциплин (ПД) состоит из следующих модулей - Международное водное право и климатические риски для водных ресурсов, Рациональное использование и устойчивое развитие водных ресурсов, Управление и регулирование проблемы водных ресурсов с сопредельными государствами, Влияние изменения климата на водные ресурсы и проблема трансграничных рек.

По результатам анализа онлайн ресурсов, данная образовательная программа 7M05220 – Водная дипломатия в настоящее время является первой и единственной в Республике Казахстан, а также в Центральной Азии.

Однако Швейцарское агентство Blue Peace Central Asia активно распространяет концепцию Водной дипломатии среди университетов Центральной Азии. В этой связи, 26 апреля 2023 года в Ташкенте прошла встреча Центральноазиатской сети академических обществ (САС), организованная Швейцарским агентством по развитию и сотрудничеству в сотрудничестве с Региональным проектом USAID по водным ресурсам и окружающей среде (WAVE). На этой встрече обсуждалось внедрение курса по Водной дипломатии в университеты Центральной Азии.

Также Академия Государственного управления при Президенте Республики Таджикистан имеет планы по открытию ОП «Водная дипломатия». В связи с этим КазНУ имени аль-Фараби, совместно с Академией Государственного управления при Президенте Республики Таджикистан, планирует осуществить академическую мобильность магистрантов на один семестр, с утверждением конкретных дисциплин в процессе реализации меморандума.

Поскольку доверие является основополагающим компонентом водной дипломатии, где облегчится процесс прояснения недоразумений и неопределенности в отношении решений по управлению водными ресурсами. Кроме этого, важно следовать установленным договоренностям. В итоге вода сможет стать не инструментом политического торга, а сотрудничества в регионе, поэтому ОП ВОДНАЯ ДИПЛОМАТИЯ является как реализация устойчивого развития, создание новых перспектив в области водных ресурсов.

Список использованных источников:

1. <https://bluepeace-centralasia.ch/ru/about/hydrodiplomacy/> UNESCO, UN-Water, 2020: United Nations World Water Development Report 2020: Water and Climate Change, Paris, UNESCO. 22 p. URL: [The United Nations world water development report 2020: water and climate change - UNESCO Digital Library](#) (дата обращения: 20.01.21)

2. Ergashev B., Avliyokulov B. Urbanization in Central Asia: Challenges, Issues and Prospects. Tashkent: Center for Economic Research; 2013. 64p. URL:



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

<https://www.unescap.org/sites/default/files/Urbanization-in-CA-ENG.pdf> (дата обращения: 02.02.2021)

3. Ларуэль М. Водный вопрос в Центральной Азии — излишняя секьюритизация? / Женщины и вода в Центральной и Южной Азии — 2015 г. URL: <https://www.caanetwork.org/archives/6905> (дата обращения: 5.01.2021)

4. Акунова Г.Ч. Особенности водной дипломатии в Центральной Азии. Проблемы постсоветского пространства. 2021;8(2):229-241. <https://doi.org/10.24975/2313-8920-2021-8-2-229-241> <https://ecogofond.kz/wp-content/uploads/2021/11/CA.D.419-Osobennosti-vodnoj-diplomatii-v-CA.pdf>

5. https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=37321590&pos=97;-33#pos=97;-33

Г.О.Насимова, д.полит.н., профессор,
зав.кафедрой Политологии
и политических технологий,
Н.А.Саимова, доцент КазНУ,
кафедра Политологии
и политических технологий,
факультет Философии и политологии,
КазНУ имени аль-Фараби (г.Алматы)

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ МЕТОДОЛОГИИ ПРОЕКТИРОВАНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОГРАММ МАГИСТРАТУРЫ

Аннотация: КазНУ им.аль-Фараби как исследовательский университет рассматривает подготовку магистров в качестве одного из приоритетных направлений своей деятельности. В данной статье рассмотрены некоторые методологические подходы к проектированию магистерских программ с учетом опыта подготовки магистров на кафедре политологии и политических технологий факультета философии и политологии КазНУ имени аль-Фараби, показана значимость реализации компетентностного подхода в плане выстраивания исследовательских траекторий и их гибкости, предложены новые подходы в проектировании исследовательской работы магистрантов и связи теории с практикой.

Ключевые слова: исследовательская траектория, непрерывная исследовательская практика, методологический семинар, дизайн научного исследования, научный семинар, курсовая работа.

Приоритетным направлением деятельности исследовательского университета сегодня считается развитие магистратуры, которая ориентирована на подготовку обучающихся к научно-исследовательской, инновационной профессиональной деятельности и предполагает углубление, расширение полученных в бакалавриате компетенций, построения научной карьеры. Магистры, обладающие аналитическими способностями, критическим мышлением, креативностью, способностью осуществлять междотраслевую коммуникацию, могут активно и плодотворно развивать науку и стать проводниками реформ в Казахстане.

Общую основу проектирования образовательных программ в исследовательском университете, безусловно, должны составлять болонские требования, отраженные в Дублинских дескрипторах (Dublin descriptors). А вот базовые принципы образования в



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

рамках Болонского процесса - гибкость, мобильность, интернационализация - ставят перед кафедрами сложные задачи проектировочного характера и разработки новых, более эффективных форм, методов, технологий преподавания [1].

Известно, что в качестве общей методологической основы проектирования и реализации образовательных программ магистратуры выступает компетентностный подход, где компетенция представляет собой результат обучения, отражает способность магистранта применять знания, умения, навыки в профессиональной деятельности. Компетентностный подход позволяет оптимально связывать теоретические и практические основы профессии. При этом стоит отметить, что данный подход сегодня рассматривается в новых модификациях, например, он логично трансформируется в контекстно-модульный подход [2].

Модульность в образовательной программе магистратуры предоставляет возможности обеспечить в учебном процессе принцип ориентации на результаты. А индикаторы достижения результатов, критерии оценки строятся на основе профессиональных функций и должны отвечать диагностичности, операциональности. Это предполагает сопряжение профессиональных и образовательных стандартов, моделирование профессиональной деятельности в обучении и индивидуализацию подготовки за счет предоставления магистрантам возможности комбинирования модулей. Однако, магистрант не всегда понимает, как осуществлять выбор модулей и курсов, как их комбинировать с учетом темы своего научного исследования.

Поэтому, на наш взгляд, для ориентации магистрантов при регистрации на те или иные модули и дисциплины необходимо четко связать модули в рамках той или иной исследовательской траектории. Определение исследовательских траекторий должно учитывать профессиональные и научные интересы магистрантов, сочетаться с основными направлениями научной деятельности кафедры.

Следует подчеркнуть, что программа подготовки магистров по своему содержанию должна быть напрямую связана с тематикой научных исследований выпускающей кафедры. То есть, в нее должны быть включены дисциплины, не только соответствующие специальности, но и проблематике исследовательских проектов, выполняемых профессорско-преподавательским составом кафедры. Кроме того, исследовательская траектория выстраивается таким образом, чтобы обучающиеся в магистратуре постепенно погружались в теоретико-методологические и практические аспекты темы своего диссертационного исследования, овладевали профессиональными компетенциями.

Академический уровень управления магистратурой представляют координаторы образовательных программ магистратуры, курирующие вопросы разработки, продвижения программы на рынке образовательных услуг [3]. И здесь очень важно осуществлять взаимодействие с работодателями, выпускниками, абитуриентами на системной основе. Это позволит постоянно актуализировать образовательную программу, добиваться повышения ее качества и готовности к процедурам оценки, аккредитации, сертификации, экспертизе. В этой связи одним из важнейших условий развития магистратуры по направлению подготовки «Социальные науки» является участие работодателей в проектировании образовательных программ, включая согласование результатов обучения и направлений научных исследований.

В исследовательском университете, по нашему мнению, подготовка будущих магистров должна носить практико-ориентированный характер, иначе говоря «обучение через практику исследований, практика исследований через обучение». Практико-ориентированное обучение на кафедре обеспечивается построением учебного процесса с активным взаимодействием между преподавателями, магистрантами, базами



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

исследовательской практики, работодателями, интеграцией различных видов и форм обучения, открытостью информационно-образовательной среды. Так, кафедра практикует перенос аудиторных занятий в научно-исследовательские организации и учреждения, вовлекая научных сотрудников, аналитиков в образовательный процесс. Данный опыт эффективен при применении в исследованиях «Big Data», компьютерных программ для статистической обработки и вторичного анализа данных, полученных на базе практики. Вместе с тем, такая форма обучения дает возможность работодателям провести диагностику исследовательской и аналитической способностей магистрантов.

Также опыт кафедры политологии и политических технологий показывает, что обязательным условием обеспечения качества подготовки магистров выступает вовлечение магистрантов в исследования баз исследовательской практики. Выпускная квалификационная работа должна в оптимальном варианте выступать предметом трехстороннего соглашения «кафедра — работодатель — магистрант».

Но и этого недостаточно. Следует перейти к режиму сотрудничества с базами практики и работодателями на постоянной основе, а именно исследовательскую практику в образовательной программе сделать непрерывной, т.е. распределить отводимые кредиты на четыре семестра, а специалистов-практиков привлекать в качестве научных руководителей, экспертов, менторов.

Для современного магистерского образования вопрос организации научно-исследовательской работы в учебном процессе и вне его является исключительно актуальным. Поскольку, научно-исследовательская работа студентов в магистратуре способствует активизации познавательного процесса, развивает креативное мышление, помогает приобрести исследовательские умения и навыки. Этот вид работы магистрантов является важнейшим фактором повышения рейтинга КазНУ, развития его как исследовательского университета. Можно выделить несколько видов научно-исследовательской работы магистрантов, которые, на наш взгляд, должны быть заложены в образовательную программу магистратуры и сопровождать весь учебный процесс:

1. Научно-исследовательская работа (НИРМ) магистрантов как часть теоретического обучения. Такой вид работы включает: составление индивидуального плана работы, изучение источников и литературы, подготовку научных статей и докладов, участие в конференциях, семинарах, конкурсах, тренингах и т.д.

В образовательной программе по политологии такая научно-исследовательская часть работы предусмотрена в рамках одной из обязательных дисциплин. Причем, она является обязательной для всех направлений подготовки магистратуры университета. Эта функция возложена на дисциплину «Организация и планирование научных исследований», однако курс не предполагает углубление в профессиональную часть, развитие исследовательских компетенций по профилю. Поэтому, на наш взгляд, целесообразно ее заменить специализированным семинаром, к примеру, на нашей кафедре предлагаем с названием «Методология и дизайн научного исследования в политологии», который будет связан с будущей профессиональной деятельностью и становлением магистранта как исследователя в конкретной научной области и, в частности, по выбранной теме исследования. Тем более, что сегодня в магистратуру на кафедру политологии и политических технологий поступают представители родственных специальностей, которым не знакома специфика политологических исследований. Поэтому им необходимы знания о способах изучения фактов, событий, явлений и процессов политической жизни, качественных и количественных методах политической науки, как организовать и провести собственные эмпирические исследования и анализ полученных результатов.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Замысел подобного семинара - формирование практических умений осуществлять выбор методологии научного исследования и создание его дизайна по той или иной политической проблеме. Занятия в семинаре позволят магистранту уже на начальном этапе научиться обосновывать актуальность избранной темы магистерской диссертации, ее теоретическую и практическую значимость, определять объект и предмет исследования, анализировать и оценивать научные школы и направления в казахстанской и зарубежной политической науке, знать современные методы и уметь осуществлять их выбор при составлении программы своего исследования, формулировать гипотезы, разрабатывать инструментарий, что способствует формированию научного мировоззрения, выделять теоретические, прикладные, ценностные аспекты при обработке полученных результатов, когнитивного картирования и моделирования в политических исследованиях.

Важнейшим критерием оценки эффективности деятельности исследовательского университета, как известно, является публикационная активность, в том числе, обучающихся в магистратуре. На кафедре политологии и политических технологий магистранты при содействии и помощи их научных руководителей довольно успешно решают вопрос публикации своих статей в научных журналах, сборниках научных конференций, коллективных трудах и т.д. И уже накануне защиты имеют по две или даже по три статьи в плане апробации работы. Но нам представляется, что заслуживает внимания опыт отдельных зарубежных вузов в плане поощрения магистрантов за научную активность дополнительными стипендиями. Было бы неплохо учредить специальный журнал с возможностью публикации своих статей магистрантами и докторантами, которые бы находили отражение в научной электронной библиотеке КазНУ.

2. Научные исследования, которые дополняют изучение учебных дисциплин образовательной программы. Задача НИРМ такого вида – это выход на уровень индивидуализации обучения. Реализуется этот вид научно-исследовательской работы посредством выполнения курсовой работы и написания диссертации, ранее в нашем университете защите магистерской диссертации предшествовала защита курсовой работы, в ходе которой ученые кафедры и привлекаемые научные сотрудники НИИ и аналитических центров могли дать полезные советы и рекомендации по дальнейшей работе над темой. Но, в последствии курсовая работа была исключена из образовательной программы.

Считаем, что целесообразно вернуть в нее по итогам первого года обучения защиту курсовой работы как выполнение части магистерской диссертации. Это значительно усилит мотивацию магистрантов работать по теме диссертации в течение первого года, выходить на эмпирический уровень исследования, разрабатывать инструментарий и апробировать его на уровне курсовой работы, не оставляя большую часть работы на выпускной курс.

3. Научные исследования, в которых участвует магистрант параллельно с учебным процессом. Основная задача участия магистрантов в таких исследованиях – их научная специализация и подготовка к научной деятельности в области политологии. Так, магистранты - политологи участвовали в реализации научных проектов: «Образовательная миграция из Казахстана: тенденции, факторы и социально-политические последствия» и «Протестный потенциал в Казахстане». Как стажеры-исследователи магистранты вместе с исследовательской группой занимались разработкой анкет и гайдов для опросов, проводили фокус-групповые дискуссии и глубинные интервью. Такая практика участия в научных исследованиях позволяет им приобрести навыки транскрибирования записей интервью, мониторинга социальных сетей, обработки и анализа данных, подготовки аналитического отчета, публикации статей.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

4. Выполнение магистерской диссертации по материалам, собранным за два года обучения и в ходе исследовательской практики, научной стажировки, участия в различных грантовых проектах, конкурсах, конференциях и т.д.

В процессе выполнения магистерской диссертации магистрант, во-первых, расширяет и углубляет свои знания о теоретических и технологических достижениях в области теоретической и прикладной политологии; во-вторых, овладевает современными методами и приемами политологических исследований, способностью решать конкретные научные и практические задачи, связанные с политико-властными отношениями в обществе; в – третьих, приобретает умения вести самостоятельный научный поиск; в-четвертых, выявляет, описывает и дает оценку новым тенденциям, факторам, явлениям с современных позиций, делает научные обобщения. И, наконец, демонстрирует уровень профессиональной готовности как исследователя в решении проблем политической теории и практики, в том числе междисциплинарного характера.

При этом большое внимание следует уделить обеспечению участия магистрантов в научной деятельности кафедры, их включению в различные формы научной коммуникации (международные, республиканские, региональные конференции, кафедральные и межкафедральные научно-исследовательские и методические семинары, дискуссии и дебаты), популяризации важности представления результатов научной деятельности. В частности, магистрантам предлагается проводить теоретико-методологические семинары по теме своего исследования для других обучающихся и для преподавателей кафедры. Заинтересованное обсуждение актуальных социально-политических тем создает основу для формирования исследовательских и проектных групп.

В состав кафедры входят доктора и кандидаты наук в области философии, социологии, истории, политологии. Такая междисциплинарность способствует развитию и формированию исследовательских групп для реализации различных научных проектов, в которые вливаются магистранты. Достигается синтез учебной и внеучебной научно-исследовательской работы магистрантов, обогащение их знаниями междотраслевой направленности и повышение интереса к науке и научной деятельности.

Таким образом, спроектированная образовательная программа магистратуры исследовательского университета, с нашей точки зрения, должна обеспечить:

- модульный подход, а также возможность построения гибких исследовательских траекторий обучения магистрантов;
- ориентацию на проблематику, достижение цели и решение задач магистерской диссертации в течение всего срока обучения в магистратуре;
- акцент на междисциплинарность при определении учебных дисциплин программы, разработке примерной тематики НИРМ и выпускной работы в магистратуре.

Исходя из вышесказанного, мы полагаем, что соблюдение обозначенных подходов в проектировании образовательных программ магистратуры позволит согласовать фундаментальный и прикладной компоненты, корректировать содержание обучения с учетом анализа потребностей науки и практики путем обмена информацией и опытом между университетами и НИИ и аналитическими центрами.

Список использованных источников:

1. Савин А.А. Особенности проектирования содержания образования в условиях компетентностного подхода // Вестник Московского государственного лингвистического университета. Сер. Образование и педагогические науки. 2016. № 8 (747). С. 103—104.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

2. Федотова А.Д. Контекстно-модульный подход как основа проектирования основных профессиональных образовательных программ подготовки магистров гуманитарных направлений // Ученые записки Забайкальского государственного университета. Сер. Профессиональное образование, теория и методика обучения. 2014. № 6 (59). С. 76–81.

3. Анопченко Т.Ю. Институт руководителей образовательных программ магистратуры в повышении эффективности научных исследований и подготовки управленческих кадров (пример Южного федерального университета) // Вестник Северо-Кавказского федерального университета. 2016. № 4 (55). С. 51—57.

Г.Г.Нурахметова, к.ю.н., ассоц.профессор,
кафедра Гражданского права и
гражданского процесса, трудового права,
Юридический факультет,
КазНУ имени аль-Фараби (г.Алматы)

ОСОБЕННОСТИ И ЭТАПЫ ПРОЕКТИРОВАНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОГРАММ В ВУЗЕ (ПРАКТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ)

Аннотация: Рассматриваются особенности построения образовательной программы с учетом требований законодательных актов, образовательных стандартов. Обозначены этапы проектирования образовательных программ и их содержательная характеристика.

Ключевые слова: проектирование, образовательная программа, модуль, компетенции.

В условиях современной модернизации высшего образования и его направленности на интеграцию науки, производства и образования, а также определение довольно широких «свобод» в подготовке будущих специалистов особо остро становится вопрос о разработке наиболее инновационных, конкурентоспособных, уникальных образовательных программ. Изменения продиктованы следующими позициями: с внедрением и переходом на обновленные образовательные стандарты, разработкой собственных образовательных стандартов, концептуальное изменение нормативно-правовых актов, регламентирующих образовательную деятельность в целом, а также разработку и реализацию образовательных программ, в частности. В связи с этим перед вузами становится определенная задача разработать свою образовательную программу, тем самым учитывая требования, уже определенные в нормативных документах.

На сегодня наиболее популярными в системе высшего образования являются два концептуальных подхода к разработке образовательной программы, определяемые целями и задачами системы образования в целом. К ним относятся: компетентностный и модульный, каждый из которых «заставляет» строить образовательную программу по определенной схеме, структуре, модели. Компетентностный подход предполагает, что проектируемые образовательные программы должны быть ориентированы на формирование ключевых аспектов будущей профессиональной деятельности, то есть знания, умения и сопряженную с ними способность адаптироваться в широком круге вопросов, связанных с основным, «базовым» видом деятельности. Отличительными



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

особенностями учета данного подхода в разработке программы выступают вариативность, нелинейность, индивидуальная направленность.

Модульная система построения образовательной программы обладает важным качеством — она прозрачна с точки зрения результатов обучения и обладает достаточной гибкостью для удовлетворения индивидуальных запросов обучающихся и работодателей. Такие программы способствуют нахождению нужного баланса между результатами обучения и трудозатратами обучающегося, необходимыми для достижения этих результатов, выраженных в зачетных единицах (академических кредитах) ECTS [1, с. 44]. Отталкиваясь от понятия «педагогическое проектирование», которое понимается как вид системной наукоёмкой образовательной деятельности, направленной на создание инновационных моделей педагогического процесса, реализация которых обеспечит более высокий уровень его качества (высокая корреляция «цель-результат») и эффективности (оптимальность ресурс затрат) [2, с. 23, 31], можно определить проектирование образовательной программы в вузе как процесс создания модели образовательного процесса профессиональной подготовки конкурентоспособного выпускника конкретной области знаний, науки и техники.

Образовательная программа является хорошо структурированной и комплексной педагогической системой, поэтому основополагающими позициями ее создания или построения служат принципы (подходы). Подходов к обозначению принципов проектирования педагогической системы существуют, много начиная от проблемного и заканчивая личностно-центрированным, данные подходы определяют иногда совершенно разные классификации принципов проектирования. Наиболее конкретная и эффективно организующая процесс проектирования образовательной программы, на наш взгляд, является определенная авторами классификация принципов проектирования, включающая только два основных. Принцип человеческих приоритетов как принцип ориентации на человека — участника подсистем, процессов или ситуаций. Принцип саморазвития проектируемых систем, процессов, ситуаций, который означает создание их динамичными, гибкими, способными по ходу реализации к изменениям, перестройке, усложнению или упрощению [3, с. 46, 87].

Более подробная классификация, представленная В.В.Афанасьевым и С.С.Ермолаевой, включает следующий спектр принципов проектирования образовательного процесса и должна стать основообразующей для разработки образовательной программы:

- принцип личностных приоритетов, то есть ориентация на всех участников процесса обучения;
- принцип диагностического целеполагания, позволяющий проектировать процесс обучения как предсказуемое, достоверное и целенаправленное взаимодействие субъектов образовательного процесса;
- принцип поэтапности, предполагающий последовательность действий;
- принцип саморазвития, означающий проектирование обучения как динамичного и гибкого процесса;
- принцип продуктивности, предполагающий получение значимого результата;
- принцип системности, означающий рассмотрение процесса обучения как целостной системы;
- принцип рефлексивности, предполагающий непрерывную корректировку создаваемого проекта на основе анализа потребностей и возможностей субъектов образовательного процесса;



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

— принцип многофакторности: при проектировке процесса обучения должны учитываться все факторы, влияющие на этот процесс [4].

При анализе данной классификации считаем необходимым дополнить принципы, предложенные авторами следующими позициями:

— принцип научной обоснованности, обозначающий то, что в основе построения образовательной программы должны быть методология науки или интеграция наук;

— принцип перспективности: цель, миссия и задачи проектируемой образовательной программы должны отвечать современным требованиям развития науки и техники, а при реализации готовить специалистов «на будущее».

Проектирование — это системный, циклический процесс, отличающийся постоянно изменяющимися и развивающимися условиями. Можно сказать, что проектирование представляет собой творческий процесс, хотя на данном этапе развития высшего образования существуют определенные рамки, диктующие структуру и содержание процесса проектирования. Эти рамки определяют стандарты образования, технологию построения образовательного процесса (почти во всех вузах одинаковая). Отличающимися являются только условия, факторы и содержание процесса проектирования в этом конкретном случае. Образовательная программа в вузе выступает ярким примером рамочного проектирования. Как любая другая система, она состоит из нескольких основных компонентов: цель, задачи, объект, предмет, условия и результат. При этом результат постоянно изменяющийся, определяющий постановку новой цели, в чем и заключается цикличность процесса проектирования.

Проектирование педагогических систем, процессов или ситуаций — сложная многоступенчатая деятельность. Эта деятельность, кем бы она ни осуществлялась и какому объекту ни была посвящена, имеет много повторяющегося. Совершается она как ряд последовательно следующих друг за другом этапов, приближая разработку предстоящей деятельности от общей идеи к точно описанным конкретным действиям. Выделяют три этапа (ступени) проектирования: моделирование, проектирование, конструирование [5, с. 32, 52].

В литературе, посвященной методологии проектирования, можно встретить различные подходы к выделению его этапов. Так, в социологии применительно к проектированию социальных систем выделяет три фазы: 1) формирование стратегии и предварительное планирование; 2) оценивание результатов; 3) реализация, анализ результатов и коррекция [6, с. 132]. В.М.Шепель в управленческом цикле проектирования определяет следующие этапы: разработка теоретически обоснованной концепции проекта, разработка процедур реализации, разработка пакета инструментария для каждого этапа, создание критериев замера и методов определения результатов реализации замысла, разработка условий и защиты прав человека [7, с. 41]. Процесс проектирования образовательных программ исследователи предлагают разделить на три этапа: подготовительный, проектный (предэкспертный, экспертный, постэкспертный), завершающий [8]. Для прикладных целей этапы проектирования можно укрупнить, сведя к следующему перечню и сохранив при этом общую логику, отражающую сущность проектной деятельности: предпроектный этап, этап реализации проекта, рефлексивный этап, послепроектный этап [9, с. 113, 163].

Таким образом, в процессе проектирования образовательной программы можно выделить три основных этапа:

- 1) диагностический (предварительный);
- 2) технологический (основной);
- 3) корректирующий (заключительный).



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Каждый этап проектирования образовательной программы включает определенные процедуры, отвечающие за эффективность и плановость ее реализации. Первый этап содержит процедуры: мониторинг потребностей «заказчика»; анализ и систематизация полученного информационного обеспечения; определение профильной направленности образовательной программы. Мониторинг потребностей «заказчика». Сегодня реализация ОП является образовательной услугой, поэтому ключевым фактором для проектирования ОП должны стать не только требования образовательного стандарта, но и определенные «требования», сформулированные будущим работодателем. Процесс проектирования образовательной программы начинается с мониторинга потребностей ведущих работодателей региона, области с целью получения конкретной информации: «какие специалисты требуются?», «какие специалисты востребованы?», «какими компетенциями, знания, умения и навыками должен обладать будущий выпускник?» Данная информация является платформой для определения основных компонентов образовательной программы, в большей степени для определения ее содержания.

Потенциальные потребители теперь более прагматично выбирают образовательные программы. Поэтому выбор осуществляется с точки зрения соотношения цены, качества и спектра знаний, применимости получаемых компетенций на практике и, соответственно, повышения конкурентоспособности выпускника на рынке труда. Востребованные практикой и инновационной экономикой знания, навыки и умения должны быть трансформированы в новое качество образования, дополнены развитием способностей обучающихся, формированием современной структуры ценностей и готовности к различным изменениям ситуации в профессиональной деятельности [10].

Процедура анализа и систематизации полученного информационного обеспечения позволяет установить и обозначить рамки одного из участников реализации образовательной программы «работодателя» и сопоставить их с требованиями стандартов и условиями и возможностями вуза. Таким образом, при анализе существующих требований образовательного стандарта и заказчика возникает сложная ситуация, при которой необходимо систематизировать, обобщить и интерпретировать полученные сведения применительно к условиям реализации будущей ОП и образовательному процессу в целом.

Второй этап — технологический (основной) — начинается с процедуры определения цели и миссии образовательной программы. Цели образовательной программы (далее ОП) — это сознательно определенные, ожидаемые результаты. Цель может трактоваться как описание совокупности интеллектуальных, нравственных, личностных качеств и поведенческих навыков, а также профессиональной подготовленности и опыта, которые должны быть приобретены в результате образования [11, с. 93, 104]. Это конкретное описание программы развития человека образовательными средствами, описание системы знаний, умений, навыков и компетенций, которыми должен овладеть обучающийся по результатам освоения образовательной программы.

Четко сформулированная миссия образовательной программы служит важным элементом эффективного управления образовательным процессом. Миссия включает общие ценности и принципы построения образовательного процесса; определение деятельности, которая служит удовлетворению конкретных потребностей, обслуживанию избранных сегментов рынка; требования и интересы заинтересованных сторон (работодателей). Миссия образовательной программы должна отличаться индивидуальностью, вместе с тем быть направлена на осуществление региональных функций «потребителей» региона, являясь важнейшей и основной частью образовательной программы.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

В ходе проектирования ОП цели формулируются на языке, позволяющем прогностически задать содержание и уровень образованности (профессиональной компетентности) выпускника. В соответствии с этим в процедуру проектирования целей входит категориальный анализ и работа с такими понятиями, как «образованность», «обученность», «воспитанность», «компетентность». В зависимости от их толкования осуществляется содержательное наполнение образовательных целей [11, с. 43].

Следующей процедурой технологического этапа выступает определение условий реализации образовательной программы. Одним из пунктов образовательных стандартов являются требования к условиям реализации основных образовательных программ, которые устанавливают позиции, строго подлежащие выполнению. К данным требованиям относят кадровые, финансовые, материально-технические и пр. Также данные требования определяют: максимальный объем учебной нагрузки обучающихся, максимальный объем аудиторных учебных занятий, объем факультативных дисциплин, общий объем каникулярного времени, права и обязанности обучающихся, условия организации и проведения учебных и производственных практик, а также итоговой аттестации. Особое внимание в образовательных стандартах уделено реализации компетентностного подхода, предусматривающего широкое использование в учебном процессе активных и интерактивных форм проведения занятий (компьютерных симуляций, деловых и ролевых игр, разбора конкретных ситуаций и т.п.).

Одной из ключевых процедур технологического этапа разработки образовательной программы в вузе является структурирование и формирование конечных результатов освоения образовательной программы, включающих разработку дополнительных профессиональных компетенции, отражающих специфику программы. Это один из самых сложных и четко организованных этапов проектирования ОП, требующих комплексного и системного подхода при его осуществлении.

Ориентированность разрабатываемых и реализуемых в вузе образовательных программ на конечный практический результат обусловлена именно внедрением компетентностного подхода и условиями его реализации в высшем образовании. На основе анализа существующих понятий «компетенция» (более 40 терминов) можно уверенно сказать, что однозначного определения нет. В нормативных документах компетенция рассматривается как способность к интеграции знаний и навыков и их использование в условиях быстро меняющихся требований внешней среды. В структуру компетенций входят результаты освоения образовательной программы (результаты обучения по дисциплинам, модулям, практикам) [12].

Результаты обучения — это формулировка того, что должен будет знать, понимать и/или быть в состоянии продемонстрировать обучающийся по окончании процесса обучения или его части. Результаты обучения:

- помогают студенту понять, что ожидается от него в процессе обучения, как и по каким критериям будет оцениваться достигнутый результат;

- концентрируют внимание и усилия преподавателей на достижении планируемого результата и адекватной оценки;

Результаты обучения могут быть определены как заявление о том, что обучающийся будет знать, понимать и (или) способен проявить после завершения учебной программы, приобретая следующий набор компетенций:

- социально-политические, позволяющие человеку реализовать активную жизненную позицию в многокультурном, многополярном обществе;



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

— коммуникативные, рассматриваемые как способность эффективно общаться, устанавливать деловые контакты, сотрудничать, взаимодействовать в команде, то есть обеспечивающие эффективную устную и письменную коммуникацию;

— информационные, включающие умение поиска, отбора представления информации, решения профессиональных задач с помощью компьютерных технологий и обусловленные возникновением и развитием информационного общества.

Подводя итог, необходимо отметить, что проектирование образовательных программ в вузе является сложным, многоэтапным, требующим многопланового анализа и подготовки процессом, поэтому для его реализации необходима консолидация всех участников образовательного процесса: обучающихся, профессорско-преподавательского состава, администрации вуза, работодателей, научных работников, ведущих специалистов-практиков, родителей, представителей общественности.

Список использованных источников:

1. На пути к сопоставимости программ высшего образования: информационный обзор / под ред. И. Дюкарева [и др.]. Деусто, 2013.
2. Северин С.Н. Педагогическое проектирование как технология управления качеством педагогического процесса. Брест, 2011.
3. Педагогика и психология высшей школы: учебное пособие. Ростов н/Д, 2002.
4. Афанасьев В.В., Ермолаева С.С. Педагогическое проектирование образовательного процесса как вид профессиональной деятельности педагога в вузе. URL: <http://teoria-practica.ru> (дата обращения: 20.08.2014).
5. Преподаватель высшей школы: педагогические основы дополнительной квалификации: учебное пособие. Белгород, 2009. Ч. 1 : Основы общей педагогики.
6. Фролов С.С. Социология. М., 1994.
7. Шепель В.М. Настольная книга менеджера. Управленческая гуманитарология. М., 1992.
8. Мотова Г.Н. Качество образования: механизмы «обновления» // Аккредитация в образовании. 2012. №52. С. 2—3.
9. Колесникова И.А., Горчакова-Сибирская М.П. Педагогическое проектирование: учебное пособие. М., 2008.
10. Нетёсова А.В., Данченко Л.А. Маркетинговые исследования поведения потребителей образовательных услуг вуза в условиях информатизации общества. М., 2012.
11. Липкина Н.Г. Некоторые аспекты проблемы адаптации первокурсника к условиям обучения в вузе // Тьюторское сопровождение индивидуальных образовательных программ на разных ступенях обучения : матер. междунар. науч.-практ. конф. Пермь, 2012.
12. Сысоев П.В. Обучение по индивидуальной траектории. URL: www.lib.tsu.ru (дата обращения: 20.08.2014).



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

М.А.Суворова, PhD, старший преподаватель,
З.Г.Айташева, д.б.н., профессор,
кафедра Молекулярной биологии и генетики,
И.М.Жаркова, к.б.н., и.о.доцента,
кафедра Биоразнообразия и биоресурсов,
факультет Биологии и биотехнологии,
КазНУ имени аль-Фараби (г.Алматы)

РЕТРОСПЕКТИВНЫЙ АНАЛИЗ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОГРАММ: CASE-STUDY В ОБУЧЕНИИ МАГИСТРАНТОВ

Аннотация: Представлена динамика изменения общей нагрузки и структуры учебных планов образовательной программы «6В05102-Биология» на основании ретроспективного анализа транскриптов и учебных планов 1971, 1998, 2015 и 2023 гг. Исследование проведено магистрантами на основе кейса «Ретроспективный анализ учебных планов бакалавриата по специальности «Биология» в ходе освоения дисциплины «Организация и планирование научных исследований». Показана эффективность применения длительных и сложных учебных кейсов как метода научного исследования образовательных программ и учебных планов по специальности.

Ключевые слова: кейс-стади, ретроспективный анализ, образовательная программа, учебный план.

Образовательная программа (ОП) определяет содержание и организацию образовательного процесса в ВУЗе, структура же и объем программы регламентируются учебным планом (УП), который содержит перечень, трудоемкость и последовательность освоения дисциплин, практик и других видов учебной деятельности. В КазНУ имени аль-Фараби планирование содержания образования, организация и проведение учебного процесса осуществляются на основе кредитной технологии обучения [1]. Для получения степени бакалавра обучающийся должен освоить не менее 240 академических кредитов.

Образовательные программы и, в частности, учебные планы могут и должны служить объектом аналитического исследования [2]. Аналитика внутри и межгосударственных ОП по специальности служит инструментом для выявления динамических факторов образовательного рынка, обеспечения академической мобильности, перевода и восстановления обучающихся и т.д. Не менее важен ретроспективный анализ содержания ОП ВУЗа, т.е. исследование их динамики в условиях смены государственности, перехода на кредитную технологию обучения и присоединения к Болонской декларации. По сути, происходило становление независимых образовательных программ, требующее осмысления.

Образовательная программа бакалавриата «Биология», являясь одной из старейших в КазНУ имени аль-Фараби, непрерывно реализуется факультетом Биологии и биотехнологии практически со времени основания Университета в 1934 г. На протяжении последних 30 лет менялись не только нагрузка и содержание программы, но даже и шифр (текущий шифр 6В05102- Биология).

Методологически интересным представляется ретроспективный анализ учебных планов, представленный как кейс-метод обучения магистрантов или студентов старших курсов [3]. Экспериментальный кейс «Ретроспективный анализ учебных планов бакалавриата по специальности «Биология» был применен авторами в ходе преподавания дисциплины магистратуры «Организация и планирование научных исследований». Данная



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

дисциплина вузовского компонента обязательна к освоению магистрантами всех специальностей факультета Биологии и биотехнологии и направлена на освоение общенаучной методологии. Предмет ведется на английском языке. Предлагаемый кейс соответствует целям и задачам дисциплины и направлен на реализацию профессиональных, системных и лингвистических компетенций – освоение многокомпонентного ретроспективного анализа данных, их цифровое и графическое представление, репрезентация результатов в виде отчетов, постеров и их публичная защита на английском языке. Аналитическое исследование было направлено в первую очередь на оценку внутреннего содержания учебных планов.

Особенностью предлагаемого кейса является его продолжительность (полноценный кейс занимает 5 недель) и реализация во время практических занятий, а не как полностью самостоятельная работа. Каждое занятие занимает 3 академических часа, в общем, выполнение кейса, включая защиту, занимает 15 академических часов. В работе участвовали 27 магистрантов 1 курса специальности «7M01504 Биология (педагогическая)», казахского, русского и английского языков обучения, которые самостоятельно разделились на 5 групп. Материалом для анализа служили транскрипты первого высшего образования по специальности «Биология» набора 1971 и 1998 гг., а также учебные планы по специальности для набора 2015 и 2023 гг. Кроме того, были подготовлены методические указания для выполнения кейса, содержащие рекомендации к обработке данных, правила оформления отчета, сроки и критерии оценивания.

Структура кейса «Ретроспективный анализ учебных планов бакалавриата по специальности «Биология» включает:

- определение цели, задач, составление поэтапного плана работ и установление сроков выполнения, распределение ролей и объема работ в группе;
- определение переменных для ретроспективного анализа, их группировка и формирование сводных таблиц;
- перевод первичных данных в цифровую форму, их репрезентация в табличной и/или графической форме;
- анализ переменных и формирование предварительных выводов;
- формирование финального отчета согласно требованиям к оформлению научно-исследовательских работ;
- подготовка постера и публичная защита;
- оценка обратной связи, выявление ошибок и критических точек кейса.

В целом магистрантам была предоставлена относительная свобода действия в проведении ретроспективного анализа, с соблюдением условия отсутствия обмена данными между группами с тем, чтобы показать разные подходы к обработке материалов. Магистранты представили результаты обработки данных следующим образом: а) общая нагрузка в кредитах (из расчета 30 часов на 1 кредит); б) количество и/или процентное содержание в УП обязательных общеобразовательных дисциплин гуманитарного и естественного (не биологического) направлений, обязательных биологических дисциплин, элективных дисциплин специализации, практик; в) виды практик (процентное содержание); г) соотношение количества предметов различных направлений; д) сравнительный анализ некоторых дисциплин. Для выявления критических точек, сильных сторон и недостатков кейса среди магистрантов был проведен online опрос на базе приложения Google Forms. Опрос был анонимным, проводился после оценивания кейсов и выставления баллов за них, и состоял из 22 вопросов. Опрос прошли все магистранты.

По мнению большинства магистрантов, кейс отвечает целям и задачам дисциплины, сами условия и задачи проектной работы им были понятны,



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

предоставленных материалов было достаточно для анализа. Кейс, предложенный нами, представляет собой полноценную, довольно объемную и продолжительную проектную работу. Учитывая, что особенностью кейса является его проведение во время семинарских занятий, критическими точками являются длительность и емкость кейса. Среди опрошенных магистрантов 59% отметили, что общего времени на подготовку кейса (4 недели без защиты) было достаточно, 17% посчитали, что недостаточно и 24% - что продолжительность кейса можно сократить. 52% магистрантов ответили, что не всегда успевали отрабатывать этапы кейса за занятие (3 часа) и группе приходилось доделывать кейс во внеурочное время. Внеаудиторное время было затрачено, в основном, на подготовку отчета по кейсу и создание постера. При этом 62% опрошенных отметили, что необходимы более четкие указания от преподавателя на этапах реализации кейса, 83% оценили сложность проектной работы как «средняя» и все (100%) согласились с тем, что подобную работу стоит провести у следующего поколения магистрантов. 27% отметили, что им не до конца были ясны критерии оценивания кейса и 11% магистрантов структура кейса показалась сложной и запутанной.

Таким образом, при проведении длительного и сложного кейса важнейшим для преподавателя является очень четкое планирование каждого этапа и объема выполняемой на занятии работы. Студентам известны общие сроки выполнения, и, поскольку работа групповая, они склонны тратить время на общение, а не на выполнение работы. Нужно отметить, что групповое выполнение кейса является одним из его достоинств – почти всем магистрантам нравилось работать в группе. Тем не менее, 11% опрошенных показали, что им хотелось бы работать индивидуально, а некоторые отметили групповой характер кейса как затруднение. В этом случае должна быть предусмотрена возможность индивидуальной подготовки кейса, при этом объем и/или сложность его должны быть снижены. Кейс также направлен на улучшение лингвистических компетенций. Так как дисциплина «Организация и планирование научных исследований» проводится на английском языке, заключительный отчет и постер также подготавливаются на английском языке. Магистранты казахского и русского языков обучения могут испытывать затруднения, поэтому целесообразно заранее (зная общий уровень владения английским языком) разобрать общие правила английской научной письменной речи, устойчивые словосочетания и обороты. 52% опрошенных магистрантов показали, что в ходе работы над кейсом значительно улучшили навыки письменной речи на английском языке.

Финальным этапом кейса является подготовка и сдача отчета – документ должен быть составлен согласно общепринятому стандарту оформления научно-исследовательских работ и содержать разделы: аннотация, введение, материалы и методы, результаты и их обсуждение, список использованных источников. Данные должны быть представлены в виде таблиц, графиков, диаграмм. Анализ отчетов выявил, что магистранты имеют определенные трудности в оформлении отчетов, но основная проблема – неумение грамотно и развернуто интерпретировать результаты исследований, описывать графики и диаграммы, формировать раздел «Обсуждение полученных результатов» с привлечением данных литературы. Это навыки, которые критически необходимы для подготовки диссертации и научных публикаций и над развитием которых нужно работать. 72,4% магистрантов отметили, что улучшили навыки обработки цифровых данных, 86,2% - что улучшили навыки подготовки письменного отчета и 93% - подготовки постера к защите. 90% магистрантов отметили, что полученные в ходе выполнения кейса навыки пригодятся им при подготовке магистерской диссертации, и 79% хотели бы выполнить подобную работу по теме, связанной с диссертацией или близкой к ней. Письменный отчет, как финальная стадия аналитической работы по кейсу,



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

может быть заменен подготовкой условной публикации согласно предоставленным требованиям (например, журналов КОКНВО).

Таким образом, при проведении сложных, длительных (в течение нескольких недель) кейсов, целесообразно составлять методические указания, раскрывая, методически и критериально, отдельные этапы выполнения кейса. В этом случае преподаватель должен направлять и оценивать каждый отдельный этап, готовность следует проверять по ходу выполнения, что позволит значительно сократить время на проверку отчетов и улучшить качество выполнения кейса. Наиболее важным следует признать второй этап – составление на основе УП и транскриптов сводных таблиц, как источника данных для ретроспективного анализа. Этот этап оказался для магистрантов самым трудоемким, поэтому рекомендуется уделить ему особое внимание, регулируя, при необходимости, сложность и объем кейса. Представление результатов в виде постера, обмен мнениями, поиск ошибок и причин несоответствия результатов представляются оптимальной формой публичной защиты кейса.

Отправной точкой ретроспективного анализа послужил учебный план бакалавриата специальности «6В05102 - Биология (научная)» для набора 2023 г. УП охватывает 8 семестров теоретического и практического обучения и включает дисциплины трех циклов: общеобразовательных, базовых и профилирующих дисциплин, которые охватывают как обязательный, так и вузовский компонент и компонент по выбору. По сравнению с советской системой образования (которая представлена в кейсе транскриптом 1971-1976 гг. обучения) произошел переход к четырехлетнему образованию, внедрение кредитной, а затем и модульной структуры ОП. Структура УП, включая деление на циклы государственных и общеобразовательных дисциплин, базовый и профилирующий компоненты, индивидуальные траектории обучения как специализацию по направлениям подготовки, также менялась на протяжении последних десяти лет.

По результатам исследований, общая кредитная нагрузка в 2023 г. значительно превышает нагрузку в 1998 и 2015 гг. – на 50% и 30% соответственно, и даже при пятилетнем обучении по советской системе осваивалось меньшее количество кредитов. Связано это, в первую очередь, с ориентированием ОП на самостоятельное обучение. Академический кредит равняется 30 часам, из которых на контактную аудиторную работу отводится только треть времени, остальное – внеаудиторная работа. Если же при переводе нагрузки за 1971 и 1998 гг. из часов в кредиты проводить расчет исходя только из аудиторной нагрузки (1 кредит – 10 часов), то динамика изменится в обратную сторону. При подсчете общего количества дисциплин и средней нагрузки в кредитах, было выявлено, что количество дисциплин за последние 30 лет снизилось в два раза, при этом в два раза увеличился часовой вес отдельной дисциплины. УП 2023 г. содержит 9-ти и 6-ти кредитные дисциплины, которые по факту часто являются химерными объединениями. При увеличении недельной нагрузки существует реальный риск неосвоения в полном объеме материала дисциплин, входящих в модуль.

Кроме того, магистрантами был проведен сравнительный анализ вклада в структуру ОП практик и дисциплин отдельных направлений. Так, вклад в УП дисциплин гуманитарного направления с 1971 по 2023 гг. в среднем составлял 20–24%, наибольшие изменения касались базовых и профилирующих специальных дисциплин и практик. Серьезным является сокращение в два раза нагрузки и числа естественно-научных дисциплин – в 2023 г. из УП исчезла необходимая физика, а высшая математика, аналитическая, неорганическая и органическая химия заменены одним 6-ти кредитным модулем «Химия и математика». Значительно сократились и практики – в 1971 г. они занимали 33%, к 1998 г. произошло уменьшение объема практик в два раза, в 2015 г. они



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

составляли 11% и в 2023 г. – всего 8% от общего объема УП. Причина – значительное сокращение объема учебно-полевой практики и потеря к 2023 г. ОП по специальности «6В05102 - Биология» педагогической направленности, соответственно исчезли педагогические предметы и педагогическая практика в школе. Тренд на увеличение касается только обязательных биологических дисциплин – в 2023 г. они составляют 54% от общего объема дисциплин, в то время как в 1971 г. они составляли 30%, в 1998 г. – 38%, в 2015 г. – 44%. При анализе отдельных дисциплин было выявлено, что многие необходимые предметы исчезли из УП или были переведены в элективы, а анализ компонентов по выбору выявил сокращение числа доступных траекторий. По результатам опроса, 16% магистрантов оптимальной посчитали образовательную программу набора 1998 г., 16% - 2015 г., и 68% - программу 2023 г. Отвечая на вопрос: «Чтобы вы предложили для улучшения ОП?» 27,6% магистрантов проголосовали за снижение общей нагрузки, 65,5% отметили, что нужно больше практик, 48,3% - что нужно больше специальных (профилирующих) предметов, 17,2% - что необходимо усилить естественно-научный компонент (физика, химия, математика).

Таким образом, ретроспективный анализ, освоенный магистрантами как кейс-технология, позволил не только ознакомить их с содержанием программы ОП по специальности «6В05102 - Биология», но и выявить динамику и направление изменений в структуре УП. Исследование, которое выборочно охватывает достаточно большой отрезок времени (с 1971 по 2023 гг.), может служить отправной точкой для более детального анализа и планирования учебных планов с учетом потребностей рынка труда, ожиданий работодателей и индивидуальных интересов обучающегося.

Список использованных источников:

1. Академическая политика КазНУ имени аль-Фараби 2023. Алматы, 2023 г., 31 с.
2. Дроздов С.А. Сравнительный анализ учебных планов предыдущего стандарта обучения и ядра высшего педагогического образования как способ выявления проблем художественной подготовки в педуниверситете. // Наука и школа. – 2023. - №3. – С.145-156.
3. З.Ю.Юлдашев, Ш.И.Бобохужаев. Инновационные методы обучения: Особенности кейс-стади метода обучения и пути его практического использования. Ташкент, 2006, 88с.

Сұлтанбаева Г. С., саяси ғ.д., профессор,
Баспасөз және электронды БАҚ
кафедрасының меңгерушісі,
Журналистика факультеті,
әл-Фараби атындағы ҚазҰУ (Алматы қ.)

**ЖУРНАЛИСТИКА ЖӘНЕ КОММУНИКАЦИЯ БОЙЫНША БІЛІМ БЕРУ
БАҒДАРЛАМАРЫНЫҢ ЗЕРТТЕУ ВЕКТОРЛАРЫ**

Аңдатпа: Мақалада журналистика және коммуникация бойынша білім беру бағдарламаларының зерттеу бағыттары мен нәтижелері ұсынылды. Медианарықтың жаңалық, жеделдік, мультимедиялық шеберлік, өндірістің шығармашылық сияқты трендтеріне шолу жасалды.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Журналистика мен коммуникация саласына маман даярлаудағы қолданбалы практикасы, білім беру ісін өндірістік-шығармашылық кластер ретінде даму стратегиялары аталды.

Тірек сөздер: Журналистика. Коммуникация. Білім беру бағдарламасы. Ғылыми зерттеулер. Цифрлық коммуникация. Data журналистика.

Баспасөз және электронды БАҚ кафедрасы білім беру нарығында 90 жыл бойы үздіксіз білікті маман даярлап отырған журналистиканың классикалық білім ошағы. Кафедраның білім беру миссиясы - әр студенттің тұлғалық дамуына ықпал ету, кәсіби маман ретінде даярлауда білім, зерттеу және шығармашылық траекториясын құру және бағдарлау саналады. Журналистика және медиакоммуникация мамандарын даярлаудағы жаңа парадигма аясында құндылықтар мен бірнеше стратегияға негізделген. Жаңа білім генерациясы, медиа әлеміндегі жас адамның навигациясы, заманауи журналистика кәсібіне бағытталған өзекті білім мен дағдыларды қамту мен дамыту халықаралық ғылыми-білім беру кеңістігінде бәсекеге қабілетті зерттеу университетінің әлемдік санатын құрудың іргесі. Кафедраның білім беру құндылықтарына медианарық трендтеріне сай жаңалық, жеделдік, мультимедиялық шеберлік, өндірістің шығармашылық аспектілері негіз болады.

Журналистика мен коммуникация саласында классикалық дәстүр, іргелі ғылым, қолданбалы практикасы қалыптасқан кафедраның білім беру ісін өндірістік-шығармашылық кластер ретінде даму стратегияларын ұсынсақ. Журналистика, медиа және коммуникация нарығына маман даярлаудың полярлық моделін ұстанған кафедра «Журналистика және репортер ісі» және «Аудиовизуалды құрылғылар және медиа өндіріс» білім беру бағдарламалар топтамасы аясында жаңа, инновациялық бағдарламаларды үш деңгейде жүзеге асырып отыр. Кафедраның білім беру бағдарламалары - жаңа мүмкіндіктер алаңын қалыптастырған заманауи академиялық кешенді жүйе саналады. «Журналистика», «Медиакоммуникациялар» білім беру бағдарламалары бакалавриат, магистратура, PhD докторантура үшсатылы деңгейде бәсекеге қабілетті, мультикәсіби мамандар даярлауда.

«Кино&Медиа» - бакалавриат, «Data журналистика», «Бизнес-коммуникация», «Креативті индустриялар» - магистратура деңгейінде білім беру бағдарламалары жүзеге асып отыр. Бакалавр (4 жыл) - 6B03201 – Журналистика; 6B03206 – Медиакоммуникациялар; 6B02104 – Кино&Медиа. Магистратура (2 жыл): 7M03202 – Журналистика; 7M03201 - Data-журналистика; 7M03214 – Бизнес-коммуникация; 7M03215 – Медиакоммуникациялар; 7M03216 – Экологиялық журналистика; 7M02105 – Креативті индустриялар. Магистратура (1 жыл) - Журналистика. Магистратура (2 жыл) - 7M03218 – Цифрлық медиакоммуникациялар, Санкт-Петербург мемлекеттік университеті; 7M03219 - Журналистика Ресей Халықтар достығы университеті. Аталмыш білім беру бағдарламаларының паспорты университеттің оқуға түсушілерге арналған сайтында жарияланған [1].

Журналистика әлеуметтік ғылым бакалавр бағдарламасы бұқаралық ақпарат құралдары мен коммуникация салаларына журналистиканың іргелі принциптеріне негізделген теориялық және практикалық дағдыларды, сонымен қатар, саяси, экономикалық, әлеуметтік және қоғамдық жағдайдарды объективті бағалайтын, медиатеchnологияларды меңгерген мамандар даярлайды. Журналистика түлектеріне қойылатын талаптар қатарында ақпаратты жинау, сақтау, өңдеудің технологиялық әдістері қамтылған. Студенттер қазақ және шетел журналистикасының тарихы мен теориясын, бүгінгі күннің трендтерін талдап, дереккөздерді тиімді қолданып, шынайы ақпаратты



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

өндеуге машықтанады. Медиакommunikациялар саласында әлеуметтік ғылым бакалавры цифрлы медиа және коммуникация индустриясына цифрлы сауаттылық, жобалық жұмыста іргелі концепцияларды әзірлей алатын, ақпараттық қолдау мен дамыту бағытында кәсіби білікті мамандар даярлау саналады. Түлектер медиакоммуникация саласында заманауи тенденцияларға негізделген медиа, технология, коммуникацияға бағытталған медиаөнімдерді даярлай, басқара және бейімдей алады. Британияның London Metropolitan University тәжірибесін алсақ, цифрлы медиа білім алушыларға жылдам өзгеретін цифрлы секторда дизайн, өндіріс, маркетинг және басқару сияқты практикалық дағдыларға үйретеді [2].

Кино және медиа саласындағы өнер бакалавры шығармашылық және цифрлы дағдылары негізінде кино және медиа өндірісіне креативті өнімдер даярлайды. Түлектер театр және кино өнері мен тарихы, технологиясы және шығармашылық процестері мен заманалы үрдістеріне негізделген публицистік шығармалар мен өнімдер даярлай алады. Студенттер киноөндірісінің тарихы мен теориясына арналған түрлі жанрлар мен форматта сценарий жазу, фильмдер мен сюжеттерді талдау, көркемдік ерекшеліктерін бағалау дағдыларын иегереді. Кафедрадағы аталмыш білім беру бағдарламаларының оқу жоспарлары бұқаралық ақпарат құралдары нарығы мен медиа және коммуникациялар индустриясының талаптарына сай жұмыс беруші ұйымдардың қатысуымен әзірленеді. АҚШ University of the District of Columbia «Digital Media» бағдарламасын атасақ, желілі және баспа журналистикасы, радиохабар тарату және цифрлы видео мен кино өндірісін қамтиды [3].

Білім беру бағдарламаларының үйлестірушілері қатарында білікті оқытушылар, танымал ғалымдар, «Болашақ» және Erasmus Mundus халықаралық стипендиясының түлектері бар. Оқу жоспарында базалық пәндермен қатар таңдау компоненті, бейіндеуші және жоғары оқу орны компоненті бойынша келесідей модульдар қамтылған: ғылым тарихы мен философиясы модулі, психология-педагогикалық модуль, журналистика негіздері, фотосурет және баспасөз, контентпен жұмыс істеу, өндіріс және жариялау, медианың жұмысын реттеу, журналистік шеберлік, БАҚ конвергенциясы, журналистика және құқық, БАҚ-тағы SMM, журналистік қызметтің психологиялық аспектілері, салалық журналистика. Студенттің білім алу траекториясы логикалық жүйелі, теориялық білімнен кәсіби дағдыларға баулитын практикалық пәндер кешені жақсы жүйеленген. Сондай-ақ қосымша оқытуда оқу, өндірістік, дипломалды практикалар, ғылыми-зерттеу семинарлары қамтылған.

Бакалавр түлектері қатарында Кемелбек Ойшыбаев, Мақсат Толықбай, Думан Анаш, Зейін Әліпбек, Мейіржан Әуелбек, Айбар Олжаев, Гүлназ Әлімгерей, Нартай Сәрсенғалиев, Бекзат Жүсіп, Жайна Сламбек, Жанна Ойшыбаева, Дулат Абибулла сияқты бүгінде елге танымал журналистер мен БАҚ басшыларын атауға болады.

Журналистика магистранты ғылыми-педагогикалық бағытта ғылыми журналистика және коммуникация, цифрлы медиа және технологиялар, масс-медианың ғылыми тенденциялары, конвергенция жағдайындағы медиа мәтін, медиа және коммуникация саласындағы зерттеулер, БАҚ мәтіндеріне талдау, журналистиканың құндылық өлшемі аталатын модульдар аясында білім алады. Оқу жоспары журналистиканың зерттеу мен талдау әдістеріне негізделген. QS World University Rankings by Subject рейтингінде коммуникация және медиазерттеулер бағытында коммуникация зерттеулерінің ең озық практикаларын ұсынады [4].

Кафедрада магистранттардың ғылыми семинарлары Алаш баспасөзін зерттеу, Конвергентті журналистика, Медиа және ақпараттық сауаттылық, Ғылыми-танымдық журналистика тақырыптары бойынша өтеді. Журналистика магистрі дипломын алған



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

түлектер қатарында медиа мен журналистиканың ғылыми шешімдерін практикалық қолданысын үйлестіріп жүрген түлектер қатарында Ашимжанов Жанарбек, Берік Уәли, Атамбаев Ерлан, Абдибек Жания, Есмағамбетов Руслан, Жәпек Мейрамхан, Көпжасарұлы Еркнат, Ерниязова Айсулу, Абдраманов Ержан, Аймағамбетов Абай, Ақылбеков Рустем, Аққайыр Жадыра, Албатыр Илесбек, Аренова Роза, Бехроз Ашикулла, Болатханқызы Мәдина, Бухарбаев Мухамедали сияқты үздік магистрлердің алды ҚР Парламент депутаты, ҚР Президенті Кеңесісі және Баспасөз хатшысы, ҚР Ғылым және жоғары білім министрінің кеңесшісі, ал кейінгі буыны республикалық телеарналар мен радиода, баспасөзде, журналистика қызметтерін абыроймен атқарып келеді. Магистрлер қатарында журналистика факультетінде ұстаздық қызмет атқарып жүрген Әшірбаев Бекжан, Әліқожаев Бауыржан, Төлеген Берікбол, Жансерікова Назкен, Башанова Құралай, Дастан Қастай, сондай-ақ философия және саясаттану факультеттерінде дәріс беріп жүрген PhD Байгожина Дана (Еуразия ұлттық университеті), PhD Балабекұлы Досжан (ҚазҰУ) ерекше атауға болады.

Журналистика факультетінде ғылыми-педагогикалық бағыт бойынша алғаш рет 2010 жылы PhD докторанттар қабылданды. PhD докторанттар ғылыми-зерттеу жұмыстары бойынша кафедра және факультеттің Ғылыми кеңес мәжілістерінде есеп береді. Педагогикалық практика мен шетелдік ғылыми тағлымдама нәтижелері бойынша докторанттарға аттестациядан өтеді. Докторантура түлектері қатарында зерттеу жұмыстарын сәтті қорғаған PhD Ақынбекова Алтын, PhD Алимжанова Айкерим, PhD Буенбаева Зарина, PhD Тасилова Айгерим бүгінде факультеттің белді ұстаздары. Кафедрада докторлық бағдарламасын табысты бітіріп, қорғаған PhD Саудбаев Мадияр, PhD Есенбек Жұмағали, PhD Жұмабекова Гаухар, PhD Жұртбай Назым, PhD Каримова Бибігүл, PhD Мукушева Құралай, PhD Калиаждарова Шынар еліміздің университеттерінде басшылық қызметтер атқарып, дәрістер беріп жүр.

«Медиакоммуникациялар» білім беру бағдарламалары бакалавриат, магистратура, PhD докторантура үшсатылы деңгейде бәсекеге қабілетті, мультікәсіби мамандар даярлауда. Докторантураның негізгі оқу жоспарында «Бұқаралық коммуникацияны зерттеу әдістері» модуль бойынша «БАҚ-тағы семиотика және лингвистика», «Дәстүрлі БАҚ-ты дамытудың стратегиялары», «Масс-медиа және жаһандық ақпараттық қоғам», «Инновациялық-технологиялық журналистиканың ерекшеліктері» атты пәндер оқытылады.

Аталмыш білім беру бағдарламалар циклі бүгінгі медиа нарықтағы сұранысқа ие, өзекті мамандық саналады. Медиа коммуникациялар саласындағы сторителлинг, фактчекінг, мультимедиа, Smart коммуникациялар, үлкен деректер, медиаэкология, Digital-коммуникациялар заманалы трендтер қамтылған.

PhD докторантураның түлектері қатарында кафедраның аға оқытушысы Ашимова Айтолқын жасанды интеллектінің саяси коммуникациядағы қолданысы жайлы зерттеулерін аяқтап, 2024 жылы диссертациясын қорғауға ұсынылды. Білім алып жүрген докторанттар қатарында факультет түлектері, медиа мамандар қатарында Маратова Дана, Төлемісова Жайнагүл, Әбдіхалық Олжас, Бүркітбаева Айжан, Абылгазова Жайнаны атауға болады. Аталмыш бағдарламада мақсатты жолдамамен UIB университетінен Абдрасилов Абен, Болонр стипендиясы бойынша шетелдік Қуаш Раида, Яса Мохаммад Саджад ғылыми зерттеулерін жүргізуде.

Бағдарламаның мақсаты бұқаралық ақпарат құралдары мен коммуникациялар саласында кәсіби кадрларды сапалы дайындау саналады. Жобалық жұмыста іргелі тұжырымдарды, цифрлық сауатылық туралы білімді үйлестіре және қолдана алатын жоғары кәсіби және талантты кадрларды сапалы даярлау.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Бағдарламаға енгізілген пәндер логикалық бірізділік пен пәнаралық байланысты көрсетеді. «6B03206 Медиакommуникациялар» бакалаврға арналған оқу жоспарында Медиакommуникация негіздері, Медиа және коммуникациялар, Цифрлық медиа құралдар, Заманауи медиа құралдары, Мәтіндерді жазу және редакциялау шеберлігі, Шығармашылық шеберлік, БАҚ менеджменті және маркетинг, Фотографика және визуализация, Тиімді коммуникация, Медиа ортаның жағдайы, Коммуникация түрлері, Қоғамдағы медиа феномені, Әлеуметтік медиакommуникациялар.

Студенттердің оқу траекториясына медиакommуникацияның шығармашылық шешімдер қабылдауда академиялық ғылым мен еңбек нарығының соңғы үрдістеріне негізделген қолданбалы зерттеулердің нәтижелері енгізілді. Білім алушылар эмпирикалық әдістер мен цифрлық медиакommуникация технологияларын қолдана отырып, жаңа платформаларды, әлеуметтік медианы, мобильді қосымшалар мен бейне ойындарды пайдалана отырып, шығармашылық топта жұмыс істеу дағдысын иегеруде.

2024 жылы мамандықтың алғашқы түлектері даярланып, медиа және коммуникация нарығына жолдама алады. «Медиакоммуникациялар» білім беру бағдарламасы бар. Бакалавр дейгейінде алғаш рет 2021 жылы магистранттарды қабылдады. Бүгінде қазақ, орыс және ағылшын топтарында 11 магистрант білім алуда. Бағдарлама цифрлы медианың пайда болуынан, жаһандануға және мәдениетаралық алмасуға дейінгі мәселелерді зерттеуге арналған. Әлемдік коммуникация саласына әсер ететін басқару дағдыларын игерген білікті медиаменеджерлер дайындауға бағытталған. Магистранттың білім беру траекториясында цифрлы коммуникациялар, медиакommуникацияның теориясы мен практикасы, ғылым этикасы, қазіргі қоғамдағы медиакommуникациялар, медиалингвистика, коммуникация стратегиясы сияқты модульдар енгізілген. 2023 жылы бағдарлама түлектері алғаш рет тәмамдап, Қазақстанның медиа және коммуникация саласындағы стратегиялық коммуникациялардың негізгі компоненттерін, параметрлерін, ерекшеліктерін анықтайтын ғылыми кадрлардың қатарын толықтырып отыр. Таяу болашақта коммуникациялық стратегиялар әзірлеуге даяр медиа саласының мамандарының жаңа буыны қалыптасады.

Алғашқы түлектер қатарында баспасөздегі маркетингтік стратегияны әзірлеу, оның тиімділігін бағалау, тұтынушылық сұраныстарды, саладағы ағымдағы жағдайды және нарық сегментіндегі бәсекелестік позицияны ескере отырып, онлайн-жылжытуды жүзеге асыруға қабілетті мамандар бар. Сондай-ақ бағдарлама түлектері қатарында шетелдік Аршад Хилал мен Заир Вахиулла бүгінде Ауғанстанда медиа саласының мамандары. Түлектер қатарында Алан Бондарев Баспасөз және электронды БАҚ кафедрасының оқытушысы.

«Дата-журналистика» білім беру бағдарламасының мақсаты – ақпаратты өңдеу және жаңа технологиялармен жұмыс істеу дағдысын игеру, бұқаралық ақпарат құралдары мен жоғары оқу орындарына білікті мамандарды сапалы дайындау. Білім беру бағдарламасының міндеті дата-журналистика саласында зерттеулер жүргізетін, статистикалық талдау құралдарын игерген, ақпараттық технологияларды, ашық дерек көздерін кәсіби пайдаланатын, журналистік зерттеулердің инновациялық әдістерін меңгерген, деректерді визуалдау мен инфографикалық бейнелейтін ғалым-педагог қалыптастыруға бағытталған. Қазақстандағы дата – журналистика саласындағы алғашқы білім беру бағдарламасы гуманитарлық және техникалық факультеттердің түлектеріне, сондай-ақ кәсіби мүмкіндіктерін арттыруды мақсат тұтқан тәжірибелі журналистерге арналған. Оқу жоспарында магистранттардың әлеуметтік ғылымдар мен техникалық салаларда тереңдетіп оқытатын модульдар қамтылған. ҚазҰУ Ақпараттық технологиялар



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

факультеті Жасанды интеллект және Big data кафедрасы білім беру бағдарламасының басты серіктесі.

Магистрлік бағдарламаның бірегейлігі - білім алушылар журналистикамен қатар, технологиялық дағдыларға үйретіп, жылдам өзгеретін дата құралдарды еркін игеруінде деуге болады. Оқу траекториясында бакалавриат бағдарламалау тілдерін, ғылым теориясын, дата-журналистика технологиялары, деректерді визуализациялау және инфографика негіздерін зерттейді. Түлектер ақпараттық өңдеу және өндіріс саласындағы біліктіліктерге ие болады. Сондай-ақ жаңа технологиялық құралдармен, технологиялармен жұмыс істеу дағдыларына ие болады. Оқу жоспарының журналистикаға арналған жасанды интеллект, Data-журналистиканың цифрлық технологиялары, Data-журналистиканың ғылыми негіздері, Data-журналистикадағы визуализация, компьютерлік лингвистика және медиаталдау, анимация және дизайнды ілгерілету сияқты модульдар бар.

Түлектер қатарында халықаралық ұйымдарда, ақпарат агенттіктері мен жаңалықтар сайтында, медиа компанияларда өнімді еңбек етіп жүрген Аренова Алмаша, Адамжан Мөлдір, Атай Шыңғыс, Атак Ахмет, Әбдіхалық Олжас, Малтабаров Мұхтар, Бүркітбаева Айжан, Мұратқызы Динара, Орынбасарова Ажар, Тоқан Мадияр бар. Бүгінде білім алып жүрген магистранттар дата журналистиканың теориялық мәселелерімен қатар, қазақстандық тәжірибесін, жасанды интеллектіде қолданысын, жаңа медиадағы көрінісін зерттеуде. Магистрлік бағдарламаға жыл сайын Үкіметаралық грант иегерлері мен Болон стипендиаты атанған Яса Мохаммад Саджад пен Шань Цзиньсинь - түлектер, Гао Вэньсюань, Чжан Цянь, Юй Цзыхао білім алуда. Бағдарлама аясында «Қазақстан» РТРК АҚ, «Қазмедиа орталығы» АҚ басқарушы компаниясы, «Қазконтент» АҚ, «Хабар» АҚ Ынтымақтастық туралы меморандумға қол қойылған.

Алдағы уақытта Қазақстан Республикасының электрондық үкімет порталы, «Қаржы орталығы» АҚ, Қазақстандық IT-компаниялар ассоциациясымен маман даярлау бағытында ынтымақтастық орнату жоспарланған. Қазақстанда алғаш рет инновациялық білім беру бағдарламасы ретінде Болон орталығында тіркелген мамандықтың ерекшелігі - ақпараттық технологиялар, инновациялар инжинирингі, бизнес құрылымын әлеуметтік модернизациялау, интеграцияланған электронды коммерция және цифрлы Интернет қызметтері дағдыларын меңгерген іскерлік коммуникация саласындағы жоғары білікті кадрларды дайындау саналады. Джорджии университеті журналистики және бұқаралық коммуникация колледжінің профессоры Ли Б. Беккер: «Жұмыс берушілер журналистика мен коммуникация салаларындағы білім беру ісіне тәуелді. Университеттер әйелдер мен әлеуметтік аз қамтылған топтардан студенттер қабылдап, нарық бағытына икемделуде», - деп талдайды [5].

Бағдарлама гуманитарлық және экономикалық факультеттердің түлектеріне, сондай-ақ кәсіби мүмкіндіктерін кеңейтуді қалайтын тәжірибелі журналистерге арналған. Магистранттардың бастапқы әлеуетін анықтау үшін бейімделудің екі курсы енгізіледі: гуманитарлық білімі бар магистранттарға және бұрын экономика саласында оқығандарға.

«Бизнес коммуникация» білім беру бағдарламасының мақсаты – ақпараттық технологиялар, инновациялық қызметті жобалау, бизнес құрылымын әлеуметтік модернизациялау, интеграцияланған электронды сауда және цифрлық интернет қызметтер және іскери коммуникациялар саласына жоғары білікті кадрларды сапалы даярлау.

Оқу жоспары бизнес коммуникациядағы инновациялық технологиялар, қаржы нарығындағы бизнес коммуникация, іскери коммуникацияның бизнес жүйесіндегі ғылыми негіздері, электронды коммерцияның бизнес коммуникациясы, бизнес коммуникацияның цифрлық медиа нарығы аталатын модульдар енгізілген. Қожабек Салтанат, Мұрат Шынар бизнес жүйесі, әлеуметтік модернизациялау саласында ғылыми-зерттеу жұмыстарын



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

табысты аяқтап, қазір өздерінің жеке компанияларын құрса, түлектер бизнес коммуникация, цифрлық технологиялар салаларында еңбекпен қамтылған. Білі алып жүрген магистранттар бизнес коммуникация саласындағы заманауи теорияларды, қаржы секторының басым бағыттарын зерттеу, қаржы құралдарын, бизнес-индустрия технологияларын қолдана отырып, іскери қарым-қатынас орнату механизмдеріне арналған диссертациялық зерттеулер жүргізуде. Білім алып жүрген магистранттар қатарында Болон стипендиясының иегерлері Гулзад Файсал (түлек) Қазақстан-Ауғанстан арасындағы экономикалық байланыстар орнатудағы БАҚ-тың рөлін зерттесе, Қайрат Айна Бір белдеу, бір жол бағдарламасының Қытай-Қазақстан қарым-қатынасына ықпалын зерттеуде.

Үкіметаралық грантта оқитын Ван Хун бизнестегі смарт технологиялар тақырыбында жұмыстар жүргізуде. Магистранттардың «Қазмедиа орталығының басқару компаниясы» ЖШС сияқты компаниялардан тағылымдамадан өту, жобалар мен шеберлік сыныптарға қатысу мүмкіндігі бар. Журналистика, медиа және коммуникация нарығына маман даярлаудың полярлық моделін ұстанған кафедра заманға сай классикалық білім беретін инновациялық стратегиясын қалыптасып отыр.

Пайдаланылған деректер тізімі:

1. Сайт Farabi University
2. London Metropolitan University, Великобритания, Digital Media - BA (Hons)
<https://www.londonmet.ac.uk/courses/undergraduate/digital-media---ba-hons/>
3. University of the District of Columbia
США Digital Media: Web and Promotional – Bachelor of Arts
<https://www.udc.edu/programs/digital-media/>
4. QS World University Rankings by Subject 2023: Communication & Media Studies.
5. Ли Б. Беккер. Меняющееся образование для журналистики и коммуникационных профессий Peter Lang Inc., Международное академическое издательство, 2018.

Н.Ж.Шаймерденова, д.фил.н., профессор,
исполнительный директор НИИ тюркологии и алтаистики,
КазНУ имени аль-Фараби (г.Алматы),

Д.Б.Аманжолова, к.фил.н., ассистент-профессор,
Astana IT University (г.Астана)

**НИИ ТЮРКОЛОГИИ И АЛТАИСТИКИ: КАК ИЗМЕНИЛАСЬ
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКАЯ ПАРАДИГМА**

Аннотация: Статья обращается к актуальным вызовам, стоящим перед современной тюркологией в контексте изучения ранних этапов этнолингвокультурной истории тюркоязычных народов. Авторы подчеркивают значимость комплексного подхода в исследованиях, включающего различные дисциплины социально-гуманитарной сферы. Для эффективного решения таких масштабных тюркологических задач, как анализ истоков самобытности и идентичности тюркоязычных народов, а также исследование их межэтнических контактов, крайне важно обратиться к международному опыту, накопленному ведущими тюркологическими центрами мира за последние два столетия. Особое внимание следует уделить областям генеалогического языкознания и диахронической лингвистической компаративистики, археологии, социально-культурной



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

антропологии, этнокультурной истории тюркских народов, а также их родственников среди алтайских этносов. Именно через системный анализ и обобщение этого мирового опыта можно прийти к более глубокому и объективному пониманию сложных явлений, лежащих в основе тюркологии, и сформировать концептуальные подходы к их решению. В заключении статья призывает к объединению усилий и совместной работе специалистов разных профилей для более глубокого и всестороннего понимания тюркского мира.

Ключевые слова: тюркология, лингвистическая компаративистика, комплексный трансдисциплинарный подход, интеграция ученых.

Во всё возрастающем потоке информационной лавины даже высокообразованным профессионалам непросто разобраться и поэтому необходимо динамичное развитие социально-гуманитарной сферы наук, комплексного трансдисциплинарного изучения происходящих в окружающем нас мире сложных социально-политических и этнолингвокультурных процессов и явлений. Профессор А.С. Сейдимбек отмечает: «...разве не парадокс, что мы, прекрасно зная о существовании огромного мира тюркоязычных народов с их языками, обычаями, традициями, боимся воспринимать эту Вселенную как единое целое. Откуда этот страх, это табу? Причина чудовищного подавления в следующем: признать общность тюркоязычных народов, их социально-политическую и духовную ценность, а также единство их этногенеза означало признать существование на огромном пространстве Евразии Великой единой культуры, насчитывающей за своими плечами славную трёхтысячелетнюю историю» [цит. по 1].

Только всесторонне изучив и поняв механизмы развития и сущность современных глобализационных процессов и овладев механизмами их функционирования и эволюции, мы можем разработать соответствующий интеллектуальный инструментарий для противостояния и противодействия прогрессирующей глобализации и сохранения своей этнолингвокультурной самобытности и политической независимости.

Тюркология изначально позиционировала себя в качестве комплексной отрасли социально-гуманитарной сферы наук, занимающейся языками, культурами и историей тюркоязычных народов. Современная тюркология, по большому счёту, это комплекс социально-гуманитарных дисциплин, изучающих живые и исторически засвидетельствованные языки, историю, этнографию, социально-культурную антропологию, фольклор, литературу, археологию, популяционную генетику и другие аспекты жизнедеятельности тюркоязычных народов в их исторической эволюции.

Понятие *тюркология* предполагает восприятие тюркского мира как единого культурно-цивилизационного феномена. Область современной тюркологии достаточно обширна и сколько-нибудь подробный обзор её состояния в рамках данной работы был бы невозможен по определению, вне зависимости от того, претендовать на таковой или нет. История развития тюркологии свидетельствует, что в недрах нашей науки сложилась определённая традиция комплексных мультидисциплинарных исследований. Дальнейшее развитие комплексных трансдисциплинарных исследований должно быть направлено на преодоление узких рамок монодисциплинарных исследований и объединение интеллектуального потенциала специалистов всех релевантных отраслей социально-гуманитарных наук для решения основной задачи – создания панорамной этнолингвокультурной и социально-политической истории всего тюркского мира на всём доступном обозрению хронологическом диапазоне – от поздней древности до актуальной этнографической действительности. Эти же проблемы возникают и тогда, когда научно-исследовательское учреждение вплотную приступает к конкретным исследованиям по



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

палеоисторическому направлению. Важно, что в Казахстане есть опыт палеославистики (речь идет о научном наследии М.М.Копыленко).

Научное наследие корифеев тюркологической науки является надёжной интеллектуальной базой для исследования тюркских этнолингвокультурных концептов в их исторической динамике. Вместе с тем приходится констатировать, что адекватность и актуальность проблематики той или иной отрасли современной социально-гуманитарной науки деформированы тем обстоятельством, насколько они вписываются в архитектуру современного транскультурного общества. Основной методологический дискурс тюркологических исследований последних трёх десятилетий направлен на преодоление европоцентристского и советского историографического постулата.

Время выдвигает новые вызовы, требующие дальнейшего более глубокого и многостороннего осмысления вопросов, связанных с изучением ранних этапов этнолингвокультурной истории пра- и прототюрков, с поиском истоков самобытности и идентичности тюркоязычных народов, их межэтнических контактов в прошлом и настоящем. Современная тюркология, по нашему глубокому убеждению, должна быть ориентирована на новую динамичную, изменяющуюся парадигму научных изысканий в сфере познания тюркского мира.

На современном этапе развития лингвистическая тюркология практически находится в отрыве и от явлений культуры, и от истории их создателей, игнорируя, таким образом, активную роль человека и общества в существовании и развитии языков. Сравнительно-историческое языкознание до последнего времени изучается само по себе, в отрыве от истории творцов и носителей языка – этнолингвокультурных универсумов, то есть народов.

Современная социально-гуманитарная сфера науки в целом – феномен западной цивилизации, но в контексте тюркологии довольно контрастно отличаются собственно западная наука и наука советская, а также постсоветские национальные школы тюркологии. Стремление к формированию национальной идентичности жителей тюркоязычных республик на основе традиционных этнических ценностей титульных народов в XXI в. обусловили обращение к историческим корням, этнокультурной памяти.

С позиций современной сферы социально-гуманитарных наук, комплексная полидисциплинарная парадигма научных исследований является несомненным преимуществом и привлекательностью современной тюркологии [1, 2]. Уже поэтому современная тюркология как комплексная трансдисциплинарная научная отрасль должна объединять в своей парадигме историков и лингвистов разных профилей (специалистов в области генеалогического языкознания, лингвистов-компаративистов и лингвистов-диахронистов), филологов, культурологов, этнологов, антропологов и представителей ряда других дисциплин.

Место тюркологии как комплексной дисциплины в системе современной социально-гуманитарной сферы знаний определяется вызовами прогрессирующей глобализации. Оказавшись перед необходимостью трансформации и адаптации к реалиям изменяющегося мира, современная тюркология входит в новую парадигму научных исследований в контексте современной трансдисциплинарности.

Перед современной тюркологией, представляющей собой комплексную мультидисциплинарную отрасль социально-гуманитарной науки, стоит непростая задача *активной разработки новых научно-теоретических и методологических проблем и внедрения результатов новых исследований в образовательный процесс и интеллектуальное пространство современного сообщества людей.*



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Очевидна аксиоматическая истина: реальная деятельность любого научно-исследовательского учреждения начинается с разработки тактических и стратегических планов на ближайшее будущее с заглядыванием на дальнюю перспективу. Составление «дорожной карты» предстоящих научных исследований необходимо начинать с изучения современного состояния тюркологической науки в стране. Общее представление о развитии тюркологии в Казахстане за последние сто лет изложено в отдельных работах [3].

Вместе с тем, нет критического осмысления результатов деятельности разрозненных исследований основных научно-исследовательских центров, институтов, академий, вплотную разрабатывающих социально-гуманитарную проблематику тюркологии, таких как: Институт языкознания им. А.Байтурсынова, Институт археологии им. А.Х.Маргулана, Институт истории и этнологии им. Ш.Уалиханова, Институт философии, политологии и религиоведения, Институт литературы и искусства им. М.О.Ауэзова, Казахский научно-исследовательский институт культуры, Казахстанский институт стратегических исследований и др.

Кроме вышеназванных в республике функционируют относительно недавно образованные научные организации и объединения. Приведем для примера некоторые из них.

В 2010 году в Астане во дворце Мира и Согласия состоялось открытие Тюркской академии, в 2014 году она получила международный статус. Международная Тюркская академия стала связующим координационным центром тюркологов мира, она осуществляет координирование и содействие научным исследованиям по истории тюркского мира; изучение языка, литературы, культуры тюркского мира; исследование роли и места тюркских государств в современном мире; объединение инициатив государственных деятелей тюркоязычных государств.

Научно-исследовательский центр тюркологии и алтаистики при ЕНУ занимается изучением истории древнетюркской культуры, древних письменных памятников и текстов, межэтническими контактами в Центральной Азии в эпоху средневековья. В ЕНУ при кафедре археологии и этнологии организован Научно-исследовательский институт археологии им. К.А. Акишева.

В Восточно-Казахстанском университете им. С. Аманжолова организован Научно-исследовательский центр «Алтайтану»; в Карагандинском государственном университете им. Е.А. Букетова работает Сарыаркинский археологический институт; в Международном казахско-турецком университете им. Х.А. Ясави весьма плодотворно работает Казахский исследовательский институт тюркологии; в Таразском инновационно-гуманитарном университете им. М.Х. Дулати работает Научно-исследовательский центр тюркологии и археологии.

В Казахском национальном университете им. аль-Фараби функционирует кафедра «Тюркской», кафедра тюркологии и теории языка. В 2022 году был открыт Научно-исследовательский институт тюркологии и алтаистики. В тот же год был проведен I Международный конгресс «Этноязыковое многообразие мира и тюркское наследие» (декабрь, 2022).

Как видим, в современном Казахстане сложились серьезные научные школы в области тюркологии по разным отраслям науки, но между ними, как правило, отсутствуют устойчивые коммуникации. Даже среди функционирующих в рамках одного университета научных центров устойчивые взаимодействия являются достаточно редкими.

Другой, не менее важной задачей современной тюркологической науки, является борьба с научным дилетантизмом. Об этом, в частности, свидетельствует наполнение



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

современного информационного пространства социальных сетей псевдоисторическими опусами ученых.

Одной из актуальных задач современной тюркологии, исследовательских институтов и частных экспертов должно стать *обеспечение безопасности и купирование рисков различного вида – межэтнических, меконфессиональных, информационных и прочих.*

На наш взгляд, трансдисциплинарный подход позволит сформировать новую тюркологическую науку, способную качественно, эффективно и оперативно получать ответы не только на сложные дискуссионные вопросы палеотеории, но и на возникающие в наши дни вызовы и риски в развитии тюркских народов, культур и языков.

Первоочередной задачей современной алтаистики является определение заимствований из одних языковых семей в другие, общих заимствований из исторически контактировавших иносистемных языков и пространственно-временная стратификация всех видов взаимных «межалтайских» инфлюаций. И только после завершения масштабной и архисложной исследовательской работы по выявлению, установлению достоверности и корректности направлений и хронотопологической стратификации «на сухом остатке» так называемой «безэквивалентной» лексики в каждой из традиционно объединяемых в алтайскую общность языковых семей, можно будет приступить к новым обсуждениям старой проблемы правомерности гипотезы об исконной генинности тюркских, монгольских, тунгусо-маньчжурских, а также корейского и японского языков.

Направление тюркологии закладывает основы более широкой области исследований, которую мы обозначили как «История в языке» (НИИ тюркологии и алтаистики КазНУ разработал цикл лекций и семинаров в данном направлении). Именно с изучения проблемы взаимоотношений слов и вещей, языка и культуры начинается тернистый путь от изучения истории самого языка к разработке методики извлечения, спрятанной в словах языка исторической информации.

Ключевые проблемы и пути их решения для современной тюркологии и алтаистики были поставлены участниками II Международного конгресса «Этноязыковое многообразие мира и тюркское наследие», прошедшего на базе КазНУ 16-18 января 2024 года [4].

В рамках обширной программы конгресса были подняты фундаментальные вопросы, касающиеся сравнительного исследования и вопросов этнической идентичности в новом информационном обществе (доклад профессора, д.филол.н. *Туймебаева Ж.К.* «Трансэвразийский нарратив и ближайшие перспективы изучения актуальных проблем алтаистики»; доклад профессора, главного научного сотрудника НИИ тюркологии и алтаистики КазНУ *Егорова Н.И.* «О месте огурского этнолингвокультурного континуума в истории срединной Евразии» и др.) участники международного конгресса обсудили проблемы изучения возможностей сохранения тюркского культурного наследия в условиях современных технологических возможностей обработки текста, включая машинное обучение и искусственный интеллект (доклад художника-реставратора, основателя и руководителя научно-реставрационной лаборатории «Остров Крым» *Алтынбекова К.К.* и доктора PhD, сотрудника данной лаборатории *Алтынбековой Э.К.* на тему «Консервация петроглифов тамгалы как сохранение эпиграфического наследия» и др.).

Участники конгресса глубоко убеждены в том, что этически и морально важно сохранять и защищать этноязыковое многообразие мира как фундаментальное право каждого индивидуума и группы. Было подчеркнуто, что этноязыковое взаимодействие способствует взаимопониманию, толерантности и сотрудничеству между культурами и нациями.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

С учетом вышесказанного обозначены задачи НИИ тюркологии и алтаистики КазНУ на ближайшую перспективу:

- проведение фундаментальных и прикладных исследований по актуальным проблемам историко-генеалогической тюркологии и алтаистики (шире – трансевразийской общности) с участием отечественных и зарубежных специалистов;
- разработка методики и теоретических оснований междисциплинарных исследований по координации данных диахронической лингво-компаративистики, исторических дисциплин (археологии, этнологии), социально-культурной антропологии, исторической географии, климатологии, биологии, экологии и т.д.;
- моделирование лингвогенетических, этногенетических, социально-культурных процессов в доистории методами сравнительной историко-генетической этнокультурологии;
- разработка тюркской этнолингвокультурной хронотопологии и её синхронизация с историческими, физическими, биологическими системами датирования и географической локализации;
- исследование распространения флоры, фауны и других природно-климатических и экологических факторов в позднем плейстоцене и голоцене по археологическим, палеоботаническим, палеозоологическим, палеогеографическим, палеоклиматическим и другим релевантным данным в сопоставлении с данными тюркской диахронической лингвокомпаративистики;
- взаимосвязей тюркских языков с другими языками гипотетических трансевразийской, бореиской, ностратической макросемей;
- создание электронной базы данных сравнительных историко-генетических исследований по проблемам тюркологии и алтаистики;
- дальнейшее укрепление сотрудничества тюркологов всего мира, координация исследовательских проблем, обмен опытом и взаимопомощь в научно-исследовательской и образовательной сферах;
- проведение научных форумов разного формата с целью апробации промежуточных результатов научных исследований по проблемам взаимодействия и социокультурного развития тюркских народов в прошлом и настоящем и т.д.

Все рассмотренные научные проблемы тесно связаны с приоритетами развития Казахстана и всего тюркского мира, они способствуют дальнейшему развитию межнационального согласия и международного сотрудничества, сохранению языков, традиций и культурных ценностей наших народов.

Приступить к научной разработке столь масштабных тюркологических проблем, очевидно, следует с обобщения и анализа международного опыта, накопленного за предшествующие два столетия в ведущих тюркологических центрах мира в области генеалогического языкознания и диахронической лингвистической компаративистики, археологии, социально-культурной антропологии, этнокультурной истории тюркских и, шире, алтайских народов.

В ближайшем будущем Казахский национальный университет им. аль-Фараби и созданный при нём НИИ тюркологии и алтаистики должны стать международной научной площадкой, объединяющей интеллектуальный потенциал тюркологов-компаративистов всех стран. Пришло время для интеграции исследовательской деятельности тюркологов разных национальных, и региональных научно-исследовательских центров в рамках новой полиэтнической и трансдисциплинарной парадигмы современной тюркологии.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Список использованных источников:

1. Егоров Н.И. Избранные труды: Этимология. Этноглоттогенез. Этнолингвокультурология. – Астана; Чебоксары: Новое время, 2009. – Т. I – 1016 с.; Т. II. – 848 с.
2. Егоров Н.И. Избранные труды по этнолингвогенезу и этнической истории чувашского народа. – Чебоксары: Новое время, 2017. – Т. I. – 428 с.; Т. II. – 440 с.
3. Қазақ тілі ғылымының қара шаңырағы. – Алматы: Қазақ университеті, 2021. – 228 б.
4. Туманова А.Б., Саньярова Н.С. К 90-летию юбилею КазНУ имени аль-Фараби: Конгресс «Этноязыковое многообразие мира и тюркское наследие» // <http://alschool.kz/kafedra-russkoj-filologii-i-mirovoj-literatury/161915-k-90-letnemu-jubileju-kaznu-imeni-al-farabi-kongress-jetnojazykovoe-mnogoobrazie-mira-i-tjurkskoe-nasledie.html> (дата обращения: 11.02.2024).

ТРЕК 2. ЦИФРОВАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ ОБРАЗОВАНИЯ

A.A.Abzhapparova, Acting Assistant Professor,
Department of Political Science and Political Technologies,
Faculty of Philosophy and Political Science,
al-Farabi KazNU (Almaty c.)

COMPARATIVE ANALYSIS OF ONLINE LEARNING DURING AND AFTER THE PANDEMIC

Abstract: Distance and online formats of education are already the main form of education in many countries. New methods and innovative approaches to the realization of education in digital format are actively implemented by higher education institutions. In this regard, it is especially important to consider how higher education institutions in Kazakhstan coped with the forced changes in the educational process in order to note positive practices in this direction and identify problematic issues that should be paid closer attention to in the future. However, the coronavirus pandemic has dramatically changed the attitude of schools and universities to distance learning.

Key words: higher education, distance education, universities, COVID-19.

Distance higher education is a format that allows students to study at a distance while maintaining all the inherent components of academic learning. The distance form of education today makes it possible to create systems of mass continuous self-learning, universal exchange of information, regardless of location [1].

Remote learning is a good way to get education from anywhere in the world. In addition, it is practically no different from face-to-face education. Lectures, sessions, daily classes and vacations are all part of the learning process. The opinion that the amount of information that full-time and distance students receive is different is wrong. The training program is the same everywhere. And the diploma that students of distance education receive is of equal value to that issued by a classical university. The only difference is the environment in which learning takes place.



Distance learning should not be confused with online learning. In the first case, students independently listen to video-recorded lectures, read additional literature, complete assignments and take tests at a time that suits them. Online learning takes place in real time. It has become widespread in schools and universities due to the COVID-19 pandemic. Some distance learning is used in this way of mastering the school program.

Advantages of distance learning:

- Flexibility and convenience. One of the main advantages of distance learning is its flexibility. Students choose the best class times for them, allowing them to combine their studies with work, home responsibilities, and hobbies.
- Access to education. It is possible to study online even from another country. While in Kazakhstan, students can take online courses in London, New York or Paris.
- Variety of materials. The Internet provides unlimited access to a variety of educational resources, which helps to determine the future profession (by trying courses from different areas) and acquire new hobbies.

Disadvantages of distance learning:

- Lack of direct contact. One of the main disadvantages of distance learning is the lack of direct contact between instructors and students. This can affect the quality of assimilation of materials.
- Lack of motivation. Distance learning requires a high degree of self-discipline and motivation from students, which is a problem for many young people.
- Practical experience. Some subjects require practical experience which is difficult to recreate in an online format [2].

Distance education existed before the pandemic, but the new circumstances have increased the demand for it. Since 2019, Kazakhstani universities canceled the correspondence form of education and switched to distance technologies.

The sphere of higher education was the most affected by the pandemic if we take into account the required improvement in the quality of distance education in Kazakhstan's higher education institutions. Moreover, it was one of the least prepared to transfer its activities to the online format. The effect of all the measures and activities undertaken by the world community to support the activities of higher education is obviously yet to be assessed. However, for the moment, it is possible to analyze the measures that were taken so that the higher education system did not become radically different, but only managed to strengthen itself in the global crisis.

According to the research of the Research Institute "SOCIAL AND GENDER RESEARCH" [3] the most popular among distance education platforms is ZOOM. In addition to ZOOM, universities actively use such platforms as Microsoft Teams, Webex Cisco. Here it is important to emphasize that while the above three programs gained their special popularity only because of the pandemic, Platonus and Moodle were actively used by HPEO (Higher and Postgraduate Education Organization) long before the transition to the distance teaching and learning format.

It is important to note that a number of universities also use self-developed platforms. Among such universities are Al-Farabi Kazakh National University (dl.kaznu.kz), Caspian University (Caspidot, Bigbluebutton), Buketov Karaganda University (Idl.ksu.kz), International Education Corporation (Freeconferencecall, Google Class), Satbayev University (PolytechOnline, Emtihunter), Toraigyrov University (dot.tou.edu.kz).

According to the study of the Independent Quality Assurance Agency in Education (IQAA), conducted in November 2020, the Covid-19 pandemic has the greatest impact on the organization of practice. This may indicate the difficulties of organizing distance education in



certain specialties - for example, medical, technical and creative. The transition to the distance format in practice-oriented universities may negatively affect the assimilation of some disciplines.

Rapid adaptation to distance education of staff, faculty and students directly depends on the ability and readiness of the university to adapt to the distance education.

According to IQAA data, the greatest support is provided in the organization of training courses for both staff and faculty, and for students, as evidenced by 95% and 73% of responses, respectively. 72% of students also noted the implementation of satisfaction questionnaires, which is undoubtedly valuable for obtaining relevant information and feedback on the included innovations and applied measures [4].

The main problem of distance education is the interruptions in the functioning of the platform. This can be explained by the fact that the platforms were not designed for simultaneous work of thousands of users. Until the mass adoption of distance education, platforms were used in the implementation of a small number of courses and modules.

According to the IQAA study, in addition to interruptions in the work of platforms, there are also such problems as lack of necessary technical equipment of faculty and students, insufficient knowledge of PC (personal computer) [4].

The pandemic also revealed geographical inequalities that often exacerbate social inequalities. The uneven and unequal landscape of human capital development in Kazakhstan was presented by the Center for Research and Consulting during the discussion of the Human Capital Index organized by the Kazakhstan Institute for Strategic Studies under the President of the Republic of Kazakhstan in early October 2020 [5].

Digital transformation of higher and further education means transformation of both the learning process itself and its organizational structures. Digitalization is especially relevant for universities, as competition to select the best students and teachers is increasing, and graduates are required to be able to apply digital technologies in practice. Distance learning has great potential for use in the educational environment.

According to the study of the Ministry of Science and Higher Education of the Republic of Kazakhstan in the second half of the 2022-2023 academic year distance learning was implemented in 52 HPEO (Higher and Postgraduate Education Organization) of Kazakhstan, 48% of the total number of civil HPEO [6].

In Kazakhstan in 2022, including the first half of the 2023 academic year, the number of those who completed their studies in the framework of distance learning was 11,676 people in 372 educational programs of Bachelor's degree and 83 people in 20 educational programs of Master's degree. Some HPEO due to their specificity, for example, creative or medical universities cannot implement distance learning.

Out of the total number of students studying at a distance on bachelor's degree programs, 113 students were transferred to the distance learning format on the basis of the conclusion of the medical advisory commission on the state of health. 281 undergraduate students are studying in a distance learning format on the basis of participation in international, national training camps, sports competitions, intellectual and creative competitions and festivals.

Of the total number of students studying at a distance in master's degree programs, 2 students were transferred to the distance learning format on the basis of the conclusion of the medical advisory commission on the state of health.

The total number of distance learning disciplines in the second half of the 2022-2023 academic year is 2,587.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

The number of teaching staff involved in the implementation of distance learning in the first half of the 2022-2023 academic year in LHEs with a contingent of students in the distance learning format amounted to 6,452 people.

According to the monitoring results, in 2022-2023 the total number of digital educational resources (DER), including virtual laboratories (146), electronic libraries (343), electronic textbooks (6,829,747), video lectures (122,770), amounted to 4,700,766 units. There is a positive dynamic of increasing the base of DERs by domestic HEIs, thus improving the quality of distance education.

There are some problems in the realization of distance learning, such as:

- low internet speed of students, lack of internet or poor internet connection in districts, rural areas;
- insufficient computer literacy of students or faculty;
- high time and resource costs for creating DER;
- involvement in the organization of the educational process of faculty members who are not certified in distance learning;
- low self-discipline among students.

List of sources used:

1. Евгения Ака. Что такое дистанционное высшее образование и как его получить. РБК Тренды. 2023. [электронный ресурс]:

<https://trends.rbc.ru/trends/education/641982859a794771ab9f79f7?from=copy>.

2. Дистанционное обучение: за или против? Elle. 2023. [электронный ресурс]: <https://elle.com.kz/distancionnoe-obuchenie-za-ili-protiv>.

3. Стратегия развития компетенций ОЭСР в Казахстане, оценка и рекомендации. ОЭСР - Исследование компетенций взрослых. OECD. 2021. [электронный ресурс]: https://www.oecd.org/skills/centre-for-skills/OECD-Skills-StrategyKazakhstan_Russian.pdf.

4. Тематический анализ на тему "Влияние пандемии COVID-19 на высшее образование в Казахстане". the Independent Quality Assurance Agency. 2021. [электронный ресурс]:

<file:///C:/Users/User/AppData/Local/Temp/%D0%A2%D0%B5%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9%20%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%B7%20COVID%2019.pdf>.

5. Jean-François Marteau. 2020. Пандемия и образование в Казахстане: серьезные потери и увеличения неравенства. The World Bank. 2020. [электронный ресурс]: <https://blogs.worldbank.org/ru/europeandcentralasia/post-covid-education-kazakhstan-heavy-losses-and-deepening-inequality>.

1. Аналитическая справка «Мониторинг реализации дистанционного и онлайн обучения в вузах Казахстана в 2023 году». Астана, 2023. [электронный ресурс]: https://enic-kazakhstan.edu.kz/uploads/additional_files_items/205/file/1-5-realizaciya-distancionnogo-obrazovaniya.pdf?cache=1704971411.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

У.Ж.Алиев, вице-президент Академии
экономических наук Казахстана,
д.э.н., профессор университета «Туран-Астана»,
вице-президент образовательной
корпорации «Туран» (г.Астана)

**СОВРЕМЕННОЕ УНИВЕРСИТЕТСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ: СИСТЕМНО-
СТРУКТУРНЫЙ АНАЛИЗ (Концептуальный науковедческий подход)**

*«Образование есть то, что остается,
когда всё выученное уже забыто»*

Неизвестный автор

Аннотация: В статье, исходя из все еще недостаточной изученности феномена «университетского образования» во всех его основных компонентах не только в отечественном, но и в мировом научно-образовательном пространстве, автор выдвигает «современный университет» в качестве особой (самостоятельной) Исследовательской Программы с системно-структурным его анализом. Освоение и реализация этой программы на деле, уверен автор, значительно способствуют становлению и развитию эффективной системы университетского образования в Казахстане как интеллектуально-духовной основы его процветания в будущем.

Ключевые слова: Образование, университет, исследовательская программа, ядро университета, структура университета, выпускники университета.

Постановка проблемы. Современное мировое образовательное пространство переживает кризис троякого характера. Во-первых, это онтологический (бытийный) кризис, связанный с сильной турбулентностью, неопределенностью, непредсказуемостью бытия сегодняшнего мирового сообщества, во-вторых, это гносеологический (познавательный) кризис, связанный с трудностями в адекватном описании и объяснении происходящих мировых событий, в-третьих, это кризис аксиологического (мировоззренческо-ценностного) характера. Все они имеют прямое отношение и к современным университетам.

Любой человек, связывая свое профессиональное образование и профессиональную деятельность исключительно с университетами наверняка не раз думал и размышлял об университете как особом феномене, о его специфике в ряду других форм образовательных учреждений. Но в то же время ему не легко найти серьезные научные изыскания как в русскоязычной, зарубежной, так и в отечественной литературе в этой области, за исключением либо самых общих юбилейно-справочных или односторонне исторических сведений о том или ином университете, либо размежеваний университета от других форм образовательных учреждений по чисто количественным параметрам (напр., по числу специальностей). Отдельные, порой весьма добротные исследования по частным вопросам университетского образования и науки растворяются в потоке научно-прикладных работ по вопросам высшего образования вообще. Тем самым, университетское образование как *сложная система*, как *социальный феномен*, как *особый мир* теряет свою неповторимую специфику (хотя бы для постсоветских стран и Казахстана в том числе) [1].

Исходя из этих обстоятельств, современное университетское образование автор доклада предлагает заново переосмыслить системно-структурным методом. используя



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

идеи И.Лакатоса о жестком ядре и вспомогательном поясе любого исследования [2], имеющее прямое отношение к теме научного форума, посвященного 90-летию КазНУ им. аль Фараби как исследовательского университета.

Итак, ядром любого университета выступает, безусловно, его Величество обучающаяся молодёжь университета (студенты, магистранты, аспиранты, докторанты), её общий и профессиональный интеллект, креативность и духовность. И всё то, что способствует формированию этой обучающей молодежи как специалиста, есть не что иное, как ее «вынашивающая», взращивающая, оберегающая, защищающая и обслуживающая структуры университета. Вкратце раскрою основные «блочные» направления и структуры указанной исследовательской программы:

1. Мировая и национальная история университетов и университетского образования, их роль в развитии человечества (отдельных обществ и стран). В этом исходном пункте исследования следует чётко разграничить доуниверситетскую, собственно университетскую, смешанную (симбиозную) эпохи и системы образования. К доуниверситетским можно отнести, напр., школу Будды, Конфуция и Мо-цзы (VI–V вв. до н.э.), школу (беседы) Сократа, академию Платона, ликея (лицея) Аристотеля, риторическую школу Исократы, школы Иисуса Христа (апостолы) и пророка Мухаммеда (сахаба), высшую Константинопольскую школу (V в.), академию Ханьлинь (Китай, VIII в.) и др.

Собственно университетская эпоха образования формально начинается с появления самого термина *университет*, который был употреблен впервые в кодексе Феодосия II в 425 г., по отношению к высшей Константинопольской школе, которая получила реальный статус университета лишь в 848 г. Старейший в мире непрерывно действовавший вуз в виде университета (высшее медресе), основанный в 859 году в городе Фес университет Аль-Калауин (Марокко), просуществовал до 1861 года. Позже, в XII–XV вв., было открыто множество ныне действующих университетов в Европе, а еще позднее – во многих других странах мира, в том числе в России (1724 г. Санкт-Петербургский университет), в 1934 году в Казахстане (КазГУ, ныне КазНУ им. аль-Фараби), 90-летие которого мы ныне отмечаем.

При этом нельзя забывать, что исторические корни казахстанского университетского образования уходят в советскую, та – в российскую, а она, в свою очередь, в прусскую систему университетского образования, имеющие и составляющие вполне определенные и чётко выраженные теоретические основания последующих (в том числе современных и будущих) университетских образований.

2. Теория и типология, система и модели, структура и функции мирового университетского образования. Ныне существующие университеты мира по критерию теоретических представлений об университете можно подразделить на преимущественно исследовательские (по теории и модели Вильгельма Гумбольдта и Фридриха Шлейермахера, Германия), преимущественно обучающие (по теории и модели кардинала Дж. Ньюмена, Франция), симбиозные: – обучающе-воспитательные (бывшие соцстраны), исследовательско-обучающие или обучающе-исследовательские (некоторые современные университеты). Принято четко разграничивать также прусско-российско-советский (специалитет, аспирантура, докторантура) и болонский (бакалавриат, магистратура, докторантура – PhD) системы, об эффективности которых в настоящее время идут острые дискуссии в РФ, даже с перспективой отказа от Болонской системы. По организационно-правовому статусу в Казахстане функционируют три типа (системы) университетского образования: национальные, государственные, частные. По вопросу о типах



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

университетов автор сторонник «симбиозного», а именно: «обучающе-исследовательско-воспитательского» типа, но с акцентом на исследовательский компонент.

3. Практика университетского образования: мировые тенденции и региональные, национальные, индивидуальные особенности. Реальная практика университетского образования на рубеже тысячелетий показывает, с одной стороны, наличие общемировых тенденций, куда можно отнести следующие: а) значительное снижение, а порой и потеря фундаментальности (теоретичности, концептуальности, методологичности) и попытка замены их так называемой «компетентностной» парадигмой (как сказал один российский академик: вместо фундаментальному и энциклопедическому образованию пришло кроссвордное образование, а я добавил бы: и википедное; б) усиление взаимозаимствований как лучших, прогрессивных, так и худших, регрессивных сторон в деятельности университетов различных континентов и стран; в) расширение процесса коммерциализации результатов научной деятельности университетов и др. С другой стороны, нельзя отрицать и национальные и индивидуальные ценности и традиции университетского образования, оптимальный учёт которых не позволяет зряшно копировать зарубежный опыт и тем самым позволяет сохранить свою, в некотором роде, уникальную этнонациональную культурно-цивилизационную образовательную специфику. В качестве примера можно привести японскую и китайскую системы университетского образования, в основе которых заложен этноменталитет этих стран. Впрочем, именно этот аспект проблемы университетского образования в Казахстане остаётся наиболее уязвимым и мало исследованным в настоящее время.

4. Взаимосвязь профессионального образования, профессионального научного исследования и профессионального воспитания в университетах. Прежде всего, как ни парадоксально это звучит, надо четко выяснить что такое образование вообще, профессиональное образование в частности и университетское образование в особенности. К сожалению, пока нет полной ясности и в этом, и в вопросе университетской профессиональной науки и профессионального воспитания. Отсюда взаимосвязь этих трех базовых профессиональных функций университета всегда остаётся, по сути, головной болью многих, даже процветающих университетов и, в первую очередь, их учредителей и руководителей, осознают это они или нет. Если одно звено этой цепи укрепляется, порой ослабляется другое и наоборот. И пока трудно сказать об установлении желаемой *гармонии* между указанной триадой, да и ещё с учётом расширения прикладных компонентов образовательных программ и возросших требований к коммерциализации университетских научных разработок в условиях усиления конкуренции между университетами в локальном, микрорегиональном, национальном, макрорегиональном и общемировом масштабах.

5. Состояние и перспективы институционализации (формальные и неформальные институты) университетского образования: общемировые, региональные, национальные, индивидуальные аспекты. Создание эффективных институциональных формальных и неформальных условий функционирования и развития университетского образования – задача, с одной стороны, межгосударственных и национальных законодательных органов, органов государственного и общественного управления университетами. При этом эти органы должны и обязаны минимизировать институциональные ловушки, институциональные дисфункции, институциональный хаос, институциональный вакуум, институциональный коллапс, административные барьеры для нормальной, цивилизованной, даже высококультурной деятельности всей системы университетского образования.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

С другой стороны, это – миссия каждого отдельно взятого университета (его учредителей, попечителей, руководителей, сотрудников, ППС, обучающихся) со своими неповторимыми неформальными институциональными нормами – уникальными девизами и добрыми традициями, обычаями, культурами, нравами. Вот в чем целевая функция двух указанных выше субъектов университетского образования: официальных государственных органов по принятию не только и не столько рациональных, а сколько эффективных нормативно-правовых актов, с одной стороны, и самих университетов по формированию и укреплению неформальных норм, способствующих быть, жить и развиваться университет(у)ам как подлинн(ый)ые университет(ы) – с другой. Здесь должен работать добрый принцип наших достославных предков: «атына заты сай болсын» (буквально «предмет должен соответствовать названию») и, наоборот, авторский принцип: «затына аты сай болсын» (буквально: «название должно соответствовать предмету»). Иначе грозит либо «исправление имен(и)» (по Конфуцию), либо «исправление самого предмета» (по У.Ж. Алиеву).

6. Система партнерских отношений университета. Основной рычаг реализации миссии университета, в том числе научных принципов и концептуальных оснований подготовки кадров высшей квалификации – это установление подлинной *системы партнёрских отношений (ПО) в образовательном пространстве*, результатом которой является «синергетический эффект» образовательной деятельности страны в целом, включая отдельные университеты. В свою очередь, система ПО в образовательном пространстве состоит из трёх блоков: внесистемные (между университетом и другими отечественными и зарубежными государственными и общественными структурами); межсистемные (между университетом и другими себе подобными учреждениями образования); внутрисистемные (между внутриуниверситетскими структурами). Не вдаваясь в подробности, лишь отмечу, что данная архиважная проблема в нашей республике на сегодняшний день, по сути, не осознана и не исследована как следует, посему заинтересованного читателя любезно отсылаю к ряду своих ранее опубликованных работ по этой теме [3].

7. Образовательные методики и технологии в университетском образовании. Данное направление выдвигаемой программы включает следующие вопросы: научные принципы и концептуальные основания образовательных методик и технологий; система наук по профилю образования; классификатор научных специальностей (кандидаты и доктора наук, магистратура, PhD); номенклатура образовательных специальностей по каждой области университетского образования; государственный стандарт и академическая свобода в деятельности университета; учебный план: типовый, рабочий; учебная программа: типовая, рабочая, авторская; общая и частные методики и технологии обучения и учения, учебно-методический комплекс; научная, ненаучная, учебная и учебно-методическая литература. Типы учебных дисциплин: общеобразовательные, общепрофессиональные, профилирующие; теоретические, прикладные, операциональные; общеобязательные, элективные и т.д..

Единство и различие предметного, методологического, методического и технологического знания в процессе преподавания учебных дисциплин; методика использования ненаучных форм знания в университетском образовании и формирование основ синергознания (метазнания). Практика использования различных традиционных и модернизированных, рутинных и инновационных методик и технологий обучения-учения и получение эффекта от разнообразных методов. При этом необходимо чётко различать *рациональные* и *эффективные* методики и технологии (например, тестовый метод всегда рационален, но далеко не всегда эффективен и полезен).



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Возникает вопрос: владеет ли преподавательский корпус современных университетов всем арсеналом предметно-методолого-методико-технологического знания, умения и навыков обучения и учения? Вряд ли. Это результат, во-первых, ряда объективных причин (отсутствие психолого-педагогических и методических курсов в базовых образовательных программах многих специальностей и курсов (институтов) повышения квалификации, а также очень большая учебная нагрузка преподавателей) и, во-вторых, субъективных причин (элементарное нежелание в самосовершенствовании ППС, даже когда есть необходимые для этого условия. Что делать? Не вдаваясь в детали, скажу только следующее: университет по моему разумению и его изначальной высокой миссии должен руководствоваться не авторитарной педагогикой (методикой, технологией), а гуманистической педагогикой (методикой, технологией) сотрудничества и социального партнерства.

8. Совершенствование систем жизнеобеспечения университета. Данный структурный компонент исследовательской программы включает в себя кадровое обеспечение, организация, управление, финансирование, учебные здания, издательство, библиотеки, информационные службы, общежития, спортивно-оздоровительные комплексы, питание и др. Каждая указанная в программе составляющая систем жизнеобеспечения университета в отдельности и целостности настолько важны, что нет особой надобности в этом кого-то убеждать. На этот счет много сказано и написано. Тем не менее, остается еще много «белых пятен» в серьезном исследовании, понимании, принятия решений и реализация соответствующих по каждому из них, а главное, целостно-системных мер, соответствующих получению синергетического эффекта от них. В этом плане хочу осветить лишь одну острую проблему – кадровую. Особо негативно ощутимым для новейшей истории Казахстана является, как я считаю, отказ от традиционной (не всякое традиционное есть плохое и не всякое новое есть хорошее) системы подготовки кадров высшей квалификации – кандидатов и докторов наук. В этом вопросе идеальный вариант – это параллельные системы: традиционная – соискательство, аспирантура, докторантура и новая – магистратура и PhD, функционирующие на альтернативных принципах свободы выбора обучающимися.

9. Система оценок и аккредитации (аттестации) качества современного университетского образования. В этой системе имеется множество проблем, связанных с диалектикой общего и особенного, объективного и субъективного, необходимого и случайного, международного и отечественного, государственного и общественного, внешнего и внутреннего, стратегического и тактического, планового и внепланового, содержательного (качественного) и формального (чисто количественного) и т.д. в этом важном деле.

Главными критериями уровня качества университетского образования по моему мнению, являются: а) со стороны субъективной оценки – это собственное восприятие и самооценка степени реализации выпускником университета самого себя как специалиста; б) со стороны объективной оценки – это реальная востребованность общества (государства и работодателей) в данном конкретном выпускнике(ах) университета, получающая свое выражение в его (их) трудоустройстве; в) со стороны общегуманистической (общечеловеческой) духовно-нравственной оценки – иметь высшее, в данном случае университетское образование, на что каждый имеет естественное право, самоосуществление (самовыражение) своего интеллектуально-духовного потенциала с превращением его в подлинный человеческий и социальный капитал общества, причем вовсе не обязательно по его базовой специальности и рода деятельности.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Словом, гармоничный (другое название *калокагат* по-древнегречески) в подлинном смысле слова, выпускник университета и есть желаемый «продукт» реализации предлагаемой исследовательской программы Университет. Ведь университета делает университетом, не его вывеска (название), не его возраст, не его прекрасные учебные и другие корпуса, даже не ППС (так называемый «золотой фонд» учебного заведения), хотя они очень важны, но лишь как условия, а прежде всего, не кто иной, как его выпускник(и), причем не только выдающиеся, но и так называемые рядовые, достигшие сколь-нибудь социально-значимых и собственно научных результатов в национальном, международном и общемировом масштабах. А это значит – работать всему университетскому коллективу на КОНЕЧНЫЙ РЕЗУЛЬТАТ, коим являются его ВЫПУСКНИКИ!

В заключение хочу сказать, что все структурные компоненты университета разного типа, статуса и профильности нуждаются в серьезном системно-структурном исследовании и всестороннем переосмыслении. Это можно проделать, в частности, в рамках выдвигаемой нами концепции «Современное университетское образование как исследовательская программа» с учетом вызовов и угроз современной и будущей эпох, что отчасти проводятся в университете «Туран-Астана».

Список использованных источников:

1. Университеты и общество. Сотрудничество университетов на рубеже веков. М.: Издательство МГУ, 2001; Инновационное развитие экономики России: роль университетов. Рыбинск. ООО «Офис 2000», 2010.
2. Лакатос И. Доказательства и опровержение. – М.: Прогресс, 1967; его же: История науки и ее рациональные реконструкции // Структура и развитие науки. – М.: 1978; Исследовательские программы в современной науке. – Новосибирск, 1987.
3. Алиев У.Ж. Образовательный сектор Казахстана в системе партнерских отношений. Сб. «Образовательная система РК на рубеже тысячелетий и роль партнерства в ее реформировании. Алматы, 1999; его же: Система партнерских отношений в образовательном секторе Казахстана. Вестник «СAMAN», № 5, 1999.

Ғ.А.Асқарова, п.ғ.к., қауымд.профессор,
Абай атындағы ҚазҰПУ (Алматы қ.)

**ЦИФРЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР КОНТЕКСІНДЕГІ СТУДЕНТТІК
ОРТАЛЫҚТАНДЫРЫЛҒАН ОҚЫТУ ЖҮЙЕСІ**

Аңдатпа: Болашақ мұғалімдердің цифрлық құзыреттілігін қалыптастыру үрдісі жоғары білім берудің білім беру бағдарламаларын, сондай-ақ біліктілікті арттыру және кәсіптік оқу бағдарламаларын іске асыру барысында жүзеге асады. Құзыреттілікті қалыптастыру тұрғысынан студенттерге бағытталған оқытудың трансформациясы болашақ мұғалімнің қызығушылықтары мен білім беру қажеттіліктерін цифрлық орта жағдайында дербестендірілген оқытуды әдістемелік, ұйымдастырушылық және технологиялық қамтамасыз етуді жетілдіреді.

Тірек сөздер: Құзыреттілік, студенттік орталықтандырылған оқыту.

Қазақстан республикасының білім беру саясатын жүзеге асырудағы стратегиялық бағдарлардың бірі БҰҰ-ға мүше мемлекеттер қабылдаған 2015 жылғы тұрақты дамудың



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

17 мақсаты болып отыр. Ондағы атап айтқанда, 4-ші мақсат – инклюзивті және тең сапалы білім беруді қамтамасыз ету және баршаға өмір бойы білім алу мүмкіндіктерін ілгерілету» білім беру саласындағы стратегиялық бағдар болып отыр. Бұл мақсат Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2023 жылғы 28 наурызда № 269 қаулысымен бекітілген 2023 - 2029 жылдарға арналған цифрлық трансформация, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар саласын және киберқауіпсіздікті дамыту тұжырымдамасында ұлттық мақсаттарға қол жеткізуде едәуір көрініс тауып отыр.

Цифрлық қоғамның технологиялық дамуын жеделдету және цифрлық технологияларды кеңінен енгізу, цифрлық білім беру ортасын құру кезеңінде цифрлық құзыреттілігі дамыған мұғалімдерге деген сұраныс пен олардың аспект бойынша жеткіліксіз дайындығы арасындағы қайшылықты шешу қажет етіп отыр. Сол себепті, болашақ мұғалімдердің цифрлық құзыреттілігін қалыптастыру процесі жоғары білім берудің білім беру бағдарламаларын, сондай-ақ біліктілікті арттыру және кәсіптік оқу бағдарламаларын іске асыру барысында жүзеге асады.

Қазақстан Болон процесіне кірген сәттен бастап Қазақстан Республикасының білім және ғылымды дамытудың 2020 - 2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы болашақ мұғалімнің кәсіптік даярлығының мазмұнын: халықаралық сапа стандарттарына; цифрлық экономика мен цифрлық қоғамға көшудің жаһандық үрдістерінен туындаған цифрландыру процестерін елеулі түрде өзектендіруге бағытталған.

Біз білетіндей, Болон реформалары «нәтижеге бағытталған» және «студенттік орталықтандырылған оқыту» терминдерімен сипатталатыны анық. Педагогикалық білім беруді цифрландыруға көшумен нәтижелерге трансформацияланған студенттік орталықтандырылған тәсілге көшу процесі білім беру парадигмасының өзгеруіне байланысты болып отыр. Мұнда негізгі оқыту нәтижелері білім, түсіну және қабілеттілік тұрғысынан маңызды рөл атқарады және студент үшін білім беру процесінің басты нәтижесі болмақ.

Осы қағидаларды негізге ала отырып, өзектілігімен ерекшеленетін мынадай жағдайларды айқындаймыз: *біріншіден*, білім беру процесіне жеке тұлғалық мағынасын енгізуге мүмкіндік беретін болашақ мұғалімді кәсіби даярлауда студенттік орталықтандырылған тәсіл болады; *екіншіден*, дифференциалды оқытуды енгізу өзгермелі әлемнің сын-қатерлеріне сәйкес студент тұлғасының өзін-өзі іске асыру драйверін едәуір күшейтеді; *үшіншіден*, қазақ тіліндегі жарияланымдарда «студенттік орталықтандырылған оқыту» деген интернационалдық ұғымның мағыналық мазмұнын әртүрлі оқу осы ұғымды авторлық айқындаудың және оның теориялық негіздерін отандық ғылымда терең зерделеудің сөзсіз болуын күшейтеді.

Цифрлық орта жағдайында трансформацияланған студенттік орталықтандырылған оқыту негізінде болашақ мұғалімді кәсіптік даярлау дербес оқытудың ғылыми-әдістемелік және ұйымдастырушылық негізділігіне ықпал етеді. Студент жоғары білім беру жүйесінде орталықтандырылған оқыту цифрлық Қазақстанның болашақ мұғалімінің кәсіби даярлығына оң әсер ететін маңызды, ажырамас элемент болып табылатыны сөзсіз. Цифрлық орта жағдайында орталықтандырылған оқыту студенті негізінде болашақ педагогтарды кәсіби даярлауды жетілдірудің әлеуметтік-педагогикалық міндетін шешуге бағытталған және бұл өз кезегінде оның дербестендірілген құрамдас бөлігін күшейтуге және болашақ мұғалімнің кәсіби даярлығының сапасын арттыруға мүмкіндік береді, нәтижеде мемлекеттің әлеуметтік-экономикалық дамуын арттыруға септігін тигізеді.

Студенттік орталықтандырылған оқытудың мақсаты - оқытуда, тәрбиелеу мен дамытуда қандай да бір білім беру нәтижесіне қол жеткізу. «Білім берудегі жаңа



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

парадигманың уақыты: студенттік орталықтандырылған оқыту» еуропалық жобасында студенттік орталықтандырылған оқытудың тұтас құрылымы ұсынылған:

- студенттер мен оқытушылар үшін оның артықшылықтары;
- сипаттамалық алты бөлікті қамтитын ойлауды өзгертудегі рөлі (проблеманы талдау, әртүрлі субъектілердің рөлдерін анықтау, өзгерістердің қозғаушы күштерін сәйкестендіру, өзгерістер үшін кедергілерді еңсеру жөніндегі стратегияларды таңдауға ұстанымдар, өзгерістерді жүзеге асыру, өзгерістердің әсерін бағалау);
- оқытушылардың студенттік орталықтандырылған оқытуды жүзеге асыруы (студенттерді ынталандыру, оқытушылардың студенттерді танып білуі, студенттерді бағалау әдістерін таңдау, оқыту және оқыту әдістерін таңдау, студенттік орталықтандырылған оқытуда курсты бағалауды қолдану, студенттік орталықтандырылған оқытуды жетілдіру үшін ақпараттық технологияларды пайдалану);
- оқыту нәтижелерін пайдалану, бағалау әдістерінің сапасын ішкі бағалау, академиялық жеке үздіксіз кәсіби дамыту, студенттік орталықтандырылған оқытуды қолдау мақсатында ақпараттық жүйелерді пайдалану);
- студенттік орталықтандырылған оқыту мәдениетін қолдау (студенттердің оқу тобындағы ақпараты бар жұмысының өзгеруі, студенттік орталықтандырылған оқытуды жүйелі дамыту бойынша ұстанымдар).

Соңғы жылдары студенттік орталықтандырылған оқыту педагогикалық ғылымда ақпараттық қоғамның, білім қоғамының жаңа білім беру парадигмасының әдіснамалық қағидаты ретінде қалыптасып отыр. Оқу процесін ұйымдастырудағы беталыс белсенді дидактикалық басқару мен оқытуды бақылауға, студенттердің өзіндік жұмыс сапасын бағалауға, бұл «бағытталған немесе студенттік орталықтандырылған білім студенттерге» толық сәйкес келіп отыр. Студенттік орталықтандырылған оқытудың негізгі қағидаттары мыналар:

- оқыту мен оқу арасындағы тығыз байланыс пен сапаны арттыру қағидасы;
- педагогикалық инновацияларды ілгерілетуде және оқыту мен оқыту үшін цифрлық технологиялардың әлеуетті артықшылықтарын толық пайдалануда көтермелеу және қолдау қағидасы;
- білім берудің барлық деңгейлерінде оқыту, оқыту және зерттеулер арасындағы берік байланысты орнату қағидасы;
- шығармашылықты, инновацияларды және кәсіпкерлікті дамытуға ықпал ететін қызметті жандандыру мақсатында жоғары оқу орындары үшін оқытушылар мен студенттерді ынталандыру;
- студенттерде қоғамның жеке ұмтылыстары мен қажеттіліктерін көрсететін құзыреттерді дамытуға ықпал ету қағидасы ;
- оқыту іс-шараларының тиімділігін арттыру;
- оқыту тиімділігін арттыру және ынталандыру;
- оқытушылардың академиялық құзыреттерін нығайту үшін мүмкіндіктерді қамтамасыз ету қағидасы ;
- студенттерді оқу бағдарламаларын әзірлеуге және сапаны қамтамасыз етуге белсенділігін арттыру;
- студенттің дербестігін арттыру қағидасы;
- жауапкершілікті арттыру және есеп беру;
- студент тарапынан оқу процесіне рефлексиялық тәсіл қолдану;
- оқытушы тарапынан оқу процесіне рефлексиялық тәсіл;
- студенттер, оқытушылар және әкімшілік арасындағы ашық диалогтарға қатысу;
- оқытудың жеке траекториясын дамыту үшін мүмкіндіктер беру;



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

- оқытудың түрлі стильдері үшін мүмкіндіктер беру қағидасы;
- оқытудың тиімді жолдарын әзірлеу.

Жоғарыда айтылған қағидаларға сүйене отырып, студенттік орталықтандырылған оқытудың негізгі қағидаттарын жүзеге асыру білім беру процесін жобалаудың және ұйымдастырудың оңтайлы әдісін ұсынып отыр, яғни:

- білім алушылардың түрлі қызмет түрлерін ұйымдастыруға басты назар аударылады;

- оқытушы оқу ақпаратын аудармашы емес, педагог-менеджер ретінде өзінің рөлін арттырады;

- ақпаратты оқыту құралы емес, қызметті ұйымдастыру құралы ретінде пайдаланады;

- білім алушы оқытушылармен қатар қызмет субъектісі ретінде әрекет етеді, ал оның жеке дамуы негізгі білім беру мақсаттарының бірі ретінде әрекет етіледі. Сонымен қатар, тұлғаға бағытталған тәсіл білім беру процесінде субъективті өкілеттіктерді қайта бөлуді қамтиды, бұл мұғалім мен студент арасындағы қарым-қатынастың өзгеруіне әкеледі, яғни екеуі де оқу процесінің субъектісіне айналады.

Жаңа тәсіл бойынша оқытушылар осы нәтижелерге қол жеткізу үшін қолданатын оқыту құралдары мен әдістеріне емес, білім, түсіну және қабілет тұрғысынан қабылданатын, студент үшін білім беру процесінің негізгі нәтижесіне айналатын оқу нәтижелеріне баса назар аударады. Оқу барысындағы ақпараттарды пассивті қабылдау мен есте сақтаудан арылып, студент қойылған мақсаттарды ең тиімді жолмен орындауға қабілетті тұлғаны қалыптастыру үрдісіне көшуі қажет. Студент субъект-субъектілік қатынастардың толыққанды мүшесі ретінде әрекет етеді, онда білім алушылар оқу жауапкершілігінің үлесін алады, олар мақсаттар мен оларға жету жолдарын таңдау кезінде бір-бірімен және оқытушымен бірге талқылап, өзара әрекеттеседі, сонымен бірге қолданыстағы дағдылар мен білімді пайдалану мен жетілдірудің ең жақсы жолдарын зерттей бастайды.

Студенттік орталықтандырылған оқыту-бұл білім берудің дәстүрлі түрлерімен байланысты проблемаларды женуге бағытталған, оқытушыға және оның үлесіне қарағанда студент пен қажеттіліктерге көбірек көңіл бөлетін және осы процеске қатысушылардың өзін-өзі тәрбиелеу, өзін-өзі анықтау қабілетін дамыту үшін мүмкін болатын жағдайлар жасалған кезде білім беру процесінің субъектілерінің өзара әрекеттесуін ұйымдастыруға негізделген білім берудегі тәсіл, тұрмыстық және кәсіптік қызмет саласындағы дербестік және өзін-өзі жүзеге асыру.

Студенттік орталықтандырылған оқытуды ұйымдастыру принциптері: студенттік орталықтандырылған оқыту тұрақты рефлексиялық процесті қажет етеді; студенттік орталықтандырылған оқытудың барлық жағдайларға сәйкес келетін бір шешімі жоқ болады; студенттер әртүрлі оқу стильдерін ұстануы керек; студенттердің әртүрлі сұрақтары мен қызығушылықтары бар; таңдау студенттік орталықтандырылған оқытудың тиімділігі үшін өте маңызды болады; студенттердің әртүрлі тәжірибесі мен негізгі білімі бар; студенттер өздерінің оқуын бақылауға шақырылады; студенттік орталықтандырылған оқыту "хабарлау" емес, "мүмкіндіктер жасау" дегенді білдіреді; оқыту студенттер мен оқытушылар арасындағы ынтымақтастықты қажет етеді.

Студенттік орталықтандырылған оқытуды жүзеге асыру кезінде студенттерде дамитын құзыреттер: әр түрлі ақпарат көздерінен, оның ішінде аудиториядан тыс білім алу тәсілдерін игеруге негізделген тәуелсіз танымдық қызмет саласындағы құзыреттілік; азаматтық-қоғамдық қызмет саласындағы құзыреттілік (азаматтың, сайлаушының, тұтынушының рөлдерін орындау); әлеуметтік-еңбек қызметі саласындағы құзыреттілік



(оның ішінде еңбек нарығындағы жағдайды талдау, өзінің кәсіби мүмкіндіктерін бағалау, еңбек қатынастарының нормалары мен этикасын бағдарлау, өзін-өзі ұйымдастыру дағдылары); тұрмыстық саладағы құзыреттілік (өз денсаулығының, отбасылық өмірдің және т.б. аспектілерін қоса алғанда).); мәдени-демалыс қызметі саласындағы құзыреттілік (жеке тұлғаны мәдени және рухани байытатын бос уақытты пайдалану жолдары мен тәсілдерін таңдауды қоса алғанда).

Жоғарыда айтылған мәселелерді қорытындылайтын болсақ:

1. "2010 трендтері: еуропалық жоғары білім берудегі он жылдық өзгеріс" есебінде студенттерге бағытталған оқытуды енгізуге байланысты келесі тенденциялар сипатталған [2].

- Оқытушыдан және оқытылатын нәрседен білім алушыға және зерттелетін нәрсеге назар аудару көзделген.

- Студенттерге орталықтандырылған оқыту тәсілі мұғалім мен оқушы арасындағы әртүрлі қатынастарды қамтиды, нәтижеде мұғалім оқытудың жауапкершілігі бірлескен және оқу процесін талқылайтын көмекші болады.

- Оқушылар жеке тұлға ретінде қарастырылады – олардың тәжірибесі, ерекшеліктері, қабылдау қабілеттері, қызығушылықтары мен қажеттіліктері ескеріледі.

- Оқушылар белсенді оқыту, рефлексия, сондай-ақ ойлап табылған заттар мен жаңалықтар арқылы өз мазмұнын "құрастырады".

- Негізгі дағдылар мен білімнің жоғары деңгейіне қол жеткізу мақсатында пәнаралық байланысқа баса назар аударылады.

- Студент не оқу керектігін таңдау процесіне қатысады.

- Студенттерге бағытталған оқыту кіріс факторларына қарағанда нәтижелерге көбірек көңіл бөледі.

- Оқу процесі тек білім беру ғана емес, сонымен қатар сыни ойлауды тереңірек түсіну және қалыптастыру болып табылады.

- Студентке орталықтандырылған - бағытталған тәсіл өмір бойы оқыту болжанатын аралас оқыту модельдерін дамытуға ықпал етеді.

Студентке орталықтандырылған-бағытталған тәсіл-бұл жеке және іс-әрекетке негізделген тәсіл, оның негізін ТМД елдерінің психологтары қалаған: Л.С. Выготский, А.Н. Леонтьев, С. Л. Рубинштейн, Б. Г. Ананьев. Осылайша, ғалымдар Болон реформаларынан әлдеқайда бұрын жеке тұлғаны іс-әрекеттің сипатын анықтайтын іс-әрекеттің субъектісі ретінде қарастырды. Оқыту орталығында білім алушының өзі-оның мотивтері, мақсаттары, қайталанбас психологиялық қоймасы орналасқан. Оқыту тәсілінің өзгеруі, ең алдымен, студенттерді оқу процесінің орталығына орналастыруға байланысты оқытушылар рөлінің өзгеруіне және осыған байланысты оқытуды ұйымдастыру мен бағалау әдістеріндегі өзгерістерге қатысты болмақ.

2. М. А. Акоповтың көзқарасы бойынша "студенттік орталықтандырылған оқыту осы процеске қатысушылардың өзін-өзі тәрбиелеу, өзін-өзі анықтау, дербестік және өзін-өзі жүзеге асыру қабілеттерін дамыту үшін барынша тұрмыстық салада және кәсіби қызмет саласында" мүмкін жағдайлар жасалған кезде білім беру процесінің субъектілерінің өзара іс-қимылын ұйымдастыруға негізделген.

3. Білім беру процесін басқарудың заманауи "студентке бағытталған" тәсілі студентпен серіктестік қарым-қатынасты қалыптастыруды көздейді, өйткені студенттің болашақ маман ретінде өзін-өзі тануы тек оқу процесінде ғана емес, сонымен бірге оның нәтижелерін бақылау процесінде де күрт артады. Мұндай қатынастар оқу жетістіктерінің деңгейіне де, бақылау рәсімдеріне де қойылатын талаптардың айқындығы мен



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

ашықтығымен, сондай-ақ студентпен "кері байланыстың" болуымен, нәтижелердің қол жетімділігімен және оларды барлық мүдделі тараптар үшін талдаумен сипатталуы тиіс.

Пайдаланылған деректер тізімі:

1. Жоғары оқу орындарындағы студентке орталықтандырылған оқытудың мәні. Абдигалпбарова У.М., Жиенбаева Н.Б., Сеитова А.Л. Материалы Международной научно-практической конференции. «Современные проблемы охраны природы и устойчивое развитие». Семей, Казахстан, (16 ноября 2020 года). С. 554-557.

2. Акопов М.А. Педагогические основы проектирования личностно-ориентированного обучения: автореф. дис. д-ра пед.наук : 13.00.01 / Алексеев Николай Алексеевич. Тюмень, 2007. - 42 с.

С.К.Ахметкалиева, к.техн.н., и.о.доцента,
кафедра Бизнес-технологии,
Высшая школа экономики и бизнеса,
КазНУ имени аль-Фараби (г.Алматы)

**СОВРЕМЕННЫЕ ТРЕНДЫ БИЗНЕС-ТЕХНОЛОГИЙ В СИСТЕМЕ
НЕПРЕРЫВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В КОНТЕКСТЕ ЦУР4: КАЧЕСТВЕННОЕ
ОБРАЗОВАНИЕ**

Аннотация: Современные тренды технологий - искусственный интеллект, дистанционное, онлайн и гибридное обучение, геймификация, игропедагогика, виртуальная и дополненная реальность, микро- и нанообучение, нейротехнологии, аддитивные технологии не просто меняют пространство обучающихся, они предвосхищают новые парадигмы образования, переосмысления роли педагога в системе непрерывного образования.

Технологии сами по себе не в состоянии привести изменения в образование, чтобы изменения произошли нам нужны правильные педагогические концепции и парадигмы образования. Новая парадигма в области образования является наиболее сильной на протяжении всей истории развития человечества, потому что это не просто реформирование и изменение существующей образовательной системы внутри нее самой, а это на самом деле реформа, происходящая в ситуации изменения всего пространства образования и цифрового скачка(поворота). И в этом цифровом мире определяются тренды бизнес-технологий для качественного образования.

Ключевые слова: парадигма образования, образовательные теории, непрерывное образование, качественное образование бизнес-технологии, цифровые компетенции.

Совершенствование образования в настоящее время представлена трендами по использованию бизнес-технологий в организациях, предлагающие образовательные услуги. Бизнес-технологии в образовании — это совокупность средств, процессов, операций, методов, процедур и четкой последовательности действий, которые служат для получения прибыли и доходов в различных формах [1], что предопределено эпохой цифровизации. Сегодня индивид с самого рождения не одинок в своем путешествии в обучении, он является уже включенным в целую социальную сеть, который постоянно поддерживается цифровым или виртуальным миром, где происходит и развитие, и обучение.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Обучение — это социальный процесс, проходящий в социальном окружении. Если мы хотим перейти от педагогики от передачи знаний от предыдущего поколения к последующему к педагогике построения и формирования собственных компетенций, то мы перестраиваем всю систему образования.

Сегодня трансформация происходит одновременно в образовательном пространстве, и в цифровой революции цивилизации. Различают 4 вида изменения [2]: 1) Преобразование теоретических основ образования; 2) Структурные изменения; 3) Изменение дидактических основ обучения; 4) Изменение пространства, в котором происходит образование и в том числе его цифровой компонент.

Ретроспектива образовательных теорий 19–20 века имеет конструктивистский подход к обучению:

1. Mana Jan Jaques Rousseau (1712–1778) «Ученик пассивный/Педагог пассивный»- *Эндогенетические теории*.

2. Maria Montessori (1870–1952) «Ученик активный/ Педагог пассивный»- *Ученик конструктор* собственного обучения.

3. Jean Piaget (1896–1980) «Ученик пассивный/ Педагог активный»- *Экзогенетические теории*. Обучающий подход.

4. Л.С.Выготский (1896–1934) «Ученик активный/ Педагог активный»- *Интеракционные теории/Подход совместного конструирования* обучения.

Прежде всего Л.С.Выготский отметил, что обучение является фундаментально социальным процессом, а не индивидуальным развитием обучаемого. Начнем с того, что есть два важнейших процесса в которых участвует обучаемый: первый процесс обучение, а второй процесс развития.

Истоки идеи непрерывного образования существуют со времен древних философов и представлены во взглядах Вольтера, Гете, Руссо, которые направлены на полноту человеческого развития. С середины 70-х годов во многих странах мира эта идея становится одним из главных векторов в развитии. Впервые термин “непрерывное образование” был озвучен в материалах генеральной конференции ЮНЕСКО в 1968 г. Развитие кибернетики и вычислительной техники в двадцатом веке превратили науку в главную производительную силу. В Советском союзе понятие «непрерывное образование» появилось в Постановлении ЦК КПСС и Совета министров СССР 1986 г. «О мерах по коренному улучшению качества подготовки и использования специалистов с высшим образованием в народном хозяйстве».

Выделяют три направления непрерывного образования:

1. Образование на протяжении всей жизни (lifelong learning, LLL).

2. Образование взрослых (adult education).

3. Непрерывное профессиональное образование (continuing vocational education and training) [1].

В настоящее время в Республике Казахстан осуществляется план реализации Концепции обучения в течение всей жизни (непрерывное образование), утвержденной от 08.07.2021г. по нескольким мероприятиям и по их индикаторам достижения (таблица 1) [2].

Таблица 1 - Целевые индикаторы мероприятий по реализации концепции непрерывного образования в РК

п/п	Мероприятие	Целевой индикатор
1	1.1 Развитие системы непрерывного образования, включая механизмы признания результатов неформального	Оценка навыков взрослого населения по результатам исследования PIAAC* (The Programme for the International Assessment



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

	обучения	for Adult Competencies): доля населения, достигшая 2 уровня читательских и математических навыков, составит в 2025 году - 70 %.
	1.2 Развитие навыков	
	1.3 Развитие системы сертификации и признания квалификаций и навыков	
2	Расширение охвата населения неформальным образованием через информационную работу и введение статистики и мониторинга непрерывного образования	Охват трудоспособного населения неформальным образованием увеличится с 17 % до 40 %: 2021 г. - 17 %, 2022 г. - 25 %, 2023 г. - 30 %, 2024 г. - 35 %, 2025 г. - 40 %.
3	Повышение цифровых компетенций граждан	Уровень цифровой грамотности населения в возрасте 6-74 лет: 2021 г. - 84,5 %, 2022 г. - 85 %, 2023 г. - 85,5 %, 2024 г. - 86 %, 2025 г. - 86,5 %

*The Programme for the International Assessment for Adult Competencies - представляет собой программу многоэтапной оценки навыков и компетенций взрослого населения трудоспособного возраста в 24 странах мира. Цель исследования: создание необходимой и достаточной статистической и аналитической базы для решения ключевых политических задач в области компетенций.

Концепция непрерывного образования содержательно включена в задачи и индикаторы ЦУР 4: Качественное образование «Обеспечение всеохватного и справедливого качественного образования и поощрение возможности обучения на протяжении всей жизни для всех». В сентябре 2015 года в ходе встречи на высшем уровне по устойчивому развитию, состоявшейся в Центральных учреждениях Организации Объединенных Наций в Нью-Йорке, 193 государства – члены Организации Объединенных Наций официально приняли новую программу в области устойчивого развития. «Образование — основное право человека, расширяющее его возможности. Образование способствует межкультурному диалогу и укрепляет уважение к культурному, религиозному и языковому разнообразию, которые являются важными факторами достижения социальной сплоченности и справедливости. Образование способно ускорить достижение всех Целей устойчивого развития и поэтому должно стать элементом стратегий по достижению каждой из них» (таблица 2) [3].

Таблица 2 - Задачи и индикаторы ЦУР4: Качественное образование

п/п	Задачи устойчивого развития в области образования	Индикаторы достижения
1.	4.1 Бесплатное начальное и среднее образование	1.1. Доля детей и молодежи по полу в конце начальной и средней школы, с наличием по крайней мере минимального уровня знаний в чтении и математике
2.	4.2 Равный доступ к качественному дошкольному обучению	2.1. Доля детей в возрасте до 5 лет, которые находятся в процессе развития в области здравоохранения, обучения и психосоциального благополучия. 2.2. Коэффициент охвата дошкольным образованием
3.	4.3 Равный доступ к недорогому профессионально-техническому и высшему образованию	3.1. Уровень участия молодежи и взрослых в формальном и неформальном образовании и обучении за предыдущие 12 месяцев



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

4.	4.4 Увеличить число людей, обладающих навыками для финансовой стабильности	4.1. Доля молодёжи и взрослых с навыками в области информационно-коммуникационных технологий
5.	4.5 Ликвидировать все виды неравенства в сфере образования	5.1. Индексы паритета для всех показателей образования
6.	4.6 Повсеместное умение читать и писать	6.1. Процент населения в данной возрастной группе, достигающий, по крайней мере, фиксированного уровня владения функциональной грамотностью и навыков счета
7.	4.7 Образование в сфере устойчивого развития и мировой гражданственности	
	4a. Создавать и совершенствовать доступные и безопасные учебные заведения	a.1. Доля школ, имеющих доступ к: электричеству, интернету для педагогических целей, компьютерам для педагогических целей, адаптированной инфраструктуре и материалам для учащихся с ограниченными возможностями
	4b. Увеличить количество стипендий для высшего образования, предоставляемых развивающимся странам	b.1. Объем официальной помощи в целях развития на стипендии по секторам и типу обучения
	4c. Увеличить число квалифицированных учителей в развивающихся странах	c.1 Доля учителей в дошкольном и школьном образовании, получившее по крайней мере минимальную подготовку

Цифровая грамотность — это набор знаний и умений, которые необходимы для безопасного и эффективного использования цифровых инструментов и технологий, а также ресурсов интернета и включает следующие компетенции по мероприятию 3- из таблицы 1 и индикатору 4.1- из таблицы 2:

1. Функциональные навыки;
2. Креативность;
3. Культурные и социальные основы;
4. Коллаборация;
5. Умение находить и отбирать информацию;
6. Эффективная коммуникация;
7. Е-безопасность.

Преимущества результатов внедрения цифровых технологий в образование: 1. Эффективный доступ к информации; 2. Возможность больше концентрироваться на потребности обучаемого и помогать в самоорганизации его обучения; 3. Создание креативной творческой среды; 4. Поддержка кооперативного совместного обучения; 5. Усиление навыков критического мышления; 6. Поддержка формирования автономных компетенций обучаемого, качество образования и творчества.

Концептуально, главным трендом в образовании является изменение всей парадигмы образования: переход от образования знаний к образованию компетенций: *личностные; социальные; метапредметные; жить и работать в изменениях.*

Старая парадигма образования, целью которой была передача информации от предыдущего поколения к последующему, то сейчас мы делаем максимальное ударение на формирование у индивида компетенции, предназначенного в 21 веке. Европейский союз



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

сформулировали 21 компетенцию, относящую к цифровому миру, которая разбита на 5 кластеров:

1. Информация

1.1 Просмотр, поиск и фильтрация информации

1.2 Оценка информации

1.3 Хранение и получение информации

2. Коммуникация

2.1 Взаимодействие через технологии

2.2 Обмен информацией и контентом

2.3 Вовлечение граждан в онлайн-общение

2.4 Сотрудничество через цифровые каналы

2.5 Сетевой этикет

2.6 Управление цифровой идентификацией

3. Создание контента

3.1 Разработка контента

3.2 Интеграция и доработка

3.3 Авторская доработка и лицензия

3.4 Программирование

4. Безопасность

4.1 Защитные устройства

4.2 Защита данных и цифровой идентификации

4.3 Защита здоровья

4.4 Защита окружающей среды

5. Решение проблем

5.1 Решений технических проблем

5.2 Выявление потребностей и идентификация технологических откликов

5.3 Инновации, создание и решение проблем с использованием цифровых инструментов

5.4 Устранение пробелов в цифровой компетентности

Дидактика новой парадигмы образования комбинирует существующие идеи интерактивного обучения с новыми реалиями цифрового мира. Обучение есть результат, продукт, процесс взаимодействия и совместного строения общего. Совместное построение обучения называется Со-построением. Идея совместного построения, со-построения, со-обучения, что означает человек не учится индивидуально, а учится с кем-то другими, вместе строят нечто в окружающем мире. Социальное взаимодействие представляет собой центральную категорию нашего подхода Со-построения. Если рассматривать процесс обучения отдельного индивида, то если раньше мы думали как ему помочь, как мотивировать его в процессе обучения, то сегодня говорим есть человек, есть окружающие его люди, есть взаимодействия и чтобы получить эффективность со-обучения одного человека мы начинаем вокруг него менять со-обучающихся вокруг него людей.

Если мы хотим говорить об эффективном процессе обучения, то теперь мы должны говорить об интерактивном процессе совместного построения знаний и это впервые в мировой дидактике мы рассматриваем обе стороны, как индивидов, обучающихся друг друга, так и индивида и педагога, как активных участников совместной деятельности. Педагог не только передает знания и даже не только консультирует обучаемого, а порой сам учится активно. Они вместе совместно что-то строят. И когда идет обучение группы людей совместно с педагогом, задача педагога организовать процесс таким образом, чтобы



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

каждый индивид мог предложить свой вклад в решение той или иной проблемы, чтобы совместны были эти возможности обсуждены, какие-то из них выбраны и использованы в дальнейшем движении.

Для того, чтобы построить эффективную образовательную систему должны фокусироваться на взаимодействии. Посмотрим на любую группу обучающихся в течение дня между ним может возникнуть 1000 взаимодействий. Как использовать эти взаимодействия на оптимизацию разных видов образования: Взаимодействия между обучаемым и педагогом, между группой и педагогом, между педагогом и родителем и, конечно, взаимодействие между самими обучаемыми. Все эти взаимодействия могут быть сделаны более эффективными и содержательными. Ко-Построение и Со-Обучение особенно актуально в присутствии современных цифровых технологий.

Изменение образовательных пространств и применение цифровых технологий влияет на образование, говоря о пространственном изменении мы говорим о том, что сегодня в образовательных учреждениях сами по себе образовательные помещения и пространства должны быть построены иначе. В учебном учреждении должна быть реализована идея пространств-обучения. Очень простое соображение: каждая точка, каждый участок помещения в этом здании — это место, где происходит обучение. Учебные пространства организованы таким образом, что они формируются в соответствии с потребностью группы для небольшой группы, для потока и т.д. Цифровой и физический аспекты разрешают правила выстраивания образовательного пространства и образовательной среды.

Комментируя экспертов в области цифровизации образования в РК хотелось бы подчеркнуть, что: «В центре любой цифровой трансформации должен быть человек и его персонализированный опыт. В случае школ и вузов – студент и его учебный опыт.

Цифровизация в образовании – это не автоматизация бухгалтерии, это не электронные пропуска или оцифровка уроков. Это расширение образовательных возможностей студента за счёт доступа к знаниям 24/7, персонализации обучения и коммуникаций в сообществе».

Для успешного проведения реформы образования в современном ключе необходимо создать условия в пяти направлениях:

- редизайн управления вузом;
- переподготовка преподавателей;
- развитие цифровой инфраструктуры;
- новые технологии оценивания прогресса студента;
- интеграция с дополнительным образованием.

Список использованных источников:

1. Анисимова Т. С., Шпилевая И. Е. Бизнес-технологии в образовании // Концепт. – 2015. – Спецвыпуск № 07. – ART 75128. – 0,5 п. л. – URL: <http://ekoncept.ru/2015/75128.htm>. – Гос. рег. Эл № ФС 77–49965. – ISSN 2304-120X.
2. https://sdg.openshkola.org/goal4_2017 -Открытая школа устойчивого развития.
3. Постановление Правительства Республики Казахстан от 8 июля 2021 года № 471 «План действий по реализации Концепции обучения в течение всей жизни (непрерывное образование)»
4. В.Э.Фтенакис Со-конструирование: методико-дидактический подход без пассивных участников// Мировой опыт. - 2014. с.58-65 (Перевод Эллы Емельяновой).



К.Б.Беков, старший преподаватель, зам.декана
по учебной, методической и воспитательной работе,
Факультет международных отношений,
КазНУ имени аль-Фараби (г.Алматы)

ОБЗОР СОВРЕМЕННЫХ ПОДХОДОВ К ВОПРОСУ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИИ В УПРАВЛЕНИИ ВЫСШИМ ОБРАЗОВАНИЕМ

Аннотация: Интеграция искусственного интеллекта (ИИ) в управление высшим образованием представляет собой революционный сдвиг в том, как вузы работают и взаимодействуют с обучающимися. В данной статье рассматриваются различные аспекты применения ИИ в высшем образовании, включая управленческие процессы, службы поддержки студентов и аналитику обучения. Благодаря автоматизации рутинных задач, персонализированному обучению и анализу данных технологии искусственного интеллекта открывают возможности для повышения операционной эффективности и улучшения результатов обучения. Однако этические соображения, касающиеся конфиденциальности, прозрачности и справедливости данных, требуют пристального внимания. Изучая потенциальные преимущества и проблемы внедрения ИИ в управление высшим образованием статья призвана обратить внимание на необходимость лучшего понимания того, как ИИ может формировать будущее управления в высших учебных заведениях.

Ключевые слова: искусственный интеллект, генеративный искусственный интеллект, персонализированное обучение, оптимизация, аналитика.

Введение:

Бурное развитие информационных систем нового поколения, называемых «искусственным интеллектом», общепризнанно рассматривается в качестве новой технологической революции [1]. Эта революция в использовании искусственного интеллекта (далее ИИ) стремительно охватывает различные сферы и неизбежно окажет решающее влияние на все аспекты высшего образования.

В контексте управления высшим образованием можно дать следующее определение ИИ – искусственный интеллект, который может учиться на существующем контенте для создания нового, реалистичного контента на основе предоставленных данных, не повторяя его. Генеративный ИИ может создавать новые медиа и языки, такие как изображения, видео, музыка, речь, текст и программный код. Современный генеративный ИИ реагирует на подсказки естественного языка, а не на традиционный язык программирования. Одной из наиболее распространенных форм ИИ, влияющих на высшее образование, является генеративный ИИ. [2].

Революция в использовании ИИ характеризуется следующими отличительными чертами:

- вместо передачи и хранения информации как это было в ходе предыдущей технологической революции, теперь технологии могут сами генерировать информацию;
- системы ИИ являются весьма доступными, в отличие от других продвинутых технологий прошлого, уже сейчас ИИ могут пользоваться простые люди по всему миру;
- системы ИИ могут обучаться и приобретать знания примерно тем же путем что и люди, при этом они могут оперировать гораздо большим объемом данных.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

На сегодня ИИ революция затрагивает все больше сфер человеческой деятельности и по признанию ряда изданий образование входит в топ-5 индустрий, которые получают наибольшую пользу от использования ИИ [3].

Среди главных преимуществ ИИ в сфере образования выделяют персонализацию образования, автоматизацию административных процессов и повышение эффективности образовательных процессов.

Тем не менее широкое и стремительное использование ИИ в системе высшего образования породило дискуссии в академической и управленческой среде. Эти споры во многом были сфокусированы вокруг вопросов этичности использования ИИ в учебной и научно-исследовательской деятельности. В то же время, перспективы и проблемы применения ИИ в управлении высшим образованием, на мой пока что отошли на второй план. Например, в кратком руководстве ЮНЕСКО «ChatGPT и искусственный интеллект в высшем образовании» в разделе «административное управление» упоминаются лишь несколько областей применения ИИ:

- ответы на запросы абитуриентов или интересующихся;
- помощь студентам в регистрации на курсы, выполнении
- требований к курсу, проверке административной информации (например, расписания экзаменов, мест проведения занятий);
- поиск новостей, источников и другой информации;
- отправка напоминаний или уведомлений;
- перевод информации для иностранных студентов/персонала. [4]

Таким образом несмотря на значительный потенциал использования ИИ в системе высшего образования, именно управленческий аспект отсеется наименее исследованной темой и является объектом дискуссий среди специалистов.

Критический обзор литературы:

Существующая литература способна дать широкое представление о влиянии ИИ на современное высшее образование, от создания платформ онлайн-обучения до более специализированных сфер применения ИИ для персонализированного обучения и автоматизации управления. Тем не менее публикации оказались не способны в полной мере отобразить революцию в области ИИ в том виде, в каком мы его видим сейчас. Несмотря на то, что цифровая трансформация широко обсуждалась, исследования прошлых лет не ставили ИИ в центр процессов трансформации в высшем образовании. Поиск литературы для этой статьи проводился с целью корректировки существующих подходов в свете революции генеративного ИИ и футуристических предсказаний вокруг этой темы.

Основные сферы применения ИИ в системе управления высшим образованием:

Одной из основных областей, в которой ИИ добивается значительных успехов в управлении высшим образованием, является *оптимизация административных процессов*. Такие задачи, как прием обучающихся и связанные с этим процедуры зачисления, планирование и обработка финансовых операций, могут быть обременительными и отнимать много времени. Однако системы на базе искусственного интеллекта могут автоматизировать многие из этих процессов, снижая административную нагрузку и высвобождая время сотрудников и преподавателей.

Например, алгоритмы искусственного интеллекта могут анализировать большие объемы данных для прогнозирования тенденций набора, помогая учебным заведениям оптимизировать расписание занятий и распределение ресурсов. Аналогичным образом, чат-боты, работающие на основе обработки естественного языка, могут обрабатывать



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

обычные запросы студентов относительно поступления, регистрации и финансовой помощи, обеспечивая мгновенную поддержку 24 часа в сутки, 7 дней в неделю.

Чат-боты способны предоставить абитуриентам немедленные персонализированные ответы на запросы и могут помочь сориентироваться в процессе подачи заявления. Прогнозная аналитика поможет членам приемной комиссии расставлять приоритеты среди абитуриентов, которые более остальных настроены на поступление и с наибольшей вероятностью зачислятся, рассчитать сумму необходимой студентам финансовой поддержки и оценить вероятность того, что они закончат обучение.

Инструмент на базе искусственного интеллекта под названием Element451 использует поведенческие данные для оценки потенциала обучающихся. По заявлению компании разработчика анализ поведенческих моделей в 20 раз точнее, чем использование только демографических данных. [5]

Более того, алгоритмы ИИ могут гораздо больший объем документов на зачисление, сортируя их по оценкам, результатам тестов и внеклассной деятельности, экономя время и усилия членов приемных комиссий. После поступления студентов инструменты искусственного интеллекта могут помочь обучающимся с регистрацией на дисциплины и своевременной оплатой. ИИ также помогает с дополнительными задачами, такими как оформление виз, распределение студенческого жилья и – и все это индивидуально для каждого студента.

Еще одним важным аспектом управления высшим образованием является *поддержка обучающихся*. Инструменты искусственного интеллекта играют ключевую роль в персонализированном обучении, адаптивном обучении и академическом консультировании. Анализируя данные по обучающимся и их модели поведения, алгоритмы искусственного интеллекта могут выявлять студентов из группы риска и предлагать целевые меры для улучшения показателей посещаемости и успеваемости.

Более того, виртуальные помощники и чат-боты, управляемые искусственным интеллектом, могут предлагать студентам персонализированные рекомендации, помогая им ориентироваться в политике курса, выбирать подходящие образовательные программы и получать доступ к службам поддержки. Эти виртуальные помощники также могут способствовать горизонтальному сотрудничеству, предоставляя студентам платформы для групповых обсуждений, учебных занятий и совместной работы над проектами.

Обучающиеся с особыми образовательными потребностями, такими как студенты с дислексией, СДВГ и аутизмом, могут извлечь выгоду из инструментов ИИ, которые выявляют закономерности, которые могут проявляться обучающимися и которые соответствуют конкретным задачам обучения. Тогда университеты смогут сделать задания и экзамены более адаптированными и доступными. [5]

Аналитика обучения, основанная на алгоритмах искусственного интеллекта и машинного обучения, способна дать ценную информацию об успеваемости обучающихся и результатах обучения. Анализируя данные из систем управления обучением, онлайн-оценок и взаимодействия студентов, учебные заведения могут получить более глубокое понимание прогресса обучающихся, уровня вовлеченности и проблемных областей.

Прогнозная аналитика может прогнозировать показатели успеваемости обучающихся и выявлять закономерности, которые коррелируют с академической успеваемостью. Эта информация позволяет преподавателям адаптировать учебные стратегии, обеспечить своевременное вмешательство и предложить индивидуальную поддержку обучающимся, которые могут испытывать трудности в учебе.

Системы управления данными на базе ИИ также могут собирать и анализировать данные о показателях ППС, например на основе анализа отзывов обучающихся.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Предвзятость оценок, сообщаемых самими обучающимися, всегда была проблемой при оценке эффективности преподавания; ИИ может предоставить соответствующие данные для триангуляции. Это может помочь определить области, в которых преподавателям может потребоваться дополнительная поддержка или обучение для улучшения своих педагогических навыков.

Данные об использовании ресурсов, например, о потреблении энергии, можно проанализировать для оптимизации управления ресурсами в университете. Определив области, где потребление энергии может быть сокращено, университет может реализовать меры по энергосбережению и снижению затрат.

Кроме того, аналитика обучения может служить основой для разработки учебных программ и разработки учебных материалов, помогая преподавателям совершенствовать учебные материалы, методы оценки и учебные мероприятия, чтобы лучше удовлетворять потребности обучающихся.

Скептические оценки перспектив использования ИИ в управлении высшим образованием также широко представлены среди исследователей. Во-первых, это *вопросы этики и конфиденциальности*. Хотя интеграция ИИ в управление высшим образованием дает множество преимуществ, она также поднимает важные вопросы этики и конфиденциальности.

Генеративный ИИ связан с присущими ему рисками, включая вопросы точности, предвзятости, рисков мошенничества и устойчивости. Например, ChatGPT и аналогичные инструменты не соответствуют законам о защите данных и авторских правах. Вузам необходимо будет пристально отслеживать эти потенциальные проблемы с внедрением и использованием ИИ. Среди аспектов использования ИИ наибольшую озабоченность вызывают:

- отсутствие прозрачности: модели генеративного искусственного интеллекта и ChatGPT непредсказуемы, и компании, занимающиеся искусственным интеллектом, сами не всегда понимают, как они работают;

- точность: генеративные системы ИИ могут выдумывать ответы. Вузам необходимо будет проработать критерии определения точности, уместности и полезности данных, генерируемых или обрабатываемых ИИ, прежде чем полагаться на информацию или публично распространять ее;

- предвзятость: вузам необходимо будет внедрять политику или средства контроля для выявления и систематизации предвзятых результатов в соответствии с политикой организации и соответствующими нормами законодательства;

- кибербезопасность и мошенничество: вузы должны быть готовы к использованию злоумышленниками генеративных систем искусственного интеллекта для кибератак и мошеннических атак и обеспечить введение средств контроля, смягчающих последствия;

- устойчивое развитие: вузы должны выбирать поставщиков, которые сокращают потребление электроэнергии и используют источники возобновляемой энергии, чтобы смягчить воздействие на их цели устойчивого развития.

Вузы должны обеспечить прозрачность сбора и использования данных учащихся, защиту прав на неприкосновенность частной жизни и соблюдение нормативных рамок. По данному направлению текущее законодательство к сожалению сильно отстает темпов развития технологий и на данный момент не в полной мере соответствует требованиям по защите персональных данных.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Более того, существует необходимость в постоянном диалоге и сотрудничестве между заинтересованными сторонами, включая ППС, администрацию, обучающихся и государственных органов, для установления этических принципов и передового опыта ответственного использования ИИ в высшем образовании.

Поскольку ИИ становится все более распространенным в вузах, возникают опасения по поводу его надежности и этических последствий. Системы ИИ, такие как ChatGPT, полагаются на огромные объемы данных. Однако им может не хватать контекста, что приводит к потенциально вводящим в заблуждение объяснениям или неверным цитатам. Эти неправильные интерпретации могут препятствовать обучению и объективной оценке результатов обучения, что может вызвать недопонимание и путаницу.

Закключение. Внедрение технологий искусственного интеллекта в управлении высшим образованием открывает огромные перспективы для повышения эффективности, улучшения успеваемости студентов и преобразования опыта обучения. Используя решения на основе искусственного интеллекта для административных задач, служб поддержки студентов и аналитики обучения, учебные заведения могут способствовать более инклюзивному, персонализированному и основанному на данных подходу к образованию.

Тем не менее, важно действовать вдумчиво, решая этические проблемы, защищая права на неприкосновенность частной жизни и обеспечивая равный доступ к ресурсам на основе искусственного интеллекта для всех студентов. Благодаря стратегическому планированию, сотрудничеству и постоянной оценке высшие учебные заведения могут использовать весь потенциал ИИ для удовлетворения растущих потребностей учащихся 21-го века и дать им возможность добиться успеха во все более сложном и взаимосвязанном мире.

Несмотря на все споры вокруг использования ИИ в сфере управления высшим образованием, генеративный ИИ стал уже прочно вошел образовательную систему. И по совокупности доводов за и против использования ИИ можно констатировать что потенциальные преимущества все же перевешивают риски и ИИ может способствовать значительному прогрессу в сфере управления высшим образованием. В пользу данного утверждения можно привести тот факт, что ЮНЕСКО исходит из того, что «Технологии искусственного интеллекта (ИИ) обладают значительным потенциалом для решения важнейших проблем современного образования, внедрения инновационных методов в педагогические и учебные практики, и, наконец, для ускорения прогресса в достижении ЦУР 4». [6]

Список использованных источников:

1. Mustafa Suleyman. How the AI Revolution Will Reshape the World// <https://time.com/6310115/ai-revolution-reshape-the-world/> [Дата обращения: 30.01.2024 г.]
2. Benefits, Challenges, and Sample use cases of Artificial Intelligence in Higher Education// <https://www.insidehighered.com/sites/default/files/2023-10/Benefits%2C%20Challenges%2C%20and%20Sample%20Use%20Cases%20of%20AI%20in%20Higher%20Education.pdf> [Дата обращения: 30.01.2024 г.]
3. Using AI to improve efficiency in higher education// <https://www.timeshighereducation.com/campus/using-ai-improve-efficiency-higher-education> [Дата обращения: 30.01.2024 г.]
4. «ChatGPT и искусственный интеллект в высшем образовании». Краткое руководство// https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000385146_rus [Дата обращения: 26.01.2024 г.]



5. Drozdowski Mark J. 5 Ways Artificial Intelligence Will Transform Higher Education// <https://www.bestcolleges.com/news/analysis/5-ways-ai-will-transform-higher-education/> [Дата обращения: 26.01.2024 г.]

6. Технологии искусственного интеллекта в образовании. Руководство для лиц, ответственных за формирование политики// <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000382446> [Дата обращения: 26.01.2024 г.]

Б.Н.Джубатова, фил.ғ.д., доцент,
Таяу Шығыс және Оңтүстік Азия кафедрасы,
Филология факультеті,
эл-Фараби атындағы ҚазҰУ (Алматы)

ЗЕРТТЕУ УНИВЕРСИТЕТІНДЕГІ ГУМАНИТАРЛЫҚ БАҒЫТТАҒЫ ҒАЛЫМНЫҢ САНДЫҚ МӘДЕНИЕТІ

Аңдатпа: Мақалада сандық технологиялар заманындағы гуманитарлық ғылымдар бағытындағы ғалымның сандық мәдениеті сипатталады. Әлемдегі гуманитарлық ғылымдардағы бетбұрыстар мен пәнаралық бағыт - Сандық гуманитаристикаға қысқаша шолу жасалады. Зерттеу университетіндегі гуманитарлық сала ғалымдарының сандық құзыреттерін дамыту туралы автордың көзқарасы келтіріледі.

Тірек сөздер: сандық гуманитаристика, сандық мәдениет, зерттеу университеті, гуманитарий

XXI ғасыр сандық технологияның қарқынды дамуымен ерекшеленетіні бәрімізге мәлім. Қазіргі күні сандық технология адам өмірінің барлық саласына – білім беру, денсаулық сақтау, банк жүйесі, маркетинг, әлеуметтік желілер т.с.с. - еніп, мықтап орын алып та үлгерді. Білімді жасау, талдау мен таратуда сандық технологиялар адам баласына теңдесі жоқ мүмкіндіктер ұсынуда. Осындай жағдайда мәдени, тарихи жад, бірегейлік, мәліметтердің құпиялығын сақтау мен қауіпсіздігін қамтамасыз ету, коммуникация және шығармашылық мәселелерінде гуманитарлық ғылымдардың да рөлі артып отыр. Сондықтан қазіргі гуманитарлық ғылыми зерттеулерде сандық технологиялар пайдаланып қана қоймай, гуманитарийлер осы технологиялардың адамның санасына, ойлауына қалай әсер етіп жатқанын зерттеуге үлкен мән беріп отыр.

Ойымыз жүйелі болу үшін, ең алдымен, *сандық мәдениет* (цифрлық мәдениет деп те аударылып жүр) ұғымына тоқталайық: “Цифровая культура - совокупность компетенций, характеризующих способность использования информационно-коммуникационных технологии для комфортной жизни в цифровой среде, для взаимодействия с обществом и решения цифровых задач в профессиональной деятельности” [1]. Байқап отырғанымыздай, сандық мәдениет құзыреттермен тікелей байланысты, яғни білімдер мен дағдылардың жиынтығын қамтитын ұғым, сондықтан сандық мәдениет пен құзірет ұғымдарын синонимдер деп түсінуге болады. Ал сандық мәдениетті тәрбиелеудің шарты сандық органы қалыптастыру болмақ. Қазақстанның жоғары білім кеңістігінде университет оқытушыларының сандық мәдениетін қалыптастыруға пандемия қатты әсерін тигізіп, бұл мәселеде көптеген іс-шаралар атқарылуда. Мысалы, эл-Фараби атындағы қазақ ұлттық университетіндегі Академиялық мәселелер департаменті жанындағы Академиялық және цифрлық инновациялар кеңсесі



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

оқытушының сандық мәдениетін қалыптастыру мен дамыту ісімен табысты түрде айналысып келеді.

Кеңсенің негізгі міндеттері:

1. “Университеттің ашық және қашықтықтан білім беру саласындағы білім беру қызметін дамытудың басым бағыттарын айқындайды.

2. Университетте ҚБТ қолдана отырып оқытуды ұйымдастыру қағидаларына сәйкес оқыту процесінің тиімділігін арттыру мақсатында білім беру процесіне академиялық және цифрлық инновацияларды енгізуді ұйымдастырады.

3. Университеттің онлайн ашық және қашықтықтан білім беру платформаларын дамытады.

4. ... білім беру процесіне академиялық және цифрлық инновацияларды енгізуге байланысты консультациялық қызметтерді, оқыту жөніндегі қызметтерді және өзге де қызметтерді жүзеге асырады” [3].

Университет кеңсесі белгіленген міндеттеріне сай оқытушылардың сандық мәдениетін қалыптастырып, дамыту жолында жүйелі жұмыс атқарып келеді. Білім беру платформаларын, сандық инструменттерді, жасанды интеллекті оқу процесіне тиімді пайдалану мәселелеріне арналған, педагог біліктілігін жетілдіруге бағытталған курстар, мастер-кластар жүйелі түрде өткізіліп келеді. Егер университет оқытушысының қызметінің негізін педагогикалық және ғылыми-зерттеу жұмыстары құрайтын болса, зерттеу университеті статусы ғылыми компонентті алдыңғы планға шығаратыны анық.

Зерттеу университеті ғылыми зерттеулер, жаңа оқу жоспарлары мен жаңа әдістерді қолдана отырып оқыту арқылы білімді таратуға елеулі үлес қосады. Ғылыми зерттеулер оқу процесінің ажырамас компонентіне айналады, ең өзекті ғылыми зерттеулер жүргізеді, олардың нәтижелері беделді ғылыми басылымдарда жарияланады, жаңа технологиялар мен инновациялардың дамуына елеулі үлес қосады. Осы тұрғыдан келгенде гуманитарлық ғылымдар бағытындағы зерттеушілердің сандық мәдениетін көтеру мәселесі өзектілікке ие. Бұл гуманитарлық ғылымның артта қалғанын білдірмейді, керісінше, гуманитарийлердің үлкен әлеуетін жаңа деңгейге көтеріп, зерттеулерде қолданылатын сандық әдістерді, инструменттерді дұрыс та тиімді меңгеруіне көңіл бөлу арқылы, гуманитарлық ғылымды жаңа деңгейге көтеру қажеттігін айтқымыз келеді. Бұлай деуге сандық ғасырдағы әлемдегі гуманитарлық ғылымдардың жетістіктері негіз бола алады.

Сандық технологиялардың дамуы нәтижесінде қазіргі гуманитарлық ғылымдарда "сандық гуманитарлық ғылым» (Digital Humanities) деген жаңа бағыт пайда болды. Digital Humanities - гуманитарлық, әлеуметтік және математикалық, яғни нақты ғылымдардың зерттеу әдістемелері мен тәжірибесінің бірігуінен пайда болған пәнаралық зерттеу саласы. Оның мақсаты - гуманитарлық ғылым мен білім берудегі сандық, ақпараттық коммуникациялық технологияларды пайдалану мүмкіндігі мен әсерін зерттеп, түсіндіру.

«Сандық гуманитарлық ғылымдардың» немесе “Сандық гуманитаристиканың” басты ерекшелігі - гуманитарлық және мәдени-әлеуметтік зерттеулерде компьютерлік әдістер мен сандық ресурстарды пайдалануында. Бұл пәнаралық бағыттың өкілдері - информатиканың әдістерін, ұғымдары мен технологияларын меңгерген зерттеушілердің жаңа буыны.

“Сандық гуманитаристика” немен айналысады? Бұл - сандық технологияларды пайдалану салдарын зерттеу, сандық технологиялардың беретін мүмкіндіктері мен шектеулеріне сыни талдау, жасау, мәдени мұра мәселесімен айналысу, шығармашылық форматтарын, жаңа медиа құру, сандық кітапханалар, мұрағаттар, мұражайлар құру сияқты істерде гуманитарлық білімі бар қызметкерлер мен ғалымдардың ақпарат саласындағы мамандармен тізе біріктіре отырып жұмыс жүргізуді қажет ететін бағыт.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Оның кең тараған әдістері - мәтінге сандық талдау жасау, мәліметтерді визуализациялау, геокеңістікті модельдеу.

“Сандық гуманитаристиканың” дамуымен қатар, гуманитарийлерде “оның болашақта дәстүрлі гуманитарлық ғылымдарды ауыстыруы мүмкін” деген қорқыныш та орын алуда. Дегенмен, ғалымдардың пікіріне сүйенер болсақ, олар гуманитарлық мазмұн алдыңғы орында тұратынын, ал компьютерлік технологиялар гуманитарлық ғылымдарға көмектесіп, одан кейінгі екінші планда тұратынын алға тартады.

Сандық инструменттер маңызды, алайда гуманитарлық міндеттер маңызды болудан қалған жоқ. Зерттеулерде гуманитарлық әдіснама басымдыққа ие. Алайда сандық технологияларды меңгергендер мен меңгермеген ғалымдар арасындағы айырмашылық барынша айқын көріне бастағанын мойындау керек. Гуманитарлық ғылымдардағы трансформацияның негізгі аспектісі осымен байланысты. Сандық гуманитарлық ғылымдар – гуманитарлық ғылымдардағы дәстүрлі бағыттарды ауыстыру не одан бас тарту емес, филологиялық, тарихи, мәдени әлеуметтік құбылыстарды интерпретациялауда жаңа технологияларды жасау және пайдалану.

Қазіргі кезде “Сандық гуманитаристика” Еуропа елдері мен АҚШ-тағы алдыңғы қатарлы университеттерде бар. Мысалы, Калифорния университетінде бірқатар орталықтар және институттар сандық гуманитарлық ғылымдарға қолдау беру мақсатында жұмыс істейді екен. Лондондағы Корольдік колледжде сандық гуманитарлық ғылымдар факультеті бар. Гуманитарлық ғылымдар мен өнерде сандық технологияларды пайдалануда әртүрлі қосымшалар жасауға, интернеттен ақпарат іздеп, табуға арналған, сандық қоғам мен мәдениет саласы бойынша магистрлік бағдарламалар, докторлық бағдарламалар бар. Кембриджтегі сандық желі сандық технологияға қызығушы мамандарды біріктіріп қана қоймайды, сонымен бірге оларды пайдалану қоғам мен адам санасына қалай әсер ететінін зерттеумен айналысады.

Осындай қозғалыс көрші Ресейде де бар. Ресей зерттеушілері бұл бағытты дамытуға қызығушылық танытуда. Томск университетінде «гуманитарлық және тарихи информатика компьютерлік лингвистика, электронды кітап шығару, мәдени коллекциялар немесе топтамалар базасын жасау т.с.с. мәселелермен айналысуда. Болашағы үлкен бағыттар қатарына мәдениет нысандарын 3D модельдеу, үлкен мәліметтерді өңдеу, визуализациялаудың сандық тәсілдерін пайдалану жатады. Осының бәрі бүгінгі күні сандық технологияларды, компьютерлік әдістерді пайдаланбай, гуманитарлық ғылымдарды дамыту мүмкін еместігін алға тартады.

Зерттеудің сандық инструменттері мен әдістерін пайдалану гуманитарийлерге не береді? Бұл, ең алдымен, гуманитарлық ғылымдар саласындағы зерттеу базасын кеңейтуге көмектеседі; компьютерлік визуализация, автоматты өңдеу т.б. мәселелермен айналысатын мамандардың, оқытушылар мен ғалымдардың коллаборациясына әкеледі біріктіреді қажеттігін көрсетеді; компьютерлік технология мен ақпараттар маманы және гуманитарлық саладағы мамандардың бірлестігі осы екі ғылымның бірігуінің синергиясы ретіндегі пәнаралық жаңа саланың пайда болуына әкелуі мүмкін.

Олай болса, ХХІ ғасырдағы гуманитарий-ғалым қандай болуы керек? Әрине, бүгінгі гуманитарлық бағыттағы ғалымның технологиялық, әлеуметтік, мәдени, интеллектуалды дағдылары болуы керек. Бұл деген сөз «сауатты, техникалық дағды, модель құра білу, визуализация жасау, үлкен деректер базасымен жұмыс істей алу, технологияларды таңдауда сыни талдау жасай білуге қабілеттілікті танытады. Қазіргі заманғы зерттеуші мультимедиялық материалдар, метадеректер секілді жаңа деректермен жұмыс істеу, модельдеуді, сыни талдау жасауға қажет инструментарийлерді меңгеруі, үлкен деректермен жұмыс істеу дағдыларын меңгерудің мағызы зор.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Digital humanities қазіргі таңда гуманитарлық саладағы зерттеулерде заманауи құралдарды пайдалану мүмкіндігіне жол ашуда. Мысалы, Стенфорд университетінде мамандар арнайы сайт құрып, жас ғалымдар үшін сандық құралдарды, бағдарламалар мен әдістерді үйрету арқылы гуманитарлық ғылымдар мүмкіндігін кеңейтуді көздейді. Сайтта орналастырылған материалдар арнайы әдістерді пайдалану, идеялар мен құралдар, гуманитарлық ғылымдардағы жаңа құралдардың потенциалын талқылау, баға беру, комментарий қалдыру секілді әрекеттері арқылы қатыса алады.

Зерттеушілердің жаңа толқынын тәрбиелеу - университет қызметіндегі басым бағыттардың бірі. Алайда бүгінгі күні жаңа сандық технологияларды меңгеру мен пайдалану оқу процесінде жолға қойылған. Ал гуманитарлық ғылымдар саласындағы зерттеулерде статистикалық, компьютерлік әдістерді қолдану, технологияларды меңгеру мәселесі әрбір ғалымның өзінің жеке ісі ретінде қалып отыр. Сондықтан гуманитарий ғалымдардың бұл бағыттағы ғылыми күзіреттерін қалыптастыру – өзекті мәселе. Оны жүзеге асыру жолдарын қарастыратын инфрақұрылым қажет-ақ.

Әлемдік практикада мұндай құрылымдарды бірліктердің университеттердің көбінде бар. Жаңа құрылымдық бірлік ашу керек пе, не болмаса бұрыннан бар орталық не кеңсе қызметінің бағыттарын кеңейту керек пе - бұл университет басшылығының күзіретіндегі мәселе. Ол Орталық не лаборатория болып аталуы мүмкін, қалай аталғанда да гуманитарлық ғылымдардағы зерттеулерде сандық технологияларды, жаңа сандық зерттеу әдістерді пайдалануға, жаңа зерттеу технологияларын меігеруге көмек көрсетуі тиіс.

Мұндай орталық не лабораторияның арнайы сайты болуы шарт, себебі гуманитарлық ғылымдар мүмкіндігін кеңейтетін сандық инструменттер, бағдарламалар мен әдістер орналастырылып, әрбір ғалымның онымен танысуына жағдай жасалады. Сайтта жаңа бағдарламалардың мүмкіндіктерін, олардың кемшіліктері мен артықшылықтарын талқылауға болады.

Сандық гуманитаристикадағы сандық технологияларды меңгертуге арналған арнайы пәнді әлеуметтік-гуманитарлық бағыттағы оқу бағдарламаларына енгізу жағы, тіпті жаңа бағдарлама жасау [4] жағы қарастырылса да артық болмас еді уылу қажеттігі бар.

Пайдаланылған деректер тізімі:

1. Михайлова Е.Г. Цифровая культура// Международная деятельность ИТМО [сайт]. URL: https://int.itmo.ru/uploads/dc/dc_bak.pdf (оқылған күні: 07.02.2024)
2. Farabi University [сайт]. Режим доступа: <https://farabi.university/university/structural-divisions/26?lang=kz>
3. Можаяева Г.В. Цифровой поворот в гуманитарных науках [электронный ресурс]. Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/digital-humanities-tsifrovoy-povorot-v-gumanitarnyh-naukah/viewer> (дата обращения 06.02.2024)
4. Манифест Digital Humanities [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://tcp.hypotheses.org/501> (дата обращения: 07.02.2024).



Д.К.Езимова, 2 курс магистранты,
Ж.Б.Аширова, PhD, доцент м.а.,
Биофизика, биомедицина және нейроғылым кафедрасы,
Биология және биотехнология факультеті,
ал-Фараби атындағы ҚҰУ (Алматы қ.)

БИОЛОГИЯ САБАҒЫНДА ДӘРІЛІК ӨСІМДІКТЕРДІ ОҚЫТУДА ЗАМАНАУИ ЦИФРЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯНЫ ҚОЛДАНУ ӘДІСТЕМЕСІ

Аңдатпа: Мақалада биология пәні бойынша дәрілік өсімдіктерді оқыту процесінде цифрлық технологияларды пайдалану зерттеледі. Зерттеу цифрлық білім беру ресурстарын пайдалана отырып, биология пәнінен оқу тапсырмаларының әдістемесін әзірлеуге және сынақтан өткізуге бағытталған. Зерттеу әдістері ретінде сауалнама, тестілеу, педагогикалық эксперимент қолданылды. Биология пәні мұғалімдеріне оқу іс-әрекетінде цифрлық білім беру ресурстарын сауатты пайдалануға мүмкіндік беретін әдістеме қажет екені анықталды. Мақалада цифрлық білім беру ресурстарын пайдалана отырып, биология пәнінен оқу тапсырмаларын әзірлеу әдістемесі берілген. Әдістemenің тиімділігі бақылау және эксперименттік топтардағы студенттерді тестілеу нәтижелерімен расталады: студенттердің әмбебап оқу әрекетінің (ӘБ) даму деңгейі айтарлықтай өсті, жобалық дағдылары бар студенттердің үлесі артты. жеке білім беру бағытын жобалауға, сол арқылы білім алушының жеке басының білім беру қажеттіліктерін қанағаттандыруға; білім алушыларды электрондық ресурстардың белсенді тұтынушыларына ғана емес, жаңа ресурстарды жасаушыларға да айналдыруға мүмкіндік береді.

Тірек сөздер: цифрлық технология; joYTEKA;umaigra,ақпараттық технологиялар; білім беру; биология; тестілеу; сауалнама.

Қазіргі таңда оқу үдерісінде кең қолданыста енгізіліп жатқан цифрлық технологиялар көкейкесті мәселелердің тоғысында пайда болып, оқу үдерісіндегі әдістемелерге жаңаша тұрғыдан қарап, оны үздіксіз жаңғыртуға бағытталады. Осыған орай кез-келген студенттің қабілетіне қарай білім беруді, оны дербестікке, ізденімпаздыққа, шығармашылыққа тәрбиелеуді жүзеге асыратын заманауи инновациялық технологияны меңгеруге ұмтылуы керек. Еліміздің тұңғыш президентіміз Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан-2050» стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына кезекті жолдауының баға жетпес құндылығы айқын бағыт-бағдар үлгісі ретінде ұсынуда. Демек, «Қазақстан – 2050» стратегиясы құбылмалы тарихи жағдайдағы жаңа Қазақстан үшін жаңа саяси бағыт өлшемі. «Қазақстан – 2050» бағдарламасының басты мақсаты еліміздің ХХІ ғасырдың ортасында әлемнің ең дамыған 30 елінің қатарына енуі болып табылады.

Қазіргі таңда білім деңгейіне өте жоғарғы деңгейде көңіл аударуда. Сол себепті цифрлық технологиялар арқылы білім беру білім деңгейін жоғарлатуға берілген үлкен мүмкіндік болып саналады. Дәстүрлі білім беруді алғы шарттарын негіз етіп алып оған инновациялық технологиялармен толықтырсақ білім берудің жаңа қадамдарына жол ашам. Қазіргі цифрлық технологиялардың дамып жатқан заманында көптеген электронды құрылғыларды пайдалану әдетке айналды. Жас ұрпаққа да осындай қасиеттер тән. Олардың өмірінде объективті шындықтан гөрі цифрлық технологиялар мен виртуалды әлем маңыздырақ. Олар жоғары оқу қабілеті, икемділігі, тез бейімделушілігі мен өзін-өзі дамытуға бейімділігімен сипатталады. Сондай-ақ білім беру жүйесін оқушылардың



ерекшеліктерін ескере отырып өзгертіп, цифрлық технологиялардың кеңейіп жатқан мүмкіндіктерін белсендірек пайдалану қажет[2].

Қазіргі уақытта биология мұғалімдерінің көпшілігі студенттерге эмпирикалық білімнің үлкен көлемін беруге тырысады. Биологиялық білімберудің маңызды нәтижелеріне практикалық өмірлік мәселелерді шеше білу, әмбебап құзыреттілік, шығармашылық жатады. Ол үшін мұғалімдер биология пәнінен оқу үдерісінде цифрлық технологиялардың мүмкіндіктерін тиімді қолдануды үйренуі керек [3].

Биологияда сандық білім беру ресурстарының алуан түрлері бар (электрондық оқу құралдары, бағдарламалар, платформалар, симуляторлар, виртуалды модельдеу және т.б.). Сандық технологияларды оқу үдерісінде арнайы көмекші құралдарсыз қолдану өте қиын. Зерттеулер көрсеткендей, оқу процесінде цифрлық технологияларды қолдану ең алдымен мұғалімге байланысты. Бұл мұғалімдерді өз құзыреттіліктерін дамытуға мәжбүр етеді. Мәселен, биология пәні мұғалімдеріне сандық технологиялардың мүмкіндіктерін педагогикалық қызметінде дұрыс пайдалануға мүмкіндік беретін тәжірибеге бағытталған әдістерді әзірлеуге байланысты[4]. Зерттеу осы әдістердің бірін құруға арналған. Оның нәтижелері осы мақалада берілген.

Зерттеудің мақсаты – биология сабағында дәрілік өсімдіктерді оқытуда заманауи цифрлық технологияны қолдану әдістемесін жасақтау.

Зерттеудің мақсатына төмендегілер кіреді:

1. Биология пәні мұғалімдерінің цифрлық білім беру ресурстарын пайдалана отырып, «Дәрілік өсімдіктер» тақырыбына тапсырмаларды әзірлеу әдістемесіне қажеттілігін анықтау;

2. Сандық білім беру ресурстарын пайдалана отырып, дәрілік өсімдіктер бойынша оқу тапсырмаларының блогын құрастыру әдістемесін әзірлеу;

3. Жасалған әдістеме бойынша биологияны оқытуда цифрлық білім беру ресурстарын пайдаланудың тиімділігін тәжірибе жүзінде тексеру[5].

Зерттеу материалдары мен әдістері:

Зерттеу әдістемесі бірнеше ғылыми әдістерді қамтыды. Солардың ең маңыздыларына тоқталайық. Биология мұғалімдеріне сандық ресурстарды шарлау, таңдау және қолдану қабілеттерін бағалау үшін сауалнама жүргізілді (1 суретте). Осындай зерттеулерді жүргізу барысында аталған цифрлық технологиялардың ішінде «джойтека» платформасының ерекшелігі өте зор. Бұл платформада интерактивті тапсырмаларды жасау үшін бес онлайн дизайнерді біріктіреді. Квест, викторина, терминдер, интерактивті бейне, сынақ конструкторы. Әртүрлі конструкторлардағы опцияларды уникациялау жұмысты айтарлықтай жеңілдетеді. Барлық конструкторларда үш түрдегі тапсырмалар бар: ашық сұрақ; бірнеше таңдау; бір таңдау [6].

Педагогикалық эксперимент цифрлық білім беру ресурстарын пайдалана отырып, биология пәнінен оқу тапсырмаларының блогын әзірлеу әдістемесіне негізделді. Бұл мұғалімге биологияның әрбір дидактикалық бірлігіне сәйкес цифрлық білім беру ресурстарын таңдауға мүмкіндік береді [7].

Шығармашылық критерийлері. Цифрлық білім беру ресурстарын пайдалана отырып, биология пәнінен оқу тапсырмаларының блогын құрастыру әдістемесі биология сабағын жоспарлау кезінде мұғалім орындауға міндетті әрекеттердің әмбебап алгоритміне негізделген.

Мен цифрлық технология құралдарын сабақтың әртүрлі кезеңдерінде қолданамын:

1) Жаңа материалды түсіндіру кезінде (түрлі-түсті суреттер мен фотосуреттер, слайд-шоулар, бейнелер, үш өлшемді сызбалар мен модельдер, қысқа анимациялар,



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

сюжеттер анимациялары, интерактивті модельдер, интерактивті сызбалар, көмекші материал) қолданамын.

2) Қайталау, бекіту (жауап таңдауы бар тапсырмалар, пернетақтадан сандық немесе ауызша жауапты енгізу қажеттілігі бар тапсырмалар, тақырыптық жинақтар) кезінде тану, түсіну және қолдану деңгейлерінде фотосуреттерді, бейнежазбаларды және анимацияларды пайдаланатын тапсырмалар, тапсырмалар, жауапқа реакциясы бар тапсырмалар, интерактивті тапсырмалар, көмекші материал) және бақылау білімдері (автоматты түрде тексерілетін тест тапсырмаларының тақырыптық жинағы, диагностикалық тесттер).

3) Компьютермен және нақты экспериментпен ұштастыра отырып зертханалық жұмыс түріндегі ғылыми-зерттеу қызметін ұйымдастыру кезінде. Айта кету керек, компьютерді пайдалану кезінде студент тәжірибелерді өз бетінше жоспарлауға, оларды жүзеге асыруға және нәтижелерді нақтыға қарағанда талдауға әлдеқайда көп мүмкіндік алады;

4) Оқытылатын тақырып бойынша қорытындылау мақсатында (парақтары немесе компьютерлік тестілеу түрінде) компьютерлік экспериментті орындау кезінде студенттер сабақта оқу материалын өз бетінше оқығанда; Зерттеу жұмысы негізінде биофизика, биомедицина және нейроғылым кафедрасының 3-курс студенттеріне келесідей дәрілік өсімдіктер тақырыбына осы платформаны пайдалана отырып, сабақтар өткіздім. Осы джойтека әдісі бойынша орындалатын тапсырмалар жиынтығының мысалы (2 суретте) келтірілген.

Бұдан бөлек студенттерге сабақ жүргізуде кең қолданылып жүрген платформалар (Umaigra.com, BioRender, Emaze.link, Genially) арқылы «*Alhagi pseudalhagi* (M.B) Desv, *Ammodendron argenteum* (Pall.) O.Ktze. *Halimodendron halodendron* (Pall.) Voss. дәрілік өсімдік түрлері» тақырыбы бойынша бақылау және эксперименттік топтарға бөліп сабақ жүргіздім.

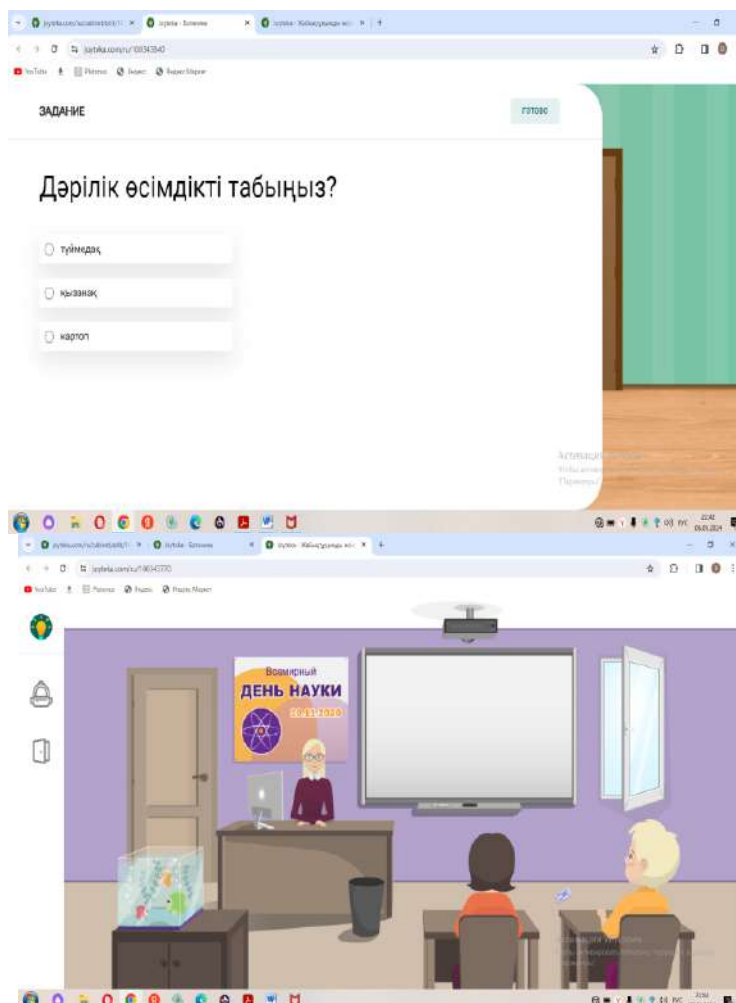
**"Joyteka" платформасының қандай
мүмкіндіктерін білесіз?
18 жауап**



1-сурет - Сауалнама нәтижелері



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби



2-сурет - «Joyteka» платформасы бойынша орындалған тапсырмалар

Зерттеу нәтижелері:

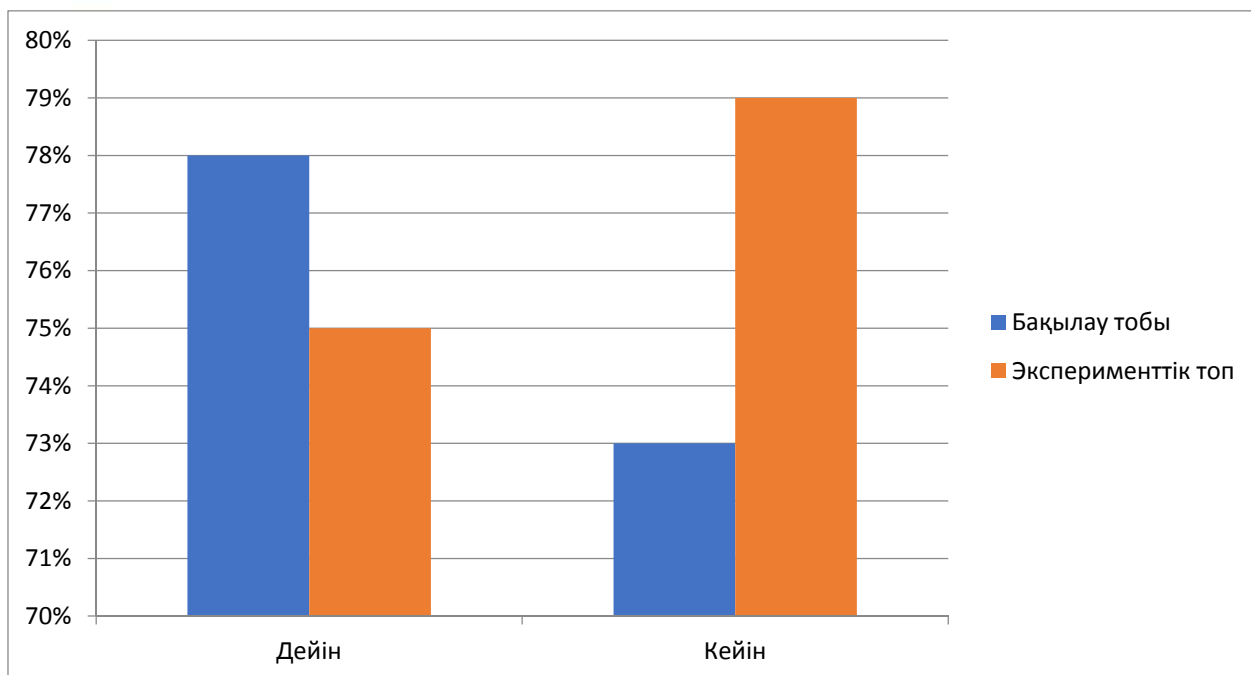
Мұғалімдер арасында жүргізілген сауалнамаға сәйкес респонденттердің 59% жаңа цифрлық технологияны жақсы деңгейде меңгеріп, өз жұмысында пайдаланады. Олардың 23% орташа деңгейде пайдаланады, ал мұғалімдердің 8% мүлдем пайдаланбаған болса, 10% өте жақсы деңгейде меңгергені анықталып, цифрлық технологияларды дұрыс пайдаланады. Студенттердің дәрілік өсімдіктер жайлы білім сапасы және джойтека платформасымен жүргізілген сабақтардың қорытынды білім сапасы (3-суретте) көрсетілген.

1-кесте - Студенттерді *Alhagi pseudalhagi* (M.B) Desv, *Ammodendron argenteum* (Pall.) O.Ktze, *Halimodendron halodendron* (Pall.) Voss дәрілік өсімдік түрлері бойынша білімдерін бағалаудағы зерттеу нәтижелері

	А (Бақылау тобы)	Б (Эксперимент тобы)
дейін	78%	73%
кейін	75%	79%
Динамикасы	кему 3%	өсу 6%



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби



3-сурет - бойынша жүргізілген *Alhagi pseudalhagi* (M.B) Desv, *Ammodendron argenteum* (Pall.) O.Ktze.*Halimodendron halodendron* (Pall.)Voss.дәрілік өсімдік түрлері бойынша сынақ сабақтардың нәтижелері

Қорытынды:

Қорыта келгенде, жоғарыда аталған цифрлық технологиялардың қайсысы болсын оқушылардың білім дағдыларын қалыптастыруда, коммуникативтік құзіреттіліктерін дамытуда маңызды рөл атқарады. Мектептегі білім берудің қазіргі даму кезеңінде цифрлық технологияларды сабақта қолдану мәселесі өте өзекті болып отыр. Қолданылған заманауи платформалар оқушылардың тұлғалық қасиеттерін, оқу мотивтерін, пәнге деген ынталарын арттырып, коммуникативтік құзіреттілігін қалыптастыруға оң ықпал етті. Ақпараттық технология оқушыны ғана емес, мұғалімді де дамытуға бірегей мүмкіндік береді. Компьютер мұғалімнің жанды сөзін алмастыра алмайды, бірақ жаңа ресурстар заманауи мұғалімнің жұмысын жеңілдетіп, оны қызықты, нәтижелі етеді, оқушылардың биология пәніне деген ынтасын арттырады. Жетілдірілген бейнетехнологиялар мен арнайы әзірленген компьютерлік графиканы қолдану организмдердің жұмысын іштей бақылап отыруға, олардың ерекшеліктері мен құпияларын ашуға мүмкіндік береді. Үлкен эмоционалды өрлеуді тудыратын және материалды игеру деңгейін жоғарылататын, бастамашылдық пен шығармашылық ойлауды ынталандыратын нәрсе.

Осылайша, биологияны оқыту процесінде АКТ-ны қолдану оның тиімділігін арттырады, оны көрнекі, қанық етеді (оқу процесінің интенсификациясы артады), мектеп оқушыларының әртүрлі жалпы білім беру дағдыларын дамытуға ықпал етеді, білім сапасын арттырады, және сыныптағы жұмысты жеңілдетеді.

Пайдаланылған деректер тізімі:

1. Н.Ә. Назарбаевтың “Қазақстан-2050” стратегиясы.
2. Blinov V.İ. Obrazovatelnyi proses v profesionālnom obrazovanii: uşebnoe posobie dlā vuzov / V. İ. Blinov [i dr.]; pod obşei redaktsiei V. İ. Blinova. — Moskva: İzdatelstvo İurait, 2018. S.70.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

3. Ваганова О.И., Пирогова А.А., Прохорова М.П. Инновационные технологии в инклюзивном образовании//Инновационная экономика: перспективы развития и совершенствования. 2018. № 6 (32). С. 36-40.
4. Зайцев В.С. Современные педагогические технологии: учебное пособие. – В 2-х книгах. – Книга 1. – Челябинск, ЧГПУ. 2012. 411 с.
5. Мялкина Е.В. Диагностика качества образования в вузе // Вестник Мининского университета. 2019. Т. 7, №3. С 4.
6. Прохорова М.П., Бушуева В.В., Ваганова О.И. Практикоориентированные технологии формирования профессиональных компетенций студентов вуза//Проблемы современного педагогического образования. 2017. № 56-8. С. 193.
7. Ваганова О.И., Иляшенко Л.К., Белоусова Г.А. Современные технологии профориентационной деятельности в системе высшего образования //Современные исследования социальных проблем (электронный научный журнал). 2018. Т. 9. № 5-2. С. 45-48.

С.М.Иманқұлова, фил.ғ.к., аға оқытушысы,
А.Байтұрсынұлы атындағы Қазақ тіл білімі кафедрасы,
Филология факультеті,
эл-Фараби атындағы ҚазҰУ (Алматы қ.)

ҚАЗАҚ ТІЛІН ЦИФРЛАНДЫРУДЫҢ НЕГІЗГІ БАҒЫТТАРЫ

Аңдатпа: Мақалада қазақ тілін цифрландырудың негізгі бағыттары және оны дамыту жолдары көрсетіледі. Қазақ тілін цифрландыру – қоғам өзгерістеріне сай тілдік мәліметтерді өңдеудің, қазақ тіліндегі ақпарат ағынын «тізгіндеудің» ұтымды жолы ретінде қарастырылады. Қазақ тілін цифрландыру дегеніміз не, оны дамытудың қандай бағыттары бар және оларды қалай жүзеге асыруға болады, оның жолдары қандай деген мәселелер талданады. Қазақ тілін цифрландыру – қазіргі ақпараттық қоғам жағдайында оны сақтау мен дамыту жолындағы маңызды қадам. Цифрлық қоғамда қазақ тілін цифрландыру оның сақталуына, дамуына және нығаюына ықпал етіп, өмірдің әр саласында қолданылу мүмкіндіктерін кеңейтеді. Сондай-ақ мүмкіндігінше қысқа мерзімде тілдік құбылыстарды тиімді зерттеуге және орасан зор деректер жиынтығын сипаттауға, тілдерді түсіну мен зерттеу әдістерін дамытуға, бұрын белгісіз болған заңдылықтар мен құбылыстарды ашуға мүмкіндік береді.

Тірек сөздер: қазақ тілі, цифрландыру бағыттары, қазақ тілді ресурстар, қазақ тілі корпусы, цифрлық білім беру ресурстары.

Қазіргі уақыт – қоғам өмірінің барлық салаларын байланыстыратын, қоғамдық ақпараттық кеңістікті құрайтын инновациялық цифрлық технологиялар мен процестердің кезеңі. Мұндай кеңістіктегі ақпарат қабылдауда, түсінуде және бағалауда кез келген түрде цифрланады және түрленеді. Жалпы, бұл процестердің негізі қоғамды ақпараттандыру болып табылады. Қазіргі қоғам ақпараттық және желілік технологиялардың әсерінен белсенді дамып келеді, сөйтіп коммуникация саласында болып жатқан елеулі өзгерістердің негізгі факторы болып табылады. Бұл өзгерістер қазіргі қазақ тіл білімінің түрленуіне (модификация) түбегейлі әсер етеді де, оны жетілдіру, дамыту мәселелері пайда болады.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Соңғы онжылдықта әртүрлі дереккөздерден келетін цифрлық мәліметтер көлемінің қарқынды өсуі байқалады. Мысалы, Social Media Today зерттеуі бойынша, әлемде күн сайын 4 квинтиллион байт дерек өндіріледі екен және барлық деректің 90% соңғы екі жылда жасалған. Осындай үлкен көлемдегі деректерді басқару және жылдам өңдеу қиындық тудырады. Ал мұндай кең көлемдегі мәліметтер күнделікті тұрмыстағы әртүрлі мәселелерді анықтауға және маңызды шешім жасауға мүмкіндік береді. Статистердің деректеріне жүгінсек, ақпаратты тұтынушы адамның пайдалы уақытының 80 пайызы қажетті мәліметтерді іздеу, талдау және сұрыптау үшін ғана кетеді екен. Сондықтан ақпараттық қызметті жаңаша жолға қою үшін тілдік мәліметтерді «өңдеудің» (обработка информации) жаңа әдістерін іздестіру қажет. Яғни табиғи тілдегі ақпарат ағымын «тізгіндеудің» ең бір ұтымды жолы ретінде қазіргі замандағы цифрлық технологияның мүмкіндіктерін молынан пайдалануға болады.

Осы уақытқа дейін компьютермен жұмыс тек техникалық ойлау қабілеті дамыған адамдарға ғана тән деген түсінік қалыптасса, қазіргі жаңа цифрлық қоғамда бұл сала гуманитарлық ғылымның да зерттеу нысанына айналды. Қазір дамыған технология адам сөзін сөйлеп, түсінуді үйренген кезде, жасанды интеллектімен жұмыс істеуді одан да жеңіл және түсінікті ете алатын филологиялық білімі бар, цифрлық құралдарды пайдалана алатын мамандарға сұраныс айтарлықтай артты. IT-мамандар компьютерлік бағдарламаларды жазуды жақсы білгенімен, филолог маман сияқты ақпаратты сауатты, қызықты және нанымды етіп жеткізе алмайды. Яғни, филолог маман қазақ тіліндегі тілдік деректерді ақпараттық технологиялар арқылы өңдеуге, жинақтауға, сараптауға мүмкіндік беретін бағдарламаларды меңгеруге, автоматтандырылған жүйелер арқылы тілдік талдаулар жасауға, корпустармен, электронды сөздіктермен және т.б. жұмыс істеуге, жасанды интеллектінің мүмкіндігін пайдалануға дайын болуы керек және оны өз саласында зерттеу нысаны ретінде белсене қолдана алатындай дағды қалыптастыруы керек.

А.Байтұрсынұлы атындағы Тіл білімі институтының директоры Анар Фазылжанның қазақ тілін цифрландыруға қатысты пікіріне назар аударайық: «Қазақ тілінің заманауи тіл, қоғамның қазіргі сұраныстарына жауап беретін тіл болуы үшін оның цифрлық кеңістіктегі қолданыс сапасы жоғары және контенті кең болуы керек. Ол үшін ең алдымен әдеби тілде тіл қататын, ауызша және жазба қазақ тілін түсінетін, соған сәйкес жауап бере алатын ақылды қосымшалар, қазақ тілді жасанды интеллект қажет. Осыларды жасау үшін ең бірінші, қазақ тілінің өзін цифрландыруымыз керек. *Қазақ тілін цифрландыру дегеніміз не?* Кез келген жасанды интеллект – ең алдымен, тілдік модельдердің қайталамасы. Жасанды интеллект – адам тілінің бүкіл құрылысының проекциясы. Құрылысының ғана емес, жүйесінің, ондағы қатынастардың да проекциясы, яғни сырттағы барлық ақпаратты жүйелеп, адам санасына түсінікті етіп жеткізудің тілден басқа оңтайлы, ыңғайлы құралы адамзат баласында жоқ, сондықтан жасанды интеллект тілдік модельдерге табан тірейді [1]. Жасанды интеллект арқылы тілді модельдеу жүйесі қазақ тілін цифрландырудың негізгі қызметі екенін пайымдауға болады.

«Бүгінгі уақыт – цифрландыру уақыты. Құндылықтардың өміршеңдігі цифрландыру деңгейімен өлшенеді. Демек, бұл бағыттағы бастамаларды жүйелендіру арқылы тіл дамуының өзекті мәселелерін реттей аламыз [2]. «Шайсұлтан Шаяхметов атындағы «Тіл-Қазына» ұлттық ғылыми-практикалық орталығы» КеАҚ бас директоры Мақпал Жұмабайдың пікірі бойынша, қазақ тілін цифрландыру арқылы өзекті мәселерді шешуге болады.

Ал ҚР Ғылым және жоғары білім министрі Саясат Нұрбек: «Қазіргі таңда кез келген тілдің болашағы тікелей цифрлық әлеміне байланысты. Яғни тілдің цифрлық



алгоритімін қамтамасыз ету оның тірі қалуының кепілі» [3], – деп қазақ тілінің өміршендігі цифрландыруға байланысты екендігін айтады.

Жоғарыдағы айтылған пікірлерді қорытсақ, шынында да, білім берудің қазіргі ұлттық жүйесі цифрлық технологиялар әлеміне тап келіп отыр. Бұл әлем жылдам өзгергіш, тұрақсыз. Күн сайын жаңа техника мен технологиялар бәсекеге түсіп жатыр. Мұндай бәсекелес ортадан қазақ тілі де тысқары қала алмайды, тірі қалуы үшін қазақ тілін цифрландыруды жедел қолға алынуы қажет.

Қазақ тілін қоғамдық өмірдің барлық салаларына енгізу және оның түрлі қарым-қатынаста қолданылуына жағдай жасау үшін *қазақ тілін цифрландырудың негізгі бағыттарын* айқындап алуымыз керек. Атап айтқанда:

1. Интернеттегі қазақ тілді ресурстарды дамыту. Ана тіліндегі ақпарат пен қызметтерге жылдам және оңай қол жеткізу үшін үшін қазақ тілінде веб-сайттар, қосымшалар мен онлайн ресурстарды дамыту және қолдау көрсету. Бұл бағыттың өзін іштей бірнеше тармақтарға бөліп көрсетуге болады.

1.1. Қазақ тіліндегі веб-сайттар. Оған жаңалықтар порталы, блогтар, ақпараттық ресурстар және басқа да онлайн платформалар кіреді. Қазақ тіліндегі веб-сайттарды дамыту цифрлық трансформацияны ілгерілетуде және қазақтілді аудитория үшін ақпараттың қолжетімділігін арттыруда маңызды рөл атқарады.

1.2. Мобильді құрылғыларға арналған қосымшалар: Android және iOS операциялық жүйелері үшін қазақ тілінде мобильді қосымшалар жасау. Бұл қолданбаларға жаңалықтар, оқу материалдары, түрлі қызметтер және т.б. кіреді.

1.3. Электрондық коммерция: Қазақ тілін қолдайтын электронды коммерцияға арналған онлайн платформаларды әзірлеу. Нарықтық экономикада онлайн-сауда қарқынды дамып келеді. Бұл бағыт қазақ тілінде электронды коммерция мүмкіндіктерін дамыту әрі қолданыс аясын кеңейту үшін маңызды қадам болуы мүмкін. Электронды платформаның интерфейсі: тағам мәзірі, өнім сипаттамалары, төлем талаптары, жеткізу шарттары, тұтынушының талап-тілектері және т.б. аудиторияның нақты қажеттіліктері қазақша жазылады да, электрондық коммерцияны қазақ тілі мен мәдениетіне бейімдеу және оны сапалы да тартымды ету жүзеге асады.

1.4. Онлайн білім беру. Қазақ тілінде онлайн оқыту платформаларын құру. Бұл курс, вебинар, тренинг және басқа білім беру ресурстары болуы мүмкін. Қазақ тілінде онлайн оқыту платформаларын құру білімнің кең таралуына және қазақтілді аудиторияға оқу ресурстарының қолжетімді болуына айтарлықтай үлес қосады. Мысалы, қазақ тілін оқытуға арналған онлайн-порталдар дамып келеді (www.tilqazyna.kz, www.mtdi.kz, tilalemi.kz, Abai.institute.kz, tilqural.kz, termincom.kz, balatili.kz, emle.kz, tilmedia.kz, resmiat.kz, sozdikqor.kz, qazgramma.kz, kaz-tili.kz, soyle.kz және т.б.)

1.5. Туризм және жол сілтер (гид). Туристер үшін қазақ тілінде мәдени іс-шаралар, көрікті жерлер, мейрамханалар мен қонақүйлер туралы ақпарат беретін онлайн ресурстарды әзірлеу.

1.6. Әлеуметтік желілер. Әлеуметтік желілерде қазақ тілін қолдау, сонымен қатар қазақтілді аудиторияға бағытталған жаңа әлеуметтік платформалар құру.

1.7. Мәдени және өнер саласына арналған жобалар. Қазақ әдебиетін, музыкасын, өнерін, фильмдерін және басқа да мәдени құндылықтарды таратуға арналған онлайн платформаларды әзірлеу.

1.8. Мемлекеттік қызмет порталдары. Азаматтардың мемлекеттік органдармен қарым-қатынасын жандандыру мақсатында қазақ тілінде мемлекеттік қызметтер көрсететін онлайн порталдардың сапасын қадағалау.



2. Электрондық білім беру платформаларын дамыту. Қазақ тіліндегі цифрлық білім беру ресурстарын, оның ішінде онлайн курстарды (<http://omc.moocs.kz>, <https://www.coursera.org>) электронды оқулықтар мен білім беру қосымшаларын әзірлеу. Қазақ тіліндегі цифрлық білім беру ресурстарын дамыту – халықтың сапалы білім алуына елеулі үлес қоса алатын маңызды әрі келешегі зор бағыт. Ол үшін орта мектеп пен жоғары оқу орындарының бағдарламаларына сай интерактивті курстарды әзірлеу; бейне, аудио және графикалық материалдарды пайдалану; білімді бағалауға арналған тест тапсырмаларын жасау; мультимедиялық элементтер біріктірілген заманауи және интерактивті электронды оқулықтар жасау және т.б. қызметтерді қамтиды.

3. Қазақ тілінің корпустарын дамыту. Қазақ тілінің корпусын дамыту – машиналық аударма, табиғи тілде өңдеу және т.б. әртүрлі мақсаттарда пайдалануға болатын қазақ тіліндегі мәтіндердің деректер базасын жасау процесі. Корпустық лингвистиканың әлемдегі рөлінің айтарлықтай өсуі қазақ тілінің корпустарын дамытуға да өз әсерін тигізді. Шетелдің озық тәжірибесі нәтижесінде лингвистикалық корпустар құрылып (Алматы қазақ тілі корпусы – <http://web-corpora.net/KazakhCorpus>, Қазақ тілінің ұлттық корпусы – <https://qazqorpus.kz>, Қазақ тілінің ұлттық корпусының кіші корпусы – <https://best.qazqorpus.kz>), лингвистикалық ортаға таныла бастады. Тілші-теоретиктер корпустарды өз теорияларын дәлелдеуге, тілдік болжам жасауға қажетті құрал ретінде қолданса, практиктер корпусты қолданбалы тұрғыдан тілді үйретуге, сөздің этимологиясын, семантикасын анықтауға, мәтін ішіндегі сөздерге фонетикалық, фонологиялық, морфологиялық талдау жасауға, мәтін туралы метаақпарат алуға, мәтінді талдау жұмыстарын автоматтандыруға, тілдік модельдер жасауға, және басқа да лингвистикалық зерттеулерінде қолдана бастады. Қазақ тіліндегі тілдік корпустар – лингвистикалық зерттеулер мен қолданбалы жұмыстар үшін таптырмайтын құрал.

4. Тілді үйренуге арналған цифрлық сөздіктер мен ресурстарды әзірлеу. Тілдік дағды қалыптастыру және қазақ тілін түсінуді жақсартуға арналған электронды сөздіктерді, тезаурустарды және басқа ресурстарды жасау. Мысалы, «Sozdikqor.kz» сайтында бар болғаны 400 мың сөз бар. Портал базасында қазақ әдеби тілінің сөздігі (он бес томдық), синонимдер сөздігі, фразеологиялық сөздік және қазақ тіліндегі түрлі энциклопедиялар бар. Сайтта енгізілген мәтіндегі сөздерді немесе сөз тіркестерін дерекқордағы синонимдермен алмастыра алатын синонимизатор да жұмыс істейді. Сондай-ақ sozdik.kz, <https://translate.google.com>, <https://translate.yandex.kz> және т.б. аударма жүйелері қажетке жарап тұр. Сапасы жыл өткен сайын жақсарып келеді. Алайда аталған сөздіктерде сөз қолданысы аз болғандықтан, барлық сұрнысты қанағаттандыра алмайды.

5. Қазақ тіліндегі интерактивті қосымшалар мен ойындар. Қазақ тілінде балалар мен ересектерге арналған білім беру қосымшаларын, ойын қосымшалары мен ойын-сауық контенттерін әзірлеу. Атап айтқанда, танымдық және шығармашылық дағдыларды дамытуға ықпал ететін интерактивті білім беру қосымшаларын құру, тілді үйренуге қызығушылықты арттыру мақсатында геймификациялық элементтерді енгізу, сканворд, кроссворд немесе стратегиялық ойын түрлерін дамыту қазіргі «клиптік ойлау жүйесі» дамыған жастар үшін тартымды және білім беретін дамытушы қосымшалар жасауға көмектеседі. Kahoot.com, Quizizz, learningapps.org, wordwall.net, baamboozle.com, quizlet.com, educandy.com, nearpod.com, Microsoft/Google Forms, Socrative, Prezi және т.б. кері байланыс құралдары сабақ барысында миға шабуыл жасау үшін немесе үй тапсырмасын тексеруге, тест құрастыруға мүмкіндік беріп, білім алуға қызығушылықты арттырады. Осы аталғандай кері байланыс құралдарын қазақ тілінде дамыту өзекті мәселе.



6. Мессенджерлер мен әлеуметтік желілерді дамыту. Онлайн ортада ана тілінде сөйлесуді қамтамасыз ету үшін әртүрлі мессенджерлерде және әлеуметтік желілерде қазақ тілін қолдау. Түрлі мессенджерлерде және әлеуметтік желілерде қазақ тілін қолдау – желілік ортада ана тілінде еркін сөйлесуді қамтамасыз етудің маңызды қадамы. Қазақ тіліндегі сөздерді автоматты түрде түзету және ұсынуды әзірлеу. Қазақ тіліндегі дауыстық хабарламаларды жақсарту жолдарын қарастыру. Хабарламалардың мағынасын дәлірек жеткізу үшін қарым-қатынас жағдайында мәдени нормалар мен әдет-ғұрыптарды ескеру және т.б.

7. Мәтінді өңдеуге арналған ақпараттық технологиялар

Transcribe.kz. Қазақ тіліндегі ұзақтығы әртүрлі аудионы ~95 пайыз дәлдікпен мәтінге айналдыратын қосымша – *TezText*. Galamat tech компаниясы қазақ тілінде TezText қосымшасын жасап шыққан. Оларға АҚШ-тың Қазақстандағы елшілігі қолдау көрсеткен. Мобильді қосымшаны App Store мен Play Маркет арқылы тегін жүктеп алуға болады. Қосымша журналистер мен интернет қолданушылардың жұмысын біршама жеңілдетеді. *@kztts_bot*. Қазақша мәтінді дыбыстайтын Telegram-бот. Мәтінді аудиоға түрлендіретін *KZ TTS*, ал керісінше аудионы мәтінге түрлендіретін *KZ STT* телеграм боттары іске қосылды. Аталған қосымшалар әлі де жетілдіруді талап ететін бета-нұсқалар.

8. Қазақ тіліндегі дауыстық көмекшілерді дамыту. 2023 жылдың 8 желтоқсанында Астана қаласында «Яндекс. Алиса» дауыстық көмекшісінің қазақ тіліндегі нұсқасы іске қосылды. Елімізде цифрлық ортаны дамытуға бағытталған қызмет түрлерін көптеген тұтынушы қолдануда[4]. Сондай-ақ Назарбаев университетінің ақылды жүйелер және жасанды интеллект институтының (ISSAI) ғалымдары қазақ тілінде сөйлеуді синтездеу технологиясын жасап шығарды. Бұл қосымшада қазақша мәтінді дұрыс интонация мен қарқынмен дыбыстай алатын компьютерлік дауыстың екі (ер және әйел) нұсқасы жасалды [5].

Қорыта келгенде, қазақ тілінің цифрландыру бағыттарын дамыту бірқатар оң өзгерістер мен жаңалықтар әкелуі мүмкін. Атап айтқанда:

- қазақ тілінде ақпарат беретін (онлайн ресурстар, электронды кітаптар, веб-сайттар, қосымшалар және басқа да) цифрлық платформаларға қолжетімділікті арттырады;
- қазақ тіліндегі дауыс көмекшілері мен сөзді тану технологияларының дамуы адамдардың құрылғылармен жұмыс істеуін жеңілдетеді, сонымен қатар жаңа технологияларды пайдалануға үйретеді;
- цифрландыру қазақ тіліндегі білім беру ресурстарын, соның ішінде электронды оқулықтарды, онлайн курстарды және білім беру қосымшаларын дамытуға ықпал етеді;
- қазақ тілін әлеуметтік желілерде және цифрлық платформаларда қолдану тілді дамытуға және мәдени бірегейлікті сақтауға ықпал етеді. Адамдар цифрлық кеңістікте ақпаратпен бөлісіп, контент жасап, өз тілінде еркін сөйлесуге мүмкіндік алады;
- қазақ тіліндегі цифрлық технологияларды дамыту жаңа цифрлық өнімдер мен қызметтерді жасау, сондай-ақ кәсіпкерлікті тілдік қолдау арқылы экономиканы ынталандыруға болады;
- цифрлық технологияларды мәдени мұра, оның ішінде қазақ халқының тілін, ділін, дәстүрі мен тарихын сақтау үшін пайдалануға болады.

Жалпы, цифрлық қоғамда қазақ тілін цифрландыру оның сақталуына, дамуына және нығаюына ықпал етіп, өмірдің әр саласында қолданылу мүмкіндіктерін кеңейтеді. Сондай-ақ мүмкіндігінше қысқа мерзімде тілдік құбылыстарды тиімді зерттеуге және орасан зор деректерді талдауға, тілдерді түсіну мен зерттеу әдістерін дамытуға, бұрын белгісіз болған заңдылықтар мен құбылыстарды ашуға мүмкіндік береді.



Пайдаланылған деректер тізімі:

1. А. Фазылжан. Қазақ тілін цифрландыруымыз керек.
<https://tilalemi.kz/article/3390-.html>
2. ЕҰҰ-да тіл саясатының өзекті мәселелері талқыланды.
<https://www.enu.kz/kz/news/517>
3. С. Нұрбек. Қазақ тілінің болашағы цифрлық әлеміне байланысты.
<https://tilalemi.kz/article/3464.html>
4. <https://www.gov.kz/memleket/entities/language/press/news/details/668085?lang=kk>
5. <https://issai.nu.edu.kz/ru/ai-for-kazakh-rus>

Ғ.Е.Керімбек, э.ғ.к, қауымдастырылған профессор,
«Қаржы және есеп» кафедрасының доценті,
әл-Фараби атындағы ҚазҰУ (Алматы қ.)

**ЭКОНОМИКАЛЫҚ ПӘНДЕРДІ ОҚЫТУДЫҢ ЗАМАНАУИ ӘДІСТЕМЕСІН
ЦИФРЛАНДЫРУ ЖӘНЕ ОНЫҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ**

Аңдатпа: Бұл мақалада экономикалық пәндерді оқытудың заманауи әдістемесін цифрландыру және оның мәселелері қарастырылған. Қазақстанда білім беру жүйесінің негізгі мақсаты – жаңа білім беру жүйесіне қойылатын халықаралық талаптарды ескере отырып, білім берудің ұлттық моделін қалыптастыру; университет пен ғылыми-зерттеу институтының арасындағы байланысты нығайту; университеттің ірі өндіріс орындары мен ұлттық компаниялармен ынтымақтастығын арттыру; техникалық және ауыл шаруашылығы мамандықтарын қолдау мақсатында гранттардың санын арттыру.

Білім берудегі жаңашылдықтар – бүгінгі күннің талабы болып табылады. Жаңа технологияны пайдаланып оқыту мәселесі жүйелі түрде жолға қойылған. Бұл мамандарды қайтадан оқыту мен даярлықтан өткізу, интерактивті білім берудің және сан алуан технологиялық тәсілдермен оқуға деген қолжетімділікті нығайту.

Тірек сөздер: экономика, цифрландыру, әдістеме, салық, цифрлы экономика, инновация,

Қазақстан мемлекетінің алдында тұрған стратегиялық міндеттерді шешу – білім алушының білімдік және кәсіби дайындығына, олардың адамгершілік-саяси мұратына, әлеуметтік құндылығына, жалпы мәдениет деңгейіне тікелей байланысты болып келеді.

Цифрлы экономика – бұл сандық көрсеткішпен ақпараттық-коммуникациялық технологияны пайдалану үшін негізделген әлеуметтік-экономикалық, саяси-мәдени қатынастардың жүйесі болып табылады. Қазіргі кезде цифрлық экономиканың қажеттілігі мен оған сұраныс артып келеді. Өйткені жедел өзгеріп отыратын нарықта инновацияның жылдам бейімделуі және дүниежүзілік интеграцияда жедел енгізіледі. Осыған орай ұлттық экономика саласының кәсіпорындары Дүниежүзілік сауда ұйымы бекіткен қатаң талабына сай келетін, бәсекеге қабілеттілік таныта алатын заманауи өнімдерді шығаруда.

Бүгінгі таңда экономиканы цифрландырудың қажеттіліктері: біріншіден, өндірістің құрамында және жалпы экономикалық қоғамда сапалы өзгерістерді қамтитын болуы мүмкін тәуекелдер пайда болады, өндіріс шығындарын азайтуда қолайлы іс-шаралардың қабылдануын талап етеді; екіншіден, цифрландырудың үдерістері үдемелі мүмкіндікпен негізделген тәуекелдерді азайтудың жалпы тетіктерін ұсынып отыр. Сонымен бірге жаңа



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

жұмыс орнын құрудың және сандық технологияны қолдану үшін нақты әлеуметтік мінез-құлықтың негізгі нормасында қалыптастырады.

Дамыған елдерде цифрлы технологияны оңтайлы пайдаланудың және негізгі мәліметпен алмасу үшін тиісті инфрақұрылымдар орналасқан, сондай-ақ интернет-дүкен желістері кеңірек пайдаланылуда. Дүниежүзілік экономикада цифрлық технологияның кеңінен өріс алуының негізгі себебі әлеуметтік дамудың қарқындылығымен байланысты. Мәселен, АҚШ, Жапония, Франция, Германия, Италия, Ұлыбритания елінде мемлекеттік базалық ақпаратты-коммуникация инфрақұрылымынан бастап, экономиканың барлық цифрлық технология әдістемесін толық енгізу қолдау тапқан.

Ал Қазақстанда цифландыру жүйесі әр түрлі. Шағын және орта кәсіпкерлік саласында құбылмалықтар орын алуда. Аталған мәселелер экономикалық өркендеудің даму деңгейін тежейді және салалар бойынша сан түрлі цифрлық алшақтыққа әкелуі мүмкін.

Қазақстан мемлекетінде ұлттық экономиканың әр саласын цифрландыру қызметі, басқа дамыған елдермен қатар бәсекеге қабілеттілік таныта алатын өнімдерді өндірудің мүмкіндіктеріне бағыт береді. Заманауи дамыған техника мен технологиялар ұлттық компанияның кәсіпкерлік үдерістеріне, отандық құндылықтарды қалыптастыру үшін басты өзгертулер енгізеді.

Еліміздің шағын-орта бизнес субъектілерінің тұрақты даму мақсатын айқындау үшін цифрлық технологияларды қолданудың барлық мүмкіндіктерін барынша пайдалануымыз қажет. Сонымен бірге, кәсіпкерліктің субъектілері мемлекетпен орнықты ынтымақтастық жасап, цифрлық даму үшін өзара бірлескен жұмыстар мен қызмет көрсетулерді арттырған дұрыс.

Бүгінгі таңдағы қазақстандық білім беру жүйесіндегі дағдарысқа назар аударуға мәжбүр ететін бірқатар факторлар бар, бұл дағдарыс жасырын түрде болғанымен, еліміздің өркендеуіне кері әсерін беруі, сондай-ақ, білім беру жүйесінің дамуындағы көптеген келеңсіз үрдістер ел болашағына елеулі әсер етуі мүмкін [1].

Мемлекет басшысы Қ.Тоқаевтың 2023 жылғы 1 қыркүйектегі «Әділетті Қазақстанның экономикалық бағдары» тақырыбындағы Қазақстан халқына арнаған Жолдауында: «Біз мәдениетті, білімді, ғылымды дамыту арқылы қазіргі ашық әлемнің бір бөлшегі болуға ұмтылуымыз керек. Алдымызға қойған биік мақсатқа жету оңай болмайды. Бірақ бүкіл ел болып кіріссек, бұл – қолдан келетін шаруа. Халық, бизнес және билік өкілдері бар күш-жігерін жұмылдыруы керек. Сонда ғана мемлекетіміздің қазіргі даму үлгісін түбегейлі өзгерте аламыз, кедергінің бәрін жеңеміз», - деп атап өткен [2].

Сапалы білімді меңгеру – әрбір білім алушының негізгі міндеті. Ең басты сөз – «сапа». Осыған орай білім берудің сапасын жақсартуды және профессор-оқытушылардың біліктілігін көтеру керек. Қазақстан халқына жалпы бірдей білім беру үшін ең алдымен интернеттің жылдамдығының жоғары болуы және білім берудің барлық цифрлық ресурстары әрбір азаматқа тегін болуы және қолжетімділігін қамтамасыз ету керек. Ал енді білім берудің жүйесі қоғамдағы еңбек нарығының ұсынысы мен сұранысына байланысты өзгеруі тиіс.

ЖОО бітіруші түлектеріне жұмыс беретін кәсіпорынмен ұзақ мерзімді ынтымақтастық жасағаны дұрыс және экономиканың негізгі басымдығына қарай, әрбір аймақтың және тиісті саланың ерекшелігіне орай оңтайлы қаржыландырудың әдіс-тәсілдерін қолдана алуы тиіс. Білім берудегі инновациялар қазіргі уақытта білім берудің эволюциясы үшін перспективалы болып табылатын және білім берудің барлық нысандары мен әдістерінің дамуына оң әсерін тигізетін әр түрлі бастамалар мен инновациялар



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

негізінде туындайтын маңызды және жүйелі түрде өздігінен ұйымдастырылатын жаңалықтар болып табылады.

Өз тұтынушылары (білім алушылар, мемлекет, қоғам) және басқа да мүдделі тұлғалар үшін қосымша қосылған құн құру және инновацияның заманауи талаптарына сәйкес білім беру қызметтерінің сапасын арттыру мақсатында білім беру ұйымдары алдыңғы қатарлы тәжірибелерді енгізе отырып, менеджмент жүйесін жетілдіруі, оның қызметі, соның ішінде инновациялық менеджмент жүйесін жетілдіруі қажет.

Білім берудің ғылыми және білім беру қызметі жоғары оқу орындары жүйесінде дәл біріктірілген инновациялық әлеуетті шоғырландыруға негізделген, сондықтан университеттің стратегиялық және тактикалық бағыттары ғылыми және инновациялық негізде құрылады. Жоғары білім беру жүйесін жаңғырту ғылымның университет қызметіндегі негізгі құрамдас бөліктердің бірі екендігіне бағытталған. «Ғылым – инновация» осы ортада жақсы білім алудың, мамандарды сапалы дайындаудың, сонымен қатар университеттің қаржылық-экономикалық жағдайын жақсартудың сөзсіз элементі болып табылады.

Білім берудегі жаңашылдықтар – бүгінгі күннің талабы болып табылады. Жаңа технологияны пайдаланып оқыту мәселесі жүйелі түрде жолға қойылған. Бұл мамандарды қайтадан оқыту мен даярлықтан өткізу, интерактивті білім берудің және сан алуан технологиялық тәсілдермен оқуға деген қолжетімділікті нығайту.

Еліміздегі ЖОО әлемдік білім берудің заманауи жүйесіне бет түзеді. Қазақстан елінің бәсекелік қабілетті бола алатын білікті де білімді түлектерді дайындау мақсатында ЖОО-ы да көптеген инновациялық әдіс-тәсілдерді қолдануда. «Академиялық ұтқырлық» бағдарламасының өзі еліміздің бірнеше ЖОО-да қолданыс табуда.

Қазіргі білім берудің онлайн курсы көп жағдайда сәттіз немесе қолайсыз болуы да мүмкін. Біз шеше алатын негізгі мәселелерді, біздің қызметіміз үшін нақты бір идеямен келуін талап етеміз. Логикалық ойындар мен әлеуметтік құрамын, әзілі мен шынын араластырып, онлайн білім алудың келесі бір деңгейіне қол жеткіземіз. Соңында адамдар білім алудан қанағат алуы мен өзіне пайдалы жағын ортада бөлісуі тиіс.

Кеңінен таралған Канва бизнес үлгісіне сәйкес басты ресурстың бірі – командамен жұмыс істеу болып табылады. Негізгі әріптестер – оқытушы мен білім беру мекемесінің қызметкерлері. Көптеген тақырып бойынша білім беру бағдарламасы мен ойынды қамтыған, өзінің досымен бірге оқуға мүмкіндікті қамтамасыз ететін платформалық жүйе болып табылады.

Экономикалық, академиялық және әлеуметтік күштер бакалавриат мектептерін оқытудың тиімділігін жаңаша тексеруге итермелейді. Өзгерістер ретінде ЖОО-да теориялық оқытудан бөлек, тәжірибелік сабақтар санын көбейту мен сапасын арттыру қажет.

Жаңаша өзгеріс ретінде тәжірибелік сабақтарды кәсіби мамандар өткізсе, білім алушыларға неғұрлым қызықты болары сөзсіз. Мысалы, білім алушы өз таңдау пәні бойынша сабақтардан теориялық оқуды универ қабырғасында профессормен талқыласа, тәжірибелік сабақты сәйкесінше банк, сақтандыру ұйымы, салық мекемесі немесе компаниядан арнайы келген маманмен өткізсе сабақтар анағұрлым түсіністі және білім алушылар үшін қызықты, тартысты болар еді. Осындай жаңартулар арқылы білім алушы универ қабырғасында жүріп ақ өз саласымен тереңірірек танысып, теориялық оқуын сол сәтте-ақ тәжірибе жүзінде сынап көруге мүмкіндік алар еді.

Семинара сабағында «Kahoot.it», «Wordwall.net», «Learningapps.org», «Quizizz.com» сайтымен жұмыс жасап, сабаққа байланысты өтілетін: «Бинго», «Kahoot», «Тест», «Аукцион», «Анаграмма» (wordwall сайт), «Жасырын сөзді тап»



«Шардағы сұрақтар», «Сәйкестендіру», Кейс, «Хроника», «Мозаика» ойыны бойынша сабақты қызықты және білім алушының алғырлығы мен тапқырлығын, логикалық жедел ойлау мен шешім қабылдау үдерісін арттырады.

Қазіргі кезде қоғамның алға қарыштап дамуында, өркениет көшіне ұмтылысында, білім саласындағы заманауи кеңістікті бағындырудағы жетістіктері жетерлік. Соның ішінде ерекше атап өтетін болсақ: қаржылық сараптама бойынша: қор нарығы мен қаржылық институттың шешім қабылдауы кезінде болжам жасауына арналған машинамен ойлаудың алгоритмі кеңінен қолданылып келеді. Сонымен бірге, жасанды банк терминалдарында кеңінен қолданылып келеді. Нақтырақ айтқанда, төлемді автоматты түрде төлеу: бұл алаяқ жасаған операцияны тез және жылдам айқындауға көмек береді, әрі банк транзакциясында орналасқан қауіпсіздіктің де жүйесін жақсартып алады.

Сонымен бірге клиенттің іс-әрекетін бұрынырақ болжау қызметі де қазіргі кезде автоматтандырылған. Машиналық оқыту алгоритмдері клиенттің қажеттілігіне қарай алдын ала болжам жасай алады және оған жекеде қызмет көрсетеді. Банк саласында виртуалды көмекшілер тұтынушыларға қызмет көрсетіп, сұрағына нақты жауап айтады, банктік қызмет туралы барлық ақпараттарды ұсынады. Бұған жасанды интеллектінің қызметін атқаратын чат-бот қолданылады. Жылдам берілетін несиелік қызметті де осы жасанды интеллектімен іске асырады. Сондай-ақ, келген банк клиентінің төлем төлей алу қабілеті мен қаржылық қызметін нақты бағалайды. Аталған технология тек банктік операцияның өрісін кеңейтпестен, тұтынушыға қажетті сенімділік, ыңғайлылық, қолайлы қызметпен қамтиды.

Сондықтан білім беру саласындағы балабақшадан ЖОО-на дейінгі цифрландырудың жетістіктері жас азаматты толық білім алуы үшін және басқа да мәліметтерге талдау жасау үшін көмек береді. Білім берудің саласындағы цифрландырудың маңыздылығы – жаңа ресурстарға жол ашады, озық технологияның және оқудың әдістерін біріктіруге жағдай жасайды. Дағдыларды дамытуға, цифрлық қоғамға ыңғайлы және табысты бейімделу мүмкіндіктерін қарастырады.

Цифрландыруға тікелей оқу үдерісімен қатар, жалпы ұйымдастыру қызметін де қамтиды. Бұл – электронды күнделік, журнал, оқытушымен қашықтан және т.с.с. байланысу мүмкіндігінің болуы.

Бүгінде адамның өмірін жеңілдетуге цифрлық бейімделу аса мейлінше әсер етуде. Мәселен, мемлекеттік кәсіпорынмен қарым қатынас негізінен «Мемлекеттік қызметтің» сайтымен іске асады. Онлайн жұмыс атқару негізінде қаншама адам кәсіпкерліктің жаңа көзін тапқаны рас. Аталғанның бәрі де баланы мектеп кезінен цифрлық технологияны дұрыс қолдана алуы үйретеді.

Қазіргі білім беру ісіндегі цифрландырудың қарқындылығы сондай, интернет-технология ғылымның барлық саласын асқан жылдамдықпен дамытуда.

Зерттеу оқу орны болғандықтан, келесі бағыттарға баса назар аударуды ұсынамын: оқытушылардың кәсіби біліктілігін көтеру (отандық компанияларда кемінде жылына 1 рет, ал шетелдік компаниялар мен ЖОО-да 3-5 жылда 1 рет); дәрістің тәжірибелік бөлімін өндіріс орындарында өткізуді қолға алу; білім беру бағдарламасына тәжірибелі мамандарды, оның ішінде бизнес тренерлерді жиі шақыру; дәрісте заманауи технологияны кеңінен қолдану.

Мен өзін салық саласының маманы ретінде, мемлекетіміздің салық саясатымен іске асатын жұмыстарды насихаттау, салық төлеушілердің арасында «Салықтық мәдениетті» қалыптастыру үшін, сонымен қатар әр тұлғаның салық төлеймін деген азаматтық парызын нығайту үшін қазақстанның Үкіметі Ғылым және жоғары білім министрлігімен бірлесе отырып,



еліміздегі ұлттық немесе жетекші ЖОО-да «Салық менеджменті», «Салық ісі» және Заңтану және құқық ісі маманымен бірге «Салық құқығы» білім беру бағдарламасын әзірлеу және қолданысқа енгізу жұмыстарын қолға алғаны жөн. Аталған тәжірибе бірнеше дамыған елдің тәжірибесінен кездестіруге болады [3].

Қорыта айтқанда, цифрландырудың бәсекеге қабілеттілігін арттыратын негізгі бағыттары: техникалық-технологиялық жетілдіру, экономикалық өсу және адам әлеуеті. Бүгінгі таңда Қазақстанның ұлттық экономика саласын одан әрі цифрландырудың тетіктерін жетілдіре отырып, дамыту ісі экономикамыздың тұрақты дамуына және әлемнің дамыған елдерімен интеграциялануына оң әсер ететіні айқын.

Пайдаланылған деректер тізімі:

1. **О.Абралиев** Экономиканы цифрландыру – өзекті мәселе. Егмен Қазақстан газеті // [Электронды ресурс]: <https://egemen.kz/article/282914-ekonomikany-tsifrandyru-%E2%80%93-ozekti-masele>
2. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың Қазақстан халқына Жолдауы «Әділетті Қазақстанның экономикалық бағдары», 1 қыркүйек 2023ж. [Электронды ресурс]: <https://www.akorda.kz/kz/memleket-basshysy-kasym-zhomart-tokaevty-n-adilet-ti-kazakstannyn-ekonomikalyk-bagdary-atty-kazakstan-halkyna-zholdauy-18333>
3. Ғ.Керімбек Салық қызметі: мемлекеттің негізгі табыс көзі саналатындықтан бұл органға арнайы мәртебе берілуі қажет. «Almaty aqshamy» Республикалық қоғамдық-саяси қалалық басылым. – 23 желтоқсан, 2023. – №153-154 (6447). – Б.8.

Қ.Ж.Қуандықов, заң ғ.к., доцент,
Кеден, қаржы және
экологиялық құқық кафедрасы,
Заң факультеті,
әл-Фараби атындағы ҚазҰУ (Алматы қ.)

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА ЖОҒАРЫ ЗАҢ БІЛІМІН ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚЫТУДЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Аңдатпа: Мақалада еліміздегі жоғары заң білімін қашықтықтан оқытудың өзекті мәселелері қарастырылған. Сапалы, толыққанды заңгерлік білім алу мәселелерін шешпей, мемлекетте заңның үстемдігін қамтамасыз ету, әділетті мемлекет құруға ілгерілеу мүмкін емес. Бүгінгі таңда қоғамда және ғылымда болып жатқан интеграциялық процестер мен білім берудегі реформалар жоғары оқу орындарындағы заңгер мамандығы түлектерінің кәсіби дайындығына үлкен талаптар қояды, бұл өз кезегінде болашақ заңгерлерді даярлауды үнемі жетілдіріп отыру қажеттілігін тудырады. Осы тұрғыдан алғанда, коронавирустық пандемия жағдайында ақпараттық және коммуникациялық технологияларды кеңінен қолдану білім берудегі әлемдік тенденцияларды жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Бұл формат ерекше білім беру қажеттіліктері бар адамдар үшін де маңызды. Сонымен бірге университетте оқытудың аралас формасына да рұқсат етіледі: дәрістер-онлайн; күндізгі форматтағы семинарлар мен практикалық сабақтар. Мақалада автор заң білімін қашықтықтан оқыту байланысты өз ұсыныстарын береді.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Тірек сөздер: Құқықтық мемлекет, болашақ заңгерлер, кәсіби құзіреттілік, COVID-19, пандемия, қашықтықтан оқыту, цифрлық сауаттылық, ақпараттық және коммуникациялық технологиялар.

Заң саласында білікті мамандарды даярлау кез келген заманауи мемлекеттің дамуының маңызды бағыты болып табылады. Елімізде жүргізіліп отырған құқықтық реформа, ең алдымен, заңның үстемдігін, азаматтардың конституциялық құқықтары мен бостандықтарын қамтамасыз етуге бағытталған.

Сапалы, толыққанды заңгерлік білім алу мәселелерін шешпей, мемлекетте заңның үстемдігін қамтамасыз ету, әділетті мемлекет құруға ілгерілеу мүмкін емес. Бүгінгі таңда қоғамда және ғылымда болып жатқан интеграциялық процестер мен білім берудегі реформалар жоғары оқу орындарындағы заңгер мамандығы түлектерінің кәсіби дайындығына үлкен талаптар қояды, бұл өз кезегінде болашақ заңгерлерді даярлауды үнемі жетілдіріп отыру қажеттілігін тудырады.

Осы қажеттілікті Қазақстан Республикасының Президенті Қасым - Жомарт Тоқаевтың Қазақстан халқына жолдауындағы: “Жоғары лауазымға ие болғысы келетіндер көп, бірақ олардың біліктілігі тиісті талапқа сай келмейді. Демек, кадр мәселесін міндетті түрде қолға алуымыз керек, сапалы мамандар тәрбиелеу қажет” деген сөзінен байқауға болады.[1]

Қазіргі мемлекеттің ерекшеліктерін талқылағанда оның құқықтық мемлекет ретінде қалыптасу дәрежесін ерекше атап өту қажет, ол заң үстемдігін нақты қамтамасыз етуді, адам мен азаматтың құқықтары мен бостандықтарын қамтамасыз етуді, билікті тежеу мен тепе-теңдік жүйесі, заң мен сот алдында барлығының теңдігі. Осыған байланысты құқықтық мемлекеттің қалыптасуы мен дамуы заң кадрларын сапалы даярлауға тікелей байланысты.

Педагогтердің I съезіне арналған “Баршаға қолжетімді сапалы білім” атты ұлттық баяндаманың жобасы білім беруді дамытудағы маңызды қадам болып табылады және білім беруді дамытудың стратегиялық жоспарын құру үшін педагогикалық қоғамдастықтың білімі мен тәжірибесін жинауға мүмкіндік береді.[2]

Жоғары оқу орындары оқытудың бірінші жылында – дағдыларды, ал зерттеу, цифрлық, тілдік және өзге де құзыреттіліктерді, кәсіби құзыреттіліктерді – 2-3 курста, қолданбалы зерттеу дағдыларын білім берудің соңғы жылында қалыптастыруды ескере отырып, білім беру бағдарламаларының құрылымын қайта қарауға тиіс.

Қазіргі таңда Қазақстанда 120 оқу орны болса, оның 50% заңгерлерді дайындайды. Жыл сайын алған білімін іс жүзінде қолданбаған заңгерлердің саны өсуде. Заң кадрларын даярлауға мамандандырылған оқу орындарының санының күрт және бақылаусыз өсуі білім сапасына кері әсерін тигізді. Іс жүзінде мынадай көрініс пайда болды: құқық саласындағы түлектер саны артты, бірақ жұмыс берушілер заңгерлердің белгілі бір тапшылығын сезінеді, өйткені түлектердің құзыреттілік деңгейі олардың кәсіби міндеттерін жеткілікті түрде орындауға мүмкіндік бермейді.

Айта кету керек, кеңестік кезеңде құқықтық білім «ерекше рухани игілік ретінде, тек лайықтыларға ғана қолжетімді» деп саналды, сондықтан оның сапасы жоғары деңгейде болды. Кеңес дәуірінде Қазақстанда тек екі жоғарғы оқу орны, Қазақ мемлекеттік университеті мен Қарағанды мемлекеттік университеті, заңгер мамандығын дайындады. Еліміздің мықты заңгер - ғалымдары осы екі университетте жұмыс істеді. КСРО-ның ыдырауы және нарықтық қатынастарға көшу құқықтық білім сапасына айтарлықтай әсер етті. Қазіргі уақытта құқықтық білім, бірқатар ғалымдар атап өткендей, «белгілі бір өнімге, пайда табуға арналған қызметке» айналды.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Ал, кейбір зерттеушілер, заңгерлерді даярлайтын оқу орындары санының едәуір артуымен, қоғамдық өмірдің барлық салалары мен білім беруді трансформациялау жағдайында, құқықтық білім беру сапасы мүлдем нашарлаған жоқ, керісінше, цифрландыру құралдарын кеңінен енгізудің арқасында бәсекеге қабілетті болды деп санайды.

Тәжірибе көрсеткендей, коронавирустық пандемия жағдайында ақпараттық және коммуникациялық технологияларды кеңінен қолдану білім берудегі әлемдік тенденцияларды жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Бұл формат ерекше білім беру қажеттіліктері бар адамдар үшін де маңызды. Сонымен бірге университетте оқытудың аралас формасына да рұқсат етіледі: дәрістер-онлайн; күндізгі форматтағы семинарлар мен практикалық сабақтар.

Алайда, кейбір тәжірибе ғалымдарының пікірінше, алыстан заңгер болу мүмкін емес. Мәселе қашықтықтан білім беруге тыйым салу емес, білікті заңгерлерді даярлау сапасына нұқсан келтірмей, осы білім беру үшін өз орнын табу деп санаймыз. Сонымен қатар, заңда қашықтықтан оқытуды реттейтін жаңа нормалар, оның тұжырымдамасы және оны жүзеге асыру жөніндегі талаптар мен рәсімдерді айқындайтын қашықтықтан оқытуды ұйымдастыру қағидаларын бекіту жөніндегі уәкілетті органның құзыреті пайда болды.

2020 және 2021 жылдың басы көрсеткендей, COVID-19 контекстіндегі құқықтық білім беру саласы қашықтан оқытуға толық және ішінара (онлайн және офлайн, аралас) енуге бірден дерлік бейімделе алды. Барлық қолданылған онлайн құралдар (білім беру платформалары, онлайн сервистер, интерактивті онлайн-тақталар) заң профиліндегі кадрларды даярлау кезінде синхронды және асинхронды оқытуды сәтті үйлестіруге, оқу процесін интерактивті етуге мүмкіндік берді.

2020 жылдың 16 наурызынан бастап университеттер, басқа оқу орындары сияқты, коронавирустың таралу қаупіне байланысты карантинге жабылды. Осыған байланысты студенттер қашықтықтан оқыту формасына ауыстырылды. Сабақтар онлайн режимінде өткізілді. Сондықтан қазіргі жағдайда қашықтықтан оқыту бағдарламаларын енгізу мүмкіндігін талқылау өте өзекті.

Біздің мақаланың мәні, мақсаттары, сондай - ақ міндеттері - біріншіден, жастарға қашықтықтан оқытудың жаңа ақпараттық технология ретіндегі ерекшелігін ашу. Екіншіден, карантин жағдайында білім берудің әлеуметтік-педагогикалық функцияларын негіздеу. Үшіншіден, өңірлік деңгейде қашықтықтан білім беру жүйесінің моделін әзірлеу (мазмұны, нысаны, тиімділік шарттары). Төртіншіден, заңгерлерді, педагогтарды, дәрігерлерді және басқа салалардың мамандарын даярлау үшін қашықтықтан білім беруді пайдалану бойынша ғылыми-практикалық ұсынымдар жасау.

Дәл осы аспектілерді XX ғасырдың аяғында шетелдік ғалымдар зерттеді. Мысалға алатын болсақ, мынадай ғылыми мақалалар мен зерттеулерді атауға болады: “Қашықтықтан білім беру, бүкіл әлемдегі тенденциялар” (Лорд Перри Уолтон); “Жоғары білім берудегі ересектер: кедергілерді азайту қашықтықтан оқыту және оқу” (Ханс г. Шутце); “Ересектер үшін қашықтықтан білім беру: қатысудағы ескі және жаңа кедергілер” (Кьелл Рубенсон); “Ересек студенттерге арналған қашықтықтан білім беру: үлкендерден жаңа кедергілерге дейін?” (Ger Van Rockevort); “ЭЫДҰ-ға мүше елдердегі қашықтықтан оқыту”; “Нидерланды ашық университеті”; “Алғышарттар мен мақсаттар” (Пьер Морин); “Негізгі ұғымдар” (Хенк де Вольф); “Алғашқы шәкірттер” (Г. Ван Энкеворт); “Жаңа ақпараттық және телекоммуникациялық технологиялардың жоғары білімге әсері” (Памела Кристоффель); “Нидерланды ашық университетіндегі бұқаралық ақпарат құралдарын таңдау” (ван Энкеворт, Фрик Гасткемпер); “Компьютерлік оқу материалдарын әзірлеу”



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

(Джеф Мунен); “Компьютерлік коммуникациялар: қашықтықтан оқытудың жаңа құралы” (Норман Д. Курланд) және т.б.[3]

Елімізде жүргізіліп жатқан реформаларға сүйене отырып, біз де қашықтықтан білім берудің кейбір аспектілері мен өзектілігін зерттегіміз келді. Қазақстан Республикасы Президентінің айтуынша, цифрлық экономиканы дамыту қазіргі заманның талабы. Өзінің Жолдауында атап өтілгендей, Қазақстан Республикасында жүргізіліп жатқан дәйекті реформалардың ең маңызды басымдығы заңның үстемдігін қамтамасыз етуге, адам құқықтары мен мүдделерін қорғауға бағытталған сот-құқықтық жүйені одан әрі демократияландыру мен ырықтандыру болып табылады.[4]

Осыған байланысты заң кадрларын даярлауды жан-жақты талдау, сондай-ақ заңгерлік білім беру саласындағы білім беру стандарттарын одан әрі жетілдіру бойынша ұсыныстар ерекше өзекті болып отыр.

Енді қашықтықтан оқытуды жүзеге асырудың бағдарламаларын талқылайық, өйткені біздің мақалада дәл осы мәселені талдауға арналған. Қазіргі уақытта біз 18 тілді танитын және өзін-өзі оқытуға қабілетті Leverton сияқты бағдарламалар жасалғанын білеміз.

Әрбір жаңа құжатпен ол түпнұсқа заңды шешімнің алгоритмін құрады, қателерді анықтайды, келісім шарттары туралы есептер дайындайды. Левертон шарттардың күрделі заңды тілін тез “үйренеді”. “IBM” компаниясының Watson жасанды интеллектісі де өзін-өзі оқытуға және дамытуға қабілетті. Бірнеше секунд ішінде ол ондаған мың заңды құжаттарға, ережелер мен сот актілеріне талдау жасайды және түпнұсқа заңды қорытынды дайындайды.

Бұл бағдарламалық жасақтама заңды сұрақтарға жауап береді, ағымдағы тәжірибеге сүйене отырып, талап арыздар мен келісімшарттар жасайды. Британдық сарапшылар Big data және онлайн сот төрелігі бар технологиялардың арқасында алдағы бес жылда сот төрелігінің қолжетімділігі артып, заң қызметтерінің құны төмендейді деп санайды. Көріп отырғанымыздай, қазіргі өмір оқытудың тиісті жаңа прогрессивті түрлерін қолдануды талап етеді.

Оқытудың жаңа формалары мен жоғары кәсіптік білім алу мүмкіндіктерінің алуан түрлілігіне қарамастан, олардың барлығы барынша тиімді пайдаланылады және әрбір әлеуетті субъект үшін қолжетімді деп толық категориялық түрде айту мүмкін емес. Қажет болған жағдайда қысқа мерзімде және негізгі жұмыстан қол үзбей білім алу мүмкіндігі кез келген тілек білдірушіге берілуі тиіс.

Жоғары кәсіптік білім беру жүйесіндегі бұл талаптарға қашықтықтан оқыту жүйесі сәйкес келеді. Сондықтан соңғы жетістіктерге негізделген және білім алушылар мен оқытушылар үшін қолжетімді қашықтықтан оқытудың өзекті ұйымдастыру тетігін әзірлеу қажет.

Бұл құқықтық, медициналық, педагогикалық салалардағы байланыстардың жаңашылдығымен, кеңеюімен және күрделенуімен байланысты ең күрделі міндеттердің бірі. Қашықтықтан оқыту саласындағы шетелдік тәжірибе өте қызықты екені сөзсіз, бірақ коронавируспен күресу кезеңіндегідей жағдайларға байланысты бағдарламашы мамандарды, сондай - ақ құқық, медицина саласында даярлауды жүзеге асыру маңызды.

Қашықтықтан білім берудің негізгі принциптерін атап өткім келеді.

Жауапкершілік. Әрбір білім алушы қашықтықтан білім берудің көмегімен бұзғаны үшін әкімшілік жауапкершілік көзделген тәртіпті сақтауға тиіс.

Бақылау.

Әрбір объектінің міндеттемелерін орындау оқыту сапасы тұрғысынан бақылануы тиіс.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Модульдік.

Қашықтықтан білім беру жүйесі дамуға және жетілдіруге мүмкіндік беретін етіп құрылуы керек. Бағдарламалардың негізі модульдік принцип болып табылады. Білім алушы меңгерген әрбір жеке пән (оқу курсы) белгілі бір пән саласының мазмұны бойынша барабар. Бұл тәуелсіз оқу курстарының жиынтығынан жеке немесе топтық қажеттіліктерге сәйкес оқу жоспарын құруға мүмкіндік береді.

Еркін қол жетімділік.

Әркімнің оқу және білім алу құқығы сақталуы тиіс.

Қашықтықтан оқыту.

Оқытушымен минималды байланыста бола отырып, жастарды білім алуға, жетілдіруге ынталандыру үшін өз бетінше жұмыс істеуге баса назар аударыңыз. Оған студенттер қашықтықтан болса да жүгінетін ақпарат көздерінің базасы беріледі. Білім алушының орналасқан жерінен білім беру мекемесіне дейінгі қашықтық тиімді білім беру процесіне кедергі болмайды. Біз барлық студенттер мен мектеп оқушыларын қамтуымыз керек. Олардың саны маңызды параметр емес.

Заң университеті мен факультеттерінде жинақталған тәжірибе көрсеткендей, қатаң бақылау мен жоспарлау міндетті түрде енгізілуі керек, әсіресе төменгі курс студенттері үшін. Негізгі принциптер жоғары кәсіптік білім берудің барлық құрылымдарына ортақ болуы керек, ал оқыту процесінде объектілер мен субъектілерді басшылыққа алатын принциптер жүйесі Оқу модуліне байланысты ерекше болуы керек. Оқытудың негізгі қағидаттары, әрине, білім беру технологияларын жетілдіруде, әлемнің үздік университеттерінде қабылданған деңгейге жетуде айқын мақсатты бағытқа ие.

Оқыту сапасы - оқытудың мақсаты. Оқытудың кез - келген түрінде, әсіресе қашықтықтан оқытуда сапалы білім беру қажет екенін есте ұстаған жөн. Оқытудың мақсаты университет қазіргі жағдайда дұрыс бағдарланған білікті мамандарды шығарған кезде ғана жүзеге асырылады. Сонымен қатар, қашықтықтан білім беру жүйесінің ашықтығы өте перспективалы, тартымды және үнемді. Білім алғысы келетіндердің санын көбейтуге, тұтастай алғанда жүйенің өзіне сапалы және шығармашылықпен қарауға және оқу құнын төмендетуге, барлық салаларда білікті мамандардың жетіспеушілігін толтыруға мүмкіндік береді.

Сондықтан оқытудың осы бағытында қолданылатын технологиялар туралы түсінік болуы керек. Мысалы, мобильді білім беру мазмұны - әртүрлі оқу және ғылыми деректерді есепке алу, жүйелеу және өңдеу арқылы мобильді аналитиканы жүзеге асыруға мүмкіндік беретін қысқа форматта дайындалған шоғырланған, үнемі жаңартылып отыратын ақпарат. Цифрлық орта - виртуалды әлем объектілері бар және цифрлық технологиялар өнімдері электрондық бағдарламалар, ақпарат алмасатын цифрлық платформалар түрінде таратылатын кеңістік.

Цифрлық сауаттылық - жеке тұлғаның өмірдің барлық салаларында цифрлық технологияларды сенімді, тиімді, сыни және қауіпсіз қолдануға дайындығы мен қабілеті.

Қашықтықтан оқыту форматы студенттерге білім беру бағдарламаларын игеруге кедергі келтірмейтінін, сондай-ақ олар оқытушылармен кеңесуді жалғастыра алатынын атап өткім келеді.

Педагогика, құқықтану және т. б. бағыттар бойынша қашықтан оқи отырып, оқушы келесі артықшылықтарды пайдалануға мүмкіндік алады:

1. Үнемділік және қол жетімділік.
2. Үйде отырып білім алу мүмкіндігі.
3. Дәрістерге қатысудың қажеті жоқ мұғаліммен үнемі байланыс.
4. Тапсырмалар бойынша жұмыс ыңғайлы уақытта жүзеге асырылады.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Көріп отырғанымыздай, бүгінде мектептердің, лицейлердің, колледждердің және ЖОО студенттері үшін қашықтықтан оқыту технологияларын пайдалана отырып, білім беру бағдарламаларын іске асыру өзекті бола бастады.

Пайдаланылған деректер тізімі:

1. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың «Әділетті Қазақстанның экономикалық бағдары» атты Қазақстан халқына Жолдауы. // <https://akorda.kz/kz/memleket-basshysy-kasym-zhomart-tokaevty-n-adiletti-kazakstannyn-ekonomikalyk-bagdary-atty-kazakstan-halkyna-zholdauy-18333>.
2. Педагогтердің І съезіне арналған “Баршаға қолжетімді сапалы білім” атты ұлттық баяндаманың жобасы. // <https://www.gov.kz/memleket/entities/edu/press/article/details/135521?lang=kk>.
3. Технология организации дистанционного обучения в юридическом образовании. // Евразийский союз ученых (ЕСУ), № 7 (76), 2020 ж., 65 бет.
4. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың «Әділетті Қазақстанның экономикалық бағдары» атты Қазақстан халқына Жолдауы. // <https://akorda.kz/kz/memleket-basshysy-kasym-zhomart-tokaevty-n-adiletti-kazakstannyn-ekonomikalyk-bagdary-atty-kazakstan-halkyna-zholdauy-18333>.

А.Г. Мурзагалиева, к.физ.-мат.н., доцент,
М.К. Жолдахмет, докторант 3-го обучения,
кафедра Теоретической и ядерной физики,
Физико-математический факультет,
КазНУ имени аль-Фараби (г.Алматы)

**ВЛИЯНИЕ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ СИСТЕМЫ ВЫСШЕГО
ОБРАЗОВАНИЯ НА ОБРАЗОВАТЕЛЬНУЮ СТРАТЕГИЮ
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОГО УНИВЕРСИТЕТА**

Аннотация: Проведенный анализ показывает, что цифровая трансформация включает разработку цифровой стратегии, внедрение передовых технологий, эффективное управление данными. Цифровизация становится первым шагом к цифровой трансформации, поскольку является процессом внедрения цифровых инструментов для эффективной реализации инновационной деятельности.

Ключевые слова: цифровая трансформация, исследовательский университет, система высшего образования, инновационная деятельность.

В настоящее время в стране Указом Президента утвержден Стратегический план развития до 2025 года (далее – План). На основе этого Плана разработана «Государственная программа развития образования в Республике Казахстан на 2020-2025 годы» (далее – Программа). «Повышение глобальной конкурентоспособности казахстанского образования и науки» и «увеличение вклада науки в социально – экономическое развитие страны» - главная цель Программы [1].



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Программа определяет основные направления, приоритеты, стратегические задачи и механизмы реализации государственной политики в сфере образования. Отметим некоторые из них:

- обеспечить высокий статус профессии педагога, модернизировать педагогическое образование;
- укрепить интеллектуальный потенциал страны;
- оснастить организации образования цифровой инфраструктурой и современной материально – технической базой;
- модернизировать и оцифровать научную инфраструктуру;
- повысить результативность научных разработок и обеспечить интеграцию в мировое научное пространство [1].

Проведенный анализ показывает, что цифровая трансформация включает разработку цифровой стратегии, внедрение передовых технологий, эффективное управление данными. Цифровизация становится первым шагом к цифровой трансформации, поскольку является процессом внедрения цифровых инструментов для эффективной реализации инновационной деятельности [2].

Коллектив высшего учебного заведения ориентирован на выполнение своих основных задач по учебно-воспитательному процессу, научной и методической работе. Следует отметить, что те организации, которые не приступили к цифровой трансформации, рискуют потерять конкурентоспособность [2]. Следовательно, развитие цифровых технологий и цифровой платформы, внедрение компонентов искусственного интеллекта кардинально меняют концептуальные подходы к проблеме высшего образования. Развитие цифровой грамотности среди преподавателей вуза и студентов, для того чтобы умело использовать новые цифровые технологии и цифровые инструменты в образовательной среде, является актуальным вопросом.

Таким образом, в условиях цифровой трансформации системы образования важным становится разработка цифровой стратегии вуза, которая сформулирует основные цели и пути их достижения таким образом, чтобы обеспечить вовлеченность всего коллектива вуза в процесс изменений. Преподаватели должны четко представлять свою роль в деятельности вуза и достижении им долговременных и краткосрочных целей. Для этого они должны быть соответствующим образом проинформированы. Без ясной формулировки целей нет возможности объединить усилия всех преподавателей для их достижения.

Сегодня Казахский национальный университет имени аль-Фараби (КазНУ имени аль-Фараби) является динамично развивающимся, социально–ориентированным высшим учебным заведением.

В КазНУ имени аль-Фараби разработана и утверждена программа деятельности высшего учебного заведения на 2020-2025 годы (далее – Стратегия КазНУ имени аль-Фараби), которая представляет собой комплексный план, предназначенный для того, чтобы обеспечить осуществление миссии вуза и достижение ее целей [3].

В Стратегии КазНУ имени аль-Фараби отражены внутренние силы и возможности, которыми располагает коллектив вуза. В условиях цифровой трансформации образования повышение уровня цифровых компетенций и навыков преподавателя и студентов является главным элементом любой цифровой технологии. Отметим, что каждый преподаватель вуза должен четко понимать, что нового от него требуется и в каком направлении он должен меняться. Например, с распространением пандемии COVID-19 преподаватели



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

обучались базовым навыкам цифровой грамотности, созданием онлайн-курсов и размещением их на открытых платформах.

На основе анализа инновационной деятельности преподавателей вуза в условиях цифровой трансформации можно определить следующие основные моменты, влияющие на их мотивации.

– Повышение уровня цифровых компетенций и навыков становится неотъемлемой частью деятельности преподавателя.

– **Комплексный подход к трансформации системы высшего образования предполагает всестороннее взаимодействие всех участников образовательного процесса.**

– В создании онлайн – курса преподаватели должны понимать, что ответственность за контент курса в значительной степени возлагается на самих преподавателей.

– Деятельность преподавателей обязательно включает, с одной стороны, постоянное самообучение и самосовершенствование, а с другой – обучение других.

Таким образом, преподаватель вуза как объект и субъект образования должен не только иметь знания в профессиональной сфере, умения и навыки той профессии, которую он приобрел, но и обладать навыками цифровой грамотности, умело использовать цифровые образовательные средства.

Несмотря на высокую степень разработанности вопросов мотивации, руководители вузов испытывают определенные трудности при использовании результатов исследований на практике. Вызовом сегодняшнего дня является цифровая трансформация образования. Эти трудности связаны с отсутствием исследований, которые ориентированы на разработку вопросов мотивации преподавателей к цифровой трансформации образования.

Таким образом, развитие цифровой инфраструктуры высшего учебного заведения, цифровой технологии, повышение уровня цифровых компетенций и навыков преподавателей становятся средством обновления образовательной политики и обеспечением качественного и современного цифрового обучения.

Список использованных источников:

1 Государственная программа развития образования Республики Казахстан на 2020-2025 годы. – <http://www.minplan.kz/economyabout/8404/30865/>

2 Отличия цифровой трансформации от цифровизации

<https://blogs.forbes.ru/2023/10/06/cifrovaja-transformacija-s-chego-nachat-developeru/>

3 Стратегия развития Казахского национального университета имени аль-Фараби на 2020-2025 годы. – Алматы, 2020. – <http://www.kaznu.kz/ru/3307/>



A.A. Mussinova, Candidate of
philological sciences, senior lecturer,
Faculty of Journalism,
P.A. Nesterenkov, Head of Office
of Academic and Digital Innovation,
al-Farabi KazNU (Almaty c.)

LEGAL BASIS FOR THE USE OF GENERATIVE ARTIFICIAL INTELLIGENCE SYSTEMS IN HIGHER AND POST-GRADUATE EDUCATION

Abstract: The article discusses the problems of developing legal aspects of the use of generative artificial intelligence in education and research in the world and in Kazakhstan. The goal is to prove the relevance and necessity of adopting regulations regulating the ethical, safe, fair and meaningful use of GenAI in Kazakhstan. Based on a content analysis of a number of documents of international and national significance, the advantages and risks of using GenAI in higher education were identified. It is concluded that GenAI, by opening up new opportunities and creating additional resources, can help improve the quality of education and educate competitive personnel, subject to the regulation of its application at the level of legislative acts in the field of higher and postgraduate education in Kazakhstan.

Keywords: generative artificial intelligence, AI, GenAI, ChatGPT, education, law, Kazakhstan.

Artificial intelligence (AI) systems are being introduced into higher education with the promise of change and improvement. In the context of the use of AI, traditional teaching and learning methods are being reconsidered. But along with the advantages, the use of AI is a challenge to the education system, associated with a high level of uncertainty. We propose to consider the main pros and cons.

In the summer of 2023, UNESCO published “Guidelines for the use of generative artificial intelligence in education and research,” which states that the use of AI technologies in education should enhance human potential for sustainable development and effective human-machine collaboration in life, learning and work [1].

Existing systems are already advanced enough to act as full-fledged assistants to teachers and students. Generative AI (GenAI), a type of AI that can create new content and ideas, including text, images, videos and music, plays a key role here. GenAI also includes the world-famous ChatGPT.

But the use of GenAI must be based on a human-centered approach to ensure that GenAI is used ethically, safely, equitably, and meaningfully.

The world's leading universities, starting in January 2023, when teachers encountered the first wave of mass use of ChatGPT by students for exam assignments and final papers, are rethinking their teaching and learning methods.

The National Report “Quality education available to everyone” for the First Congress of Teachers, which took place in Astana on October 5, 2023, refers to an analytical report by IBM, which identifies two fundamental points on the impact of AI on professional employment:

First. The AI revolution has reached an inflection point, and the pace of change will only accelerate by an order of magnitude.

Second. AI will not replace people, but people using AI will replace those who do not know how, cannot or will not use AI” (IBM, 2023).



The above examples indicate that AI should be introduced into education to educate a new generation of specialists in demand in the labor market. And this is our new reality [2], [3].

What is AI? This is a broad concept. There are several types of AI systems that differ in complexity and scope.

They can be combined under the general definition of systems that can learn using machine learning algorithms and independently solve assigned problems. At the same time, the so-called “ideal artificial intelligence”, capable of not only making decisions, but also “to want” to make decisions, capable of creativity and full and independent self-development, has not yet been created.

Now, using these systems, teachers can structure syllabuses, sequencing the study of materials, considering level of complexity and connections between topics; create completely personalized educational material for your disciplines: lecture abstracts, various types of assignments, including tests, and even full-fledged video lectures, films, etc.

Of course, each generated product must be subjected to critical rethinking and fact-checking, since GenAI often “makes it wrong” or generates fictitious facts.

GenAI not only provides students with the opportunity to use a variety of tools to complete text-based or multimedia assignments. Using GenAI, you can calculate your individual learning trajectory. This allows you to study at your own pace and enrich your knowledge in areas that truly interest you.

AI can create virtual laboratories and simulations, which open up new opportunities for hands-on learning: conducting experiments and research in a safe virtual environment that allows you to gain practical skills and experience, even without access to real laboratories and equipment. This is especially true for areas that require an experimental approach.

Today, the development of a virtual assistant for a teacher or student is being actively implemented. An AI-based virtual assistant can answer frequently asked questions, provide information about schedules and available resources, and help organize the educational process. In this way, AI helps create a friendlier and more effective educational environment.

GenAI can become an assistant to university teachers and staff in performing routine tasks. GenAI can help the learner avoid the “blank sheet” complex by offering some basic solution to the problem.

But at the same time, the quality of the final product will depend only on the person, his knowledge, professionalism, and creativity. And here the need to develop and improve critical thinking and fact-checking skills - checking facts for accuracy - comes first in teaching and learning methods or when performing work tasks.

And now - to the shortcomings and concerns.

Primarily, there is a concern that AI may reduce face-to-face interaction between teachers and students. While AI can create personalized learning plans, it will not completely replace interpersonal feedback and mentoring. The challenge for AI is considering the diversity of learning styles. AI cannot always capture the individual preferences of students and is prone to standardization.

Collecting and analyzing data to personalize learning can raise privacy and security issues: misuse of personal information or leakage of personal student data are real dangers.

AI may be limited in its ability to stimulate creative thinking and innovation in students, biased towards standardized tasks. Dependence on technology can lead to vulnerability and failure, and the inability to solve problems independently. Technical problems or lack of access to AI can lead to interruptions in learning.



This means that the main disadvantage of the overuse of AI is a significant decrease in the student's independent work skills, and, consequently, a decrease in the quality of mastering learning outcomes, professional skills, and competencies.

Al-Farabi Kazakh National University is actively working to adapt the educational process to the new reality associated with the emergence of GenAI.

Despite rather controversial opinions regarding the use of GenAI, especially against the backdrop of cases with students creating final papers and bypassing the rules for passing exams, which the university also encountered during the winter session of the 2022-2023 academic year, it was decided that an absolute restriction on the use of such systems by teachers and students – is the wrong way.

Instead of a restriction, we chose the strategy of teaching the lawful use of GenAI in the educational process. And this decision was enshrined in the academic policy of the university.

The generated content can act as a “base”, a source of inspiration for further development of the material by the author: teacher or student. It will also automate a number of routine tasks for the university's administrative staff. Naturally, for this, the user must have the skills of critical thinking and fact-checking, and all text documents: written examinations and final papers at all levels of education are necessarily checked for illegal borrowings and technical bypasses using specialized borrowing search systems.

In addition to methodological issues, the integration of GenAI into education raises a number of legal and ethical issues. The main ones are copyright, accountability, and ethics in the use of AI. Firstly, systems are becoming more complex and are already generating original content. Second, if an AI system makes a mistake or causes harm by providing incorrect information or making biased decisions, someone must be held accountable. In these cases, who owns the intellectual property rights and who is responsible for errors: the developers, the AI system, the educational institution that uses the system, or the user who generated the content?

A clear legal framework is needed to address the unique challenges posed by new technologies. Since 2017, a number of advanced countries in the field of AI and related technologies have approved national AI strategies. China was the pioneer. The State Council of the People's Republic of China approved a number of documents promoting the development of AI: “Made in China - 2025” (2015), “Next generation artificial intelligence development plan” (2017) [4], [5]. Further AI strategies were adopted by Canada, the UAE, Finland, USA, Great Britain, and Japan.

According to UNESCO, by the beginning of 2023, about 67 countries have developed or planned national AI strategies. Of these, 61 took the form of a stand-alone AI strategy, and 7 were AI chapters integrated into broader national ICT or digitalization strategies.

Of course, none of them, at the time of writing, addressed GenAI as a specific issue. Although in China in 2021, ethical guidelines for the treatment of AI were published, covering issues of its use in education. At the same time, despite calls from the IT industry itself to regulate the use of GenAI, the development of legislation does not keep pace with the pace of development of the industry itself.

According to UNESCO's 2023 AI in Education Survey, only four countries—China, Jordan, Malaysia, and Qatar—reported that their government agencies have tested and recommended AI tools to support inclusive access for students with disabilities (UNESCO, 2023) [1].

In Kazakhstan, AI was mentioned in expired State programs “Digital Kazakhstan”, “Concepts for the development of the information and communication technologies industry and the digital sphere” [6], [7].



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

By Decree of the President of the Republic of Kazakhstan dated February 15, 2018, №636, the National Development Plan of the Republic of Kazakhstan until 2025 was approved. One of the critical tasks in the document was the training of ICT specialists for specific sectors of the economy with knowledge in the field of AI, Big Data, virtual reality, and the Internet of things. The importance of incentive measures for the development of elements of Industry 4.0, including the use of AI, the Internet of Things and other IT technologies, was noted. But the document did not raise issues of copyright, responsibility, and ethics [8].

In June 2023, at the Astana International Forum, the Minister of digital development, innovation, and aerospace industry of the Republic of Kazakhstan, Bagdat Musin, announced that by the end of the year it is planned to present an AI development strategy in Kazakhstan.

The Law of the Republic of Kazakhstan “On informatization” and the “Concept of digital transformation, development of the information and communication technology industry and cybersecurity for 2023 - 2029” approved by the Government of the Republic of Kazakhstan dated March 28, 2023 No. 269 speaks of the development of a national AI platform and a national system artificial intelligence based on Smart Data Ukimet, which will allow you to predict and make decisions based on reliable data. The Action Plan of the Concept provides for elaboration of the issue of adopting the “Digital code” until December 2024 [9], [10].

We hope that Kazakhstan will adopt documents regulating the use of AI in order to create favorable conditions for the development of technologies with AI, which will help form an ecosystem of science, business and government for the comprehensive development of AI in the country.

The legal acts must necessarily regulate the use of AI in education. It is imperative that the relevant ministry, OVPO leadership, experts, educators and technology developers work together to create a reliable legal framework that will ensure the responsible and fair use of AI in education.

This will require addressing complex issues related to data privacy, algorithmic bias, intellectual property rights and accountability, as well as striking a balance between promoting innovation and protecting the rights and interests of students and educators.

GenAI opens up new opportunities and creates additional resources for education. Its skillful use can lead to improved quality of education and the development of competitive personnel. The university today, like the whole world, is only at the beginning of the journey of developing concrete steps for the effective use of AI systems. But we believe that through joint efforts this problem will be solved.

List of sources used:

1. «Guidance for generative AI in education and research» M.Fengchun, W.Holmes. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO), 2023, ISBN 978-92-3-100612-8, 44 стр. Access date: 11.03.2024 <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000386693>
2. “Quality education accessible to everyone” Draft National Report for the I Congress of Teachers Ministry of Science and Higher Education of the Republic of Kazakhstan. Access date: 11.03.2024 <https://www.gov.kz/memleket/entities/sci/press/article/details/135519?lang=ru>
3. «Augmented work for an automated, AI-driven world» IBM, 2023. Access date: 11.03.2024 <https://www.ibm.com/downloads/cas/NGAWMXAK>
4. Ma H. Strategic Plan of "Made in China 2025" and Its Implementation / H. Ma et al. // Huazhong University of Science and Technology, China, 2018. - p. 25. Access date: 11.03.2024 https://www.researchgate.net/publication/326392969_Strategic_Plan_of_Made_in_China_2025_and_Its_Implementation



5. Notice of the State Council Issuing the New Generation of Artificial Intelligence Development Plan1. State Council Document, 2017, №35. - p. 28. Access date: 11.03.2024 <https://flia.org/wp-content/uploads/2017/07/A-New-Generation-of-Artificial-Intelligence-Development-Plan-1.pdf>
6. Resolution of the Government of the Republic of Kazakhstan dated December 12, 2017, №827 “On approval of the State Program of Digital Kazakhstan.” Access date: 11.03.2024 <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P1700000827>
7. Resolution of the Government of the Republic of Kazakhstan dated December 30, 2021, № 961 “On approval of the Concept for the development of the information and communication technologies industry and the digital sphere.” Access date: 11.03.2024 <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2100000961>
8. Decree of the President of the Republic of Kazakhstan dated February 15, 2018 №636 “On approval of the National Development Plan of the Republic of Kazakhstan until 2025 and invalidation of some decrees of the President of the Republic of Kazakhstan” Access date: 11.03.2024 <https://adilet.zan.kz/rus/docs/U1800000636>
9. Law of the Republic of Kazakhstan dated November 24, 2015 №418-V ZRK “On informatization”. Access date: 11.03.2024 <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1500000418>
10. Decree of the Government of the Republic of Kazakhstan dated March 28, 2023, №269 “On approval of the Concept of digital transformation, development of the information and communication technology industry and cybersecurity for 2023 - 2029.” Access date: 11.03.2024 <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2300000269>

М.К.Самалдыков, к.ю.н., доцент,
кафедра Международного права,
факультет Международных отношений,
КазНУ имени аль-Фараби (г.Алматы)

К ВОПРОСУ СОВРЕМЕННОЙ МЕТОДИКИ ПРЕПОДАВАНИЯ ДИСЦИПЛИНЫ «ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ КОРРУПЦИИ»

Аннотация: В статье представлена академическая презентация дисциплины «Правовые основы противодействия коррупции» в авторском варианте, подробно изложены проблемы, возникшие при проведении экзаменов в виде тестирования на платформе системы Универ в ходе зимней сессии 2023/2024 учебного года, и высказываются предложения автора по совершенствованию учебного процесса.

Ключевые слова: Методика преподавания, цель и ожидаемые результаты обучения, индикаторы достижения ожидаемых результатов обучения, место тестирования в итоговом контроле, экзамен, процесс тестирования в системе Универ, причины сбоев.

Для достижения успехов в освоении дисциплины «Правовые основы противодействия коррупции» преподавателю высшего образовательного учреждения необходимо четко ставить цель и ожидаемые результаты обучения (РО), а также Индикаторы достижения ожидаемых результатов обучения (ИД), которых должно быть не менее двух на каждый РО исходя из требований КазНУ им. аль-Фараби. Целью указанной дисциплины является: сформировать у студентов бакалавриата факультета



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

международных отношений (ФМО) четкие знания о содержании правовых основ антикоррупционной политики и практике противодействия коррупции в Республике Казахстан и выработать умения самостоятельно анализировать правовые акты, необходимые для формирования устойчивого антикоррупционного правосознания и поведения.

Исходя из поставленной нами цели дисциплины «Правовые основы противодействия коррупции» ожидаемыми результатами обучения (РО) перед преподавателем стоят задачи по формированию у студентов знаний, умений и навыков, в результате которых он будет *способен*: охарактеризовать отечественное законодательство в сфере противодействия коррупции (РО1); разбираться в основных правовых институтах противодействия коррупции в Республике Казахстан, в судебной и правоохранительной антикоррупционной практике (РО2); анализировать нормы международно-правовых актов и специальных документов органов, и учреждений ООН, и международных организаций в области противодействия коррупции (РО3).

Исходя из ожидаемых нами результатов обучения индикаторами достижения РО (ИД) будут являться: для РО1 (ИД 1.1. Сформировать представления об особенностях правового регулирования противодействия коррупции в Республике Казахстан; ИД 1.2 Четко представлять источники антикоррупционного законодательства и механизм их действия; ИД 1.3. Знать правовые основы и порядок проведения антикоррупционной экспертизы нормативных правовых актов органов власти и их проектов); для РО2 (ИД 2.1. Развить навыки анализа норм антикоррупционного законодательства, самостоятельно подходить к их применению; ИД 2.2. Развить умения аргументировано обосновывать свою позицию по правовым вопросам, возникающим в процессе противодействия коррупции, применять на практике нормы антикоррупционного законодательства; ИД 2.3. Знать акты антикоррупционного законодательства и антикоррупционные требования государственного служащего Республики Казахстан, виды и основания привлечения к ответственности за коррупционные правонарушения; ИД 2.4. Уметь применять правовые средства предупреждения коррупции; ИД 2.5. Определять виды и основания привлечения к ответственности за коррупционные правонарушения по законодательству Республики Казахстан; ИД 2.6.

Четко определять миссию, функции, задачи и компетенцию Агентства Республики Казахстан по противодействию коррупции (Антикоррупционная служба)); касательно РО3 (ИД 3.1. Знать международное законодательство о стандартах противодействия коррупции; ИД 3.2. Анализировать проблемы имплементации международных норм в антикоррупционное законодательство Республики Казахстан).

Реализация целей обучения исходя из ожидаемых результатов обучения и индикаторов достижения РО (ИД) данной дисциплины в syllabusе выглядит следующим образом.

Модуль 1. Общие положения. В нем рассматриваются темы: Понятие, признаки, сущность коррупции, как социально-правового явления; Правовые принципы противодействия коррупции в законодательстве РК; Особенности правового положения государственного служащего и антикоррупционные требования к его служебному поведению.

Модуль 2. Субъект противодействия коррупции и его полномочия. В него включена лишь одна важная, на наш взгляд, тема: «Место и роль уполномоченного органа в борьбе с коррупцией». Студентам предлагается до лекции самостоятельно ознакомиться



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

с интервью Экс-главы Антикора¹ <https://www.youtube.com/watch?v=6Azb3ZHT66c>. Можно также прочесть по ссылке: <https://tengrinews.kz/article/ohota-chinovnikov-trillion-tenge-mafiya-intervyu-glavoy-1856/> Отдельные положения данного интервью предлагается использовать в рассмотрении тем, включённых в модуль 3.

Модуль 3. Меры противодействия коррупции. В нем рассматриваются такие темы как: Юридическая ответственность за коррупционные правонарушения; Меры профилактики коррупции в Республике Казахстан; Правовые основы предотвращения и урегулирования конфликта интересов на государственной службе; Освобождение от уголовной ответственности и от наказания лиц, привлеченных к ответственности за коррупционные уголовные правонарушения; Международное сотрудничество по борьбе с коррупцией; Антикоррупционные стратегии на международном и национальном уровне; Противодействие коррупции в зарубежных странах; Институты гражданского общества в реализации антикоррупционной политики в Республике Казахстан; Правовые основы и порядок проведения антикоррупционной экспертизы нормативных актов или их проектов на предмет соответствия законодательству в сфере противодействия коррупции; Роль и влияние средств массовой информации в сфере противодействия коррупции.

Тестирование как средство контроля. Не секрет, что тестирование как одна из форм обучения крайне востребована в ВУЗе так как позволяет не только объективно и непредвзято оценить степень освоенности учебным материалом, но и оперативно осуществлять такой контроль с многочисленными учебными группами студентов. В связи с чем, для читателя будет интересен мой опыт контроля знаний в преподавании с использованием тестирования со студентами на факультете международных отношений (ФМО) КазНУ имени Аль-Фараби уже в течение ряда лет с 2019 года включительно по настоящее время. Тестирование автором активно используется во время рубежных контролей и экзаменах со студентами первого курса таких специальностей как: 6ВО2311 Перевод в сфере международных и правовых отношений; 6ВО3104 Международные отношения; 6ВО4201 Международное право по дисциплине «Правовые основы противодействия коррупции». Первоначально была проведена большая подготовительная работа. Специально был подготовлен авторский комплект тестовых заданий по всем 15 темам курса, который после апробации в учебном процессе был издан в качестве учебного пособия на всех трех языках обучения: казахском, русском и английском ввиду наличия специальных групп обучения на английском языке.

Несмотря на большое количество тестовых заданий из них были отобраны 150 и, затем, после заполнения специальных форм – шаблонов, где из пяти ответов один правильный, они были отправлены в Службу контроля качеством обучения Университета для размещения в системе Универ. Построение тестовых заданий обусловлено структурой учебного курса, которое в свою очередь обусловлено содержанием отечественного антикоррупционного законодательства и включает в себя закрытые тестовые задания с одним или двумя правильными ответами. Время, отводимое для ответов – 50 минут. На каждый рубежный контроль используется - 50 заданий по пройденным темам курса в соответствии с модулями syllabus.

¹ Являлся экс-руководителем Антикора РК, занимал должность руководителя Администрации Главы государства, а в феврале 2024 года стал Новым премьер-министром Казахстана. - Прим. автора С. М. См.: Новым премьер-министром Казахстана стал Олжас Бектенов. Читайте больше: <https://www.nur.kz/politics/appointments/2059307-novym-premer-ministrom-kazahstana-stal-olzhaz-bektenov/?ysclid=lsjzxyd5xc392372993>



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Хочу поделиться о проблемах, с которыми столкнулись бакалавры 1 – го курса русского языка обучения Факультета международных отношений при *сдаче экзамена в виде тестирования на платформе системы Универ в ходе зимней сессии 2023/2024 учебного года* по рассматриваемой дисциплине «Правовые основы противодействия коррупции» и внести свои предложения по его дальнейшему совершенствованию как лектора. На мой взгляд, он будет интересным для служб и подразделений, занимающихся тестированием в системе Универ. Экзамен сдавался по расписанию в субботу 23 декабря 2023 г. На эту дату обращаю внимание читателей, так как далее станет понятно почему. Бакалавры трех специальностей в количестве 65 человек сдавали экзамен онлайн, будучи переведёнными на данный формат ввиду карантинной обстановки в городе.

Они были готовы к такому формату, так как заранее во время офлайн обучения в течение осеннего семестра 2023/2024 учебного года на двух рубежных контролях прошли апробацию по той же форме и платформе системы Универ в Малом лекционном зале ФМО. Отсюда методически, технически и психологически бакалавры были готовы к онлайн экзамену и на итоговом контроле, как того требуют Правила проведения итогового контроля зимней экзаменационной сессии на 2023–2024 учебный год. Однако, результаты оказались не такими как ожидалось.

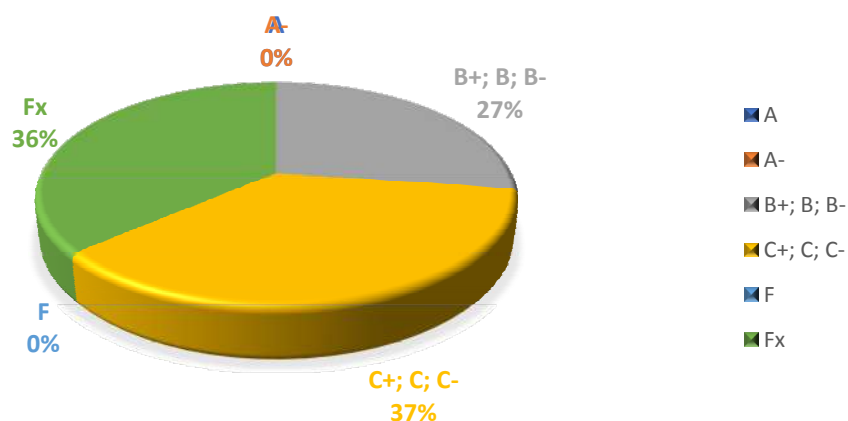
Только лишь студентка Пайзуллаева Зухра (МО54) несмотря на нервотрёпку в течение 30 минут из-за сбоя в системе Универ смогла-таки сдать экзамен на «А», набрав 100 баллов по результатам тестирования. Так как был выходной день, то обратиться за технической поддержкой в Ректорат ей и её сокурсникам было невозможно, а она, к тому же будучи старостой учебной группы сама находилась в цейтноте. Это относилось и к старостам других учебных групп трёх специализаций. Данный студентам телефон: +7 727 377 3333 не отвечал. Тогда для чего он был представлен студентам? Получается формально.

У большинства студентов потока, кроме аналогичной проблемы были и другие. Укажем их, так как заинтересованным лицам будет над чем трудиться. Так, у некоторых экзаменуемых Сайт Univer.kz около часа производил загрузку. При том, что на мониторы несколько раз выводилось сообщение, что «Сайт проверяет данные» и оно, к тому же зависало на экранах по два часа, не давая студентам начать экзамен в установленное расписанием время. Были моменты, когда тестирование приостанавливалось на 10 минут около двух раз с просьбой соблюдать правила работы с системой, хотя на деле, никакие правила тестируемыми не нарушались.

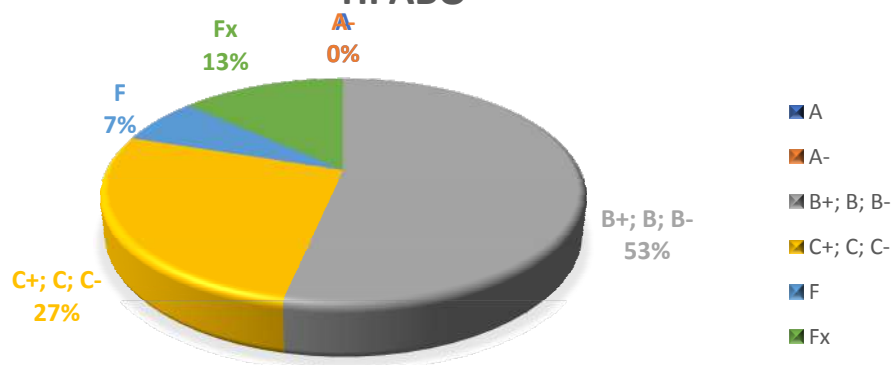
Следует также отметить, что Farabi Proctoring у многих экзаменуемых около часа не мог распознать видеокамеры у персональных ноутбуков, в связи с чем, во время тестирования по несколько раз приходили уведомления о том, что камера не найдена, при том, что она работала исправно на момент начала экзамена. Из-за указанных проблем некоторые из студентов смогли войти в систему Универ только лишь через 1–2 часа. Понятно, что все названные недостатки в работе системы не могли не сказаться на психологическом состоянии тестируемых. Несмотря на это, экзамен всё-таки состоялся из-за упорства и настойчивости студентов первокурсников. А также наличия у них предыдущего опыта тестирования на рубежных контролях по данному предмету. Результаты экзаменов учебных групп представлены в диаграммах.



**УСПЕВАЕМОСТЬ СТУДЕНТОВ
СПЕЦИАЛЬНОСТИ "ПЕРЕВОД В СФЕРЕ
МЕЖДУНАРОДНЫХ И ПРАВОВЫХ
ОТНОШЕНИЙ"**

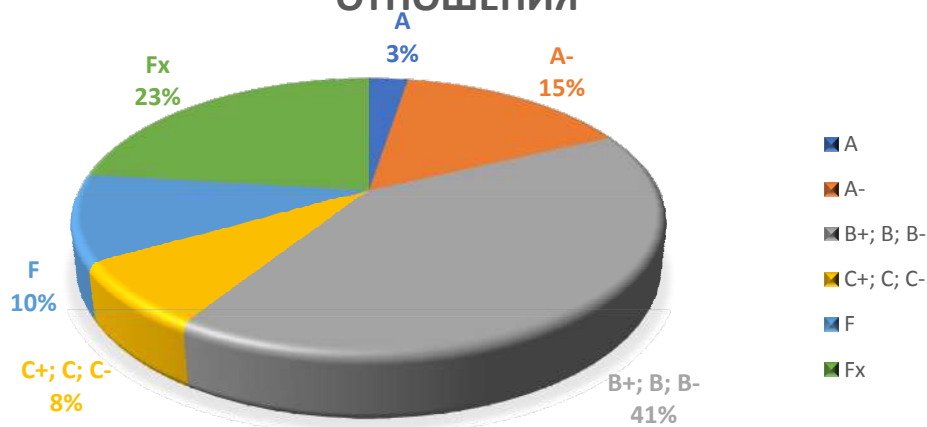


**УСПЕВАЕМОСТЬ СТУДЕНТОВ
СПЕЦИАЛЬНОСТИ "МЕЖДУНАРОДНОЕ
ПРАВО"**



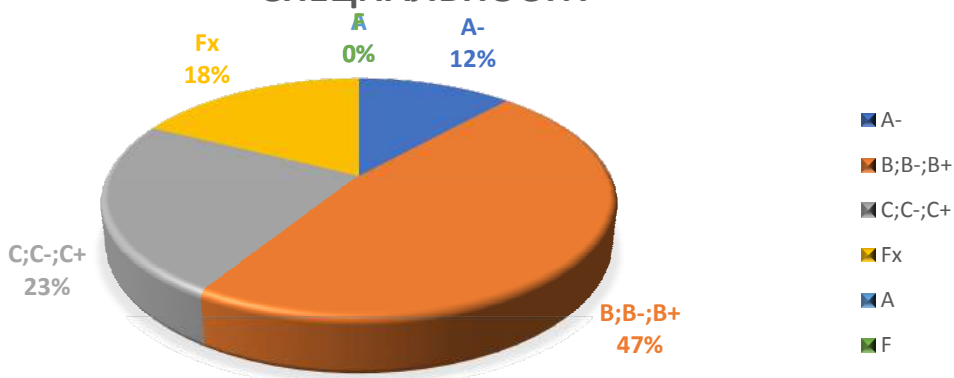


УСПЕВАЕМОСТЬ СТУДЕНТОВ СПЕЦИАЛЬНОСТИ "МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ"



Как видим, успеваемость студентов специальности «Международные отношения» гораздо выше, чем у остальных. При том, что экзамен в виде тестирования на платформе Универ студенты сдавали при одинаковых условиях. Несколько моментов, касающихся результатов пересдачи экзамена в том же формате и платформе системы Универ. Они указаны в диаграмме.

ОБЩИЕ РЕЗУЛЬТАТЫ ПЕРЕСДАЧИ ДИСЦИПЛИНЫ "ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ КОРРУПЦИИ" БЕЗ УЧЕТА СПЕЦИАЛЬНОСТИ



Как видим, больше половины из них (59%) сдали повторный экзамен с хорошими и отличными результатами. Однако никто из них не набрал максимальных 100 баллов. По всей видимости плохие результаты у данных лиц на основном экзамене объясняются как раз-таки вышеуказанными сбоями в системе Универ и нервозностью тестируемых.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Стоит обратить внимание, что сделать сравнительный анализ с результатами предыдущих экзаменов по данному предмету для корректировки процесса обучения было невозможно по одной причине: оценки студентам за сессию по данному предмету выставлялись суммативно без прохождения итогового контроля. Предположу, что суммативное оценивание без проведения установленного экзамена в виде тестирования на платформе Универ в течение трёх предшествующих лет расслабило сотрудников служб и подразделений, вовлечённых в организацию и техническое сопровождение зимней сессии 2023/2024 учебного года. Что и привело к сбоям в системе Универ. Одним словом, представители указанных служб и подразделений не прошли испытание на прочность. В связи с чем необходимо принять незамедлительные меры по устранению недостатков системного характера в их деятельности.

Рекомендации: 1) Руководству ВУЗа следует покончить с порочной практикой замены офлайн обучения на онлайн в периоды зимних сессий; 2) Необходимо тщательно разобраться с системными причинами сбоев в системе Универ и принять необходимые меры организационного и технического характера; 3) Диспетчерской службе при составлении расписаний экзаменов ставить даты проведения тестирования на платформе Универ в рабочие дни сотрудников, осуществляющих техническую поддержку; 4) Исключить дежурство лекторов дисциплин, вынесенных на экзамены в виде тестирования в системе Универ в виду их нецелесообразности; 5) Требовать 30% ежегодного обновления тестовых заданий с лиц, имевших нарекания к их качеству по итогам апелляций; 6) Академическому комитету по качеству обучения и преподавания в обязательном порядке провести проверку выполнения преподавателями требований п.1.3 Правил проведения итогового контроля зимней экзаменационной сессии на 2023 – 2024 учебный год об обязательном проведении суммативного оценивания по выбранным ими формам итогового контроля в течение Осеннего семестра; 7) Не дожидаясь начала Весенней сессии 2023/2024 учебного года ввести в эксплуатацию имеющиеся компьютерные аудитории на факультете международных отношений, которые вот уже в течение ряда лет простаивают дожидаясь замены установленного в них компьютерного оборудования с истекшим сроком службы.

Список использованных источников:

1. Правила проведения итогового контроля зимней экзаменационной сессии на 2023 – 2024 учебный год. Источник: <https://univer.kaznu.kz/>
2. См.: Новым премьер-министром Казахстана стал Олжас Бектенов Читайте больше: <https://www.nur.kz/politics/appointments/2059307-novym-premer-ministrom-kazahstana-stal-olzhas-bektenov/?ysclid=lsjzxyd5xc392372993>
3. Самалдыков М.К. Правовые основы противодействия коррупции: курс лекций /М.К.Самалдыков. - Алматы: Қазақ университеті, 2019. – 174 с.
4. Самалдыков М.К. Правовые основы противодействия коррупции: практикум / М.К.Самалдыков. - Алматы: Қазақ университеті, 2019. – 490 с.
5. Самалдыков М.К. Уполномоченный орган в борьбе с коррупцией: учебно-методическое пособие / М.К.Самалдыков. – Алматы: Қазақ университеті, 2020. - 104 с.



Г.З.Танбаева, д.м.н., профессор,
кафедра Политики и организации здравоохранения,
факультет Медицины и здравоохранения,
КазНУ имени аль-Фараби (г.Алматы)

ЦИФРОВАЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ СРЕДА В ПОДГОТОВКЕ СПЕЦИАЛИСТОВ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ

Аннотация: Цифровая трансформация в образовании — мировой феномен в последнее десятилетие и является приоритетом при подготовке конкурентоспособных медицинских специалистов. Новая модель цифровой образовательной среды требует разработки стратегической трансформации, касающейся процессов, ресурсов, информации и человеческих аспектов. В статье рассмотрены цифровые возможности в подготовке специалистов здравоохранения.

Ключевые слова: цифровая трансформация, здравоохранение, образовательные ресурсы

Цифровая трансформация в образовании — мировой феномен в последнее десятилетие и является приоритетом для ВУЗов, уже доказана связь между трудоустройством в престижные учреждения с хорошими перспективами профессионального роста и заработной платы у выпускников с высоким уровнем навыков в сфере информационно-коммуникационных технологий [1].

Ведущие университеты ((Гарвард, Квинсленд, Йоркский, Оклед) предприняли важные инициативы по обеспечению интегрированного обучения, инновации и научные исследования по реальным проблемам общества и потребностям экономики, связав их с анализом больших объемов данных [2].

Сегодня ВУЗы рассматривают конкурентоспособное образование как ключевой момент своей цифровой трансформации.

Действительно, масштабы развития образовательных цифровых технологий впечатляют. Прогнозирование роста рынка на 342 миллиарда долларов США к 2025 году говорит о том, что образование и обучение через цифровые платформы стали значимой частью мировой экономики. Количество студентов и учащихся, использующих такие платформы, также внушительно: 100 миллионов слушателей только на Coursera в прошлом году свидетельствует о высоком спросе на онлайн-образование.

Эти цифры подтверждают, что образовательные технологии и онлайн-образование стали неотъемлемой частью современного образовательного процесса и предоставляют уникальные возможности для обучения и саморазвития. Такой рост также свидетельствует о том, что многие люди в разных уголках мира видят преимущества и доступность образования через цифровые платформы.

Здравоохранение — это одна из самых динамично развивающихся отраслей в мире. С появлением новых медицинских технологий и методик, а также постоянным ростом объема медицинских знаний, обучение и подготовка медицинских специалистов становятся все более сложными и информационно насыщенными процессами. Именно в этом контексте цифровая образовательная среда играет ключевую роль в успешной подготовке будущих врачей, медсестер, фармацевтов и других специалистов здравоохранения. Сегодня остро встает вопрос внедрения стратегии цифровизации медицинского образования, которая помогала бы обучающимся поддерживать навыки XXI



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

века, электронные программы здравоохранения, совершенствование, обучение и переквалификацию [3].

Программа "Цифровой Казахстан" введена в 2018 году и включает в себя несколько важных направлений, среди которых цифровизация отраслей экономики и развитие человеческого капитала играют ключевую роль. В этом контексте цифровизация сферы образования становится актуальной задачей для Казахстана. Цифровизация сферы образования может привести к более доступному и качественному образованию, улучшению системы оценки и мониторинга образовательных результатов, а также поддержанию инноваций в образовательном процессе. Это может содействовать повышению качества образования и способствовать подготовке кадров, необходимых для цифровой экономики и развития страны в целом.

Выступая на панельной сессии «DIGITAL ALMATY 2023» по вопросам цифровизации высшего образования министр науки и высшего образования РК Саясат Нурбек подчеркнул особенности развития высшего образования в условиях цифровой реальности и возможности цифровизации в процессе обучения [5]. Им анонсирован планируемый запуск в пилотном режиме проекта «Трансформация в цифровые университеты», в рамках которого планируется трансформировать процессы и подходы в обучении в ВУЗе.

Разработка эталонного стандарта цифрового университета будет способствовать повышению качества управления и предоставления образовательных услуг, а также обеспечит более единый и стандартизированный подход к цифровой трансформации университетов. Этот стандарт может включать в себя рекомендации по качеству обучения, информационной безопасности, доступности, а также стандарты для оценки эффективности цифровых университетов.

Цифровая образовательная среда играет важную роль в подготовке специалистов здравоохранения. Она предоставляет множество преимуществ и возможностей для обучения и развития медицинских кадров. Среди ключевых аспектов, связанных с использованием цифровой образовательной среды в здравоохранении, является доступность материалов. Цифровые образовательные платформы позволяют студентам и учащимся получить доступ к обучающему контенту и ресурсам из любой точки мира, используя компьютеры, планшеты или смартфоны. Это особенно полезно для медицинских студентов, которые могут обучаться в удобное для них время и место.

Для медицинского образования студентов цифровые платформы позволяют создавать интерактивные симуляторы, виртуальные лаборатории и тренажеры, которые позволяют обучающимся совершенствовать безопасно и эффективно навыки на практике. При этом в условиях цифровой образовательной среды возможно интегрировать учебные модули и материалы из различных медицинских областей, что способствует многопрофильному обучению и развитию медицинских специалистов с широкими знаниями.

Системы электронной оценки и обратной связи помогают преподавателям оценивать успех студентов, выявлять слабые места и предоставлять персонализированные рекомендации для улучшения обучения. Цифровые платформы облегчают совместную работу студентов, обмен знаниями и опытом через форумы, онлайн-дискуссии и другие средства коммуникации [6].

Для подготовки специалистов, повышения их квалификации необходима регулярная актуализация медицинской информации. Сегодня цифровая образовательная среда позволяет быстро обновлять информацию и внедрять новые данные и исследования в учебные программы. Специалисты здравоохранения могут получать доступ к онлайн-



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

курсам и платформам обучения, которые предлагают актуальную информацию о медицинских науках, клинической практике, управлении здравоохранением и других смежных областях. Эти ресурсы позволяют учиться на удалении и поддерживать непрерывное образование.

Продвинутые цифровые образовательные платформы используют алгоритмы машинного обучения для адаптивного обучения, что позволяет преподавателям предоставлять студентам персонализированные учебные материалы и задания в зависимости от их уровня знаний и потребностей.

Однако важно учитывать, что успешная цифровая образовательная среда требует инфраструктуры, обучения преподавателей, а также учета конфиденциальности медицинских данных при использовании цифровых систем.

Цифровые средства играют важную роль в создании медицинских симуляций и виртуальных практических заданий, которые предоставляют студентам и профессионалам здравоохранения уникальные возможности для развития навыков без необходимости работать с реальными пациентами [7].

Это особенно актуально для подготовки медицинских специалистов хирургического профиля на начальных этапах подготовки и при обучении сложным медицинским процедурам, включая точное манипулирование инструментами и решение хирургических проблем. Виртуальные симуляции предоставляют практический опыт, который помогает учащимся улучшить навыки в проведении диагностики, лечении и процедурах, тем самым обучаясь на виртуальных пациентах, развивают навыки обнаружения заболеваний и составления диагнозов. Студенты могут повторять симуляции многократно, что помогает им закрепить знания и навыки. Цифровые симуляции могут моделировать различные клинические сценарии и случаи, что обогащает обучение и подготавливает специалистов к разнообразным ситуациям, в том числе могут помочь медицинским работникам тренироваться в управлении критическими ситуациями, такими как остановка сердца или травма.

Медсестры и другие специалисты могут использовать виртуальные симуляции для тренировки ухода за разными типами пациентов и выполнения различных медицинских процедур.

Обучение использованию электронных медицинских записей и информационных систем является неотъемлемой частью подготовки специалистов здравоохранения в современном мире. Цифровая образовательная среда может предоставлять доступ к реальным системам для тренировок. Платформы для обмена знаний, форумы и социальные сети могут способствовать обсуждению клинических случаев, опыту лечения и последним медицинским исследованиям между студентами, преподавателями и профессионалами здравоохранения.

Таким образом, цифровая образовательная среда играет ключевую роль в подготовке специалистов здравоохранения, позволяя им развивать необходимые навыки и знания в сфере медицины. Это важный шаг в современном здравоохранении, которое улучшает качество образования и делает его более доступным. Важно разработать образовательную стратегию, которая учитывает роль науки и исследований в формировании современной образовательной среды.

Первым шагом должна быть оценка текущей инфраструктуры, ресурсов и потребностей разных групп обучающихся. Это включает в себя проведение аудита существующих образовательных программ, доступности оборудования и доступа к интернету для студентов и преподавателей. Университет должен разработать и утвердить политику равного доступа, которая будет являться основой для всей стратегии. В этой



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

политике должны быть определены принципы и ценности, связанные с обеспечением равных возможностей для всех обучающихся, независимо от их физических, социальных или экономических ограничений.

Для внедрения цифровой стратегии университет должен обеспечить необходимую инфраструктуру и оборудование для обучения в цифровой среде. Это может включать в себя расширение беспроводных сетей, более скоростного и стабильного интернета в аудиториях, предоставление компьютеров и устройств для студентов с ограниченными ресурсами, а также создание виртуальных классов и лабораторий, где студенты могут самостоятельно оценить свои навыки и умения, проверить динамику своего прогресса.

Кроме того, университету необходимо предоставить обучающие программы и ресурсы не только для преподавателей, чтобы они могли успешно использовать цифровые инструменты в своей работе, но и студентам следует предоставить обучение по эффективному использованию цифровых ресурсов для улучшения своего образования [8]. Университет должен разработать адаптивные образовательные программы, которые позволяют студентам выбирать пути обучения в соответствии с их потребностями и способностями. Это может включать в себя разработку онлайн-курсов, гибких расписаний и возможность самостоятельного обучения.

Цифровая трансформация образования - важный шаг на пути к успеху и выживанию, позволит получить преимущество перед конкурентами и создаст новые формы качественного и конкурентоспособного образования, такие как lifelong learning, обучение и развитие личных и профессиональных навыков на протяжении всего жизненного пути человека; расширение рынка своих образовательных услуг, отраслевого сотрудничества до процессов обучения, с интеграцией опыта работы в учебную программу на основе «обучения на практике», чтобы подготовить студентов к рынку труда.

Список использованных источников:

1. Falck Oliver, Alexandra Heimisch-Roecker, Simon Wiederhold. Returns to ICT skills / Falck Oliver, Alexandra Heimisch-Roecker, Simon Wiederhold // Research Policy. – 2021. – Volume 50, Issue 7. – 104064, ISSN 0048-7333. <https://doi.org/10.1016/j.respol.2020.104064> (<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0048733320301426>)
2. Fernández, A., Gómez, B., Binjaku, K. et al. Digital transformation initiatives in higher education institutions: A multivocal literature review / Fernández, A., Gómez, B., Binjaku, K. et al. // Educ Inf Technol. – 2023. – 28:12351–12382. <https://doi.org/10.1007/s10639-022-11544-0>
3. Hong and Ma. Applied degree education and the future of work: Education 4.0 / Hong and Ma // Springer. – 2020. – pp. 1-13. <http://dx.doi.org/10.1007/978-981-15-3142-2>
4. Государственная программа «Цифровой Казахстан». Постановление Правительства Республики Казахстан № 827 от 12 декабря 2017 года – <https://zerde.gov.kz/activity/management-programs/the-state-program-digital-kazakhstan/>
5. Министерство науки и высшего образования Республики Казахстан. – 2023. <https://www.gov.kz/memleket/entities/sci/press/news/details/501397?lang=ru>
6. Ибраева А., Егембердиева С. Оценка цифровой трансформации в системе образования Казахстана / А. Ибраева, С. Егембердиева // Экономическая серия вестника ЕНУ имени Л.Н. Гумилева. – 2022. – Том 141 №4. – С. 151-160. <https://bulecon.enu.kz/index.php/main/article/view/289>
7. Международное информационное агентство «Казинформ». Цифровизация в образовании: новые технологии в помощь процессу обучения. – 2018.



https://www.inform.kz/ru/cifrovizaciya-v-obrazovanii-novye-tehnologii-v-pomosch-processu-obucheniya_a3477335

8. Bresinsky M., von Reusner F. GLOBE – Learn and Innovate Digitization by a Virtual Collaboration Exercise and Living Lab / Bresinsky M., von Reusner F. // In: Brooks, A., Brooks, E., Vidakis, N. (eds) Interactivity, Game Creation, Design, Learning, and Innovation. ArtsIT 2017, DLI 2017: Interactivity, Game Creation, Design, Learning, and Innovation. Lecture Notes of the Institute for Computer Sciences, Social Informatics and Telecommunications Engineering.– Springer, Cham. – 2018. – Vol 229. – pp. 273–281. https://doi.org/10.1007/978-3-319-76908-0_26

Г.Т.Телебаев, д.филос.н., профессор,
кафедра Философии,
факультет Философии и политологии,
КазНУ имени аль-Фараби (г.Алматы)

РЕЙТИНГИ УНИВЕРСИТЕТОВ И ЦИФРОВИЗАЦИЯ ОБРАЗОВАНИЯ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ

Аннотация: Статья посвящена сравнительному анализу рейтинга ведущих университетов мира и уровню цифровизации образования в стране. Сделан вывод о взаимном влиянии университетского образования и технологического уровня страны. Данный анализ может быть использован для определения базовых условий развития КазНУ в качестве исследовательского университета.

Ключевые слова: ведущие университеты мира, рейтинг QS, цифровизация образования, глобальный инновационный рейтинг, рейтинг стран по уровню ВВП, рейтинг расходов на НИОКР, рейтинг глобальной конкурентоспособности стран.

Миссия исследовательского университета может быть определена как многозначная задача участия в обеспечении устойчивого развития страны. Эта задача может быть эффективно реализована лишь при том, что сами университеты будут в авангарде использования информационных технологий. Для определения уровня цифровизации образования мы взяли рейтинги развития информационно-коммуникационных систем стран, а также некоторые другие глобальные рейтинги. Безусловно, университеты необходимо рассматривать в контексте общего развития страны.

В то же время, весьма значимо влияние и университетов на развитие стран, что показывает сравнительный анализ лучших университетов мира с глобальными рейтингами стран, в которых они расположены.

Рейтинг QS-2024, опубликованный 27 июня 2023 года, включает 1498 университетов со всего мира. В этот рейтинг вошли университеты из 103 стран мира [1].

В региональном разрезе в рейтинге больше всего университетов из Европы и Азии, соответственно 501 и 488. Далее следуют Северная Америка и Океания – 276 и Латинская Америка – 192. Замыкают рейтинг страны Африки – 41 университет в рейтинге лучших университетов мира.

За последние три года произошел значительный сдвиг в региональном распределении лучших университетов. Если в 2021 году Европа по числу лучших университетов (295) опережала Азию (198) почти на сто университетов, то теперь они почти сравнялись по этому показателю (501 и 488). При этом в Азии число топ-университетов увеличилось в 2,5 раза, а в Европе примерно в 1,5 раза. Но самый



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

впечатляющий рынок сделали страны Латинской Америки (от 50 в 2021 до 192 в 2024, т.е. почти в 4 раза) и Африки, чьих университетов в 2021 в рейтинге не было, а в 2024 стало уже 41.

Страновой разрез также весьма показателен. Здесь на первых местах уже долгие годы университетские системы США и Великобритании. Правда в последние годы к Великобритании достаточно резко приближается Китай.

№	Страны	2024	2021	Динамика
1.	США	198	151	+ 47
2.	Великобритания	89	84	+ 5
3.	Китай (материк)	71	51	+ 20
4.	Япония	51	41	+ 10
5.	Германия	49	45	+ 4
6.	Россия	48	28	+ 20
7.	Индия	45	21	+ 24
8.	Южная Корея	43	29	+ 14
9.	Италия	42	36	+ 6
10.	Австралия	38	36	+ 2
11.	Франция	36	28	+ 8
12.	Испания	35	26	+ 9
13.	Бразилия	35	14	+ 21
14.	Мексика	32	12	+ 20
15.	Канада	31	26	+ 5
16.	Малайзия	28	20	+ 8
17.	Тайвань	27	16	+ 11
18.	Индонезия	26	11	+ 15
19.	Аргентина	25	13	+ 12
20.	Колумбия	25	11	+ 14
21.	Чили	25	10	+ 15
22.	Турция	24	14	+ 10
23.	Польша	22	15	+ 7
24.	Казахстан	21	10	+ 11
25.	Чехия	16	10	+ 6
26.	Саудовская Аравия	16	10	+ 6

Теперь сравним место 10 стран-лидеров рейтинга, с их положением в рейтингах, показывающих уровень развития этих стран.

Прежде всего, это глобальный инновационный рейтинг, который показывает, в том числе, уровень цифровизации в стране.

В структуре ГИИ-2023 можно выделить 19 показателей, позволяющих прямо или косвенно оценить уровень развития ИКТ в стране.

За год Казахстан улучшил свои позиции по 10 индикаторам, прямо или косвенно характеризующим развитие ИКТ: доступ к ИКТ, государственные онлайн-сервисы, индекс вовлеченности граждан в деятельность электронного правительства, экспорт услуг ИКТ, количество национальных доменов верхнего уровня, коммиты GitHub, стоимость создаваемых мобильных приложений и др.

В качестве сильных сторон Казахстана эксперты ГИИ отмечают:

- государственные онлайн-сервисы,
- индекс вовлеченности граждан в деятельность электронного правительства,
- соотношение учеников и учителей в среднем образовании,



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

- работающие женщины с ученой степенью,
- охват высшим образованием,
- экспорт высоких технологий и другие [2].

Как видно из таблицы, кроме Китая и Индии, страны из топ-10 рейтинга университетов входят в лучшие 25 стран по уровню инноваций.

№	Страны	2024	Глобальный инновационный рейтинг - 2023
1.	США	198	3 место (63,5)
2.	Великобритания	89	4 место (62,4)
3.	Китай (материк)	71	12 место (55,3)
4.	Япония	51	13 место (54,6)
5.	Германия	49	8 место (58,8)
6.	Россия	48	51 место (33,3)
7.	Индия	45	40 место (38,1)
8.	Южная Корея	43	10 место (58,6)
9.	Италия	42	26 место (46,6)
10.	Австралия	38	24 место (49,7)

Рейтинг, который весьма важен для оценки развития любой страны, — это объем ВВП страны. В этом контексте значим вопрос о влиянии университетского образования на экономику страны и обратно. Мы сравнили показатели первой десятки стран с наибольшим ВВП [3] с рейтингом университетов и получили следующую картину.

№	Страны	Рейтинг ВВП-2024	Рейтинг QS-2024
1.	США	US\$ 25.035 trillion	1
2.	Китай (материк)	US\$ 18.321 trillion	3
3.	Япония	US\$ 4.301 trillion	4
4.	Германия	US\$ 4.031 trillion	5
5.	Индия	US\$ 3.469 trillion	7
6.	Великобритания	US\$ 3.199 trillion	2
7.	Франция	US\$ 2.778 trillion	11
8.	Канада	US\$ 2.2 trillion	15
9.	Россия	US\$ 2.113 trillion	6
10.	Италия	US \$ 1.99 trillion	9

Как видно из таблицы, для 8 крупнейших экономик мира входят также в топ-10 по числу лучших университетов. Две страны: Франция и Канада занимают в рейтинге университетов высокие 11 и 15 места. Таким образом, мы видим прямую и однозначную зависимость между уровнем ВВП и уровнем университетского образования.

Крупнейшие экономики мира выделяют на развитие науки и университетов значительные средства. В свою очередь, сегодня высокотехнологичные производства, составляющие значительную долю в экономике, связаны с наукой, сосредоточенной в развитых странах именно в университетах.

Для подтверждения этого вывода приведем еще один показатель: уровень расходов страны на НИОКР.

Инвестиции в НИОКР являются ведущим показателем долгосрочной экономической мощи, [пишет](#) американский сайт HowMuchNet.com, который проделал отличную работу по визуализации расходов на НИОКР по странам. За основу взяты данные ЮНЕСКО (UNESCO Institute for Statistics), которая собрала информацию через серию малых исследований. Кроме этого, ЮНЕСКО трансформировала цифры по паритету покупательной способности, что делает сравнение стран точнее» [4].



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

№	Страны	Рейтинг по расходам на НИОКР	Рейтинг QS-2024
1.	США	\$476,5 млрд	1
2.	Китай (материк)	\$370,6 млрд	3
3.	Япония	\$170,5 млрд	4
4.	Германия	\$109,8 млрд	5
5.	Южная Корея	\$73,2 млрд	8
6.	Франция	\$60,8 млрд	11
7.	Индия	\$48,1 млрд	7
8.	Великобритания	\$44,2 млрд	2
9.	Бразилия	\$42,1 млрд	13
10.	Россия	\$39,8 млрд	6

Следующий индекс, с которым мы будем сравнивать рейтинги стран по лучшим университетам, - индекс глобальной конкурентоспособности [5].

Индекс конкурентоспособности оценивает способность стран обеспечить высокий уровень благосостояния своих граждан. Что в первую очередь зависит от того, насколько эффективно страна использует ресурсы, которыми располагает. При этом для поддержания уровня жизни в условиях свободного рынка, как правило, необходимо постоянное повышение производительности труда и качества товаров и услуг.

Особенность этого индекса в том, что он рассчитывается исходя из 103 индикаторов, поэтому является многомерным и сложным для быстрых изменений. С другой стороны, это придает ему весомость и стабильность при оценке стран.

Страна	Место в рейтинге университетов	Место в рейтинге ГК
США	1	9
Великобритания	2	29
Китай (материк)	3	21
Япония	4	35
Германия	5	22
Россия	6	-
Индия	7	40
Южная Корея	8	28
Италия	9	41
Австралия	10	19
Франция	11	33
Испания	12	36
Бразилия	13	60
Мексика	14	56
Канада	15	15
Малайзия	16	27
Тайвань	17	06
Индонезия	18	34
Аргентина	19	63
Колумбия	20	58
Чили	21	44
Турция	22	47
Польша	23	43



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Казахстан	24	37
Чехия	25	18
Саудовская Аравия	26	17

Сравнение с рейтингом университетов в целом подтверждает нашу гипотезу о взаимосвязанности состояния университетского образования в стране и уровня развития этой страны. Чем выше уровень страны, тем сильнее ее университеты, в свою очередь сильные университеты оказывают немалое позитивное влияние на развитие путем предложения прорывных технологий, создания высокотехнологичных компаний, трансферта научных достижений в производство, подготовки высококвалифицированных кадров.

В некоторых развивающихся странах влияние университетов (которые набирают силу в последние годы) не столь еще заметно: Бразилия (60 место в индексе ГК), Мексика (56), Колумбия (58) и Аргентина (63).

Таким образом, проведенный анализ показал, что международные рейтинги, если относиться к ним с определенной долей скептицизма и, в то же время, непредвзято, могут показывать действительный уровень университета в мировой «табели о рангах». Кроме того, эти рейтинги показывают уровень развития университетского образования в разных странах. Эти данные весьма полезны и через призму влияния науки на социальное и экономическое развитие разных стран.

Список использованных источников:

1. QS World University Rankings 2024: Top global universities // <https://www.topuniversities.com/world-university-rankings>
2. Казахстан занял 81 место в Глобальном инновационном индексе 2023 года // <https://digitalbusiness.kz/>
3. World Economy Ranking 2024: Top 10 Countries In World List // <https://cliolink.com/vpn-reviews/world-economy-ranking-2024-top-10-countries-in-world-lis>
4. How much does your country invest in R&D? // <https://www.sularu.com/>
5. World Competitiveness Ranking. A comprehensive annual report and worldwide reference point on the competitiveness of countries // <https://www.imd.org/centers/wcc/world-competitiveness-center/rankings/world-competitiveness-ranking/>

ТРЕК 3. ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ПРЕПОДАВАНИЯ И ОБУЧЕНИЯ

Г.К.Абдигалиева, д.филол.н., профессор,
кафедра Политологии и политических технологий,
факультет Философии и политологии,
КазНУ имени аль-Фараби (г.Алматы)

**ПРИМЕНЕНИЕ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ ПРИ ПРЕПОДАВАНИИ КУРСА
«ГОСУДАРСТВО И МЕЖКОНФЕССИОНАЛЬНЫЕ ОТНОШЕНИЯ В РК»**

Аннотация: В статье приведены примеры использования учебных фильмов как одного из методов интерактивного обучения для более эффективного усвоения материала по вопросам взаимоотношения государства и религии, межконфессиональных отношений в современных условиях.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Ключевые слова: межконфессиональные отношения, инновационное обучение, интерактивные учебные фильмы

Изучение учебной дисциплины «Государство и межконфессиональные отношения в РК» предоставляют возможность магистрантам специальности «Политология» получить представление о теоретических основах политики РК в сфере межконфессиональных отношений с целью формирования знаний, умений и навыков, необходимых для успешной профессиональной деятельности.

Практика показывает, что многие выпускники зачастую обладают недостаточной компетентностью в вопросах межконфессионального регулирования отношений, поэтому в данном курсе необходимо магистрантам усвоить основы государственной политики РК в сфере регулирования межконфессиональных отношений, что позволит будущим специалистам-политологам принимать правильные и законные решения в своей профессиональной деятельности.

Формирование научных представлений о содержании и сущности взаимодействия государства и религии, укрепление взаимоотношения различных конфессий в условиях современного развития нашего государства является главной целью в изучении данного курса.

В результате обучения по дисциплине обучающийся должен достичь определенных результатов, которые обозначены в силлабусе учебной дисциплины, такие как знание сущности и направлений межконфессиональных отношений в государстве, закономерности развития главных видов и концепций светского государства. Важно в ходе изучения курса ориентироваться в специфике и принципиальных различиях политических импликаций крупнейших мировых конфессий, установить негативные аспекты межрелигиозных отношений и показать роль государства в решении межконфессиональных проблем в РК.

Специфика в изучении данного курса заключается в том, что обучающиеся должны разбираться и знать все основные конфессии, их догматы и священные книги, то есть владения основами религиоведения, а также политику государства по отношению к религиям, модели государственно-конфессиональных отношений, историческое взаимодействие между политикой и религией, то есть политологию. Кроме того, знание правовых аспектов этой проблемы также важно, так как существуют нормативно-правовые законы и акты Республики Казахстан в сфере межконфессиональных отношений.

При разработке рабочей программы дисциплины предусмотрено, что определенные темы изучаются магистрантами самостоятельно в виде СРМ, какие-то темы выносятся на обсуждение с преподавателем, а также большое внимание уделяется работе с первоисточниками, то есть знанию базовых текстов мировых религий с целью определения их различий и особенностей, для того чтобы знать подходы в работе с представителями разных конфессий.

Важной формой самостоятельной работы студента является систематическая и планомерная подготовка к практическому занятию. В учебном плане данной дисциплины отводится большое количество часов семинарским занятиям. В проведении семинарских занятий наряду с традиционными методами обучения, предлагаются и инновационные методы и способы освоения курса.

Современные технологии обучения предлагают варьировать различные методы и способы обучения. В инновационном образовании важно сочетать фундаментальность, творческое начало, профессионализм с использованием современных информационных технологий.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Инновационные методы обучения предусматривают интерактивное обучение. Оно направлено на активное и глубокое усвоение изучаемого материала, развитие умения решать комплексные задачи. Интерактивный метод основан на непосредственном контакте обучающихся между собой и преподавателем, то с его помощью целесообразно проводить практические занятия (семинары). Занятия могут проходить в различных формах: дискуссии, деловые и ролевые игры, мозгового штурма, психологических и иных тренингов, игрового процесса в сочетании с внеаудиторной работой с целью формирования и развития профессиональных навыков обучающихся. Проведение занятий (семинаров) в интерактивной форме имеет одну характерную черту - замену теоретических вопросов и обсуждение научных и доктринальных подходов на практические задания или разрешение казусов. Студенты вовлекаются в процесс обучения путем постановки (моделирования) перед ними конкретных практических заданий-вопросов с последующим их разрешением.

Учебное кино, документальные и художественные фильмы на тему религии и политики, межконфессиональных отношений является эффективным средством обучения. Этот вид интерактивного обучения помогает сделать учебный процесс более интересным и разнообразным, а также повышает мотивацию студентов в изучении и усвоении учебного материала. Как показывает практика, такие средства обучения позволяют более наглядно, зримо усвоить больше информации, чем традиционный семинар, углубляет качество приобретаемых знаний, умений и навыков. Использование фильма формирует мотивацию у студентов, расширяет кругозор, позволяет выделить основную проблематику сложной темы, и наряду с теоретическими знаниями дает конкретное понимание и более системное представление о тех или иных вопросах.

Например, в ходе семинарского занятия на тему: “Борьба с религией в СССР и её последствия” магистранты посмотрели фильм “Чудо” (2009, режиссер А. Прошкин), где на примере событий, произошедших в 1956 году в городе Самаре (Куйбышеве), показана антирелигиозная пропаганда советского времени на конкретных примерах, на основе судеб отдельных героев демонстрируется проникновение этой пропаганды во властные отношения и действия его на простых людей, которые верили во все, что говорили им представители власти. Фильм создает атмосферу того времени, идеологические и политические установки государства, которые в той или форме действуют на разных людей по-разному.

Перед фильмом определяется круг вопросов, ответы на которые необходимо найти в ходе просмотра, а также выявить те моменты, которые дают дополнительный импульс к размышлению и критическому усвоению. Очень важный результат такого интерактивного обучения является создание обстановки сотрудничества преподавателя и студента, выработка долговременной положительной мотивации к обучению, включение учащихся в креативную деятельность. Обычно после просмотра таких фильмов, где соединятся познавательные, психологические и эмоциональные способы влияния на человека, активизируются такие качества студентов, как критическое мышление, творческое видение проблемы, появляются новые возможности восприятия реальности и т.д. Фильм обычно отражает образ мышления общества, его ценностные ориентиры и с помощью него легче представить политическую, экономическую, религиозную обстановку в стране, проникнуться духом времени и понять наиболее важные события, происходящие в обществе.

Имеется большое количество интересных фильмов, которые показывают взаимоотношения представителей различных конфессий друг с другом и с государством, среди них можно перечислить фильмы, которые затрагивают трудные вопросы, на которые



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

сложно дать однозначный ответ. Здесь важен тщательный отбор материала и способы его подачи. Можно назвать такие фильмы, как “По соображениям совести”, “Рай: Вера”, “Остров”, “В центре внимания”, “Интервью с Богом” и многие другие. Главное, в ходе обсуждения и дискуссии способствовать развитию интеллектуальных, коммуникативных и творческих способностей магистрантов, выработке личностных качеств, развитие различных типов мышления, умение отстаивать свои убеждения, уметь аргументировать и представлять научную позицию по вопросам межконфессиональных отношений.

Выработка умений, влияющих на учебно-познавательную деятельность и переход на уровень продуктивного творчества также является одной из целей инновационного обучения. Использование фильма для последующей работы над СРМ позволяет более творчески подойти к самостоятельной работе. Например, одной из тем СРМ является: Роль РК в регулировании религиозных конфликтов и операция “Жусан”.

Документальный фильм «Жусан. Долгая дорога домой» (2020, режиссер К. Байсекеев) посвящен специальной гуманитарной операции по возвращению граждан Казахстана из зоны боевых действий в Сирии. В фильме на примере истории конкретной семьи показаны опасности религиозного радикализма, его влияния на умы людей и тяжелых последствий как для простых людей, так и для государства. Фильм поднимает много вопросов для изучения: как противостоять религиозной радикальной пропаганде, как эффективно проводить работу по дерадикализации и реабилитации попавших в сети пропаганды людей, как правильно строить отношения между религиозным и светским сообществом и многое другое.

Просмотр этого фильма послужил триггером для магистрантов к аналитическому разбору всех болевых точек, связанных с религиозным радикализмом, были предложены свои варианты путей и методов борьбы с религиозным экстремизмом в нашей стране, способов адаптации детей и женщин, вернувшихся из зоны боевых действий и т.д. Познавательное и воспитательное значение таких фильмов очень велико, заставляет задумываться о проблемах, связанных с непростыми отношениями государства и религии, роль государства в регулировании межконфессиональных отношений, ответственность граждан за свои действия и поступки в религиозной сфере и многое другое.

Таким образом, использование интерактивных учебных фильмов - одно из перспективных и современных направлений в развитии образовательных технологий, с помощью которого магистранты раскрывают свои потенциальные возможности в исследовании сложных вопросов курса, развивают коммуникативные качества и способности к критическому мышлению, приобретают практические навыки в анализе и прогнозировании перспектив диалога между конфессиями и государством.

Список использованных источников:

1. А. В. Ланцова, Н. И. Буторина. Учебный фильм как интерактивное средство обучения //Материалы X международной научно-практической конференции. 2017, Екатеринбург. С.182-186
2. Онучко М.Ю., - Государственно-конфессиональные отношения: мировой опыт и Казахстан. – Алматы: АО «Баспалар уйі», - 2010
3. Есекеева А.А. Оқытудың интерактивті әдістерін қолданудың ерекшеліктері -Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті// Вестник КазНУ, Заң сериясы № 2 (62). 2012, С.195-197
4. Аладьина А.А., Минайдарова М.Е.,Абдрахманова Х.Т. Роль интерактивных методов обучения в формировании креативной личности Таразский государственный педагогический университет, Тараз, 2011 – 136с.



5. Шляхтун П.А. Методика преподавания социально-гуманитарных дисциплин: учебное пособие.-К., 2011.

Z.G.Aytasheva, Doctor of
Biological Sciences, Professor,
L.P.Lebedeva, Lecturer,
B.A.Zhumabayeva, Associate Professor,
S.B.Dauletbayeva, Senior Lecturer,
Department of Molecular Biology and Genetics,
Faculty of Biology and Biotechnology,
al-Farabi KazNU (Almaty c.)

PROGRAMS OF FINAL EXAMINATIONS AND STUDENT PROJECT PLANS DRAFTED BY USING AI AND REFERENCING GENERATORS

Abstract: The aim of the current research was to create the program of final examination and design the plan of the future student project by questioning and received prompt replies from available AI web resources tied or independent from the MS Teams format (Bing or Copilot). So, the tasks of this investigation were to explain blueprints (algorithms) of the stepwise compilation of the program of final examination, the application of the free Harvard referencing generator, and the stepwise AI-assisted plan of drafting student's project.

This study highlights drafting the program of the final examination or student's research project relevant to a syllabus with the help of AI platforms and their questioning. Such attitude assists in gathering necessary information on AI platforms, further work aimed at editing, and amending received answers, completed by handling powerful automated referencing generators. These efforts have been shown to accelerate designing final programs and research projects, besides their enrichment due to a range of supplementary resources like databases, maps, charts and images, patents, reports, speeches, videos, websites, etc.

Key words: stepwise AI-assisted algorithm, referencing generator, final examination, plan of student project.

Introduction:

In our opinion, to begin the AI implication to the teaching or learning process, there should be a range of innate or acquired features and habits. Such a set includes, for instance, the following list of signs as: I, ability to improvise, empiricism, and a penchant for experimentation; II, skills of combining conventional methods of teaching with those new; III, critical view on some outcomes obtained with AI; IV, creative attitude to mixing forms, methods, software programs and types of proceedings to be handled throughout this specific work.

The purpose of this study was to show how to make the program of the final examination or design the plan of a would-be student project through inquiring and getting relevant answers from available AI facilities [1-3], which were enveloped in, or remained separate from the MS Teams format. Hence, the tasks of authors were to explain the blueprint (the algorithm) of the stepwise compilation of the program of final examination, demonstrate the application of the free automated Harvard referencing generator, and highlight the algorithm of the stepwise AI-driven plan of drafting a student project. Such attitude envisages the gathering of necessary information on AI platforms, further work comprised of editing, and amending generated answers, completed then by handling automated referencing generators. These efforts have been shown to accelerate



processes of designing final programs and plans of student research projects, along with their enrichment due to a range of supplementary resources like databases, maps, charts and images, patents, reports, speeches, videos, websites, etc.

Materials and methods:

The course ID 100042 of the Biology Curriculum for MS Studies titled “The Gene Expression and Mechanisms of Action of Hormones” was used as the experimental template for this study.

Major digital resources to creating the blueprints indicated above were as follows:

Bing <https://www.bing.com/?ai> [4]

Copilot <https://www.microsoft.com/en-us/microsoft-copilot> [5]

Harvard Referencing Generator <https://www.mybib.com/tools/harvard-referencing-generator> [6].

The plan drafting for the student project was carried out using the Copilot chat (<https://copilot.microsoft.com/?culture=en-us&country=us>).

The data obtained were carefully edited, amended, and completed manually by the instructor, and discussed by the authors and faculty members before submission. It is recommended that the data obtained would be verified using alternate AI chats and automated referencing systems.

Results and Discussion:

Algorithm of stepwise activities of creating the program of final examinations

Assignment 1 (Question 1). (Bing (<https://m.youtube.com/watch?v=w6feTDaPYn0>) or Copilot (<https://www.microsoft.com/en-us/microsoft-copilot>) Softwares

Compile twenty questions to the Course ID 100042 Gene Expression and Mechanisms of Action of Hormones.

Answer 1 (Bing (<https://m.youtube.com/watch?v=w6feTDaPYn0>) or Copilot (<https://www.microsoft.com/en-us/microsoft-copilot>) Softwares

Sure, herewith twenty questions on gene expression and mechanisms of action of hormones:

1. What are plant hormones?
2. What are the five major classes of plant hormones?
3. What is the role of auxins in plant growth and development?
4. What is the role of cytokinins in plant growth and development?
5. What is the role of gibberellins in plant growth and development?
6. What is the role of abscisic acid in plant growth and development?
7. What is the role of ethylene in plant growth and development?
8. What is the role of brassinosteroids in plant growth and development?
9. What is the role of jasmonates in plant growth and development?
10. What is the role of salicylic acid in plant growth and development?
11. What is the role of strigolactones in plant growth and development?
12. What is the role of plant hormones in plant defense mechanisms?
13. What is the role of plant hormones in plant reproduction?
14. What is the role of plant hormones in plant tropisms?
15. What is the role of plant hormones in plant senescence?
16. What is the role of plant hormones in plant abiotic stress responses?
17. What is the role of plant hormones in plant biotic stress responses?
18. What is the role of plant hormones in plant cell differentiation?
19. What is the role of plant hormones in plant cell division?
20. What is the role of plant hormones in plant cell elongation?



Assignment 2 (Question 2). Based on the questions given above design the program for the final examination supplied with the list of relevant references.

Answer 2: Here is a possible program for the finals based on the questions generated above:

Itinerary Program of Final Examinations on the Course 100742 Gene Expression and Mechanisms of Action of Hormones (questions 1-8 were added from the syllabus):

1. Comparative study on the gene structure, functioning and control in pro- and eukaryotes, their resemblance, and differences.
2. Principles of gene control by J.C. Watson.
3. Hormonal regulatory action in animals and plants.
4. Comparative study on the promotor, and the enhancer regions, related classification and modes of interacting.
5. Designing schemes and models of the gene control accomplished by phages, and viruses.
6. My present research topic and opportunities to study the gene control in its frame.
7. Gene control issues in the light of modern UN sustainable goals.
8. Comparative study on prokaryotic and eukaryotic gene regulation.
9. Overview on hormones and their classification in animals and plants.
10. Basipetal and acropetal phytohormonal regulation.
11. Properties of hormones and plant hormones.
12. Characteristics of five major classes of plant hormones.
13. Explanation the role of auxins in plant growth and development.
14. Description of the role of cytokinins in plant growth and development.
15. Indication of the role of gibberellins in plant growth and development.
16. Clarification of the role of abscisic acid in plant growth and development.
17. Elucidation of the role of ethylene in plant growth and development.
18. Highlighting the role of brassinosteroids in plant growth and development.
19. Analysis of the role of jasmonates in plant growth and development.
20. Exploration of the role of salicylic acid in plant growth and development.
21. Analysis of the role of strigolactones in plant growth and development.
22. Investigation of the role of plant hormones in plant defense mechanisms.
23. Elucidation of the role of plant hormones in plant reproduction.
24. Explanation of the role of plant hormones in plant tropisms.
25. Indication of the role of plant hormones in plant senescence.
26. Study on the role of plant hormones in plant abiotic stress responses.
27. Investigation on the role of plant hormones in plant biotic stress responses.
28. Analysis of the role of plant hormones in plant cell differentiation.
29. Assessment of the role of plant hormones in plant cell division.
30. Estimation of the role of plant hormones in plant cell elongation.

Literature and web resources:

- 1-9 References of main and additional literature extracted from the syllabus.
- 10 Goel, A., Ncho, C. M., & Choi, Y. H. (2021). Regulation of gene expression in chickens by heat stress. *Journal of animal science and biotechnology*, 12(1), 1-13.
- 11 Waadt, R., Seller, C. A., Hsu, P. K., Takahashi, Y., Munemasa, S., & Schroeder, J. I. (2022). Plant hormone regulation of abiotic stress responses. *Nature Reviews Molecular Cell Biology*, 23(10), 680-694.

Internet resources:

1. <http://elibrary.kaznu.kz/ru>



2. [Websites 2 and 3](#) extracted from the syllabus
3. <https://link.springer.com/book/10.1007/978-1-4684-4418-6>
4. http://highereducation.mheducation.com/sites/9834092339/student_view0/chapter9/signal_transduction
5. html
http://www.tankonyvtar.hu/en/tartalom/tamop425/0011_1A_Jelatvitel_en_book/ch02.html
6. <http://www.rpi.edu/dept/bcbp/molbiochem/MBWeb/mb1/part2/signals.htm>
7. You can use [this reference generator](#) ([Free Harvard Referencing Generator \[Updated for 2024\]](#)) ([mybib.com](#)) to create accurate and easy-to-use citations.
Application of the free Harvard Referencing Generator
Then Go to: <https://www.mybib.com/tools/harvard-referencing-generator>
Tap on the knob “Website”, “Book” or “Journal”
We used the “Journal” knob.
Choose the referencing style (APA 6, APA 7, Chicago, Harvard, Harvard (Australia), MLA 8, MLA 9)
We chose APA7.
Put question 26 “**plant hormones in plant abiotic stress responses**” from the generated program of the finals above in the search window.
You will receive the list of journals (25 citations), only 5 of which are displayed herewith:
1. The Crosstalks Between Jasmonic Acid and Other Plant Hormone Signaling Highlight the Involvement of Jasmonic Acid as a Core Component in Plant Response to Biotic and Abiotic Stresses.
By Jing Yang, Guihua Duan, Chunqin Li, Lin Liu, Guangyu Han, Yaling Zhang, Changmi Wang Year: 2019 Container: Frontiers in Plant Science Volume: 10 DOI: 10.3389/fpls.2019.01349.
2. How plants handle multiple stresses: hormonal interactions underlying responses to abiotic stress and insect herbivory.
By Duy Nguyen, Ivo Rieu, Celestina Mariani, Nicole M. van Dam Year: 2016 Container: Plant Molecular Biology Volume: 91 Issue: 6 Page: 727-740 DOI: 10.1007/s11103-016-0481-8.
3. Plant hormone regulation of abiotic stress responses.
By Rainer Waadt, Charles A. Seller, Po-Kai Hsu, Yohei Takahashi, Shintaro Munemasa, Julian I. Schroeder Year: 2022 Container: Nature Reviews Molecular Cell Biology Page: 1–15 DOI: 10.1038/s41580-022-00479-6 URL: <https://www.nature.com/articles/s41580-022-00479-6>.
4. Plant Hormone Signaling Crosstalks between Biotic and Abiotic Stress Responses.
By Yee-Shan Ku, Mariz Sintaha, Ming-Yan Cheung, Hon-Ming Lam Year: 2018 Container: International Journal of Molecular Sciences Volume: 19 Issue: 10 DOI: 10.3390/ijms19103206 URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6214094/#:~:text=ABA%20is%20an%20important%20phytohormone>.
5. Resveratrol accumulation and resveratrol synthase gene expression in response to abiotic stresses and hormones in peanut plants.
By Ill-Min Chung, Myoung Ryoul Park, Jae Chul Chun, Song Joong Yun Year: 2003 Container: Plant Science Volume: 164 Issue: 1 Page: 103-109 DOI: 10.1016/s0168-9452(02)00341-2.
By pressing the knob “More” you can also find the following optional types of proceedings: Artwork, Blog Post, Book, Book Chapter, Book Review, Conference Paper, Database Article, Dictionary Entry, E-book, Encyclopedia Entry, Film/Movie (DVD, etc), Image,



Interview, Journal Article, Legal Bill, Legal Case, Legislation, Magazine Article, Map, News Article, Patent, Personal Communication, Regulation, Report, Review, Song, Speech, Standard, Thesis (or Dissertation), TV/Radio Broadcast, Video, Website, Write/Paste Citation.

Algorithm of stepwise activities to drafting the plan of the student's project

Assignment 3 (Question 3). Compile a draft plan for the student project titled: “Investigation on the role of plant hormones in plant biotic stress responses” (**question 27 of the final program**).

Answer 3 (Copilot): The project titled “Investigation on the role of plant hormones in plant biotic stress responses” aims to study the effect of plant hormones on the response of plants to biotic stress. The project will be conducted in the following steps:

1. **Introduction:** This section will provide an overview of the project and its objectives. It will also include a brief introduction to plant hormones and their role in plant growth and development.

2. **Literature Review:** This section will review the existing literature on the topic of plant hormones and their role in plant biotic stress responses. It will also discuss the different types of plant hormones and their functions.

3. **Methodology:** This section will describe the methodology that will be used to conduct the research. It will include details on the experimental design, the plant species that will be used, and the different treatments that will be applied.

4. **Data Collection and Analysis:** This section will describe the data that will be collected during the experiment and the methods that will be used to analyze the data.

5. **Results:** This section will present the results of the experiment and the analysis of the data. It will also include a discussion of the findings and their implications.

6. **Conclusion:** This section will summarize the main findings of the study and their significance. It will also discuss the limitations of the study and suggest areas for future research. (**The list of enclosed AI-generated literature is omitted**).

Assignment 4 (Question 4). Will you suggest a more detailed plan of the project suggested above?

Answer 4 (Copilot). Sure, here is a more detailed plan for the project mentioned before:

1. **Introduction:** This section will provide an overview of the project and its objectives. It will also include a brief introduction to plant hormones and their role in plant growth and development.

2. **Literature Review:** This section will review the existing literature on the topic of plant hormones and their role in plant biotic stress responses. It will also discuss the different types of plant hormones and their functions.

3. **Methodology:** This section will describe the methodology that will be used to conduct the research. It will include details on the experimental design, the plant species that will be used, and the different treatments that will be applied. For example, the experiment could involve growing plants under different conditions of biotic stress, such as exposure to pathogens or pests, and measuring the levels of different plant hormones in response to these stressors.

4. **Data Collection and Analysis:** This section will describe the data that will be collected during the experiment and the methods that will be used to analyze the data. For example, the data collected could include measurements of plant growth, hormone levels, and gene expression.

5. **Results:** This section will present the results of the experiment and the analysis of the data. It will also include a discussion of the findings and their implications.

6. **Conclusion:** This section will summarize the main findings of the study and their significance. It will also discuss the limitations of the study and suggest areas for future research.



(The list of enclosed AI-generated literature is omitted).

Conclusion:

1. Initiation of AI-assisted teaching or learning processes requires a range of innate or acquired features and customs including I, readiness to improvise and conduct empirical studies, the inclination to keep experimenting; II, ability “to breed” conventional and modern tools of teaching; III, critical perception of some results produced by AI; IV, creativity in combining forms, methods, software programs and types of proceedings which lead to the final product, a program of the final examination or a plan of the student research project.

2. The combination of the instructor’s and student’s attempts allows to promptly draft programs of final examinations and plans of student research projects assisted by handling AI templates and related chats. It is advised to check all the data obtained in comparison with alternate AI chats and automated referencing systems.

3. These efforts also help accumulating information by questioning AI platforms, editing, and completing the generated answers, besides the application of automated reference generators, and namely free Harvard referencing generator tested in this study.

4. All aforesaid measures speed up drafted examination programs and project plans to be then analysed as adapted due to enriched sources of information made up of books, journals, database sets, maps, charts and images, legislation, patents, reports, speeches, videos, websites, etc.

List of sources used:

1. Koć-Januchta M. M. et al. Engaging with biology by asking questions: Investigating students’ interaction and learning with an artificial intelligence-enriched textbook //Journal of Educational Computing Research. – 2020. – Т. 58. – №. 6. – С. 1190-1224.

2. Lee I., Perret B. Preparing High School Teachers to Integrate AI Methods into STEM Classrooms //Proceedings of the AAAI Conference on Artificial Intelligence. – 2022. – Т. 36. – №. 11. – С. 12783-12791.

3. Shin W. S. A case study on application of artificial intelligence convergence education in elementary biological classification learning //Journal of Korean Elementary Science Education. – 2020. – Т. 39. – №. 2. – С. 284-295.

4. Bing <https://www.bing.com/?ai>

5. Copilot <https://www.microsoft.com/en-us/microsoft-copilot>

6. Harvard Referencing Generator <https://www.mybib.com/tools/harvard-referencing-generator>

Ж.А.Аскарова, э.ғ.к., аға оқытушы,
Қаржы және есеп кафедрасы,
Экономика және бизнес жоғары мектебі,
эл-Фараби атындағы ҚазҰУ (Алматы қ.)

**ЖОҒАРЫ БІЛІМ БЕРУ ӘДІСТЕМЕСІ РЕТІНДЕ СТУДЕНТКЕ
БАҒДАРЛАНДЫРЫЛҒАН ТӘСІЛДЕРІ**

Аңдатпа: Жоғары оқу орындарында білім беру үдерісінде студентке бағытталған тәсілді жетілдіру мақсатында цифрлық технологияларды қолданудың тиімділігі үстем. Жетілдірілген бұл тәсіл оқу үдерісінде білім сапасын және оқу үлгерімін арттырады. Шетелдік ғалымдардың зерттеу жұмыстарында цифрлық технологиялардың контекстік



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

бұлтты моделін ұсынады. Білім беру саласындағы зерттеулердің болашағы бар бағыттарының бірі оқыту жүйесінде студентке бағытталған тәсілдің негізі ретінде бұлтты және мобильді технологиялардың мүмкіндіктерін пайдалану. Қазіргі уақытта жоғары оқу орындарында білім беру үдерісінің тиімділігін арттыру мәселелері бұлтты және мобильді технологияларды қолдану тұрғысынан алға қойылды.

Студентке бағытталған тәсілді жетілдіруді зерттеу барысында бұлтты және мобильді технологиялардың өзекті екендігі байқалды. Біздің зерттеуіміздің мақсаты оқу үдерісінде цифрлық технологияларды қолданып, студентке бағытталған тәсілді жетілдіру мәселесін қарастыру болып табылады. Алдыға қойылған мақсатқа жету үшін оқу үдерісіне жаңа технологиялық мүмкіндіктерін кеңінен қолдану қажет. Дүниежүзілік пандемия кезінде әсіресе қашықтықтан оқыту мен виртуалды оқыту ортасында бұл тәсілдің тиімділігімен қажеттілігі өсті. Зерттеу барысында жүргізілген талдау нәтижесінде бұлтты және мобильді технологиялар студентке бағытталған оқытудың ажырамас құралы бола алады деп айталамыз. Зерттеудің басты міндеттерінің бірі оқу үдерісінде студентке бағытталған тәсілді цифрлық технологиялар қолданып жетілдіру және қазіргі жаңдайын талдау болып табылады.

Тірек сөздер: студентке бағытталған тәсіл; цифрлық технология; білім беру; инновация.

Қазақстан Республикасының Білім және ғылымды дамытудың 2020 - 2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын іске асыру тұжырымдамасында: «Жоғарғы білімді дамытудың негізгі үрдісі мамандар даярлаудың сапасын арттыру, қарқынды ғылыми-зерттеу қызметімен ықпалдастырылған инновациялық білімді дамыту, білім беру мен ақпараттық технологияларды жетілдіру болып табылады». — деп атап көрсетілген. Сондықтан қазіргі кезеңде оқытудың инновациялық технологияларын мектеп практикасына белсенді түрде ендіру — қоғам талабы. Қазіргі инновациялық технологиялар педагогика ғылымы мен практикасының жетістіктерін, дәстүрлі тәжірибедегі құнды дүниені, әлеуметтік прогрестің жетістіктерін, қоғамдағы гуманизация мен демократия жемісін жинақтаушы қызметін атқарады.

Инновациялық процесті зерттеу барысында жүйенің бір жағдайдан екінші жаңа жағдайға көшуі және жаңалықты енгізу процесіне басшылық жасау мәселелерін зерттеу маңыздылығы Н. В. Горбунова, М. В. Кларин, А. В. Лоренсов, М. М. Поташник, П. И. Пидкасистый, Л. И. Романова, В. И. Загвязинский, А. Я. Найн, Т. И. Шамова, О. Г. Хомерики, Н. Р. Юсуфбекова және т. б. зерттеулерінде қарастырылған. Қазақстанда білім беру саласындағы инновациялық технологиялар арқылы оқытудың мәселелерін Ш. Т. Таубаева, Н. Н. Нұрахметов, С. Н. Лактионова, Е. З. Батталханов, Қ. Қ. Қадашева, Т. О. Балықбаев, Ж. А. Қараев, Г. К. Нұрғалиева, К. Бұзаубакова, С. Д. Мұқанова, Н. И. Хван, Л. Е. Румянцева, З. У. Имжарова, М. М. Мұқаметқалиқызы және т. б. педагог-ғалымдар зерттеген. Педагогтардың кәсіби сапасын арттыру, олардың педагогикалық білігін қалыптастыру О. А. Абдуллина, С. И. Архангельский, Н. В. Кузьмина, В. А. Сластенин, Г. А. Уманов, Н. Д. Хмель зерттеулерінде; мұғалімнің инновациялық және психологиялық-педагогикалық даярлығын жетілдіру М. И. Дьяченко, Г. Қ. Нұрғалиева, К. Бұзаубакова еңбектерінде, мұғалімдердің ғылыми-әдістемелік дайындығын жетілдіру А. Е. Әбілқасымова, Б. Б. Баймұханов, Е. Ы. Бидайбеков, К. К. Закирьянов, М. Ә. Құдайқұлов, Қ. Қ. Қабдықайыров, Е. Ө. Медеуов, Д. Рахымбек, С. Е. Шәкілікова, Б. А. Әлмұханбетов еңбектерінде зерттелген. Инновация ұғымын энциклопедиялар мен сөздіктерде әртүрлі анықтамаларын кездестіруге болады. Қазақстанда ең алғаш “инновация” ұғымын қазақ тілінде анықтаған ғалым, профессор



Немербай Нұрахметов. Ол “Инновация, инновациялық үрдісі деп отырғанымыз білім беру мекемелерінің жаңалықтарды жасау, меңгеру, қолдану және таратуға байланысты бір бөлек қызмет” деп көрсетеді [1].

С.Н. Chen және С.С. Tsai ғалымдарының зерттеуінде жоғары оқу орындарындағы лауазымдық міндеттер жаңа педагогикалық әдістерді тікелей енгізуге көмектесу студентке бағытталғанын көрсетті. Екінші жағынан цифрлық оқыту жоғары оқу орындарында кеңінен тарады және көптеген зерттеулер студенттердің оқуына әсерін анықтады. Дегенмен, цифрлық технологиялар мен студентке бағытталған оқыту тәсілін біріктіру бағытында зерттеулер аз. Цифрлық технологиялар студентке бағытталған оқытуды жеңілдетуге мүмкіндік береді [2].

Жоғары оқу орнында студентке бағытталған оқытуды іске асыруға мынадай үрдістер ықпал ете алады: жоғары оқу орындарын студентке бағытталған оқытуды жетілдіру және оқыту үшін цифрлық технологиялармен толық қамтамасыз ету; оқытудың барлық кезеңінде білім беру үдерісінде студенттер арасындағы өзара байланысты қамтамасыз ету; білім алушылардың жеке ұмтылыстары мен қажеттіліктерін қанағаттандыруға қабілетті құзыреттердің дамуын қамтамасыз ету. Студентке бағытталған оқытуда білім алушы өз-өзін бақылауға, оқу бағдарламаларын жобалауға және оларды бағалауға қатысуы. Студенттер білім беруді ұйымдастыру жұмысына белсенді қатысып, өз үлестерін қосады

Студентке бағытталған тәсілдің негізгі қағидалары: – студенттерді оқу бағдарламаларын әзірлеуге белсенділігін арттыру және олардың сапасын қамтамасыз ету; – оқыту мен цифрлық технологиялардың артықшылықтарын толық пайдалану; – шығармашылықты, инновацияларды және кәсіби дағдыны дамыту; – оқытушылары мен студенттері арасындағы қарым-қатынас нығайту; – оқыту іс-шараларының, сапасының тиімділігін арттыру және ынталандыру; – оқытушылардың академиялық құзыреттерін нығайту үшін мүмкіндіктерді қамтамасыз ету; – студенттің дербестігін, жауапкершілік пен өз-өзіне есеп беруін арттыру; – студент тарапынан оқу үдерісіне рефлексивті көзқарас қалыптастыру; – оқытудың жеке траекториясын дамытуға мүмкіндіктер беру; – әртүрлі форматта білім беруге мүмкіндік беру; – білім берудің тиімді әдістемелерін әзірлеу. Студентке бағытталған білім беру үдерісі тұжырымдамасы оның құзыреттілігі мен оқу нәтижелеріне баса назар аудара отырып, жоғары білімнің іргелілігі мен әмбебаптығы сияқты артықшылықтарына қайшы келмейді.

Цифрлық технологияларды қолдана отырып білім беру барысында көптеген оқу ақпаратын өз бетінше оқитын студенттің белсенділігі артады, сонымен бірге өзін-өзі басқару қабілеті қалыптасады. Оқу үдерісінде бұлтты және цифрлық технологиялар студентке бағытталған тәсілдің тиімді құрал болып табылады. Бұл технологиялар жыл сайын өмірдің барлық салаларында, соның ішінде білім беруде танымалдығы артып келеді. Бұлтты және мобильді технологияларды қолданудың тиімділігі білім беру үдерісінде қажетті ақпарат пен құжаттармен алмасу жүреді, студенттер бір-бірімен және оқытушылармен: үй тапсырмасын тексеру, жобалар мен тәжірибелік жұмыстар бойынша кеңес ала алады. Топтарда бірлескен жобаларды орындау: мәтіндік файлдар мен презентацияларды дайындау, басқа қолданушылармен нақты уақыт режимінде құжаттардағы түзетулерді талқылауды ұйымдастыру, интернетте жалпы қол жетімді веб-беттер түрінде жұмыс нәтижелерін жариялау, әр түрлі ақпараттық нысандарды өндеуге практикалық тапсырмаларды орындау: мәтінді форматтау және редакциялау, кестелер мен схемалар құруда бұлтты технологияның көмегі зор. Бұл технологияларды қолданудың басты себебі қарапайымдылығы, оқытушыларға да, студенттерге де қол жетімділік, топтық



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

жұмыс жасу мүмкіндігі, жоғарғы жылдамдық, барлық ақпаратты бұлтқа орналастыру және тағы сол сияқты оқу үдерісін жақсатуда көпдеген мүмкіндіктерін қолдануға болады.

Біздің зерттеуіміздің нәтижесінде бақылау, құжаттық зерттеулер және студенттер толтырған сауалнамалар арқылы алынған эксперименттік мәліметтер болды. Алдын-ала талдау нәтижелері студенттерді сауалнамадан, оқыту әдісін тестілеуден, студенттерге бағытталған тәсілдің жай-күйін талдаудан тұрады. Студенттер ноутбуктен немесе жеке компьютерден гөрі смартфондары арқылы ақпаратқа қол жеткізуді жөн көреді. Цифрлық технологияларды қолдана отырып оқытуда студентке бағытталған тәсілдің үлкен артықшылығы: студент әр түрлі оқу ресурстарын өз бетінше зерттей алады, кез-келген уақытта және жерде оқу материалдарына қол жеткізе алады[3].

Біз студенттерге цифрлық технологиялардың интерактивті кері байланыс және бақылау тестері жүргізілді. Зерттеу барысында студентке бағытталған тәсілді жетілдіруде мобильді технологияларды қолдана отырып, тәсілдің тиімділігін анықтау үшін бақылау тесттері алынды.

Экспериментке дейін және эксперименттен кейін студенттердің 67 білім деңгейін зерттеудің негізгі мақсаты студентке бағытталған тәсілді жетілдіруде цифрлық технологияларды оқу үдерісіне пайдалану және тиімділігін көрсету болды. Негізгі мақсат – студентке бағытталған тәсілде бұлтты және мобильді технологиялардың оқу үдерісінде студенттердің үлгеріміне әсер ететінін тексеру, мұндай оқыту тәсілінің білім нәтижесіне әсерін зерттеу болды. Нәтижесінде цифрлық технологияларға негізделген студентке бағытталған тәсілді қолдану оқу сапасын арттырды. Бұл тәсілдің мәні студенттің пәнді меңгеруіне өз бетінше белсенді болуы. Студентке бағытталған оқытуда бұлтты және мобильді технологияларды қолдану оқу үдерісіне тигізетін әсері оң. Осылайша, студентке бағытталған тәсілде цифрлық технологияларды қолданудың басты дидактикалық артықшылығы оқытушылар мен студенттердің бірлескен жұмысын ұйымдастыру, бұл оқу үдерісінің тиімділігін арттыруға және мақсатқа жетуге ықпал ететін жаңа перспективалар ашады, өйткені бұл технологиялар жоғары оқу орындарында білім сапасын арттыруда өзекті және перспективалы болып табылады.

Цифрлық технологиялар дербестендірілген оқыту, интерактивті сабақтар және топтық оқыту үшін мүмкіндіктер жасай отырып, оқу үдерісін ұйымдастырудың жаңа формаларын ұсынады. Цифрлық технологияларды оқу үдерісіне енгізу қажетті құжаттарды, оқулықтарды, дәрістерді, тапсырмаларды сатып алуда құрылғыңыздан сақтау орнын қажет етпейді және бағдарламалық қамтамасыз ету сапасы мен тиімділігін арттырады. Цифрлық технологиялар жоғары оқу орындарында білім беруде студентке бағытталған тәсілдің ажырамас құралы бола алады деп тұжырымдаймыз. Яғни, студентке бағытталған тәсілді білім беру жүйесінде маңызды рөл атқарады деп қорытынды жасауға болады. Студентке бағытталған тәсілді жетілдіру барысында мобильді технологияларды пайдалану білім беру жүйесіне инновациялық тәсілдерді енгізуге және сапасын жақсартуға, қолжетімділікті кеңейтуге мүмкіндік беретінін дәлелдеді. Сонымен қатар, цифрлық технологияларды қолдана отырып, студентке бағытталаған тәсілді қолдану жоғары оқу орнында оқыту әдістерін біріктірудің жаңа мүмкіндіктеріне жол ашты. Біздің зерттеуіміз студентке бағытталған тәсілді жетілдіруде мобильді технологияларды қолданудың тиімділігі анықталды.

Пайдаланылған деректер тізімі:

1. Қуанбаева Б. Оқытудың педагогикалық жүйесін технологиялық негізде жетілдірудің дидактикалық шарттары: дисс. Пед. ғыл.канд. — Алматы, 2005. –137 бет.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

2. Chen, C. H., & Tsai, C. C. (2021). In-service teachers' conceptions of mobile technology-integrated instruction: Tendency towards student-centered learning. *Computers & Education*, 170, 104224.

3. Сақыпова, Д.С., Умирзакова, Ж.С., Ахметова, А.Б., & Медеуова, Р.М. (2022). Медициналық жоғары оқу орнында «ақпараттық-коммуникациялық технологиялар» пәнін оқытуда бұлттық қызметтерді қолданудың тиімділігі. *West Kazakhstan Medical Journal*, (1 (64)), 46-52.

Н.С.Ахмадьяр, д.м.н., заведующая
кафедрой Клинической фармакологии,
НАО «Медицинский университет Астана» (г.Астана),
С.С.Буркитбаева, к.м.н., доцент кафедры
Клинической фармакологии,
НАО «Медицинский университет Астана» (г. Астана),
А.А.Нурпеисова, магистр медицины, заведующая
Клинико-фармакологического отдела,
РГП ПХВ «Больница медицинского центра
управления Президента РК» (г.Астана)

ОБУЧЕНИЕ ЛЕКАРСТВЕННОЙ ТЕРАПИИ, КЛЮЧЕВОЙ КОМПЕТЕНЦИИ ВРАЧЕЙ НА КАФЕДРЕ КЛИНИЧЕСКОЙ ФАРМАКОЛОГИИ

Аннотация: Клиническая фармакология, как уникальная медицинская дисциплина, уже более 60 лет занимается исследованиями вопросов, связанных с лекарственной терапией. Она охватывает знания от методологии клинических испытаний и метаболизма лекарственных средств до молекулярной фармакогенетики и фармакоэкономики. Клиническая фармакология не только научная область, но и клиническая специальность, целью которой является забота о здоровье пациента, с учетом его персональных данных, на основе рационального применения лекарств.

Несмотря на актуальность профессии клинического фармаколога в практическом здравоохранении, в настоящее время в нашей стране существует дефицит квалифицированных специалистов. В данной статье мы изложили свой опыт преподавания клинической фармакологии в НАО «Медицинский университет Астана».

Ключевые слова: клиническая фармакология, лекарство, фармакоэкономика, электив.

В XX веке шестидесятые годы произошел переломный момент в фармакологическом понимании человечества. Талидомидовая трагедия стала эпохальным событием, которое коренным образом изменило научное видение связи «человек - лекарство», особенно с точки зрения эффективности и безопасности фармакотерапии. Это событие положило начало активному развитию теоретических и практических основ индивидуализированной фармакотерапии (персонализированной, таргетной) или клинической фармакологии (КФ). Человечество окончательно поняло, что безопасность и эффективность лекарственной терапии можно гарантировать только после тщательного изучения лекарственных средств (ЛС) [1].

После принятия решения Всемирной Организацией Здравоохранения (ВОЗ) в 1971 году, была введена новая область медицинской науки - клиническая фармакология [2].



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Начиная с 1980-х годов, эта дисциплина была включена в учебные программы медицинских вузов, в рамках кафедр терапии и фармакологии. Впоследствии были созданы курсы и независимые кафедры КФ. Эта практика продолжается до сих пор. Помимо кафедры общей фармакологии с курсом КФ, имеют место и другие структуры. Например, как кафедра клинической фармакологии в НАО «Медицинский университет Астана» (НОА «МУА»). Это не является основной проблемой клинико-фармакологического образования. Суть в том, что КФ сегодня, с одной стороны, является полноценной дисциплиной и играет ключевую роль в обучении врачей любой специализации, поскольку ни одна область современной клинической медицины не обходится без применения ЛС. Учитывая, что знания в области КФ необходимы как врачам - практикам всех специальностей, так и для обучения будущих специалистов в этой области, обучение этой дисциплине требует особого внимания.

Однако в системе подготовки в вузах по КФ существует ряд проблем:

- во-первых, обучение фармакологии должно быть непрерывным. Однако, существует заметный разрыв между общей (базовой) фармакологией, изучаемой студентами на 2-м и 3-м курсах медицинских университетов, и КФ, которую они начинают изучать только на 7-м курсе;
- во-вторых, студенты 2-го и 3-го курсов, согласно опыту (несмотря на традицию начала обучения базовой фармакологии с 4-го и 5-го семестра), не полностью подготовлены к изучению этого предмета. Причина в том, что они еще не освоили (по крайней мере на 50%) такие ключевые дисциплины, как патологическая физиология и анатомия, а также пропедевтика внутренних болезней и общая хирургия;
- в-третьих, выделяется крайне недостаточное количество учебных часов для изучения КФ, всего один кредит - 60 часов!

Специальность «Клиническая фармакология» в Казахстане была сформирована в начале 2000 годов, но при этом стоит отметить, что изменения в номенклатуру специальностей и специализаций в области здравоохранения вносились неоднократно, включая 2023 год [3]. В контексте введенного законодательства, регулирующего фармакологический надзор, наблюдается существенная трансформация ситуации. Это свидетельствует о значительном переосмыслении и перестройке системы контроля в данной сфере. Формулярная система активно интегрируется в медицинскую практику как на государственном, так и на местном уровнях. ЛС подвергаются строгому отбору на основе передового мирового опыта. Стандарты медицинской помощи и аккредитации медицинских организаций разработаны и утверждены приказами МЗ РК.

Еще одним важным элементом КФ является фармакоэкономика, которая становится значимой в современных условиях, особенно при внедрении страховой медицины. Экономическая оценка фармакотерапии привлекает внимание тех, кто отвечает за формирование политики в области ЛС на уровне страны, региона или конкретного медицинского учреждения. Оценка стоимости лекарственной терапии имеет важное значение как для общества в целом, так и для отдельного пациента. Важно следовать принципам международного сообщества, которым определено рациональное использование ЛС как “проведение фармакотерапии, соответствующей клиническому состоянию пациента, в дозах, адаптированных к его индивидуальным особенностям, в течение необходимого периода времени и по минимальной стоимости” [4].

Другой областью современной медицины и фармации, где активно применяется методология КФ, являются клинические исследования (КИ) ЛС. От исследователей в этой области требуется не только медицинские знания и навыки, соблюдение принципов



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

надлежащей клинической практики (GCP), но и подготовка в области правовых и этических вопросов [5].

В последние годы КИ проводятся не только в научных институтах, но и в медицинских учреждениях, поэтому необходимо иметь строгий надзор регуляторных органов. На местном уровне КИ должны контролироваться локальными этическими комитетами, что гарантирует высокий уровень качества исследований и улучшение безопасности ЛС для пациентов. Именно эти задачи и обеспечивает КФ. Это указывает на то, что наша специальность продолжает развиваться и адаптируется к современным требованиям.

Кафедра клиническая фармакология НАО «МУА» с 2011 года занимается подготовкой резидентов по специальности «Клиническая фармакология». Ежегодно на кафедре также обучаются интерны на элективных курсах. Большую работу ПСС кафедры проводит для повышения квалификации врачей на сертификационных курсах, работающих в практическом здравоохранении. План повышения квалификации врачей по клинической фармакологии находится на сайте НАО «МУА» [6].

В настоящее время на нашей кафедре работают 2 доктора медицинских наук, 2 кандидата медицинских наук, 2 магистра и 4 ассистента. В данный момент на кафедре обучаются 10 резидентов первого года и 3 резидента второго года обучения.

Ежегодно на нашей кафедре проходят 1 кредит/60 часов обучение по КФ в течение 5- дней 110-115 групп интернов врачи общей практики (ВОП). Для интернов, обучающимся на 7 курсе имеются элективные дисциплины «Рациональное использование лекарственных средств» и «Лекарственные средства, применяемые в работе врача общей практики», состоящие из 5 кредитов/150 часов. Для студентов 5-го курса бакалавриата проводится электив «Основы клинической фармакологии». Предметы по выбору меняются ежегодно в соответствии с программой. Кроме того, кафедра разрабатывает элективные предметы для резидентов, докторантов и магистрантов других кафедр.

Практические занятия со студентами, интернами и резидентами проходят на клинических базах, которые расположены в многопрофильных больницах и городских поликлиниках. Самой крупной клинической базой кафедры является клинко-фармакологический отдел (КФО) РГП ПХВ «Больница медицинского центра управления Президента РК», расположенный в Астане. В нашей стране данный отдел является самым современным, инновационным, с программой персонализированного учета лекарственных средств.

Кроме того, заведующая кафедрой клинической фармакологии, д.м.н., Ахмадьяр Н.С. имеет личный образовательный Телеграм канал «Клиническая фармакология Казахстана» с более 900 подписчиками, на котором представлены 845 обучающих файлов по актуальным вопросам рационального использования ЛС [7].

В связи с вышеизложенным для повышения уровня специальных знаний и навыков по клинической фармакологии будущих врачей, мы предлагаем следующее:

1. Для интегрирования знаний в области базисной и клинической фармакологии изучение клинической фармакологии начинать с 4 и 5 курсов специальными циклами или элективными курсами. К этому сроку обучения бакалавры уже получают необходимые знания по клиническим дисциплинам, что позволит оптимально интегрировать их программы с изучением вопросов клинической фармакологии.

2. На 6-ом и 7-ом курсах предлагать изучение клинической фармакологии в виде элективных дисциплин, а далее на последипломном этапе образования – резидентам, магистрантам, докторантам в виде циклов по частным направлениям и разделам.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

3. С целью повышения уровня профессиональной подготовки студентов образовательных программ «Сестринское дело», «Общественное здравоохранения», «Клиническая фармация» необходимо внедрить клиническую фармакологию, как дисциплину виде элективных курсов. Это поможет им лучше понимать принципы безопасного и эффективного, рационального использования ЛС.

В заключение, следует сказать, что клиническая фармакология играет важную роль в медицинском образовании и клинической деятельности. Она обеспечивает безопасность и эффективность лекарственной терапии, что является основной компетенцией современного врача. Однако, несмотря на значительные успехи в этой области, существуют определенные проблемы, которые требуют внимания. Это включает в себя разрыв между общей и клинической фармакологией в учебных программах, недостаточную подготовку студентов к изучению этой дисциплины и недостаточное количество учебных часов для изучения клинической фармакологии.

Эти проблемы могут привести к нерациональному использованию лекарств и разрыву между знаниями о фармакологии и клиническим мышлением у будущих медицинских специалистов. Поэтому, необходимо продолжать работу над улучшением обучения клинической фармакологии, для обеспечения высокого качества медицинского образования для практической клинической деятельности будущих и настоящих врачей.

Список использованных источников:

1. Воронов, Г. Г. Клиническая фармакология в системе медицинского образования XXI века / Г. Г. Воронов // Медицинское образование XXI века: сб. науч. тр.: (материалы междунар. конф.). - Витебск: ВГМУ, 2002. - С. 278-281.
2. Clinical Pharmacology. Scope, Organisation, Training. Report of a WHO Study group. World Health Organ. Tech. Rep. Ser 1970;446:5 – 21
3. Приказ Министра здравоохранения Республики Казахстан от 14 апреля 2023 года №72 О внесении изменений в приказ Министра здравоохранения Республики Казахстан от 21 декабря 2020 года № КР ДСМ-305/2020 «Об утверждении номенклатуры специальностей и специализаций в области здравоохранения, номенклатуры и квалификационных характеристик должностей работников здравоохранения»
4. Quick J. Managing Drug Supply: The Selection, Procurement, Distribution, and Use of Pharmaceuticals. Kumarian Press, 1997. – 816 p.
5. Vijayanathan A., Nawawi O. The importance of Good Clinical Practice guidelines and its role in clinical trials // Biomedic. Imaging Intervention J.– 2008 – Vol. 4 (1).– P. e5. doi:10.2349/biij.4.1.e5.
6. <https://amu.edu.kz/upload/iblock/d6d/d6de4fbe884a4f007b84181d3038984c.pdf>. С.23
7. Телеграм канал «Клиническая фармакология Казахстана» <https://t.me/klinpharmakz>



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Т.А.Базарбаева, к.г.н., доцент,
зав.кафедрой ЮНЕСКО
по устойчивому развитию,
Г.А.Муканова, к.б.н., доцент,
факультет Географии и природопользования,
КазНУ имени аль-Фараби (г.Алматы)

**«ПОЛЕВЫЕ ПРАКТИКИ» - ОСНОВА НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ
НАВЫКОВ СТУДЕНТОВ**

Аннотация: Полевые практики являются важным элементом профессиональной подготовки будущих специалистов и выпускников со степенью бакалавра. Она не может быть заменена никакими другими видами экологической подготовки студентов. Только с помощью наблюдений в природной обстановке, экспериментов, сбора фактического материала можно практически закрепить теоретические положения курса экологии, убедиться в разнообразии существующих в природе экосистем и сложности взаимосвязей живых организмов между собой и окружающей средой. Полевая практика прививает навыки для исследовательских работ и побуждает интерес студентов для исследований.

Ключевые слова: практика, природа, исследования, экосистема, опыт.

Полевая практика студентов младших курсов является составной частью основной образовательной программы подготовки специалиста, бакалавра высшего профессионального образования по избранному профилю подготовки и осуществляется в соответствии с государственным образовательным стандартом высшего профессионального образования по соответствующим направлениям подготовки и учебным планом, программой практики, утвержденной на заседании кафедры «ЮНЕСКО по устойчивому развитию».

Полевые практики на кафедре являются важным элементом профессиональной подготовки будущих специалистов и выпускников со степенью бакалавра. Она не может быть заменена никакими другими видами экологической подготовки студентов. Только с помощью наблюдений в природной обстановке, экспериментов, сбора фактического материала можно практически закрепить теоретические положения курса экологии, убедиться в разнообразии существующих в природе экосистем и сложности взаимосвязей живых организмов между собой и окружающей средой [1].

Практика проводится в целях соблюдения принципов непрерывности и последовательности овладения студентами профессиональными навыками и их дальнейшего применения в профессиональной деятельности, повышения престижности профессии, её популяризации для формирования кадрового резерва из числа молодых специалистов для предприятий и организаций, осуществляющих производственную, научно-исследовательскую, проектную, экологическую и другую деятельность естественной, социально-экономической и природоохранной направленности.

Одними из главных задач полевых практик – успешное и своевременное закрепление знаний, полученных студентами во время прослушивания теоретических курсов; овладение методическими и современными методами изучения объектов исследования; закрепление навыков ведения самостоятельной работы, а также работы с литературными, специальными источниками, с осмыслением полученных материалов и обобщением результатов в виде отчёта, с его публичной защитой всей учебной группой



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

студентов. Данные методические указания отражают общие, наиболее характерные черты организации и проведения учебных практик [2].

Цель практики: изучение структуры экологических систем, закономерностей организации природных сообществ растений и животных, выявление влияния экологических факторов на распространение живых организмов, а также взаимосвязей между компонентами экосистемы.

Задачи практики:

1. Изучение разнообразия экологических систем в регионе.
2. Освоение методик изучения компонентов экосистем суши.
3. Освоение методик изучения компонентов водных экосистем.
4. Освоение методик сравнительного экологического обследования природных и антропогенно - нарушенных объектов.

Практика по специальности экология проводится в пределах территории РК. При выборе баз практики необходимо руководствоваться следующими критериями:

- наличие необходимых для описания экосистем;
- возможность проведения оценки антропогенного воздействия на природные комплексы;
- доступность в транспортном отношении;
- наличие источников воды и других условий проживания для студентов [3].

В соответствии с учебным планом подготовки, у студентов-бакалавров полевая практика проводится на 2-м курсе в 4-м семестре. Общая продолжительность полевой практики на втором курса составляет 2-3 недели. В соответствии с общепринятой методикой полевых исследований практика делится на три основных этапа:

1. Подготовительный;
2. Полевой;
3. Камеральный.

Подготовительный этап. Этот период включает в себя знакомство с литературой по территории(объектам), непосредственно связанных с местом проведения практики; написание реферата, где даётся географическая и экологическая характеристика района исследования; подбор материала; инструктаж по технике безопасности и мединструктаж, подготовка полевого оборудования и снаряжения и т.д.

Полевой период начинается с выбора и оборудования места лагеря (базы) практики, рекогносцировочного маршрута, обработки методик изучения объектов исследования на точках фиксации изученных данных в бланках, дневниках, картах и т.п. Ежедневно проводятся камеральные работы по анализу результатов исследования.

Камеральный период является завершающим этапом практики. В этот период идет окончательная обработка полевого материала и написания отчета. Отчет пишется по определенной схеме один на группу(бригаду) и обладает целостностью. При этом каждый студент имеет индивидуальное задание, являющееся составной частью отчета(главы, раздела, карты, профиля, разреза и т.п.). К отчету прилагается весь фактический материал: полевые дневники, бланки описания, гербарии, образцы, рабочие варианты карт, профилей, результаты аналитических исследований, компьютерной обработки материалов и т.д [4].

По окончании полевой практики студент должен:

- **владеть** методикой работы в полевых условиях по изучению каотдельных компонентов природы, так и всего природно-территориального комплекса, квалифицированно выполнять работы по описанию, диагностике почв, фитоценозов, определять в поле механический состав почвы.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

- **уметь** работать с приборной базой (топография, гидрология и др.), владеть методикой натурных сборов (пробы на химический анализ, образцы почво-грунтов, гербарии и пр.); применять методы экологических исследований, методов исследования окружающей среды и т.д. для обработки, анализа и синтеза полевых и лабораторных (камеральных) источников экологической информации;

- **проводить** аналитические работы, собирать статистический материал, использовать в работе технологическую информацию, составлять и оформлять картографический материал, строить профиль, уметь писать текстовую часть отчёта, оформлять списки литературы и приложения и т.п.;

- **анализировать** закономерности формирования пространственных структур хозяйства и населения, форм организации жизни общества, развития территориальных социально-экологических систем разного уровня [5].

Вследствие прохождения практики студенты раскрываются, именно на полевых практиках мы узнаем их с позиции квалифицированности и конкурентноспособности, заинтересованности к процессам происходящими в окружающей среде. В вузе полевая практика как основное звено работы со студентами в исследовательском направлении должна проходить должным образом в соответствии с утвержденными планами практик. Но, нужно отметить, что нерешенных организационных вопросов практики очень много. Наш факультет географии и природопользования не имеет своей базы практик. С базой практик все этапы полевой практики проводились бы качественно, тем более многие территории сейчас являются чьими то владениями, иногда сложно находить место для разбивки лагеря.

Встречается и такое что, при подписывании документов практик руководитель сталкивается с искусственными препятствиями, что усложняет его работу. Фактически, дело практики как будто личное дело руководителя, а ведь в полевых условиях он 24 часа в сутки отвечает за студентов, (безопасность, питание, материальное оснащение (палатки, спальники и т.д.)). Поэтому при подготовке к практикам на всех уровнях администрирования должно быть понимание важности полевых практик. Надо пересмотреть и суточные выделяемые студентам и преподавателям, вход во все заповедники, охраняемые территории платные. Аренда за жилье не оплачивается. Руководитель вынужден становится и врачом и поваром, охранником и родителем для своих студентов.

Кредиты указанные в ОП в учебной педагогической нагрузке не отражают всей действительности (если 4 кредита, учебная часть 4 кредита делят на группы умножают на свой коэффициент и получают нагрузку для ППС. Например на 1 группу выделяется 1,2 кредита (каз+рус) получается 2,4 кредита, делим на 3 преподавателя, получается по 0,8 на каждого. При таких условиях никто не хочет брать на себя полевую практику.

Рекомендуем кредиты практики указанные в ОП оставить без изменений, так как это большая ответственность – преподаватель круглосуточно работает (палаточный режим, полевые условия). На материально -ответственное лицо кафедры тоже должны выделяться командировочные расходы.

Если мы хотим обучить студентов навыкам исследовательской работы, то наши полевые практики должны проходить на должном уровне, в первую очередь на базе практики, с применением необходимого оборудования. Это для нас факультета географии и природопользования как естественников является очень важным.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Список использованных источников:

1. Оразбаев А.Е. Методические рекомендации по учебной практики для студентов по специальности «5В060800-Экология»: учеб. пособие/ Оразбаев А.Е., Мұқанова Г.А., Таныбаева А.К.; Қазақ университеті, 2017.-100 с.
2. Хамитов А.Ж. Полевая практика: учебно-методическое пособие по проведению учебно-полевой практики/ Хамитов А.Ж. Таныбаева А.К.; КазНУ им. аль-Фараби, 2019. – 90 с.
3. Алехина Г.П. Учебно-полевая практика по экологии: учебное пособие/ Алехина Г.П., Хардигова С.В.; Учебно Оренбург: Оренбургский государственный университет, 2015, 106 с.
4. Кулеш В.Ф. Учебно-полевая практика по экологии: учебное пособие/ Кулеш В.Ф., Маврищев В.В.; Минск, «Вышэйшая школа», 2021
- Алексеев С.В. Практикум по экологии: учеб. пособие/ Алексеев С.В., Груздева Н.В., Муравьев А.Г., Гущина Э.В.; Под ред. С.В.Алексеева. М., 1996.
5. Константинов В.М. Лабораторный практикум по зоологии позвоночных/ М., 2004.

С.Байжума, оқытушы,
Дінтану және мәдениеттану кафедрасы,
Философия және саясаттану факультеті,
эл-Фараби атындағы ҚазҰУ (Алматы қ.)

ОҚЫТУ ҮРДІСІНДЕГІ МУЛЬТИМЕДИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ РӨЛІ

Аңдатпа: Бүгінгі таңда мультимедиялық технологиялар ақпараттандырудың перспективті бағыттарының бірі болып табылады. Бағдарламалық-әдістемелік қамтамасыз етуді, материалдық-техникалық базаны жақсарту, сонымен қатар педагогикалық кадрлардың міндетті біліктілігін арттыру, білім беруде заманауи ақпараттық технологияларды табысты қолдануда көрінеді. Ақпараттық мультимедиялық технологияларды енгізу оқу процесін технологиялық және тиімді етеді. Иә, бұл жолда қиындықтар да бар, кемшіліктер де бар, болашақта оларды болдырмау мүмкін емес. Бірақ басты жетістік бар – бұл студенттердің қызығушылығы, олардың шығармашылыққа дайындығы, жаңа білім алу қажеттілігі мен дербестік сезімі. Компьютер бір-біріне ұқсамайтын сабақтарды жасауға мүмкіндік береді. Бұл тұрақты жаңалық сезімі оқуға деген қызығушылықты арттырады. Сонымен сабақта мультимедиялық құралдарды интерактивтілік, құрылымдау және ақпаратты визуализациялау арқылы қолдануда оқушының ынтасы күшейеді, оның сана деңгейінде де, санадан тыс сана деңгейінде де танымдық әрекеті белсендіріледі.

Тірек сөздер: ақпарат, білім беру, инновациялық технологиялар, ғаламтор, бәсекеге қабілеттілік.

Мультимедиялық және гипермедиялық технологиялар қуатты білім беру ресурстарын біріктіреді, олар қалыптасу және көрініс беру ортасын қамтамасыз ете алады. Мультимедиялық және телекоммуникациялық технологиялар жүйеде принципті жаңа әдістемелік тәсілдерді ашуға көмектеседі. Мультимедиа негізіндегі интерактивті технологиялар оқшауланған типтегі аудиториялардағы «провинциализм» мәселесін



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

интернет-коммуникация негізінде де, интерактивті курстар мен спутниктік интернетті пайдалану арқылы да шешім табады.

«Мультимедия» термині латын тілінің «multi» (көп) және «media» (орта) сөздерінің бірігуінен құралған, яғни «ақпараттық орта» деген мағына береді. Мультимедия – пайдаланушыға әртүрлі типті ақпаратты біріктіріп ұсыну технологиясы [1].

Мультимедиа – заманауи техникалық және бағдарламалық құралдарды пайдалана отырып, интерактивті бағдарламалық қамтамасыз етудің басқаруымен көрнекі және дыбыстық эффекттердің өзара әрекеттесуі, олар мәтінді, дыбысты, графиканы, фотосуреттерді, бейнелерді бір сандық бейнеде біріктіреді.

Гипермедиа – мультимедиалық объектілер арасында жылжу үшін гипермәтіндік сілтемелер арқылы байланысқан компьютерлік файлдар.

Интернет-технологиялар мектептерде компьютерлік сыныптарды ұйымдастыру үшін тартымды, дегенмен, өзекті ақпаратты алу мүмкіндігімен, бүкіл әлеммен дерлік диалог ұйымдастыру мүмкіндігімен байланысты артықшылықтарға ие болғанымен де, олардың елеулі олқылықтары бар: бұл негізінен кедергілер: нашар байланыс желілері, үлкен көлемдегі ақпаратпен жұмыс (әсіресе шалғай аймақтары мен ауылдық жерлерде байқалады), байланыс желілерінсіз жұмыс істеу мүмкін еместігі. Бұл кемшіліктер CD ROM және DVD дискілері деп аталатын оптикалық компакт-дискілерді пайдалану арқылы жойылады. Қолда бар бағдарламалық өнімдер, соның ішінде дайын электронды оқулықтар мен кітаптар, сонымен қатар өздерінің әзірлемелері мұғалімге оқытудың тиімділігін арттыруға мүмкіндік береді. Интернет оқытушы мен білім алушының ақпаратты табу мен алуда, әріптестерімен қарым-қатынас құралы ретінде таптырмас көмекшісіне айналуға [2].

Оқытуда мультимедиалық технологияларды пайдаланудың теориялық және практикалық аспектілерін Ю.Н.Егорова [3], дидактикалық аспектілерін Н.В.Клемешова, тұжырымдамалық аспектілерін О.Г.Смолянинова, орта мектептің информатика, математика пәндерін оқытуда мультимедианы пайдалану әдістемесін С.С.Кравцов, Т.Г.Пискунова, жоғары оқу орындарында студенттердің өзіндік жұмыстарын дамытудағы мультимедианың мүмкіндіктерін Д.Э.Френки, студенттердің болашақ кәсіби іс-әрекетінде мультимедиалық технологияларды пайдалану даярлығын қалыптастыру мәселелерін О.Г.Смолянинова, О.В.Лобач, А.И.Гридюшко, Е.Я.Шипнягова, жоғары оқу орындары оқытушыларының оқу-әдістемелік іс-әрекетінде мультимедианы пайдалану әдістемесін Т.Ю.Волошинова, В.Г.Казаков, мультимедиалық оқыту кешендерін бағдарламалық жабдықтау жолдарын И.В.Голубятников секілді ғалымдар өз еңбектерінде зерттеді.

Мультимедиалық технологиялар – әр түрлі типті мәліметтерді дайындау, өңдеу, бірік-тіру, ұсыну әрекеттерін аппараттық және бағдар-ламалық жабдықтарды пайдалану арқылы жүзеге асыратын технологиялар (әдістер мен тәсілдер) жиынтығы. Мультимедиалық технологиялардың дамуы бейнетехниканың және дербес компьютердің өркендеуі нәтижесінде жүзеге асуда. Білім берудегі мультимедиа – таным процесінің жоғарылауына септігін тигізетін, білім беру мазмұнын интерактивті формада ұсынатын, дидактикалық ақпаратты-бағдарламалық құрал [4]. Мысалы, электрондық сөздіктерде әрбір сөздің аудармасы ғана емес, сонымен бірге оның айтылу үлгісі де қамтылады. Оқыту процесінде мультимедияны пайдаланып білім берудің әртүрлі аспектілерін дамытуға болады.

Мультимедиалық технологияларды қолданудың әдістемелік ерекшеліктері

- мультимедиалық технологияларды қолданумен сабақтар мультимедиалық проекторларды, резиденттік анықтамалықтарды, автоматтандырылған оқыту жүйелерін, әртүрлі бағдарламалардың бейнежазбаларын және т.б. қолдану арқылы компьютерлік сыныптарда өткізіледі;



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

- практикалық сабақтарда әрбір студентке жеке компьютер бөлінуі керек, онда оның сынып коды және студенттің тегі деп аталатын жеке папкасы болады;

- жеке оқыту бағдарламаларын, көп деңгейлі тапсырмалар топтамасын (тәжірибелік жаттығулар мен зертханалық жұмыстар үшін) кеңінен қолдануды қамтитын жеке тәсілді қолдану қажет;

- сабақтардың едәуір бөлігін іскерлік ойындар түрінде өткізген жөн; тапсырмалар ретінде нақты өмірде көп нұсқалы және қойылмаған тапсырмалар, әсіресе бітіруші курстар кәсіби қызметінде кездесетін тапсырмалар берілуі керек;

- жобалар әдісін кеңінен қолдану керек, оның шеңберінде жүйелілік пен сабақтастық принциптерін сақтау қажет; бұл бір ғаламдық тапсырма барлық практикалық (зертханалық) және есептеу және графикалық жұмыстарда дәйекті түрде орындалуы, толықтырылуы және кеңейтілуі, үйлесімді толық жүйеде жүзеге асырылуы керек дегенді білдіреді;

- бағдарламаның негізгі тарауларын параллельді және концентрлі зерттеу мүмкіндігін қамтамасыз ету керек; бұл студенттерге курсты меңгерген сайын бүкіл материалды баяндау тұтастығын жоғалтпай, әрбір бөлім бойынша тереңірек білім алуға мүмкіндік береді;

- мынадай өзара байланысты принциптерге сүйену қажет: танымдық мотивация; жан-жақты қабылдау; «еніп жатқан» жүйелік-ақпараттық талдау;

- проблемалық оқыту әдісін көбірек пайдалану, оқушылардың оқу процесінде қолдануға болатын нақты бағдарламаларды (құжаттар, кестелер, мәліметтер базасы) әзірлеуін қамтамасыз ету керек [5].

Мультимедиа вербальды және визуалды-сенсорлық ақпаратты біріктіруге мүмкіндік береді, бұл студенттердің мотивациясына, оқудың нақты жағдайын жасауға ықпал етеді.

Мультимедиялық технологияларды пайдалана отырып, аудиториялық сабақтарды ұйымдастыру уақытты үнемдеуге, сол арқылы кез келген оқушыға қолжетімді өте қарапайым құралдарды пайдалану арқылы оқу материалын көрсетуді күшейтуге мүмкіндік береді.

Мультимедиялық компьютерлік технологиялар мұғалімге оқылатын материалды тереңірек және саналы түрде меңгеруге, сабақ уақытын үнемдеуге және оны ақпаратпен қанықтыруға ықпал ететін әртүрлі құралдарды жылдам біріктіруге мүмкіндік береді.

Ақпараттық мультимедиялық технологияларды енгізу оқу процесін технологиялық және тиімді етеді. Иә, бұл жолда қиындықтар да бар, кемшіліктер де бар, болашақта оларды болдырмау мүмкін емес. Бірақ басты жетістік бар – бұл студенттердің қызығушылығы, олардың шығармашылыққа дайындығы, жаңа білім алу қажеттілігі мен дербестік сезімі. Компьютер бір-біріне ұқсамайтын сабақтарды жасауға мүмкіндік береді. Бұл тұрақты жаңалық сезімі оқуға деген қызығушылықты арттырады.

Сонымен сабақта мультимедиялық құралдарды интерактивтілік, құрылымдау және ақпаратты визуализациялау арқылы қолдануда оқушының ынтасы күшейеді, оның сана деңгейінде де, санадан тыс сана деңгейінде де танымдық әрекеті белсендіріледі. Қолда бар бағдарламалық өнімдер, соның ішінде дайын электронды оқулықтар мен кітаптар, сонымен қатар өздерінің әзірлемелері мұғалімге оқытудың тиімділігін арттыруға мүмкіндік береді. Интернет мұғалімнің ақпаратты табу мен алуда, әріптестерімен қарым-қатынас құралы ретінде таптырмас көмекшісіне айналуға.

Білім берудегі мультимедиялық технологиялар

Әрбір оқытушы өзінің педагогикалық қызметін жоғары деңгейде көрсетуі үшін мультимедиялық технологияларды пайдалана білуімен қатар, сол аталған



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

технологияларды тікелей оқыту процесінде қолданудың қажеттіліктерін анықтай білуі керек.

Бірінші қажеттілік – дәстүрлі оқыту әдісінде тәжірибелік дәлелдеулері жүзеге асырылуы мүмкін емес заңдылықтар мен теорияларды, ұғым-дарды, макро және микроәлем жөніндегі түсініктерді, пәнаралық байланыс сипатындағы күрделі оқу материалдарын оқыту үшін студенттер мен оқушыларда қажетті білімдер жүйесінің болуы.

Екінші қажеттілік – студенттер мен оқушыларда репродуктивті дағдының қалып-тасуы. Мұндай қажеттілік оқу экспе-риментін жобалау, оқу мазмұнына қатысты мәліметтерді жинақтау, жүйелеу, жіктеу, талдау секілді іс-әре-кеттер кезінде байқалады.

Үшінші қажеттілік – студенттерде, оқу-шыларда шығармашалық (креативтілік) дағ-дының қалыптасуы. Бұл қажеттілік күрделі есеп-терді шешу, зертханалық эксперименттерді жүргізу, объектіні модельдеу, қандай да бір про-цестің өтуіне әсер етуші факторларды анықтау кезінде байқалады.

Төртінші қажеттілік – студенттер мен оқу-шыларда белгілі бір тұлғалық сапаның қалып-тасуы. Бұл қажеттілік әлеуметтік мәселе-лерді шешу арқылы жас жеткіншектерді адамгер-шілік-ке, ізгілікке тәрбиелеу кезінде көрініс береді.

Жастар-да тұлғалық сапаның болуы оның қоғам алдында жауапкершілігін күшейтеді. Мультимедиа құралдарына оқыту процесінде әртүрлі типті ақпараттарды ұсынушы кез келген оқыту құралдарын жатқызуға болады. Атап айт-қанда: дыбыстық құралдар (CD-ойнатқыш, магнитофон т.б.); телерадио жүйелері (телеқабылдағыш, радио-қабылдағыш, оқыту теледидары, DVD-ойнатқыш т.б.); проекциялық құрылғылар (графопроектор, мультимедиялық проектор, оверхед проектор, бейнепроектор, интерактивті проектор); интерактивті тақта; ақпарат көбейткіш құралдар (микрофильмдеу құралдары, ксерокс, ризограф); компьютерлік құралдар; телекоммуникациялық жүйелер мен желілер (кабельдік, спутниктік, оптоволокондық желілер т.б.) [6].

Сонымен қатар, мультимедиялық технология-лардың таным процесін жетілдірудің тиімді құралы ретінде қарас-тырып кетейік. Білім беруде қолданылатын тиімді әдістердің бірі – ақпарат берудің сөздік-логикалық және көрнекілік тәсілдерінің үйлесуі, яғни, оқытушының сөзбен түсіндіруінің сәйкесті көрнекі құралдармен бекітілуі. Үздіксіз монотонды әңгіме тыңдап отыр-ған адамның назары тітіркендіргіштің бір-кел-кілігінен – сөйлеушінің даусынан 20 минуттан кейін-ақ басқа жаққа ауа бастайды екен.

Егер, әңгіме қандай да бір объектілерді көрсетумен қатар жүрсе, естумен қатар көру анализаторы да жұмыс жасайды. Адамның көз алдына көр-некі образдың пайда болуы ұсынылған мате-риалды толықтай меңгеруге септігін тигізеді. Көрнекілік әдіс «жүз рет естігеннен, бір рет көрген артық» деген нақылдың бекер айтылмағандығын айқындай түседі. Мультимедияны пайдаланудың артық-шы-лығы мынада: мысалы, кескін немесе сурет – адамның ой-санасында белгілі бір бейнені, ұғым-түсінікті қалыптастыруға, мәтін және дыбыс – қозғалыстағы бейнелік әрекетті онан әрі дамыту негізінде образдың ішкі болмысын аша түсуге, музыка – эмоционалдық көңіл-күйдің көтерілуіне әсер етеді.

Қорыта айтқанда, таным процесінің заңды-лық-тарын зерттейтін таным теориясының атқа-ратын мынадай міндеттерін оқыту процесінде мультимедиялық технологияларды пайдалану арқылы түсіндіруге болады: объектінің болмысын, даму заңдылықтарын ашып көрсету; объектінің ішкі табиғатын ашу арқылы оның болашақтағы даму бағытын айқындау; объектілерді зерттеу жөніндегі ғылыми сала-ның дамуына ықпал жасау; заңдылықтардың практикада қолданылуын ұғын-дыру т.б. [7].

Сонымен, Г.Кирмайердің пікірінше, интерактивті мультимедиялық технологияларды оқу процесінде пайдаланған кезде меңгерілетін материалдың үлесі 75%-



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

ға дейін жетуі мүмкін. Бұл, ең алдымен, оптимистік бағалау болуы әбден мүмкін, бірақ оқу материалын меңгерудің тиімділігі, қабылдау процесіне көру және есту компоненттері қатысқан кезде, компьютерлер пайда болғанға дейін белгілі болды [8]. Мультимедиялық технологиялар білім беру визуализациясын статикалықтан динамикалыққа ауыстырды, яғни уақыт өте келе зерттелетін процестерді қадағалау мүмкін болды. Бұрын мұндай мүмкіндік тек білім беру теледидарында болған, бірақ бұл көріну аймағында интерактивтілікке қатысты аспект жоқ. Осы процестердің параметрлерін интерактивті түрде өзгерте отырып, уақыт өте келе дамитын процестерді модельдеу мультимедиялық оқыту жүйесінің өте маңызды дидактикалық артықшылығы болып табылады.

Қорытындылай келе, мультимедиялық техно-логиялар: әрбір пайдаланушының қабілеті мен ерекше-лігін ескере отырып, олардың оқу мотивациясын арттыруға септігін тигізеді; түрлі типті ақпараттарды біріктіріп ұсыну арқылы оқытудың интерактивтілік ұстанымын қамта-ма-сыз етеді, өйткені, әр түрлі типті ақпаратты пайдалану адамның әр түрлі сезім мүшелері арқы-лы оқу материалын жан-жақты қабылдауына ықпал етеді; нақты, күрделі де қиын, белгілі көлемде шығын мен ұзақ уақытты қажет ететін экспериментті модельдеуді жүзеге асырады; құбылыстар мен процестерді динамикада көрсету арқылы абстрактілі ақпараттарды көрнекі тұрғыда ұсына алады; макро және микро әлемдегі нысандарды визуалдауға мүмкіндік береді; білім беруге жұмсалатын шығынның азаюына ықпалын тигізеді. Мультимедиялық технологиялар оқу үдерісін байытып, білім беру ақпаратын қабылдау процесіне оқушының сенсорлық компоненттерінің көпшілігін тарта отырып, оқытуды тиімді етуге мүмкіндік беретіні сөзсіз. Сонымен қатар, оқытылатын құбылыстарды көрсетуді сыныпта жүзеге асыру мүмкін еместігіне байланысты көптеген оқу тапсырмалары бар, бұл жағдайда мультимедиялық құралдар бүгінгі күні мүмкін болатын жалғыз құралдар болып табылады.

Пайдаланылған деректер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. 2007 жылғы шілденің 27-сі. № 319-III ҚРЗ. Қазақстан Республикасының Президенті Н. Назарбаев. - Астана, Ақорда (2014.14.01. Берілген өзгерістер мен толықтырулармен).
2. Джусубалиева Д.М., Мынбаева А.К., Сери Л.Т., Тахмазов Р.Р. Цифровые технологий в иноязычном образовании. Дистанционное обучение. - Алматы, 2019. – 118 с.
3. Егорова Ю.Н. Теоретические и практические аспекты мульти-медиа-технологий: монография.-Ч.:НАНИ ЧР, 2000. -189 с.
4. Өстеміров. К. Қазіргі педагогикалық технологиялар мен оқыту құралдары. – Алматы: Казпрофтех, 2007. - 144 б.
5. Қазақстан Республикасының «Ақпараттық технологиялар. Электрондық басылым. Электрондық оқу басылымы» мемлекеттік стандарты. ҚР СТ 34.017-2005.
6. Досжанов Б.А. Тұлғаның танымдық іс-әрекетін мультимедиялық технологияларды пайдалану арқылы дамыту. Қ.А.Яссауи атындағы халықаралық қазақ-түрік университетінің хабаршысы. –Түркістан. 2007. -№3. –Б.176-180.
7. Досжанов Б.А. Мультимедиа және оның тех-ни-калық құрамы. Оқу құралы. – Қызыл-орда: ҚМУ, 2004, -81 б.
8. Goara Vetisyan (2021) Қазіргі білім берудегі мультимедиялық технологиялар.



Даулет Ф.Н., к.филол.н., и.о. профессора,
кафедра Китаеведения,
факультет Востоковедения,
КазНУ имени аль-Фараби (г.Алматы)

ОПЫТ И ПЕРСПЕКТИВЫ ВНЕДРЕНИЯ КОЛЛАБОРАТИВНОГО МЕТОДА В ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЙ ПРОЦЕСС

Аннотация: В статье речь идёт о коллаборативном методе, как об инновационном методе обучения, который подразумевает сотрудничество между преподавателем и обучающимся в образовательном процессе. Автор утверждает, что использование коллаборативного метода оказывает положительное влияние в освоении учебного материала бакалаврами, магистрантами и докторантами, и может быть эффективным способом для повышения успеваемости и развития метакогнитивных навыков, Soft skills и hard skills, как у учащихся, так и у преподавателя. Решение образовательных и воспитательных задач в равноправном тандеме «преподаватель – обучающийся», а иногда и по модели «преподаватель – обучающийся – работодатель», основанных на отношениях гуманности, сотрудничества и партнерства между всеми участниками образовательного процесса может быть полезна не только для обучающихся, но и может способствовать профессиональному развитию самого преподавателя.

Ключевые слова: инновационные методы преподавания, коллаборативный метод, интерактивные технологии, продуктивные образовательные технологии.

Выступая на Республиканском съезде педагогов, Президент страны Касым-Жомарт Токаев заявил, что педагогика стала одной из важнейших отраслей науки. Поэтому в этой сфере необходимы принципиально новые подходы. По словам главы государства, сегодня динамично развиваются страны, опирающиеся на передовые технологии, науку и образование. По словам Главы нашего государства, в новую эпоху Казахстану необходимы принципиально новые подходы в сфере образования: «Применение современных технологий позволит в краткие сроки и эффективно модернизировать систему образования. Мы должны развивать сферу образования в соответствии с лучшими международными стандартами», - сказал Президент [1].

В XXI веке наблюдается тенденция к сотрудничеству, а именно: совместное преподавание, обучение, мышление и работа. Сейчас очевиден факт, что в образовательном процессе сотрудничество является наиболее успешным способом продвижения учебных программ для большинства учащихся. В условиях сотрудничества преподаватели больше не выступают в качестве экспертов, своеобразной «говорящей головой», передающей знания студентам. Данный механизм предполагает совместное обучение, дающий возможность обучающимся активно участвовать в обработке новой информации, прилагая групповые усилия вместо использования методов запоминания для изучения.

Коллаборативный метод обучения предполагает решение образовательных и воспитательных задач в равноправном тандеме «преподаватель – обучающийся», а иногда и по модели «преподаватель – обучающийся – работодатель», основанных на отношениях гуманности, сотрудничества и партнерства между всеми участниками образовательного процесса.

Коллаборативные технологии, по мнению Дж. Таккони (Tasconi G.) [2], а также и группы авторов во главе с Эскуэта М. (Escueta M. at all) [3] и Дж. Аун (Aoun J.) [4]



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

позволяют, кроме прочего, обогатить существующие процессы упрощенными вариантами обратной связи, что облегчает реальный, а не декларируемый переход к практике доказательной образовательной политики, и облегчает внедрение интеллектуальных технологий в учебный процесс.

При личностно-ориентированном подходе, на который ориентирован коллаборативный метод обучения, по мнению Н.Ф.Коряковцевой, акценты должны быть смещены с преподавательской деятельности на деятельность обучающегося по изучению языков, и у последнего должна формироваться автономия как его личностная характеристика [5].

Как утверждает Н.Д.Гальскова, в основе принципа личностно-ориентированного обучения лежит равновесное и равноправное взаимодействие всех участников учебного процесса. Отношения «учитель - ученик» строятся на принципах партнерства, основанного на увлекательной совместной деятельности, в процессе которой происходит активизация имеющихся у каждого учащегося интеллектуальных способностей, знаний и речевого опыта, его эмоций и настроений, а также в развитии этих личностных параметров [6:142-144].

Об особенностях применения коллаборативного метода в образовательном процессе рассказывалось в ранних трудах автора этих строк: [7], [8], [9], [10], [11], [12], [13], [14], [15], [16], [17], [18]. В указанных трудах научного и научно-методического толка коллаборативный метод презентован как инновационный образовательный механизм, в процессе которого активно взаимодействуют между собой обучающиеся и преподаватель. Работая в коллаборативной среде, учащиеся могут отстаивать свою позицию, переосмысливать новые идеи, понимать точки зрения других людей. Работа в команде может способствовать лучше разбираться в предмете, так как «одна голова хорошо, а две - лучше», повышает вовлеченность учащихся в учебный процесс. Посредством взаимодействия со сверстниками у обучающихся повышается уверенность в собственных знаниях и гражданская ответственность за себя и за товарищей по команде.

Ключевые особенности коллаборативного метода обучения

- совместное обучение помогает достичь цели занятия при равных и распределенных усилиях всех членов команды;
- работа в команде помогает студентам принимать новые вызовы и работать над различными образовательными задачами с помощью других студентов;
- способствует укреплению дружественных отношений между обучающимися в одной группе, а также завести друзей, имеющих одинаковые интересы.
- помогает обучающимся ближе познакомиться друг с другом, узнать об их образе жизни, культуре и работать с ними.
- распределение обязанностей по работе между членами одной команды в соответствии с их опытом, экспертизой и интересами повышает социальную ответственность, что является важной составляющей любого образовательного процесса.

Примеры внедрения коллаборативного метода в образовательный процесс из собственного опыта

Пояснение: Коллаборативный метод реализовался в мультикультурной группе, состоящей из 6 магистрантов, обучающихся по специальности «Переводческое дело». Трое из них - этнические казашки из КНР, для которых китайский язык является первым языком. Одна из магистранток является этнической китайкой, для которой первым языком является китайский, вторым языком – русский. Другая из магистранток является этнической китайкой, для которой первым языком является китайский, вторым языком – казахский. Одна из магистранток является казашкой, для которой первый язык – русский,



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

второй – казахский. Мультикультурность и мультиязычность подобных групп является серьезным профессиональным вызовом как для преподавателей, так и для обучающихся, требующего от всех участников учебного процесса хороших hard skills и soft skills (soft skills прежде всего).

Коллаборативные технологии реализовались в следующих направлениях:

1. Совместная работа над проектами

Группа из 6-и человек поделена на 3 группы. Каждой паре дана примерная тема и список основной литературы. Дано задание работать вместе, чтобы понять и определить новые ниши заданной тематики, найти наилучшие возможные решения и оптимизировать использование ресурсов. Разработка научного проекта потребовало от каждого участника группы различных навыков, которые могут быть выработаны магистрантами на основе их интересов и опыта. Как результат данной работы, с 10 ноября по 8 декабря 2023 г. были на базе кафедры китаеведения были организованы серия научных семинаров-практикумов городского и международного масштабов, в рамках которых один магистрант выступил как основной лектор, а другой магистрант реализовал последовательный перевод.

Примечательным является факт, что участниками этих семинаров являлись не только магистранты и автор данных строк как организатор мероприятий, но и другие преподаватели кафедры, преподаватели из других ведущих вузов города Алматы, а также и работодатели – носители языка. Данные семинары продемонстрировали, что совместная работа в коллаборативной среде — это отличный способ развития активности магистрантов, изменения способа их мышления, воспитания социальных и моральных навыков: способности работать в команде, принимать групповое решение и нести ответственность за него, стремиться получить новые знания.

2. Групповые обсуждения

Групповые обсуждения по какой-либо теме помогают студентам улучшить свои коммуникативные навыки. Это позволяет им выражать свои идеи и облекать их в правильные слова, чтобы они были понятны другим. Кроме того, это помогает им стать лучшими слушателями. Во время семинарских занятий по учебному syllabus магистранты работали в командах и делились своими знаниями и идеями с другими командами и наоборот. Это помогло каждой из сторон изучать новые концепции и расширять свои знания.

3. Оценка знаний магистрантов самими магистрантами

В образовательном процессе *оценка* и *контроль знаний* являются одними из ключевых факторов, регулирующих учебный процесс и обладающих мотивационной функцией в процессе приобретения новых знаний и навыков обучающимися. Оценка знаний в указанной группе проводилась следующим образом: после каждого выступления магистранты высказывали свои мнения о качестве проделанной работы своего товарища по группе. При проставлении итоговой оценки преподавателем учитывались эти мнения. Такая модель оценки не демонстрирует чрезмерную лояльность, но укрепляет творческую, созидательную и что немаловажно – толерантную атмосферу в мультикультурных и мультиязычных группах.

4. Выполнение самостоятельной работы

При выполнении самостоятельной работы магистранты также работали в парах, друг с другом делились с цифровыми ресурсами и накопленными знаниями и опытом по заданной теме.

5. Профориентационная работа

Магистранты в коллаборации с преподавателем активно участвовали в профориентационных работах, организуемых кафедрой, в рамках профессионального



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

просвещения (профинформация и профпропаганда) и профконсультирования школьников старших классов и студентов колледжей. Магистранты проводили семинары по теории и практике перевода, рассказывали об особенностях работы переводчиков, увлеченно отвечали на вопросы учащихся средних школ и студентов колледжей. Работа в данном направлении послужила прекрасной площадкой, способствовавшей профессиональному росту и выработке интерсоциальных навыков обучающихся.

Рекомендации по реализации коллаборативного метода

1. Ставьте четкие цели, разъясняйте задачи и обязанности каждого из участников групп. Прежде чем приступить к выполнению рабочего задания, лучше определить цели каждого члена группы, которые впоследствии помогут им взять на себя ответственность за выполнение задач.

2. Поощряйте открытость. Открытые и честные беседы и доверие между членами группы помогут им лучше понять цели и задачи и основательно усвоить материал.

3. Оцените процесс обучения. Общеизвестно, что учащиеся растут и учатся в процессе совместного обучения посредством дискуссий и аргументов. Следовательно, их можно оценивать, чтобы стимулировать качественные дискуссии. Преподаватели могут оценивать студентов до и после групповых занятий, чтобы понять результаты совместного обучения.

4. Используйте «мозговые штурмы». Это предполагает обмен знаниями и информацией, полученной на занятиях, с другими командами. Это позволяет человеку углубиться в свой предмет и помогать другим.

5. Не бойтесь время от времени отказаться от суровой академичности. Допускайте некоторые юмористические и развлекательные моменты в процессе совместного обучения, чтобы снизить напряжение и тревожность среди учащихся. Это поможет создать дружественную обстановку среди учащихся, а также повысить доверие к преподавателю.

6. Используйте проблемы реального мира. Вместо создания искусственных сценариев и проблем учащиеся могут использовать примеры из реальной жизни для поиска решений. Это улучшит процесс обучения на основе проектов среди учащихся.

7. Сосредоточьтесь на совершенствовании навыков критического мышления у обучающихся.

8. Формируйте мультикультурные и мультиязычные группы. Группы со смешанным составом людей из разных стран, полов и рас дают простор для новых идей, разнообразных талантов и стилей обучения. Кроме того, это помогает учащимся расширить свои горизонты обучения.

9. Используйте современные технологии для улучшения результатов обучения. Интеграция образования с высокими технологиями расширяет возможности для учащихся использовать различные методы обучения и помогает им эффективно работать.

Таким образом, опыт применения коллаборативного метода в учебном процессе позволяют делать следующие выводы:

1. Коллаборативный метод — это образовательный подход к преподаванию и усвоению знаний, при котором группы учащихся участвуют в решении проблем, выполнении заданий или совместном создании продуктов. Данный метод обучения в целом оказывает положительное влияние в освоении учебного материала бакалаврами, магистрантами и докторантами, и может быть эффективным подходом для повышения успеваемости.

2. В коллаборативной среде ведущую роль играет преподаватель, так как обучающимся нужна поддержка и практика для совместной работы. Задания и виды



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

деятельности должны быть тщательно спланированы, чтобы совместная работа была эффективной. Максимальная польза от работы в коллаборативной среде достигается, если есть контроль над тем, чтобы все участники команд и групп разговаривали и формулировали свои мысли при выполнении совместных заданий.

3. Работа в коллаборативной среде предполагает участие групп обучающихся и преподавателей в совместных интеллектуальных усилиях. Большую часть времени студенты работают в группах из двух или более человек, стремясь к пониманию, решениям или создавая идеи вместе, пытаясь чему-то научиться вместе, используя групповые проекты, задания и т.д. При таком типе обучения обучающиеся получают возможность учиться на чужих навыках и ресурсах.

4. Решение образовательных и воспитательных задач в равноправном тандеме «преподаватель – обучающийся», а иногда и по модели «преподаватель – обучающийся – работодатель», основанных на отношениях гуманности, сотрудничества и партнерства между всеми участниками образовательного процесса может быть полезна не только для обучающихся, но и может способствовать профессиональному развитию самого преподавателя;

5. Коллаборативный метод образования предполагает работу в равноправном тандеме преподавателя и обучающегося и требует некоторых изменений в мировосприятии самого преподавателя. Преподаватель должен принять факт, что обучающийся уже не «подчиненный», но «соавтор» и «критик» и полноправный участник образовательного процесса.

6. Внедрение коллаборативного метода важно особенно в мультикультурных группах. Совместная работа в группах способствует полифонии культур, интерессоциальной адаптации иностранных обучающихся, способствует межкультурной толерантности, гуманитарной культуры, что являются крайне важными составляющими образовательного процесса современности.

В то же время мы отмечаем, что мы не рассматривали использование коллаборативного метода в условиях виртуальной реальности и ИТ. Указанные сферы являются актуальными для обсуждаемой нами методики и требует дополнительных исследований и кейсов.

Список использованных источников:

1. Выступление Главы государства Касым-Жомарта Токаева на Республиканском съезде педагогов. URL: <https://www.akorda.kz/ru/glava-gosudarstva-prinyal-uchastie-v-respublikanskom-sezde-pedagogov-594513> [Электронный ресурс] (дата обращения: 15.01.2024)
2. Tacconi G. Between Evidence-based Education and Analysis of Teaching Practices. A Review of Didactic Research on the Italian High School System // Form@re – Open Journal per la formazione in rete, vol. 15, no. 3, 2015, pp. 102–115.
3. Escueta M., Quan V., Nickow A. J., Oreopoulos P. Education Technology: an Evidence-based Review // National Bureau of Economic Research. 2017. [Электронный ресурс] URL: <http://www.nber.org/papers/w23744.pdf> (дата обращения: 15.01.2024).
4. Aoun J. E. Robot-Proof: Higher Education in the Age of Artificial Intelligence. MIT Press, 2017. - 216 pp.
5. Коряковцева Н.Ф. Теория обучения иностранным языкам. Продуктивные образовательные технологии. М.: Издательский центр «Академия», 2010. -192 с.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

6. Даулет Ф.Н. Актуальность использования лингвострановедческих текстов в процессе преподавания китайского языка// Вестник АГУ, 1999. №2 (16). – С. 8-12.
7. Даулет Ф.Н. Новая концепция преподавания китайского языка//Материалы международной конференции «Актуальные проблемы филологии». Ташкент, 2003 г.
8. Даулет Ф.Н. Актуальные проблемы преподавания китайского языка в Республике Казахстан Topical problems of teaching Chinese in the Republic of Kazakhstan (Актуальные проблемы преподавания китайского языка в Республике Казахстан)// Материалы международной конференции. Бишкек, 2005 г. С. 145-152.
9. Даулет Ф.Н. Мастер-класс с использованием компетентностно-ориентированных и личностно-ориентированных заданий по предмету “Теория межкультурной коммуникации”// //Вестник КазНУ. Серия востоковедения, №1(71)2015г. С. 126-132.
10. Даулет Ф.Н. Қытай тілін оқытудың жаңа тұжырымдамасы// //Вестник КазНУ. Серия востоковедения, №1(71)2015г. С. 132-138.
11. Даулет Ф.Н. Практический курс китайского языка. Новая концепция преподавания. Учебное пособие. Издательство «Қазақ университеті», 2015 г. – 238 с.
12. Даулет Ф.Н. Казахстан и Китай: проблемы гражданского образования//Сборник материалов научно-практической конференции с международным участием “Гражданское образование: сущность, проблемы, перспективы”; МГУ им. М.В.Ломоносова, 2014 г. – С. 23-32.
13. Даулет Ф.Н. «К вопросу об использовании компетентностно-ориентированных заданий в учебнике “Практический курс китайского языка. Новая концепция преподавания” //Сборник материалов IV Международной конференции ученых-китаистов СНГ и ШОС. Москва, 2015. – С. 123-133.
14. Даулет Ф.Н. Инкарбекова А. К вопросу об использовании инновационных технологий на уроках китайского языка//Жаһандану жағдайындағы Қытайдың тарихы, саясаты және экономикасы (Республикалық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары. Алматы, 2014. – 273 -281 бб.
15. Даулет Ф.Н. Инновации в преподавании (В КазНУ аль-Фараби прошел республиканский мастер-класс)//Республиканская газета «Коре ильбо». Алматы, 2014 г. № 44(1431).
16. Даулет Ф.Н. К вопросу об использовании компетентностно-ориентированных педтехнологий в процессе преподавания предмета «Теория межкультурной коммуникации»// Сборник материалов 1-ой Международной учебно-методической конференции «Актуальные вопросы филологии и методики преподавания иностранных языков: теория и практика». Алматы, 2015. – С. 408-414.
17. Даулет Ф.Н. Қазақстан Республикасында қытай тілін оқытудың жаңа тұжырымдамасы// Сборник материалов 1-ой Международной учебно-методической конференции «Актуальные вопросы филологии и методики преподавания иностранных языков: теория и практика». Алматы, 2015. – С. 24-29.
18. Даулет Ф.Н. «Қытай тілін үйрету барысында құзыретті- бағдарлы технологияларды қолдану жолдары»// ҚР Ұлттық Қауіпсіздік Академиясы «Заманауи білім беру жүйесінде құзыреттілік тұғырды жетілдірудің мәселелері мен болашағы» тақырыбында өткізген Республикалық ғылыми-тәжірибелік конференцияның материалдары жинағы. Алматы, 2014. – 412-421 бб.
19. Mustak Ahmed. What Is Collaborative Learning? Benefits & Strategy Of Collaborative Learning. [Электронный ресурс] URL: <https://www.iitms.co.in/blog/what-is-collaborative-learning.html> (дата обращения: 15.01.2024).



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

20. Nhi Nguyen. What exactly is collaborative learning? [Электронный ресурс] URL: <https://feedbackfruits.com/blog/what-exactly-is-collaborative-learning> (дата обращения: 13.01.2024).

21. International Conference on Interactive Collaborative Learning. [Электронный ресурс] URL: <http://www.icl-conference.org> (дата обращения: 16.01.2024).

22. Гальскова Н.Д., Гез Н.И. Теория обучения иностранным языкам. М.: Издательский центр «Академия», 2006. - 335 с.

23. Максименкова О. В., Незнанов А. А. Коллаборативные технологии в образовании: как выстроить эффективную поддержку гибридного обучения? Университетское управление: практика и анализ, 2019. 23(1–2): 101–110. DOI: 10.15826/umpa.2019.01-2.008. [Электронный ресурс] URL: https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/75876/1/UM_2019_1-2_101-110.pdf (дата обращения: 15.01.2024).

М.У.Досанов, з.ғ.к., аға оқытушы,
Қылмыстық құқық, қылмыстық процесс
және криминалистика кафедрасы,
Заң факультеті,
эл-Фараби атындағы ҚазҰУ(Алматы қ.),

А.Ш.Маликова, з.ғ.к., доцент,
№2 Медеу аудандық сотының төрағасы (Алматы қ.)

**БІЛІКТІ ЗАҢ КАДРЛАРЫН ДАЙЫНДАУДА КРИМИНАЛИСТИКА ЖӘНЕ СОТ
САРАПТАМАСЫ ПӘНДЕРІ БОЙЫНША САБАҚ ЖҮРГІЗУ КЕЗІНДЕ
ИННОВАЦИЯЛЫҚ ИНТЕРАКТИВТІ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ
РОЛІ МЕН МАҢЫЗЫ**

Аңдатпа: Ғылыми мақалада білікті заң кадрларын дайындауда криминалистика және сот сараптамасы пәндері бойынша сабақ жүргізу кезінде инновациялық интерактивті технологияларды қолданудың ролі мен маңызы мәселелері қарастырылады.

Тірек сөздер: білікті заң кадрлары, жоғары заң білімі, инновация, интерактивті технологиялар

Құрметті оқытушы-профессорлар құрамы және баяндамашылар бүгін Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дың 90-жылдық мерейтойына арналған «Зерттеу университетінің білім беру стратегиясы: тұрақты даму» сараптамалық стратегиялық сессиясы өтуде, барлықтарыңыз сапалы заманауи білім берудің және ғылымның жанашырлары ретінде осындай үлкен іс-шараға қатысып, даналықпен айтылған, ғылыми негізделген сараптамалық ой-тұжырымдарды, ұсыныстарды беріп тұрсыздар.

«Қазіргі өмір сүріп жатқан 21-ғасырда ғылымның, зерттеудің ролі және маңызы қандай?», - деген сұраққа келесідей жауап береміз. Әрине, сөзсіз, әйгілі ағартушы-ойшыл Александр Герценнің керемет айтылған: «Ғылым-күш, ол заттардың арасындағы қатынастарды, олардың заңдылықтарын және өзара әрекет етуін ашып көрсетеді», - деген сөздерімен толығымен келісе отырып, білімді, ғылымды игерген адам сол күшті меңгереді, адам күшті болады, адамдардан құралған қоғам күшті, мемлекет күшті болады деп жалғастырамыз.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Мемлекет Басшысы Қ.К. Тоқаевтың «Әділетті мемлекет. Біртұтас ұлт. Берекелі қоғам» атты Қазақстан халқына Жолдауының «Ел болашағына арналған стратегиялық инвестиция» деп аталатын үшінші бағдарында: «Техникалық және кәсіби білім беретін оқу орындары еңбек нарығының нақты сұранысына бейімделуі және еліміздің жаңа экономикалық бағдарының міндеттеріне сай болуы керек... Қуатты ұлттың дінгегі – халық. Ең бастысы, азаматтарымыздың денсаулығы мықты, білімі терең болуы керек. Кәсібилік пен еңбекқорлық қоғамымызда ең жоғары орында тұруы қажет. Тағы да қайталап айтамын. Елімізде еңбекқор адам, кәсіби маман ең сыйлы адам болуға тиіс. Осындай азаматтар мемлекетімізді дамытады», - деп көрсетілген [1].

Қазіргі күнде барлық адамдарды қоршап тұрған заттар – автокөліктер, «ақылды» үйлер мен қалалар, телефон-смартфондар, компьютерлер, авиатехника, зауыттар мен фабрикалар, қарап тұрсаңыздар, бәрі ғылымның жетістіктері. Егер 1904 жылы американдық инженер, ғалым-физик Никола Тесла болашақта адам өз ойын алыс қашықтықтағы жерлерге жібере алады деген пікірін айтса, онда, біздің заманымызда сол ғалымның ойы рас екені дәлелденіп, телефон, интернет, теледидар арқылы толығымен расталды.

Тіпті, қазіргі кезеңдегі бәсекеге қабілетті, қарқынды дамып келетін мемлекеттерді зерттеу, олардың әл-ауқатты болуы, халқының тұрмыс-тіршілігінің жоғары деңгейі ғылым саласына тікелей, көп көңіл бөлгеннен, білімі мен ғылымы биікке ұмтылғанның нәтижесі.

Терең, фундаменталды ғылыми зерттеулерді жүргізіп, озық ғылыми технологияларды меңгерген және экономикасында жедел қолданған мемлекеттер қуатты қаржылық, ақпараттық, өндірістік, интеллектуалдық құралдарға ие, олар алдыңғы қатарлы дамыған елдер деп саналады.

Сондықтан, біздің пікірімізше, Қазақстанның зерттеушілік университеттерінің ролі, маңызы арта түсіп, бұлар ғылыми ізденістер мен жаңалықтардың орталығы ретінде мемлекетіміздің ғылыми-техникалық, экономикалық дамуына орасан зор үлес қосуы тиіс.

Ғылым жаңа білімнің қайнар көзі, инновацияларды дамытудың және жаңалықтарды ашудың құралы, соның негізінде жаңа технологиялар мен прогресс қоғамдық өмірдің сапасын жақсартады, күрделі жұмыстарды атқаруды әлдеқайда жеңілдетеді. Ғылым арқылы қоршаған ортаны, оның заңдылықтарын тез түсініп, барлық салада, атап айтсақ, сот төрелігін іске асыруда, объективті ақиқатты анықтауға жеткізеді.

Ғылыми ізденістер климаттың өзгеруі, эпидемиялар, аштық, басқа да әлеуметтік және экологиялық дағдарыстардың себептерін түсінуге, аталған проблемаларды шешудің стратегиялық бағдарламаларын әзірлеуге мүмкіндік береді.

Ғылыми-зерттеушілік білім жоғары білімнің негізі, оны игеру барысында адамдардың пайымдау және тәжірибелік дағдылары дамиды, сыни көзқараспен ойлау, мәселелерді шығармашылық ынтамен шешу, ғылыми әдіснаманың және әдептің қалыптасуы орын алады. Ғылыми мектептерде күшті, сапалы, білікті мамандар дайындалып, мемлекеттің ғылыми потенциалы қуатталады. Ондай мамандардың білімі, негізді шешімдері мен еңбегіне сүйеніп, күрделі проблемалар мен төніп тұрған қауіптерді жеңуге болады.

Қадірлі сараптамалық сессияға қатысушы ғалымдар, біз ежелгі грек ойшыл-философы *Эпиктеттің өте орынды, әдемі айтылған сөзіне*: «Әлемдегі жаратылыстардың ішіндегі ең ғажайыбы – тамаша тәрбие алған адам», және қазақтың біртуар данышпан, кемеңгер ақыны *Міржақып Дулатұлының*: «Окудағы мақсат – жалғыз құрғақ білім үйрету емес, біліммен бірге жақсы тәрбиені қоса беру», - деген терең ой-толғаныспен жеткізілген сөздеріне назар аударғымыз келеді.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

«Қазақстанның бүгiнi мен ертеңi жас ұрпақтың қолында, ал жас ұрпақтың тағдыры ұстаз қолында» демекшi, ұстаздың еңбегi өте үлкен маңызға ие, «Ұстаз дегенiмiз ұлы есiм, ұлы тұлға» деген асыл сөздер осыған негiзделiп айтылмақ.

Тарихтың қарайған талай беттерi «Тәрбиесiз алған бiлiм, адамзаттың қас жауы» деген хикметтiк сөздердi миллиондаған фактiлермен, қайғылы өкiнiшпен, бүкiл жұртшылыққа негiздеп, дәлелдеп бердi.

Сондықтан ұлағатты ұстаздар, мейiрiмдi абзал жандар, болашақ бiлiм иелерiн үйреткен кезде, шәкiрттерге қатысты «бұлақ көрсен, көзiн аш» деп қазақ даналығы бұйырғандай, өз ұстаздық еңбегiнде рухани, мәдени тәрбиенi берудiң шеберi, ұстаздық мiнбеде өте биiк рухани-өнегелiк құндылықтардың иесi, көркем мiнез иесi болып, әдiлдiгiмен, объективтiлiгiмен, әдептi жүрiс-тұрысымен, жұмсақ сөйлеу мәнерiмен, терең тұнып тұрған мөлдiр бiлiмiмен, тұтас асыл болмысымен тамаша үлгi көрсетуi тиiс.

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетiнiң қылмыстық құқық, қылмыстық процесс және криминалистика кафедрасы оқу, ғылыми, тәрбие және әдiстемелiк жұмыстарды жүргiзе отырып, келесi жалпы мiндеттердi iске асырады:

- бiлiм алушыларға жүйелi, терең теориялық бiлiм берiп, болашақта кәсiби мiндеттердi тиiмдi шешуге мүмкiндiк беретiн тәжiрибелiк дағдыларды қалыптастыру;
- еңбек нарығында бәсекеге қабiлеттi бiлiктi мамандарды даярлауға бағытталған бiлiм беру және тәрбие процесiн қазiргi деңгейде iске асыру;
- оқу процесiн әдiстемелiк қамтамасыз ету, заманауи оқыту технологияларын пайдалану, компьютерлiк техника мен криминалистiк-сараптамалық техникалық құрал-жабдықтарды қолдану арқылы жетiлдiру;
- қылмыстық құқық, қылмыстық процесс, криминалистика ғылыми салалары бойынша бiлiм беру және ғылыми мекемелердiң, құқық қорғау, сот органдары қызметкерлерiн тарта отырып, республикалық, халықаралық ғылыми-тәжiрибелiк конференцияларды, басқа да ғылыми-зерттеу жұмыстарын ұйымдастыру мен жүргiзу.

Құрметтi профессорлық-оқытушылық құрам тергеу-прокурорлық, криминалистiк-сараптамалық, сот органдарының қызметiн талдау болашақ заңгерлерге, криминалист-сарапшыларға криминалистика және сот сараптамасы пәндерi бойынша заманауи сапалы оқыту бағдарламаларын әзiрлеп, соның негiзiнде инновациялық оқыту технологияларын қолдана отырып, терең бiлiм берудiң маңызы өте жоғары екенiн хабарлағымыз келедi.

Құқық қорғау және сот органдарының қызметi дәлелдемелердi жинау, зерттеу, бағалаумен байланысты болғандықтан, әкiмшiлiк, қылмыстық iстер бойынша iс жүргiзу орын алған кезде заңнама нормаларының орындалуы сақталып, криминалистiк ұсыныстар басшылыққа алынып, тергеу әрекеттерiнiң жүргiзу заңдылығы, жиналған дәлелдемелердiң iске қатыстылығы, рұқсат етiлуi, шынайлығы тексерiледi, құқық бұзушылықтар Қазақстан Республикасы Әкiмшiлiк құқық бұзушылықтар туралы кодексiнiң, Қылмыстық кодексiнiң баптары, бап бөлiктерi мен тармақтарына сәйкес сараланады, қосымша, қайталама сараптамаларды тағайындау туралы өтiнiшхаттағы уәждер зерттелiп, сараптамалар тағайындалып, процесiтiк шешiмдер қабылданады.

Осыған орай, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетiнiң қылмыстық құқық, қылмыстық процесс және криминалистика кафедрасы келесi арнайы мiндеттердi: iздер мен заттай дәлелдемелердi анықтау, бекiту және алудың техникалық-криминалистикалық құралдары мен әдiстерiн қолдану дағдыларын үйретудi; жеке тергеу әрекеттерiн жүргiзу кезiнде тактикалық әдiстердi қолдану дағдыларын үйретудi; құқық бұзушылықтардың түрлерiне, олардың жасалу тәсiлiне және тергеу жағдайларына, тергеудiң бастапқы кезеңiнде қалыптасқан мән-жайлар мен ақпарат негiзiнде жеке тергеу



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

әдістемелерін оқытуды; құқық бұзушылықтарды жасауға ықпал ететін мән-жайларды анықтау, алдын алу дағдыларын үйретуді орынды іске асырып келеді.

Қазіргі білім беру жағдайында білім алушыға іргелі білім беру, әлеуметтік бейімделуді қамтамасыз ету, өзін-өзі тәрбиелеуге, өз бетімен талпынып білім алуға бейімділікті дамыту қажеттілігі бар.

Оқудың қысқа мерзімдері, оқытылатын пәндердің көптігі, келіп түсетін оқу ақпаратының үлкен көлемі, студенттерге оқу материалын қызығушылықпен қабылдауға мүмкіндік беретін жаңа инновациялық технологияларды қолданып, білім беруді талап етеді.

Бұл ретте оқытушыларға инновациялық активті, интерактивті технологиялар көмектеседі. Соңғы жылдары ақпараттық-коммуникациялық технологиялар білім берудің барлық салаларына тездеп еніп келеді. Бұған қоғамды жаһандық ақпараттандыру, жоғары оқу орындарында жаңа компьютерлік техника мен заманауи бағдарламалық қамтамасыз етуді тарату, білім беруді ақпараттандыруға бағытталған бағдарламаларды қолданып өткізу ықпал етеді. Сол себептен, онлайн телеконференцияларды, республикалық және халықаралық ғылыми-теориялық және тәжірибелік конференцияларды, вебинарларды өткізу, электрондық поштаны, электронды кітаптарды, мультимедианы пайдалану, электронды слайдтарды жасау, оқу фильмдерін түсірудің, белсенді, жиі қолданудың қажеттігі анық көрініп тұр.

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінде Заң факультетінің деканы з.ғ.д., профессор Д.Л. Байдельдиновтың және кафедралар меңгерушілердің ұйымдастыруымен заң ғылымының дамуына орасан зор үлес қосқан, ғылыми мектептерді қалаған, көрнекті қазақстандық заңгерлер - ғылым докторлары, профессорлар С.С. Сартаевтың, Ю.Г. Басиннің, Е.И. Каиржановтың, Е.Г. Джакишевтың, К.Х. Халиковтың есімдерін еске алуға арналған жыл сайынғы халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциялар өткізілуде.

Бұл конференцияларға шетелдің және Қазақстанның ірі, танымал ғалым-заңгерлері, тәжірибелік қызметті ғылыми жұмыспен ұштастырған, Қазақстанның тәуелсіз сот билігінің қалыптасуына және дамуына үлкен үлес қосқан, қазақстандық құқық қорғау, сот органдарының қызметкерлері шақырылып, қатысуда. Конференциялар барлық қатысушыларға, ал әсіресе білім алушы магистранттарға, докторанттарға, жас ғалымдарға керемет ғылыми-танымдық, тәрбиелік әсер қалдырады.

Заң факультеті Қылмыстық құқық, қылмыстық процесс және криминалистика кафедрасының меңгерушісі з.ғ.д., профессор Р.Е. Жансараеваның басшылық етіп, ұйымдастыруымен 2023 жылы Алматы қаласы Ішкі істер департаментінің бастығы полиция генерал-майоры А.Р. Заппаров, М. Есбулатов атындағы ҚР ІІМ Алматы академиясының бастығы полиция генерал-майоры, профессор А.М. Сайтбеков Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетіне шақырылып, Заң факультетінің білім алушыларына лидерлік дәрістерді оқыды. Дәрістер барысында қазіргі заманда сапалы жоғары білім алу мен қолданудың маңызы, қылмыстылықпен күрес мәселелері, құқық қорғау органдары қызметкерлеріне қойылатын талаптар түсіндіріліп, салиқалы, кемелгерлік, ғылыми тұжырымдар, тұшымды ой-пікірлер, кемел парасатты сарабал сөздер айтылып, білім алушылардың өзекті сұрақтарына жауаптар берілді.

Оқу-тәрбие процесінде ақпараттық, интерактивтік технологияларды кеңінен қолдану оқытушының зерттеуші, ұйымдастырушы, кеңесші ретіндегі жаңа рөлдерге өтуін негіздейді.

Интерактивті оқыту - бұл танымдық іс-әрекетті ұйымдастырудың арнайы формасы, онда барлық қатысушылар бір-бірімен өзара әрекеттеседі, ақпарат алмасады,



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

проблемаларды бірлесіп шешеді, жағдайларды модельдейді, басқалардың іс-әрекеттері мен өзіндік мінез-құлқын бағалайды, мәселені шешу үшін іскерлік ынтымақтастықтың нақты атмосферасына енеді.

"Интерактивті" сөзі ағылшын тілінен "interact" сөзінен шыққан. "Inter" - "өзара", "act" - әрекет ету. Интерактивтілік - біреумен (адаммен) немесе бір нәрсемен (мысалы, компьютермен) өзара әрекеттесу немесе сөйлесу, диалог режимінде болу мүмкіндігін білдіреді [2, 6-7 б.].

Интерактивтілік (ақпараттық жүйе контекстінде) — бұл ақпараттық-коммуникациялық жүйенің пайдаланушының кез-келген әрекетіне белсенді режимде әр түрлі жауап беру мүмкіндігі.

Оқытуда жаңа технологияларды қолдану көрнекілікті арттырады, материалды қабылдауды жеңілдетеді. Бұл білім алушылардың мотивациясына және оқу процесінің жалпы тиімділігіне жағымды әсер етеді.

Ең көп таралған интерактивті әдістерге мыналар жатады: миға шабуыл (brainstorm); дөңгелек үстелдер (пікірталас); case-study (нақты жағдайларды талдау, ситуациялық талдау); іскерлік және рөлдік ойындар; шеберлік топтар.

Сонымен қатар, Сократтық диалогтар, топтық талқылаулар, тренингтер, интерактивті конференциялар және т.б. сияқты басқа да танымал әдістер бар. Бұл әдістердің барлығы жоғары тиімділікпен және бірқатар артықшылықтармен біріктірілген.

Криминалистика және сот сараптамасы пәндері бойынша дәрістерді оқу кезінде теориялық және практикалық аспектілерді толығымен түсіндіріп, интерактивті тәсілдер ретінде бейнесюжетті, электронды слайдтарды, статистикалық мәліметтерді қолдану, дәріске теориялық және тәжірибесі бар сарапшыларды шақырып, екі лектордың қатысуымен өткізу, сабақ барысында қысқа сұрақ-жауап беру элементтерін қосып өткізу, қазақстандық және шетелдік құқық қорғау органдары қызметінен тәжірибелік мысалдарды келтірудің маңызы жоғары. Интерактивті әдістер дәріс материалын толығымен алмастыра алмайды, ол оны жеңіл қабылдауды жақсартады және тыңдаушылардың есінде жақсы сақталуына көмектеседі, ынтымақпен тыңдауды күшейтеді.

Интерактивті оқыту әдістерінің артықшылықтары - оқыту барысында әр білім алушының жеке ерекшеліктері, қызығушылықтары мен қажеттіліктері ескеріліп, оқу процесі оған қатысты индивидуалды өтіп, оның ықыласы мен қызығушылығын арттырып, білім алуға мотивациясын күшейтеді; оқу ақпаратының кез келген көлемін сыйымды және қысымды ұсынуға мүмкіндік береді; рөлдік ойын элементтері бар сабақ көрнекі қабылдауды бірнеше есе жақсартады, оқу материалын игеру процесі айтарлықтай жеңілдейді; білім алушылардың танымдық іс-әрекеті белсендіріледі, олар теориялық білім мен практикалық дағдыларды алады [3, 12 б.].

Мәселен, кафедра оқытушыларының ашық сабақтарына өзара қатысу семинар сабақтарында болған құқық бұзушылықтың фабуласын құрып, іскерлік-рөлдік ойын ретінде тергеуші, криминалист, сарапшы, прокурор, судья өкілеттіктерін атқару кезінде тергеу әрекеттерінің тактикасын нақты бір іс бойынша көрсетіп, дәлелдемелерді жинау, зерттеу, бағалау қалай жүргізілетінін түсіндіріп, болжамдарды құру, алынған қол саусақтарының, аяқ киімнің іздері бойынша дактилоскопиялық, трасологиялық сараптаманы жүргізу әдістемесін баяндап берудің, басты сот талқылауында судьяның іс бойынша анықтайтын сұрақтарын сипаттап беру тәжірибелік дағдылардың жақсы қалыптасуына әсер ететін көрсетті.

Қылмыстық құқық, қылмыстық процесс және криминалистика кафедрасының доценті, з.ғ.к. Г.Н. Мухамадиеваның ұйымдастыруымен 2022-2023 оқу жылында Заң факультетінде кең көлемде оқытудың интерактивті тәсілі іске асырылып, студенттік



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

кинофестиваль өткізілді. Білім алушылар қылмыстық істің фабуласы бойынша сценарий дайындап, судья, прокурор, тергеуші, сарапшы, жедел іздестіру қызметкерлері, қылмыскер, жәбірленуші рольдері бойынша деректі-көркем жанрындағы қысқаметражды фильмдерді түсірді. Комиссия мүшелері киноқойылымдарда заң нормаларын түсіндіру, сюжеттің қызықтылығы, актерлік шеберліктің деңгейін, құқық бұзушылықты дұрыс ашып, тергеудің сапалы жүргізілуін бағалап, номинациялар бойынша орындарды белгіледі.

Сонымен бірге, Қылмыстық құқық, қылмыстық процесс және криминалистика кафедрасының профессорлық-оқытушылық құрамы жыл сайын «Криминалистика және сот сараптамасының үздік білгірлері «КримЭкс» халықаралық кәсіби шеберлік байқауын өткізеді. Бұған Қазақстанның және шетелдік жоғары оқу орындарының командалары қатысып, криминалистика және сот сараптамасы бойынша теориялық білімдерін, тәжірибелік дағдыларын ойын жарыстарда сынап көрсетеді, жағдаяттық есептерді шығарады, түпкілікті алғанда, шеберлігін арттырады.

Интерактивті әдістердің ерекшелігі – мұнда өзара әрекеттесу субъектілерінің өзара бағытталған белсенділігінің жоғары деңгейі, қатысушылардың эмоционалды, рухани бірлігі орын алады, білім алушылардың белсенділігіне мейлінше көп жол беріледі.

Атап өтерлік, 2024 жылдың 30 қаңтар күні Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті Заң факультеті Қылмыстық құқық, қылмыстық процесс және криминалистика кафедрасының үлкен дәріс залында Біріккен Ұлттар Ұйымының «Барлығына сапалы білім беру», «Бейбітшілік, әділеттілік, тиімді институттар» Орнықты даму мақсаттарын іске асыруға, Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дың 90-жылдық мерейтойына арналған «Сот билігінің іске асырылуы: прокурордың қылмыстық істің материалдарын сотқа жіберуі, істердің сотта қаралуы» тақырыбында білім алушыларға қонақтық лидерлік дәріс өткізілді.

Алматы қаласы Медеу ауданының №2 аудандық сотының төрағасы Маликова А.Ш., Медеу ауданы прокуратурасының бөлім бастығы Куланбаев Е.Т., Медеу ауданы Ішкі істер бөлімі бастығының орынбасары Ташев А.О. дәріске қатысып, баяндамалар оқыды.

Іс-шарада сұрақ-жауап форматында қылмыстық саясатты іске асырудың, сот төрелігін орнатудың, қылмысқа қарсы күрестің, Қазақстан Республикасының сот және құқық қорғау органдарына мемлекеттік қызметке тұрудың өзекті мәселелері талқыланды.

Шақырылған қонақтар-лекторлар алғыс білдіріп, Қылмыстық құқық, қылмыстық процесс және криминалистика кафедрасының меңгерушісі з.ғ.д., профессор Р.Е. Жансараеваға қызықты және мағыналы көшбасшылық дәріс өткізуді ұйымдастыруға басшылық еткені үшін рахмет айтып, профессор-оқытушылар құрамына шығармашылық табыс және білім алушыларға жоғары оқу жетістіктерін тіледі.

Диалогтық оқыту барысында білім алушылар сыни тұрғыдан ойлауға, мән-жайларды және тиісті ақпаратты талдау негізінде күрделі мәселелерді шешуге, балама пікірлерді өлшеуге, ойластырылған шешімдер қабылдауға, пікірталастарға қатысуға, басқа адамдармен қарым-қатынас жасауға үйренеді. Ол үшін сабақтарда жұптық және топтық жұмыс ұйымдастырылады, зерттеу жобалары, рөлдік ойындар қолданылады, құжаттармен және әртүрлі ақпарат көздерімен жұмыс жасалады, шығармашылық жұмыстар қолданылады.

Демек, оқытудың интерактивті тәсілдерін қолдану білім алушылардың қызығушылығын оятады; оқу процесіне әркімнің белсенді қатысуын ынталандырады; әрбір білім алушының сезіміне жүгінеді; оқу материалын тиімді игеруге ықпал етеді; білім алушыларға көпжоспарлы әсер етеді; кері байланысты жүзеге асырады (аудиторияның реакциясы); білім алушылардың пікірлері мен көзқарастарын қалыптастырады.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Сонымен, интерактивті оқыту барысында қосымша келесі ресурстарды қолдануға болады: қоғамдық ресурстарды пайдалану - маман шақыру, құқық қорғау органдарына, сарапшылық мекемелерге экскурсияларға бару, лидерлік дәрістерге қатысу; әлеуметтік жобалар және оқытудың басқа да аудиториядан тыс әдістерін пайдалану - жарыстарға, сұхбаттарға, фильмдерге, спектакльдерге, көрмелерге қатысу; жаңа материалды зерттеу және бекіту - интерактивті дәріс, көрнекі құралдармен, бейне және аудио материалдармен жұмыс.

Сабақты жүргізу кезінде криминалистика, сот сараптамасы сұрақтарын пайдаланып, «Ғажайыптар өрісі», «Миллион ұтып ал» компьютерлік ойын бағдарламасын қолдану, кроссворд құру және оны шешу білім алушылардың шығармашылық мүмкіндіктерін, оқытушы және білім алушылар тарапынан жақсы дайындықты талап етеді, студенттерге энтузиаст болуды үйретіп, шабыттанып жұмыс істеу қабілетін арттырады.

Қорыта келгенде, интерактивті тәсілдерді қолданудың аудиторияға берері көп, оның тәжірибелік маңыздылығы үлкен, білім алушыларды зерек, белсенді, шығармашыл етеді, сондықтан осы кезде «Талаптыға нұр жауар», «Өнерлінің өрісі кең» деген қанатты сөздер шынайылыққа айналады деп сенімділікпен айтамыз.

Пайдаланылған деректер тізімі:

1. Мемлекет Басшысы Қ.К. Тоқаевтың «Әділетті мемлекет. Біртұтас ұлт. Берекелі қоғам» атты Қазақстан халқына Жолдауы, 2022 жылдың 1 қыркүйегі.
2. Методы интерактивного обучения // Методические указания, Великие Луки, 2015 г., 86с.
3. Е.М.Деева Применение современных интерактивных методов обучения в вузе // Практикум, Ульяновск, 2015 г., 116с.

А.М. Жақыпбек, преподаватель,

М.А. Аскарова д.г.н., доцент,

А.Н. Мусажалиева PhD., старший преподаватель,
кафедра Географии, землеустройства и кадастра,
факультет Географии и природопользования,
КазНУ имени аль-Фараби (г.Алматы)

ИНТЕРАКТИВНЫЕ МЕТОДЫ В ОБУЧЕНИИ ГЕОГРАФИИ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

Аннотация: В современном образовании наблюдается стремление к интеграции интерактивных методов обучения, особенно актуальных в преподавании географии, где важно не только предоставление знаний, но и развитие у учащихся способности к анализу, синтезу и критическому мышлению. Использование ГИС-технологий на факультете географии и природопользования КазНУ имени аль-Фараби демонстрирует потенциал интерактивных методов в обогащении учебного процесса и вовлечении студентов в активное исследование. Несмотря на значительные преимущества, такие подходы сталкиваются с рядом проблем: отсутствием достаточной квалификации у преподавателей, необходимостью значительных финансовых вложений для обновления оборудования и материально-технической базы, а также сложностями в адаптации студентов к активным формам обучения.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Тем не менее, перспективы развития интерактивных методов обучения географии велики, особенно в контексте цифровизации образовательного пространства, предоставляя возможности для создания более гибких, адаптивных и вовлекающих форм обучения, способствующих глубокому пониманию предмета и формированию умений, необходимых для будущей профессиональной деятельности.

Ключевые слова: интерактивные методы обучения, геоинформационные системы (ГИС), образовательные технологии, цифровизация образования, КазНУ имени аль-Фараби.

Введение

В современном образовательном пространстве, где цифровые технологии революционизируют традиционные подходы к обучению, интерактивные методы обучения выходят на передний план, предлагая новые горизонты для педагогической практики. Особенно это актуально для дисциплин, требующих не только теоретического осмысления, но и практического применения полученных знаний, таких как география. С развитием геоинформационных систем (ГИС), виртуальной реальности и других инновационных технологий, возможности для создания интерактивного и вовлекающего образовательного процесса стали практически безграничными.

Интерактивные методы обучения, характеризующиеся активным взаимодействием студентов с учебным материалом, преподавателями и друг с другом, открывают новые перспективы для развития критического мышления, аналитических способностей и глубокого понимания предмета. Такой подход способствует не только усвоению знаний, но и развитию навыков, необходимых для успешной профессиональной деятельности в современном мире. В контексте географии, где важно умение анализировать и интерпретировать геопространственные данные, понимать сложные взаимосвязи между природными и социальными процессами, интерактивные методы обучения становятся не просто дополнением к традиционным лекциям и семинарам, а необходимым условием для подготовки квалифицированных специалистов.

Однако внедрение и эффективное использование интерактивных методов в образовательном процессе сталкивается с рядом вызовов, включая технические, методологические, организационные и психологические аспекты. Необходимость обновления учебных программ, обеспечение доступа к современному техническому оборудованию и программному обеспечению, профессиональное развитие преподавателей и адаптация студентов к новым формам обучения требует комплексного подхода и совместных усилий всех участников образовательного процесса [1].

Данная статья посвящена анализу интерактивных методов обучения в контексте преподавания географии, их видов, преимуществ и возможных трудностей на пути внедрения. Особое внимание уделяется роли геоинформационных систем как важного инструмента современного географического образования, а также практическому опыту их применения на кафедре географии, землеустройства и кадастра КазНУ имени аль-Фараби. Через призму данного опыта мы стремимся осветить не только потенциал интерактивных методов обучения для повышения качества и доступности образования, но и пути преодоления сопутствующих проблем, открывая новые перспективы для развития географического образования в эпоху цифровизации.

Понятие интерактивных методов и их виды

В эру цифровизации образовательный процесс испытывает значительные трансформации, особенно в таких динамично развивающихся дисциплинах, как география. Интерактивные методы обучения, включая широкое применение



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

геоинформационных систем (ГИС), становятся ключевыми в обеспечении качественного и современного образования. Интерактивное обучение предполагает активное участие студентов в образовательном процессе, где они не только воспринимают информацию, но и активно взаимодействуют с ней, преподавателем и другими учащимися, что способствует более глубокому пониманию и усвоению знаний [2].

Интерактивные методы обучения охватывают широкий спектр педагогических стратегий, от ролевых игр и кейс-методов до проектного обучения и работы с интерактивными досками. Они предполагают двустороннее общение и обмен мнениями, где учащиеся являются активными участниками процесса, а не пассивными слушателями. Эти методы особенно эффективны при изучении географии, где важно не только знать факты, но и понимать сложные геопространственные взаимосвязи и процессы.

Виды интерактивных методов. В контексте обучения географии интерактивные методы могут принимать различные формы:

- Геоинформационные системы (ГИС). Использование ГИС в качестве образовательного инструмента позволяет студентам анализировать и интерпретировать геопространственные данные, создавать карты и моделировать различные географические явления и процессы. Примером может служить кафедра географии, землеустройства и кадастра КазНУ имени аль-Фараби, где ГИС активно интегрированы в учебный процесс.
- Проектное обучение. Метод, при котором студенты разрабатывают и реализуют проекты, связанные с реальными географическими проблемами и задачами, что способствует развитию исследовательских навыков и практическому применению знаний.
- Ролевые игры и симуляции. Позволяют студентам моделировать реальные географические сценарии и экспериментировать с различными решениями, что способствует глубокому пониманию изучаемых явлений.
- Интерактивные лекции с использованием мультимедиа. Применение мультимедийных презентаций, интерактивных опросов и викторин в ходе лекций делает обучение более наглядным и интересным, стимулируя активное участие студентов в обсуждении.

Интерактивные методы обучения предлагают ряд преимуществ для студентов и преподавателей. Они способствуют улучшению восприятия и понимания сложных географических концепций и теорий, развитию критического мышления, аналитических и коммуникативных навыков. Кроме того, активное взаимодействие с учебным материалом и применение теоретических знаний на практике повышают мотивацию студентов к обучению и способствуют углубленному усвоению материала. Внедрение этих методов, включая ГИС и другие инновационные технологии, требует от образовательных учреждений внимания к обновлению учебных программ, обеспечению необходимой технической инфраструктуры и профессиональному развитию преподавателей [3]. Однако потенциальные преимущества такого подхода, несомненно, перевешивают возможные трудности, предлагая новые горизонты для обучения географии.

Проблемы внедрения и использования интерактивных методов в обучении географии

Интерактивные методы обучения сталкиваются с проблемами технического, методологического, организационного и психологического характера, требующими комплексного подхода к решению. Ключевые проблемы включают:

1. Недостаточная техническая оснащенность. Многие учебные заведения не имеют современного оборудования, такого как интерактивные доски и компьютеры с высокоскоростным интернетом, что ограничивает использование интерактивных методов.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

2. Отсутствие квалифицированных кадров. Нехватка преподавателей, обладающих знаниями и навыками для работы с новыми технологиями и методиками, сдерживает эффективность интерактивного обучения.

3. Сопротивление изменениям. Привычка к традиционным методам обучения вызывает у преподавателей и студентов сопротивление новым подходам, замедляя интеграцию интерактивных методов.

4. Отсутствие методической поддержки. Дефицит учебно-методических материалов для интерактивного обучения заставляет преподавателей самостоятельно разрабатывать методики, что требует значительных усилий и времени.

Проблемы оценки. Интерактивное обучение затрудняет традиционные методы оценки, требуя разработки новых форм и критериев, отражающих не только запоминание, но и аналитические способности студентов.

Внедрение геоинформационных систем (ГИС) в образовательный процесс предоставляет новые возможности для улучшения преподавания географии, способствуя более глубокому пониманию геопространственных данных. Тем не менее, применение ГИС сталкивается с рядом проблем, особенно в отношении подготовки преподавателей и технической оснащенности учебных заведений. Многие учителя и преподаватели не имеют достаточных знаний и навыков для работы с ГИС из-за ограниченных возможностей для их профессионального развития и отсутствия интеграции ГИС в образовательные программы. Кроме того, нехватка современного оборудования, специализированного программного обеспечения и доступа к актуальным геопространственным данным ограничивает возможности для эффективного использования ГИС в учебном процессе, как для теоретических, так и для практических занятий [4].

Методические и организационные проблемы. Существует также дефицит методических материалов и учебных пособий, адаптированных для использования ГИС в образовательном контексте. Это затрудняет разработку учебных программ и курсов, интегрирующих ГИС в процесс обучения географии.

Кроме того, внедрение ГИС требует значительных организационных усилий, включая обновление учебных планов, обучение преподавательского состава и создание инфраструктуры для хранения и обработки геопространственных данных. Многие учебные заведения сталкиваются с трудностями при попытках адаптировать существующие учебные и методические материалы к новым технологиям.

Проблемы восприятия и мотивации. Наконец, важной проблемой является необходимость преодоления сопротивления изменениям со стороны как учителей, так и учащихся. Нововведения в образовательный процесс часто встречают скептицизм и могут вызывать затруднения у тех, кто привык к традиционным методам обучения. Это требует от образовательных учреждений разработки стратегий мотивации и вовлечения всех участников образовательного процесса в активное использование ГИС [5].

Таким образом, несмотря на значительный потенциал ГИС как средства обогащения и улучшения процесса обучения географии, существует ряд серьезных проблем, которые необходимо решить для полноценного внедрения этих технологий в образовательную практику. Решение этих проблем потребует совместных усилий учителей, образовательных администраторов, разработчиков программного обеспечения и государственных органов.

Решение проблем внедрения интерактивных методов обучения географии и перспективы их развития



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Для преодоления проблем, связанных с использованием интерактивных методов в образовании, необходимо комплексное решение, включающее следующие аспекты:

- Обеспечение доступа к технологиям. Улучшение инфраструктуры. Государственное финансирование и гранты. Важно обеспечить школы и учебные заведения необходимым оборудованием через государственное финансирование, гранты и программы поддержки.

- Партнерства с частным сектором. Сотрудничество с IT-компаниями и разработчиками образовательных технологий может обеспечить учебные заведения актуальными технологическими решениями.

- Развитие открытых образовательных ресурсов. Использование открытых образовательных ресурсов: применение бесплатных интерактивных платформ и онлайн-ресурсов поможет обойти ограничения бюджета и обеспечить доступ к качественным образовательным материалам.

- Методическая поддержка учителей. Повышение квалификации. Обучение учителей: организация курсов и семинаров по использованию интерактивных технологий в обучении для учителей поможет им освоить новые методы и инструменты.

- Разработка методических материалов. Создание и обмен методическими ресурсами: Разработка методических пособий и обмен опытом между учителями способствуют более эффективному использованию интерактивных методов в образовательном процессе.

- Интеграция интерактивных методов в учебный процесс. Гибкий подход к обучению. Интеграция с традиционными методами: Комбинация интерактивных методов с традиционными подходами обучения позволяет создать баланс между новаторством и проверенной практикой.

- Адаптация учебных программ. Включение интерактивных заданий. Разработка учебных программ, включающих интерактивные задания и проекты, направленные на исследование географических явлений, способствует глубокому пониманию предмета.

В КазНУ имени аль-Фараби на кафедре географии, землеустройства и кадастра активно работают над внедрением геоинформационных систем (ГИС) как важного элемента современного образовательного процесса. Внедрение новых дисциплин, таких как "Геоинформационные системы в физической географии", "Геоинформационные системы в экономической географии", и другие, отражает стремление университета к обеспечению студентов актуальными и востребованными на рынке труда знаниями. Также открытие новой образовательной программы "7M05204 - Геопространственное управление окружающей средой" на магистратуре подчеркивает роль ГИС в решении современных экологических задач и управлении природопользованием.

Закупка нового оборудования и программного обеспечения, а также создание специализированных компьютерных аудиторий обеспечивают необходимую инфраструктуру для обучения и практической работы студентов. Эти меры способствуют повышению качества образования и дают студентам возможность работать с современными инструментами анализа и визуализации геопространственных данных.

Инвестиции в развитие ГИС-образования и соответствующую инфраструктуру в КазНУ имени аль-Фараби подчеркивают важность геоинформационных технологий в современном образовательном и научном пространстве. Эти усилия способствуют подготовке высококвалифицированных специалистов, способных эффективно использовать ГИС в различных областях, от экологии и управления природными ресурсами до градостроительства и регионального планирования, открывая новые перспективы для развития геоинформационного образования и науки [6].



Заключение

В условиях стремительного развития цифровых технологий и изменения образовательного ландшафта интерактивные методы обучения играют ключевую роль в повышении качества и доступности образования. Применение таких методов в дисциплине географии, включая широкое использование геоинформационных систем (ГИС), позволяет студентам не только глубже понимать сложные геопространственные процессы и взаимосвязи, но и активно участвовать в образовательном процессе, развивая критическое мышление и аналитические навыки.

Опыт кафедры географии, землеустройства и кадастра КазНУ имени аль-Фараби демонстрирует значительные преимущества интеграции ГИС и других интерактивных технологий в учебный процесс. Это способствует не только повышению мотивации и вовлеченности студентов, но и обеспечивает им реальные инструменты и навыки, востребованные на современном рынке труда.

Тем не менее, успешное внедрение интерактивных методов обучения требует преодоления ряда проблем, включая обновление учебных программ, обеспечение необходимой технической инфраструктуры и повышение квалификации преподавателей. Не менее важным является и преодоление сопротивления изменениям, как со стороны преподавателей, так и студентов.

В заключение, интеграция интерактивных методов и геоинформационных систем в процесс обучения географии открывает новые возможности для развития современного образования, способствуя подготовке квалифицированных специалистов, готовых к эффективному решению сложных задач в области геопространственного анализа и управления. Для достижения этих целей требуется системный подход и совместные усилия образовательных учреждений, государства и бизнеса, направленные на обновление образовательного процесса и его адаптацию к требованиям современного информационного общества.

Список использованных источников:

1. Кравцова, В.И., Семенов, А.Е. «Интерактивные методы обучения в высшей школе: теория и практика». Санкт-Петербург: Издательство Политехнического университета, 2019.
2. Шолохов А.В. Информационные аспекты образовательного неравенства. Известия Южного федерального ун-та. Серия: Технические науки. 2007; 2: 121 – 127.
3. Осин А.В. Электронные образовательные ресурсы нового поколения: в вопросах и ответах. Москва: Агентство «Социальный проект», 2007.
4. Уленгов Р.А., Уразметов И.А., Габдрахманов Н.К., Давлетбаева К.С. Проблемы и перспективы применения геоинформационных систем в школьной географии в условиях внедрения новых образовательных стандартов // Современные проблемы науки и образования. – 2017. – № 3.;
5. Пашенко Д.В. Перспективы использования геоинформационных технологий в образовании // Вопросы Интернет-образования, №10.
6. Официальный сайт КазНУ им. аль-Фараби. [Электронный ресурс] - [URL: https://www.kaznu.kz/](https://www.kaznu.kz/).



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

А.К. Жолдубаева, д. филос. н., доцент,
кафедра Религиоведения и культурологии,
КазНУ имени аль-Фараби (г. Алматы)

**ПРЕПОДАВАНИЕ КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН С
ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ МООК, ИЛИ НЕКОТОРЫЕ РАССУЖДЕНИЯ О
СОБСТВЕННОМ ОПЫТЕ РАЗРАБОТКИ МООК В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ**

Аннотация: Вопрос об эффективности использования массовых онлайн-курсов в образовательном процессе по сей день остается одним из самых дискуссионных. В представленной работе автор излагает собственный опыт разработки и использования МООК «Культурология» и «Культурная антропология» как дополнительного педагогического инструмента, прошедших апробацию в рамках учебного процесса студентов и магистрантов специальности «Культурология» и «Культурная антропология» Казахского национального университета имени аль-Фараби (Казахстан, Алматы).

Ключевые слова: онлайн-обучение, массовый образовательный онлайн-курс (МООК), культурология, культурная антропология, образование, Казахстан.

Казахский национальный университет имени аль-Фараби является лидером среди казахстанских учебных учреждений по разработке массовых открытых онлайн-курсов. На интернет-страницах <http://open.kaznu.kz> и <https://open.kaznu.kz/catalog> размещена собственная библиотека онлайн-курсов, разработанных профессорско-преподавательским составом университета, где каждый имеет возможность выбрать тот или иной курс и обучаться бесплатно в рамках выбранной образовательной программы. Также этот материал представлен в социальных сетях Instagram (<https://www.instagram.com/open.kaznu.kz>) и Facebook (<https://www.facebook.com/open.kaznu.kz>).

Актуальность и востребованность онлайн-курсов как качественной возможности обучения на протяжении всей жизни неоспорима. Именно поэтому индустрия МООК, оцениваемая в настоящее время в сумму 16,38 миллиардов долларов, по прогнозам экспертов к 2028 году может достичь 85,61 миллиардов долларов [1]. На сегодняшний день к числу наиболее популярных массовых открытых онлайн-курсов относятся Coursera (www.coursera.org), FutureLearn (<https://www.futurelearn.com>), EdX (<http://www.edx.org>), Udacity (www.udacity.com), Khan Academy (<https://www.khanacademy.org>), Udemu (<https://www.udemy.com>). Многие из моих коллег успешно овладели новыми профессиональными компетенциями, обучаясь на данных образовательных платформах. Интересным примером такого положительного опыта является обучение всех разработчиков МООКов нашего университета на образовательной платформе Coursera на курсе «Теория и практика создания онлайн-курсов».

На сегодняшний день существует широкий диапазон различных мнений, высказываемых педагогическим и научным сообществом, о полезности использования в учебном процессе дистанционных технологий. Причем, по мнению одних, адаптивность, оперативность, интерактивность и результативность удаленного формата проведения занятий превозносятся до уровня инструментария, способного решить все насущные проблемы в области образования. Другие же мнения апеллируют к отсутствию личного взаимодействия между педагогом и обучающимися, сложностями с самодисциплиной, ответственностью и мотивацией слушателей образовательных курсов, распространением разрекламированных мошеннических платформ псевдообучения, невозможностью верифицированной идентификации пользователя, тем самым, ставя под сомнение



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

целесообразность и эффективность качества удаленного обучения. По нашему мнению, озвучивание крайне диаметральных мнений по вопросам дистанционного обучения объясняется наличием у высказывающихся личного субъективного опыта в этом достаточно новом способе получения знаний. Исходя из сказанного, мне хотелось бы поделиться теми учебно-методическими и дидактическими преимуществами применения MOOK в учебном процессе, которые я увидела в ходе их использования.

Поставленная задача реализуется посредством анализа опыта использования MOOKов «Культурология» и «Культурная антропология», прошедших апробацию в рамках учебного процесса студентов и магистрантов специальности «Культурология» и «Культурная антропология» Казахского национального университета имени аль-Фараби. Также я являюсь и разработчиком используемых MOOKов. В ноябре 2023 года мною были получены Авторские свидетельства Национального института интеллектуальной собственности Республики Казахстан за разработку указанных MOOKов.



Рисунок 1 - Свидетельства о внесении в государственный реестр прав на объекты, охраняемые авторским правом (<https://qazpatent.kz/kz>)

При преподавании учебных дисциплин мною была выбрана модель: +MOOK, т.е. использование онлайн-курса в качестве дополнительного ресурса обучения. MOOKи были использованы мною при проведении дисциплин: «Культурология», «Культурная антропология», «Введение в теорию и анализ культурной антропологии», «Теория и методология культурной антропологии».

На сегодняшний день уже осуществлено 4 запуска MOOK «Культурология» и 2 запуска MOOK «Культурная антропология».



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

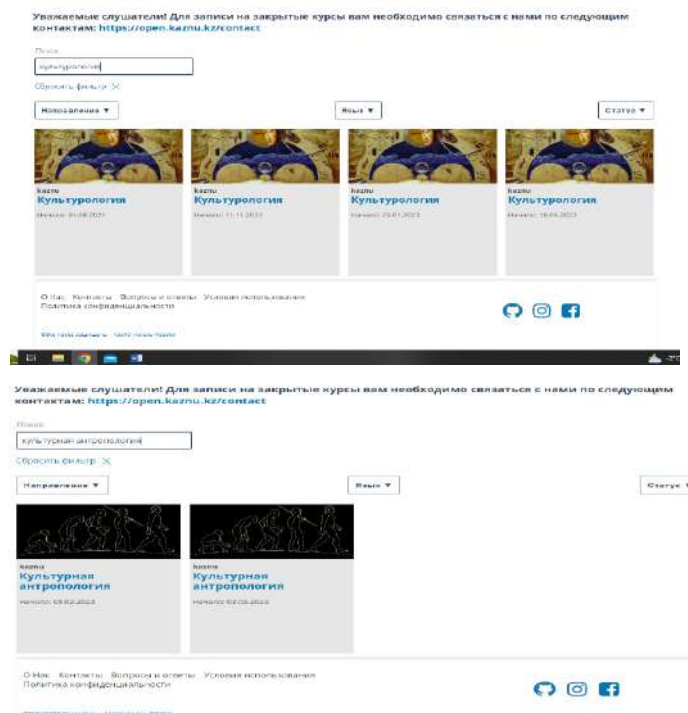


Рисунок 2 - Скриншот запусков моих MOOK по дисциплинам «Культурология» и «Культурная антропология» (<https://open.kaznu.kz/courses>)

Немного предыстории. Разработке онлайн-курсов предшествовал длительный отрезок времени, в ходе которого при проведении лекционных и семинарских занятий мною были использованы компьютеры, проекторы, интерактивные доски, обеспечивающие вывод учебного материала в формате презентационных слайдов, видеороликов, таблиц, интерактивных задач, схем. Также эти документы использовались в качестве вспомогательных учебных ресурсов для повтора пройденного материала, самостоятельной подготовки к промежуточным и итоговым экзаменам и проч. Таким образом, среди учащихся, посредством копирования на съемные диски (CD, DVD, флэш-драйв), распространялись, по существу, фрагменты будущих MOOKов в формате текстовых файлов.

Затем был этап разработки электронных учебников (видеоредакторов) «Практикум по культурологии» и «Культурная антропология: основные школы и направления», создание которых стало возможным благодаря поддержке Центра дистанционного образования КазНУ. Отмечу, что применение такого несложного и технически доступного инструментария обеспечило значительное увеличение аудиовизуальной информативности и эффективности проведения занятий и, что существенно, обучающиеся получали возможность самостоятельного освоения учебного материала.

Следующим этапом расширения методологии преподавания культурологических дисциплин стала разработка MOOKов. Программа асинхронных (т.е. полностью самостоятельных) онлайн-курсов «Культурология» и «Культурная антропология» состоит из 15 учебных недель, для поэтапного освоения которых слушателю потребуется от пяти до шести часов еженедельно. Программа курсов состоит из 10-минутных тематических видеолекций, презентующих в сжатой и лаконичной форме узловые вопросы лекционного



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

материала. В полной и развернутой форме тексты лекций представлены в презентациях, электронных рабочих тетрадях и PDF-файлах в отдельных вкладках.

Также онлайн-курсы «Культурология» и «Культурная антропология» содержат обширную базу тестовых заданий, завершающих прохождение каждого учебного блока. Тестовые задания имеют автоматизированную проверку результатов и способствуют самостоятельному закреплению учебного материала.

Стоит отметить, что онлайн-курсы «Культурология» и «Культурная антропология» не ограничиваются лишь учебными материалами, они дополняются ссылками на различные источники, такие, как, например, текстовые файлы, аудиофайлы, онлайн-чаты и телеконференции для получения консультаций, советов, дискуссий в социальных сетях и форумах, обеспечивающие дистанционное взаимодействие обучающихся и преподавателя. Такой формат виртуального общения способствует не только улучшению восприятия и усвоения учебного материала, но также помогает развитию умений и навыков ориентирования в информационном пространстве, в извлечении полезной, содержательной, качественной информации. После обучения на онлайн-курсах «Культурология» и «Культурная антропология» слушатели получают сертификат прохождения программы.

Перечислю некоторые преимущества использования онлайн-курсов, наглядная демонстрация которых была увидена в ходе преподавания учебных дисциплин.

Несомненно, самый большой плюс использования МООК состоит в его мобильности. Демонстрируя лекции в видео-, аудио- и текстовых геймифицированных форматах, МООК заменяет привычные бумажные учебники, плакаты, схемы, обеспечивая, тем самым, «погружение» в рассматриваемую проблемную тему, способствует более глубокому запоминанию учебной информации посредством образного восприятия, видео и аудиосопровождения, психоэмоционального воздействия.

Вторым бесспорным плюсом МООК является высокая адаптивность пользовательского функционала и графика обучения под индивидуальные требования слушателя. В частности, мы говорим о возможности оперирования дополнительного (по сравнению с оффлайн-обучением) комплекса воздействия на учащегося, что, в свою очередь, способствует более ускоренному освоению и запоминанию учебного материала. Передача учебной информации посредством звука и синхронизированных с ним графических образов делает наполнение МООКа значительно более содержательным по сравнению с оффлайн-форматом, работа с которым требует регулярного чтения текстовых документов с доски или учебника.

Третье: возможность создания несложной и удобной навигации, используемой для работы с онлайн-курсом. В частности, при прохождении по гипертекстовой ссылке, предлагаемой в каждом разделе МООКа, можно двигаться по вкладкам курса, просматривать тематические изображения, переходить на другие издания, написать электронное сообщение команде разработчиков курса (лектору, админу, технической поддержке) с просьбой пояснения тех или иных положений учебного материала или образовательной платформы в целом. МООКи «Культурология» и «Культурная антропология» также предоставляют возможность обсуждения в групповых чатах с другими учащимися курсов.

Четвертое: с точки зрения подготовки МООКа также имеют место существенные преимущества перед оффлайн-преподаванием. Само построение МООКа обеспечивает возможность автором регулярной корректировки учебного материала по мере появления новых данных, включения в курс дополнительных методических наработок (иллюстрации, тесты), внесение новых персоналий и т.д. без крупных финансовых затрат. Для тех



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

учебных курсов, тематическое содержание которых характеризуется частым обновлением информации (а «Культурология» и «Культурная антропология» относятся к их числу), возможность качественного обновления учебного контента является чрезвычайно важным фактором.

Пятое: традиционное оффлайн-изложение лекционного материала и последующая проверка за его усвоением создает сложность охвата всей учебной группы системой сквозного контроля знаний. Тогда как МООК обеспечивает возможность организовать непрерывный контроль результатов самостоятельной работы, что весьма важно при рейтинговой системе обучения, используемой в высших учебных заведениях Казахстана.

Итак, апробация МООКов «Культурология» и «Культурная антропология» позволяет сказать, что они (МООКи), несомненно, обладают высоким уровнем практической значимости применения в учебном процессе, поскольку способствуют:

- повышению эффективности и качества преподавания дисциплин специальностей «Культурология» и «Культурная антропология»;
- улучшению информационного обеспечения учебного процесса;
- усилению возможности индивидуализации обучения;
- более глубокому пониманию учебной информации, запоминающейся через образное восприятие и эмоциональное воздействие (цвет, иллюстрации, видео, звук, графика);
- возможности организации сплошного контроля результатов самостоятельной работы учащихся, что весьма актуально при рейтинговой системе обучения;
- возможности регулярной корректировки учебного материала по мере появления новых данных, изменению структуры и содержания курса, включению в курс дополнительных методических наработок (иллюстрации, тесты), внесению новых персоналий и т.д. без крупных финансовых затрат.

Подытоживая сказанное, хотелось бы подчеркнуть, что МООК (пусть даже самый лучший) не может и не должен заменять обучение. МООК – не альтернатива, а *дополнение* к традиционным формам обучения, не заменяющий работу с книгами, конспектами, сборниками задач и упражнений.

Список использованных источников:

1. [Анализ размера и доли рынка массовых открытых онлайн-курсов \(МООК\) в Европе – тенденции роста и прогнозы \(2023-2028 гг.\)](https://www.mordorintelligence.com/ru/industry-reports/europe-mooc-market)
[/https://www.mordorintelligence.com/ru/industry-reports/europe-mooc-market.](https://www.mordorintelligence.com/ru/industry-reports/europe-mooc-market)



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

А.И.Жусупова, PhD, старший преподаватель,
кафедра Молекулярной биологии и генетики,
факультет Биологии и биотехнологии,

Г.Е.Жусупова, д.х.н., профессор,
кафедра Химии и технологии органических веществ,
природных соединений и полимеров,
факультет Химии и химической технологии,
КазНУ имени аль-Фараби (г.Алматы)

ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ ПРЕПОДАВАНИЯ В ОБЛАСТИ STEM В АСПЕКТЕ ЦЕЛЕЙ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ

Аннотация: Образование – неотъемлемое право человека, ответственность за качество предоставления которого регламентируется государством. Резолюцией Генеральной Ассамблеи ООН от 03.12.2018, 24 января в знак признания его значения в достижении мира и развития, содействия здоровью и гендерному равенству, было определено как Международный день образования. В 2024 году «Обучения ради прочного мира», ЮНЕСКО призывает государства-члены уделять приоритетное внимание образованию как инструменту развития обществ, в которых ценится человеческое достоинство и мир.

Ключевые слова: мягкие навыки, инновационные методы преподавания, лидерство, устойчивое развитие.

В стремительно развивающемся мире требования к образованию также меняются быстро. Если в прошлом образование было больше про передачу знаний (непосредственно обучение), то сейчас оно направлено прежде всего на развитие гибких навыков (soft skills), мотивацию и лидерские характеристики. Обогащение смыслом своего пути позволяет внедрять в себя новые ориентиры и новые личные ценности (Рисунок 1). Через то, чтобы студенты были сами активно вовлечены в учебный процесс, через проявление их лидерских характеристик, гибкости ума при анализе и синтезе информации в аспекте определенной предметной области, мы можем помочь им стать лучшей версией себя и более конкурентоспособным на современном рынке труда, требовательном к качественному проявлению специалистов нового уровня (Рисунок 2).



Ученые из Гарварда, Стэнфорда и Фонда Карнеги выяснили, что «гибкие навыки» – это 85% успеха человека в профессии, жесткие (более традиционные, связанные с технической стороной деятельности, hard skills) составляют только 15%. Партнерство между преподавателями и студентами в выработке инструментов обучения и



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

акцентирования внимания на интересующие стороны вопросы является ключевым звеном в конструктивном взаимодействии между этими двумя группами. В процессе глобального мета-обучения, в аспекте требований современного общества, мы обучаемся на собственном опыте, пробуем различные нововведения. Нет более «увлекательного процесса» чем перепроектировании целей образования и процесса обучения, направленного на то, чтобы подготовить учащихся к будущему, и помочь им построить лучшее будущее для нас всех» [1-4].



Рисунок 1 - Пирамида Дилтса, часто используется на собеседовании

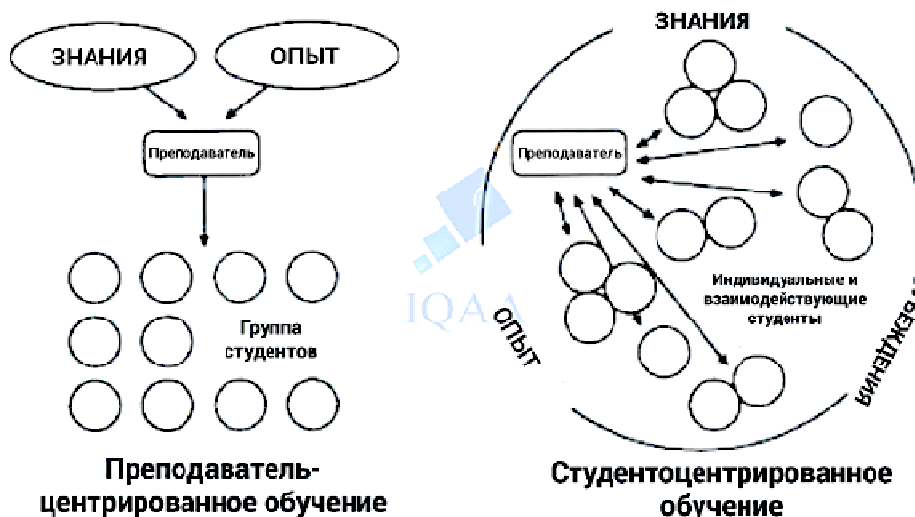


Рисунок 2 - Студентоцентрированное обучение – более индивидуальный процесс, который включает в себя самообучение, персонифицированное обучение по компетенциям в тесной связи с тенденциями рынка и запросами работодателей

Студенты Университета Индианы и университет Пердью зачисленные на вводные курсы по науке об окружающей среде, участвуют в программе, полезной для окружающей среды соседнего сообщества. Программа представляет собой инициативу, которая может



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

восстановить водно-болотные угодья и местную растительность. Студенты, участвующие в этой программе, организуют свои группы, распределяют задания между однокурсниками в зависимости от их личных способностей и берут на себя различные роли, что также помогает понять важность командной работы при взаимодействии с членами сообщества и решить вопросы на основе реальных примеров.

В рамках Проекта “Открытая кафедра” (по инициативе проф. Колумбийского университета Рафиса Абасова) по окончании обучения в рамках онлайн-курса “Sustainable development” в 2014 году обучающимися различных факультетов КазНУ им. аль-Фараби (факультет биологии и биотехнологии, факультет географии и природопользования, факультет международных отношений, высшая школа экономики и бизнеса), у каждого из которых была своя функция, было разработано предложение по сбору дождевой и талой воды, получившее грант Coca Cola Co. и занявшее второе место на конкурсе академических статей в Корее. Ключевые задачи: обзор всех существующих технологий по сбору талой и дождевой воды, выделение и усовершенствование наиболее подходящих для Алматинской и Акмолинской областей технологий.

Внутреннее исследование компании Google в 2017 году было направлено на определение наиболее продуктивных команд. Оказалось, что наиболее конкурентоспособными оказались смешанные группы сотрудников с сильными «гибкими навыками», где определяющими их успеха явились развитые навыки коммуникации, эмпатии и лидерство. И в самом деле, в решении задач разной сложности гибкие и жесткие навыки должны дополнять друг друга. Например, графическому дизайнеру будет полезно освоить soft skills: общение, креативное мышление, эмпатию и hard skills: владение Adobe Photoshop, Sketch, Figma. К числу ключевых гибких навыков относятся помимо прочих: коммуникация, клиентоориентированность, наставничество и менторинг, принятие решений, эмоциональный интеллект, работа в режиме неопределенности, бережливое производство, самоанализ и саморефлексия [5].

Одним из методов, позволяющих глубокое погружение в исследование с усилением самообучения, развития предметной взаимосвязи и усилением критического мышления является метод кейсов (кейс-стади). Ниже представлены методологические подходы с краткой характеристикой роли метода в кейс-стади:

Метод, интегрированный в кейс-стади	Характеристика роли метода в кейс-стади
Моделирование	Построение модели ситуации
Системный анализ	Системное представление и анализ ситуации
Мысленный эксперимент	Способ получения знания о ситуации посредством ее мысленного преобразования
Методы описания	Создание описания ситуации
Проблемный метод	Представление проблемы, лежащей в основе ситуации
Метод классификации	Создание упорядоченных перечней свойств, сторон, составляющих ситуации
Игровые методы	Представление вариантов поведения героев ситуации
«Мозговой штурм»	Генерирование идей относительно разрешения проблем, описанных в ситуации
Дискуссия	Обмен мнениями по поводу проблемы и путей ее решения

Это один из наиболее часто используемых методов. В частности, в рамках курса “Молекулярная диагностика” один из кейсов был посвящен методам геномной дактилоскопии. Студенты были разделены по группам, позволяющим более глубокое



Экспертная стратегическая сессия «Современные тренды развития исследовательского университета», посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

изучение метода в определенном аспекте: убийство/ изнасилование, установление родственной связи, т.д. Фрагменты презентации одной из групп представлены ниже. Данный метод очень хорошо показал себя во время карантина, когда у каждого из студентов была своя роль в группе и с помощью серии стратегических созвонов они смогли добиться очевидных результатов и смогли не только глубже разобраться данный метод с определенного аспекта, но и научиться работать в команде, что важно для консолидации в общество и проявления лидерской позиции вкпе с ответственностью.

Case study on genomic dactyloscopy: murder/rape (1)

Steps to solving a crime



1. Secure safety.
Take all passers-by away from the scene.
Don't disturb the scene.
Hang up the tape from the crime scene.



2. Prevent contamination.
Put on gloves, boot covers, and masks.
Only police officers and CSIs come into the crime scene.



3. Collect and document evidence.
Take pictures of everything.
Collect evidence in evidence bags.
Avoid cross contamination.
One bag for one proof.

Mechanism of genetic dactyloscopy

- DNA extraction from the samples found in the crime scene
- PCR with different sets of primers which provide a genomic identification and determine predisposition to several diseases
- Gel electrophoresis is used for separation of the amplified genetic product according to its molecular size



4. Evidence processing.
The evidence bags are marked with the time, date, name of the officer who collected them, case number and evidence number.
Evidence is securely sent to the forensic laboratory.



5. Gather Suspects.
Anyone can be a suspect.
Police officers will interview suspects.
Suspects may have an alibi.
Alibis are investigated.



6. Link Evidence to Suspects.
Evidence will point to a suspect.
Evidence doesn't lie, however suspects can.
Evidence helps police officers figure out who committed the crime.



7. Conclusion.
After all the evidence has been analyzed and linked to the suspect (s), the police can bring charges.
The accused suspect must go to court.

Why DNA profiling is important in this case?

Evidence of murder



Graham McGill

Evidence of innocence



Craig Richard Cowley

The rapist who committed the murder of a large British woman was found 35 years after the crime, thanks to a DNA test.

In the USA, DNA examination allowed to prove the innocence of a prisoner who had spent 38 years behind bars by that time. In 1980, Craig Richard Cowley was sentenced to life in prison on charges of murdering his girlfriend and her four-year-old child.

Case study on genomic dactyloscopy: murder/rape (2)

What additional information can it give?

DNA analysis can work, even if the circle of suspects is not initially defined. So, in 2011, genetic signs of a suicide bomber who detonated a bomb at Domodedovo airport were revealed, according to which scientists of the N. I. Vavilov Institute of General Genetics of the Russian Academy of Sciences established the **ethnicity** of the criminal, speeding up the identification of his identity.



Domodedovo Airport arrivals hall after the explosion

Yergoligeva Raikhangul

How DNA profiling might go wrong?

Tursyn Akbota

DNA can be abused, misused, or misunderstood, causing miscarriages of justice. Laboratory staff could make errors in conducting DNA analysis, in interpreting or reporting the results of the analysis, or in entering the resulting DNA profile into a DNA database system. This might result from a failure to comply with an established procedure, misjudgement by the scientist, or some other mistake.



A clerical error at a Las Vegas forensic laboratory led to an innocent man being charged in relation to two separate sexual assaults in 2001.



In 2011, a careless lab error resulted in an innocent man being charged with rape because his DNA was erroneously found to match a sperm sample taken from the victim.

Documenting errors

Tursyn Akbota

Separate samples combined in one tube

Separate samples combined in one tube: **STR analysis of evidence from a crime scene**

On April 20, 2000, during the investigation of a murder case in London, the following results were obtained for the STR analysis of evidence from a crime scene:

Suspect doesn't match himself
On 5/19/01, we had reported another case (PA21-00171) involving Mr. Phillips. The genetic profiles generated for Mr. Phillips in these two cases differed at all loci tested. Clearly, at least one had to be erroneous. I left a note for Volke Kump (who was preparing to generate the draft report) to check the results.

Samples mixed up:
The following results were obtained for the STR analysis of evidence from a crime scene:

Interesting facts
Analysis of the microsatellites can also be used on important cases of forensic research. The fact is that many bacteria are good evidence for the investigation: the composition of the bacterial communities of a handkerchief, newspaper at the scene of the crime, can tell a lot about its owner, including its diet and the list of conversations.

Radial DNA
A lump of dirt that has fallen from the wheel arch liner can provide information about the vehicle's last route. The bacterial composition of forest, meadow, city or sandy soil types varies significantly and therefore can be a less effective evidence than determining the location by the activity of a mobile phone.

Radial DNA
The number of old files recovered from archives and revealed thanks to genetic information is growing every day. A new stage in the development of DNA expertise is phenotyping. According to Ellen Gresham, one of the directors of Parabon NanoLabs (Reston, Virginia), the developer of this method, it allows not only to determine the sex of a person, but also to reveal a number of other important details - to compose a portrait (approximate, of course) with many details, including color of skin, eyes, hair, as well as freckles and birthmarks.

Radial DNA
The number of old files recovered from archives and revealed thanks to genetic information is growing every day. A new stage in the development of DNA expertise is phenotyping. According to Ellen Gresham, one of the directors of Parabon NanoLabs (Reston, Virginia), the developer of this method, it allows not only to determine the sex of a person, but also to reveal a number of other important details - to compose a portrait (approximate, of course) with many details, including color of skin, eyes, hair, as well as freckles and birthmarks.

Radial DNA
The number of old files recovered from archives and revealed thanks to genetic information is growing every day. A new stage in the development of DNA expertise is phenotyping. According to Ellen Gresham, one of the directors of Parabon NanoLabs (Reston, Virginia), the developer of this method, it allows not only to determine the sex of a person, but also to reveal a number of other important details - to compose a portrait (approximate, of course) with many details, including color of skin, eyes, hair, as well as freckles and birthmarks.

Radial DNA
The number of old files recovered from archives and revealed thanks to genetic information is growing every day. A new stage in the development of DNA expertise is phenotyping. According to Ellen Gresham, one of the directors of Parabon NanoLabs (Reston, Virginia), the developer of this method, it allows not only to determine the sex of a person, but also to reveal a number of other important details - to compose a portrait (approximate, of course) with many details, including color of skin, eyes, hair, as well as freckles and birthmarks.

Radial DNA
The number of old files recovered from archives and revealed thanks to genetic information is growing every day. A new stage in the development of DNA expertise is phenotyping. According to Ellen Gresham, one of the directors of Parabon NanoLabs (Reston, Virginia), the developer of this method, it allows not only to determine the sex of a person, but also to reveal a number of other important details - to compose a portrait (approximate, of course) with many details, including color of skin, eyes, hair, as well as freckles and birthmarks.

Radial DNA
The number of old files recovered from archives and revealed thanks to genetic information is growing every day. A new stage in the development of DNA expertise is phenotyping. According to Ellen Gresham, one of the directors of Parabon NanoLabs (Reston, Virginia), the developer of this method, it allows not only to determine the sex of a person, but also to reveal a number of other important details - to compose a portrait (approximate, of course) with many details, including color of skin, eyes, hair, as well as freckles and birthmarks.

Radial DNA
The number of old files recovered from archives and revealed thanks to genetic information is growing every day. A new stage in the development of DNA expertise is phenotyping. According to Ellen Gresham, one of the directors of Parabon NanoLabs (Reston, Virginia), the developer of this method, it allows not only to determine the sex of a person, but also to reveal a number of other important details - to compose a portrait (approximate, of course) with many details, including color of skin, eyes, hair, as well as freckles and birthmarks.

Radial DNA
The number of old files recovered from archives and revealed thanks to genetic information is growing every day. A new stage in the development of DNA expertise is phenotyping. According to Ellen Gresham, one of the directors of Parabon NanoLabs (Reston, Virginia), the developer of this method, it allows not only to determine the sex of a person, but also to reveal a number of other important details - to compose a portrait (approximate, of course) with many details, including color of skin, eyes, hair, as well as freckles and birthmarks.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

По данной дисциплине в осеннем семестре 2023 года был также применен еще один интересный метод: приглашение специалистов по профилям знания: Наталья Ведяшкина – специалист по стволовым клеткам; Нурлан Такенов – специалист частной лаборатории диагностики туберкулеза; Ляззат Мусралина – ведущий специалист по палеогенетике; Алуа Конакбаева окончила магистратуру в Англии по молекулярной и клеточной биологии рака, продолжает исследование в докторантуре. По результатам опроса студенты оценили качество поданной информации на 5 из 5, в том числе обосновывая это тем, что хорошо, когда есть возможность получить «информацию из первых рук». Никто так хорошо не знает внутреннюю кухню процесса, как тот человек, что имеет непосредственный доступ и глубокую вовлеченность. Среди дополнительных плюсов студенты помимо возможности задать специфичные вопросы, как теоретического, так и практического профиля, также отметили положительное влияние возможности услышать личный опыт работы в данной области и возросший интерес к изучаемой дисциплине.

Также еще один заслуживающий упоминания здесь метод — это Составление личного профиля в рамках дисциплины «Организация и планирование научных исследований»:

1. Одними из заданий первой недели были в том числе колесо баланса и личный план развития на ближайшие 10 лет: какими навыками должен обладать специалист, который займет место вашей мечты и что в этом направлении вы можете сделать уже сейчас;

2. Проектные задания: придумать стартап по профилю вашей специализации, что самое фантастическое может быть (как вы осуществите и проверите успешность вашей реализации, ваш следующий шаг – задание этического характера), на какой грант и как вы сможете подать. При этом пусть работа и велась в группах, но у каждого члена команды была своя функция – кто-то был менеджером, кто-то экономистом, кто-то IT-специалистом, т.е. у ребят была возможность примерить на себя не свойственную для себя роль, продумать чем и как занимается данный специалист и как он отвечает на те или иные вопросы;

3. Обсуждение роли и функции руководителя проекта и т.д.

Такого рода задания дают магистрантам возможность мыслить шире и лучше подготовит к новым возможностям, что и является одним из аспектов студентоцентрированного подхода.

Необходимо также отметить, что в КазНУ как флагмане высшего образования Республики Казахстан диверсификация учебных программ осуществляется в соответствии с мировыми тенденциями развития высшего образования, в том числе путем формирования дудипломных программ, создания программ дистанционного обучения и их интеграции в учебный процесс. Так более 46% онлайн курсов на Национальной платформе открытого образования Казахстана созданы ППС КазНУ, запланировано создание цифрового университета. Более 20 приложений и цифровых инструментов используют ППС в учебном процессе: Quizlet, Kahoot, Padlet, Google Forms, Miro, Socrative, Startexam, Complete Anatomy, Trello, Spatial Chat, Genially, Slido, Jamboard, др., а также лабораторные работы и симуляции глобальной онлайн платформы Labster, разрабатываются собственные виртуальные лаборатории (по генетике, прикладной механике, др.).

Таким образом, в соответствии с дискурсом ЮНЕСКО, образование в интересах устойчивого развития призвано помочь нам найти конструктивные и творческие решения



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

для настоящих и будущих глобальных проблем и повысить устойчивость и жизнеспособность общества [6].

Список использованных источников:

4. Фадель Ч., Бялик М., Триллин Б. Четырехмерное образование: Компетенции, необходимые для успеха. Пер. с англ. М.: Точка, 2018. 240 с., ISBN: 978-5-9909347-5-7
5. Пирамида Дилтса: [Электронный ресурс], 27.01.2020. URL: <https://goal-life.com/page/method/piramida-diltsa> (дата обращения 20.01.2024).
6. Каланова Ш.М. Студентоцентрированное обучение, преподавание и оценка: основные принципы, параметры и условия: [Электронный ресурс], Астана, 2017. URL: <https://shorturl.at/uvFV3> (дата обращения 20.01.2024).
7. Кочкурова К.С. Проектная деятельность в юридическом образовании. Сборник материалов II международной педагогической конференции «Проектные практики в области гражданского образования». М., 2020, С. 494.
8. Андрей Абрамов. Что такое soft skills и как их развивать. Полный гид: [Электронный ресурс], 23.01.2023. URL: <https://trends.rbc.ru/trends/education/5e90743f9a7947ca3bbb6523> (дата обращения 20.01.2024).
9. Хадисова К.В. Социальное образование как компонент устойчивого развития мирового пространства // Аллея науки. – 2018. – Том 7. – № 5 (21). – С. 468-471.

Ибраева А.С., д.ю.н., профессор,
Турсынкулова Д.А., к.ю.н., доцент,
Кафедра Теории и истории государства и права,
конституционного и административного права,
Юридический факультет,
КазНУ имени аль-Фараби (г.Алматы),
Касымжанова А.А., доктор PhD,
ЕНУ имени Л.Гумилева (г.Астана)

**СОВРЕМЕННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ОБУЧЕНИЯ КАК СРЕДСТВО
ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ. ОПЫТ ПОДГОТОВКИ ЮРИСТОВ**

Аннотация: Данная статья посвящена исследованию применения инновационных технологий при подготовке высококвалифицированного специалиста-юриста, обладающего не только знаниями, но и навыками практической работы, могущего работать творчески. Здесь подробно раскрываются методы, применяемые при применении интерактивных технологий обучения.

Ключевые слова: Инновационные технологии, интерактивные методы, мозговой штурм, дебаты, диспуты, «мозговой штурм», решение кейсов, метод ассоциогамм (Mind Map), работа в малых группах.

1. Кардинальные изменения, происходящие во всем мире и в нашей стране, налагают особую ответственность на систему высшего образования, цель которой - подготовка высококвалифицированного специалиста, обладающего не только знаниями, но и навыками практической работы, могущего работать творчески, используя новые



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

инновационные технологии. Инновационные технологии направлены на раскрытие потенциальных возможностей, способностей, творческих начал человека.

Инновационная деятельность состоит из следующих элементов:

- научно-исследовательская деятельность, цель которой есть получение новых знаний, новых навыков и умений. Здесь развиваются в личности творческие начала, и, в конечном счете, формируется способность к новым открытиям и изобретениям.
- проектная деятельность. Здесь формируются инструментально-технологические навыки, то есть на основе научных знаний обучающийся приобретает практические компетенции, позволяющие ему после окончания вуза сразу работать по специальности.
- образовательная деятельность. Здесь формируется научное мировоззрение, правовое сознание, правовая культура.

Отметим, что главной целью инновационных технологий образования является подготовка человека к жизни в постоянно меняющемся мире [1].

2. Инновационное образование есть технология подготовки личности к саморазвитию. В учебном заведении создаются условия для полноценного развития всех участников. Здесь главным является формирование компетентностной личности, обладающей новыми знаниями и практическими навыками. При этом широко применяются цифровые технологии, современные средства коммуникации, интерактивные методы формирования компетенций.

3. Профессия юриста обладает особенностью. Так, основная цель деятельности юриста — защита прав и законных интересов гражданина или организации. Юрист занимается поиском и анализом юридически значимой информации для дачи правового заключения по тем или иным вопросам. Работа с информацией — это одна из основных функций юриста. Укажем виды юридической деятельности. Это адвокат, прокурор, судья, следователь, оперативный работник, юрисконсульт, нотариус, юрист-международник, работник таможенной службы. Все они считаются знатоками в одной из областей права — правотворчество, правоприменение, правоохранительная деятельность

4. При подготовке юристов возможно применение следующих деятельностных технологий:

- личностно-ориентированное обучение;
- проблемно-ориентированное обучение;
- проектно-ориентированное обучение;
- практико-ориентированное обучение;
- игровые, групповые технологии;
- командно-ориентированное обучение;
- технологии критического мышления;
- диалоговое обучение (дебаты);
- технологии творческого обучения (методы Эдварда Боно – 6 шляп мышления, веб - квест);
- когнитивные технологии обучения (мозговой штурм, кластерный метод);
- метод кейс-стади, разбор практических ситуаций.

5. Отметим значимость интерактивных технологий обучения. Данная методика направлена на взаимодействие всех обучающихся, включая педагога. Каждый вносит свой особый индивидуальный вклад, в ходе работы идет обмен знаниями, идеями, способами деятельности. Создается среда образовательного общения, которая характеризуется открытостью, взаимодействием участников, равенством их аргументов, накоплением совместного знания, возможностью взаимной оценки и контроля.



6. Обратимся к опыту использования интерактивных технологий при обучении предмета «Антикоррупционная культура». Главная цель данного предмета – сформировать у обучающихся навыки устойчивого правомерного поведения, исключающего коррупционные проявления, сформировать антикоррупционную культуру. Отметим, что антикоррупционная культура основывается на принципах этики и нравственности. Она способствует воспитанию и формированию у граждан ценностей, таких как честность, ответственность, уважение к правам и интересам других людей. Антикоррупционная культура способствует развитию гражданского общества. Сам предмет изучения тесно связан с философией, историей, политологией, культурологией, социологией. Таким образом, значимость предмета антикоррупционная культура заключается в его способности формировать борьбу с коррупцией, этические принципы, развитие гражданского общества и доверительные отношения в обществе [2].

7. В КазНУ им. аль-Фараби подготовлен открытый курс - MOOK по предмету «Формирование антикоррупционной культуры у государственных служащих». Авторы данного курса – Ибраева А.С., Токушев К.А., Ахатов У.А., Усеинова К.Р., Турсынкулова Д.А., Сманова А.Б. https://open.kaznu.kz/courses/course-v1:FL+cs01+2023_C1/course/

Курс открыт для всех, кто хочет получить знания и навыки в этой сфере. После изучения данного предмета обучающийся сможет разобраться в основных проблемах и механизмах коррупции, а также понимать важность ее противодействия. Он будет знать основные нормы и законы, касающиеся борьбы с коррупцией, а также методы и инструменты, используемые в этой сфере. Обучающийся сможет распознавать признаки коррупционных действий и уметь отличать их от легальных процессов, будет разбираться в этических принципах и стандартах, которые требуются для предотвращения коррупции. Изучение антикоррупционной культуры поможет обучающемуся развить навыки социальной ответственности и этического поведения. Он будет осознавать свою роль в борьбе с коррупцией и готовность помогать в ее противодействии. Антикоррупционная культура позволяет обучающемуся развить критическое мышление, этическое сознание и навыки, необходимые для создания коррупционно-неприемлемой среды.

8. При изучении данного предмета используются такие интерактивные методы обучения как дебаты, диспуты, «мозговой штурм», решение кейсов, метод ассоциограмм (Mind Map) и другие. Чаще всего применяется решение **кейсов**. Группе передается информация в виде фактов, основывающихся на реальной ситуации. Группа должна обсудить проблемы, проанализировать вопросы и дать рекомендации. Кейс обучает принимать решения или отрабатывать новый навык на основе анализа вводной информации. Кейс создается преподавателем заранее на основе официальной информации. Группа делится на подгруппы по 5–10 человек.

9. Также применяется метод **ассоциограмм (Mind Map)**. Данный метод эффективен для закрепления материалов по пройденным темам для того, чтобы оценить полученные знания. Отметим порядок действия при использовании метода ассоциограммы. Так, преподаватель на ватмане чертит в середине листа центральную тему. При этом используются различные цвета. От центра темы отходят главные линии, которые разделяют тему на отдельные области. На них заглавными печатными буквами студенты должны написать ключевые слова. Далее, от главных ветвей отходит произвольное количество ветвей. Это дальнейшие ключевые слова, они формируют дополнительные уровни мыслей.

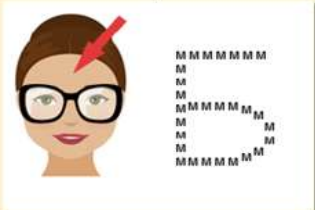
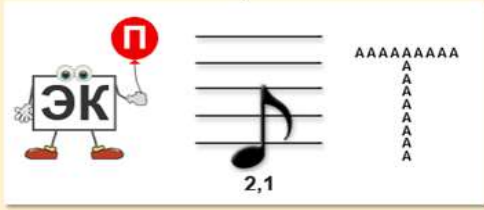
Ассоциограмма может быть оформлена еще более наглядно и эффективно собственными рисунками, символами, а также разным цветом. Отметим, что ассоциограмма никогда не составляется до конца, она представляет собой моментальный



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

снимок, новые идеи могут в любое время дополнить и развить ее. При выборе ключевых слов нужно идти от абстрактных к конкретным и от общих к специальным. Данный метод применим для таких тем как права человека, форма государства, правоотношение.

10. Для конечной оценки знаний применяется также **метод веб-квеста**. Данный метод направлен на развитие самостоятельности обучающегося, на формирование навыков коммуникативной и познающей личности, способной жить и работать в непрерывно меняющемся мире. Данный метод позволяет разрабатывать собственную стратегию поведения, осуществлять нравственный выбор и нести за него ответственность. Метод веб-квеста можно использовать как для личности, так и для командной работы. При этом главным является переход от простого уровня на более сложный уровень [3].

Ребус 1. 	Ребус 2. 
Ребус 3. 	Ребус 4. 

Фабула 1. Персонажи этого произведения - городские чиновники, состоящие на государственной службе, которые с целью сокрытия должностных правонарушений и коррупции, вынуждены давать взятки и обеспечивать иные имущественные и неимущественные блага лицу, приехавшему в их город «с секретным предписанием».	Фабула 2. Один из персонажей этого произведения – служащий домоуправления, который допускал коррупционные правонарушения при распределении квартир в своем доме. Был изобличён правоохранительными органами, в том числе, в результате воздействия сверхъестественных сил.
Фабула 3. Мелкий чиновник в государственном учреждении, пользуясь пробелами в законодательстве, а также коррупцией местных властей в различных регионах своей страны, сумел незаконным путем приобрести значительные материальные средства в государственной и иностранной валюте, которые позже хотел легализовать после смены государственной власти.	Фабула 4. Главный герой этого произведения - бывший чиновник, который с целью незаконного обогащения и пользуясь попустительством местных властей и пробелами в законе, занимается подлогом и финансовыми махинациями с записями актов гражданского состояния.

Метод «Мозговой штурм»

Цель: - находить несколько решений для конкретной проблемы. Можно предложить следующие вопросы для мозгового штурма следующие.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Какие методы и инструменты можно использовать для формирования антикоррупционной культуры среди государственных служащих? Каким образом можно повысить эффективность антикоррупционных мер в публичном секторе? Каждый должен высказать свои идеи. Все идеи надо записать, какие бы они не были разные. В заключении надо обсудить и оценить все эти идеи. При этом сам учитель должен знать как закон решает эти вопросы.

Проблема в антикоррупционной культуре заключается в том, что многие общества и организации не придают достаточного значения борьбе с коррупцией. Здесь также можно предложить каждому высказаться и предложить свои идеи относительно данной проблемы. Все идеи надо записывать на ватмане. Побуждайте участников к выдвижению новых идей, добавляя при этом свои собственные.

В аудитории можно повесить такой плакат с правилами:

- Говорите все, что считаете нужным.
- Не обсуждайте и не критикуйте высказывания других людей.

В конце преподаватель должен спросить, какая идея наиболее интересная с точки зрения практики.

Метод «Работа в малых группах»

Цель - приобрести навыки сотрудничества и навыки общения, научиться разрешать возникающие между ними разногласия. Группа делится на четыре группы, максимально по пять человек. Каждая группа получает свое задание. При этом необходимо в группе определить роли. Один будет рисовать проблему, второй - ищет информацию, третий будет выступать и т.д. Цель – надо раскрыть свою тему через рисунок на плакате. Доказать свое видение, определить цель данной проблемы

Вот пример работы в малых группах.

■ Тема 1. Антикоррупционные нормы и их значимость для общества. Что будет если не соблюдать эти нормы? Какие механизмы имеются для их соблюдения?

- Группа 1 – моральные нормы
- Группа 2 – религиозные нормы
- Группа 3 – обычаи и традиции
- Группа 4 - правовые нормы
- Вывод: все нормы необходимы для человека, в каждой норме есть ценностные идеи. Необходимо подчеркнуть, что право в отличие от других норм является обязательным для всех независимо от пола, расы, нации, места жительства, возраста, занимаемой должности.

■ Тема 2. Виды контроля в противодействии коррупции

- Группа 1 – Внутренний контроль
- Группа 2 – Внешний контроль
- Группа 3 – Общественный контроль
- Группа 4 – Международный контроль
- Каждая группа должна нарисовать ответы на плакате и один из группы должен докладывать. В конце преподаватель делает выводы.

Метод «Займите позицию»

Данный метод полезен при проведении в группе дискуссии по спорной теме. В качестве проблем должны использоваться два законных, противоположных мнения (два или более), на которые нет правильного ответа. Цель - выявить разнообразие мнений по изучаемой теме, дать учащимся возможность выразить свою точку зрения и, в конце урока, оценить усвоение этой темы учащимися.

Порядок проведения:



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

■ Разместите плакаты в противоположных концах комнаты. На одном из них должно быть написано «согласен», на другом - «не согласен». (Возможно также разместить 4 плаката: согласен, полностью согласен, не согласен и полностью не согласен). Вывесьте правила проведения упражнения и обсудите их.

■ Попросите участников встать у соответствующего плаката, в зависимости от того, каково их мнение по обсуждаемой проблеме. Произвольно выберите несколько участников и попросите их обосновать свою позицию (переходите, с одной стороны, на другую и постарайтесь охватить всех участников.)

■ После изложения причин спросите, не изменил ли кто-либо из участников своего мнения и не хочет ли перейти к другому плакату. Они должны обосновать причины своего перехода. Попросите участников назвать наиболее убедительную причину, которую они слышали от противоположной стороны.

■ Пример для обсуждения.

В СМИ были оглашены личные данные гражданина ставшего непосредственным участником уголовного правонарушения, он совершил коррупционное правонарушение.

■ СМИ имеют право разглашать личные данные человека, который совершил правонарушение сразу после того, как узнали об этом так как все должны об этом знать.

■ СМИ не имеют право разглашать личные данные человека, который совершил правонарушение сразу после того, как узнали об этом так как все должны об этом знать.

Метод ассоциаций.

■ Преподаватель предлагает каждому студенту сказать слово, которое ассоциируется с данным термином. Можно предложить следующие понятия: «Право», «Государство», «Справедливость», «Гуманизм права», «Суд и судьи», «Гражданство», «Коррупция», «Культура» «Антикоррупционная культура». В конце сделать вывод о значении этих понятий и категорий для каждого человека.

■ Предложить затем наиболее активным учащимся придумать небольшие рассказы и употребить эти слова. Например. Правовая культура (антикоррупционная культура) и как она выражается. При этом надо обратиться к нормам уголовного права.

■ Провести обсуждение на тему: Какова роль институтов гражданского общества в деле противодействия коррупции?

Обсудите ситуации в виде диспута

■ Раскройте содержание следующих пословиц:

■ Богатому идти в суд — трын-трава, бедному — долой голова.

■ Другой судья, что дышло: куда повернет, туда и вышло.

■ Земля любит навоз, лошадь овес, а воевода принос

■ Подьяческий карман, что утиный зоб: не набьешь

■ Какие признаки коррупции здесь указаны? Актуальны ли эти пословицы сегодня?

Таким образом, в процессе обучения будущий специалист – юрист должен приобрести умения и навыки общения для действий в социальных ситуациях, способность брать на себя ответственность, навыки совместной деятельности, способность к саморазвитию; к толерантности; способность жить с людьми других культур, языков, религий. Это важный гуманитарный подход в высшем образовании.

Список использованных источников:

1. Юридическое образование и наука: современные проблемы и перспективы совершенствования» / Материалы международной научно-практической конференции. Нур-Султан, 04 декабря 2020 года. / Университет КАЗГЮУ имени М.С.Нарикбаева, Нур-



Султан. – 279 с.

2. Ибраева А.С., алимбекова М.А. Правовое образование и правовое воспитание: проблемы теории и практики // // Материалы международной научно-практической конференции «Уголовные правонарушения против жизни человека: проблемы теории и практики» 16 апреля 2021 года). – Алматы, академия МВД РК, 2021. – С. 147–150.

3. Ибраева А.С., Байкенжеев А.С., Турсынкулова Д.А. Инновационные оценочные средства, применяемые при изучении юридических дисциплин: на примере предмета «Теория государства и права» // Материалы 51-ой Международной научно-методической конференции «Подходы к оценке ожидаемых результатов обучения по образовательным программам и учебным дисциплинам в контексте компетентностно-ориентированного подхода». - Алматы: КазНУ, 2021. – С. 280-284.

Б.Имангалиева, доцент,
Д.Елгондина, 2-курс магистранты,
Химия және химиялық технология кафедрасы,
Жаратылыстану факультеті,
Қ.Жұбанов атындағы АӨУ (Ақтөбе қ.)

БІЛІМ БЕРУДЕГІ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ИНТЕГРАЦИЯЛАУ: ЖАҢА МҮМКІНДІКТЕР МЕН МІНДЕТТЕР

Аңдатпа: Мақалада білім беру саласындағы қарқынды өзгерістер, соның ішінде технологияларды интеграциялау, оның жаңа мүмкіндіктері мен шектеулері туралы айтылған. Білім беру дизайнының өзгеруіне сараптама жасалды. Дербес оқыту, білім берудегі қолжетімділікті кеңейту, белсенді оқу және қазіргі заманғы бағалау әдістерін талқыланды. Кейбір технологиялардың, мысалы дербес оқытудың өзіндік ерекшеліктері, жас ерекшелігіне орай қолданылуы талқыланды, бағалаудағы кейстің өзгешеліктері, мықты тұстары көрсетілді.

Тірек сөздер: интеграция, технологиялар, кейс, дербес оқыту, сыни ойлау, даму, дағды қалыптастыру.

Білім беру саласындағы технологиялық инновациялардың қарқынды дамуы мұғалімнің кәсіби қызметін айтарлықтай өзгертуде. Білім беру дизайнының өзгеруі мұғалімнің рөлдік ұстанымдары мен қызмет ету функцияларын қайта қарауға алып келді. Цифрландыру дәуірінде мұғалім «білімді тасымалдаушы және таратушыдан» тәлімгер, жеке оқыту жолының әзірлеушісі және үйлестірушісі, бірлескен оқытуды ұйымдастырушы, ойын технигі, жоба қызметінің маманы, онлайн курс әдіскері және онлайн платформалардың модераторы болуда. Яғни білім беру үнемі жаңаруды талап ететін негізгі, маңызды сегменттердің біріне айналды. Сонымен қатар, технологияларды білім беру үдерістеріне біріктіру білім беру реформасының құрамдас бөлігіне айналды, оқушы мен оқытушыға студенттер жаңа мүмкіндіктер мен міндеттер берді. Ашып айтатын болсақ, төмендегідей сараптамаға тоқталуға болады.

1.Дербес оқыту. Технологияларды тиімді қолдану білім беру процесін әрбір оқушының жеке қажеттіліктеріне бейімдеуге мүмкіндік беруде. Білім беру платформалары мен жасанды интеллект бағдарламалары оқу деректерін өздігінен талдап, білім алушылардың білім деңгейлері мен қызығушылықтарын анықтай алады, оларға бірегей білім беру жолдарын ұсынады.



Дербес білім кәсіби өзін-өзі анықтаудың негізіне айналады. Бұл әрбір оқушының қажеттіліктеріне бейімделген икемді білім беру бағдарламаларын әзірлеуді талап етеді. Оқу материалын меңгеру жылдамдығын, оқу стилін, оқушының бейімділігін және қызығушылығын ескере отырып, оқытуды даралау бірінші орынға шығады. Дегенмен, мұндай тәсілді жүзеге асыру білім беру жүйесінен оқытудың жаңа әдістерін ғана емес, сонымен қатар кадрларды жаңартуды, оқу үлгерімін бағалаудың жаңа құралдарын жасауды, сондай-ақ әртүрлі білім беру ресурстарына қолжетімділікті қамтамасыз етуді талап етеді. Жалпы оқушыларды кәсіби өзін-өзі тануға бағыттауды қай жас аралығында бастау қажет деген сұрақ туындайды.

Психология ғылымдарының докторы Э.Ф.Зеер кәсіби дамудың жеті кезеңін анықтады, олардың ішінде үш бастапқы кезең біздің зерттеуіміз үшін қызықты:

1) аморфты нұсқа (0–12 жас), негізгі психологиялық жаңа формациялар отбасы мүшелерінің, мұғалімдердің, рөлдік ойындар мен оқу пәндерінің әсерінен туындайтын кәсіптік бағдарланған қызығушылықтар мен бейімділіктер болып табылатын кезде;

2) кәсіптік ниетті қалыптастырудан, білім беру және кәсіптік өзін-өзі анықтаудан, кәсіптік білім беруді немесе кәсіптік оқыту түрін таңдаудан тұратын нұсқа (12–16 жас);

3) өз бетінше жұмысқа кәсіби дайындық (16–23 жас), оның барысында кәсіби өзін-өзі анықтай ала бастауы (нығайтылған немесе қайта қаралған) [1.336].

Ал Отандық және шетелдік ғалымдар әртүрлі кәсіп түрлері туралы ақпаратты әсіресе 10-11 жас аралығындағы балалар белсенді түрде меңгере бастайтынын анықтады. Егер 8 жастағы балалардың ата-анасының жұмысы туралы идеялары әлі де қиялмен анықталса, 11 жасқа дейін бұл идеялар шынайы және прагматикалық болады: көптеген балалар жалақы мөлшері және олар не қалайтыны сияқты мәселелер туралы ойлайды. Болашақта үйрену керек және кім болу керек деген ойлар олардың кәсіптік бейімділіктерін қалыптастыра бастайды. 14 жаста мектеп оқушылары кәсіби іс-әрекеттің эмоционалды-бағалаушы жағын - жұмысқа қанағаттанушылық / қанағаттанбау, жұмыс кестесінің ыңғайлылығы/ыңғайсыздығы және т.б. біледі. Жасөспірімдер өз мүмкіндіктерін кәсіби ортаның талаптарымен салыстыруға тырысады да, жұмыс істей бастайды. Ересектер әлеміне енуге дайындалу керек екенін түсіну - арнайы білім алуға тырысу, белгілі бір дағдыларды меңгеру [15, 16].

Мұғалім оқушылардың назарын кәсіптердің белгілі бір топтарының құндылық және мағыналық құрамдас бөліктеріне аударып, кәсіби өзін-өзі анықтауына қолдау көрсетуі қажет.

10-11-сыныптардағы кәсіптік бағдар берудің негізгі міндеттері мектеп бітірушінің қажеттіліктері мен мүмкіндіктеріне сәйкес келетін үздіксіз білім алу үшін жұмыс орнын немесе нақты кәсіптік оқу орнын дұрыс, таңдау, оған түсуге психологиялық дайындық, жаңа әлеуметтік мәртебеге және өтініш берушінің жаңа әлеуметтік рөліне барынша ауыртпалықсыз бейімделуі үшін тиімді болып табылады.

Бұл жаста жастық максимализмге байланысты оқушылар өздерінің болашақ еңбек өмірінің моральдық аспектілеріне ілтипатпен қарайды. Сондықтан педагогикалық қолдау процесінде этикалық-адамгершілік-рухани қасиеттерді ерекше атап өту қажет, бұл негізгі кәсіби өзін-өзі анықтау аспектілерінің бірі.

2. Білім саласына қолжетімділікті кеңейту. Технологиялардың интеграциясы білім беру үрдісіндегі географиялық және әлеуметтік кедергілерді жоюға мүмкіндік береді. Онлайн форматтағы курстар, вебинарлар және қашықтықтан білім беру ресурстары бұрын білім алуда шектеулерге тап болғандар үшін білімге еркін қол жеткізуге мүмкіндік береді. Соның ішінде цифрлық білім берудің атқарар рөлі орасан. Цифрлық білім беруді дамыту білімді барлық аймақта, қалаған уақытта, соның ішінде



өмір бойы қолжетімді болуын қамтамасыз ету үшін жасақталған. Өз уақытыңызды ұтымды пайдалану сізге күнделікті өзекті ақпараттармен толығуыңызға, сонымен қатар көбірек жаңа біліммен сусындауыңызға мол мүмкіндік береді. Білімнің қолжетімді болуы цифрландырумен, бәсекеге қабілетті орта қалыптастырумен байланысты болып табылады. Заманның талабына сай қолжетімді білімнің маңыздылығы барша әлемде, соның ішінде Қазақстанда да мойындалған. Яғни цифрлық білім беру технологиялары білім алушының әлеуметтік мәртебесіне, жасы мен жынысына қарамай білім беру үрдісінің барша субъектілерінің әлеуметтік және шығармашылық белсенділік деңгейлерін ұтымды дамыту әрекетіне ықпалын тигізеді. [2.]

Цифрлық білім беру білім алушының сыныппен және мұғаліммен байланыста болуына, оқу бағдарламасын толықтай меңгеріп шығуына және де білім деңгейін жүйелеуіне көмектеседі. Сабақ үрдісіне толықтай енуі білім алушының әлеуметтенуі және бейімделу деңгейінің шындалуына жағдай туғызады. Бұл білім алушының психикалық тұрғыда байытатын және өмірдің барша белсенді кезеңдерінде білім деңгейін сақтап отыруға және арттыра түсуге негіз болатын жүйелі білім. Мұғаліммен жұмыс жасауға деген қолжетімділік, оқытудың дәстүрлі және ақпараттық технологияларды тиімді пайдаланған сабақтар білім алушылардың жаңа оқу жағдайларына тез бейімделуіне көмектеседі.

3. Белсенді оқу. Интерактивті технологияларды, виртуалды және шынайылықты пайдалану студенттердің оқу процесіне белсенді қатысуын ынталандырады. Әрине, бұл жағдай сабақтардың қызықты және есте қалатындай болуына алып келеді. Сыни тұрғыдан ойлауға әсер етіп, шығармашылық қабілетті шыңдайды.

Білім беру ұйымдарындағы оқу үрдісінде оқытудың белсенді әдістерін пайдалану жоғарғы білікті мамандарды әзірлеудің алға қадамдарының бірі болып табылады. Белсенді оқыту әдістері білім алушыларға терең білім беріп, тұрақты дағдылар қалыптастыруда, шығармашылық тұрғыда шындалуында оң нәтиже берген жағдайда қолданылады.

Заманауи білім беру ұйымдарындағы оқу-тәрбие үрдісін дамыту, ең алдымен, білім алушылардың ұстанымдарын «оқушыдан», «оқытушыға» ауыстыру арқылы қамтамасыз етіледі. Бұл әрине, «оқыту әдісі» туралы идеялардың айтарлықтай кеңейе түсуімен тығыз байланысты. Белсенділік тәсілі әдісті келесідей анықтайды: бірізді әрекеттер жүйесі, мақсатқа жету құралы, әрекет әдісі. [3.59]

Ақпаратты тек есте сақтап қалу орнына, нақты шешімін іздестіруге бағытталған **проблемалық оқыту әдісі**. Аталған әдісті тиімді қолдану арқылы білім алушы шешімдерді табуға белсенді түрде қатысады және бұл білім алушының сыни ойлануына ықпал етеді. **Жобаға негізделген оқыту:** білім алушылар бірігіп және тәжірибе жасау арқылы түрлі дағдыларды қолдануды талап ететін жобалармен жұмыс жасайды. Яғни білімдерін практикада қолдануға және шығармашылық ойлауын шыңдауға мүмкіндік береді. **Зерттеу тәсілі** арқылы білім алушылар өз бетінше немесе топпен зерттеу жұмысын жүргізе алады. Бұл әдіс білім алушыны жауапкершілікті өзіне алуға және мәліметті терең түсінуіне әсер етеді. Ынтымақтастықта оқыту арқылы білім алушылар топпен жұмыс жасайды, білімдерін ортаға салады, мәселелерді бірлесіп шешеді. Бұл әдіс арқылы қарым-қатынас пен топта жұмыс жасау дағдыларын дамытады. Флип-класс (flip Classroom) әдістерін қолдану білім алушыны үйдегі материалмен бейне сабақтар немесе оқу арқылы таныстыруды, содан кейін сабақта белсенді талқылаулар мен жаттығуларды өткізуге бағыттайды. Әрине белсенді оқытудың басқа әдіс-тәсілдері жетерлік. Бұл жоғарыда аталғандар өзімнің сабақтарда жие қолданып, нәтижеге қол жеткізген жұмыс түрлерінен шығарған қорытындыларым.



4. Қазіргі заманғы бағалау әдістері. Сонымен қатар технологиялар үлгерімді бағалау әдістерін де өзгертті. Электронды бағалау жүйелері, онлайн тестілеу, деректер аналитикасын тиімді пайдалану білім алушылардың жетістіктерін объективті және жылдам өлшеуге, нәтижеге сәйкес оқу процесін бейімдеуге мүмкіндік береді. Жалпы бағалау – оқуды ынталандыруда, оң мотивация беруде, жеке тұлғаға әсер етуде мұғалімнің тиімді құралдарының бірі. Нақты, объективті бағалаудың нәтижесінде білім алушыларда адекватты түрде өзін-өзі бағалау мен өз жетістіктеріне сыни тұрғыда баға беру дағдылары қалыптасады. Білім сапасының негізгі құрамдастарының бірі ретінде оқушылардың оқуын бағалаудың маңызды принциптері: объективтілік, жүйелілік.

Соңғы уақыттарда дәстүрлі «бақылау» ұғымының орнына мониторинг ұғымы жие қолданыла бастады. Мониторинг – бұл «мұғалім-оқушы» жүйесінде оқушының білімсіздіктен білімге дейінгі ілгерлеуін байқауға (қажет болған жағдайда түзетуге) мүмкіндік беретін үздіксіз бақылау әрекеттері. Мониторинг – оқу процесінде алынған білім мен дағдының сапасын жүйелі түрде қадағалау. Білімді тексеру мен бағалаудың ерекше әдісі – емтихандар, сонымен қатар оқу орындарының жұмысын мемлекеттік бақылау құралы болып табылады. Дәстүрлі бақылау әдістерінен басқа (педагогикалық сынақтар, бірыңғай мемлекеттік емтихандар, ҰБТ, т.б.) жаңалары ұсынылады: кейс өлшегіштер, жобалар, портфолиолар, контекстік тапсырмалар, т.б. Соның ішінде кейс өлшегіштерді үнемі қолданатын болғандықтан, ашып айтқанды жөн көрдім.

Кейс – біртұтас және айқын шешімі жоқ нақты мәселені көрсететін жеке немесе топтық тапсырмалар пакеті. Түпкі шешімді табу үшін білім алушы зерттелетін пән бойынша білімдерін пайдалана отырып, проблемалық жағдайларға талдау жасап, шешімдерді ұсынуы және осы нақты позицияны таңдауын негіздеуі керек.

Кейс өлшегіштері инновациялық бағалау құралдары болып табылады. Оқу үрдісінде кейспен жұмыс жасау технологиясы келесі кезеңдерді қамтып отырады: студенттердің кейс материалдарымен жеке өзіндік жұмысы (проблеманы анықтау, негізгі және баламалы нұсқаларды тұжырымдау, шешімін немесе жасалатын әрекетті ұсыну); негізгі мәселенің пайымдауын және оның шешімдерін талқылау үшін шағын топтарда жұмыс істеу; жалпы талқылауда (оқу тобының ішінде) шағын топтардың нәтижелерін ұсыну және тексеру.

Білім алушылардың кейс әдістерін пайдалануы әртүрлі ақпарат көздерімен жұмыс жасау дағдыларын шыңдауға мүмкіндік береді. Істе көрсетілген мәселені шешу үрдісі танымдық әрекеттің ұжымдық сипатын білдіретін танымдық шығармашылық процесі болып табылады. Әдісті тиімді қолдану келесі мақсаттар мен бағыттарды айқындайды: өткен сабақтардан алған білімдерін бекіту (теориялық курстан кейін); концептуалды схемаларды практикада қолдану дағдыларын дамыту және білім алушыларды практикалық жағдайларды талдау схемаларымен таныстыру (семинарлар кезінді, негізгі оқу курсы кезінде); топтық мәселелерді талдау және шешім қабылдау дағдыларын дамыту; білім алушыларды тексеру (оқу бағдарламасының соңында).

Кейстер жаттығулар мен тапсырмаларға ұқсас болып келеді, алайда бірқатар іргелі ерекшеліктерге ие: олар көптеген практикалық дағдыларды алуға көмектеседі және күрделі құрылымдық есептердің шешу жолдарын үйретеді. Жағдайға негізделген жаттығулар болғандықтан бірқатар дағдыларды шыңдайды. Мәселелердің бір шешімі және осы шешімге апаратын бір жолы бар. Ситуациялық жағдайлардың көптеген шешімдері және оған апаратын көптеген балама жолдары бар. Кейс әдісі аналитикалық жолмен шешілмейтін күрделі, құрылымсыз есептерді шешуге үйретеді. Кейс әдісі жеке тұлғаның келесі құзыреттілік қасиеттерін дамытады: аналитикалық дағдылар, шығармашылық дағдылар, коммуникативті дағдылар, әлеуметтік дағдылар. Кейс әдісінің



құрылымында даулардың, пікірталастардың, аргументтердің болуы талқылауға қатысушыларды қатты жаттықтырады және қарым-қатынас нормалары мен ережелерін сақтауға үйретеді.

5. Қиындықтар мен ескертулер. Кез келген дүниенің екі жақты үші болады демекші, жаңа мүмкіндіктермен қатар технологияның білім берудегі интеграциясы кейбір қиындықтарды да тудырады. Технологияның барлық білім алушылар үшін қол жетімді болуын қамтамасыз ету қажет. Сонымен қатар киберқауіпсіздік пен деректерді сұрыптап пайдалануды қадағалаудың маңызы зор.

Жоғарда қозғалған мәселелер бойынша технологияны білім беру жүйесіне кіріктіру заманауи білім беру саласын дамытудың ажырамас саласы болып табылады. Технологияларды дұрыс, орынды пайдаланған кезде оқу сапасын жақсартып, қолжетімділікті кеңейте түсіп, білім алушыларды өмірлік қиындықтарға, кез келген проблемаларды шешуге дайындауға болады. Баршаға жан-жақты және сапалы беруді қамтамасыз ететін жаңа жаңа технологиялар мен дәстүрлі әдістер арасындағы тепе-теңдікке ұмтылу.

Пайдаланылған деректер тізімі:

1. A.Saginayev, E. Dosmurzina, A.Apendina, B.Dossanova, Imangaliyeva. Development of individual approaches to the use of the gasoline fraction as a raw material for the process of hydrocatalytic isomerization. Materials Science for Energy Technologies, Volume 6, 2023, Pages 158-165.. 2023, Pages 158-165. <https://doi.org/10.1016/j.mset.2022.12.008>
2. Морозов А.В. Профессиональная подготовка педагогов в условиях цифровизации // Институт научной информации по общественным наукам РАН, 2019. – Ч. 2. – С. 750–751.
3. Аванесов В.С. Тесткак педагогическая система // Педагогические измерения, №1, 2020
4. Динаева Б.Б., Сапина С.М. Академиялық сауаттылықтың теориялық және практикалық негіздері, оқу құралы. Астана, 2020, 199 бет
5. Egorov V.V., 2021 - General chemistry: St. Petersburg: Lan, 2021.-192s.
6. Goncharov E.G., and others., 2017 - A short course in theoretical inorganic chemistry. St. Petersburg; 2017.-464p.

M.A.Issaliyeva, second year master's student,
Z.A.Yessimsiitova, PhD in Biological Sciences, Associate Professor,
Department of biodiversity and bioresources,
Faculty of Biology and Biotechnology,
al-Farabi KazNU (Almaty c.)

**INNOVATIVE METHODS OF RESEARCH AND THEIR TRANSFORMATION
IN BIOLOGICAL SCIENCE**

Abstract: This comprehensive text explores the intersection of contemporary technological advancements and innovative approaches in biological science education. It discusses the impact of digital transformation on university education, emphasizing strategies to integrate modern technologies, online resources, and interactive teaching methods in biology programs. The importance of virtual and augmented reality, artificial intelligence, and collaborative research projects is highlighted. The text underscores the need for adaptable



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

learning formats to cater to diverse learners and the role of virtual communities in fostering global collaboration. It also addresses the transformative effects of technologies like cryo-microscopy, AI in genomic analysis, and biosensors in biological research and education.

Key words: digital transformation, biological science education, virtual reality (VR), augmented reality (AR), artificial intelligence (AI), collaborative research projects, online platforms, gamification in education, cryo-microscopy, adaptive learning technologies, interactive teaching methods.

In contemporary technological science, humans are subject to a variety of technological interventions. This is evident primarily in the fact that within this chain, humans are not only direct consumers but also targets of the entire complex's activity. Significant innovations have been achieved in biological science, such as developments in genetic editing, CRISPR technology, and breakthroughs in understanding the human microbiome [1-5]. These innovations have transformed the fields of medicine and agriculture. To integrate innovations into the educational process of biological science, a strategy for the digital transformation of a research university is proposed. The focus should be on creating effective and accessible educational opportunities, considering the principle of equal access to education, incorporating modern technologies, online resources, and interactive teaching methods to meet the diverse needs of biology learners [6].

The digital transformation strategy should actively incorporate virtual and augmented reality technologies for more interactive biology education. The development of mobile applications and online platforms with adaptive content can also enhance the accessibility of educational resources. It is essential to create flexible learning formats, taking into account diverse learners, contributing to the effective transformation of biological education [7]. Within the university's digital transformation strategy, special attention should be given to the development of virtual laboratories, online courses, and interactive platforms. This will enable the creation of an educational environment that not only meets modern requirements but also ensures equal access to knowledge in the field of biological subjects for diverse groups of students. Supporting online communities and utilizing digital tools will also become key elements of this strategy.

Currently, innovations in biological science include the development of cryo-microscopy for studying cell structures, the use of artificial intelligence in genomic data analysis, and the creation of biosensors for rapid disease detection [8-9]. For higher education institutions, the implementation of innovative teaching methods, such as problem-based learning, flipped classrooms, and collaborative learning, stimulates active student engagement, providing a practical focus and group interaction within the educational process. The use of adaptive learning technologies can be an approach that provides personalized content based on students' performance data and learning styles.

Interactive webinars, virtual laboratories, and simulations contribute to active student interaction, enhancing interest and practical skills. Creating interdisciplinary projects involving students from different specialties promotes a comprehensive approach to problem-solving, activating students and developing creative thinking and teamwork skills. The use of gamification in education, such as creating educational games or competitions where students solve biological tasks and experiments, can be an effective means of stimulating active engagement. These formats not only captivate students but also facilitate material retention through a gaming experience. For example, virtual laboratories or online games where students can simulate molecular interactions, study genetic processes, and develop strategies to solve biological problems provide practical experience in an engaging format [10].



Thus, teaching methodologies focus on an interdisciplinary approach, fostering the development of critical thinking and research skills among students, where digital transformation can involve creating personalized educational plans based on individual needs and interests in biology. Analytics from such learning can be utilized for course adaptation, providing feedback, and enhancing the educational experience, making learning more effective and satisfying for each student. The integration of modern teaching methods, such as problem-based and project tasks, and digital platforms can be proposed. Students who acquire such knowledge in practical scenarios will possess a deep understanding of biological concepts. Adapting assessment methods based on technologies contributes to a more objective evaluation of students' performance in an innovative educational environment.

The primary step in digital transformation is the creation of virtual scientific communities, where students, teachers, and researchers can exchange ideas, results, and experiences. Based on the above, the use of online platforms for scientific communication will help expand the boundaries of the educational process and stimulate active participation in research activities in the field of biology. It is also recommended to integrate the latest virtual reality (VR) and artificial intelligence (AI) tools into the educational process. The application of VR can provide students with the opportunity to interact with three-dimensional models of biological objects, deepening their understanding of the material. AI technologies can be used to personalize learning by offering customized assignments and recommendations, optimizing the knowledge acquisition process in the field of biology. Another innovative approach is the use of virtual and augmented reality in biological education. Students can explore virtual ecosystems, interact with three-dimensional cell models, and participate in virtual field studies [11].

For example, creating a virtual biological experiment where students can manipulate genes or study the impact of the environment on living organisms can significantly enrich the educational experience and support active learning engagement. An additional innovative teaching method in biology could be the use of interactive web platforms for collaborative research. Creating an educational online project, such as collaborative data exploration on bird migration or the analysis of genetic data to determine the distribution of certain genes in different populations [12], where students from around the world collaborate to solve biological problems. Such a method not only activates students but also allows them to apply knowledge in practice and develop collaboration skills and knowledge exchange on a global scale. Another innovative method is the application of active learning methods, such as the "Flipped Classroom" or "Reverse Class." The essence of this method is for students to independently study theoretical material through online resources beforehand and actively participate in discussions, problem-solving, and practical experiments during the class. Students can learn about biological processes through online lectures and then focus on problem-solving, discussions and practical activities, creating a more interactive and educational environment.

An innovative approach involves using teaching methods based on research projects. Students can be engaged in creating their own research projects in the field of biology, fostering active participation and the development of independent research skills. Students can conduct research based on their interests and then present their findings in the form of a scientific presentation or article. This method stimulates independent thinking, develops critical thinking, and builds scientific research skills. Teaching methodologies include practical sessions, virtual simulations, and collaborative learning to ensure that students learn in these cutting-edge areas.

This topic involves examining the contemporary demands of the labor market, incorporating innovations into educational programs, and creating effective educational opportunities. Recommendations include strategies for the digital transformation of the university, innovative teaching methods, the establishment of an inclusive educational



environment, and an assessment of the role of teachers within the context of modern educational trends.

List of sources used:

1. Юдин Б.Г. Человек как объект преобразования и познания // Наука и инновации. 2012. №7 (113). С. 9–12.
2. Конвенция о защите прав и достоинства человека в связи с применением достижений биологии и медицины: Конвенция о правах человека и биомедицине // <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContentdocumentId=090000168007d004>.
3. Редактирование генома с CRISPR/Cas9 // <http://postnauka.ru/faq/59807>.
4. Торгашев А., Шунин И. Отредактировать человека: Революционный инструмент генетиков и модификация людей // Кот Шредингера. 2015. №6 (08).
5. Фролов И.Т., Юдин Б.Г. Этика науки: Проблемы и дискуссии. Изд.2-е, перераб. и доп. М., 2009. С. 175–198.
6. Дидактическая концепция цифрового профессионального образования и обучения / П. Н. Биленко, В. И. Блинов, М. В. Дулинов [и др.]. Текст: непосредственный // Проект дидактической концепции цифрового профессионального образования и обучения; под науч. ред. В. И. Блинова. Москва: Перо, 2019. 72 с.
7. Ломовцева, Н. В. Цифровая трансформация образовательного процесса / Н. В. Ломовцева, Е. Ю. Щербина. Текст: непосредственный // Инновации в профессиональном и профессионально-педагогическом образовании: материалы 24-й Международной научно-практической конференции; под науч. ред. Е. М. Дорожкина, В. А. Федорова. Екатеринбург: Изд-во Рос. гос. проф.-пед. ун-та, 2019. С. 285–291.
8. Романчук Н. П., Пятин В. Ф. Мелатонин: нейрофизиологические и нейроэндокринные аспекты // Бюллетень науки и практики. 2019. Т. 5. №7. С. 71-85. <https://doi.org/10.33619/2414-2948/44/08>.
9. Романчук Н. П., Пятин В. Ф., Волобуев А. Н., Булгакова С. В., Тренева Е. В., Романов Д. В. Мозг, депрессия, эпигенетика: новые данные // Бюллетень науки и практики. 2020. Т. 6. №5. 163-183. <https://doi.org/10.33619/2414-2948/54/21>.
10. Ходырева Е. А. Проектирование индивидуальных образовательных траекторий будущих педагогов на основе требований актуализированных федеральных государственных образовательных стандартов высшего образования (ФГОСВО) // Образование и саморазвитие. 2020. №3. С. 177-188. URL:<https://ru.candsjournal.org/journal-article/> (дата обращения: 15.07.2021).
11. Райс О. И. Фасилитация как метод интерактивного обучения // Психология, социология и педагогика. 2014. № 7. URL: <https://psychology.snauka.ru/2014/07/3317> (дата обращения: 12.07.2021).
12. Мирошниченко А.В., Алексеенко И. Н., Гаглоева Э. Н. Использование инновационных и дистанционных технологий в учебном процессе высшей школы // ВЕСТНИК ЮРГТУ (НПИ). – 2020. – № 4. – С. 22-27.



Г.Г.Исмуханова, к. соц.н., старший преподаватель,
кафедра Политологии и политических технологий,
факультет Философии и политологии,
КазНУ им. аль-Фараби (г.Алматы)

**АНАЛИЗ ПРАКТИКИ СОЧЕТАНИЯ ПРОЕКТНОГО МЕТОДА ОБУЧЕНИЯ
И МЕТОДА ON-THE-JOB TRAINING В ПРЕПОДАВАНИИ ДИСЦИПЛИНЫ
«МЕДИАЦИЯ В РАЗРЕШЕНИИ КОНФЛИКТОВ»
ДЛЯ МАГИСТРАНТОВ-КОНФЛИКТОЛОГОВ**

Аннотация: Предлагаемая автором статья носит методический характер и описывает кейс с личным опытом преподавания курса «Медиация» в магистратуре с использованием методов PBL (project-based learning) и OJT (on-the-job training). Основной целью автора было акцентировать внимание читателей на высокой эффективности сочетания вышеперечисленных методик преподавания в университете.

Ключевые слова: медиация, конфликтология, проектный метод обучения, on the job training

В нашем случае будет описан личный опыт автора по преподаванию дисциплины «Медиация в разрешении конфликтов» для группы магистрантов-конфликтологов 2 года обучения в 2023–2024 учебном году на кафедре политологии и политических технологий в Казахском национальном университете имени аль-Фараби (*КазНУ – далее по тексту*). Это предмет по выбору, общим объемом 9 кредитов. По мнению автора доклада и самих студентов, принимавших участие в курсе обучения, дисциплина могла быть базовой и обязательной по данному направлению обучения по специальности «Конфликтология». Для повышения статуса специалистов, получающих степень магистра, есть острая необходимость в дополнительной сертификации как профессиональных медиаторов, потому как, согласно статье 9, пункта 4 1) действующего закона «О медиации» они могут практиковать в таком качестве с 25 лет [1].

Дополнительно у меня как преподавателя и автора этого курса есть официальный статус профессионального медиатора с регистрацией в реестре профессиональных медиаторов Центра медиации и права «Парасат» [2] и опыт работы в этом качестве с 2019 года и защита кандидатской диссертации по теме «Современные промышленные конфликты и их отражение в теории Р. Дарендорфа (на материалах Республики Казахстан)» [3]. Помимо этого, есть право выдачи таких документов, в связи со статусом профессионального тренера, который был получен мной в 2014 году в рамках Международной сертификации бизнес-тренеров по стандартам International Institute for Management Development (*IIMD – далее по тексту*) в объеме 120 академических часов.

Для ясности изложения содержания доклада определимся с ключевым используемым понятийно-категориальным аппаратом. Под «проектным методом» обучения («project-based-learning (*PBL - далее по тексту*)») мы будем понимать «одно из развивающихся, востребованных и популярных методов активизации познавательной деятельности учащихся, при котором учащиеся приобретают знания и навыки, работая в течение длительного периода времени, чтобы исследовать и отвечать на подлинные, интересные и сложные вопросы, проблемы или задачи. PBL... фокусирует внимание учащихся на разрешении какой-либо конкретной проблемной ситуации, что становится отправной точкой в процессе обучения» [4].



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Метод обучения «on-the-job training» (*OJT - далее по тексту*) мы будем интерпретировать как «практический подход к приобретению новых компетенций и навыков, необходимых для работы в реальной или близкой к реальной рабочей среде», или обучение на рабочем месте, точнее обучение в условиях, максимально приближенных к реальным [5].

Вместо предисловия хотела вкратце поделиться тем, как я пришла к такому методу преподавания. Когда в далеком 1992 году я экстерном заканчивала университет, у меня была полноценная педагогическая практика, во время которой отличникам давали право выбора профессора, с которым они могли работать в паре как наставник и ученик. У меня такого выбора не было по причине моего более позднего зачисления на курс. И мне достался не самый образцовый наставник, но очень талантливый ученый. Другой мой профессор предупредил меня: ты сможешь впитать в себя и взять для себя ровно столько, сколько ты способна пропустить через свое сердце.

Я была рядом со своим профессором денно и нощно: помогала собирать материалы для лекций и семинаров, набирала тексты профессора для конференций и публикаций в журналах, ходила на его лекции и лекции его коллег с кафедры и задавала вопросы ему и его коллегам. Именно прикрепленный за мной профессор первым рассказал про конус О. Э. Дейла [6], или «Dale's cone of experience», а «к концу 1970-х годов в Национальной тренинговой лаборатории США была разработана новая графическая версия «влияния методов обучения на степень усвоения материала» [6], получившая название «*Пирамида обучения*».

Суть обучения по такой пирамиде состоит в том, что практика конкретной работы приводит к 70-процентному освоению изучаемого материала, что, в принципе, уступает лишь обучению других и непосредственному применению знаний на личном опыте, при котором освоение материала приближается к абсолютной величине 90%. Тогда как чтение лекции дает 5-процентный эффект в освоении нового материала, чтение 10%, аудиовизуализация 20%, демонстрация 30% и групповое обсуждение 50% [6, 7].

Вернемся к описываемому кейсу... Согласно силлабуса по дисциплине «Медиация в разрешении конфликтов», в обучении используется широкий спектр разных типов лекций (от обзорных, визуализационных, аналитических, классических лекций и лекций с ошибками до групповой дискуссии) и семинаров (от той же дискуссии, проблемного семинара, конференции, мозгового штурма до ролевой игры).

В чем суть проектного подхода в обучении будущих конфликтологов и медиаторов?

С одной стороны, как автор курса у меня есть понимание, что профессия конфликтолог шире, чем узкоспециализированная профессия медиатора. С другой стороны, получение навыков по дополнительной специальности в сфере медиации расширяет возможности конфликтологов в процессе их трудоустройства по окончании магистратуры.

Выдача сертификата профессионального медиатора по итогам обучения дисциплины «Медиация в разрешении конфликтов» стала бы логическим завершением для завершения курса обучения и придала бы вес нашим выпускникам. Как ученый-конфликтолог, преподаватель университета, профессиональный медиатор и тренер я могла бы реализовать эту возможность, но нужна институциональная поддержка со стороны КазНУ для выдачи сертификата официального образца и оформления реестра медиаторов на официальном сайте университета. В других случаях нашим выпускникам необходимо проходить платные курсы профессиональных медиаторов и регистрироваться в реестрах сторонних организаций.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

В самом начале курса приходится уделять дополнительное внимание магистрантов на то, чтобы они с первого дня обучения поняли логику и цели курса, следовательно, воспринимали дисциплину и процесс обучения как полноценный проект.

Это проект еще и потому, что у него есть не только четко изложенная логика со сроками исполнения (deadline), но и реальные результаты, которые лежат в основе объективных критериев оценивания знаний и навыков по медиации. У каждого участника процесса обучения есть своя роль, которая может меняться в течение семестра. Например: преподаватель выступает в качестве консультанта группы и эксперта по медиации, магистранты примеряют на себя роль профессионального и общественного медиатора, ассистента медиатора, участников процесса медиации, со-медиаторов, судей и т.д.

Не механическое заучивание положений Закона «О медиации», а свободное цитирование положений закона на каждом этапе отработки навыков профессионального медиатора: на этапе подготовки к медиации, на этапе подготовки документов к процессу медиации, представления медиатора сторонам процесса медиации, этапе проведения кокуса² медиации и т.д.

Не простой просмотр видео с реальным кейсом по теме лекции или семинара, а незамедлительная отработка этого материала на практике. К примеру, магистрантам пришлось дополнительно поработать с подготовкой вступительной речи медиатора, которая на этапе просмотра видео с правилами и примерами вступительной речи профессиональных медиаторов показалась им простым и понятным, но на практике это продемонстрировало дефицит практических навыков публичного выступления, ораторского искусства и элементарных навыков письма у некоторых магистрантов. Все эти сложные моменты отрабатывались до тех пор, пока не был получен результат с каждым отдельно взятым человеком в группе.

После этапа отработки навыков презентации и публичного выступления обнаружилась острая необходимость в получении навыков оформления официальной документации. В медиации – это подготовка договор о проведении медиации, соглашения о конфиденциальности информации в процессе проведения медиации, соглашения об уважении сторон, процесс оформления документов в нотариате, итоговое медиативное соглашение и т.д. По признанию самих магистрантов, они не ожидали, что только один из четырех-пяти участников процесса справится с этим заданием на 90%, а также они осознали, что переоценили свои возможности в этой сфере деятельности профессионального медиатора.

Все навыки отрабатывались с разбором кейсов, взятых из учебников или из личного опыта преподавателя, который имеет опыт работы в качестве профессионального медиатора.

Тренинг, проведенный в условиях максимально приближенных к реальным, повысил качество обучения и осознанность магистрантов в процессе обучения и получения реальных навыков, с их слов. Кульминацией обучения можно считать, когда в группе стали разбираться реальные кейсы из личной жизни обучающихся и опыта их работы.

Завершающим аккордом в обучении был разбор реальных кейсов на итоговом экзамене в письменной форме и в форме устной презентации.

Использование проектного метода лежит в основе преподавания дисциплины, что не исключает чтения классической лекции или, например, лекции с ошибками, в ходе которой магистранты обязаны обнаружить не менее 20 ошибок разного рода в

² Кокус – это дополнительный этап индивидуальных встреч медиатора с каждой из сторон отдельно в рамках медиации.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

прочитанной преподавателем сразу по ходу процесса обучения, предоставив лист с количеством ошибок, но и аргументацию своих вариантов правильных ответов. Сам автор метода постоянно подчеркивал, что «слушание лекций – это один из худших способов усвоения материала, чтение лекций по своей теме (когда вы становитесь преподавателем) – один из самых эффективных».

Дефицит использования проектного метода и его сочетание с методом на рабочем месте чувствовался через сопротивление в принятии таких методов преподавания еще на дисциплине «Конфликто разрешение: стратегии и методы», которая предшествовала на первом курсе обучения и предвляла обучение медиации на втором курсе магистратуры. «Конфликто разрешение...» мы проводили вместе с заведующей кафедрой политологии и политических технологий КазНУ, профессором Г. О. Насимовой в 2022-2023 учебном году для той же группы магистрантов: лекции читала профессор, я проводила практические занятия. В обратной связи магистрантов по окончании курса по медиации было озвучено, что они, несмотря на сильное сопротивление в начале нашего знакомства, высоко оценили методику преподавания с максимальным приближением к реальным условиям, потому что смогли использовать опыт в личной жизни и на рабочем месте, когда они лицом к лицу столкнулись с необходимостью решать конфликты различного масштаба.

Если в классическом варианте лекции преподаватель первым должен изложить логику и содержание изучаемого материала, то в моей практике преподавания магистранты обязаны заранее самостоятельно изучить предоставленный им материал в учебно-методическом комплексе дисциплины (*УМКД – далее по тексту*), предварительно подготовив презентацию лекции индивидуально или в группе. «Предварительно» означает размещение подготовленного материала в Системе дистанционного обучения Модульной объектно-ориентированной динамической учебной среде (*СДО Moodle – далее по тексту*) с обязательной проверкой на оригинальность текста примерно за неделю до начала занятия [8].

Например, материал за четвертую неделю (условно) сдается на третьей неделе обучения в пятницу до 15 часов, чтобы у преподавателя было время и, следовательно, возможность проверить предоставленные материалы на логику изложения, полноту обработанного базового материала, поиск магистрантами дополнительного материала, а также анализ преподавателем возможных ошибок и подготовку полной консультации по заданной теме. Соответственно, студенты также имеют возможность заранее подготовиться к занятиям.

Предварительная подготовка также дает возможность проверить наличие навыка тайм-менеджмента у обучающихся. В случае дефицита этого навыка у них есть возможность его обрести или еще больше закрепить.

Использование проектного метода обучения в сочетании с тренинговыми методами и методами, приближенными к реальным, выявил слабые и сильные стороны в преподавании дисциплины и подготовки самих студентов.

Во-первых, среди самых слабых навыков у магистрантов можно назвать недостаток, а иногда и полное отсутствие навыков чтения сложных научных текстов, академического и делового письма, командной работы; межличностных коммуникаций, конструктивной обратной связи и поиска достоверной [научной] информации.

Во-вторых, приятно подчеркнуть, что у магистрантов были явно проявлены сильные навыки по следующим пунктам: презентационные навыки, навыки убеждения, умение слушать и слышать других людей, обработки информации и высокой скорости обучения.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Самым большим недостатком курса было отсутствие возможности дополнительной сертификации магистрантов как профессиональных медиаторов с выдачей официального документа с печатью КазНУ и реестра медиаторов на официальном сайте нашего университета.

К преимуществам курса относится правильно выбранная методика преподавания и сочетание вышеперечисленных методов обучения, а также наличие специальной профессиональной подготовки у автора курса.

Большим инсайтом для самих обучающихся стало понимание того, что в самом начале курса я им говорила: «Как опытный и старший по возрасту человек могу дать больше, чем вы сможете переработать для себя, но не буду торопить события, потому что любая работа на опережение может иметь негативный результат по нескольким причинам:

(1) то, что нормально для одного, может быть ненормальным для другого;

(2) моя точка зрения – это лишь моя точка зрения, для педагога важно понять точку зрения студента;

(3) я не только обучаю вас, но и сама многому учусь у вас».

Желание автора подготовить учебник по медиации пока ограничивается тем, что курс является не базовой дисциплиной, несмотря на его большой объем (9 кредитов), поэтому этот материал не будет востребован в КазНУ и в других университетах страны. В качестве пожелания предлагаю повысить статус этого курса ввиду большого дефицита профессиональных конфликтологов и медиаторов на рынке труда Казахстана. Наши выпускники – уникальный «товар» на рынке трудовых ресурсов, которых можно будет стопроцентно трудоустроить по итогам обучения.

Трудоустройство выпускников университета – это также один из важнейших критериев улучшения положения вуза в рейтинге университетов, включая престижные международные рейтинги авторитетных агентств. Использование интерактивных методов преподавания является нашим личным вкладом в подготовку специалистов высокого международного уровня и повышению статуса и престижа отечественного образования.

Список использованных источников:

1. Закон Республики Казахстан от 28 января 2011 года № 401-IV «О медиации» // Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1100000401> (дата обращения 22.01.2024).

2. Реестр профессиональных медиаторов Центра медиации и права «Парасат». // Режим доступа: <https://mediationparasat.kz/reestr-mediatorov/ismuhanova-gulnara.html> (дата обращения 22.01.2024).

3. Исмуханова Г. Г. «Современные промышленные конфликты и их отражение в теории Р. Дарендорфа (на материалах Республики Казахстан)»: автореф. дис. кан. наук. – Алматы: 1996. – 155 с. // Режим доступа: https://www.nauka.kz/page.php?page_id=107&lang=1&new&day_from=1&day_to=1&month_from=1&month_to=12&year_to=2020&page=140 (дата обращения 22.01.2024).

4. Валиева А. С. PBL (project based learning) на уроках русского языка и литературы (из опыта работы). //Материалы научно-практической конференции к 180-летию Ы. Алтынсарина «Просветительские идеи Ы. Алтынсарина: истоки, развитие, современность». Костанай, 2021. – с. 144-147. Режим доступа: https://repo.kspi.kz/bitstream/handle/123456789/5459/Mezhdunarodnaya-nauch-prakt-konf-k-180-letiyu-Ibraya-Altynsarina_144-147.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата обращения 22.01.2024).



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

5. <https://www.valamis.com/hub/on-the-job-training#:~:text=with%20best%20practices-What%20is%20on%2Dthe%2Djob%20training%3F,%2C%20simulated%2C%20or%20training%20environment> (дата обращения 22.01.2024).

6. О профессоре Дейле его «конусе опыта» и «пирамиде обучения», предложенной его последователями. Режим доступа: <https://galinatrening.ru/edgar-dail-piramida-opyta/> (дата обращения 22.01.2024).

7. «Пирамида Дейла»: правда ли, что обучение на практике лучше любой теории? Режим доступа: <https://skillbox.ru/media/education/piramida-deyla-pravda-li-chto-obuchenie-na-praktike-luchshe-lyuboy-teorii/> (дата обращения 22.01.2024).

8. Использование средств сервера дистанционного обучения «Moodle» для управления проектным обучением. Режим доступа: https://elibrary.ru/download/elibrary_22635245_18996102.pdf (дата обращения 22.01.2024).

Кабакова М.П., к.психол.н., профессор,
Мынбаева А.К., д.пед.н., профессор,
кафедра Общей и прикладной психологии,
Факультет Философии и политологии,
КазНУ имени аль-Фараби (г.Алматы)

**АНАЛИЗ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОГРАММ ПО «ПСИХОЛОГИИ»
НАПРАВЛЕНИЯ ПОДГОТОВКИ «СОЦИАЛЬНЫЕ НАУКИ»**

Аннотация: В статье представлен анализ количества и наименований образовательных программ ГОП В041, М066, D066 «Психология» направления подготовки «Социальные науки», включенных в Реестр ОП. Также представлены сведения о новых ОП вузов РК для включения в Реестр, приводится контингент обучающихся по ОП «Психология».

Ключевые слова: образовательные программы, ГОП Психология, УМО РУМС, Реестр ОП.

В Казахстане ведется подготовка психологических кадров во многих государственных и частных вузах страны. Однако за годы Независимости страны был слабо представлен обзор и анализ подготовки кадров по данному направлению. На основании работы подсекции УМО РУМС на базе КазНУ им. аль-Фараби по ОП «Психология» было проведено обобщение и систематизация данных об образовательных программах вузов Казахстана.

В состав подсекции УМО РУМС на базе КазНУ им. аль-Фараби по ОП «Психология» входит 15 вузов страны, в которых осуществляется подготовка специалистов психологов на 3-х уровнях высшего и послевузовского образования: бакалавриата, магистратуры и докторантуры (таблица 1).

Таблица 1 – Вузы УМО РУМС на базе КазНУ по ОП «Психология»

№ п/п	Наименование ВУЗа	Наименование ОП в бакалавриате	Наименование ОП в магистратуре	Наименование ОП в бакалавриате
1.	НАО «Казахский национальный университет им. аль-Фараби» (КазНУ им.аль-Фараби)	«6В03107 - Психология»	1) «7М03116 – Детская психология», 2) «7М03117 – Клиническая психология»,	«8D03107– Психология»



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

	Фараби)		3) «7M03118 – Личность и организационная психология», 4) «7M03125 – Психология» 5) «7M03122 - Спортивная психология»	
2.	Казахский национальный женский педагогический университет (КазНацЖенПУ)	1) «6B03102 - Психология» 2) «6B03103 - Клиническая психология»	«7M03102 – Психология»	-
3.	Университет Туран (Алматы)	«6B03103 – Психология»	1) «7M03102 – Психология» 2) «7M03108 – Клиническая психология»	«8D03101 – Психология»
4.	НАО "Университет имени Шакарима г. Семей"	«6B03102 – Психология»	7M03101 - Психология	-
5.	Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева (ЕНУ им.Л.Гумилева)	«6B03103 - Психология»	«7M03103 – Психология» «7M03110 - Кризисная психология»	ОП 8D03103-психология
6.	Казахский национальный педагогический университет имени Абая (КазНПУ им.Абая)	«6B03111 – Подготовка практического психолога»	1) «7M03118 - Психология здоровья с основами психотерапии» 2) «7M03116 – Психологическая диагностика и развитие способностей»	)«8D03117 - Клиническая и социальная психология»)8D03105 - Психология
7.	Актюбинский региональный университет имени К.Жубанова	«6B03101- Психология» «6B03102- Клиническая психология»	7M03101-Психология	-
8.	Карагандинский университет имени академика Е.А.Букетова	«6B03106- Психология»	7M03104 - Психология	8D01102- Психология образования
9.	Восточно-Казахстанский университет им. С. Аманжолова	) 6B03101 – Психология) 6B03105 - Клиническая психология	7M03101 - Психология	-
10.	НАО "Торайгыров университет" (Павлодарский государственный университет им. С. Торайгырова)	6B03130- Психология	7M03104 - Психология	-
11.	Таразский региональный университет имени М.Х. Дулати	6B03111 - Психология в социальной сфере	7M03111 - Психология в социальной сфере и профессиональной деятельности	-
12.	НАО «КРУ имени Ахмет Байтұрсынұлы» (Костанайский региональный университет)	6B03101 - Психология	-	-



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

13.	НАО «Кокшетауский университет им. Ш. Уалиханова»	6В03101 - Психология	-	-
14.	НАО Атырауский университет им.Х.Досмухамедова	6В03101 - Психология	-	-
15.	Южно-Казахстанский университет им. М.Ауэзова (ЮКУ)	6В03130- Психология 6В03131-Подготовка психологов консультантов в социальной сфере	-	-
Итого: 43 ОП		19	18	6

Анализ данных таблицы 1 показывает, что подготовка по действующим психологическим образовательным программам ведется в 15 вузах страны, преимущественно государственных по форме собственности (за исключением университета Туран г.Алматы); общее количество программ 43, из которых 19 ОП в бакалавриате, 18 ОП в магистратуре, 6 ОП в докторантуре.

При этом в 5-ти вузах – КазНУ им. аль-Фараби, ЕНУ им. Л.Н. Гумилева, Карагандинский университет имени академика Е.А. Букетова, КазНПУ имени Абая, Университет Туран (Алматы) подготовка ведется непрерывно на трех уровнях (бак, маг, док). Еще в 5 вузах подготовка ведется на уровнях бакалавриата и магистратуры - Восточно-Казахстанский университет им. С. Аманжолова; НАО "Торайгыров университет"; Таразский региональный университет имени М.Х.Дулати; Казахский национальный женский педагогический университет; НАО "Университет имени Шакарима г.Семей".

Интересный опыт имеется по разработке и реализации двудипломных ОП, например, «7М03122 - Спортивная психология» КазНУ им. аль-Фараби совместно с УрФУ им. Первого Президента России Б.Н.Ельцина (международного уровня); «6В03103 - Клиническая психология» КазНацЖенПУ совместно с КазНМУ им. С.Д.Асфендиярова (республиканского - межуниверситетского уровня).

Для включения в Реестр подготовлены **две новые ОП**: 1) ОП «6В11401 - Социальная психология» от Костанайского регионального университета имени А.Байтурсынова; 2) ОП «7М03113 - Клиническая психология» от Евразийского национального университета им. Л.Н.Гумилева.

Образовательные программы вузов разработаны с учетом запросов рынка труда, профессиональных стандартов [1], государственных стандартов [3-4], международных рекомендаций Болонского процесса, Дублинских дескрипторов; в сравнении с зарубежными образовательными программами.

Цели и задачи, результаты обучения (РО), базовые дисциплины (БД) и профилирующие дисциплины (ПД) действующих ОП отличаются по уровням подготовки, с учетом специфики вуза и наименования ОП, и формируемым профессиональным компетенциям.

Например, прослеживается преемственность целей и ожидаемых результатов бакалавриата – магистратуры – докторантуры ОП базового вуза. Цель ОП «6В03107 - Психология» в базовом вузе - обеспечить подготовку конкурентоспособных специалистов, способных синтезировать общие профессиональные и специализированные знания (в том числе и инновационные) в практику в области профессиональной психологической деятельности; осуществлять широкий спектр прикладной деятельности (психологической, консультативной, реабилитационной и др.) в сферах образования, бизнеса,



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

здравоохранения, услуг, в военных и специализированных организациях, центрах и службах; разрабатывать и внедрять индивидуальные и групповые коррекционно-развивающие, профилактические, консультативные, реабилитационные и тренинговые программы, основываясь на закономерностях онтогенетического психического развития человека и его социализации.

Цель ОП «7M03125 – Психология» - подготовка высококвалифицированных магистров психологов, обладающих научно-теоретическими знаниями и компетенциями, востребованных для работы в сферах образования, бизнеса, здравоохранения, военных и специализированных служб, способных заниматься научной, педагогической, управленческой и экспертной деятельностью с целью удовлетворения потребностей казахстанских и зарубежных высших учебных заведений, научно-исследовательских психологических центров, учреждений государственного и негосударственного профиля, министерств и ведомств, секторов индустрии, военных и силовых структур, основанных на применении психологических знаний в области сопровождения, оценки, отбора, управления, консультирования и развития личности. Цель ОП 8D03107 – Психология - обеспечить подготовку конкурентоспособных специалистов, обладающих достаточными знаниями, способных успешно осуществлять исследовательскую деятельность на международном уровне [2].

Места проведения практик:

- производственной практики являются психологические службы сферы образования, бизнеса, производства, здравоохранения, военных, политических и силовых структур (для бакалавров).

- педагогической практики являются высшие учебные заведения (для магистрантов, докторантов);

- исследовательской практики являются учреждения и организации выполнения диссертации: научные институты, исследовательские и психологические центры; организации, занимающиеся вопросами оказания психологических услуг (для магистрантов, докторантов).

В преподавании данной ОП используются современные образовательные методы и методики, среди которых: проектный метод, ролевые и деловые игры, кейс-стади, мозговой штурм, тренинговые занятия, коучинговые технологии, технология «Мировое кафе», интеллект-карта, виртуальные лаборатория, онлайн-куиз, проблемно-ориентированное обучение, метод инцидентов, методы Э. Боно, аналитические методы, сочетание индивидуальной и командной работы и мн. др. Работодатели ведут спецкурсы. В рамках академической мобильности студенты и магистранты выезжают в лучшие университеты Европы, России и др. Приводим контингент обучающихся согласно данным вузов (таблица 2).

Таблица 2 - Контингент обучающихся по ОП «Психология»

ВУЗ	Уч. годы	Бакалавриат			Магистратура			Докторантура		
		р/о	к/о	заочно-дист	р/о	к/о	англ	р/о	к/о	англ
КазНУ им. аль-Фараби	2023-2024	133	129	2	41	19	* (из них, 2 студента обучаются по ОП Личность и	5	9	* (14 студентов докторантуры обучаются на



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

							орг. психол огия на англ языке)			англ. язык е)
ЕНУ им. Л.Н. Гумилева	2023-2024	108	130		32	6	5	10	16	
ВКУ им. С.Аманжолова	2023-2024	19	16		5					
	2022-2023	27	14		5					
	2021-2022	21	12							
	2020-2021	7	14							
КРУ им. А. Байтурсынова	2023-2024	168	53	9						
	2022-2023	141	43	22						
	2021-2022	136	44	23						
	2020-2021	108	32	23						
	2019-2020	63	28	22						
Университет Шакарима г.Семей	2023-2024	11	-							
	2022-2023	12	2							
	2021-2022	14	-							
	2020-2021	21	4							
	2019-2020	25	5							
Торайгыров Университет (ПГУ)	2023-2024	96	220		11	6	2			
	2022-2023	200	121		5	4	1			
	2021-2022	213	137		13	5	1			
	2020-2021	121	89		9	6	-			
	2019-2020	66	38		18	15	1			
Кокшетауский университет им. Ш.Уалиханова	2023-2024	33	19							
	2022-2023	19	17							
	2021-2022	21	9							
	2020-2021	33	16							
	2019-2020	32	7							
ЮКУ им. М.Ауэзова	2023-2024	15	72		7	16				
	2022-2023	18	60		2	15				
	2021-2022	24	72		1	2				
	2020-2021	18	58		-	9				
	2019-2020	-	7		-	14				
КазНПУ им. Абая	2023-2024	76	151		5	2				
	2022-2023	83	160		8	8				
	2021-2022	103	129		10	13		1	1	
	2020-2021	95	203		8	-		1	1	
	2019-2020	62	102		7	3		1	1	
КазНацЖенПУ	2023-2024	16	139			4				
	2022-2023	21	142			5				
	2021-2022	23	77			4				
	2020-2021	12	78			5				
	2019-2020	14	107			10				
Университет Туран Алматы	2023-2024	113	35		18		* обучение в магистратуре некоторых предме	2	5	* обучение в магистратуре некот



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

							тов ведетс я на англ. языке			орых пред мето в ведет ся на англ. язык е
	2022-2023	96	32		22	4		4		
	2021-2022	31	9		16			3	3	
	2020-2021				23			6		
	2019-2020				17			4		
		2668	2832	101	283	175				
КарУ им. Е.А. Букетова	2023-2024	142			6					
	2022-2023	130			5					
	2021-2022	89								
	2020-2021	122								
	2019-2020	101								
	ИТОГО:	6084		101	469		10	37	36	

Анализ таблицы 2 показывает, что ежегодно на грантовой и платной основе в 15 вузов поступает около 500 студентов бакалавриата, в среднем по 32 человека на вуз. В тройку лидеров по контингенту студентов бакалавриата входят Торайгыров университет, КазНУ и ЕНУ. То есть в системе психологического образования сложилась конкурентная среда по предоставлению образовательных услуг. Ежегодно в магистратуру по республике поступает 125 магистрантов, в среднем по 15 человек. Лидером по обучению магистрантов является КазНУ им.аль-Фараби. Ежегодно в докторантуру поступает 20 студентов, в среднем по 7 человек в вуз. Лидером является Университет Туран (г.Алматы).

В целом, проведен анализ ОП «Психология» вузов, входящих в РУМС на базе КазНУ, преимущественно государственного сектора. При этом не учтены большинство частных ВУЗов страны, готовящих специалистов психологов, не известен уровень и качество их подготовки, обеспеченность ОП высококвалифицированными кадрами – учеными-психологами и психологами-практиками.

Предложения по развитию психологического образования и науки (для МНВО РК):

1. Для аккумуляции научного и образовательного потенциала по Психологии рекомендуем создание и открытие научно-исследовательского института психологической направленности с привлечением ведущих ученых-психологов Казахстана, который бы занимался организацией фундаментальных и прикладных исследований по психическому благополучию населения РК, в том числе детей и молодежи; координацией научных исследований по психологии на уровне Республики; аналитикой психологического образования, деятельности психологических служб школ и вузов, медицинского, ЧС направлений и др.; научным сопровождением деятельности психологических служб Республики.

2. Для получения целостной картины в области подготовки специалистов-психологов за 33 года независимости Казахстана рекомендуем создать в структуре НИИ психологического направления центр (департамент) по статистике и планированию развития психологического образования, поскольку нет точных данных о количестве выпускников по вузам, которые продолжают работать в профессии и ушедших из сферы профессиональной деятельности (с выявлением причин ухода из профессии), для



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

планирования ежегодных потребностей в государственных грантах бакалавриата, магистратуры, докторантуры.

3. Для повышения качества психологического образования просим выделить средства из МНВО РК и/или открытие программы финансирования на тендерной основе для приобретения современного оборудования по психологической диагностике для спецкабинетов и лабораторий, а также тренинговых залов, поскольку оно дорогостоящее, и университеты, гранты не способны покрыть расходы.

4. Для улучшения книгообеспеченности психологического образования объявить конкурс на издание и перевод лучшей научно-психологической литературы мира.

5. Для повышения качества трудоустройства выпускников провести анализ спроса рынка труда, потребности и востребованности специалистов психологов в разных сферах деятельности, на основе которого целенаправленно готовить для конкретных учреждений и организаций, компаний и корпораций. При этом необходимо рассмотреть вопрос о целевом направлении от организаций и учреждений, компаний, с оплатой за обучение студентов за счёт средств направляющей стороны с последующим трудоустройством. Тем самым вопрос трудоустройства выпускников психологов будет эффективно решен.

6. Рекомендуем увеличить количество грантов от МНВО РК, а также возможности выделения грантов для абитуриентов и студентов ОП «Психология» от Министерств Вооруженных сил РК, МЧС РК, МВД РК, Труда и социальной защиты населения РК.

7. Предлагаем, записанные МООС по «Психологии» и «Психологии управления» в национальных вузах страны, распространить в региональные вузы централизованно, т.к. многие региональные вузы испытывают трудности с обеспечением дисциплины «Психология управления» в магистратуре из-за нехватки ученых-психологов и высококвалифицированных специалистов в этих вузах (предложение от ЕНУ им. Л.Гумилева).

8. Для получения целостной картины актуального состояния психологического образования в РК необходимо провести мониторинг всех вузов страны, включая частные, осуществляющих подготовку специалистов психологов, и анализ содержания их ОП по «Психологии» силами экспертов и через Реестр ОП, поскольку это трудоемкая работа, требующая дополнительных временных и финансовых ресурсов.

9. На основании мониторинга вузов, в том числе частных, осуществляющих подготовку специалистов психологов, рассмотреть возможность включения их в состав УМО РУМС при КазНУ им. аль-Фараби с целью централизованной координации.

Список использованных источников:

1. Профессиональный стандарт РК «Психологическая и социальная работа». – Астана, 2019. Эл.ресурс <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V1900018764> Дата доступа: 17.01.2024
2. ОП «Психология» //Эл.ресурс <https://welcome.kaznu.kz/ru/> Дата доступа: 17.01.2024
3. Государственный общеобязательный стандарт высшего образования // Эл.ресурс <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2200028916> Дата доступа 17.01.2024
4. Государственный общеобязательный стандарт послевузовского образования// Эл.ресурс <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2200028916> Дата доступа 17.01.2024



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

К.К. Қамзин, фил.ғ.д., профессор,
Баспасөз және электронды БАҚ кафедрасы,
Журналистика факультеті,
әл-Фараби атындағы ҚазҰУ (Алматы қ.)

ЖУРНАЛИСТИКА КОНВЕРГЕНЦИЯСЫНЫҢ ҒЫЛЫМИ-ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҮДЕРІСІН МОДЕЛЬДЕУ ӘДІСТЕРІ

Аңдатпа: Мақала авторы заманалы конвергенцияның тарихи даму логикасына баса назар аударады, Конвергенциялық үрдіс-процестің қамту аумағы тек масс медиа алаңымен шектелмейтінін аңғарта отырып, оның тынысы универсумдық, полифониялық, ноосфералық сипат алатынына тоқталады. Ұлттық журналистикатану ғылымында, білім беру әдістемесінде конвергенция қадамын белгілі бір дәрежеде үлгілеу-модельдеу жүйесін ұсынады. Соның арқасында бакалавриат, магистратура студенттерінің алдынан жаңа ғылыми жобаның жол картасы шығады, жас зерттеушілер аталмыш әдістемелік пайымды ілгерілете келе, өздерінің ғылыми-шығармашылық деңгейін арттыра түсуге мүмкіндік алады.

Тірек сөздер: Конвергенция үдерісінің тарихилығы, журналистикатану өрісі, жаңа әдістемелік жүйе, полифонизм, ноосфера құбылысы, конвергенцияның үлгі-модельдері.

Ғылыми зерделеуде, білім беру үдеріс-процесінде сыналған немесе соны әдіс-тәсілдің ролі ерекше екені Шығыс оқымыстыларына ежелден мәлім. Мәселен, Екінші Ұстаз Әбу Нәсір әл-Фараби осы ретте мындай пікірін өзінен кейінгілерге мұра етіп қалдырған-ды: «Сфера философии вращается вокруг вопросов «откуда?» и «каким образом?». Ведь даже утверждают, что если устранить «откуда?» и «каким образом?», то многие науки и философия становятся бесполезными» [1]. Демек, ғылыми зерттеу университеттеріндегі оқыту бағдарламалары тарихи және келешектік мүдделерге сай болуға тиіс, сонымен қабат білім беру үдерісі осы негізгі сауалдарға сауатты да нақты жауап беруден басталғаны жөн.

Ендеше, қазіргі журналистикатану өрісінде төмендегідей ғылыми, оқу-үдерістік және ұйымдастырушылық мәселелер күн тәртібінен ешқашан түспеуі керек. Ең алдымен, бүкіл ғылыми-өндірістік және білім беру процесі оқытушының зияткерлік әлеуетіне жүгінгені абзал. Екіншісі, оқытушы тұлғасына, оның беделіне деген сенім жұқармауы, аласармауы тиіс [2]. Үшіншісі, студенттер корпусын тәрбиелеудегі әдістемелік ұйғарымдар заман жағдайында қарай дер кезінде өзеріп отырғаны ләзім. Сонда ғана теория мен практиканың арасы үзілмейді, оқытушы мен студенттер арасындағы ғылыми-танымдық, этикалық, эстетикалық байланыс ілгерілей түседі [3].



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби



1-сурет - Зерттеу және білім беру әдістері

Классикалық журналистика, заманалы масс медианың сүйеніші, азығы өмір шындығы, нақдүние. Журналистика ғылымы да тіршілік үдерісіне, процесіне қарайлайды. Сол үдерісті өз қолында бар тәсілдермен, құралдармен зерттеуге, зерделеуге, саралауға, сраптауға ұмтылады. Демек, сіздер конвергенттік журналистика пәнімен бетпе-бет келгенде ақпарат құралдарының бәріне жіті назар аударуларыңыз керек [4]. Мысал, дерек, факті форматында. Дәстүрлі басылымдар, радио мен телевизия, интернет. Теориялық әдебиеттер өз алдына. Презентация. Зертханалық сабақта міндетті. Инфографика түрінде. Магистранттың өзіндік ойы, айрықша пікірі жоғары бағаланады.

Конвергенция ұғымында, біздіңше, пәлендей принципті жаңалық жоқ. Тарихи ұғым. Экономикалық, саяси, әлеуметтік, ғылыми, мәдени жағынан да. Әрине, технология, әдіс өзгеріп тұрады [5]. Оның басты принципі – бес саусақтың бірігіуі, жұмылуы.



2-сурет - 1.Бас бармақ 2. Сұқ саусақ 3. Ортан қол 4. Аты жоқ саусақ 5. Шынашақ

Заманалы журналистика конвергенциясының Батыстық платформасын [6] ежелгі «Бес саусақ бірдей емес» идеясынан да туындатып алып кетуге болады. Осы суреттен біз қазіргі масс медиа образын анық көре аламыз. Бір жағынан ұлттық санаға жақын, екінші жағынан ақпараттық технологиялар конвергенциясындағы үдерісті тиісінше бейнелейді (модельдейді). Санамалап айтар болсақ: 1. Туындыгерлік идея (тақырыпқа шолу). 2.

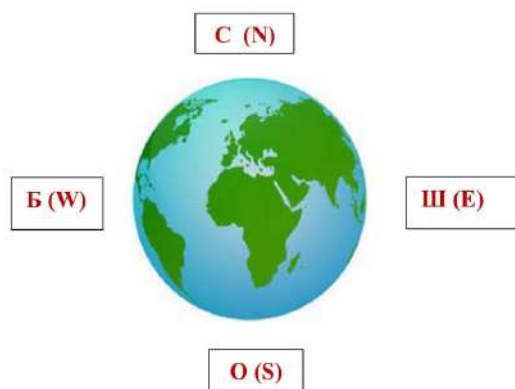


Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Зерттеу нысаны (бағыты). 3. Инновациялық технологиялар. 4. Әлі жеріне жеткізіле қоймаған тақырыптар. 5. Қорытынды шығару.

Классикалық журналистиканың, заманалы медиа саласының негізгі, стратегиялық мақсаты – сапалы контент дайындау. Біз магистранттарға сапалы, үлгілі, ерекше контент – біздің негізгі бұйым, өтімді тауар дейміз. Яғни, сапа талабы – табаны таймайтын іргетас. Демек, матрица орнықты, тұрақты. Константа. Контент ғимараты соның үстіне тұрғызылады.

Қалай дайындау керек, қандай әдістерді пайдалану керек? - деген сауалдарды журналистер қосыны өздеріне күн сайын, сағат сайын, минут сайын қойып келеді. Адам баласы өзіне қажетті құрал-жабдықты үнемі жетілдірумен келеді. Оның даму жолын археологтар тас дәуіріне бастап, қолмен қойғандай, сол дәуір адамдарымен бірге өмір сүргендей баяндап береді. Олардың уәждері негізінен илануға тұрарлық.



3-сурет - Ғылым мен білімді ғаламдық әртараптандыру

Енді бүгінгі таңдағы масс медиа трансформациясына байыптай қарасак, журналистика бойындағы-бітіміндегі конвергенция үдерісі қазақтың «төрт құбыласы сай» концептінің ізін ала жүретінін анық аңғарамыз. Магистранттарды жұмылдыра отыра біз бұл тұжырымды әрі қарай тарата түсеміз, конвергенция органикасының арғы тегінде әр ұлттың өзіндік автономиялық түсінік-пайымы, философиялық ой қорытуы, құбылысты үлгілеу-модельдеуі жатыр деген жөн-жобаға келіп тірелеміз. Ұлтымыздың осындай әрі қысқа, әрі нұсқа түйіндеулерін ендігі жерде сығымдалған теориялық байламдар ретінде қабылдауға болатынын болашақ жас ғалымдар ұғына түседі. Оның үстіне әр елдің саяси-экономикалық, мәдени-ақпараттық, технологиялық интеграциясы іргетасына теңдік, әділеттілік, адамгерлік принциптері қалануы тиіс, тек сонда ғана, шар тараптың мүддесі түгел ескерілген кезде ғана әлемдегі тіршілік баянды болмақ деген тезис алға тартылады. Яғни конвергенция дүниетанымын мақұлдаушылардың позициясы көздеген мақсаты қапысыз жасампаздық, барынша сындарлық, әманда салауаттылық болған жағдайда ғана баянды болмақ.

Біз магистранттарға дәріс оқыған кезде көкейімізде адамның, адамзат баласының өркендеуі, дамуы тұрады. Қоғамның белгілі бір эволюциялық сатыдан өтетінін айтамыз. «Онда оны қоршан дүние, ғарыш, ғалам баяғы өзгеріссіз қалпында қала ма?» - деген проблемалық сауал тастаймыз. Меніңше де, студенттер пікірінше де, олар да трансформацияланады, белгілі бір жағдайға бейімделеді деп топшылауға болады. Болжам айтуға хақымыз бар. Тек болжам ғана. Ғаламдық сана эволюциясы дегеніміз, міне, осы. Бұл бір жағынан туындыгерлік, шығармашылық.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Әлбетте, дәріс, зертханалық сабақтарда біз міндетті түрде шығармашылық, туындыгерлік эволюция туралы сөз қозғаймыз. Оның құрылымына тоқталамыз. Алғашқысы – тек түйсік (интуиция) арқылы танылатын ұзақтық, осы ұзақтықтың әртүрлі аспектілерін модельдеуге болады. Атап айтқанда, **материя, сана, жад, рух**. Бұлар универсумды құрайды. Ал универсум шығармашылық сана өрісінде өмір сүреді, «тіршілікке құштарлық», өмір сүруге ынтазалық сияқты ішкі дүниеге сай еркін дамиды. Бұл пассионарлық құбылысты еске салады.

Біз әлгінде сөз еткен универсум, полифония, ноосфера атты шетсіз-шексіз кеңістікте ойын өрнегін көрсетеді. Ежелгі де, кешегі де, дәл бүгінгі де конвергенция құбылысы әмбебаптықты, күш-қуатты молынан жұмсауды құптайтынын студенттер қауымы жақсы түсінеді. Сондықтан біз оларға оқиғаны, құбылысты үлгілеуге, жүйелеуге үйретеміз. Өткен шақ пен келер шақтың ажырамас байланысын байқатамыз. Ал, журналистиканың өз іші конвергенция зертханасы іспеттес, бір-бірімен байланысып, бір-бірімен араласып жатыр. Оған төмендегі сурет дәлел.



4-сурет - Журналистика полифониясы

Музыкадағы полифонияның, әрине, жөні бөлек. Магистранттардың назарын біз бір жанынан көркем прозадағы полифонизм, автор мен кейіпкер позициясының тепе-теңдігі



туралы М.М. Бахтиннің пікіріне қарата келе, екінші тұсынан журналистика контенттеріндегі, деректі проза дискурсындағы полифонизмге баса көңіл бөлгіземіз. Сонымен бірге конвергенция атты дүниетанымның ноосфера ұғымымен тығыз табысып жатқаны және аян. Бұл арада біз, әрине, ердегі грек философы Платоннан бастап, Эдуард Леруа, Пьер Тейяр де Шарден, Владимир Иванович Вернадскийдің еңбектеріне сілтеме жасаймыз. Сана, зерде конвергенциясына технологиялық, ақпараттық-мәдени конвергенцияның ықпал-әсеріне тоқталамыз. Осы ретте В.И. Вернадскийдің ілімін жүйелеген профессор Ф.Т. Яншинаның еңбегін жан-жақты таразылаймыз. Енді кестеге сөз берейік. 1. Адам бүкіл планетаны мекен етеді. 2. Жер бетіндегі мемлекеттер арасындағы байланыс, оның ішінде саяси байланыс күшейеді. 3. Әр ел арасындағы байланыс және алмасу құралдары шұғыл өзгереді. 4. Биосферада өтіп жатқан басқа геологиялық үдерістерден адамның геологиялық ролі басым түседі. 5. Биосфера шекарасын кеңейеді және Ғарышқа шығу жеделдейді. 6. Жаңа энергия көздері ашылады. 7. Барлық нәсіл мен діни ұстанымдағы адамдар теңдікке жетеді. 8. Халық бұқарасының ішкі саясат мәселесін шешудегі ролі арта түседі. 9. Ғылыми ой мен ғылыми ізденіс діни, философиялық және саяси құрылымдар қыспағынан азат болады, қоғамдық һәм мемлекеттік құрылым еркін ғылыми ойға лайықты жағдай жасайды. 10. Асқа жарымауға, аштыққа, қайыршылыққа жол бермеудің нақты мүмкіндігі жасалады және ауру-сырқаудың ықпалы бәсеңдейді. 11. Сан жағынан өсіп отырған халықтың материалдық, эстетикалық және рухани қажеттіліктерін өтеуге жарайтындай мақсатта Жердің бастапқы табиғаты байыппен өзгертіледі. 12. Адамзат өмірінен соғыс аластатылады.

Айта кету керек, Вернадский-Яншина тұжырымдамасы планетарлық конвергенция жүйесін адамзат өмір сүруінің әділдікті көкसेген жол картасы деп бағалауға әбден болады.

Журналистикадағы конвергенция мәселелері бойынша силлабус жасағанда, практикалық сабақ өткізгенде, магистранттардың өзіндік жұмысын қабылдағанда, біз жоғарыда аталған универсум, полифонизм принциптеріне жүгінеміз, конвергенциялық үдерісті ноосфералық дүниетаным ретінде қарастарамыз.

Пайдаланылған деректер тізімі:

1. аль-Фараби, А. Об общности взглядов двух философов – божественного Платона и Аристотеля. – Добродетельный город. Философские трактаты. Собрание сочинений в четырех книгах. Том первый. – Алматы: Международный клуб Абая, 2014. С.62.
2. Бакулев Г.П. Конвергенция медиа и журналистика. - М.: ИПК, 2002. С.15.
3. Tárcea, L., & Marinho, S. P. P. (2008). Challenges and new ways of teaching journalism in times of media convergence. *Brazilian journalism research*, 4(2), 29-53.
4. Баранова Е.А. Конвергентная журналистика. Теория и практика. – М.: Юрайт, 2019.
5. Журналистика и конвергенция: почему и как традиционные СМИ превращаются в мультимедийные / под ред. А. Г. Качкаевой. - М., 2010.
6. Уразова С.Л. Конвергентная журналистика в цифровой медиасреде: методическое пособие. - М.: ИПК, 2010.



С.М.Каупенбаева, PhD докторы, аға оқытушы,
М.Б.Аликбаева, филос.ғ.к., аға оқытушы,
Дінтану және мәдениеттану кафедрасы,
Философия және саясаттану факультеті,
әл-Фараби атындағы ҚазҰҰ (Алматы қ.)

МӘДЕНИЕТТАНУЛЫҚ ПӘНДЕРДІ ОҚЫТУДА ЖОБА ӘДІСІН ҚОЛДАНУДЫҢ АРТЫҚШЫЛЫҚТАРЫ

Аңдатпа: Мақалада жоғары оқу орындары студенттерінің кәсіби құзыреттерін қалыптастыру мақсатында жоба әдісі мен оның мәдениеттанулық пәндерді оқыту мысалындағы тиімділігі қарастырылады. Студенттерде жалпы мәдени және кәсіби құзыреттерді қалыптастыру мақсатында «Мәдениеттану» мамандығының білім алушыларына мәдениеттанулық пәндерді оқытуда жоба әдісін пайдалану мүмкіндіктері мен орындылығы айқындалады және нақты мысал ретінде сабақта қолданылған жоба ұсынылады. Сонымен қатар студенттердің өзіндік жұмысын ұйымдастыруда жоба әдісінің рөлі нақтыланады.

Тірек сөздер: жоба әдісі, кәсіби құзыреттер, студенттердің өзіндік жұмысы, мәдениеттанулық пәндер, ізденушілік, зерттеушілік, шығармашылық дағдылар.

Мемлекет пен қоғамның дамуына ықпал ететін маңызды факторлардың бірі білім беру саласының даму деңгейі. Қазіргі заманғы әлемдік тәжірибе мемлекеттің әлеуметтік-экономикалық саясатына сәйкес келетін және тиісінше білім беруді дамыту қажеттіліктеріне жауап беретін жағдайда ғана қоғамдағы саяси, экономикалық және әлеуметтік сипаттағы проблемаларды тиімді шешу мүмкін екенін көрсетеді. Еліміз өзінің зияткерлік және материалдық әлеуетін жаңғыртуға қабілетті тұлғаларды даярлауы тиіс. Сондықтан да жоғары мектептердің алдына өз бетінше ойлай білетін, нақты туындаған проблемаларды көре білетін және оларды тиісінше шеше алатын студенттер даярлап шығару міндетін қояды. Оқу процесінде жобалық іс-әрекет пен оқытудағы жобалық әдістер осы сұраныстармен үндеседі.

Жоба әдісі - бұл оқу процесін дараландыруға мүмкіндік беретін, білім алушыларға өз қызметін жоспарлауда, ұйымдастыруда және бақылауда дербестік беретін кешенді оқыту әдісі. Осы әдісті іске асыруда студенттер ақпараттық базаны дербес құруды, фактілерді жинауды және оларды талдауды, қорытындыларды тұжырымдауды үйренеді және бұл дербес талдау жұмыстарының дағдылары болашақ маман-зерттеушінің құзыреттілігінің негізін құрайды. Е.С. Полат жоба әдісін «туындаған проблемалық жағдайды шешуде педагогтар мен білім алушылардың бірлескен қызметі процесінде оқушылардың зияткерлік және адамгершілік даму тәсілі» ретінде қарастырады [1, 255 б.]. Сондықтан, оқытушының жобаны ұйымдастырушы ретіндегі нұсқауларын басшылыққа ала отырып, студенттер алынған тапсырмаға шығармашылық тұрғыдан қарауды және бұл ретте жобаның белгіленген мақсатынан ауытқымауды үйренеді.

Жоғары мектепте білім алушылардың аталған дағдыларын қалыптастыратын тәсілдердің бірі оқу жобасы болып табылады. Әдіс алғаш рет XIX ғасырдың екінші жартысында АҚШ-тың ауыл шаруашылығы мектептерінде пайда болды. Ол сондай-ақ проблемалық әдіс деп аталды және американдық философ-педагог Джон Дьюи мен оның шәкірті В.Х. Килпатрик әзірлеген гуманистік бағыттағы идеялармен байланысты болды. Олар білім алушының мақсатты қызметі арқылы оқуды белсенді негізде құруды ұсынды. Білім алушылар алған білімдерін өздеріне нақты өмірде және кәсіби қызметте қажет



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

болатын жеке қызығушылықтары ретінде сезінулері қажет деп саналды. Ол үшін білім алушылардың зерттелетін саладағы барлық білімдерін жандандырып, проблеманы шешуге көмектесетін жетіспейтін жаңа білімдерді табуы тиіс проблеманы белгілеу қажет болды.

Ресейдің оқыту тәжірибесінде бұл әдіс 1905 жылы орыс педагогы С.Т. Шацкийдің басшылығымен бірқатар қызметкерлердің шағын тобымен (профессор Б. В. Игнатъев, М. В. Крупенина, В. Н. Шульгин) жүзеге асырылды. Бұл әдісті жақтаушылар оқуды білім алушылардың іс-әрекетімен байланысты жүзеге асырылатын оқу мектебіне айналдырудың жалғыз құралы деп жариялаған. Совет педагогикасына Джон Дьюидің идеяларын таратқан А.С.Макаренко болды. Алайда жаппай осы әдіс енгізілгеннен кейін басқа әдістердің назардан тыс қалуына байланысты, сонымен қатар бұл әдісті қолдану ерекшеліктерін жеткілікті дәрежеде меңгерген педагогтардың болмауына байланысты студенттердің терең теориялық білімдерін қалыптастыруға ықпал етпейді деп танылып, 1931 жылы бұл әдіс Совет педагогикасында қолданыстан алынып тасталды. Сөйтіп, тек 1980-ші жылдардан бастап жоба әдісі оқу процесінде қайтадан қолданыла бастады. АҚШ, Ұлыбритания, Бельгия, Израиль, Финляндия, Германия, Италия, Бразилия, Нидерланды және басқа да көптеген елдерде бұл әдіс белсенді және табысты қолданылады [2].

Мақаланың мақсаты әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, философия және саясаттану факультетінің дінтану және мәдениеттану кафедрасы даярлап шығаратын «Мәдениеттану» мамандығының студенттері мен магистранттарының дайындаған оқу жобасының мысалында өз тәжірибемізбен бөлісу болып табылады. Мақала аясында біз мәдениеттанулық пәндерді оқытуда қолданған нақты жобаны, оның мазмұнын және өнімі туралы деректер келтіреміз. Сонымен қатар оқу жобасы аясында білім алушылардың шығармашылық дербестігін, жауапкершілігін, өз қызметін жоспарлау және шешім қабылдау қабілеттерін қалыптастыру тұрғысынан жобалық қызметтің бірегейлігіне назар аударатын боламыз.

Қазіргі заманғы білім берудің міндеттері мәдениет тұрғысынан студенттердің кәсіби құзыреттілігін қалыптастырумен тығыз байланысты. Халықаралық білім беру стандартын қамтамасыз ету үшін мәдениеттану пәндерін оқытудың мазмұнына және әдістемесіне өзгерістер мен жаңашылдықтар енгізу қажет. Қазіргі жағдайда халықаралық кәсіби және мәдени байланыстарды жолға қоя алатын, мәдени кеңістікте болып жатқан мәселелердің шешу жолдарын көрсете алатын, сондай-ақ мәдени және әлеуметтік толеранттылықтың жоғары деңгейіне ие жаһандық ойлау қабілеті бар мамандарды даярлау мәдениеттанулық пәндерді оқытатын педагогтардың құзыретінде. Білім алушылардың жоғары кәсіби даярлығын қамтамасыз етуде және мәдениеттану аясында туындаған проблемаларды шешуде жоба әдісін қолданудың маңызы зор. Мәдениеттанулық пәндерді оқытуда оқытудың интерактивті технологияларын қолдана отырып, студенттердің оқу материалын жоғары деңгейде игеріп қана қоймай, олардың шығармашылық дамуы мен дербес белсенділігін де қамтамасыз етуге болады [3].

Қазіргі әлемде қоғамды ақпараттандыру және ғылыми, экономикалық және мәдени байланыстарды кеңейтуге байланысты процестер білім берудің алдына жаңа міндеттер қойып отыр. Осы міндетті жүзеге асыру үшін қазіргі заманғы оқытудың технологиялары мен әдістемелерін жетілдіру қажет. Оқу жобасы белгіленген мақсаттарға қол жеткізуге мүмкіндік беретін оқытудың тиімді әдістерінің бірі болып табылады. Әдіс өзінің қолданылу формасымен ерекшеленеді. Жобамен жұмысты ұйымдастыра отырып, мынадай шарттарды сақтау маңызды. Біріншіден, студенттерге ұсынылатын проблема оқушыларды сабақтас білім салалары мен әртүрлі ақпарат көздерінен фактілерді тартуға



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

бағыттайтындай тұжырымдалуы тиіс. Студенттерді анықтамалық әдебиетті пайдалануға, кестелерді, энциклопедияларды, түпнұсқа материалдарды пайдалануға үйретуі қажет.

Осылайша, жоба әдісін сыни ойлауды қалыптастырудағы оңай емес, бірақ тиімді кезең деп санауға болады. Екіншіден, жоба басқа да проблемалық әдістермен салыстырғанда белгілі бір ізденушілік, зерттеушілік, шығармашылық қызметті қажет етеді, студенттер қойылған проблеманы шешіп қана қоймай, нақты өнім жасауымен ерекшеленеді [4]. Жоба әдісі бойынша берілген тапсырмаларды орындау ұзақ уақытты алады, яғни дәріс немесе семинар кезінде орындап аяқтау мүмкіндігі жоқ. Сондықтан да бұл әдісті көп жағдайда студенттердің өздік жұмысын орындау кезінде қолданған ыңғайлы және ұтымды болады.

Жоғары мектептің оқу процесінде студенттердің өз бетінше жұмыс істеуін ұйымдастыру қазіргі заманғы білім беру процесіндегі негізгі мәселелердің бірі болып табылады. Бұл оқу пәндерін игеру кезіндегі өз бетінше жұмыстың үлесін ұлғайтумен ғана емес, ең алдымен білім алушы алған білімін жеке адамның өмірлік стратегиясын құруда және маңызды проблемаларды шешуде қолдануға байланысты. Мұндай оқу жеке тұлғаның болмысының құрамдас бөлігі ғана емес, елдің немесе қоғамның игілігіне айнала отырып студенттердің кәсіби құзыреттіліктерін дамытуға ықпал етеді [5].

Оқу үдерісінде қолданылатын оқу жобалары мазмұнына, пәндік сипатына, орындалу мерзіміне және орындаушылар санына қарай бірнеше түрге бөлінеді 1-кесте.

1-кесте - Оқу жобасының түрлері және сипаттамалары

Рет №	Жобаның түрлері	
1.	Мазмұнына қарай	Зерттеушілік - теориялық немесе практикалық маңызы бар, ғылыми жаңалығы бар білімді алу болып табылады. Оқу үрдісіндегі зерттеушілік жоба кез-келген пән бойынша жүргізілетін және дұрыс құрылған құрылым бар зерттеулерден тұрады Ақпараттық - теориялық немесе практикалық маңызы бар, ғылыми жаңалығы бар білімді алу болып табылады. Оқу үрдісіндегі зерттеушілік жоба кез-келген пән бойынша жүргізілетін және дұрыс құрылған құрылым бар зерттеулерден тұрады Материалдық - кез-келген материалдық зат (заттар, құралдар, оқу-көрнекі құралы және т.б) өндіруге бағытталған Шығармашылықтық - белгілі бір қатаң құрылымы жоқ, еркін құрылыммен жасалған жоба. Мұндай жобалардың нәтижесі киім үлгісі, газет, бейнефильм, сценарий және т.с.с. болуы мүмкін Практикалық-бағдарлы - дұрыс құрылған белгілі бір құрылымы бар, қатысушылардың әлеуметтік көзқарастары мен проблемаларына бағытталған және жоба аясында міндетті түрде практикалық іс әрекеттер орындалатын жоба түрі Кешенді - жобаның бұл түрі жоба түрлерінің бірнешеуінің бірігіп келуі арқылы жүзеге асырылады
2.	Орындалу мерзіміне қарай	Қысқамерзімді- бір сабақ көлемінде орындалатын Орташамерзімді-бірнеше сабақ көлемінде орындалатын Ұзақмерзімді- бір немесе бірнеше ай ішінде орындалатын
3.	Қатысушылардың санына қарай	Жеке Жұптық Топтық немесе ұжымдық

Оқу жобасының орындалу кезеңдері:

1. Идеяның, ойдың тууы немесе проблеманың туындауы (нақты өмірден алынуы);
2. Проблемаға талдау жасау (мақсаты мен міндеттерін айқындау);
3. Тұжырымдама жасау (балама тұжырымдама таңдау);
4. Егжей-тегжейлі зертте (толық күнтізбелік жоспарын әзірлеу);



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

5. Жобаны орындау (өнімді дайындау, сынақтан өткізу, қабылдау);
6. Жобаны қорғау (өнімді ұсыну немесе презентация).
7. Қайта өңдеу немесе толықтырулар мен түзетулер енгізу (қажет болған жағдайда).

Жоба жақсы ойластырылған құрылымды, белгіленген мақсаттарды, барлық қатысушылар үшін зерттеу нысанының өзектілігін негіздеуді, ақпарат көздерін, ойластырылған әдістерді, нәтижелерді белгілеуді талап етеді. Жобаны педагогика тұрғысынан жасаудың басты мақсаты оқушылардың барлық белсенділік түрлерін (шығармашылық, өнертапқыштық, практикалық) дамыту болып табылады, бұл студенттердің игерілген білімдерін нақты өмірлік жағдайларда қолдана бастауына және нәтижесінде жаңа практикалық өнімді (фильм, подкаст, виртуалды мұражай, альбом, плакат, мақала, web-сайт және т.б.) ойлап табуына алып келеді. Жобамен жұмыс істеу проблеманы жан-жақты және жүйелі зерттеуге бағытталған.

Қарастырылып отырған әдіс ең алдымен кәсіби құзыреттіліктерді, атап айтқанда ізденушілік, зерттеушілік, проблемаларды көре білу және шешу жолдарын аша білу, сонымен қатар коммуникативтік дағдыларды қалыптастыруға бағытталғандықтан жоғары курстарда, яғни 4 курс студенттері мен 2 курс магистранттарымен көбірек қолданылады. Кез-келген жобаның орындалу барысында қандай да бір өнім шығарылатын жоғарыда атап өткенбіз. Мәдениеттану мамандығының 2 курсына «Электронды мәдениет және әлеуметтік желілер» пәнін оқыту барысында білім алушыларға СӨЖ тапсырмасы ретінде «Әлеуметтік желілерде жалған ақпараттардың таралуының алдын алу» тақырыбында жоба орындалды. Аталып өткендей, жоба тақырыбы модульдер тақырыбымен тығыз байланысты болды, бұл жоба бойынша жұмысты кіріспе бөлімнен кейін бірден бастауға және содан кейін оқу материалын қатар зерделеуге мүмкіндік берді. Жоба бір аралық бақылау кезеңінде, яғни 7 аптада орындалды. Жоба барысында магистранттар дәріс және семинар сабақтарында алған білімдерін қолдана отырып вебсайт құрды (2-кесте).

2-кесте - «Әлеуметтік желілерде жалған ақпараттардың таралуының алдын алу» тақырыбында жобаның орындалу кезеңдері мен құрылымы

Апталар	Жоба кезеңдері
1-ші апта	Магистранттар әлеуметтік желілерде жалған ақпараттардың таралу себептеріне талдау жасады, себептерін анықтады. Ақпараттардың жалған немесе растығына қалай көз жеткізуге болатындығына сараптама жасады
2-ші апта	Жобаның мақсаты мен міндеттерін айқындады. Жобаның мақсаты: Әлеуметтік желілерде жалған ақпараттардың таралуының алдын алу бойынша вебсайт құру. Мақсатқа сәйкес міндеттер анықталды. Қажетті ресурстар жинақталды
3-ші апта	Проблеманы шешудің көптеген балама нұсқаларына талдау жасалды, магистранттар әртүрлі идеяларды ұсынып, соңғы дұрыс шешімді қабылдады
4-ші апта	Жобаны орындаудың күнтізбелік жоспары құрылды
5-6 апталар	Екі апта бойы магистранттар жобаны орындады.
7-ші апта	Жобаны қорғау (өнімді ұсыну). Магистранттар өздері құрған вебсайт-ты апробация жасады

Мәдениеттанулық пәндерді практикада зерделеу кезінде жоба әдісін іске асыру осы пәннің оқытушысы рөлінің өзгеруіне алып келеді. Егер бұрын ол дайын білімді беруші болып саналса, енді ол білім алушылардың зерттеу қызметін ұйымдастырушы болады. Бұл ретте топтағы психологиялық ахуал да өзгереді, өйткені оқытушы тек бақылаушы қызметін, ал білім алушылар зерттеуші, ізденуші, шығармашыл, өз идеясын жүзеге асырушы деңгейіне шығады.

Қорытындылай келе мәдениеттанулық пәндерді оқытуда жоба әдісін қолдану:

1. Теориялық оқытудың практикалық қызметпен өзара байланысын орнатады.
2. Кәсіби құзыреттіліктерді дамыта отырып, шығармашылық қабілеттерді өзектендіреді және зерттеу дағдыларын қалыптастырады.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

3. Болашақ кәсіби қызметте маңызды болып табылатын білім алушыларды әлеуметтендіру мен коммуникативтік дағдыларды дамытады.

Осылайша, ЖОО-да мәдениеттану пәндерін оқыту процесінде жоба әдісін қолдану ерекшеліктерін қарастыра отырып, жоғары білікті маманды даярлау мақсатында осы әдісті пайдаланудың орындылығы мен тиімділігі туралы қорытынды жасауға болады. Бұл әдісті қолдану студенттердің өзіндік жұмысын ұйымдастыру деңгейін және тиімділігін арттырады, болашақ өзіндік кәсіби қызметі маңызды жеке қасиеттерді, іскерліктер мен дағдыларды қалыптастырады.

Сонымен қатар жоба дайындау және іске асыру процесінде студенттер ақпарат көздерімен жұмыс істеу, негізгі зерттеу әдістерін қолдану дағдыларын игереді, материалды ұсынудың интерактивті әдістерін қолдану дағдыларын, сондай-ақ коммуникативтік дағдыларды жетілдіреді. «Электронды мәдениет және әлеуметтік желілер» курсы оқытуда жоба әдісін қолдану мүмкіндіктерін қарастыру мазмұны жобаларды әзірлеу үшін қолайлы материал болып табылатынын көрсетті, оларды іске асыру нәтижесінде студенттердің жалпы мәдени жеке құзыреттері де, жалпы кәсіби құзыреттерді де қалыптасады.

Пайдаланылған деректер тізімі:

1. Полат, Е.С. Методика обучения иностранным языкам: традиции и современность / под. ред. А. А. Миролубова. – Обнинск : Титул, 2010. – С. 254–264.

2. Голуб И. Б., Перелыгина Е. А., Чуракова О. В. Метод проектов — технология компетентностно-ориентированного образования. – Самара: Учебная литература. - 2006. - 176 с.

3. Козырев В.А., Радионова Н.Ф., Тряпицына А.П. Компетентностный подход в педагогическом образовании: коллективная монография. Под ред. проф. В.А. Козырева, проф. Н.Ф. Радионовой и проф. А.П. Тряпицыной. СПб.: Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена, 2012. 392 с.

4. Қойлық Н.О., Каупенбаева С.М. Оқу үрдісінде проблемалық оқытуды қолданудың тиімділігі: әдістемелік нұсқаулық. – Алматы: «Өрлеу» БАҰО» АҚФ ҚР ББЖҚБАРИ, 2019. – 38 б.

5. Рыбакова Н.Н. Роль самостоятельной работы студентов в современном профессиональном образовании. Вестник СиБАДИ, выпуск 1 (19), 2011. С. 89-96.

Г.А.Куаналиева, д.ю.н.,
зав.кафедрой, профессор,
Б.С.Ашыралиева, к.ю.н., доцент,
кафедра Таможенного, финансового
и экологического права,
Юридический факультет,
КазНУ имени аль-Фараби (г.Алматы)

**ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ В ПРЕПОДАВАНИИ
ЮРИДИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН**

Аннотация: В данной статье рассматриваются инновационные методы в преподавании юридических дисциплин. Приводятся примеры и практика авторов, делаются выводы.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Ключевые слова: инновация, ВУЗ, юридические дисциплины, деловые и ролевые игры, кейс-методы, тренинги, дискуссии и т.д.

Современный специалист должен быть мобильным, креативным, стрессоустойчивым, обладать высоким уровнем социального интеллекта и профессионального самопознания. Традиционные формы проведения учебных занятий уже не могут в полной мере способствовать усвоению учебной информации и использовать ее при решении конкретных профессиональных задач. Необходимо внедрять и использовать инновационные методы в преподавании юридических дисциплин: деловые и ролевые игры, кейс-методы, решение проблемных ситуаций, тренинги, дискуссии и т.д.

В настоящее время учебный процесс требует постоянного совершенствования, так как происходит смена приоритетов и социальных ценностей: научно-технический прогресс все больше осознается как средство достижения такого уровня производства, который в наибольшей мере отвечает удовлетворению постоянно повышающихся потребностей человека, развитию духовного богатства личности. Поэтому современная ситуация в подготовке специалистов требует коренного изменения стратегии и тактики обучения в вузе.

Наиболее удачными методами в усвоении студентами знаний являются активные методы обучения. Суть активных методов обучения, направленных на формирование умений и навыков, состоит в том, чтобы обеспечить выполнение студентами тех задач, в процессе решения которых они самостоятельно овладевают умениями и навыками. Проявление и развитие активных методов обучения обусловлено тем, что перед обучением были поставлены задачи не только усвоения студентами знаний и формирования профессиональных умений и навыков, но и развития творческих и коммуникативных способностей личности, формирования личностного подхода к возникающей проблеме.

Внедрение данной технологии в условиях инновационного развития общества способствует демократизации учебного процесса, организации рационального и эффективного усвоения определенных знаний, стимулированию субъектов обучения к систематическому учебному труду, усилению мотивационного компонента, формированию самооценивающих действий и превращения контроля на действенный механизм управленческого процесса.

Метод обучения - сложное, многокачественное образование, в котором находят отображение объективные закономерности, цели, содержание, принципы и формы обучения. Методы обучения – это средства взаимосвязанной деятельности преподавателя и студентов, которые направлены на овладение студентом знаниями, умениями и навыками, на его воспитание и развитие в процессе обучения.

Методы активного обучения способствуют формированию знаний, профессиональных умений и навыков будущих специалистов, путем привлечения их к интенсивной познавательной деятельности; активизации мышления участников учебно-воспитательного процесса; проявлению активной позиции учащихся; самостоятельному принятию решений в условиях повышенной мотивации; взаимосвязи преподавателя и студента и др.

Необходимо использовать следующие методы и приемы в преподавании юридических дисциплин:

1) проведение интерактивных лекций, а именно использование метода «вопрос-ответ» во время работы со студентами на протяжении лекции; проведение коротких



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

презентаций, подготовленных студентами, которые раскрывали бы один из вопросов, поставленных в данной теме; тестирование;

2) внедрение в ходе практических занятий таких форм работы как «круглый стол», «мастерская», где студенты в ходе обсуждения решают важные проблемы специальности на основе собственных самостоятельных наработок; проведение диспутов, дискуссий, анализу педагогических ситуаций;

3) преобразование самостоятельной работы студента, исполнение индивидуального научно-исследовательского задания, как обязательной составляющей изучения конкретной учебной дисциплины;

4) использование на занятиях презентаций, публикаций, web-сайтов, подготовленных студентами в соответствии с НИТ;

5) использование в учебно-воспитательном процессе высшей школы ролевых и деловых игр, кейс-методов, «мозговой атаки», которые способствуют развитию активности, творчества, креативности педагога;

6) проведение мастер-классов, тренинговых занятий, способствующих формированию профессиональной компетентности;

7) широкое использование мультимедийных средств в процессе чтения лекций и проведения практических занятий, электронных и разных видов опорных конспектов лекций, предоставления студентам учебной информации на электронных носителях, Интернет-поиск и тому подобное;

8) использование элементов имитации, рефлексии, релаксации в ходе отдельных практических занятий;

9) использование новых подходов к контролю и оцениванию достижений студентов, которые обеспечивают объективность и надежность.

Лекция – метод обучения в высшей школе, предполагающий системное, концептуальное выстраивание и донесение многообразного и разнородного материала в едином теоретико-методологическом контексте. Лекцию можно применять и как *интерактивный* метод обучения. Это может быть проблемная лекция (построенная по принципу эвристической беседы, когда задается «проблемный вопрос», стимулирующий размышления и дискуссию в группе); лекция-дискуссия, лекция-консультация, лекция с обратной связью и т.д. То есть, в процессе чтения лекции педагог использует приемы, активизирующие восприятие и мышление обучающихся.

Формы проведения лекции:

1. *Лекции нетрадиционной формы проведения.* Проблемная лекция начинается с вопросов, с постановки проблемы, которую в ходе изложения материала необходимо решить. Проблемные вопросы отличаются от не проблемных тем, что скрытая в них проблема требует не однотипного решения, то есть готовой схемы решения в прошлом опыте нет. Для ответа на него требуется размышление, когда для ответа на не проблемный вопрос существует правило, которое нужно знать. Проблемные лекции обеспечивают творческое усвоение будущими специалистами принципов и закономерностей изучаемой науки, активизируют учебно-познавательную деятельность студентов, их самостоятельную аудиторную и внеаудиторную работу, усвоение знаний и применение их на практике.

2. *Лекция-визуализация.* Данный вид лекции является результатом нового использования принципа наглядности, содержание данного принципа меняется под влиянием данных психолого-педагогической науки, форм и методов активного обучения. Лекция-визуализация учит студентов преобразовывать устную и письменную информацию в визуальную форму, что формирует у них профессиональное мышление за



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

счет систематизации и выделения наиболее значимых, существенных элементов содержания обучения.

3. Лекция с заранее запланированными ошибками. Эта форма проведения лекции была разработана для развития у студентов умений оперативно анализировать профессиональные ситуации, выступать в роли экспертов, оппонентов, рецензентов, вычленять неверную или неточную информацию.

Подготовка преподавателя к лекции состоит в том, чтобы заложить в ее содержание определенное количество ошибок содержательного, методического или поведенческого характера. Список таких ошибок преподаватель приносит на лекцию и знакомит с ними студентов только в конце лекции. Подбираются наиболее часто допускаемые ошибки, которые делают как студенты, так и преподаватели в ходе чтения лекции. Преподаватель проводит изложение лекции таким образом, чтобы ошибки были тщательно скрыты и их не так легко можно было заметить студентам. Это требует специальной работы преподавателя над содержанием лекции, высокого уровня владения материалом и лекторского мастерства.

Задача студентов заключается в том, чтобы по ходу лекции отмечать в конспекте замеченные ошибки и назвать их в конце лекции. На разбор ошибок отводится 10–15 минут. В ходе этого разбора даются правильные ответы на вопросы – преподавателем, студентами или совместно. Количество запланированных ошибок зависит от специфики учебного материала, дидактических и воспитательных целей лекции, уровня подготовленности студентов.

4. Лекция-беседа. Лекция-беседа, или «диалог с аудиторией», является наиболее распространенной и сравнительно простой формой активного вовлечения студентов в учебный процесс. Эта лекция предполагает непосредственный контакт преподавателя с аудиторией. Преимущество лекции-беседы состоит в том, что она позволяет привлекать внимание студентов к наиболее важным вопросам темы, определять содержание и темп изложения учебного материала с учетом особенностей студентов.

5. Лекция-дискуссия. В отличие от лекции-беседы здесь преподаватель при изложении лекционного материала не только использует ответы студентов на свои вопросы, но и организует свободный обмен мнениями в интервалах между логическими разделами. Дискуссия – это взаимодействие преподавателя и студентов, свободный обмен мнениями, идеями и взглядами по исследуемому вопросу. Это оживляет учебный процесс, активизирует познавательную деятельность аудитории и, что очень важно, позволяет преподавателю управлять коллективным мнением группы, использовать его в целях убеждения, преодоления негативных установок и ошибочных мнений некоторых студентов. Эффект достигается только при правильном подборе вопросов для дискуссии и умелом, целенаправленном управлении ею.

Выбор вопросов для активизации слушателей и темы для обсуждения осуществляется самим преподавателем в зависимости от конкретных дидактических задач, которые преподаватель ставит перед собой для данной аудитории.

Существуют и другие формы проведения лекционных занятий. Главной задачей высшего учебного заведения на современном этапе является подготовка специалистов, способных нестандартно, гибко и своевременно реагировать на изменения, которые происходят в мире. Поэтому для подготовки студентов к профессиональной деятельности в будущем и используются инновационные методы обучения в вузе.



Г.А.Қуаналиева, з.ғ.д., кафедра меңгерушісі, профессор,
Кеден, қаржы және экологиялық құқық кафедрасы,
Заң факультеті,
әл-Фараби атындағы ҚазҰУ (Алматы қ.)

ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРНЫНДАҒЫ БІЛІМ БЕРУДЕ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР

Аңдатпа: Мақалада жоғары оқу орнында білім беру бағдарламаларын оқыту барысындағы инновациялық технологияларды қолдану ерекшеліктері мен маңызы талданған. Күтілетін нәтижелер көрсетілген.

Тірек сөздер: жоғары оқу орны, білім беру бағдарламасы, инновациялық технологиялар.

Жоғары оқу орнындағы білім беру бағдарламалары бойынша білім үрдісі инновациялық технологияларды жете қолдануы маңызды. Заманауи технологиялар қазіргі заман талабы. Жоғары оқу орнындағы **білім беру жүйесі бәсекеге қабілетті маман даярлауды қажет. Еліміздің Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев Қазақстан халқына үндеген әрбір Жолдауында білім беру саласына тоқталып, ұлт сапасын жақсарту үшін білім берудегі жаңа реформалар жасау қажеттілігін айтады.**

Қазақ халқында «Білекті бірді жығады, білімді мыңды жығады» деген сөз бар. Қазақтың бұл мақалының өзектілігі бүгінгі күні айрықша болып отыр. Бұл заман білекке сенетін емес, білімге сенетін заман.

2021 жылы Президенттің тапсырмасын орындау аясында бірқатар реформалар ұсынылғаны мәлім. Мысалы олардың қатарында:

- Педагогикалық жоғары оқу орындарына қабылдау үшін шекті балды 50 ден 75 балға дейін көтеру;
- Жоғары білім беруді оңтайландыру;
- 2025 жылға қарай Қазақстан аумағында жетекші шетелдік жоғары оқу орындарының кампустарын ашу;
- QS рейтингінде белгіленген жоғары оқу орындарының санын 2025 жылға қарай 15-ке дейін жеткізу;
- Жатақханалардағы орын санын 2025 жылға қарай 50 000-ға дейін ұлғайту және т.б.

Қазіргі таңда, жоғары білім беру жүйесіндегі көптеген оң өзгерістер болып жатыр. Жоғары оқу орындарының білім беру бағдарламалары мен оқыту траекторияларын әзірлеуде өкілеттілігі зор. Сонымен қатар, жоғары оқу орындарының жауапкершілігі артты. Білім беру бағдарламалары еңбек нарығының талаптарына сәйкес жасалып жатыр. Бұл жердегі негізгі ерекшелік білім беру бағдарламаларын жұмыс берушілермен келісіп жасау.

Сонымен қатар, жоғары оқу орындарының рейтингтерін жасау білім беру сапасының сапалығын арттыратыны сөзсіз. Мәселен, «Атамекен» Ұлттық Кәсіпкерлер палатасы мен аккредитациялық агенттіктер дайындық бағыттары бойынша жоғары оқу орындарының рейтингтерін жасауын айтуға болады. Жыл сайынғы рейтингті жасау кезінде түлектердің мамандығы бойынша жұмысқа орналасу деңгейі назарға алынады. Мұндай механизм білім беру мекемелерінің күшті және әлсіз жақтарын анықтауға мүмкіндік береді.

Жоғары білім беру жүйесіндегі сапалықты арттырудың тағыда бір көрінісі, тәжірибеден білікті мамандарды тарту.



Кадрлық қажеттілікті қанағаттандыру және көздеген дәрежеге қол жеткізу үшін жоғары оқу орындарына салалық ортадан тәжірибе мамандарын шақыру ұсынылады, бұл ретте олардың ғылыми дәрежесі болуы міндетті емес, тиісті тәжірибесі болса, әсіресе басқарушылық салада жұмыс істесе, сол жеткілікті. Тәжірибелі адвокаттарды, тергеушілерді, прокуратура қызметкерлерін, салық және кеден саласының мамандарын шақыру құқықтық пәндердің практикалық ерекшеліктерін ашуға мүмкіндік береді.

«Жоғары оқу орындары бірыңғай QR-кодпен және аккредитациялық агенттіктердің логотиптерімен қорғалған жеке үлгідегі дипломдар беруге мүмкіндік алды. Академиялық еркіндік білім беру жүйесіне еңбек нарығына лайықты мамандар даярлау жауапкершілігін жүктейді, бұл қазіргі заманның талаптарына сай келеді.

Білім беру қызметінің лицензиясы бұдан былай мерзімсіз емес және үнемі растап отыруды талап етеді. Мұндай шара жоғары оқу орындарының білім беру нарығындағы өзгерістерге дайын болуы үшін, өз көрсеткіштерін жақсартуға ынталы болуы үшін қажет» [1].

2019 жылғы 27 желтоқсандағы Педагог мәртебесі туралы Қазақстан Республикасының Заңы № 293-VI ҚРЗ қабылдануының өзі білім жүйесінің сапалығын арттыратыны сөзсіз [2]. **Қазіргі білім беру реформасының дұрыс жүзеге асуы білім беру сапасын жандандыратыны сөзсіз.**

Республикада оқу орындары, педагогикалық ұжымдары ұсынып отырған көп нұсқалыққа байланысты өздерінің қалауына сәйкес кез-келген үлгі бойынша қызмет етуіне мүмкіндік алады. Бұл бағытта білім берудің әр түрлі нұсқадағы мазмұны, құрылымы, ғылымға және тәжірибеге негізделген жаңа идеялар, жаңа технологиялар бар. Жаңа технологияны меңгеру мұғалімнің интеллектуалдық, кәсіптік адамгершілік, рухани, азаматтық және басқа да көптеген адами келбетінің қалыптасуына игі әсерін тигізеді, өзін-өзі дамытып, оқу-тәрбие үрдісін тиімді ұйымдастыруына көмектеседі.

Бәрімізге мәлім, Біріккен ұлттар ұйымының шешімімен «XXI ғасыр – ақпараттандыру ғасыры» деп аталады. Қазақстан Республикасы да ғылыми – техникалық прогрестің негізгі белгісі – қоғамды ақпараттандыру болатын жаңа кезеңіне енді. Білім беру үрдісін ақпараттандыру – жаңа ақпараттық технологияларды пайдалану арқылы дамыта оқыту, дара тұлғаны бағыттап оқыту мақсаттарын жүзеге асыра отырып, оқу – тәрбие үрдісінің барлық деңгейлерінің тиімділігі мен сапасын жоғарлатуды көздейді.

Қазақстан Республикасының Білім туралы заңында: «Білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі - білім беру бағдарламаларын меңгеру үшін жағдайлар жасау керек» - деп көрсетілген [3].

Білім беруде жаңа технологияларды қолдану қазіргі білім беру жүйесінің маңызды құралы [4]. Білім беру процесіне жаңарту элементтерін енгізу қажет. Бұл қажетті оңтайлы кәсіптік құзыреттілікке қол жеткізудің жаңа концептуальды әдістерін әзірлеуді білдіреді [5].

Жоғары оқу орнының профессорлық-оқытушылық құрамы студенттің психологиялық ерекшеліктері мен табиғи қабілеттерін ескере отырып, студенттердің сабаққа ынта-ықыласын арттыру, ой-өрісін, логикалық ойлау дәрежесін кеңейту арқылы шығармашылық қабілетін арттыру, экономикалық, экологиялық, эстетикалық, халықтық педагогикалық тәрбие беруге аса үлкен мән берулері қажет. Осы жұмыстарды ұйымдастыру барысында оқытушы үшін ең бастысы сабаққа лайықты әдіс-тәсілдерді дұрыс таңдау болып табылады.

Қазіргі технологияны қолдану дегеніміз – келешек ұрпақтың еркін дамуына, жан-жақты білім алуына, белсенді, шығармашыл болуына жағдай жасау. Педагогикалық



технология оқу үрдісінің, яғни мұғалім мен студенттің іс-әрекетімен тығыз байланысты. Оның құрамына кіреді: 1) оқытудың мазмұндық бөлігі 2) үрдістік бөлім – технологиялық үрдіс (оқу үрдісін ұйымдастыру, студенттердің оқу қызметінің әдістері мен формалары, мұғалімнің материалды меңгеруді басқарудағы іс-әрекеті және оқу үрдісінің диагностикасы).

Педагогикалық технологиялардың негізіне мыналар жатады:

- әрбір студенттің жеке және дара ерекшеліктерін ескеру;
- студенттердің білім алуға қабілеттері мен шығармашылықтарын арттыру;
- студенттердің өз бетінше жұмыс істеу, іздену дағдыларын қалыптастыру.

Білім берудегі интерактивті технология - мұндағы интерактивті сөзі - inter (бірлесу), act (әрекет жасау) ұғымын білдіреді, сабақ барысында студенттің топпен жұмыс жасауға қатыспауы мүмкін емес, бірін-бір толықтыратын, сабақ барысында барлық студенттердің қатысуын ұйымдастыратын оқыту барысы. Бұл технология, тұлғаның танымдық қабілеттерін және танымдық үрдістерді: яғни, есту, көру, қимыл және т.б. ойлауды, ынтаны, қабылдау қабілетін арнайы жасалған оқу және танымдық жағдайлар арқылы дамытуға, сондай-ақ тұлғаның қауіпсіздігін, өзін-өзі өзектілендіру, өзін-өзі бекіту, қарым-қатынас, ойын, танымдық және шығармашылық қажеттіліктерін қанағаттандыруға, белсенді сөздік қорын (ауызша және жазбаша тілінде) дамытуға бағытталған.

Интерактивті оқытудың басты мақсаты – студенттердің өз бетінше ой қорытып, жауап таба білуге үйрету. Еліміз дамудың демократикалық жолын таңдап алған қазіргі заманда студенттердің өз бетінше шешім таба білуге үйрету заңды құбылыс. Бұл күнделікті аудиториядағы жұмыстарға да қатысты: студент сабақ кезінде мейлінше белсенділік танытуы тиіс. Осындай, білім алушылардың белсенділігін арттыруға мүмкіндік жасайтын әдістемелік амалды интерактивті деп атаймыз.

Интерактивті білім беру кезінде студент біріншіден, сұрақ қойып оған жауап берген кезде мұғаліммен; екіншіден, шағын топтармен қосақталып жұмыс істеген кезде өзге студенттермен; үшіншіден, сауалнама жүргізген кезде белгілі бір топпен, аудиториямен; төртіншіден, техника құралдарының түрлерімен мысалы, интернет желісін пайдалану арқылы тығыз қарым-қатынасқа түсе алады. Осының барлығы білім алушының болашақта өзгелермен араласу барысында ашыла түсуге, көбірек оқып, тәжірибе жинауға мүмкіндік береді.

Интерактивті әдістерге: дискуссия, эвристикалық әңгіме, «миға шабуыл жасау», рөлдік, «іскерлік» ойындар, тренингтер, кейс-әдісі, жобалау әдісі, бейнефильмдерді талдау, краусель, дебат және т.б. жатады. Олардың кейбіреулеріне тоқталып өтейік.

Жобалау әдісі. Бұл әдіс білім алушының танымдық үрдісін, шығармашылық белсенділігін, өз бетінше ойлау қабілетін арттыру, өзекті мәселелерді тауып олардың шешу жолдарын табу, ақпараттық кеңістікте еркін әрекет ету, болжамдар жасап және өз қызметінің нәтижесін бағалай білуге жол ашады.

Жобалау әдісі білім алушының өз бетімен дара, жұп болып немесе топпен жұмыс жасау кезінде белгілі бір уақыт аралығында маңызы елеулі, өзекті мәселені шешу үшін зерттеу ізденісі қажет болғанда қолданылады. Студенттерге әртүрлі жобалардың тақырыптары берілуі мүмкін. Сол жоба тақырыптарын студенттер зерттейді.

Жоба негізінде жұмыс жасаудың нәтижесін студенттер әртүрлі бейнефильм, альбом, плакат, мақала, ойындар т.б. түрінде көрсетуі ықтимал. Жобалау қызметі баяндама, реферат, зерттеу жүргізу және шығармашылық қызметтің өзег де түрлерін қамтиды. Жоба кезінде студент оқулықтарды ғана емес, сонымен қатар оқу-әдістемелік, ғылыми, анықтамалық әдебиеттерді қолданады. Жобаны орындау кезінде, студент



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

белсенді танымдық шығармашылық процеске араласады, осы кезде пән бойынша қалыптасқан білім орнығады және жаңа білім жинақталады.

Кейс-әдісі. (*Case study*). (ағыл. тілінен «Case» – «оқиға»). Бұл нақты экономикалық, әлеуметтік, тұрмыстық және өзге де өзекті оқиғалар барысын сипаттуды қолданатын білім беру техникасы. Кейспен жұмыс жасау барысында студент әртүрлі білім салаларынан, соның ішінде болашақ өз мамандығынан қосымша ақпараттарды іздеп, оларға талдау жасауды жүргізеді. Кейс-әдісте белгілі бір мәселе және оны шешудің жолдары кейс қоржыны негізінде қалыптасады. Бұл жерде әртүрлі қайнар көздерден яғни ғылыми, арнайы әдебиеттер, ғылыми журналдардан оқиғалар алынады. Кейсте белгілі бір мәселе бойынша әртүрлі ақпараттар жинақталады. Кейс бір уақытта тапсырма, әрі ақпараттардың қайнар көзі болып табылады. Кейс-әдісі өзге танымдық әдістерді қамтитын, өте күрделі жүйе. Оған модельдеу, жүйелік талдау, өзекті әдіс, ой эксперименті және т.б. жатады. Студентке кейс әдісі негізінде баяндама, жоба немесе компьютерлік презентация жасауды тапсырма ретінде беруге болады.

Кейспен жұмыс жасау негізінде студенттерде өзекті мәселені шешу, өзгелермен қарым-қатынас жасау, өзіне жауаптылық алу және т.б. қалыптасады.

Ойын әдісі. Білім беру процесінде көптен бері белгілі әдіс. Ойын, бұл балаларға да, ересектерге де тиесілі. Бұл әдіс әсіресе, жаратылыстану ғылымдарының негізін тану үшін аса ынталандырып қызығу тудырады. Бұл жерде оқытылатын тақырып салмақты әрі, терең қабылдануы қажет. Ойын тақырыпты жеңіл желпі немесе бұрыс түсінуге әкелмеуі тиіс. Бұл жерде ойын арқылы зерттеліп отырған тақырыптың «тұңғиығына сұңғу» өте маңызды болып табылады. Ойын, оқу процесіне қатысушылардың ынтасын тудырып, тіпті енжар студенттердің де белсенділігін арттырады. Ойынның әртүрлі мысалы іскерлік, рөлдік т.б. жолдарын пайдалану арқылы оқу үрдісін түрлендіруге болады.

Интерактивті әдіс арқылы бүгінгі күні білім беру жүйесінде студенттердің шығармашылық әрекетін дамытуға, олардың оқу еңбегіне деген жағымды мотивациясын қалыптастыру үшін, тиімді инновациялық шешімнің бірі. Біз әр технологияны қолдану арқылы белгілі бір жетістікке жете аламыз. Болашақ ұрпақты бәсекеге қабілеті жеке тұлға қалыптастыру - қазіргі заман талабы болып отыр. Жоғарда аталған және одан басқа да интерактивті әдістер әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-ң білім беру үрдісінде кеңінен қолданылады, әрі одан да жетілу үстінде.

Пайдаланылған деректер тізімі:

1. Білім беру реформаларына шолу // <https://adyrna.kz/post/149542>
2. Педагог мәртебесі туралы Қазақстан Республикасының Заңы 2019 жылғы 27 желтоқсандағы № 293-VI ҚРЗ. // <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1900000293>
3. Білім туралы Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 27 шілдедегі № 319 Заңы. // https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z070000319/_z070319_.htm
4. Полот Е.С. Білім беру жүйесінде жаңа педагогикалық және ақпараттық технологиялар: Оқу құралы. Алматы: Академия, 2000. - 145 б.
5. Жайтапова А.А., Садвакосова З.М., Кабдолданова Б.А. Білім беруді басқарудағы сапа менеджменті: Оқу құралы. - Алматы, 2010. - 178 б.



Қоқай А., старший преподаватель,
кафедра Теоретической и ядерной физики,
Физико-технический факультет,
КазНУ имени аль-Фараби (г.Алматы)

МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ В ВЕК ОБИЛИЯ ОБУЧАЮЩЕГО МАТЕРИАЛА В ИНТЕРНЕТЕ

Аннотация: При желании достичь качества в обучении методы преподавания всегда делали акценты на форму организации учебного процесса. Чиновники от образования определяют качество как показатель в разных нормативных документах. Современные тенденции требуют нового подхода к организации процесса обучения и качества образования. Образование сегодня страдает от непродуманных реформ, что порождает массу деструктивных течений, в которые вовлекается молодежь. Если учесть влияние зеркальных нейронов, то учебный процесс может добиться качества образования, который определяется уровнем компетенции, которого добивается обучающийся. Болонский процесс надо правильно применять к системе высшего образования.

Ключевые слова: педагог, учебный процесс, качество образования, методы преподавания, обучающий материал в Интернете, учащиеся, студенты, учитель, преподаватель, зеркальные нейроны, эмпатия, подражание, лидеры мнений, аура, аттестация, реформы образования, болонский процесс.

С самого зарождения человек познает мир. Познание происходит на основе инстинктов, личного опыта и путем передачи опыта предыдущих поколений. Познание на основе инстинктов и личного опыта доступно всему животному миру. Только люди могут организовывать образовательный процесс для освоения знаний, накопленных человечеством. Знания множатся экспоненциально, а возможности для усвоения знаний ограничены возможностями мозга и психики обучающегося. С учетом этих параметров создаются различные методы обучения, которые имеют цели улучшения образованности и компетенции обучающихся.

Методы обучения – формы получения знаний. Они менялись с изменением целей и содержания образования. Первыми учителями были родители, которые обучали собственным примером. Их сменили профессиональные учителя. Далее совершенствовались, и профессионализм учителей, и методы, и формы, обучения. Далее появились обучающие компьютерные программы, обучающие компьютеры. Современные тенденции ведут к непрерывному образованию, когда жизнь требует постоянного совершенствования знаний через постоянное самообучение.

В век информационных технологий множится количество и качество обучающих материалов в Интернете. Но, образованных много не становится. Только некоторые люди и структуры используют их для переквалификации взрослого населения. Все онлайн ресурсы исключили очень важное звено учебного процесса – педагога как личность. Тем самым они обесценили учебный курс, каким бы он не был качественным.

Все могут бегать, прыгать, плавать, поднимать тяжести, но, не все могут стать олимпийскими чемпионами. Чтобы стать олимпийским чемпионом кроме умения бегать, прыгать, плавать, поднимать тяжести обязательно должен быть тренер. Только с помощью тренера можно сформировать олимпийца. Так и педагог является обязательным элементом в процессе получения образования.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Пытаясь успеть за глобальными изменениями в мире реформы образования все более усложняют процессы обучения на всех уровнях получения знаний.[1] На качество обучения влияет очень много факторов. Каждый фактор имеет разный вес влияния на процесс обучения в зависимости от уровня образования. Например, наличие Интернета не важно в системе начального и среднего школьного образования. На уровне высшего образования наличие Интернета существенно может повысить качество образования. Само определение качества образования зависит от разных параметров.

Если озадачиваться определением качества образования, то можно найти очень много статей, качество которых требует определения нового качества, что еще более запутывает. Например, авторы Калдыбаев С.К., Бейшеналиев А.Б. [2], определяя качество образования выделили 6 его компонентов, которые отражаются через 23 критерия, которые можно оценить через 65 показателей. Такое определение качества не имеет отношения к образованности.

Если ребенок в начальной школе научился читать, писать, желает учиться, умеет общаться с учителем и одноклассниками, умеет использовать приобретённые знания для правильного функционирования в окружающем мире без вреда для себя и для него, адаптируется к разным условиям среды, например, одевается по погоде, имеет базовые нравственные качества и представления о культурных и нравственных ценностях в общества, знает о своих возможностях и желаниях, то педагогическая задача учителя начальных классов выполнена качественно.[3] Но, эти качества нельзя положить в отчет и отразить в цифрах. Поэтому от учителей требуют численные показатели, такие как наличие сертификатов о повышении квалификации, баллы за прохождение тестов на определение педагогических качеств, степени владения техническими материалами, наличию или отсутствию чего-то, оценку за учебный план и т.д. и т.п.

При определении качества образования учащихся в общеобразовательной школе очень большой вес имеют баллы, полученные учениками на ЕНТ. Таким образом он становится еще одним показателем качества учебного процесса. Системы ЕНТ заставляют обучающихся заниматься противоестественным для творческой личности заучиванием, зубрежкой материала без видимой связи с другими предметами обучения, без ориентации на будущее практическое применение. ЕНТ не требует самостоятельного анализа ситуации и выработки алгоритма решения. Не требует умения искать и находить дополнительные знания. Подготовкой к ЕНТ школьник занимается два года! Эти два года – самый продуктивный возраст для формирования интеллекта учащегося. Но, получив высокие баллы за ЕНТ в вуз приходит абитуриент, не умеющий приложить новые знания для выполнения самостоятельной работы.

ЕНТ, как причину некомпетентности выпускников школ отмечают многие ученые. Например, авторы Булекбаев С. и Жакьянова А в своей статье [4] пишут, что ЕНТ явилось причиной невостребованности выпускников казахстанских вузов в реальном секторе народного хозяйства. Так, как не умеющий думать студент не способен усвоить программу по специальности в вузе.

Болонская конвенция делает акцент на студентоцентрирование, когда студент максимально самостоятелен.[5] Количество часов аудиторных занятий сокращено с учетом того, что студент будет самостоятельно дополнять свои знания из рекомендованных источников. Студент это не умеет и в итоге ломается весь учебный процесс. Это не способствует формированию самоуважения у студента и удовлетворению качеством обучения. Наличие доступных курсов по предмету и доступность методического материала от преподавателя создает ложное представление, что любой пропуск занятий можно компенсировать самостоятельной работой. Некоторые студенты пытаются



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

подрабатывать и пропускают занятия. В результате их желание самостоятельно освоить заданный объем знаний не приносит должного результата и в самом худшем случае студента отчисляют.

Болонская конвенция, количество, качество и доступность разных курсов в Интернете, наличие методических материалов прекрасно, но, уровень компетенции вчерашнего ученика не позволяют ему полным образом этим пользоваться.

Методы обучения разрабатываются с учетом сведений из педагогики и психологии. Пока ребенок ведет личным опытом, он познает мир, рискуя причинить себе вред. В школе обучение строится через грамотное взаимодействие педагога с учеником. Если учитель не обладает компетенцией педагога, то ученик не вовлекается в процесс обучения и не получает знания. Мотивацией к дополнительному образованию для школьника является любознательность – качество, которым он наделен от природы. Но, никакая любознательность не может быть мотивацией для самостоятельного образования в естественных дисциплинах. Спрос на специалистов на рынке, возможные зарплаты, карьерный рост — все это внешние факторы, которые влияют на выбор специальности школьником. В меньшей мере на это влияют личные предпочтения. Но и это не мотивирует студента к образованию. Диплом – да, а учиться самостоятельно - нет. Иначе бы не было дефицита кадров на востребованные специальности на рынке.

Формирование учебного процесса требует знаний педагогики и психологии. Учебные курсы могут быть очень качественными с учетом всех требований педагогических норм. В последнее время чиновники от образования стали делать акценты на разницу в форме восприятия информации студентами. Так появились аудиалы, визуалы, кинестетики. Знания этих факторов не особо улучшает качество обучения, так как присутствие педагога в аудитории одинаково воздействует на всех студентов. Педагога видно, слышно и он рядом. Здесь более уместно говорить о ментальной педагогической атмосфере в аудитории. Ментальная атмосфера создается с посредством зеркальных нейронов.

Термин «зеркальные нейроны» (итал. - *neuroni specchio*, англ. - *mirror neurons*) был предложен группой итальянских нейрофизиологов из города Парма в середине 1990-х годов при изучении поведения макаков.[6] В мозг животных вводили микроэлектроды и следили за активностью разных участков мозга. Участки мозга, которые возбуждались при совершении определенных действий, возбуждались и тогда, когда животные наблюдали, как эти действия совершали другие макаки. У человека зеркальные нейроны были обнаружены позже. [7] Авторы Бушов Ю.В., Ушаков В.Л. и др. выделяют три вида зеркальных нейронов: «двигательные», «коммуникативные» и «эмоциональные», которые отличаются выполняемыми функциями и локализацией. Зеркальные нейроны способствуют:

- эмпатии, способности понимать эмоции других путём сопереживания;
- обучению языкам, пониманию жестов, интерпретации поведения животных;
- пониманию чужого сознания, т.е. понимать настроение другого индивида;
- социализации, т.е. принятие норм общественной жизни человека. Животные также существуют среди себе подобных.
- воплощаться в разные образы, т.е. актёрскому мастерству;
- через подражание приобщаться к культуре и цивилизации и способствовать его развитию.

Благодаря зеркальным нейронам шоумены и артисты эстрады собирают залы на свои представления. Рассмешить одного трудно, а рассмешить большое количество зрителей в зале легко. Зрители, пришедшие на матч футбола, ведут себя как единый



организм, вместе выкрикивая одни и те же лозунги. В политике существует понятие, как «эффект толпы». Авторы многих статей на данную тему не рассматривают это явление как влияние зеркальных нейронов, но, тем не менее дают характеристику толпы так же, как биологи определяют действия зеркальных нейронов. Например, в статье [8] «толпа характеризуется общностью эмоционального состояния и спонтанно возникающей направленностью поведения; нарастающим само подкрепляющимся психическим заражением – распространением повышенного эмоционального состояния от одного индивида к другому на психофизиологическом уровне контакта. Отсутствие ясных целей и организационная диффузность толпы может превратить ее в объект манипуляций или в инструмент давления и противоправных действий.»

Некоторое количество людей собравшихся в одном месте превращается в толпу, если активность зеркальных нейронов деструктивных элементов сильнее активности зеркальных нейронов разумных людей. Получается, в любой группе людей есть лидер, который имеет более сильные зеркальные нейроны, которые транслируются и копируются другими. Люди всегда выбирали лидеров и следовали за ним в зависимости от цели, которая стояла перед ними.

Лидер не всегда мог быть положительным персонажем. Например, известен такой факт, когда одна группа обучающихся очень успешны, а другая группа, наоборот, все отстающие. Лидер, зеркальные нейроны которого определяют поведение группы, не всегда знает о том, что это именно он причина того или иного проявления общего настроения. Но, если знать об этом факторе, то, и студенты, и преподаватель могут скорректировать общий настрой группы. Для этого надо студентам дать понять, что каждый из них подвержен влиянию отрицательного эффекта и при сознательной само рефлексии, это влияние можно аннулировать. Преподаватель может определить лидера и индивидуально повлиять на его поведение, так, чтобы исправить его негативное влияние. Знание о зеркальных нейронах позволит студентам правильно выбирать среду, т.е. во время занятий следует находиться в аудитории, а не на низкоквалифицированной работе. Среда затягивает.

Особенно важным фактором является педагогическое воздействие преподавателя на студентов. Преподаватель должен уметь создавать в аудитории творческую атмосферу, как шоумен создает настроение зала. Для этого преподаватель должен стать главным источником влияния на учебный процесс. Для этого не обязательно, чтобы преподаватель был по жизни лидером.

Создавать ауру преподавателя должна вся система образования, через культивирование роли учителя, преподавателя в процессе образования. Мы знаем имена великих учителей, которые были мыслителями и имели учеников. Это Конфуций, Аристотель, Архимед, Платон, Сократ и т.д. в древности. В наше время это Макаренко, Сухомлинский, Монтессори и т.д. Еще в недавнем прошлом слово «учитель» звучало гордо. Учитель пользовался уважением и любовью учеников. Но, смена идеологии с распадом СССР, новые вызовы времени привели к тому, что учитель не является лидером в учебном процессе.

Педагоги в наше время вынуждены доказывать работодателям из системы образования, что они имеют должную компетенцию, которую они продемонстрируют в виде разных показателей и системой баллов. От этого зависит их заработная плата. В итоге педагоги вынуждены заниматься лженаукой, пытаясь опубликовать научные статьи, которые никто не читает и которые никак не влияют на качество образования. Все это не поднимает личностные данные педагога и отрицательно сказывается на учебном процессе. В результате принижения статуса педагога мы наблюдаем, как школьники не стесняются



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

оскорбить учителя, не пытаются демонстрировать правильное поведение перед взрослыми, устраивают массовые драки и легко увлекаются деструктивными течениями.

При таком положении дел «спасителями» подростков от вредного влияния становятся служители разных религиозных культов. Они работают на свой личный авторитет и как профессиональные шоумены увлекают людей ложными спасительными идеями бога. Сегодня в мечети ходит очень много молодежи и для них «ҰСТАЗ» - «УЧИТЕЛЬ» - «НАСТАВНИК» - это мулла, который искренне верит, что земля плоская, так как плохо учился в школе. Такое всеобщее увлечение религиями результат всех тех реформ в образовании, когда педагог, всю жизнь обучавший и воспитавший не одно поколение качественных выпускников, в конце жизни не получает аттестацию, потому что не смог ответить на абсурдные вопросы чиновников от образования. Такой случай произошел с многоуважаемой Турар Акбергеновой, много лет возглавляющей кафедру фортепиано в музыкальной школе имени Куляш Байсеитовой в Алматы.[9] Таких случаев по стране может быть очень много.

Таким образом, в заключении надо сказать, что без акцента и возвеличивания роли педагога в образовательном процессе мы не сможем добиться качества в образовании. Контролирующие органы своей деятельностью не должны мешать педагогам. Структуры, оценивающие уровень образованности учащихся и компетенции педагога, должны быть отделены от школ и вузов. Они должны стать независимыми, как например, организации выдающие сертификаты на уровень владения языком. Их оценки не должны влиять на организацию учебного процесса. Педагогам надо создать условия в стенах вуза, школы, для организации своей деятельности, чтобы это не ложилось на плечи семьи педагога. Сегодня рабочее место любого педагога создается дома, даже если это идет в ущерб семье. Расходы на приобретение компьютеров, Интернет, девайсы превышают уровень их зарплат.

Исследования психологов в области экономики показывают, что гармонично развитые специалисты, в большинстве своем имеющие достаточную гуманитарную и особенно психологическую подготовку, приносят своим организациям наибольшие «дивиденды». Образование – это производство ментальности человека, а дивиденды в образовании – это уровень образованности людей и уровень культуры в стране.

Учитывая сказанное резюмирую, что для научно обоснованной методики преподавания необходимо подробно рассмотреть психологические условия эффективности познавательной деятельности обучающегося, раскрыть психологический механизм усвоения знаний, овладения умениями и навыками предстоящей социальной и профессиональной деятельности и убрать всякие нормы и бумаготворчество, которые отвлекают от учебного процесса.

Список использованных источников:

1. Школьная система образования в Казахстане в 2024 году: изменения и особенности <https://www.nur.kz/family/school/1773601-novaa-sistema-obrazovania-v-kazahstane/>
 2. Калдыбаев С.К., Бейшеналиев А.Б. Качество образовательного процесса в структуре качества образования. // Успехи современного естествознания. – 2015. – № 7 <https://natural-sciences.ru/ru/article/view?id=35495>
 3. Педагогика начального образования / Под ред. С. А. Котовой. Учебник для вузов. — СПб.: Питер, 2017
- Методические рекомендации по реализации принципов Болонского процесса. — Астана: Центр Болонского процесса и академической мобильности МОН РК, 2018. 43 с



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

4. Булекбаев С.Б., Жакьянова А.М. Проблемы реформирования образовательной системы Казахстана // Дискурс-Пи. 2017. №3-4 (28-29). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/problemny-reformirovaniya-obrazovatelnoy-sistemy-kazahstana>
5. Методические рекомендации по реализации принципов Болонского процесса. – Астана: Центр Болонского процесса и академической мобильности МОН РК, 2018. 43 с
6. Косоногов В. Зеркальные нейроны: краткий научный обзор / В. Косоногов. – Ростов-на-Дону, 2009 г. – 24 с.
7. Бушов Ю.В., Ушаков В.Л., Светлик М.В., Карташов С.И., Орлов В.А. Роль зеркальных нейронов в интерпретации действий и намерений. // Вестн. Том. гос. ун-та. Биология. 2021. №56. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/rol-zerkalnyh-neuronov-v-interpretatsii-deystviy-i-namereniy>
8. Подлиняев О.Л. Психология толпы и специфика её разновидностей // Вестник Восточно-Сибирского института МВД России. 2017. №2 (81). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/psihologiya-tolpy-i-spetsifika-eyo-raznovidnostey>
9. <https://www.facebook.com/dana.meirbekova/posts/10226364658974967>

М.Д.Майлыкутова, аға оқытушы,
Дінтану және мәдениеттану кафедрасы,
Философия және саясаттану факультеті,
эл-Фараби атындағы ҚазҰУ (Алматы қ.)

ИНТЕРБЕЛСЕНДІ ӘДІСТЕР АРҚЫЛЫ СТУДЕНТТЕРДІҢ ФУНКЦИОНАЛДЫ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ

Аңдатпа: Мақалада жоғары білім беру жүйесінде кәсіби біліктілікті дамыту, кәсіби бағдарлаудың жаңа жүйесін құру, құзыретті мамандарды даярлау, білікті кадрларды даярлау үшін білім беру процесін жандандыру, оқытудың жаңа нысандары мен әдістерін әзірлеу мәселелері жанжақты қарастырылады. Жоғары білімде оқу үдерісін жандандыру - оқу үдерісін ғылыми негізде ұйымдастыруды, студенттердің шығармашылық ойлауы, зерттеу жұмысы үшін жағдай жасауды, олардың болашақ мамандығына қызығушылықты арттыруды және т. б. көздейтін оқытудың инновациялық әдістерін қолдану, нақты нәтижеге қол жеткізу әдіс-тәсілдері зерделенген.

Тірек сөздер: интербелсенді әдістер, инновация, функционалды сауаттылық, педагогикалық құзыреттілік, кәсіби маман, оқу үдерісін жандандыру.

Бүкіл әлемдік қоғамдастықтың әлеуметтік-экономикалық өзгерістері мен ақпараттық дамуы қалыптасқан дәстүрлі білім беру жүйесін қайта қарауды талап етеді. Бұл тенденция адамның білімнің жаңа салаларын игеру қажеттілігі мен оларды толық игеру қиындықтары арасындағы қайшылықтар түрінде көрінеді. Осыған байланысты әлемдік білім беру кеңістігіне интеграция жағдайында отандық білім беруді дамыту, креативті ойлауды дамыту, олардың қажеттіліктеріне сәйкес ғылыми жетістіктерді енгізу, студентті өз қызметінің субъектісіне айналдыру мүмкіндігін құру мәселелері өзекті болып табылады. Өйткені, сапалы білімі бар маман ғана қоғамның экономикалық, әлеуметтік және мәдени дамуына белсенді үлес қоса алады.

Қазақстан Республикасының Білім беру саясатының өзекті мәселелері мамандардың кәсіби даярлығын жақсарту, білім берудің ғылыми-әдістемелік жүйесін түбегейлі жаңарту, оқыту нысандары мен әдістерін жетілдіру, мамандар даярлаудың нақты деңгейі мен жұмыс берушілердің сұраныстары арасындағы алшақтықты қысқарту, білім



берудің үздіксіздігін қамтамасыз ету, білім берудегі шетелдік тәжірибені талдау болып табылады.

Сондықтан жоғары мектеп педагогикасының күрделі және маңызды мәселесі болашақ мамандарды даярлау процесін оңтайландыру, кәсіби біліктілікті дамыту, кәсіби бағдарлаудың жаңа жүйесін құру, құзыретті мамандарды даярлау болып табылады. Мұндай кадрларды даярлау үшін білім беру процесін жандандыру, оқытудың жаңа нысандары мен әдістерін әзірлеу қажет.

Оқу үдерісін жандандыру - оқу үдерісін ғылыми негізде ұйымдастыруды, студенттердің шығармашылық ойлауы, зерттеу жұмысы үшін жағдай жасауды, олардың болашақ мамандығына қызығушылықты арттыруды және т. б. көздейтін оқытудың инновациялық әдістерін қолдану, нақты нәтижеге қол жеткізу.

Болашақ мамандардың құзыреттерін қалыптастыруда ақпараттық технологияларды қолдану ақпараттық қоғамның дамуы жағдайында оқу орындарының алдына қойылған негізгі талаптардың бірі болып табылады. Ақпараттық қоғам еңбек мазмұнының өзгеруіне тез бейімделе алатын, жаңа білімді игере алатын, қысқа мерзімде жаңа дағдыларды игере алатын мамандарды талап етеді. Оқу процесін жетілдіру білім беруді ақпараттандырумен және оқу процесіне арнайы әдістер мен әдістемелерді тиімді енгізумен байланысты. Студенттің кәсіби құзыреттілігін қалыптастырудың маңызды элементі Ақпараттық технологиялар құралдары болып табылады. Педагогикалық әдебиеттерде «Функционалдық сауаттылық» ұғымының әртүрлі тұжырымдары бар. Сонымен, А. А. Леонтьев: «функционалды сауатты адам-бұл адам адам қызметінің әртүрлі салаларындағы өмірлік міндеттердің барынша кең ауқымын шешу үшін өмір бойы үнемі алған барлық білімдерін, іскерліктері мен дағдыларын пайдалануға қабілетті, қарым-қатынас және әлеуметтік қатынастар» [1].

М. Б. Бершадскаяның пікірінше, мектепте адам алған функционалдық сауаттылық келесі әмбебап құзыреттерді қалыптастыру процесінде университетте Бакалаврларды даярлау кезінде кеңейіп, тереңдей түседі деп көрсетеді:

- ақпаратты қабылдау, жалпылау, талдау қабілеті, мақсат қоюға және оған жету жолдарын таңдауға;

- ауызша және жазбаша сөйлеуді логикалық тұрғыдан дұрыс, дәлелді және анық құра білу;

- өзін-өзі дамытуға, біліктілігін арттыруға ұмтылу [2].

А. М. Новиков «функционалдық сауаттылық-кәсіптік білім берудің қажетті құрамдас бөлігі болып табылады және ауысымға келген құзыреттілік ұғымымен тікелей байланысты кәсіпқойлық» деп тұжырымдайды [3].

П. И. Фролова «техникалық университет студенттерінің функционалдық сауаттылығын қалыптастыру мәселесін қарастыра отырып, техникалық университет студенттерінің функционалдық сауаттылық деңгейі қазіргі заманғы кәсіптік білімнің қажетті құрамдас бөлігі болып табылатын, жиынтықты білдіретін білім пәндік, пәнаралық, интегративті білім, іскерліктер, дағдылар және процеске байланысты іс-әрекет процесінде білім алушылар қолданатын функционалдық мәселелерді шешу тәсілдері, ақпаратты қабылдау, түрлендіру, үлгілік оқу және кәсіби міндеттерді, сондай-ақ қоғаммен өзара іс-қимыл міндеттерін шешуі» деген сипаттама береді [4].

Студенттердің функционалдық сауаттылығын қалыптастырудың әдіснамалық негізі құзыреттілік тәсіл болып табылады, құзыреттілік тәсіл шеңберінде функционалдық сауаттылықты қалыптастыру ол оқу пәнінің негізгі мазмұндық компоненті — оқу міндеті арқылы жүзеге асады. [5].



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Функционалдық сауаттылықтың ең заманауи анықтамаларының бірі «кәсіби біліктілік жүйесін қалыптастыру» сөздік-анықтамалық құралында тұжырымдалған. «Функционалдық сауаттылық- бұл адамның орындауға дайындық дәрежесі өзіне жүктелген немесе өз еркімен қабылданған міндеттер. Функционалдық сауаттылықтың құрамдас элементтері құқықтық сауаттылық, компьютерлік сауаттылық, жұмыстың нәтижелерін шет тілінде рәсімдеуге және ұсынуға дайын болу; командада жұмыс істеу және жанжалды жағдайларды шешу; ақпаратты басқаруға және шешім қабылдауға, сондай-ақ өзін-өзі тәрбиелеуге, өзін-өзі оқытуға дайын болу болып табылады» [6]. Функционалдық сауаттылықтың әртүрлі анықтамаларын интернет-форумдарда табуға болады. Олардың кейбірін келтірейік: «функционалдық сауаттылық-бұл оқу және практикалық іс-әрекет процесінде дамыған құзыретті және тиімді әрекет ету қабілеті, практикалық іс-әрекет барысында туындайтын мәселелерді шешудің оңтайлы тәсілдерін таба білу және табылған шешімдерді іске асыру. Әртүрлі салалардағы өмірлік міндеттердің кең ауқымын шешу үшін мектепте алған білімдерін, дағдыларын пайдалану».

Функционалды сауаттылық өмірдің барлық салаларын, жеке тұлғаның даму жолындағы қадамдарды қамтиды. Мәселен, жаалпы сауаттылық, жаратылыстану ғылымдарындағы сауаттылық, математикалық сауаттылық, компьютерлік сауаттылық, отбасылық өмір мәселелеріндегі сауаттылық, денсаулық мәселелеріндегі сауаттылық, құқықтық сауаттылық және адамның ортамен тіл табысуы, тез бейімделу және жұмыс істеу қабілеті сынды аспектілерді қамтиды. Сонымен қатар педагогтың функционалдық сауаттылығына үнемі туындайтын мәселелерді сәтті шешу қабілеті ретінде де бар педагогикалық міндеттер мен қайшылықтар, көру, түсіну, талдау, салыстыру, модельдеу, педагогикалық шеберлігі, креативтілігі сынды қабілеттері жатады. Болашақ мамандарды даярлаудың жаңа талаптарына сәйкес оқыту интерактивті әдістерді қолдану қажеттілігін талап етеді. Барлық деңгейдегі оқу процесі студенттердің белсенді әрекеттерін өз бетінше орындауға негізделуі керек. Жоғары мектептің Болон процесінің принциптерін қабылдауы интерактивті оқытуды оқу процесінің негізгі принципіне айналдыруды талап етеді.

Ақпараттық технологиялар дәуірінде маман компьютерлік техниканың негіздерін меңгерген, жаңа технологиялардың мүмкіндіктерін еркін пайдаланатын, ғылыми-зерттеу жұмыстарын өз бетінше жүргізуге және өз жұмысына диагностикалық талдау жасауға қабілетті шығармашылық тұлға болуға тиіс. Осы себепті қазіргі білім беру жүйесі үшін педагогикалық инновацияларды қолдану, оқу-тәрбие процесінде интерактивті әдістерді тиімді және дұрыс қолдану өте маңызды. Педагогикалық инновациялар, оқушының тұлға ретінде дамуының айқындылығын қамтамасыз ету мақсатында интерактивті әдістер нормативтер шеңберіндегі артықшылықтарды негізге алады [7]. Осыған байланысты университет оқытушысына қойылатын талаптардың ішінде жаңа жағдайларда жұмыс істей білу, интерактивті әдістерді тиімді пайдалану, өз ойын дұрыс жеткізе білу, өз көзқарасын дәлелдеу және дау-дамай жүргізу қабілеті ерекшеленеді.

Студенттердің оқу процесінің жетістігі іске асырумен қамтамасыз етіледі:

- интерактивті әдістер;

- әріптестік пен ынтымақтастық негізінде оқытушылар мен студенттер арасындағы қарым-қатынас. Осы ерекшеліктерді ескере отырып, қазіргі заманның талаптарын ескере отырып, болашақ мұғалімдерді даярлау бүгінгі күннің өзекті мәселесі болып табылады. Әлемдік деңгейдегі білім беру парадигмасы білім берудің нәтижеге бағытталуын, оқушының жеке басына оқытудың бағытталуын, тұлғааралық қатынастар негізінде оқыту әдістемелерін құруды талап етеді.



Біздің еліміз демократиялық даму жолын таңдағандықтан, шешім қабылдауда қоғамның рөлі артып келеді. Бұл бағытта оқушылардың белсенділігін арттыруға мүмкіндік беретін әдістер интерактивті деп аталады. Сыртқы жағынан қарапайым болып көрінетін бұл әдістердің өзіндік ерекшеліктері мен қиындықтары бар.

«Interactiv» сөзі екі сөзден тұрады: «INTER», бұл ағылшын тілінен аударғанда "бірлескен", "арасында" дегенді білдіреді; «act» – "әрекет". Осылайша, интерактивті әдістер білім алушы мен білім алушының қарым-қатынасына, сондай-ақ бірлескен қызмет үшін жағдай жасайтын әдістерге негізделген.

Басқаша айтқанда, «интерактивті» сөзі бірлескен іс-әрекетті, диалогты орнатуды білдіреді. Ал «Интерактивті оқыту» деп бірлескен коммуникацияға негізделген оқыту, «диалог арқылы оқыту», өздігінен оқытылатын «қарым-қатынастар» мынадай форматтарда жүзеге асады: әңгімелесу, диалог, талқылау, бірлескен іс-қимыл [8]. Осылайша, тұлғааралық қатынастарға негізделген оқытудың интерактивті әдістері "тұлғаны дамытуға" бағытталған заманауи білім беру парадигмасын қанағаттандырады. Сонымен қатар, интерактивті әдістер қабылдаудың белсенділігін және оқудағы жеке маңыздылығын қалыптастырып қана қоймай, оларды дамытады.

Интерактивті оқыту әдістері мен дәстүрлі оқыту әдістерінің айырмашылығы-өмірлік тәжірибені пайдалану, ақпаратты талдау және жүйелеу арқылы жеке және кәсіби қабілеттерді ашу.

Интерактивті әдістер арқылы студенттер келесі білім, біліктілік, Дағдылар мен дағдыларды игереді: сыни ойлауды, рефлексиялық қабілеттерді дамытады, өз идеялары мен іс-әрекеттерін талдау және бағалауды; өз бетінше түсіну, жан-жақты талдау және ақпаратты іріктеу мүмкіндігі;

- жаңа білімді дербес қалыптастыру;
- пікірталастарға қатысу, өз пікірін қорғау;
- шешім қабылдау және күрделі мәселелерді шешу.

Сондықтан интерактивті оқыту процесінде студенттер келесі әрекеттерге дайын болуы керек:

- бірлескен жұмыс;
- қабылдау, коммуникативтілік және әлеуметтілік тұрғысынан белсенділік.

Интерактивті оқыту процесінде білім алушы өз пікірін тұжырымдауға, өз ойын дұрыс жеткізуге, өз пікірін негіздеуге, пікірталас жүргізуге, басқаларды тыңдауға, құрметтеуге және басқа пікірлер мен көзқарастармен санасуға үйретеді.

Интерактивті оқытудағы жұмыс түрлері:

- бірлескен жұмыс (жұпта, топта және ұжымда);
- рөлдік және іскерлік ойындар, пікірталастар;
- әртүрлі ақпарат көздерімен жұмыс (кітаптар, дәрістер, интернет, құжаттар, мұражайлар);
- презентациялар;
- тренингтер;
- сұхбат;
- сауалнамалар және т.б. [9].

Бүгінгі таңда интерактивті әдістердің әртүрлі жіктелімдері бар. Интерактивті әдістер әртүрлі түрлерге жіктеледі: мазмұны, қолданылуы, технологиялық сипаттамалары және т. б. мұғалімдер интерактивті әдістерді қолданады: "миға шабуыл", синквейн, кластер, RAFT технологиясы және т.б. барлық әдістерді м. м. Новик классификациясы бойынша қарастыруды ұсынамыз.

Оқытудың интерактивті әдістерінің жіктелуі (М. М. Новик бойынша):



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Имитациялық, проблемалық дәрістер, проблемалық семинарлар, тақырыптық топтық пікірталастар, миға шабуыл (breinstorming), дөңгелек үстел, педагогикалық ойындар-жаттығулар

- Нақты жағдайларды талдау (кейс-стади)

- Имитациялық жаттығулар

- Тренингтер

- Рөлдік ойындар

- Іскерлік ойындар

- оқу ойындары

- блиц ойындары

- шағын ойындар

- компьютердегі ойын сабақтары

- Өндірістік ойындар:

- проблемалық-іскерлік ойындар және т.б.

Осылайша, интерактивті әдістердің көптеген түрлерін атап өтуге болады. Біз кейс-стади әдісін бөлек бөлуді қажет деп санадық.

Кейс-стади (case – study) - таңдау және шешім қабылдау дағдыларын қалыптастыратын тиімді әдіс. Әдіс нақты жағдайларды практикалық талдауға және оларды мүмкіндігінше шындыққа ұқсас түрде қайталауға негізделген. Сондықтан кейс-стади әдісі кейде "нақты оқу жағдайлары"әдісі деп аталады.

Ағылшын тілінен аударғанда "іс" сөзі "жағдай", "жағдай"дегенді білдіреді. Басқаша айтқанда, "іс" сөзі белгілі бір жағдайды сипаттайды, сипаттайды; белгілі бір субъектінің (мысалы, фирмалар, кәсіпорындар, мекемелер, ұйымдар және т.б.) даму тарихы мен нәтижелерін сипаттайды.

Кейс-стади-кейстерді пайдалану арқылы жүзеге асырылатын сабақтың бір түрі.

Кейс-стадидің мақсаты-студенттерді келесі әрекеттерге бағыттау:

- кез келген теориялық ақпарат пен ақпаратты талдау;

- негізгі проблемаларды анықтау;

- проблемаларды шешудің балама жолдарын табу (жағдай-әртүрлі шешімдер мен баламалармен жағдай);

- салыстыру, талдау арқылы ең тиімді шешімді таңдау;

- өз іс-әрекетін жоспарлау.

Кейс-стади пәннің теориялық мазмұнын практикалық мәселелерді жан-жақты қарастырумен толықтырады. Кейс-стади әдісі студенттерге имитацияланған мәселелердің шешімдерін іздеу арқылы болашақта мүмкін болатын жағдайлар мен мәселелердің дұрыс шешімдерін таба білуге дағдыландырады. Кейстерді қолдану әдісі алғаш рет XX ғасырдың басында Еуропа университеттерінің студенттерін құқық және медицина пәндері бойынша оқытуда қолданыла бастады. Ол құқықтық және медициналық практикадағы жағдайларды зерттеу әдісі ретінде танылды. Осы әдіс негізінде студенттер өзіндік жұмыс құрды: практикалық жағдайды зерттеу үшін студенттер көптеген теориялық ақпаратты оқуға мәжбүр болды.

1910 жылы американдық профессор Копланд (Копеланд) іскери оқыту әдісі ретінде кейс-стадиді қолдана бастайды. Іскери оқытудың дербес әдісі ретінде кейс-стади 1920 жылы Гарвард бизнес мектебінің (АҚШ) базасында қолданыла бастады. "Гарвард Бизнес мектебіндегі іс әдісі" деп аталатын алғашқы істер жинағы 1921 жылы жарық көрді[10].

Бүгінгі таңда кейс-стадидің екі негізгі мектебі құрылды: американдық (Гарвард мектебі) және батыс еуропалық (Манчестер мектебі). Олардың айырмашылықтары тек көлемде және дұрыс шешім қабылдау позицияларында:



1) американдық мектеп (кейстердің көлемі 20-25 бет және қосымшалар мен иллюстрациялар 8-10 бетте), еуропалық мектепке қарағанда 1,5–2 есе көлемді;

2) Егер Гарвард мектебі студенттен жалғыз дұрыс шешім табуды талап етсе, онда еуропалық мектепте жағдайлардың саны біреуімен шектелмейді, олардың саны көп; ең бастысы: студенттер өз шешімдері мен көзқарастарын теориялық тұрғыдан негіздеп, сонымен қатар олардың дұрыстығын дәлелдеуі керек; еуропалық мектепте мұғалім көзқарастардың полярлығын және пікірталастың дамуын қолдайды, бірақ бұл жағдайда ол студенттерді істі дұрыс шешуге итермелемейді.

Кейстердің анықтамасы 1954 жылы Гарвард бизнес мектебінің басылымында келтірілген: "студенттер мен оқытушылардың бизнес мәселелері мен жағдайлары туралы пікірталастарына негізделген оқыту әдісі. Жағдайлар бизнестің өзекті мәселелерінің мысалдары ретінде жазбаша түрде келтірілген. Студенттер оларды өз бетінше оқиды және қарастырады. Студенттердің мұндай жұмысы кейіннен оқытушының жетекшілігімен аудиториядағы пікірталастардың негізі және пікірталастардың негізі болады. Осылайша, Case-study әдісі арнайы дайындалған оқу материалдарынан және оқу процесінде осы материалдарды пайдаланудың арнайы технологияларынан тұрады" [11].

Кейс-стадидің негізгі қағидасы "шындықты іздеу шындықтың өзінен қымбат" дегенге дейін азаяды, сондықтан бұл әдіс оқытуды зерттеу процесі ретінде қарастырады. Оның негізі мәселені шешу, талқылау және талқылау болып табылады, шешім қабылдау оның негізгі құралы болып табылады.

Кейс-стади әртүрлі әдістер мен әдістерді біртұтас және күрделі жүйеге біріктіреді. Бұл қатарда бірлесіп жұмыс істеудің келесі жолдары ерекшеленеді: миға шабуыл; - модельдеу; пікірталас; талқылау және жүйелік талдау; іскерлік және рөлдік ойындар; тәжірибе; проблемалық әдіс; жазу тәсілдері және т.б.

Сонымен қатар, кейс-стадидің басқа да артықшылықтарын атап өтуге болады:

1. Студент оқу процесінде мұғалімді, пәндерді, оқыту әдістерін, тапсырмаларды және оларды шешу жолдарын таңдау еркіндігіне ие болады.

2. Оқытушы оқу процесінде студенттерге теориялық ақпараттың барлық көлемін бермейді, тек негізгі ұғымдарға тоқталып, теорияның практикада қолданылуын бақылайды.

3. Студенттердің өзін-өзі басқару дағдылары қалыптасады, олар ақпаратпен тиімді жұмыс істеуді, өзіне қажетті ақпаратты үлкен көлемде тандауды, сондай-ақ шешім қабылдауды үйренеді, сол арқылы жауапкершілікті өз мойнына алып, өз іс-әрекеттерін жоспарлайды.

4. Оқытушы мен студент арасындағы тиімді қарым-қатынас пен ынтымақтастық нығайтылады; оқытушы әр студенттің қажеттіліктері мен ерекшеліктерін ескереді, студенттің жағымды қабілеттеріне назар аударады.

5. Студент абстрактілі білімді емес, белгілі бір нәтижеге әкелетін мәселелерді қарау арқылы біледі, өмірде кездесетін жағдайларды зерттеу және талдау дағдыларын қалыптастырады (кәсіби практика).

6. Студент өз шешімін дәлелдеуге, барлық балама шешімдерді дұрыс бағалауға, талқылауға қатысушылардың пікірлерін қабылдауға және ескеруге дағдыланады.

7. Студент проблемаларды шешу үшін барлық қажетті көрнекі материалдармен (ғылыми әдебиеттер, мақалалар, бейне және аудиокассеталар, CD - дискілер, кейсте қаралатын компаниялардың өнімдері) қамтамасыз етіледі.

Кейс-стади әдісі бойынша оқыту процесінде мынадай ережелерді ескеру қажет:

- Проблемалық жағдай тек бір тақырыппен немесе бір пәннің мазмұнымен шектелмейді. Әдетте, бұл басқа пәндердің проблемалары мен мәселелерімен тығыз



байланысты. Кейс-стадиде студенттер пәнаралық байланыстарды табу дағдыларын көрсетуі керек.

- Студент пән бағдарламасында сипатталған қорытындылар, идеялар мен тәсілдер туралы түсініктерін, сондай-ақ оларды нақты жағдайды талдау және ұсыныстар әзірлеу кезінде қолдану дағдыларын көрсетуі керек. Тәрбиеші проблемалық жағдайды түсіндірудің бірнеше жолына дайын болуы керек.

- Жағдайда бірнеше шешілмеген мәселелер болуы мүмкін, сондықтан Студенттер бір мәселенің шешімін тапқаннан кейін басқа мәселелерді талдау бағыттарын іздеумен және анықтаумен айналысуы керек.

- Өз шешімдері мен ұсыныстарының дұрыстығын дәлелдеу мақсатында студенттер өздерінің жеке тәжірибелерінен мысалдар келтіруге тиіс.

Осылайша, индустриалды қоғам мен интерактивті қарым-қатынастарды дамыту, осындай қарым-қатынастарды жүзеге асыруға мүмкіндік беретін акпараттық қоғам форматына көшу жағдайында білікті, бәсекеге қабілетті, білімді, интеллектуалды дамыған мамандарды даярлауға мүмкіндік беретін оқытудың интерактивті әдістерін тиімді пайдалану маңызын айқындай түседі.

Пайдаланылған деректер тізімі:

1. Нажикенова Г. Б., Исмуратова Ж. И. Функциональная грамотность педагога XIX века // Актуальные научные исследования в современном мире. 2017. № 4-1 (24). С. 77–88.
2. Блинов В. И., Рыкова Е. А., Сергеев И. С. Проблема формирования функциональной грамотности студентов профессиональных образовательных организаций: методологический подход // Среднее профессиональное образование. 2019. № 8. С. 3–9.
3. Иконникова Г. Ю., Лисовская Н. Б., Тужикова Е. С. Проблема цифровизации в современном образовании (на примере РГПУ им. А. И. Герцена) // Психология Pedagogical Sciences 197Formation of Functional Literacy of Pedagogical University Students человека в образовании. 2020. Т. 2. № 2. С. 150–156.
4. Неборский Е. В. Сегодняшнее завтра: глобальные риски как фактор трансформации высшего образования // Отечественная и зарубежная педагогика. 2020. Т. 1. № 4 (69). С. 62–74.
5. Цомаева З. Т. Особенности формирования правовой грамотности у студентов педагогических образовательных учреждений // Вопросы педагогики. 2019. № 12-1. С. 278–283.
6. Антонова Н. А., Шефер О. Р., Лебедева Т. Н. Готовность учителей к организации формирования читательской грамотности // Вестник ЮжноУральского государственного гуманитарно-педагогического университета. 2019. № 7. С. 7–23.
7. Шаухалова Р. А. Сущность и структура цифровой культуры студентов университета // Наука и инновации в современном мире : сборник научных статей / научный редактор А. Х. Цечоева. Москва, 2020. С. 86–90.
8. Жаналина Л. Е. Развитие функциональной грамотности на уроках русского языка // Педагогическая наука и практика. 2019. № 1 (23). С. 78–81.
9. Григораш О.В. Система подготовки специалистов высшего профессионального образования / О.В. Григораш // Политематический сетевой электронный научный журнал Кубанского государственного аграрного университета(Научный журнал КубГАУ) [Электронный ресурс]. – Краснодар: КубГАУ, 2014. –№06(100). С. 411 – 430. – IDA [article ID]: 1001406022. – Режим доступа:<http://ej.kubagro.ru/2014/06/pdf/22.pdf>.



10. Трубилин А.И. Формирование организаторских способностей студентов – важного качества будущих руководителей / А.И. Трубилин, О.В. Григораш // Политематический сетевой электронный научный журнал Кубанского государственного аграрного университета (Научный журнал КубГАУ) [Электронный ресурс]. – Краснодар: КубГАУ, 2014. – №06(100). С. 431 – 445. – IDA [article ID]:1001406023. – Режим доступа: <http://ej.kubagro.ru/2014/06/pdf/23.pdf>.

11. Григораш О.В. Методические занятия – главное условие повышения педагогического мастерства / О.В. Григораш, А.И. Трубилин // Политематический сетевой электронный научный журнал Кубанского государственного аграрного университета (Научный журнал КубГАУ) [Электронный ресурс]. – Краснодар:КубГАУ, 2014. – №05(099). С. 682 – 695. – IDA [article ID]: 0991405045. – Режимдоступа: <http://ej.kubagro.ru/2014/05/pdf/45.pdf>.

С.М.Момынкулова, лектор,
Экономика және менеджмент кафедрасы,
АТУ (Алматы қ.)

ІСКЕРЛІК ОЙЫН «КӘСІПКЕРЛІК ҚЫЗМЕТ НЕГІЗДЕРІ» ПӘНІ БОЙЫНША ПРАКТИКАЛЫҚ САБАҚТАРДЫ ӨТКІЗУДІҢ ТИІМДІ ӘДІСІ РЕТІНДЕ

Аңдатпа: мақалада «Кәсіпкерлік қызмет негіздері» пәнін оқу процесінде іскерлік ойындардың рөлі ашылады. Іскерлік ойын ұғымын зерттеудің теориялық алғышарттарына назар аударылады, кәсіпкерлік салаға қатысты ойын тәжірибесінің ерекшеліктері қарастырылады, сонымен қатар бизнес-тренингтің әдістері мен түрлері сипатталады.

Түйінді сөздер: іскерлік ойын, кәсіпкерлік, бизнес-ахуал, көшбасшылық, тәуекелдер.

Қазіргі жоғары оқу орындарында (ЖОО) «Кәсіпкерлік қызмет негіздері» пәні бойынша оқытудың ең танымал және тиімді әдістерінің бірі «іскерлік ойындар» болып табылады.

Іскерлік ойындар - бұл студенттерді іскерлік жағдайларға батыратын оқыту әдісі. «Ойыншылар» әр түрлі мәселелерді шешеді және сонымен бірге топтық жұмыс пен шешім қабылдау дағдыларын, яғни басқа адамдармен ортақ іс шеңберінде өз міндеттерін орындау қабілеттерін жетілдіреді. Іс - әрекеттегі дағды ортақ мақсатқа, стратегияға қол жеткізуді анық көрсетеді және жауапкершілік аймағын анықтайды.

Ойындар ойдан шығарылған жағдайларға негізделген метафоралық болуы мүмкін немесе кәсіпорында (ұйымда, компанияда) болып жатқан жұмыс процестеріне еліктеуі мүмкін.

Жасыратыны жоқ, психологтар кез - келген ересек адам өзінің ішкі қасиеттерін ойын форматында жақсы көрсете алатындығын анықтады: демалу, жасырын дағдыларды көрсету және командалық ойындарға қатысу. Ойын форматы және оның сценарийлері топқа күшті және әлсіз жақтарын анықтауға және қораптан тыс жағдайлардан шығуға мүмкіндік береді.

Қарапайым тілмен айтқанда, іскерлік ойындар - бұл барлық қатысушылар белгілі бір жағдайға батып, туындаған мәселені бірге шешіп, бір-бірін тыңдап, өз көзқарастарын білдіріп, оны қолдап, шешім қабылдаудың дұрыстығының дәлелі болатын оқытудың тамаша форматы.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Іскерлік ойындар кез - келген типте болуы мүмкін, егер олар нақты немесе ойдан шығарылған жағдайларға бағытталған болса, кез - келген жағдайды ойлап табуға, аңызды, экономикалық сипаттағы әртүрлі сценарийлерді қолдануға болады. Мысалы, компаниядағы нақты жұмыс процестерін модельдейтін ойындар немесе ойдан шығарылған (жоғарыда айтылғандай).

Іскерлік ойындардың келесі мақсаттарын бөліп көрсетуге болады:

- білім алушылардың экономикалық ойлауын қалыптастыру;
- экономикалық сауаттылықты арттыру, кәсіпкерлік бойынша негізгі экономикалық ұғымдарды жүйелеу;
- стандартты емес жағдайларды шешуге үйрету;
- командалық рухты тәрбиелеу;
- әлсіз және күшті жақтарын анықтай білу;
- көшбасшыларды анықтау және тәуекелдерді жою.

Сондай-ақ, іскерлік командалық ойындар белгілі бір қасиеттер мен дағдыларды дамытуға, оның ішінде коммуникация және командалық жұмыс дағдыларын дамытуға, нарықтағы өзгермелі жағдайларға бейімделу қабілетіне, бірлесіп шешім қабылдау қабілетін нығайтуға бағытталуы мүмкін.

Оқытушы ойын жетекшісі бола отырып, дайын шешімді ұсынбауы керек. Ол студенттердің талқылауға белсенді қатысуын және қиын жағдайдан шығудың жолын өз бетінше табуын қамтамасыз етеді. Мұнда оқытушы метафоралық тілден іскерлік тілге аудармашы рөлін атқарады.

Кәсіпкерлік құрылымда білім беру және жоғары білікті кадрларды даярлау саласында оқытудың белсенді әдістері мен нысандарын - дау, іскерлік ойын, ғылыми ізденіс элементтері сияқты оқу қызметіне енгізу арқылы көп көңіл бөлу керек. Оқытушының интерактивті оқыту технологияларын енгізу процесіндегі міндеті - ақпараттық жұмыста студент ақпараттың өзін ғана емес, сонымен бірге байланысты, пайда болу себебін түсініп, туындаған мәселенің негізделген шешімін ұсына алу; студенттерге қазіргі жағдайда экономика саласында алған білімдерін синтездеу қағидалары мен дағдыларын үйрету; білім алушылардың білім беру мақсаттарына қол жеткізуге бағытталған оқыту процесін құру; ЖОО-ның білім беру ортасын құру және оның мүмкіндіктерін пайдалану; кәсіби өзін-өзі оқытуды жобалау және жүзеге асыру.

Іскерлік ойын құрылымында әдетте бірнеше кезеңдер қарастырылады: дайындық кезеңі, кіріспе бөлігі - іскерлік ойын, нәтижелерді талдау және ойынды қорытындылау. Студенттерді іскерлік ойынға дайындауды ұйымдастыру төрт кезеңнен тұрады: шығармашылық микро топтарды таңдау; ойынға кіріспе; рөлдерді бөлу; мұғалімнің режиссерлік жұмысы. Іскерлік ойын түріне және педагогикалық міндетке байланысты студенттерді іріктеу критерийлері әр түрлі болады. Топ іскерлік ойынның мәнін ашқан кезде, оның барысында студенттер проблемалық жағдаймен танысады, студенттерге қатысушы ойнауы керек адамның позициясын, мінез-құлқының ынталарын және эмоционалды жағдайын дереу түсіндіру қажет. Осыдан кейін алынған рөл бойынша жеке жұмыс жоспарын құру қажет[1].

Іскерлік ойындар арқылы студенттер бизнестегі типтік практикалық жағдайларды модельдейді, іскерлік келіссөздер жүргізу дағдыларын, ұйымдастырушылық басқару дағдыларын дамытады және нақты өмірде туындауы мүмкін әртүрлі жағдайларды шешуде машықтанады

Ойыншыларды психологиялық типтер бойынша сегменттеу моделі қызықты болып көрінеді, оның авторы Р. Бартл, оның пікірінше, ойын ойнау кезінде әр адам өз мүдделерін көздейді - басқа ойыншылармен өзара әрекеттесу, қандай да бір пайда алу, жаңа



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

мүмкіндіктер ашу және ойын ішіндегі байланыс. Осы қажеттіліктерге сәйкес Бартл ойыншылардың төрт тобына сәйкес келетін бірнеше психотиптерді анықтады:

- Жинақтаушылар (Achievers) - кез-келген пайда жинау маңызды мансапшылар деп аталады.
- Киллерлар (Killers) - басқа ойыншыларды жеңу маңызды адамдар. Бұл түрге айқын үстемдік пен билікке деген шөлдеу тән.
- Зерттеушілер (Explorers) - ойын әлемінің жаңа мүмкіндіктерін ашу маңызды адамдар.
- Әлеуметтанушылар (Socializes) - әлеуметтік компонент маңызды адамдар - басқа ойыншылармен өзара әрекеттесу және қарым-қатынас [2].

Бартл негізгі іскерлік ойындарға сәйкес келетін мақсаттары бар келесі механизмдерді қамтыды:

- Дамыту - жинақтаушы жеңілдіктері бар бонустық бағдарламалар (тұтынушыларды ұстап қалу).
- Жолдама бағдарламалары - жеңілдіктер, бонустар (жаңа тұтынушыларды тарту).
- Жетістік - кейде жеңілдіктерге немесе бонустарға айырбасталатын белгілер, эмблемалар, медальдар (ұстап қалу және тұтынушыларды тарту).
- Зерттеу - шығындарды есептеу қызметі, тұтынушыға арналған әр түрлі қосымшалар (тұтынушыларды ұстап қалу және қайтару).
- Ынталандыру - жеңілдік мерзімдерін немесе шарттарын сату шарттарында нақтылау (конверсия).
- Бәсекелестік - бонус шектеулі адамдар тобын алады (ұстап қалу және айырбастау).
- Әлеуметтену - қарым-қатынастың кез келген құралы: түсініктемелер, кері байланыс нысандары, талқылаулар, пікірлер (тұтынушыны тарту және ұстап қалу) [3].

Р.Бартлдың типологиясы өз қызметінде ойын технологиясын қолданатын кәсіпкерлердің стратегияларын көрсетеді. Айта кету керек, бұл типологияның бірде-бір қатысушысы бір психотипке жатпайды, бірақ әртүрлі жағдайларда ол өзін басқаша (ерекше) көрсете алады.

Психологтар кез-келген ересек адам өзінің ішкі қасиеттерін ойын форматында жақсы көрсететінін бұрыннан анықтаған: демалады, жасырын дағдыларды қолданады және командалық ойынға қатысады. Ойынның форматына және оның сценарийіне байланысты топтың күшті және әлсіз жақтарын анықтауға, стандартты емес жағдайларды өңдеуге болады.

Қарапайым мағынада, іскерлік ойын - бұл барлық қатысушылар қарастыралатын жағдайға еніп, мәселелерді бірге шешетін тамаша оқыту форматы. Ойын нақты немесе ойдан шығарылған жағдайларға баса назар аударатын кез келген адам болуы мүмкін. Мысалы, кәсіпорындағы жұмыс процесін имитациялайтын ойын.

Жоғарыда айтылғандардан іскерлік ойынның нақты міндеттерін анықтауға болады:

- Студенттерді стандартты емес жағдайларды шешуге үйрету
- Командалық рухты ояту
- Күшті және әлсіз жақтарын анықтау
- Көшбасшыларды анықтау және тәуекелдерді пысықтау

Оқытушы жүргізуші рөлін атқарады, қорытынды нәтижелерді талдайды, қойылған ұпайларға түсініктеме береді, сонымен қатар әр студенттің жұмысын бағалайды және сұрақтарға жауап береді: неге мұндай шешім маңызды, жақсы немесе жаман деген сияқты.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Іскерлік ойын аясында кез-келген жағдайды ойлап таба алуға болады, немесе, аңыздар мен пайдаланушы сценарийлерін қолдануға болады, бұл оқу процесін қызықты өткізуге өте ыңғайлы.

Іскерлік ойындардың көмегімен бизнеске тән практикалық жағдайларды модельдеу жүзеге асырылады, іскерлік келіссөздер, ұйымды басқару дағдылары мен нақты өмірде болуы мүмкін түрлі жағдайларды шешу жолдары пысықталады.

Бүгінгі таңда кәсіпкерлік қызметте ойын технологияларын қолдану ЖОО-да практикалық сабақтарды жүргізудің дәстүрлі құралдарына тиімді балама болып табылған және жас кәсіпкерлердің өңірлік қауымдастығы ойын технологияларын бизнеске енгізуді құптайды. Сауалнамалар жүргізілуде және сауалнамаға қатысқандардың көпшілігі ойын практикасы өңірлік бизнесті инновациялық дамытудың маңызды элементтерінің бірі болып табылады деп санайды, алайда сарапшылардың пікірінше, ұсынылған әдістемелерді болашақ кәсіпкерлерді даярлаудың әртүрлі деңгейлеріне бейімдеу, сондай-ақ қазақстандық бизнестің әртүрлі бағыттары үшін түзету және кәсіпкерлік қызмет іс шараларының ерекшелігіне байланысты нақты бағдарламаларды әзірлеу талап етіледі.

Осылайша, кәсіпкерлік пәні бойынша практикалық сабақтарды өткізуде іскерлік ойындарды қолдану жастарды кәсіпкерлік қызметке тартуға көмектеседі, тиісінше, Қазақстан экономикасын дамыту үшін үлкен маңызға ие. Жеке бизнесті жүргізу жастардың өмірлік ұстанымдарын нығайтуға және әлеуметтік жауапкершілік, маңызды шешімдер қабылдау мен өзін-өзі қамтамасыз етуге ұмтылу сияқты қажетті қасиеттерді дамытуға ықпал етеді. Бұдан басқа, жаңа жұмыс орындарын құруға, халықтың әл-ауқатын арттыруға және болашақ үшін жауапкершілік сезімін қалыптастыруға ықпал етеді, өйткені бүгінде жастар кәсіпкерлігі Қазақстанда шағын және орта бизнесті дамытудың басым бағыттарының біріне айналды.

Пайдаланылған деректер тізімі:

1. Жеребятникова Г.В. Роль деловой игры в подготовке социальных педагогов к профессиональной деятельности, Современные педагогические технологии, 2010 г.
2. Bartle R. Designing Virtual Worlds / New Riders Games. 2003. P. 349.
3. Каштанова Е.Ю. Социальные аспекты глобализации в молодежной среде//Материалы международной научной конференции «Молодежь как активный субъект современного общества» 14 декабря 2012 г. Саранск. 2013. С. 140-145.

Ф.М.Мукажанова, преподаватель,
кафедра Иностранных языков,
Филологический факультет,
КазНУ имени аль-Фараби (г.Алматы)

**ЭФФЕКТИВНОЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ГЕНЕРАТИВНОГО ИИ В ОБРАЗОВАНИИ
НА ПРИМЕРЕ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ**

Аннотация: Развитие новейших технологий, таких как системы генеративного искусственного интеллекта, или нейросетей, обещает стать *подрывной инновацией* в сфере образования. Однако наряду с рисками данная технология несёт также и большой потенциал для образовательного процесса, особенно в области обучения английскому языку. В статье исследованы возможные способы применения нейросетей как



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

универсального и эффективного инструмента образовательного процесса, включая их преимущества и конкретные примеры использования.

Ключевые слова: ChatGPT, Generative AI, генеративный ИИ, нейросети, образование, обучение иностранному языку.

Введение

Сфера образования явилась сценой значительных изменений с развитием информационных технологий. Введение новых технологических решений не один раз видоизменяло данную область, порой трансформационным образом. Примерами *подрывных инноваций* в сфере образования могут служить электронные учебники, интерактивные инструменты и *обучение с использованием интернет-технологий*, и в последнее время генеративный искусственный интеллект (генеративный ИИ) претендует на то, что стать подобной подрывной технологией, трансформирующей ландшафт образования.

Генеративный ИИ, т. е. системы ИИ, способные генерировать связный текст в ответ на подсказки, бурно развивается и сегодня представлен рядом систем. Помимо революционного чатбота ChatGPT, разработанного компанией OpenAI в 2022, на сегодняшний день существует ряд альтернатив, в разной степени разработанности: Bard (Google), Microsoft Copilot, LLaMA (Large Language Model Meta AI) и др. В ИИ-гонку вступают всё новые претенденты: к примеру, в апреле прошлого года Илон Маск объявил о создании компании X.AI Corp [1], а в русскоязычном сегменте можно найти нейросетевые модели GigaChat, разработанную СберБанком (позиционируется как «Бесплатная нейросетевая модель: умеет отвечать на вопросы, вести диалог, писать код, рисовать картинки. И всё на русском языке»), [2] и YandexGPT (YaLM 2.0) [3, 4].

Из этого очевидно, что развитие генеративного ИИ в ближайшее время будет только набирать обороты и завоёвывать всё большее количество сфер жизни. Образование не останется в стороне, и уже сегодня вопрос неэтичных практик использования нейросетей учащимися и студентами вызывает озабоченность и требует серьёзного внимания к себе. На сегодняшний момент появились довольно надёжные системы обнаружения сгенерированных текстов, так, к примеру Copyleaks AI Content Detector имеет *процент ложноположительных обнаружений не более 0,2 %* [5]. В то же время невозможно как-либо предотвратить, сократить или контролировать использование нейросетей учащимися и студентами ни в законодательном, ни в практическом аспекте, по крайней мере, на сегодняшний момент. Таким образом, вопрос о нейросетях принимает следующий вид, словами одного из исследователей: ChatGPT (и равным образом любая другая подобная система) «угрожает подорвать онтологию и эпистемологию научного сообщества, науку и образование. Эта означает, что мир университетской науки вынужден переопределить то, что собой представляет знание, и как оно добывается. Главным вопросом тогда становится следующий: «Как можно освоить и использовать эту технологию эффективно, безопасно и ответственно?» [6].

В данной работе будет сделана попытка дать ответ на этот вопрос на примере приспособления нейросети ChatGPT к нуждам образовательного процесса в области обучения иностранному языку (ОИЯ), в частности, английскому. Будет показано, как именно можно весьма эффективно, безопасно и ответственно применять возможности ChatGPT как преподавателю в качестве инструмента обучения, так и студенту в автономном режиме. Несомненно то, что возможности генеративного ИИ могут многое привнести в процесс обучения, как в классе, так и при самостоятельной работе, и быть полезны и преподавателю, и учащемуся. В то же время несомненно и то, что присутствие



живого человека — компетентного педагога, направляющего и контролирующего использование нейросетей учащимися, не только необходимы, но и являются ключевыми.

Применение возможностей ChatGPT в ОИЯ: практика преподавателя

Использование преподавателем нейросетей на своих занятиях потребует некоторых усилий: с одной стороны, освоение необходимой технической части, а с другой — и здесь может быть главный вызов для преподавателя — изменить свой образ мыслей касательно этого инструмента и традиционных форм производства текста, доселе единственно возможных. Так как распространение нейросетей угрожает сменой парадигмы для образования и ОИЯ, преподаватель не может позволить себе игнорировать данную технологию. Более того, так как развитие генеративного ИИ делает его способным справляться со все большим количеством образовательных и креативных задач, преподаватель обязан шагать в ногу со временем, поддерживая свой уровень профессиональной компетенции, которая в ближайшее время должна будет включать умение распознавать письменные работы, сгенерированные нейросетями, а также умение использовать эти самые нейросети во благо образовательного процесса.

Как было подмечено исследователями, среди возможностей и преимуществ, предлагаемых нейросетями, можно выделить следующие: индивидуальное и персонализированное обучение, предоставление инклюзивных учебных планов, усиление кооперации и сотрудничества во время образовательного процесса, преимущества автоматизированной оценки результатов обучения, обеспечение большей доступности, большая эффективность в отношении времени и усилий, развитие языковых навыков и круглосуточная доступность данной технологии [7]. Вместе с тем преподаватель должен помнить о недостатках и ограничениях систем генеративного ИИ, таких как алгоритмическая предвзятость, неточность и вероятность ошибок, отсутствие знания контекста или ситуации, непонимание индивидуальных потребностей учащихся и испытываемых ими затруднений, а также ограниченная способностей мыслить творчески и критически. Данные особенности нейросетей подчеркивает необходимость их курирования живыми мыслящими людьми, т. е. компетентными преподавателями, и к тому же, дают преимущество преподавателям-людям, выигрывающим за счёт естественного интеллекта.

Учитывая всё вышесказанное, преподаватели сегодня стоят перед вызовом, требующим освоить новую технологию генеративного ИИ, одновременно перестроив восприятие своей роли в обучении и будущего мира образования [8]. Рассматривая потенциал использования нейросетей преподавателем, я хотела бы подробнее остановиться на нескольких конкретных способах применения данного инструмента. Следующие пять способов в особой степени подходят для практики ОИЯ, в частности в обучении английского языка как иностранного (L2 teaching) [9, 10]:

1. Генерация идей и материалов.
2. Персонализация учебных материалов и заданий в соответствии с личностью и нуждами учащегося.
3. Предоставление обратной связи касательно собственных работ и работ учащихся.
4. Проверка работ учащихся и выставление оценок.
5. Проверка на плагиат, а также на соответствие академических критериям или требованиям, в случае письменных работ.

Рассмотрим данные способы нейросетей в подробностях. В первую очередь, самое очевидное применение для ChatGPT в классе связано с его генеративными возможностями. Так, чатбот может служить для генерации идей для заданий, эссе,



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

проектов, уроков и серий уроков или даже учебных планов. Эти идеи могут явиться вдохновением для собственных творений и сочинений или же стать основой и планом для воплощения.

Тексты, генерируемые нейросетью, также могут быть использованы для различных учебных целей. К примеру, подобные тексты могут стать материалом для анализа или обсуждения. Большую пользу могут принести сгенерированные с помощью нейросети лексические списки (списки новых слов), предложения и тексты, содержащие изучаемые вокабуляр в контексте, вопросы для обсуждения или письменных работ (эссе), упражнения на дополнение отсутствующих слов (gap-fill activities) и т. д. Вряд ли возможно перечислить все возможные способы использования, сгенерированные с помощью нейросети материалы. Можно просто отметить, что продукты генеративного ИИ могут использоваться таким же образом, как и любой другой текст, учебник или пособие.

Тем не менее именно участие живого преподавателя и его сознательное, критическое вмешательство делает продукты нейросетей осмысленными и подходящими для конкретных учащихся и конкретных целей обучения. Так, второй способ применения ChatGPT для обучения — персонализация учебных материалов и заданий — как раз требует осознанного и вдумчивого участия преподавателя. Только живой человек, знающий своих учащихся и их индивидуальные характеристики, предпочтения и интересы, затруднения и нужды, сможет создать с помощью нейросети материалы, отвечающие этим самым критериям. Так, обязанностью преподавателя становится подбор подходящих слов для подсказок для нейросети (prompts), к примеру, *“Write a funny sci-fi story about marketing students in their twenties from Almaty using the following information/vocabulary: ...”* может быть подходящим примером для студентов университета в г. Алматы, изучающих маркетинг, в то время как *“Write a conversation about three people: a guy called Almat and two young girls called Aysha and Lydia about ...”* специально подогнан под конкретных студентов и предлагает большую степень персонализации.

Возможности ChatGPT позволяют также модифицировать генерируемый материал, тем самым делая его более подходящим для нужд учащихся, например, использовать более простой язык (*“Use less advanced vocabulary”*), более/менее строгий стиль повествования (*“Use more/less formal style”*), упоминать или, наоборот, упоминать что-то (*“Don’t mention ...”*) и т. п. В таком случае несмотря на то, что генерация материалов нейросетью освобождает преподавателя от задачи создавать их самому, тем не менее обязанностью преподавателя остаётся использовать свой эмоциональный интеллект и критическое мышление с целью наилучшей персонализации учебных материалов и заданий. Также полезным будет обучить своих студентов тому, как с помощью каких подсказок они смогут создавать более подходящие материалы для самих себя.

В-третьих, генеративный ИИ может быть крайне полезен преподавателям английского языка как иностранного благодаря проверке их сочинений и предоставлению обратной связи. Это особенно ценно для тех преподавателей, кто не является носителем языка, т. к. получение практически мгновенной обратной связи по своим письменным продуктам бесплатно и свободно может значительно поднять уровень качества их материалов и собственно их уровень английского языка. Таким образом, после создания текстовых материалов для занятий, преподаватель может переложить на ChatGPT такие задачи как проверка и исправление ошибок (грамматических, лексических, пунктуационных, стилистических и пр.), изменение стиля или регистра, включение определенных элементов языка и т. п.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Аналогичным образом нейросети могут использоваться для того, чтобы проверять письменные работы учащихся и предоставлять обратную связь. В дополнение к вышеупомянутым возможностям проверки и исправления ошибок, нейросети могут быть использованы и для выставления оценок в согласии с рядом критериев. Работы, анализируемые ChatGPT в данном случае, не обязательно должны быть сочинениями или эссе, это могут быть и предложения с использованием новых слов, грамматические или лексические упражнения и пр. Нейросеть даже может справиться с такой задачей как предоставление общих рекомендаций по улучшению и дополнительной практике, которые при этом будут персонализированы — основаны на индивидуальном случае конкретного учащегося. Важно подчеркнуть, что успешное применение данной стратегии требует вдумчивого участия преподавателя, что включает предоставление достаточной исходной информации для нейросети (к примеру, профиль студента, его психологические особенности, история обучения, уровень знания языка и т. п.) и руководство здравым смыслом.

Пятое преимущество генеративного ИИ заключается в его возможности обнаруживать плагиат, а также сам текст, сгенерированный алгоритмами генеративного ИИ, т. е. продукты использования нейросетей. Несмотря на то, что существует специализированные, технически продвинутые инструменты обнаружения плагиата, такие как Turnitin, Unicheck, PlagScan или Noplag, они обладают тем недостатком, что они дороги в использовании и доступны далеко не во всех учебных заведениях на планете. В развивающихся странах, в том числе на постсоветском пространстве, возможность использования таких дешёвых инструментов, как ChatGPT и сервисов обнаружения сгенерированного контента (AI Content Detectors) как Copyleaks [5], GPTZero [11], доступных бесплатно (например, в системе «Антиплагиат» определение сгенерированных текстов доступно лишь в платном тарифе [12]), делает их потенциально незаменимыми инструментами обнаружения плагиата и текстов, сгенерированных нейросетями.

Важно отметить, что распространение генеративного ИИ ставит под удар академическую честность: вопрос о том, как можно надёжно определить, что конкретное студенческое эссе или сочинение, курсовая или дипломная работа, научная статья или диссертация были написаны живым человеком или же нейросетью, или же, по крайней мере, были проверены, исправлены и улучшены при помощи генеративного ИИ, остаётся открытым. Так же, как и вопрос, насколько такие «улучшенные» работы — подготовленные с ограниченным использованием алгоритмов — также требует своего окончательного ответа. Данный вопрос широко обсуждается в академической среде и публицистике [7, 6, 13, 14], однако лежит за пределами данной работы.

Подводя итог под вышесказанным, хочется отметить, что возможности генеративного ИИ несут большой потенциал для применения в области обучения иностранному языку в практике преподавателя. С помощью нейросетей преподаватель можно разнообразить и улучшить создаваемые им материалы и письменные тексты, а также повысить их грамотность и точность, что ценно в случае преподавателей-носителей языка. Вместе с этим необходимо иметь в виду, что полноценное и эффективное применение нейросетей на благо образовательного процесса возможно только при непосредственном и вдумчивом участии живого человека.

Заключение

Обобщая вышесказанное, можно отметить следующее: нейросети и, в частности, ChatGPT, обладают большим потенциалом в качестве учебного инструмента и с их помощью можно сделать образовательный процесс более интересным, разнообразным и эффективным. Возможности нейросетей не ограничиваются описанными здесь способами,



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

т. к. возможные творческие способы применения этого инструмента едва ли поддаются счету. Как преподаватели, так и учащиеся могут получить от адаптации ChatGPT под нужды обучения пользу, выбирая осознанные и творческие способы применения данной гибкой технологии.

При всем этом, необходимо помнить об ограничениях генеративного ИИ и учитывать такие недостатки, как возможность ошибок и неточной информации, сверх обобщённые и лишённые специфики тексты, уровень сложности текстов, не соответствующий уровню учащихся, или, к примеру, неподходящий регистр и т. д., а также то, что доступность такой технологии может пагубно отразиться на добросовестности и мотивации учащихся [15]. Особо важными при применении нейросетей в образовании и ОИЯ становятся роль и вклад преподавателя, где его функция заключается в «настройке» данной технологии, подборе наилучших подсказок и адаптации продуктов нейросети для нужд обучения. Человеческие качества и умения компетентного преподавателя, такие как критическое и творческое мышление, эмоциональный интеллект, вдумчивость, находчивость, гибкость и здравый смысл, — необходимое условие для успешного внедрения технологий генеративного ИИ в образовательный процесс и их эффективного и полезного применения.

Список использованных источников:

Илон Маск включается в ИИ. Он основал новую компанию / Павел Иевлев // Сайт журнала «Цифровой океан» — 2023. — 20 апреля. URL: <https://digitalocean.ru/n/ilon-mask-vklyuchaetsya-v-ii> (дата обращения: 19.01.2024).

GigaChat // Цифровая витрина СберБанка. 2023. — URL: <https://developers.sber.ru/portal/products/gigachat?attempt=1> (дата обращения: 19.01.2024).

YandexGPT 2 // Yandex — 2023. URL: <https://ya.ru/ai/gpt-2> (дата обращения: 19.01.2024).

Шибанов И. Яндекс добавил в браузер нейросеть YandexGPT — она перескажет статьи коротко и ясно / **Илья Шибанов** — 2023. — 6 июля. URL: <https://yandex.ru/company/news/2023-07-06> (дата обращения: 19.01.2024).

Copyleaks AI Content Detector / Copyleaks. URL: <https://copyleaks.com/ai-content-detector> (дата обращения: 20.01.2024).

Eke, D. O. ChatGPT and the rise of generative AI: Threat to academic integrity / Damian Okaibedi Eke // Journal of Responsible Technology — 2023. — 13. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jrt.2023.100060> (дата обращения: 17.01.2024).

Bozkurt, A. Generative artificial intelligence (AI) powered conversational educational agents: The inevitable paradigm shift / A. Bozkurt // Asian Journal of Distance Education — 2023. — 18(1), P. 198-204. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7716416> (дата обращения: 17.01.2024).

Xie K., Anderman E. 3 ways to use ChatGPT to help students learn – and not cheat / Kui Xie, Eric M. Anderman // The Conversation — 2023. — 6 июня. URL: <https://theconversation.com/3-ways-to-use-chatgpt-to-help-students-learn-and-not-cheat-205000> (дата обращения: 17.01.2024).

Swenson, T., Porritt, S. Swenson & Porritt JALTOsaka presentation slides / Tamara Swenson & Steve Porritt // Tamara Swenson's YouTube channel. — 2023. — 23 апреля. URL: <https://youtu.be/tSXtYCibMUk> (доступно только по прямой ссылке) (дата обращения: 19.01.2024).

Swenson, T., Porritt, S. Educating with generative AI. AI in L2 Resources for Teachers / Tamara Swenson & Steve Porritt // A website to host the AI in L2 Resources for Teachers



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

introduced at the 2023 JALT Osaka Back to School conference. — 2023. URL: <https://sites.google.com/view/ai-in-l2-resources-4-teachers/home/articles-about-ai-in-education?authuser=0> (дата обращения: 17.01.2024).

GPTZero / GPTZero. URL: <https://gptzero.me/> (дата обращения: 20.01.2024).

«Антиплагиат»: тарифы / Сайт АО "Антиплагиат". URL: <https://users.antiplagiat.ru/tariffs> (дата обращения: 20.01.2024).

Huang K. Alarmed by A.I. Chatbots, Universities Start Revamping How They Teach / Kalley Huang // The New York Times — 2023. — 16 января. URL: <https://www.nytimes.com/2023/01/16/technology/chatgpt-artificial-intelligence-universities.html> (дата обращения: 17.01.2024).

Roose K. Don't Ban ChatGPT in Schools. Teach With It / Kevin Roose // The New York Times — 2023. — 12 января. URL: <https://www.nytimes.com/2023/01/12/technology/chatgpt-schools-teachers.html> (дата обращения: 17.01.2024).

Baron, N. How ChatGPT robs students of motivation to write and think for themselves / Naomi S. Baron // The Conversation — 2023. — 19 января. URL: <https://theconversation.com/how-chatgpt-robs-students-of-motivation-to-write-and-think-for-themselves-197875> (дата обращения: 17.01.2024).

Мұсатаев С.Ш., с.ғ.д., профессор,
Саясаттану және саяси технологиялар кафедрасы,
Философия және саясаттану факультеті,
эл-Фараби атындағы ҚазҰУ (Алматы қ.)

САЯСАТТАНУ ПӘНІ АРҚЫЛЫ СТУДЕНТ ЖАСТАРДЫ САЯСИ ӘЛЕУМЕТТЕНДІРУГЕ БАҒЫТТАЛҒАН ИНТЕРБЕЛСЕНДІ ОҚЫТУ ӘДІСТЕРІ

Аңдатпа: Мақалада білім алушы жас ұрпақты саяси әлеуметтендіру үдерісіндегі «Саясаттану» пәнін оқытудың рөлі мен маңызы қарастырылады. Мұндай әсерді түсіну өте маңызды, өйткені біз еліміздегі саяси процестердің келешектегі қозғаушы күші болатын жаңа ұрпақты қалыптастыру туралы айтып отырмыз. Бұл мәселе мемлекеттілікті нығайту, саяси-құқықтық және әлеуметтік тәжірибенің сақталуы мен жаңаруын, нормалардың, құндылықтар мен институттардың сабақтастығын қамтамасыз ететіндіктен ешқашан маңыздылығын жоғалтпайтын қоғамдық даму проблемаларының санатына жатады.

Саяси әлеуметтену адамның белгілі бір саяси жүйеге бейімделуіне және саяси рөлдер мен функцияларды орындауға мүмкіндік беретін қасиеттер мен сапаларды қалыптастыруға әкелетін құндылықтар мен нормаларды игерудің көп деңгейлі процесі. Сәйкесінше, студент жастарды саяси әлеуметтендіруде «Саясаттану» пәнін оқытудың маңызы өте зор. Автор мақалада интербелсенді оқыту әдістерін тиімді қолдана отырып саяси білім беру туралы ойларымен және жеке тәжірибесімен бөліседі.

Тірек сөздер: саясаттану, саяси әлеуметтену, саяси сана, саяси мәдениет, қоғамдық белсенділік, саяси мінез-құлық, интербелсенді оқыту технологиялары.

Саяси әлеуметтену – бұл жеке тұлғаның белгілі бір қоғамға тән саяси мәдениетті, құндылықтар мен нормаларды игеруі, сол арқылы азамат ретінде саяси рөлдер мен функцияларды тиімді орындап, қоғамдық істерге араласу мен саясатқа қатысуға, саяси жүйенің қызмет етуіне мүмкіндік беретін үдеріс болып табылады. Сол сияқты, студент жастардың да қоғамдық-саяси өмірге енуі саяси сауаттылықты, белгілі бір саяси



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

құндылықтарды, мінез-құлық нормалары мен үлгілерін, саяси қызмет тәсілдерін игеруді, сондай-ақ азаматтық ұстаным мен бастамашылдық, еріктілік сияқты шығармашылық белсенді қатынасты қамтиды. Тағы бір айта кетерлігі – саяси әлеуметтену үдерісі үздіксіз жүреді және белгіленген шекаралары жоқ, өмір бойына жалғасатын маңызды қасиетке ие. Себебі саясат үнемі өзгеріп, жаңғырып, дамып отыратын динамикалық қарқыны жоғары қоғамдық сала.

Саяси әлеуметтену танымдық, тәрбиелік және практикалық әрекеттердің бірлігін қамтиды және жеке тұлғаның бойында саяси қасиет-сапалардың қалыптасуына ықпал етеді. Сондықтан саяси әлеуметтендіруге ықпал етуші оқу пәні ретінде саясаттанудың міндеттеріне мыналар кіреді:

1) студенттердің бойында саяси сана мен мәдениетті қалыптастыру, саясатқа деген қызығушылықты ояту;

2) әлемде және елімізде болып жатқан саяси оқиғаларды өз бетінше бағалай білу, қажетті саяси ақпаратты алу мен сыни талдау әдетін тәрбиелеу;

3) өзінің құқықтары мен бостандықтарын, белсенді азаматтық ұстанымын қорғау қабілетін қалыптастыру.

Саяси әлеуметтену арқылы студенттер негізгі бағыт-бағдарларды да меңгереді:

- жалпы қабылданған саяси білімнің белгілі бір көлемін алады;
- өз өмірлеріне белгілі бір мән-мағына мен бағыт-бағдар беретін саяси құндылықтарды игереді;
- қоғамдық-саяси өмірге етене араласуға қажетті көзқарастарды қалыптастырады (сенім, келісім, жанашырлық, отаншылдық, зайырлылық, белсенділік, тағаттылық және т.б.).

Түптеп келгенде саяси білім мен тәжірибенің, саяси сана мен азаматтық саяси мәдениеттің болуы жеке тұлғаға әртүрлі әлеуметтік-саяси күштердің ұйымдастыратын құйтұрқы саяси ойындарына алданбауға, саяси апатия мен нигилизм, вандализм мен абсентеизм сияқты жағымсыз саяси мінез-құлық түрлеріне ұрынбауға, экстремистік, сепаратистік және өзге де деструктивті саяси күштерден аулақ болуға көмектеседі.

Саясаттану пәнін оқытуда жаңаша білім берудің әдіс-тәсілдеріне, оның ішінде интербелсенді оқыту технологияларына сүйенудің маңызы зор. «Интербелсенді» сөзі ағылшын тіліндегі «interact» сөзінен шыққан («inter» – «өзара», «act» – әрекет ету). Интербелсенділік – біреумен (адаммен) немесе бір нәрсемен (мысалы, компьютермен) өзара әрекеттесу, сөйлесу, диалог режимінде болу мүмкіндігін білдіреді. Интербелсенді оқыту – бұл танымдық іс-әрекетті ұйымдастырудың арнайы формасы, студенттердің бірлескен іс-әрекеті түрінде жүзеге асатын танымның тәсілі, онда барлық қатысушылар бір-бірімен өзара әрекеттеседі, ақпарат алмасады, проблемаларды бірлесіп шешеді, саяси жағдайды талдап модельдейді, саяси субъектілердің іс-әрекеттері мен мінез-құлқын бағалайды, қоғамдық-саяси мәселені шешу үшін қажетті бастамашылық пен белсенділік, іскерлік пен ынтымақтастықтың ерекше күйін бастан өткереді.

Яғни, оқу үдерісі барлық білім алушылардың таным процесіне еркін қатысатындай етіп ұйымдастырылады, олар өз білімін іс жүзінде қолдану мен ойларын жеткізуге кең мүмкіндік алады, сабаққа қатысушылар зияткерлік рухани бірлікті эмоционалды тұрғыда сезінетін болады.

Интербелсенді әдістердің қағидаттары:

- барлық білім алуға қатысушылардың теңдігі мен еркіндігі, тәуелсіздігі мен дербестігі;
- әр сабақ – бұл ұжымдық жұмыс, оған барлығы бірдей қатысады;
- әркімнің өз пікірін білдіру құқығы бар, жеке тұлғаны сынауға болмайды;



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

- ешкім тұлғаның жеке басына тиіспейді, тек идеяларды сынауға болады;
- оқытушының монологтары диалогтармен алмастырылады, ол ақпаратты бөлісіп қана қоймай, кері байланыс алмасады, оқушылармен өзара әрекеттеседі;
- «кез-келген жауап шындық емес, ойлануға түрткі болар ақпарат қана» дейтін ұстаным басымдыққа ие.

Интербелсенді әдістерде әртүрлі технологиялар кеңінен қолданылады: мәселенің өзектілігі мен маңызын сезіну үшін үшін аудио және видео қосу, нәтижелерді іздеу және жобалау үшін компьютерлер қолданылады. Қанша айтқанымен, талапқа сай ойластырылып, орынды қолданылатын болса заманауи ақпараттық технологиялар оқытуды тиімдірек етеді.

Сабақ жүргізудің дәстүрлі түрлерімен салыстырғанда интербелсенді оқытуда оқытушы мен білім алушының өзара әрекеттесуі өзгереді: оқытушының белсенділігі білім алушылардың белсенділігіне жол береді, ал мұғалімнің міндеті олардың бастамасы үшін жағдай жасау болып табылады. Басқаша айтсақ, оқытушы дайын білім бермейді, бірақ сабаққа қатысушыларды ынталандырып, оларды ізденімпаздыққа шақырады, бапкер әрі көмекші қызметтерін атқарады.

Диалогтық оқыту барысында студенттер сыни тұрғыдан ойлауға, саяси хал-ахуал мен оған қатысты ақпаратты талдау негізінде күрделі қоғамдық мәселелерді шешуге, балама пікірлерді бағалауға, жан-жақты ойластырылған шешімдер қабылдауға, пікірталастарға қатысуға, басқа студенттермен қарым-қатынас жасауға үйренеді. Ол үшін сабақтарда жұптық және топтық жұмыс ұйымдастырылады, зерттеу жобалары, рөлдік ойындар қолданылады, құжаттармен және әртүрлі ақпарат көздерімен жұмыс жасалады, шығармашылық жұмыстар жүргізіледі. Сөйтіп, студент оқу үдерісінің толыққанды қатысушысына айналады, оның іс-тәжірибесі танымының негізгі көзі болып табылады.

Ең алдымен, білім берудің интербелсенді түрлері мынадай дағдыларды қалыптастыруға игі ықпал етеді: білім алушылардың дәріс тақырыбына деген қызығушылығын оятады; оқу үдерісіне әр студенттің белсенді қатысуын ынталандырады; әрбір білім алушының сана-сезіміне мән береді; оқу материалын тиімді игеруге ықпал етеді; білім алушыларға көпжоспарлы әсер етеді; аудиторияның реакциясын байқап, кері байланысты жүзеге асырады; білім алушылардың пікірлері мен көзқарастарын қалыптастырады; өмірлік ұстанымдар мен дағдыларды қалыптастырады; мінез-құлқының өзгеруіне ықпал етеді [1].

Сәйкесінше, білім берудің интербелсенді әдістерінің міндеттері:

- әр студенттің білімді игерудің белсенді үдерісіне қосу;
- жеке тұлғаға бағытталған әдісті жүзеге асыру;
- тыңдау, диалог құру, сұрақтар қою, командада жұмыс істеу сияқты табысты қарым-қатынас дағдыларын қалыптастыру;
- өз бетінше білім алу, міндеттерді құрамдас бөліктерге бөлу, өз таңдауыңыздың салдарын анықтау және нәтиже үшін жауапкершілікті өз мойнына алу қабілеттерін дамыту. Нәтижесінде алынатын білім әлдеқайда тез бойға сіңіп, жақсы игерілетін болады.

Интербелсенді оқытудың барлық технологиялары имитациялық және имитациялық емес болып бөлінеді. Имитациялық технологиялардың негізінде «Болмасаң да ұқсап бақ» ұстанымы, имитациялық-ойын модельдеу жатыр. Яғни, шынайы саяси өмірде болып жатқан процестерді оқыту барысында ойын түрінде бейнелеп, тұспалдап көрсету. Ал имитациялық емес технологиялар зерттелетін құбылыс пен іс-әрекеттің модельдерін жасауды білдірмейді.

Қазіргі жоғарғы мектеп педагогикасы интербелсенді тәсілдердің сан-алуан түрлеріне бай, олардың ішінде мыналарды бөліп көрсетуге болады: шығармашылық



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

тапсырмалар; шағын топтарда жұмыс істеу; оқыту ойындары (рөлдік ойындар, имитациялар, іскерлік ойындар); қоғамдық ресурстарды пайдалану (маман шақыру, экскурсиялар); элеуметтік жобалар және басқа да аудиториядан тыс оқыту әдістері (жарыстар, сұхбаттар, фильмдер, спектакльдер, көрмелер); жаңа материалды зерттеу және бекіту (интербелсенді дәріс, көрнекі құралдармен, бейне және аудиоматериалдармен жұмыс, «білім алушы оқытушы рөлінде», «бір-бірімізден үйренейік», мозаика (ашық ара), сұрақтарды қолдану, Сократтық диалог); тестілеу; жаттығулар жасау; кері байланыс; қашықтықтан оқыту, күрделі және пікірталасты мәселелерді талқылау (позиция ұстану, пікір шкаласы, Поп-формула, кейс-стади); мәселелерді шешу («шешім ағашы», «ми шабуылы», «казуистарды талдау»); тренингтер [2].

О.А.Голубкова, А.Ю.Прилепо оқытудың интербелсенді әдістерін атқаратын коммуникативті функцияларына сай жіктеп, оларды үш топқа бөледі: пікірталас әдістері (диалог, топтық пікірталас, өмірлік жағдайларды саралау және талдау); ойын әдістері (дидактикалық ойындар, шығармашылық ойындар, соның ішінде іскерлік, рөлдік ойындар, ұйымдастырушылық-белсенді ойындар, контройындар); интербелсенді әдістердің психологиялық тобы (сезімтал (сенситивті) және коммуникативті тренинг, эмпатия) [3].

Мысалы, «Саясаттану» пәні бойынша «Саяси партиялар мен партиялық жүйелер», «Сайлау және сайлау жүйелері» сияқты тақырыптар бойынша семинар сабақтарын іскерлік ойын форматында өткізуге болады. Студенттер топтарға бөлініп, сайлауға түсетін өзара бәсекелес партиялар құрып, партияның құрылымы мен бағдарламасын әзірлейді. Одан кейін сайлауалды бағдарламаларын жасайды, саяси жарнама мен саяси ұрандарын құрастырады, жарыссөзге түсіп ойнайды. Қосымша тапсырма ретінде студенттерге парламенттегі депутаттық мандаттарға үміткер партияларға арналған үгіт-насихат іс-шаралары мен саяси жарнамалық плакаттар әзірлеу ұсынылады.

Ал «Саяси көшбасшылық» тақырыбын игеруде рөлдік ойындар ұсынылады. «Көшбасшы-ту ұстаушы», «Көшбасшы-саудагер», «Көшбасшы-өрт сөндіруші», «Көшбасшы-қызметкер» сияқты жіктелетін көшбасшылық типтеріне сай студенттер рөлдерді өзара бөліп алады. Сосын өздерінің алған рөлдеріне сәйкес белгілі бір қоғамдық мәселені шешудің жолдарын ұсынып, тиісті саяси шешімдер «қабылдайды». Сөйтіп, шынайы саясаттағы әрекет етуші саясаткер-көшбасшылардың қасиет-сапаларын танып біледі, оларды жан-тәндерімен сезінгендей күй кешеді. Нәтижесінде оқу материалы есте жақсы сақталып, нық меңгеріледі.

Жаңа оқу технологиясында студенттің өзіндік жұмысына, яғни, өзін-өзі дамытуына анық басымдық берілуде. Осындай инновациялық оқыту технологияларының қатарында кейс-әдіс (case study methods) ерекше орын алады. Кейс (негізі case сөзі ағылшын тілінде көптеген мағына береді, біздің жағдайда – «жағдай», «оқиға», «іс», «хал-ахуал» деген мағыналарда қолданылады) – қарастырылып отырған белгілі бір кезең аралығындағы шынайы хал-ахуалды нақты сипаттайтын оқиғалардың жиынтығын білдіреді. Мысалы, бұл әдісті қолдану әлемдік саясат және халықаралық қатынастар, саяси жанжалдар мен келіссөздер жүргізу сияқты тақырыптарды талқылау кезінде өте тиімді. Әсіресе, саясаттанушы мамандарды даярлау барысында бұл әдістің маңызы аса зор.

Себебі саяси өмір үнемі өзгерістер мен оқиғаларға толы, толассыз жүріп жатқан түрлі саяси процестерден, қарқынды қарым-қатынастар мен жанжалдардан тұрады. Саясаттың өзегінде адам проблемасы тұр. Саясат саласы даму мен жаңғыру, тоқырау, дағдарыс, соғыс, төңкеріс, хал-ахуалдың ушығуы, ықпалдасу, одақтасу, ынтымақтасу сияқты қарама-қарсы ұғымдар мен үдерістерге толы.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Сондықтан, саясаттанушыларды оқытуда кейс-әдісті қолдану олардың бойында талдамашылық (аналитика) дағдыларды қалыптастыруға игі ықпал етеді. Оқыту барысында кейс-әдісін тұрақты қолданып отыру студенттерді тәжірибелік міндеттерді шешуге дағдыландырады. БАҚ талдау жасап, әлемдегі және Қазақстандағы болып жатқан саяси оқиғалар туралы хабардар болуға итермелейді.

Кейс-әдісінде оқытушының міндеті – талқылауға қажет шынайы материалды таңдай білу, ал студенттерге қойылатын талап – талқылауға ұсынылған проблеманы шешудің жолдарын ұсыну, мәселенің даму келешегін жорамалдау, балама жолдар ұсыну. Интерактивті оқыту әдісі бола отырып, кейс-әдісі студенттердің бойындағы позитивтілікті оятады, өйткені ол теориялық білімді тәжірибемен сабақтастыратын ойын түріне ұласады. Нақты жағдайды талдау студенттің кәсіби шындалуына, өзін ересек сезінуіне, оқуға деген позитивті мотивацияға әсер етеді. Ал оқытушыға келсек, кейс әдісі оқытушының ойлау образын түрлендіреді, басқаша ойлау мен әрекет етуге итермелейді, өзінің шығармашылық әлеуетін жаңалауға көмектеседі. Оқу процесі болса демократияланып, жаңғырады, оқытушы мен студенттер психологиялық тұрғыда ашылады, пікірталасқа түсіп ысылады, прогрессивті ойлау стилі қалыптасады, педагогикалық этика мен мотивацияға игі ықпал етеді.

Нәтижесінде теориялық білім қолданбалық талдаумен, зерттеушілік дағдылармен ұштасады, студенттер түрлі ойлар айтып, ұсыныстар жасап, ойдан жаңа ой туады. Мәселені шешудің түрлі жолдары, балама өрбу сценарийлері жасалуы мүмкін. Сол үшін оқытушы студенттерге пікірталастыруға ықпал етуі тиіс, өзінің жеке ұстанымы мен ойларын студенттерге таңбауы қажет. Студенттер еркін ойлап, ой таластырып, пікір алмасып үйренуі тиіс. Бұл өз кезегінде әрбір студенттің өзіндік жұмыс істеп үйренуіне, дербес шешім қабылдауына, өз ойын дәлелдеуге, бастамашылық қабілеттерін арттыруға ықпал етеді. Оқытушы студенттердің пікірлеріне ешқандай тосқауыл қоймайды, бірақ ол студенттерге жауапкершілік туралы ескертеді, яғни, қабылдаған шешімдердің нәтижелері мен зардаптарына жауапкершілік болуы қажеттігін ұмытпауға шақырады. Яғни, студенттер шала-шарпы, атүсті шешім қабылдамай, ойланып-толғанып, байыппен шешім қабылдауға үйренеді. Оқытушы талқылауға сылбыр қатысып отырған студенттерге арнаулы сұрақтар қойып, пікірталасты жандандырып отырады.

Соның арқасында студенттер кейсті талдау процесіне толық жұмыла қатысады. Қажет тұсында оқытушы қорытындылар жасап, студенттерге бағыт-бағдар беріп отырады, мәселенің теориялық аспектілерін еске салады, тиісті әдебиеттерге сілтемелер жасап отырады [4].

Саяси жанжалдар тақырыбын оқып меңгеруде «жанжал ағашы» әдісі ұтымды. «Жанжал ағашы» сызбасы ағаш пішінін еске салады: тамыры – жанжалдың тарихы мен себептері, діңі – жанжалдың өрбуі, бұтақтары – жанжалдың зардаптары. Жанжалды осылай визуализациялау тақырыптың студент жадысына мықтап сақталуын қамтамасыз етеді, мәселені жүйелеп, құрылымдарға жіктеп талдау қабілетін қалыптастырады.

Тағы бір айта кетерлік әдіс – Жаппай ашық онлайн курсты (Massive open online course, MOOC), яғни электрондық оқыту технологияларын, білім алушылардың интернет арқылы ашық қолжетімділікпен жаппай интерактивті қатысуымен жүзеге асатын оқыту курсы пайдалану. Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ интернет-платформасында осы мақаланың авторы әзірлеген «Саясаттану» пәні бойынша MOOC бар, ол қазір дәстүрлі білім берумен интеграцияланып, тұрақты жұмыс істейді. Бұл «студент-компьютер» интербелсенді қарым-қатынасы арқылы жүзеге асады. MOOC ауқымында видео-дәрістер, презентациялық слайдтар, дәріс мәтіні, өзін-өзі тексеруге арналған сұрақтар, әр тақырыпты бекітуге арналған онлайн-тестілеу сияқты материалдар кешенді қамтылған.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Аудио-видео, оқу және үй тапсырмасы сияқты дәстүрлі оқу курсының материалдарына қосымша ретінде МООС студенттердің, оқытушылар мен ассистенттердің қауымдастықтарын құруға және қолдауға көмектесетін интербелсенді пайдаланушылар форумдарын пайдалануға мүмкіндік береді.

Саясаттану және саяси технологиялар кафедрасында доцент Н.А. Саитова жетекшілік ететін «Саясаттанушы» клубының қызмет етуі де интербелсенді әдістерді оқу үдерісіне ендіруге жағымды әсер етіп келеді. Клуб ауқымында отандық танымал саясаттанушы ғалымдармен, қоғам белсенділерімен, мемлекеттік және қоғам қайраткерлерімен, белді сарапшылармен, белгілі саясаткерлермен кездесулер жиі өткізіліп тұрады. Оған студенттермен қатар магистранттар да, докторанттар да қызу атсалысып, қызығушылықпен қатысады. Келген қонақтармен пікір алмасу, сұрақ-жауап түріндегі диалогтық кездесуден білім алушылар көптеген пайдалы кеңестер алып, бай тәжірибе жинақтайды.

Сонымен қатар, саясаттанушыларға арналған «Қазақстанның саяси ойы» пәнін оқыту барысында студенттермен бірге А. Байтұрсыновтың, Д. Қонаевтың, М. Әуезовтың мұражай-үйлеріне экскурсия ұйымдастыру игі дәстүрге айналған. Дәріс пен семинар барысында алған білімдерін мұражайдағы фотоқұжаттармен, тарихи деректермен, құнды жәдігерлермен негіздеу студенттерге ұмытылмас әсер қалдырады сөзсіз.

Қорытып айтар болсақ, саяси әлеуметтенудің негізгі мақсаты – қоғамның саяси өміріне қатыса алатын және саяси шешімдер қабылдауға ықпал етуге қабілетті, бастамашыл, белсенді және жауапты азаматтарды қалыптастыру. Ол сондай-ақ адамдардың саясатқа саналы көзқарасы мен азаматтық ұстанымын қалыптастыруға, сыни ойлауды дамытуға және саяси оқиғалар мен процестерді талдау қабілеттерін дамытуға бағытталған. Бұл негізінен екі жолмен жүзеге асырылады. Біріншісі – алдыңғы аға ұрпақтың саяси мұрасын, саяси дәстүр мен саяси мәдениеттің нормаларына енген тәжірибені жаңа ұрпаққа беру. Мұндай бағыт-бағдар отбасылық тәрбие, мектеп пен ЖОО білім алу, БАҚ арқылы жүзеге асырылады. Екінші жол – адамның бұрын өзіне белгісіз болған жаңа саяси білімді игеруі. Шынайы өмірде бұл екі бағыт бір-бірімен байланысты. Саясаттану осы екі жолды қатар ұстанатын қоғамдық ғылым саласы. Ал саясаттануды оқытуда интербелсенді оқыту әдістерін қолдану білім алушылардың саяси әлеуметтенуін жылдамдатады.

Сондай-ақ, студенттердің азаматтық белсенділік деңгейін арттыру, жалған (фейк, дезинформация) жаңалықтарға және манипуляциялық технологияларға зияткерлік иммунитетін қалыптастыру, жастар арасындағы экстремизм мен радикализмнің алдын алу сияқты басқа да міндеттерді саясаттануды меңгеру арқылы қол жеткізуге болады. Осылайша, «Саясаттану» стандартты академиялық курсы бейінді емес бағыттағы студенттерге басқа пәндер арқылы игеру мүмкін емес кәсіби құзыреттердің бірегей жиынтығын береді.

Пайдаланылған деректер тізімі:

1. Тойбазарова Н.А. Интербелсенді оқыту технологиясы. Оқу құралы. –Нұр-Сұлтан: «Тұран-Астана» унив. баспасы, 2019. –Б. 18.
2. Ковардакова М.А., Макарова О.А., Ускова Е.О. Интерактивные технологии обучения в высшей школе. –Ульяновск, 2016. –С. 6.
3. Голубкова О. А. Использование активных методов обучения в учебном процессе: учебно-методическое пособие. -СПб., 1998. –С. 16.
4. Мұсатаев С.Ш. Кейс-әдіс (case study methods) – инновациялық оқыту технологиясы ретінде / «Білім беру бағдарламаларын жаңғырту: аккредитация және



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

кадрлар дайындау сапасының кепілі»: 46-ғылыми-әдістемелік конференция материалдары. 14-15 қаңтар 2016 жыл. 3-кітап. – Алматы: Қазақ университеті, 2016. -Б. 199-203

А.Р.Нурдубаева, PhD, старший преподаватель,
кафедра Издательско-редакторского
и дизайнерского искусства,
факультет Журналистики,
КазНУ имени аль-Фараби (г.Алматы)

ИННОВАЦИИ И МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫЙ ДИСКУРС В ТВОРЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИНАХ ДИЗАЙНА

Аннотация: Концептуальное проектирование и моделирование смыслов в эксперименте предполагает понимание праформ в изобразительной сфере для дизайнеров и архитекторов, что можно представить вслед за авангардистами нач. 20 века в виде композиций и элементов моделей, которые характеризуют идеи, воплощаемые посредством того, как форма осознавалась в культуре, и, то, каким образом отвлеченные формы могут нести признаки смыслов и как этот синтез отражается в Форме, что есть обретение профессионального сознания. Эксперимент включает изобразительность как основу передачи культурологических текстов, которые наделяют форму конкретным и выразительным смыслом в форме, а компоненты композиций: пятно, линия, система и пр. являют восприятие формы и становятся самостоятельным изобразительным текстом культуры, тем самым, создав предпосылки упорядочивания и целостности профессиональной картины мира для студентов.

Ключевые слова: концептуальное мышление, метаструктурный подход, пространственность, семиотический статус вещей, мотивация образования.

Введение. *Концептуальное мышление является продолжением специально-научного и философского мышления, т. к. продуктом является процедура ограничения проектных задач, т.к. концептуальное мышление оперирует творческой интуицией, которая в неизведанных еще ситуациях находит пути понимания проблем.* Также, для стадийного развития культуры характерно постепенное усложнение структур личности [Лотман 1992: 113], в связи с чем, в исследовании предлагается к рассмотрению авторская методика концептуализации в креативной области, где основой является структурирование не только процесса формообразования, но и постижение формул порядка первичных представлений: света и тьмы, центра и периферии, линейного и центричного, единицы и множества, встречаемых в разных областях знаний и культуры. Концепты культуры и вещи внутренне всегда пространственны, а потому заслуживают изображения и научению процесса поиска формообразования по ее внутренним законам, где возникновение проектного продукта основывается на первичной природе пространственного концепта - его фундаментальной форме в физических объектах культуры: в точке, линии, в мир-системе.

Материал о геометрических основах восприятия окружающего мира в культуре предусматривает понимание собственного естества для осваивающего новый материал, в системе познания и взаимодействия механизма Природы и культуры, что, возможно, необходимо внедрять в обучение, как познание, которое проистекает осознанно и



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

целостно, где интуитивно порождается базовый принцип геометрической идентификации формы, что и вводится в Знаниевую сферу высшей школы.

Также, конструируется целостность формы Большого пространства, семантики и их смыслов, как сумма общих закономерностей плана выражения и плана содержания, что представляется конструкторами Законов мироустройства и метафизики, которые постепенно организуют миропонимание, в чем, основную роль играет научная картина мира и предшествующая ей народная, мифологическая. Именно то, как устроен внешний Мир, Вселенная, и то, как она толкуется – ее феноменологический аспект совместно со структурирующими практиками для студентов начинает отождествляться с первичной формой, имея руководящую логику, концептуальную наполненность и, соответствующие пространственные принципы с демонстрацией процессов мироустройства.

Таким образом, обретение понятия целостности в рамочных установках образования в разрезе компетенций и раньше предполагали а) общекультурные компетенции (ОК), получив намерение совершенствовать способности: развивать свой интеллектуальный и общекультурный уровень; умение самостоятельного обучения новым методам исследования, развивать способности к изменению научного и научно-производственного профиля своей профессиональной деятельности; а также, использует на практике умения и навыки в организации исследовательских, проектных и научно-производственных работ, оценивать качество результатов деятельности.

Такие компетенции казалось бы вносят в общеобразовательную практику систему ценностей культуры, но это становится скорее проекцией профессионального и гуманитарного развития личности преподающего прикладные дисциплины в формообразовании.

Поэтому в представляемой авторской методике уделяется особое внимание принципам формообразования при корректировке традиционной Формы организованного пространства позволяет прикоснуться к философичности понимания предназначения Вещей в культуре.

Так, на основании вышеизложенного преследуются цели: обучающихся сделать частью большого пространственного механизма связей культуры, окружающей среды и форм Природы, возвышенных законов конструирования первичных смыслов внутри культурного поля, что позволяет войти в масштабные измерения, найти свою волну, расширив законы миропонимания в собственном языке, и то, как следует взаимодействовать с повседневной жизнью в конструкторском ключе, на основании полученных эмпирическим путем впечатлений.

Пространство познавательные дисциплины представляют собой фундаментальный уровень общенаучного цикла направлений в специальностях «Дизайн» и «Архитектура». Философские основы понимания большого Пространства – это отсыл к определению «художественного пространства» Хайдеггера М., где анализ сосредоточен на объемности пространственного тела скульптуры, где актуализируются границы и ограниченность пространства пространственным телом, что позволило назвать этот процесс как «отграничивание» и «разграничивание», что не мешает философу заметить, что отсутствует сама постановка проблемы о понимании Пространства [Хайдеггер 1993:316].

В результате, могут развиваться широко декларируемые во всех образовательных стандартах МОН РК «общекультурные компетенции». Так, задача у любой образовательной программы – это создать основу расцвета самобытных способностей студентов в креативных областях. На сегодняшний момент, средняя школа утратила функцию конструирования целостного взгляда на мир вещей, подарив фрагментарность, и



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

несистемность, неравномерность сведений, как основу мировосприятия. Можно заострить внимание на наиболее востребованной методике создания формы, как подражание, - методика, принятая по умолчанию в высшей школе в РК, тем самым позволяя пропускать блоки осознанного, критического подхода к осмыслению, минуя концептуализацию самого процесса, что на практике предполагает облегченную форму познания и доступность конечного результата, позволяя развивать комбинаторные навыки.

Готовые шаблоны деморализуют мотивацию в системе образования, исключают самостоятельность и индивидуальность, зарождавая энтропию. Энтропия является свойством не самой образовательной системы или, например, модели мироздания, а того, каким образом эту систему рассматривают, что проявляет безуспешные усилия образовательной системы. В процессе постановки проблемы на занятиях по созданию Формы и в риторике возвышенных законов миропознания, объясняющих фазы воспроизводства пространственности традиционного общества, студенты начинают добавлять исторический опыт как память к навыкам своей профессии, что способствует расширению и переключению различных регистров культурного конструирования себя в образовательной матрице. Руководствуясь образами культуры – ритуалов, игр, возведения жилища, у наблюдателя зарождается характерная для человека символическая репрезентация мира [Уайтхед 1999: 10], трансформирующая современную личность и создающая - *национальный человеческий капитал*. Различные аспекты развития человеческого капитала в образовательном процессе и творческом синтезе отражены в работах Беккера Г., Гибало Н.П., Грейсона Д., Добрынина А.И., Денисона Э., Дятлова С.А., Кендрика Дж., Курганского С.А., О'Дела К., Скаржинского М.И., Туроу Л., Цыреновой Е.Д., Шульца Т. и др.

В «Пропедевтическом курсе» художественное образование было намечено в начале 20 века в школе ВХУТЕМАС, преемственно видение поиска формообразование продолжили с принципами школы Баухауза - Ладовский Н., Кринский М. Ламцов И. Альбертс И. и др., основы понимания строились на абстрактных фигурах, вне гравитации. Подобные опыты отличает особое понимание пространства и времени, природы Формы и сущности Формы.

Научная новизна. Междисциплинарный опыт и гуманитарный фокус представляется существенной модификацией к процессу освоения индивидуализации персональных знаний болонской образовательной системы.

Основной тезис авторской методики сводится к геометрическим основам и творческой метафоризации окружающего мира Вещей, что в таком сочетании, способствует формированию самостоятельного образовательного потенциала с измененным источником гуманитарного фокуса. Метафоризация процесса познания для креативных дисциплин в РК впервые включает в себя сложные в динамическом единстве интеграционные процессы, формирующие проектные, смешанные ментальные пространства для Форм.

Таким образом, в исследовании представляется эксперимент, который проходил в МОК КазГАСА (Алматы) в 2016–2017, КазНАИ им Темирбека Жургенова в 2022г.

Цель эксперимента дать основы пространство понимания с объяснениями принципов культурных концептов пришедших в культуру свободных и органических направлений, которые имеют связь с миром Вещей, природы, как геометрическими возможностями мира сворачиваться в смыслы и терять их, в зависимости от задачи, осмысления формы во непрактичности природы и ее порядка, но, при этом, не исключая возможности создать синтез рукотворных вещей, отметив антропогенность такого взгляда на геометрическую основу идей, и общности форм в окружающем мире. Организовать



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

проектный процесс как поиск знания геометрии и познания ее на основании выявленной, научно обоснованной библиотеки смыслов и представлений о геометрическом пространстве, и добиться взаимосвязи и взаимообусловленности с окружающей средой, подбором ее формул порядка и подвергнуть их упорядочиванию.

Методологическая база - Семиотика формы. Архитектура и дизайн собирают пространственные представления, разлитые в семиотическом статусе вещей восприятию в окружающей среде, закладывающие визуальную идентичность как диалог ожиданий, которые на данном этапе воспринимаются очень остро, но скрытые в его традиционной культуре как материальной, так и духовной, которые ощущаются в материальной осязаемости визуальной коммуникации окружающей среды.

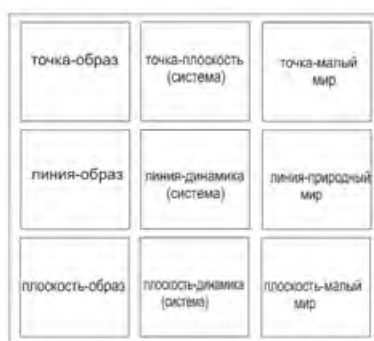


Рисунок 1 - Модель системы образов

Система заданий базируется на ручном способе создания прототипов и образов на основе моделирования Формы и наделения их вторичной метафоризацией, при этом решая задачи перехода из 2D в 3D, пространственного мышления, что способствует созданию абстрактной, символической формы культуры, как первичной **концептосфере**, что потом позволяет с перейти к современным видам прототипирования и параметрическому, и сценарному способу проектирования уже более сложных объектов. Так, разделение формы на универсальные категории затрагивает развитие субъективного и ассоциативного образа, и закрепление ее по категориям пространственной классификации. Как отмечает теоретик архитектуры Ч. Дженкс произошла в 20 веке трансформация: ассоциативные реакции обрели независимость в интерпретации от самого изображения, что сказалось и на архитектурном опыте [1:31].

Для закрепления механизма развития предложенных первичных пространственных образов материи - «точки», «линии», «плоскости» была добавлена еще и трансформация для каждого из них внутри категории, - по две формы для каждого состояния материи. Процессы формообразования основываются на сходстве внешнем и скрытом внутренним, но образы, которые выбираются, должны были расширяться как понятие пространственное, так и образное. Так, начиная от универсального состояния «точки» — сжатого состояния чего-либо, культура переносит их на внешнее очертание, противопоставляя такое состояние без системности и запутанности и хаосу.

Вторая ячейка — это линейное развитие образа «точки», - расширение «точки» в двумерном развитии в плоскости — «линия» и третье состояние универсального понятия «точки», которое трансформируется уже как малый мир см. (фото № 1). Множество сочетаний образов точек, линий пятна-мира существуют в неосознанности самого процесса выбора. Геометризация природы и окружающей среды обладает особым языком, но главным является развертывание объектов в мир-систему, искусственное ли это или природное, но такой ряд дает новые возможности чувственного освоения пространства и его отражения в новом порядке его конструирования.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Необходимо выделить первый геометризированный опыт освоения пространства — это вербально-семантический уровень (или структурно-системный); второй когнитивный уровень (или тезаурусный, поиск своих элементов, собственного языка); последний — это прагматический уровень (мотивационный), - необходимость закончить задание в картине целостного восприятия Мира. Таким образом, зафиксировав макропроцессы в трех рядах, студенты получали для каждой категории собственный ряд расширения, сообразный культурному освоению окружающего мира Вещей в их образном выражении, но вторичному воссозданию в новом формате. Первый ряд — это образ точки в реальных объектах природной среды, где первый квадрат - сжатое ее состояние, как образ в природном, не состоянии, например, как солнце, норка животного, тоннель метро и т.д., второй квадрат в ряду – это точка - линия, но уже как состояние в системном понимании, по-другому динамическое состояние системы и третий квадрат, содержит образы точки, как системы, например, аэропорт - хаб, как некий Мир см.(фото №4). Каждый ряд в матрице имеет три квадрата, где три образа, постепенно расширялись, как понятие «точка – образ», «точка – плоскость», «точка – малый Мир».

Так, для второго ряда появляется «линия» в образе чего-либо вещественного и продленного в пространстве, т.е. наделение вещей глубиной: «линия – образ», «линия – динамика (как система)», «линия – природный объект (Мир)». Как пример – первое состояние — это нитка в клубке; второе – это развевающиеся волосы на ветру; третье – это динамика линии и линия реки, как Мир. Третий ряд также содержит понимание плоскости: «плоскость – образ», «плоскость – динамика (система)» и «плоскость - Мир». Работа студентов по выявлению, отбору образов в известной степени до субъективна, пред-индивидуальна, но в процессе подбора подходящих образов приобретает осознанное качество познания и категории - естественности и искусственности Формы в окружающей среде.

Выводы: Модель происхождения формообразования от точки до 3х и 4х мерности условной концепт Вселенной, моделирование, как процесс позволяет сворачивать элементы до понятия «точки», то удлиняя их и актуализируя развитие метафорических рядов Формы точки, точки-линии и пр.. Процесс наполнения модели образами создает конституирующие элементы формы, которые сами по себе не являются формой, но как только идеей, силой или предпосылками формы. Техника систематизации роста пространственности от «точки» к «линии», и к «плоскости», оказывается манифестацией смыслового единства. Для обретения дизайнерами и архитекторами эстетики формообразования необходимо выделение пластических, антропоморфных и живописных ценностей, которые потом сплавляются как элементы в стилевых закономерностях архитектурных стилей.

Создаются формульные предпосылки к оперированию знаками уже понятий формы: точки-линии-плоскости, которые изображаются не только фиксацией абриса внешности вещей, но и черпают смыслы в бесконечно разрастающейся библиотеки образов. Такие рассуждения затрагивают, то, что обретает изображение внутри универсальной системы знаков, образов форм, окружающего мира, которые обретают материальную идентичность индекса. Воспитание типов гуманитарного восприятия натуры позволяют постичь закономерности и создать предпосылки профессиональной само рефлексии, которую невозможно без личностной мифологии формы, без генерализирующей и индивидуализирующей установки как переход от всеобщего, и от усредненности к индивидуальному и наоборот.

Приложение:



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби



Список использованных источников:

1. Ч Дженкс. Язык архитектуры постмодернизма. – М., Стройиздат, 1985–112 с.
2. Бурдье П. Физическое и социальное пространства // Социология социального пространства. – М.: ИЭП; СПб.: Алетейя, 2005. – С. 49-63.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

3. Иванов Вч. В. Избранные труды по семиотике и истории культуры. Том 7. Из истории науки. 1 книга. М.: Знак, 2016. - 729 с.

4. Лотман Ю.М. Статьи по семиотике и топологии культуры [в 3 т.], Таллин, «Александра», 1992. – 290 с.

5. Budja M. Seals, contracts and tokens in the Balkans Early Neolithic where in the puzzle. Document Prehistorical XXX.115-130 pp.

6. Tsouparopoulou C. Progress report an online database for the documentation of seals, sealing's, and seal impressions in the anient near East. University of Heidelberg/Max Planck Institute for the History of Science/With a contribution by Robert Castes Max Planck Institute for the History of Science. 2014. Studia Orientale Electronica 2 (2014): 37–68 pp. <https://journal.fi/store/article/view/8827/13109>.

7. Хайдеггер М. Искусство и пространство // Время и бытие. – М.: Республика, 1993. – 350 с.

8. Ямпольский М. Демон и Лабиринт (Диаграммы, деформации, мимесис) // Новое литературное обозрение: Научное приложение. – 1996. – вып. VII. – 259 с.

А.С.Нуржанова, ф.ғ.к., доцент,
Қазақ және орыс тілдері кафедрасы,
Гуманитарлық факультет,

С.Сейфуллин атындағы ҚАЗАТЗУ (Астана қ.),

Ұ.С.Есен, мұғалім,

Ы.Алтынсарин атындағы №83 мектеп-гимназия (Астана қ.)

КІТАП ОҚУ АРҚЫЛЫ ТІЛ ҮЙРЕНУ СТРАТЕГИЯСЫ

Аңдатпа: Бұл мақалада тіл үйренудің тиімді жолдарының бірі - кітап оқу әдісі қарастырылған. Кітап оқудың жылдам тіл үйрену барысындағы ерекшеліктері мен нәтижелілігі сөз етілген.

Кілт сөздер: Сөз, кітап, әдістеме, тіл үйрену, деңгей, қарым-қатынас, әңгіме, аударма, тәжірибе, мәтін, жазба, сөздік.

*Пайда ойлама, ар ойла,
Талап қыл артық білуге.*

*Артық білім кітапта
Ерінбей оқып көруге.*

Абай Құнанбайұлы

Мемлекеттік тілді меңгеру мәселесі балабақшадан басталуы тиіс. Ол үшін балалар әдебиетінің маңызы зор.

Президент Қ.К.Тоқаев «Тәуелсіздік бәрінен қымбат» мақаласында бұл мәселенің түйінін шешу үшін қазақ қаламгерлерінің үздік шығармаларымен бірге, балаларға арналған шетел қаламгерлерінің де үздік шығармаларын аударып, басып, таратуды қолға алу керектігін [1,1] айтқан болатын. Президенттің айтуынша, оған қоғам тарапынан сұраныс жоғары. Кітап оқу арқылы көп нәрсені білуге болады. Оқырманның сөздік қоржыны толығыады, грамматикалық білімін бекітеді. Жалпы алғанда, кітап оқушының тіл үйренуі қарқыны жылдамдатылады және сапасы жақсарады. Кітап оқи отырып, тек грамматика мен лексика ғана толығып қоймайды, әлемнің мүлдем басқа объективі болып



табылатын жаңа көзқарас қалыптасады. Демек, оқырман үшін автор таңдаған сөздер мен сөз тіркестерін үйрену – лексикалық сөздік қорын дамыту, грамматикалық білімін пысықтау ретінде ғана шектелмейді, көркем шығарма идеясын, жазушының сөз қолданысы мен шеберлігін танып- білу көзі болып табылады.

Бұл мақалада кітап оқу арқылы тілді тиімді үйренуге көмектесетін бес қарапайым әдіске тоқталамын.

1. Ең бірінші сөздік көмекші құрал болып табылады. Түсінбеген сөздерді сөздіктен табу – бұл қарапайым стратегия, сонымен қатар ең тиімділерінің бірі. Бұл әдіс мәтінді оқу барысында бейтаныс лексикаға қатысты сөздерді сөздіктен іздеуден, содан кейін олардың мағыналарын жазудан тұрады. Бұл техниканы өз тәжірибемде қолдандым және сол бойынша нәтижелер едәуір жақсартатына көз жеткіздім. Бұл сөздер жазылған қалта дәптерін ұстап жүру стратегиясына әкеледі. Бұл кішкентай блокнот, оны үйде болмаған кезде өзіңізбен бірге алып жүруге болады. Сонымен, сіз автобуста, метрода, кезекте тұрсаңыз немесе күту залында отырсаңыз, бос уақытыңыз болған кезде жазбаларыңызды қарай аласыз. Қазіргі уақытта виртуалды ноутбуктің нұсқасы бар. Evernote – бұл смартфонда жұмыс істейтін виртуалды ноутбук. Мұнда есте сақтағыңыз келетін жазбаларды жасай аласыз. Бүлкүнделікті өмірде өте ыңғайлы және сөздік қорын жазуға да қолайлы. Сонымен қатар, дәптерде жинаған барлық сөздік қорыңызды қалай есте сақтауға болады? Anki немесе Memrise сияқты аралық қайталау бағдарламалық қосымшалар қолдануға болады. Бұл карточкалық қосымшалар лексиканы үйренудің ең тиімді әдісі болып табылады, өйткені олар сіздің сөздерді ұмытып кетпеуіңізге көмектеседі. Үнемі қолжетімді болады.

2. Екінші салыстырмалы оқу стратегиясы: екі тілдегі кітапты қатар оқу әдісі. Бұл әдіс кітаптың мазмұнын тез түсінуге, сөздердің аудармасының контекстік қолданысын білуге үйретеді. Бұл стратегия сөз қорын сақтаудан гөрі көп жұмысты қажет етеді. «Салыстырмалы оқу» деп аталатын бұл стратегия түпнұсқа мен аударманы бір уақытта оқуды қамтиды. Алдымен, қарапайым кітаптарды жай оқып қана қоймай, екі тілде жазылған кітаптарды оқып көріңіз, онда сіз оқыған сөйлемнің аудармалары болады. Бұл сөйлемдердің бір-біріне сәйкес келуі сөздің мағынасын білу үшін сөздікке жүгінуді қажет етпейді. Нәтижесінде, сіз тұтас түсініп оқып шығу мүмкіндігіне ие боласыз. Сондай-ақ, сөздердің орын тәртібін түсінудің арқасында мақсатты тілдің грамматикалық ережелерін өз ережелеріңізбен салыстырасыз. Ондағы ұқсастықтар мен айырмашылықтарды байқайсыз. Мысалы, сіз оқып жатқан тілде етістіктің бұрын айтылғанын байқауыңыз мүмкін.

Кітапты салыстырып оқу жайлы Илья Франк әдісін қолдаймын. Илья Франк әдісі – белгілі бір шет тіліндегі мәтінді ана тіліндегі аудармасымен қатар оқуды ұсынады. Бұл әдістің артықшылығы – сөздерді жаттауды, жазып алуды, сөздікке жүгінуді қажет етпейді. Сондай-ақ тілді қарапайым деңгейден ортадан жоғары деңгейге дейін үйретуде тиімділігі жоғары. Сонымен, Илья Франк кім? Ол – оқытушы, полиглот, аз уақыт ішінде тілді тез үйренудің әдістемесін ойлап тапқан әдіскер. Бүгінгі күні оның 58 тілді үйретуден тұратын 400-ге жуық кітабы жарық көрген. Илья Франктың алғашқы кітабы 2000 жылы дайындалған Эрих Кестнердің «Эмиль және тыңшылар» әңгімесі болды. Бүгінгі күні аталған әдіс - нәтижеге бағытталған әдістердің бірі. Әдіс 3 бөлімнен тұрады: 1) аудармасы мен түсіндірмесінен тұратын қысқа мәтін; 2) транскрипциясы бар жаңа сөздер тізбегі; 3) аудармасыз, түсіндірмесіз – түпнұсқа мәтін.

Мыс: On a time (однажды: «в одно время») there lived (жили-были: «там жили»; to live [lɪv] — жить) a king and a queen in Erin (король и королева в Эрине /в Ирландии/),



and they had an only son (и был у них единственный сын: «они имели единственного сына»; *to have – иметь; son [sʌn]*). [2,133]

И.Франк әдісі орыс, ағылшын, неміс, француз т.б. тілдерін үйретуде кеңінен қолданылады. Ал қазақ тілін аталған әдіс бойынша үйрету тәжірибесі жоқ деп айтуға болады. Илья Франк әдісі – тілді мәтін арқылы үйренуде сөздер, сөз тіркестері, қарапайым сөйлемдерді өз ана тілімен салыстырып меңгеруге мүмкіндік жасайды.

Осындай әдіске жақын келетін салыстырма әдісінің тиімділігін дәлелді ету үшін: **Шарлотта Бронтенің Джейн Эйр кітабынан үзінді келтіреміз:**

«Үш ай өтті. Мен Торнфилд холлдың иесімен кездескен жоқпын. Рочестер мырза үйге оралмады. Бірде қаңтар айында күндіз мен далаға шығып, жолға қарай жүрдім. Мен Хэй ауылына бет алдым. Мен ауылға хат жібергім келді. Хэй Торнфилд холлдан екі шақырым жерде еді. Күн жақсы болды, бірақ өте суық еді. Мен тез жүрдім, көп ұзамай ауылға жақын жерде болдым»

Түпнұсқа:

«Three months passed. I had not met the owner of Thornfield Hall. Mr. Rochester had not come home. One January afternoon, I went out and I walked towards the road. I was going to the village of Hay. I was going to post a letter in the village. Hay was two miles from Thornfield Hall. The day was fine but it was very cold. I walked quickly and soon I was near the village». [3, 21]

Бұл аударманы жасаудағы мақсатым – қазақ тілді балалардың ағылшын тілін өз ана тілімен салыстыра оқып үйренуіне жол ашу.

3. Тіл үйренудегі тағы бір стратегия: комикстерді оқу. Мәселен, студенттерге әдебиет және өнер деген тақырыпты өткенде, Ыбырай Алтынсарин әңгімелерін оқуды ұсынамын. Қорытынды бақылау, яғни емтихан кезінде лексикалық мәтіндер топтамасына да Ыбырай әңгімелерін енгіздім. Студенттер әуелі орыс тіліндегі нұсқасын оқыды. Содан кейін қазақ тілінде түпнұсқаны оқып шықты. Бұл әдістің нәтижелі екеніне студенттер де көз жеткізді. Сонымен қатар, кейбір жас авторлардың Ыбырай әңгімелеріне құрастырған комикс, яғни суретті кітап түріндегі баламасын оқып шығу да тапсырылды. Себебі, сурет пен мәтіннің үйлесімі үйренетін тілді түсінуді жеңілдетеді. Осы жылғы «С.Сейфуллин оқулары» атты студенттердің ғылыми-практикалық конференциясына Сәулет өнері тобының 1-курс студенті азербайжан ұлтының өкілі Ризаев Фазаэль «Ыбырай Алтынсарин әңгімелерінің тәрбиелік мәні» тақырыбында ғылыми баяндама жазып, конференция жинағына ұсынылды..

4. Жалпы тіл үйренгенде тілі жеңіл балаларға арналған кітаптарды оқу өте тиімді. Себебі, бұл тіл үйренуді жаңадан бастаушылар үшін оңай боп келеді.

Мазмұны қысқа, негізгі лексикасы және қарапайым сөйлем құрылымы бар кітаптардан бастау керек. Ал осы талаптарға жауап беретін санат – балалар кітаптары. Ересек адамдар «мен үшін баланың кітабын оқу ұят» деп ойлауы мүмкін. Жоқ, олай емес, бұл - адамдарды әдебиеттен алшақтататын пікір. Тіл үйренуге келгенде, ересектер деңгейі балалардан алыс емес екенін есте ұстаған жөн. Расында, ересектер бірден орта деңгейдегі кітаптарға ауысады, содан кейін тіл үйрену қиын деп шағымданады. Оқу үшін ең оңай кітаптан бастау сіздің үлгеріміңіз үшін өте маңызды.

5. Бесінші стратегия: хоббиіңіз туралы кітап оқыңыз.

Сізді не қызықтырады, соны оқыңыз. Сіз тамақ дайындауды ұнатасыз ба? Рецепттер мен аспаздық туралы кітаптар оқыңыз. Бұл сіздің жалықпай, қызығушылықпен тіл үйренуіңізге септігін тигізеді. Сонымен қатар, саяхатты ұнатсаңыз ба? Сол жайлы кітап оқуға тырысыңыз. Ол белгілі аймаққа қатысты атаулар мен нақты лексиканы қалыптастыруды қамтамасыз етеді.



Алайда, бұл әдіс- яғни, кітап оқу арқылы тіл үйрену барлық адамдарға қолайлы болмауы мүмкін. Егер адам кітап оқымайтын болса, бұл тәсіл пайдасыз. Бұл әдіс тілді жетік меңгеруге негізделген. Сіз көлемді тілдік материалды тез игере аласыз, кітапты оқи отырып, сіз тілді құрал ретінде қолданасыз – осылайша оны тез игересіз. Тіл – бұл белгілі бір мақсатқа жетудің құралы, сондықтан ол сөйлеу кезінде, оқу кезінде немесе ақпарат алу кезінде жақсы игеріледі. Сондықтан кітапты дұрыс таңдау да маңызды. Кітап сізге қызықты болуы керек. Кітап оқу – лексиканы сіңірудің жақсы әдісі. Күнделікті қарым-қатынас тілінде қолданатын ауызекі сөйлеу тілінің лексикасы шектеулі ғана. Ал кітаптың тілі өте бай мыңдаған сөздер мен сөз тіркестері, сөздің әр түрлі контекстік қолданыстары кездеседі.

Кітап арқылы тіл үйренушілерге кішігірім кеңес:

1- Кеңес Қарапайым және аз көлемнен бастаңыз. Ағылшын тілін үйрену үшін оқып жатқан кітабыңыздың ілеспе аудиосын тыңдау – жаңадан бастаушылар үшін тамаша тәжірибе, сонымен қатар қысқа сөйлемдері немесе үзінділері бар бағдарламалар тыңдаңыз. Романға немесе газетке тым ерте сүнгуге тырыспаңыз, себебі бұл көңілсіз болуы мүмкін (немесе әр сөзді үнемі іздеуге тым көп уақыт кетуі мүмкін).

2- Кеңес. Өз тіліңізде оқыған материалды таңдаңыз

Егер сіз 15 жыл бұрын бір нәрсені соңғы рет оқыған болсаңыз да, оның мәнін білу Сізге контекстік белгілерді алуға және жанама түрде жаңа лексика мен грамматикалық құрылымдарды үйренуге көмектеседі. Әйтпесе, егер сіз шет тіліндегі жаңа әңгімеде адасып қалсаңыз, қалпына келтіру қиын болады. Мысалы, Егер сіз "Гарри Поттерді" оқыған болсаңыз, оны ағылшын тілінде қайта оқып көріңіз.

3- Кеңес. Егер басқа тілде оқып жатқан кітаптың мағынасын толық түсінбесеңіз, көп уайымдамаңыз. Тек оқыңыз. Бірінші кездескен бейтаныс сөздер үшін сөздікті алуға тырыспаңыз. Тек мәтінді айналдырып, қайта оқыңыз. Бұл біртүрлі естілуі мүмкін, бірақ бұл техника жұмыс істейді.

Мұндай оқудың мақсаты – сізге мүмкіндігінше көп материал беру. Түсінбедім деп алаңдамаңыз. Мұндай техника сіздің контексттеу қабілеттеріңізді жаттықтырады. Тек не туралы оқып жатқаныңызды болжасаңыз болды. Сізге әрқашан бәрін дұрыс жасаудың қажеті жоқ, тек болжам жасаңыз және оған сеніңіз.

Енді бұл әдіс кейбір адамдар үшін қиын болады, себебі әрбір сөзді, әрбір сөз тіркесін және әрбір сөйлемді түсінбей алға ұмтылғысы келмейтін адамдар бар. Яғни, олар бірдеңе дұрыс емес деп ойлайды, барлығын түсініп отырып оқу керек деген қағиданы ұстанады. Қалай болғанда да қайт-қайта оқу арқылы кітапты түсіну техникасы жемісті болатыны сөзсіз.

Жалпы, кітап оқудың пайдасы зор. Кітап оқу арқылы адамның білім көкжиегі кеңейіп, рухани байиды, сөздік қоры молаяды, таным деңгейі артады. Мәселен, қандай жанрда кітап оқисыз, соған орай түсінігіңіз бен танымыңыз тереңдей түседі. Кітап оқу тіпті, кино көруден де керемет әсер етеді. Жазушының шеберлігі сонша, сөзбен сурет салып, барлық картинаны көз алдыңызға әкеліп қояды. Бұл, әрине, көркем әдебиетті түсініп оқитын оқырмандар үшін керемет мүмкіндік. Жақсы жазатын қаламгердің шығармасы оқылып қана қалмайды, сізді жақсы сөйлеуге үйретеді, тәрбиелейді. Кітап оқитын адам оқыған сайын көп нәтижеге қол жеткізеді. Кітап оқитын адам мен оқымайтын адамды салыстыруға болмайды. Кітап оқу логиканы дамытумен қатар, адам ағзасының қартаймауына септігін тигізеді екен.

Бұл жөнінде Урсула Ленз: «Егде адамдар үшін кітап оқу пайдалы екендігіне бірнеше себеп бар. Біріншіден, оқылған сөзді санада бейнеге айналдыру қабілеті когнитивті қызметке жақсы әсер етеді. Екіншіден, оқу ойын жинақтауға көмектеседі.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Сондықтан оқудың қартайғанда да белсенді ақыл-ойды сақтап қалуға пайдасы бар екен». Демек, кітап адам миының қызметін жақсартуға өмір бойы оң ықпал етеді деген сөз. Ми үшін кітап оқу – бұл да денеге жасалған физикалық жаттығу десек болады.

Кітап талдауға, сараптауға, пікір қалыптастыруға үйретеді. Кітап оқу – табыс пен жетістіктің де бастауы. Қай салада болмасын жақсы сөйлеп, аудиторияны аузына қарату үшін шешендік қабілет қажет. Ал шешен сөйлеу үшін кітап оқу керек екені белгілі, Жұмыс барысында адамдармен дұрыс қарым-қатынас жасау, әдемі сөйлеуге негіз болатын құнды қасиет – білім мен білік десек, ондай жетістікке жеткізетін де кітап. Сондықтан, бала тәрбиесінде кітап оқудың маңыздылығын әрқашан есте ұстаған жөн. Кітаппен дос бала болашақта ол көзі ашық, көкірегі ояу адам болып қалыптасады. Өскелең ұрпақтың рухани бай, ой-өрісті болуына жол ашатын алтын кілт – кітап десек қателеспейміз.

Пайдаланылған деректер тізімі:

1. Қ.К.Тоқаев «Тәуелсіздік бәрінен қымбат» мақаласы егемен //Қазақстан 2021 жыл, 5қаңтар;
2. Илья Франк «Метод чтения Ильи Франка» 23 августа 2021 года;
3. Шарлотта Бронте «Джейн Эйр» 2020 г. Издательство: Пальмира, T8RUGRAM

О.Ж.Ошанова, филол.ғ.к.,
қауымдастырылған профессор,
ЮНЕСКО журналистика және
коммуникация кафедрасы,
Журналистика факультеті,
әл-Фараби атындағы ҚазҰУ (Алматы қ.)

ЖУРНАЛИСТІК БІЛІМ БЕРУ ЖӘНЕ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР

Аннотация: Бұл мақалада еліміздегі және дамыған елдердегі журналистік білім берудегі дәстүрлі және жаңашыл бағыттағы әдіс-тәсілдер сөз болады. Кәсіби білім беру саласындағы заманның сұранысына және технологиялық өзгерістерге орай қойылып отырған жаңа талаптар мен оларға бейімделу үдерістері жан-жақты талқыланады. Сонымен қатар еуропалық және америкалық университеттердегі журналистік білім беру бағытының біздің Қазақстандық оқу бағдарламаларымен ұқсатығы және ерекшелігі сарапталады әрі бұл салада қандай жаңғыртулар мен түбегейлі бетбұрыстар қажеттігі айтылады.

Кілт сөздер: журналистік білім беру, инновациялық әдіс-тәсіл, технология, жаһандану.

Еліміздің барлық жоғары оқу орындарында журналистік білім беру Болон үдерісі негізінде іске асырылып жатыр. Мұның негізінде инновациялық әдіс-тәсіл жатыр, ал ол төмендегідей үрдістерге бағытталып отыр:

- мамандарды даярлауға құзыреттілік тәсілді күшейтуге және әртүрлі елдердің университеттері түлектерінің дипломдарының айырбасталу мүмкіндігін қамтамасыз етуге бағытталған ережелер;
- әлемдік медиа индустрияның даму үрдістерін ескеру;
- жалпы әлемдік білім беру салаларында болып жатқан жаңғырту үдерістерін есепке алу;



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

- еліміздегі журналистерді университеттік даярлау тәжірибесі нарық сұранысына бейімделіп, жұмысберушілердің қажеттілігі ескеріледі;

- медиа мамандарды дайындаудың жаңа тәжірибесін алға тартуда көшбасшы болу.

Болон келісімдеріне сәйкес, еліміздің жоғары журналистік білім беру мектептерінде үш деңгейлі дайындық жүйесіне (бакалавр-магистр-докторантура) көшу қарастырылғаны белгілі.

Бұл саланың өкілдеріне қазргі таңда төмендегідей талаптар қойылып отыр:

- жоғары деңгейдегі әлеуметтік жауаптылық,

- жоғары деңгейдегі құзыреттілік,

- жоғары технологиялық медиа индустрия жағдайында технологиялық білімді игеру қабілеттілігі;

- ауқымды әрі жылдамдығы бойынша қарқынды ақпарат ағындарымен жұмыс істеудегі ұшқырлық.

Тағы бір баса айтатын мәселе, бұл мамандық бүгінде ғылымды қажет ететін салаға жатады, яғни құзыреттіліктің кең ауқымы және құзыреттіліктің жоғары деңгейі, әмбебаптылық және терең мамандандыру бүгінде университет дипломы бар журналистерге медиа нарық алға тартып отырған қажеттіліктер. Ал мұның бәрі кәсіби дайындыққа көп уақыттың қажет екендігін көрсетеді. Сонымен қатар журналистерді дайындаудың бұл түрі қоғамның қауіпсіздігін қамтамасыз етуге байланысты кәсіптер қатарынан қарастырылатынын және бұл орайда еліміздің ақпараттық қауіпсіздік мәселесі алға тартылатынын ұмытпағанымыз жөн.

Еліміздегі журналист мамандарға деген сұраныс мәселесіне тоқтала кетсек. Еліміздің баспасөз нарығы бірнеше келеңсіздіктерді бастан кешіп отыр, яғни:

- медиа салалық статистиканың жеткіліксіздігі;

- басылымдардың бір бөлігінің, әсіресе аймақтық және жергілікті газеттердің әртүрлі деңгейдегі билік органдарына, құрылтайшыларға экономикалық және саяси тәуелділігі;

- фактілердің дұрыстығына, сонымен қатар қазақ тілінің тазалығына жауапкершілік жүктемейтін интернет басылымдардың көбеюі;

- тапсырыс материалдары мен мазмұны үстірт жазылатын журналистиканы кеңінен қолданылатын БАҚ-тар санының артуы;

- еліміздің «БАҚ туралы заңын» тікелей бұзу жағдайлары жиі кездеседі, әсіресе жарнама және қатыгездік пен зорлық-зомбылықты, нәсілдік және діни төзімсіздікті насихаттауға бағытталған материалдардың көпшілікке ұсынылуы.

Ал, осы жүйесіздіктің және қалыптасқан жағдайдың басты себептерінің бірі - білікті кадрлардың жетіспеушілігі десек қателеспеспіз.

Бұрынғы КСРО-ның басқа елдеріндегідей, журналистика ашық мамандықтар деп аталатын салалар қатарына жатады, қазіргі журналистің жұмысы жан-жақты мамандандырылған журналистік білімді және биік құзыреттілікті қажет етеді, ал тәжірибе көрсетіп отырғандай журналистік білімі бар университеттердің түлектері бұқаралық ақпарат құралдарында басқа білім түрін иегерген үміткерлерге қарағанда бірінші кезекте жұмысқа қабылданады. Жан-жақты мамандандырылған деген анықтамаға келсек, қазіргі таңда ақпараттық технологияға деген бейімділігі жоғары мамандарға деген сұраныс біздің медианарықта өте жоғары болып отыр.

Мәселен, көрші Ресей Федерациясында жүргізілген «Медиа индустрияға қазір қандай профиль мамандары қажет?» деген ашық сауалға жұмыс берушілер аналитикалық журналистерге, шолушыларға және комментаторларға (ашық сұраққа жауаптардың 22%), репортерларға (22%), Интернет - журналистерге (8%), медиа дизайнерлерге (6%)



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

кажеттілікті ерекше атап өткен. БАҚ маркетингтарының, БАҚ ақпараттық өнімін сату жөніндегі менеджерлердің (22%), сондай-ақ жарнама және т.б. технологиялар жөніндегі мамандардың да БАҚ саласында тапшылығы жоғары екені атап өтілген болатын [1, 22-23 б.].

Өкінішке орай, біздің елімізде бұл бағытта әлеуметтік сауалнамалар жүргізілмей отыр, қазіргі таңда журналистік білім беру орындары осы мәселені шұғыл түрде қолға алса дұрыс болар еді.

Қазіргі уақытта ақпараттық қоғамды дамытудың негізгі факторларының бірі болып табылатын ақпараттық-технологиялық өзгерістер қарқынды дамуда. Уақыт талабы журналистикаға, журналистік өнімнің сапасына және журналистік мамандарға қатысты жаңа талаптар қоя бастады. Сондықтан бүгінде әлемде журналистерді оқытуға көп көңіл бөлінетіні кездейсоқ емес. Ендігі кезекте, журналистік білім берудің әлемдік үрдістеріне тоқталайық.

Журналистердің жұмысының сапасы мен деңгейі жаһандық проблемаға айналуға, ол бүгінде көптеген елдерде қатты сезіледі және мәдениет пен қазіргі білім қоғамын дамытудың маңызды аспектілерінің бірі болып табылады. Демек, бұл дегеніміз **журналистік білім берудің интернационалануы** деп аталады. Бұл қазіргі әлемде журналистерді даярлау тәжірибесімен халықаралық алмасудың барған сайын белсенді жүріп жатқандығынан да көрінеді.

Халықаралық деңгейде өтіп жатқан форумдарда журналист мамандарды шеберлік курстары және танымал кәсіби мамандардың шеберханаларын зерттей отырып тәжірибелік тұрғыдан оқыту мәселесіне көп назар аударылады. Мәселен, Колумбия журналистика мектебінде өткен талқылауда да, Ресейде ұйымдастырылған форумда да осы мәселелер алдыңғы кезекке шыққан. [1, 25 б.].

Журналистік білім беруді интернационалдандыру, бұл академиялық мәртебе беру сипатындағы еңбек болмағанымен, кез келген жағдайда журналистиканы гуманитарлық элитаға қосуға деген қадам екені шындық.

Журналистиканың өзінде үлкен өзгерістер бар. Бүгінгі таңда журналист газет, радио, теледидар, интернет, мобильді журналистика үшін бір уақытта жұмыс істеуге мүмкіндік беретін цифрлық технологияларға ие. Ақпараттық процестің конвергенциясына негізделген **журналистік кәсіптің бұл әмбебаптануы**, мұнда визуалды бастама есту және мәтіндік бастаулармен байланысты. Мұның бәрі, әрине, студенттерді оқытудың жаңа тәсілдеріне әкеледі: әмбебап журналист барлық бұқаралық ақпарат құралдары үшін бір уақытта жұмыс істей білуі керек. Бұл барлық майталман шеберлерді қажет ететін шағын журналистика орталықтары үшін ғана емес, сонымен қатар үлкен орталықтар үшін де маңызды.

Журналистік процесті әмбебаптандыру оқытудың жаңа тәсілін қажет етеді. Ол журналистиканың цифрлық саласының барлық түрлерін білуді қамтиды, бірақ сонымен бірге оларды зерттеу деңгейінде тереңірек және кеңірек түсінуді қажет етеді. Сондықтан қазіргі заманғы тірі журналистің ең жақсы үлгілерін зерттеу әдісі журналистік зерттеулерді оқытудың бір бөлігі болып табылады.

Университеттің журналистік білімінің үш өзегі бар:

- Нормалар, құндылықтар, құралдар, стандарттар, журналистика практикасы;
- Ел ішінде де, одан тыс жерлерде де журналистік практиканың әлеуметтік, мәдени, саяси, экономикалық, заңнамалық, экономикалық аспектілері;
- Журналистика әлемі мен зияткерлік мәселелері туралы жан-жақты білім беру.

Шетелдегі журналистік білім берудің бүгінгі жай-күйі туралы ең маңызды қорытынды – оның даму серпінділігінің толассыздығы және экономикалық және мәдени



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

жаһандану процестеріне, сондай-ақ бұқаралық ақпарат құралдарындағы цифрлық революция талаптарына сәйкес үндестікте даму қажеттілігін түсінуі.

Еуропа университеттері үшін қазіргі кезеңнің маңыздылығы барлық жерде дерлік журналистік білім беру саласында жаңа, қызықты формаларға алып келген екі сатылы оқыту жүйесіне көшумен байланысты. Сонымен, *журналистика бакалавриаты болашақ мамандарға негізгі дағдыларды, соның ішінде салалық дағдыларды* (баспа, телевизия, радиожурналистика бойынша мамандандыру негіздері) беруді мақсат етеді. Ал магистрлік бағдарламалар саланы тереңдетуге немесе тақырыптық мамандандыруға арналған.

Екінші типтегі ең танымал магистрлік бағдарламалар – Халықаралық (ең алдымен еуропалық) журналистика, конвергенция, медиа-экономика және БАҚ менеджменті болып отыр.

Ұлыбританияның журналистік білім беру мәселесіне тоқталсақ, университеттерде бағдарламалар практикалық (бұл дәстүрлі жол, аймақтық немесе ұлттық редакциямен келісімшарт жасалады) және университеттік (мұнда бәсекелестік деңгейі жоғары) болып бөлінеді. Оқу курстарының бағыты мүмкіндігінше практикалық, мысалы, газет журналистикасы журналистке қажет барлық дағдыларды қамтиды. Әдетте, сабақтар тәжірибеден өтуді қамтиды, дегенмен жұмыс тәжірибесінің болуы көбінесе оқу курсына жазылудың шарты болып табылады. Бір мән беретін дерек, колледждерде арнайы оқу бағдарламалары бар, мәселен Журналистика, Дизайн және Сән индустриясындағы жарнамалық курстарды Лондон сән колледжі ұсынады. Бұл дегеніміз журналистиканың салалық оқыту бағытының дамығанын көрсетеді.

БАҚ-тың дамуына жаңа технологиялардың белсенді ықпал етуі кезеңінде және жұмыспен қамту саласындағы өткір бәсекелестік жағдайында құны үнемі өсіп отыратын сапалы ақпарат журналистен ақпарат алу және оған тиісті форма беру қабілетін талап ете бастады. Журналистің жалпы мәдениеті жоғары болуы керек, осы себепті де Француз журналистика мектептері жалпы білім беретін пәндерді оқыту деңгейін арттыруға күш салуда.

Француз баспасөз институтында журналистерді даярлау мәселесіне келсек, бірінші семестрде студенттер БАҚ құқығы, экономика, тарих, әлеуметтану, баспасөз ательесі, шет тілін оқиды. Студенттер курстық жұмыстарды жазуға міндеттеледі.

Екінші семестрде келесі пәндерді игеру қарастырылған: БАҚ құқығы; БАҚ-тағы басқару; Журналистика тарихы; Коммуникация теориясы; Бейнелеу семиологиясына кіріспе; Аудиовидео ателье; Шет тілі. Осы кезеңде екі курстық жұмыс жазылады. Екінші семестрдің соңғы кезеңі тағылымдамадан өтеді, оның нәтижелері бойынша есеп дайындалады.

Соңғы жылдары Францияда журнал кезеңдерінің қарқынды дамуымен байланысты тар тақырыптық мамандандырудағы журналистерді дайындау үрдісі пайда болды.

Жаңа технологиялар мамандық тәжірибесін түбегейлі өзгертеді және оларды игеруге үлкен мән беріледі. Сонымен қатар, журналистің жалпы мәдениетін арттыру қажеттілігі күн тәртібіне қойылады. Бұл неғұрлым құзыретті және жауапты журналистерді кәсіби қызметке дайындауға мүмкіндік береді.

Еуропа, АҚШ және Қытай елдеріндегі журналистерді кәсіби даярлау жүйесі мен практикасын талдау негізінде келесідей негізгі тұжырымдар жасауға болады:

- бүгінгі таңда әлемде университеттік дайындық формасы басым. Журналистік мамандыққа университеттік, академиялық көзқарас қалыптасты;
- екі деңгейлі жүйемен қатар, жекелеген елдерде, атап айтқанда Франция мен Испанияда ұлттық ерекшеліктерді, оқу ұзақтығын, орта мектептегі дайындық деңгейі мен



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

сапасын, отандық медиа индустрияның сұраныстарын, еңбек нарығының ерекшелігін ескеретін журналистік білім берудің басқа да модельдері бар;

- кәсіби білім беру процесінде журналистерді іргелі даярлауға, ауқымды гуманитарлық багажды, яғни кең ой-өрісті, эрудицияны, мәдениеттің жоғары деңгейін қалыптастыруға зейінді күшейту үрдісі байқалады;

- журналистика, шығармашылық және технологиялық пәндер бойынша жалпы гуманитарлық және кәсіби, тарихи және теориялық курстарды қамтитын оқу жоспарлары әзірленген;

- көптеген елдерде университеттерден басқа, әр түрлі медиа ұйымдар құратын іс жүзінде бағытталған журналистика мектептерінің жүйесі бар;

- Белсенді модернизацияланатын медиаиндустрия және осы саладағы технологиялық прогрестің жоғары қарқыны жағдайында журналист жұмысының сипаты жоғары технологиялық қабілетке тәуелді екенін жоққа шығара алмаймыз. Сондықтан барлық дерлік жоғары оқу орындарында медиаөндірісте қолданылатын техника мен технологияны (ең алдымен цифрлық) зерттеуге ерекше назар аударылады және сәйкесінше уақыттың үлкен ресурсы осы бағытта жұмсалады [1, 78-79 б.].

Бұл тұжырымдамаларда біз назар аударатын мәселе – журналистік білім беру саласында медиаиндустрияға қажетті технологиялық қабілеттер мен машықтарды қалыптастыру бағытындағы пәндердің көбейгені және маман даярлау негізінде технологиялардың белсенді қолданыла бастауы. Сонымен қатар АҚШ-тағы Массачусетс технологиялық институтының журналист мамандар тәжірибесін атап өткіміз келеді [2], өйткені оларда бұл саладағы білім беру екі бағытқа бөлінген, яғни шығармашылық және технологиялық. Біз жоғарыда айтып отырған, студенттердің технологиялық қабілетін арттыруға айрықша мән беріледі және оқу бағдарламалары сәйкесінше екі жүйеге негізделген.

Біздің еліміздің журналистік білім беру бағыты еуропалық университеттер стандарттарымен өте ұқсас. Бірақ бір ескеретін мәселе, олардағыдай маман даярлаудың практикалық бағдарланған жүйесі біздің оқу бағдарламаларымызда аса ескерілмеген, атап айтар болсақ, «Журналистік шеберлік» және «Журналист шеберханасы» атты курстар бағдарламаларға белсенді түрде енгізілмей отыр.

Ал салалық журналистиканы дамыту мәселесіне тоқталсақ, біздің еуропалық білім беруден ерекшелігіміз, бізде салалық бағытта оқыту бакалаврда басымдық танытып отыр.

Жоғарыда дамыған елдерде медиа ұйымдар құратын іс жүзінде бағытталған журналистика мектептерінің жүйесі бар дедік, бұл орайда біздің елімізде де жаңа бастамалар бой көтере бастады, мәселен, «Қазақстан» телерадиокорпорациясы 2022 жылдың күзінен бастап «Медиа мектеп» ашып [3], журналист мамандарды тәжірибелік тұрғыдан машықтандыру мәселесін шешуге белсене кірісіп кетті. Тағы бір баса айтатын мәселе, біздің еліміздің жоғары оқу орындары журналист мамандарын даярлауда өз зертханалары мен шығармашылық лабораторияларының техникалық жабдықтауына үлкен мән беріп, бұл бағытта қарқынды жұмыстар атқарса дұрыс болар еді.

Қорыта келе айтарымыз, еліміздегі журналистік білім беру саласы заман көшінен қалмай, нарық сұранысын ескере отырып, білім берудің инновациялық әдіс-тәсілдерін қолдануға күш салуда.

Пайдаланылған деректер тізімі:

1. Инновационные подходы к проектированию основных образовательных программ по направлению подготовки высшего профессионального образования



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

«Журналистика» / Под ред. профессора Я.Н. Засурского. Авторы-разработчики Л.Г. Свитич, А.А. Ширяева. – М.: Изд-во МГУ, 2007. – 256 с.

2. <https://www.mit.edu/> /Электрондык ресурс/
3. <https://qazaqstan.tv/mediamektep/> электрондык ресурс/

А.С.Раманкулова, преподаватель,
А.Б.Ерсаинова, преподаватель,
КазАТИУ имени С.Сейфуллина (г.Астана)

ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ОБРАЗОВАНИИ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ: ТРАНСФОРМАЦИЯ ОБУЧЕНИЯ В ЦИФРОВУЮ ЭПОХУ

Аннотация: Научная статья посвящена исследованию и анализу высоких технологий в сфере высшего образования. В статье актуальными являются внедрения современных технологий в процесс обучения в вузе. Особое внимание уделяется современным цифровым технологиям на навыках студентов, методах развития преподавания и изменении структуры учебного процесса.

Ключевые слова: Цифровизация, онлайн-обучение, современная технология в образовании, онлайн-курсы, образовательные платформы, современные технологии, электронные платформы.

Современное образование вступило в период переосмысления под воздействием изменений технологий. Цифровизация образования стала частью высшей школы, оказывая влияние на обучение, исследования и управление учебными процессами. Массовое онлайн-обучение, захватившее мир к 2020 году, ускорило процесс смены традиционной модели обучения на персонализированную. Сегодня активно развивается новая отрасль дидактики высшей школы персонализированное электронное обучение студентов, разрабатываются проблемы группового обучения в персонализированном образовательном пространстве, новые интересные формы оценивания образовательных результатов и построения индивидуальных траекторий обучения. [1, с.72]

Одним из важных аспектов современных технологий в образовании является расширение электронных образовательных платформ. Глобальное использование онлайн-курсов, мобильных приложений и виртуальных лекций обеспечивает доступ к обучению в любое удобное время, ограничивая географические и временные ограничения. С появлением информационных технологий образование переживает несравненные изменения. Одной из стабилизирующих преобразований является развитие платформы электронных образовательных элементов (ЕОР).

Онлайн-курсы и Массовое открытое обучение (МООК) стали последовательной частью современного образования. Такие платформы, как Coursera, edX и Udacity, предоставляют студентам доступ к курсам ведущих университетов всего мира. Это производит возможность получения знаний по интересующим объектам вне зависимости от их местоположения развитие мобильных технологий принесло новый динамик в образование. Мобильные приложения для обучения позволяют студентам учиться в любом месте и в любое время, используя смартфоны и планшеты. Это повышает гибкость и доступность образовательного процесса.

В. Н.Минина в своей статье «Цифровизация высшего образования и ее социальные результаты» выделяет четыре тренда, связанных с цифровизацией высшего образования:



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

- **формирование модели смешанного обучения** (использование чат- ботов в роли виртуальных консультантов для адаптации учебного процесса к возможностям студентов; использование интерактивных *Web 2.0*-инструментов, которые создаются на интернет-ресурсах, таких как *Wikia*, «Вавилон», *Wikidot* для активизации интереса студентов к обучению, повышения их вовлеченности в учебный процесс, а также для улучшения качества подготовки к будущей профессиональной деятельности; превращение аудиторных занятий в своего рода дискуссионную площадку, на которой обсуждаются варианты найденных студентами решений; вовлечение в образование разработчиков программных средств, образовательных платформ);

- **развитие онлайн-образования** (перевод всего учебного процесса в онлайн-режим: разработка и внедрение онлайн-курсов на специально созданных интернет-порталах, использование онлайн-оценивания, переход к онлайн-общению между студентами, преподавателями, администрацией, ответственной за организацию обучения (электронное расписание, электронная зачетная книжка, и т. д.); более динамичный, интересный и гибкий учебный процесс; электронные учебные материалы многократного использования. Для учителя важно идентифицировать индивидов в невидимой и в этом смысле безличной массе учеников, определить их интерес и потенциал к овладению учебной дисциплиной и подобрать адекватные формы контроля усвоением учебного материала. В традиционной образовательной ситуации взаимная обратная связь визуализирована: по мимике, жестам, дополнительным вопросам и репликам можно понять и оценить реакцию как на действия преподавателя, так и на действия учеников. В ситуации онлайн-обучения необходимы адекватные заменители естественных реакций, которые могут имитировать личное общение.)

- **создание виртуальной (цифровой) образовательной среды** (активное использование социальных сетей, электронных систем управления процессом обучения привели к созданию, моделей обучения: «Электронное обучение 2.0», «Педагогика 2.0», «Факультет 2.0» и «Классная комната 2.0». Преподаватель из «носителя академических знаний и поставщика информации пре- вращается в обучающего дизайнера, провайдера контента и ресурсов, в наставника студентов, фасилитатора обучения».)

- **изменение подхода к управлению образовательными организациями** (переход от стандартизированных к индивидуальным образовательным траекториям, позволяющим учитывать индивидуальные стили обучения; переход от стандартизированной системы оценивания знаний, предполагающей, что все студенты изучают один и тот же контент, к индивидуализированной системе оценивания; редизайн пространства обучения; формирование на базе информационно-коммуникативных технологий новых моделей взаимодействия с выпускниками) [3, с.84–101].

Электронные платформы дают возможность проводить виртуальные лекции и вебинары. Профессор может вести уроки в онлайн-режиме, привлекать студентов к обсуждениям и интерактивным заданиям. Это временные и географические препятствия для обучения. Современные ЕОР предоставляют интерактивные материалы, такие как видео, симуляции и игры, которые способствуют более глубокому пониманию учебного материала. Технологии адаптивного обучения используют алгоритмы искусственного интеллекта для персонализации образовательного процесса в соответствии с индивидуальными потребностями каждого студента. Говоря о преимуществах цифровой трансформации образования, отметим, что электронное обучение призвано обеспечить доступ обучающихся к образовательным ресурсам независимо от места их нахождения и в удобное для них время посредством сети Интернет. Смешанное обучение как сочетание дистанционного с очным обучением способствует повышению мотивации обучения у



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

субъектов с невысокой самостоятельностью и ответственностью; технология перевернутого обучения как одна из форм смешанного обучения может эффективно использоваться преподавателями вуза при дистанционном усвоении материала и закреплении его в аудитории.

ЕОР служит механизмом для измерения стабильности студентов в режиме реального времени. Это позволяет преподавателям оперативно реагировать на сложных студентов и адаптировать методы обучения.

С появлением и интеграцией информационных технологий в сфере образования электронные образовательные платформы стали ключевой движущей силой современного экономического процесса. Современные образовательные платформы предоставляют возможность проходить курсы любой сложности в режиме онлайн. Это позволяет студентам из разных частей мира получить доступ к высшему образованию, минуя территории и культурные барьеры. Электронные образовательные платформы активно внедряют интерактивные методы обучения, такие как викторины, форумы, онлайн-лаборатории и групповые проекты. Это обеспечивает создание более эффективной и привлекательной обучающей среды.

Системы искусственного интеллекта и адаптивные технологии вносят революционные изменения в персонализированное обучение. Алгоритмы анализа данных позволяют создавать образовательные планы, предшествующий уровень знаний, стиль обучения и предпочтения каждого студента. с появлением алгоритмов машинного обучения и искусственного интеллекта электронные образовательные платформы стали все более адаптивными. Они способны анализировать данные обучающихся, совершенствовать их под дизайн производителя и предлагать персонализированные технологические материалы. Современная образовательная платформа включает в себя различные открытые ресурсы, такие как видеолекции, анимации и виртуальные экскурсии. Это обогащает учебный материал, делая обучение более наглядным и интересным.

Современные технологии открывают возможности для сотрудничества глобальных студентов и исследователей. Коллаборационные платформы и облачные технологии обеспечивают обмен данными, обеспечение проектов партнеров и доступ к обширным источникам информации. Коллаборативные платформы: Google Docs, Google for Education (<https://www.google.com/edu>) Google Drive https://www.google.com/intl/ru_ru/drive, Яндекс Диск (<https://disk.yandex.ru>) и тд.

Электронные образовательные платформы предоставляют студентам возможность получать обратную связь от преподавателей и сокурсников в режиме реального времени. Эффективные системы измерения и моментальная обратная связь обеспечивают активную обработку студентов в учебном процессе.

Инновационные технологии в высшем образовании открывают новые горизонты для развития студентов и улучшения процессов обучения. Переход к цифровой эпохе требует постоянного обновления подходов к преподаванию и адаптации образовательных программ к требованиям современного общества. Непрерывное исследование и внедрение инноваций в высшей школе становятся ключевым фактором получения образования в XXI веке.

Список использованных источников:

1.Блинов В.И., Дулинов М.В., Есенина Е.Ю. и др. Проект дидактической концепции цифрового профессионального образования и обучения. М.: Перо, 2019. 72 с.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

2.Лобанова Е.В. Практические занятия в системе профессиональной подготовки студентов // Актуальные проблемы науки и современное состояние развития российского общества: тезисы докладов IV научной конференции Российского нового университета. М., 2003. С. 96–98.

3.Минина, В. Н. Цифровизация высшего образования и ее социальные результаты / В.Н. Минина // Вестн. С.-Петерб. ун-та. Социология. – 2020. – Т. 13. – Вып. 1. – С. 84–101.

4.Раицкая, Л. К. Сущность и формирование иноязычной информационной компетенции в высшей школе / Л.К. Раицкая // Вестн. МГУ. – Сер. 20.

Д.Ж.Рахматуллаева, PhD, старший преподаватель,
А.А.Ережепова, к.э.н., старший преподаватель,
кафедра Экономики,
Высшая школа экономики и бизнеса,
КазНУ имени аль-Фараби (г.Алматы)

ПРОЕКТНАЯ РАБОТА КАК ИНСТРУМЕНТ ВОВЛЕЧЕНИЯ СТУДЕНТОВ В НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКУЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

Аннотация: В современных условиях глобального развития мирового сообщества и экономики, где наблюдается тренд в сторону доминирования экономики знаний и креативной экономики, творческие способности индивидуумов, способствующие формированию soft skills у них, обретают новую ценность и становятся важной составляющей качества их рабочей силы на рынке труда. По мнению авторов, на сегодняшний день глобальные вызовы, стоящие перед национальной экономикой, системой высшего образования и науки в Казахстане, стимулируют и активизируют инновационную деятельность отечественных вузов.

В этой связи авторы предприняли попытку проанализировать развитие научно-исследовательской работы студентов (НИРС) путем вовлечения обучающихся в них через проектные виды деятельности. Участие обучающихся в реальных научно-исследовательских проектах, реализуемых в университетах страны, по мнению авторов статьи, становится важным инструментом дальнейшего развития научно-исследовательского и интеллектуального потенциала Казахстана.

Авторы пришли к выводу, что участие студентов в научно-исследовательских проектах позволяет развить и увеличить количество студенческих стартапов, что позволяет им приобрести необходимые навыки инновационного предпринимательства. Студенты, участвуя в подобных проектах, развивают и осваивают не только свои профессиональные и профильные компетенции, но и вышеуказанные soft skills.

Ключевые слова: научно-исследовательская деятельность, НИРС, проектная работа, Farabi University.

XXI век характеризуется не только глобализацией всех процессов в жизнедеятельности мирового сообщества, но и является катализатором социально-экономической, цифро-технологической, геополитической и экологической трансформации мирового рынка труда, претерпевающего новый этап в своем развитии. В текущих социально-экономических условиях, складывающихся не только в Казахстане, но и во всем мире, главными тенденциями, определяющими трансформацию современного



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

рынка труда, можно назвать появление новых профессий с ориентацией на цифровизацию экономики и общества, а также видоизменение требований работодателей к уровню профессиональной подготовки рабочей силы.

В современных условиях глобального развития обществ и национальных экономик в сторону превалирования экономики знаний и креативной экономики на рынке труда обретают новую ценность творческие способности индивидуумов и возрастает необходимость формирования soft skills как неперенных атрибутов качества новых специалистов. Реалии таковы, что требования рынка труда к кандидатам на трудоустройство фокусируются на «наличие более сложных знаний и компетенций, таких как критическое мышление и анализ, способность быстро и эффективно решать проблемы, лидерские качества и эмоциональный интеллект, а также навыки самоуправления, такие как активное обучение, стрессоустойчивость и гибкость» [1].

Среди профессиональных компетенций на современном рынке труда немаловажную роль играют исследовательские компетенции, а именно способность и мотивация молодого специалиста самостоятельно искать нужную информацию, получать дополнительные знания, инициировать создание и разработку новых знаний на основе постоянной трансформации личностного поведения. Все это определяет его готовность к будущей профессиональной деятельности в обществе. Таким образом, развитие исследовательских компетенций у будущих выпускников университетов актуально для работодателей и востребовано на современном рынке труда в условиях всевозрастающих массивов данных, которые необходимо постоянно обрабатывать.

На сегодняшний день главным трендом развития национальной экономики и науки в Казахстане является ориентация на стимулирование и рост инновационной деятельности отечественных вузов, при этом одним из главных показателей обозначена коммерциализация научных и практических результатов, полученных в них. Как определено в Проекте ОЭСР «Образование 2030», для роста прогресса в устойчивом развитии и достижения более высокого уровня жизни странам необходимы инновации, способные предложить жизненно важные оптимальные решения экономических, социальных и культурных проблем. Для реализации таких задач важно формировать трансформационные компетенции у молодого поколения, среди которых на первом месте находится способность создавать новую ценность [2]. Потому важно развивать креативное мышление и способность разрабатывать инновации во всем и везде – на рынке труда, товарном рынке, на производстве и в бизнесе, в образовании и науке и т.д. При этом немаловажным является формирование навыка работы в команде для развития сотрудничества и умения взаимодействовать, коммуницировать с другими людьми.

В этой связи активизация научно-исследовательской работы студентов путем вовлечения обучающихся в реальные научно-исследовательские проекты, реализуемые в университетах страны, по мнению авторов статьи, становится важным инструментом дальнейшего развития научно-исследовательского и интеллектуального потенциала Казахстана. Участие студентов в научно-исследовательских проектах позволяет развить и увеличить количество студенческих стартапов, что позволяет им приобрести необходимые навыки инновационного предпринимательства. Студенты, участвуя в подобных проектах, развивают и осваивают вышеуказанные soft skills, а именно такие, как умение работать в команде, креативное и аналитическое мышление, выражающиеся в умении делать научный поиск, анализировать различную информацию, помимо формируемых у них профессиональных навыков.

Научно-исследовательская работа студентов (НИРС) является важной составляющей академического процесса в любом вузе, влияющей на эффективность его



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

деятельности, в целом, а также одним из главных показателей развития исследовательского университета, каким является на сегодняшний день Farabi University. Нужно отметить, что НИРС – это сложный по своей природе феномен, постоянно находящийся под влиянием множества внешних и внутренних факторов его окружения и требующий комплексного подхода к его анализу. Одной из сложностью организации НИРС, по мнению авторов статьи, является вовлечение обучающихся в научную и исследовательскую деятельность, особенно начиная со студентов бакалавриата. Без этого пункта в организации НИРС невозможно само его существование и в этом деле важная роль отводится ППС университета как научно-интеллектуальному фундаменту вуза.

В то же время, внутренняя студенческая среда университета, мотивированная на выявление талантов, развитие науки, инноваций, технологий и предпринимательства, во многом предопределяет успехи реализации НИРС, и в каждом вузе исторически формируются собственные практики и традиции его реализации и развития. В этой связи Farabi University с его 90-летней историей является «неоспоримым авторитетом» в образовательной и научно-исследовательской среде республики и всей Центральной Азии. Данный факт предопределяет выбор многих талантливых и высокомотивированных выпускников школ получить классическое профессиональное образование и доступ к уникальным возможностям вовлечения в научно-исследовательскую среду университета.

Каждый университет самостоятельно определяет формы организации и механизмы реализации НИРС. В традиции Farabi University НИРС охватывает большой спектр видов научной и исследовательской деятельности обучающихся на всех уровнях обучения, начиная от написания самостоятельных видов работ в виде различных письменных заданий (проектная работа, эссе, творческие задания, научные статьи и др.), завершая выпускными работами в виде дипломных проектов, магистерских и докторских диссертаций. Практика письменных работ расширилась и укрепилась в нашем университете с периода вынужденной изоляции и перехода на удаленный формат работы университета в период пандемии из-за COVID-19. Именно в тот момент обострилась необходимость расширения асинхронных форм текущих и экзаменационных заданий с активным сочетанием традиционных письменных работ с цифровыми инструментами.

С тех пор данная практика прочно укоренилась в нашем университете, и на сегодняшний день ППС предлагает студентам на всех уровнях обучения широкий спектр форм финальной аттестации в виде комбинированных письменных экзаменов в виде проектов, кейсов, творческих заданий, эссе. Важно заметить, что вовлечение обучающихся в научно-исследовательскую деятельность Farabi University начинается обычно со второго года обучения, однако есть немало примеров того, как высокомотивированные первокурсники также стараются участвовать в научных мероприятиях кафедр и факультетов, демонстрируя высокие достижения, участвуя в научных мероприятиях – конференциях, форумах, круглых столах, олимпиадах и конкурсах по НИРС.

В данной статье авторы делают попытку изучить показатель вовлечения обучающихся в НИРС на примере выполнения студентами проектных работ как в текущем академическом процессе, так и в период экзаменационной сессии. По мнению авторов, проектно-ориентированность НИРС на сегодняшний день имеет особую востребованность в связи с тем, что позволяет сформировать у студентов перечень навыков, которые обеспечат им успех и востребованность в деловой и профессиональной среде в будущем.

По мнению многих педагогов-исследователей, «проектно-исследовательская деятельность студентов является важным средством в процессе развития навыков самостоятельного мышления, быстрого поиска и анализа полученной информации, грамотного изложения материала, аргументированной защиты собственной точки зрения и



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

обмена мнениями и опытом в рамках профессиональной коммуникации» [3]. В отдельных источниках «под проектно-исследовательской работой понимается деятельность по проектированию самостоятельного исследования, которое имеет четкую и актуальную для обучающихся цель, продуманную и структурированную форму, использование научных методов обработки и оформления результатов» [4].

Как видно из приведенных утверждений, для успешной реализации проектного метода работы в составе НИРС важна самостоятельность обучающихся при проведении исследований. В докладе ОЭСР в области развития образования и навыков до 2030 года (2018) ставится важный акцент на эту составляющую: «Студенты, готовые к будущему, должны проявлять самостоятельность в своем образовании и на протяжении всей жизни. Самостоятельность требует способности сформулировать руководящую цель и определить действия для ее достижения.» [2].

Таким образом, «проектная технология, благодаря своему универсальному характеру, способствуют эффективному выполнению трудовых функций будущими специалистами в различных направлениях деятельности и формированию исследовательских проектных компетенций, которые становятся обязательным условием востребованности на рынке труда в XXI веке» [5].

К основным компетенциям, приобретаемым студентами в ходе выполнения проектной работы, согласно источнику [6], относятся следующие:

- понимание роли и значения проектной деятельности в современном обществе;
- умение работать в команде и эффективно взаимодействовать с коллегами;
- навыки планирования и управления проектами;
- умение оценивать риски и принимать меры по их уменьшению;
- навыки работы с проектной документацией, стандартами и инструментами;
- умение оценивать эффективность результатов проекта.

Что касается опыта успешной реализации проектной деятельности среди студентов в Farabi University, необходимо отметить, что в Академической политике университета определены форматы реализации различных форм аттестации студенческих работ, на основе которой дважды в год разрабатывается специальная Инструкция для проведения экзаменационной сессии, где и определены все виды письменных форм студенческих работ, в том числе проектов. Согласно данному документу, «Проект – самостоятельная учебная работа, выполняемая в течение длительного времени. Проект позволяет оценить умения обучающихся самостоятельно применять свои знания в процессе решения практических задач и проблем, ориентироваться в информационном пространстве и уровень сформировавшихся аналитических, исследовательских навыков, практического и творческого мышления [7].

В нашем университете проектная работа включена в перечень экзаменационных работ в виде комбинированного экзамена двух типов – с использованием интерактивной доски Migo, позволяющей по-новому и красочно визуализировать результаты проекта, так и без нее в виде классической проектной работы, но с обязательной устной защитой проекта в обоих случаях. При этом проект может быть реализован индивидуально или в группе студентов.

При написании данной статьи авторы опираются на опыт внедрения и реализации проектной работы среди студентов кафедры Экономики в Высшей школе экономики и бизнеса Farabi University. Применение проектных форм работы для студентов в текущем учебном процессе и при сдаче ими сложных форм экзаменов, по мнению авторов, способствует не только формированию современных профессиональных навыков будущих экономистов, но и стимулированию и развитию НИРС на всех образовательных



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

программах кафедры экономики на всех ступенях обучения – от бакалавриата до докторантуры.

ППС кафедры Экономики с успехом применяет предлагаемые университетом формы проектной работы, адаптируя их под экономические профильные специализации обучающихся и включая в виды самостоятельных работ студентов (СРС) в течение академического семестра (обычно, минимум четыре СРС). Специфика и отличие экономических проектных работ от подобных видов СРС на других специальностях университета заключается в том, что при разработке требований к ним ППС большой акцент делает на применение математических, эконометрических моделей и ПО в проектных работах, использование широкой базы данных национальной статистики, умелое сочетание социолого-экономических экспериментов и экономического анализа их результатов.

Обычно любая проектная работа имеет логичную структуру, схожую с выпускной работой и состоящей из теоретической и практической частей проекта. Для раскрытия теоретической части проектной работы студентам предлагается написать краткий литературный обзор (Literature review) по теме исследования; это позволяет развить у студентов умение делать научный поиск, грамотно ориентироваться в различных научных базах данных, выбирать нужные научные материалы, перерабатывать их и анализировать, чтобы определить степень изученности исследуемой проблемы не только в республике, но и во всем мире.

Параллельно студенты обучаются применять библиометрический и контент-анализ, использовать цифровые инструменты библиометрической визуализации, к примеру VOSviewer – бесплатный инструмент, который находится в свободном доступе в Интернет. Обучение студентов основам анализа научных источников является важной составляющей процесса вовлечения их в научно-исследовательскую деятельность, как считают авторы статьи. Это помогает развить навыки академического письма и формирует научный стиль изложения материала.

В практической части проектной работы студентам кафедры экономики ставится задача провести экономический анализ, где они учатся практиковать свои профессиональные компетенции. При этом широко практикуется использование ими цифровых инструментов, например виртуальной интерактивной доски Migo, аналитических инструментов Google Form, и специальных вычислительных ПО, таких как Stata, EViews, Smart PLS и др. Подобная практика позволяет студентам естественным образом и качественно подготовиться к сдаче финальной аттестации – письменного экзамена – в виде проектной работы, если таковая была выбрана изначально ППС для данного курса и ступени обучающихся.

Таким образом, постепенное внедрение проектной формы работы для студентов бакалавриата позволяет уже с первого курса развивать у них навыки командной работы, умение мыслить творчески и делать качественный экономический анализ. От курса к курсу за четыре года учебы они обучаются качественно применять модели разного уровня сложности, синтезировать полученные знания и навыки, чтобы на выпускном курсе при написании дипломного проекта успешно реализовать их.

Для уровней магистратуры и докторантуры требования к подготовке проектных работ отличаются тем, что реализуются две важные задачи организации их научно-исследовательской работы.

Во-первых, потенциальные молодые ученые изучают основные концепции и теории в экономической науке, учатся правильно писать и оформлять научные статьи, применяют широкий спектр научных методов для собственных научных изысканий.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Во-вторых, магистранты и докторанты активно вовлечены в научно-исследовательские проекты кафедры, в рамках которых они выполняют проектные задачи, результаты которых они используют для написания собственных диссертационных работ. Они также активно получают навыки командной работы в проектах, реализуют свои креативные решения и аналитическое мышление, что позволяет им легко выполнять отдельные проектные работы в рамках изучаемых ими курсов в период академического обучения. Они знакомятся с требованиями научных журналов к подготовке статьи, изучают большой массив теоретического и практического материала, который они также могут использовать для работы над собственными диссертациями.

Внедрение проектной работы в среде магистрантов и докторантов позволило ППС развить в них следующие компетенции:

- способность выявлять и формулировать актуальные научные проблемы (тему, название глав и параграфов диссертации и т.д);
- структурировать концептуальные положения экономики, в соответствии с направлением научных исследований (по теме диссертации);
- выявлять, обосновывать и детализировать проблемы и перспективы экономики с направлением научных исследований (по теме диссертации);
- навыки восприятия, систематизации и анализа различной экономической информации по направлению научных исследований (по теме диссертации);
- умение критически оценивать достижения в области экономической науки и анализировать макро- и микроэкономические показатели для решения поставленных задач в исследовании.

Таким образом, проектный подход в НИРС позволяет развить когнитивные компетенции студентов, на основе которых они способны самостоятельно синтезировать полученные знания, искать, обрабатывать и анализировать необходимую информацию, а также немаловажным является тот факт, что работа с проектами способствует развитию критического анализа и мышления. Авторы статьи сделали попытку анализа организации НИРС для студентов-экономистов, обучающихся на разных уровнях обучения, через показатель вовлечения обучающихся в научно-исследовательскую деятельность кафедры, факультета и университета на основе формирования у них проектно-исследовательских компетенций. Данная работа дает свои положительные результаты из года-в-год и имеет тенденцию к росту не только в академической, но и в развитии научно-исследовательской деятельности студентов на кафедре Экономики, Farabi University.

Список использованных источников:

1. Рахметулина Ж.Б., Сулейменова А.О., Ордабаева М.А. Основные глобальные стратегические тренды на рынке труда. (2021). Материалы VI международной научно-практической конференции «Проектный менеджмент: перспективы развития». Саратов, 2021. С. 125-132. Электронный ресурс. Режим доступа: <https://elibrary.ru/item.asp?id=49314797>
2. OECD. The Future of Education and Skills. Education 2030. (2018). Электронный ресурс. Режим доступа: [https://www.oecd.org/education/2030/E2030%20Position%20Paper%20\(05.04.2018\).pdf](https://www.oecd.org/education/2030/E2030%20Position%20Paper%20(05.04.2018).pdf)
3. Монастырская, Е. А. Проектно-исследовательская деятельность студентов вуза в межкультурном профессиональном взаимодействии в условиях новых технологий (2022). Мир науки. Педагогика и психология. - Т. 10. - № 2. Электронный ресурс. Режим доступа: URL: <https://mir-nauki.com/PDF/36PDMN222.pdf>



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

4. Акбаева М.Д. Критерии и уровни развития исследовательской компетентности студентов (2015). Образование, науки, инновации: Южное измерение. ISSN: 1996-6792. 3(41). С. 113-118. Электронный ресурс. Режим доступа: <https://elibrary.ru/item.asp?id=24848653>

5. Шевцова М.М., Попова О.В. Исследовательские проектные компетенции студентов: особенности формирования в учебной и внеучебной деятельности (2021). Педагогический журнал. Т. 11. № 6А. С. 357-370. DOI: 10.34670/AR.2021.46.84.051

6. Енговатова Е.А., Королева А.В. Роль дисциплины «Введение в проектную деятельность» в развитии проектных компетенций будущих бакалавров (из опыта Державинского университета). (2023). Материалы XIX Международной научно-практической Internet-конференции «Личностное и профессиональное развитие будущего специалиста». Тамбов, 2023. С. 155-159. Электронный ресурс. Режим доступа: <https://elibrary.ru/item.asp?id=54024445>

7. Инструкция для проведения итогового контроля осеннего семестра 2023-2024 учебного года с применением дистанционных образовательных технологий. (2023). Казахский национальный университет имени аль-Фараби. Электронный ресурс. Режим доступа:

<https://univer.kaznu.kz/Content/instructions/%D0%98%D0%BD%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BA%D1%86%D0%B8%D1%8F%20%D0%B4%D0%BB%D1%8F%20%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%BB%D1%8F%20%D0%BE%D1%81%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D0%B5%D0%B3%D0%BE%20%D1%81%D0%B5%D0%BC%D0%B5%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%202023-2024.pdf>

С.Ж.Сулейменова, д.ю.н., профессор,
заведующая кафедрой Гражданского права и
гражданского процесса, трудового права,
Г.А.Худайбердина, старший преподаватель,
кафедра Гражданского права и
гражданского процесса, трудового права,
Юридический факультет,
КазНУ имени аль-Фараби (г.Алматы)

УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОГО УНИВЕРСИТЕТА: ИНТЕГРАЦИЯ И ИННОВАЦИЯ ДИСТАНЦИОННЫХ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ

Аннотация: В эру постоянных изменений и вызовов современного мира, исследовательские университеты сталкиваются с потребностью в интеграции дистанционных методов обучения для обеспечения устойчивого развития. Эта статья рассматривает ключевые аспекты устойчивости в контексте исследовательских университетов и роли, которую играют дистанционные методы обучения в этом процессе.

Ключевые слова: интеграция, высшее образование, инновация, дистанционные методы обучения, университет, онлайн-курсы, дистанционные технологии.

Современные вызовы в высшем образовании требуют новаторских подходов. Дистанционные методы обучения становятся неотъемлемой частью устойчивого развития исследовательских университетов, обеспечивая доступность, гибкость и качество



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

образования. Сегодня дистанционное обучение рассматривается как неотъемлемый элемент и ключевой фактор развития современных высших учебных заведений. Образование в настоящее время означает доступ к качественным знаниям независимо от местоположения обучающихся, обеспечивая при этом взаимодействие, сотрудничество и эффективное распространение информации.

В контексте этих требований использование дистанционных технологий является наиболее эффективной формой обучения. Казахское образование должно органично встраиваться в глобальное образовательное и научное пространство, обеспечивая признание дипломов в других странах и предоставляя разнообразные формы обучения.

С неизбежным развитием технологий дистанционного обучения роль преподавателя становится наиболее важной, требуя нового уровня компетенции от создателя онлайн-курса. Преподаватель должен разрабатывать теоретический материал, доступный для студентов, соответствующий требованиям платформы размещения онлайн-курсов. Дистанционные технологии обеспечивают возможность применения инновационных инструментов для совместной работы между обучающимися и преподавателями. Широко используются всевозможные виды интерактивных методов обучения, таких как «кейс», эссе, тесты, форумы, вебинары. Эти технологии позволяют обучающим применять полученные знания к решению реальных проблем и взаимодействовать в режиме реального времени, создавая более глубокое понимание дисциплины.

Так же применимы организационные формы образовательного процесса: презентация, конференция, исследовательские проекты, самостоятельная работа над проектом, оставление собственного видения и решение проблемы аннотации, резюме.

Главным отличием традиционной формы обучения от дистанционной является возможность частого обновления учебного материала. Для юридических дисциплин это особо актуально, так как информация в правовом секторе меняется очень часто и быстро. Выпуск учебника в печатном виде – это труд, который может занять несколько лет. Дистанционный курс же, напротив, имеет возможность изменения и актуализации его каждые полгода или каждый учебный семестр. Более того, дистанционные курсы позволяют интегрировать последние изменения в законодательстве практически мгновенно. Электронный формат материалов обучения позволяет быстро внедрять корректировки, актуализировать содержание и предоставлять студентам доступ к самой свежей информации. Это особенно важно для юридических дисциплин, где точность и актуальность знаний играют ключевую роль в успешной подготовке профессионалов. Таким образом, дистанционное обучение в правовой сфере обеспечивает не только гибкость, но и постоянное обновление содержания, соответствуя динамике изменений в законодательстве.

Конечно, требования, предъявляемые к образованию, изменились: помимо базовых знаний и постоянного овладения новыми, современный выпускник университета должен уметь продуктивно использовать информационные ресурсы. От него требуется умение творчески мыслить, принимать решения и учиться на протяжении всей жизни. В решении задач построения «новой школы» большую роль играет дистанционное обучение. Практически все специалисты в области дистанционного обучения понимают его как учебный процесс под руководством преподавателя, полностью сетевой или интегрированный с традиционным обучением.

Выделяют следующие особенности дистанционных методов обучения:

- гибкость (позволяющая каждому учащемуся регулировать темп своего обучения);
- дальное действие (проблемы с преодолением расстояния не являются препятствием);



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

- асинхронность (гибкого графика работы преподавателя и студента);
- массовость (количество обучающихся может быть любым);
- рентабельность (экономическая эффективность дистанционного обучения);
- новая роль преподавателя (тьютора), когда на него возлагаются такие функции, как координирование учебного процесса, редактирование преподаваемого курса, консультирование, руководство учебными заданиями и т.д, привлечение экспертов;
- от обучаемого требуется мотивация, самоорганизация, трудолюбие и определенный стартовый уровень образования;
- новые информационные технологии (студия записи, программное оснащение, компьютеры, аудио- и видеотехника, системы и средства телекоммуникаций и др.) [1].

Появление дистанционного обучения привело к изменению традиционной модели взаимодействия "преподаватель-студент", хотя все признаки обучения вообще наличествуют и в обучении дистанционном (то есть имеют место преподаватель, студент и образовательный процесс, в котором они участвуют).

В учебный процесс добавились новые субъекты с новыми функциями: координатор ДОТ, дистанционный педагог - тьютор, автор курса, лектор, технический инструктор, координатор или администратор дистанционного обучения, локальный координатор, авторы-разработчики учебных материалов. Перечисленные роли могут одновременно исполнять одни и те же специалисты, например дистанционный педагог, может быть и разработчиком курса, а локальным координатором – сам обучаемый. Эффективность дистанционного обучения определяется заложенным в него педагогическим смыслом, среди толкований которого следует выделить два существенно разных подхода [2].

Первый подразумевает обмен информацией между преподавателем и обучающимися, где обучаемый рассматривается как получатель информации. Результаты самостоятельной работы затем отправляются преподавателю для оценки, и акцент делается на трансляции знаний, не уделяя должного внимания личному опыту обучающегося и активной конструктивной деятельности.

Во втором подходе ключевую ролью в дистанционном обучении является активная продуктивная деятельность обучающегося, строящаяся с использованием современных средств телекоммуникаций. Этот метод предполагает интеграцию информационных и образовательных технологий, обеспечивая взаимодействие субъектов образования и эффективность учебного процесса. Информационный обмен служит вспомогательным средством для организации продуктивной учебной деятельности студента. Обучение осуществляется как синхронно в реальном времени (через чат, видеосвязь, виртуальные доски), так и асинхронно (телеконференции с использованием электронной почты). Дистанционное обучение такого типа характеризуется личностным, творческим и коммуникативным подходом, ставя своей целью творческое самовыражение удаленного обучаемого.

Дистанционное обучение открывает новые возможности, значительно расширяя и информационное пространство, и информационную сферу обучения. Дистанционное обучение перестало быть для нас новинкой, а стало необходимостью. Мировая практика констатирует педагогическую и экономическую целесообразность интеграции дистанционных и очных форм обучения [3]. Это прогноз развития будущего.

Высокая интеграция системы высшего образования и науки означает гармоничное взаимодействие научных институтов, университетов и промышленных предприятий. Эти крупные объединения служат не только образовательным целям, но также предоставляют комплексные услуги исследования. Международный опыт подтверждает успешную практику создания «мультиуниверситетов» – университетско-производственных центров,



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

способных оказывать разнообразные услуги и играть ключевую роль в развитии регионов. Эти интеллектуальные города становятся двигателями инноваций и обеспечивают комплексное развитие как образовательной, так и экономической сфер.

КазНУ имени аль-Фараби выступает ярким примером и лидером в интеграции современных технологий в образовательный процесс, что способствует более эффективному и доступному обучению. Инновационные дистанционные методы, предоставляемые университетом, играют ключевую роль в обеспечении качественного образования для широкого круга ППС и обучающихся вне зависимости от их местоположения. Развитие дистанционных методов обучения открывает новые горизонты для обучающихся и способствует устойчивому развитию исследовательского университета, содействуя формированию квалифицированных специалистов, способных успешно противостоять вызовам современного мира.

Список использованных источников:

1. Сухарева Л.М., Кулакова А.Б. Дистанционное образование: теоретико-методологический аспект // Социальное пространство. 2016. № 1 (3). URL: <http://socialarea-journal.ru/article/1807>
2. Полат, Е. С. Дистанционное обучение: каким ему быть? [Электронный ресурс] / Е. С. Полат, А. Е. Петров. – Режим доступа : <http://distant.ioso.ru/library/publication/razvitie.htm>
3. Макашина И.И. Дистанционное образование как компонент виртуального образовательного пространства университета // <https://cyberleninka.ru/article/n/distantionnoe-obrazovanie-kak-komponent-virtualnogo-obrazovatel'nogo>

А.К.Танкиева, э.ғ.к., доцент,
кафедра Менеджмента,
Экономика және бизнес жоғары мектебі,
эл-Фараби атындағы ҚазҰУ (Алматы қ.)

**САСТІЕ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЖОБА ТӘЖІРИБЕСІ – УНИВЕРСИТЕТТЕ
МЕНЕДЖМЕНТ- БАСҚАРУШЫЛЫҚ МАМАНДЫҚТАРЫНА ЭКОНОМИКАЛЫҚ
КУРСТАРДЫ ОҚЫТУҒА ӘДІСТЕМЕЛІК НЕГІЗ РЕТІНДЕ**

Аңдатпа: Мақалада оқытушы халықаралық жобаға қатысуы арқылы жинақталған практикасымен бөлісіп, университетте экономикалық курстарды жүргізуге арналған оқу–әдістемелік құралдарды әзірлеу жөнінде айтады. Жүргізілетін курстың сапасын жақсарту үшін оның мазмұны мен жеткізу құралдары, сондай-ақ, студенттердің білім алу процесінде ынтық анықтау қажеттілігін ұсынады және оған бірқатар дәлел–дейектер келтіреді. Мақала педагогикалық тәжірибеге негізделіп әзірленген.

Тірек сөздер: бизнес, кәсіпкерлік, оқу – әдістемелік құрал, компетенция, контент.

Экономикалық өсу түсінігі ауқымды. Оған экономикалық университеттерде білім алушы студенттердің кәсіпкерлік пен бизнес саласындағы білімі де өз үлесін қосатыны рас. Университет студенттеріне жүргізілетін экономикалық пәндер компетенция қалыптастыруға негізделуі маңызды. Соның ішінде, «Кәсіпкерлік» курсының орны ерекше. Бұл пәннің практикалық тұрғыда қолданылу ықтималдығы жоғары. Осы орайда,



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

аталмыш пән бойынша жеке зерттеушілік практикамен бөлісіп, оның менеджмент және басқарушылық мамандықтағы студенттерге берілетін курстарға қолдануға болатыны туралы да айтылмақ.

Блум таксономиясына бейімдеп әзірленген оқу құралдары бірнеше жылдар өте келе нәтиже беретіні рас, ол оқытушыға айтарлық әдістемелік негіз де болады. Ал естігенін, түсінгенін практикада қолданып, экономикалық көрсеткіштерді талдай алатын студент университетті тәмамдап, еңбек нарығында емін еркін еніп кетуі үшін сүбелі рөл атқарады. Бүкіл әлемде «Кәсіпкерлік» пәні менеджмент, экономика, қаржы, есеп және аудит, маркетинг, туризм және тағы басқа мамандықтарына оқытылады.

«Кәсіпкерлік» пәнін оқытудағы мақсат әртүрлі де болуы мүмкін. Айталық, Қаржы және Бухгалтерлік есеп студенттеріне бұл пән жалпы ақпараттық бағытта жүргізілсе, «Менеджмент» пен «Экономика» мамандықтары студенттеріне бизнес жоспар әзірлеу үшін оқытылуы мүмкін. «Кәсіпкерлік» курсын оқытудың түрлі қыр сыры бар.

Кәсіпкерлікке университет студенттеріне үйрету үшін арнайы ұйымдастырылған CASTLE (Central Asian Center Teaching, Learning and Entrepreneurship) халықаралық жобасының менің көз алдымда қалыптасуы мен жүзеге асуы:



1-сызба - Жобаның құрылымы

Жоба шеңберінде атқарылған жұмыстар екі үлкен бағытта жүргізілді. Бірінші жобаны халықаралық деңгейде ұйымдастыру негізінде ауқымды жұмыстар іске асырылды. Жобаға қатысқан университеттер Л.Н.Гумилев атындағы Қазақ Ұлттық университеті, Нархоз университеті, Қырғыз ұлттық университеті, Vienna University of Economics and Business, Universitat Oberta de Catalunya, Friedrich–Alexander Universitat Erlangen–Nurnberg, International University of Kyrgystan, Fargona State University, Westminster International University in Tashkent. Екіншіден, CASTLE халықаралық ірі жобаның үш жыл бойы нақты әзірленген жоспармен университет оқытушыларына оқыту-үйрету іс-шаралары жүзеге асырылып, тоғыз іс–сапарда қатысушылар (университет оқытушылары) теңдессіз практика жинады, солардың ішінде ең айтулылары:

1-кесте – CASTLE жоба шеңберінде жүзеге асырылған жұмыстар қорытындысы

Бағдарлама	Атқарылған жұмыстар	Қол жеткізілген нәтижелер
Certified University Teacher (Teaching Methodology)	Жоба бойынша тапсырмалар анықталып, әр оқытушы өзіне берілген тапсырманы әзірлеп, жобаға қатысушылардың алдында өзінің жұмысына презентация жүргізіп, ашық түрде қорғап, бұл процесс видео жазбаға түсірілді. Одан кейін қатемен жұмыс және кері байланыс сатыларымен қорытындыланып, университет оқытушысы сабақ беруіне	CUT сертификаты. Бұл құжат университет оқытушыларына тренинг өткізуге, әдістемелік, дидактикалық іс-



**Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби**

	ыңғайлы құрал ретінде жарияланатын оқу құралына әдістемелік материал әзірленді [1]	шаралар жүргізуге мүмкіндік береді
Entrepreneurship Business Development (Content Development)	Жобаның негізгі мақсаттарының бірі университетте оқыту, үйрету және кәсіпкерлік болғандықтан, осы курсты жүргізу бойынша студенттерге арналған оқу-әдістемелік құралды әзірлеу болды. Ол тақырыптарды анықтау мен оларды рәсімдеу және аудитория ішінде сабақты өткізу әдістері мен құралдарына негізделінді. <i>Осы бағдарлама бойынша Нархоз университетінде 3-ші курс студенттерінің оқу жоспарына «Entrepreneurship and Business Development» атты пән енгізіліп, курстың Силлабусы әзірленді. Бір семестр ішінде 45 сағат (2 сағат лекция және 1 сағат практикалық сабақ) жүргізілді. Курсты қорытындылау форматы – Бизнес жоспар әзірлеу болды. Студенттер бизнес жоспар әзірлеп, халықаралық жобаның сертификатын иеленді және ең үздік бизнес жоспарлар осы бағдарлама шеңберінде құрылған комиссияға қорғауға ұсынылды [2]</i>	Студенттерге арналған оқу-әдістемелік құрал әзірленді. Әр оқытушының тақырыбы енгізілді. Студенттерге курсты меңгергені бойынша Сертификаттар табысталды.
Advanced Management Trainer	Бұл сатыда екі ірі шара жүзеге асырылды. Біріншісі, университет оқытушыларының сыртқы аудиторияға тренинг жүргізуі, екінші осы жоба шеңберінде университет ішінде арнайы Орталық ашу. Экономиканың нақты секторындағы, қызмет көрсету салаларындағы кәсіпкерлерге тренинг өткізіліп, CACTLE Орталығы ашылды: қажетті құралдармен жабдықталды (Компьютер, сканер, проектор және т.б. техника)	АМТ сертификаты «Даму», «Атамекен» кәсіпкерлікті дамыту орталықтарымен байланысу арқылы, кәсіпкерлерге теориялық білім берілді.

Жоба шеңберінде бірнеше әдістемелік, ғылыми зерттеу мақалалары жарық көрді. Олар да алдын ала анықталған бірнеше сатылы процедуралардан өткізілді.

2-кесте – Әдістемелік және ғылыми–зерттеу жұмыстарының нәтижесі

Материалдың типі	Атауы	Мақаланың атауы	Әдістемелік негізі
Монография	Teaching and Learning at Universities. Promoting good teaching to promote good learning in a changing society/ Collective Monography Edited by Gerhard Geissler, Franz-Karl Skala. WU Vienna. 2018 [3]	Teaching the course 'Entrepreneurship' at the Central Asian Universities: approaches and skills development	Зерттеу жұмысы
Жоғары оқу орны оқытушыларына арналған әдістемелік құрал / жұмыс дәптері	Certified University Teacher. Workbook. Teaching Material for CUT. Gerhard Geissler (Editor)	Learning Management Systems (LMS)	Оқу құралы
Жоғары оқу орыны студенттеріне арналған көмекші әдістемелік құрал	Entrepreneurship and Business development Textbook for EBD-Students Geissler, Gerhard (Editor)	Workshop on Business plan writing	Студенттерге арналған оқу материалы, әдістемелік құрал

Үш оқу жылдары орындалған жұмыс нәтижелері жоғарыдағы екі кестеге жинақталынды. Енді осы ауқымды жұмыстардың ішкі компоненттеріне тоқталатын болсам. Меніңше осы пәнді жүргізу бірнеше компоненттерден құралады:

✓ *Курстың мазмұны (what to teach), яғни пәннің силлабусында қарастырылатын тақырыптар (мамандықтардың ескере отырып, түрлі болуы мүмкін);*

✓ *Курсты қалай жүргізу керектігі (how to teach), қандай құралдар қолданылатындығы;*



✓ *Курсты жүргізетін оқытушының біліктілігі, тәжірибесі (оқытушы немесе кәсіпкер рөлі).*



2-сызба – Курстың құрылымы

Алдымен **курстың мазмұнын** анықтау қажеттілігі туындады. Ол үшін «Кәсіпкерлік» курсы жетекші курс ретінде оқытылатын әлемге танымал Массачусет Технологиялық университеті, Пенсильван, Стэнфорд, Гарвард, Беркли университеттерінің, Бэбсон колледжінің, Мангейм, Техас, Цюрих және Мэриленд оқу орындарының силлабустарына зерттеу жүргізіліп, оларды талдау негізінде бірқатар ғылыми зерттеу сұрақтары курсты жүргізуге қатысты түбегейлі жаңа көзқарастарға жетеледі.

Жоғарыда аталып өткендей, «Entrepreneurship and Business Development» курсын жүргізу нәтижесінде біздің жұмысымыз келесі ғылыми-зерттеуге ұштасып, мынадай зерттеу сұрақтары туындады. **Университетте «Кәсіпкерлік» курсының жүргізілуі қаншалықты студенттердің кәсіпке деген ынтасын оятып, жеке бизнес жүргізуге түрткі бола ала ма?** Сұрақты зерттей келе, **екі негізгі тірек** болуы керек деп ұйғардық. Олар сабақты жүргізудегі оқытушының әдістемесі (how to teach?) мен курстың мазмұны (what to teach?). Ол үшін курсты меңгерген 3–4 курс студенттеріне (59 студент) сауалнама жүргізіп, олардың кәсіпкерлікке ынтасы анықтауды жөн көрдік. Әрине, студенттің проактивтілігі, тәуекелге бел буып, шешім қабылдау қасиеттері басшылыққа алынатын көрсеткіштер болды. Кәсіпкерлік туралы тек университет қабырғасында ғана емес, жеке және мемлекет тарапынан ұйымдастырылатын тренинг, курстар да ескерілді.

Сауалнамаға қатысқан студенттердің мамандықтары: Қаржы, Есеп және аудит, Менеджмент, Экономика. Біз студенттердің кәсіпкерлікке ынтасын (Y) құрайтын қасиеттерді былай анықтадық: жеке басының тиімділігі, тәуекелділігі, бизнес бастауға инициативасы, бизнеске оң көзқарасы, өзін-өзі басқара білуі, жетістікке қол жеткізуге ұмтылысы. 59 студенттің ішінде 27-сі өзін-өзі тәуекелге бел буып, шешім қабылдай аламын деп жауап берген. Сауалнама сұрақтары 8 негізгі және 6 қосымша сұрақтардан құралды. Олар:

- X1- кәсіпкерлік бойынша берілетін білімнің маңыздылығын бағалау;
- X2 – кәсіпкерлік бойынша берілетін білімге қатысты сыртқы және ішкі кедергілер;
- X3 – студенттердің кәсіпкерлік бойынша берілетін білімге көзқарасы, қарым-қатынасы;
- x4 – университеттің кәсіпкерлік білім берудегі үлесін бағалау;
- X5 – сыртқы ортаның үлесін бағалау;
- X5/1 – студенттердің бойына кәсіпкерік ынтаны сіңірудегі университеттің үлесі;
- X5/2 - студенттердің бойына кәсіпкерік ынтаны сіңірудегі «Даму» қорының үлесі;
- X5/3 - студенттердің бойына кәсіпкерік ынтаны сіңірудегі мемлекеттік бағдарламалар үлесі;
- X5/4 - студенттердің бойына кәсіпкерік ынтаны сіңірудегі жеке бизнес тренингтердің үлесі;
- X6 – жауап берушінің жынысы;



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

- X7 – бизнес, кәсіпкерлік тәжірибесі;
- X8 – мамандығы.

Корреляция бізге Y пен $X3$, $X5/1$ және $X5$ көрсеткіштерінің өзара байланысын көрсетті.

$$Y = 2.965 + 0.214 * X3 - 0.244 * X5/1 + 0.120 * X5.$$

Бұл корреляция студенттердің университет білімінің маңыздылығын *түсінетіндіктерін* көрсеткенімен, алайда, студенттердің кәсіпкерлікке ынтасын анықтамады. Сондықтан біз алдымызға қойған зерттеу сұрағының қойылуының дұрыс екендігіне көз жеткіздік. (Яғни кәсіпкерлікке студенттердің ынтасын анықтауға **курстың мазмұны** ықпал ете ме?).



1-сурет – Студенттердің кәсіпкерлікпен шұғылдануға ықылас ниеті

Осындай зерттеу нәтижесінде университетте жүргізілетін кәсіпкерлік туралы білімнің сапасы мен курс материалдарының мазмұны жақсарғанымен, студенттердің кәсіпкер болуға ынтасын жоғарыламайды.

Енді жоғары атап өткен үш негізгі сұрақтың жауабына бағыт анықтала түсті.

Сонымен, Кәсіпкерлік курсы студенттердің **қабілеті** мен **ынтасын** есепке алып жүргізілсе, курстың тиімділігі көтерілмек, студенттер де керегін алмақ. Яғни қабілет пен ынтаны анықтау үшін алдын ала тест, болмаса басқа да тәсілдер арқылы студенттерді топқа бөлу қажеттілігі туындайды.

Бұл Кәсіпкерлік курсының мазмұны (курстың сиплабусы) әртүрлі болуын меңзейді. Бұл мәселе жоғарыда аталған университеттердің (Массачусет Технологиялық университеті, Бэбсон колледжі) практикасында бар. Олай болса, осы тұста екі түрлі зерттеу бағыты анықталады: *Мамандыққа* немесе *студенттің кәсіпкерлікке қабілет пен ынтасына* байланысты курстың оқу-әдістемелік құралдарды, яғни курстың мазмұнын (контент) әзірлеу.



3-сызба - Курстың мазмұнын мамандыққа қарай бейімдеу



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

3-кесте – «Кәсіпкерлік» курсының мазмұны (мысал ретінде)

Кәсіпкерлікке кіріспе	Бизнес идея	Қаржылық кәсіпкерлік
Тақырып 1. Кәсіпкерлік миф	Тақырып 1. Бизнес идеяны қалай табуға болады?	Тақырып 1. Дайын бизнесті басқару негіздері
Тақырып 2. Кәсіпкерлік түрлері, заңдылық аспектілері	Тақырып 5. Нарық сегменттерін талдау	Тақырып 2. Инвестор табу
Тақырып 3. Кәсіпкерліктегі сәтсіздіктер	Тақырып 3. Бизнес жоспар әзірлеу	

«Кәсіпкерлік» курсын оқытудың мақсаты мен оның тыңдаушыларын анықтап алған соң оны жүргізу әдістері (*кейс тәсіл, бизнес ойындар, дискуссия, есептеулер, экономикалық талдау жүргізу*), мен қолданылатын құралдары анықталады. Оқытушыға курсты жүргізуге қажетті құралдарды меңгеру де аса маңызды. Айталық,

1. Аудиториялық сағатты ұйымдастыру мен басқаруға қажетті құралдар: *Google calendar, Doodie, Dropbox, youtube.com*;

2. Курстың материалдарына презентация, видео әзірлеу (*camstudio.com, movimaker.com, abode.com*) және онлайн презентациялар: *Power point, Prezzi, padlet.com*

3. Әр тақырып бойынша әзірленетін лекция сабағының жоспары (мысал ретінде):

- ✓ Оқыту мақсаты мен күтілетін нәтиже (*learning objectives*)
- ✓ Тақырыпқа кіріспе (*introduction*)
- ✓ Негізгі сұрақтар: мысалдар мен жалпы ережелер (*key questions*)
- ✓ Аудиторияда орындалатын тапсырмалар (*class assignment*)

4-кесте – Курсты жүргізуге арналған үлгі (мысал ретінде)

Тақырыптың атауы	Үй тапсырмасы	Аудиториялық сағат
Кәсіпкерліктегі миф	1) алдын ала видео материалды көру, танысу https://courses.edx.org/ Кәсіпкерлікке бастапқы қадамдар – аңыздар... 2) Өз бетімен оқуға берілген материалмен танысып, оқып, дайындалып келу (оқуға ұсынылатын материалды оқытушы анықтайды).	1) Студенттердің үй тапсырмасын орындағандықтарын тексеру мақсатында оқытушы тест сұрақтарын жүргізеді, ол үшін https://kahoot.com/ немесе https://plickers.com/ қолдана алады. Үй тапсырмасын тексеру көп уақыт алатындықтан, осындай әдісті қолдануға болады. 2) Үйде өз бетімен көруге берілген видео материалды студенттер қаншалықты түсінгендіктерін тексеру үшін оқытушы әзірлеген сұрақтарға жауап беру сәті. Мұны «Сұрақ - жауап» сессиясы деп атауға болады. 3) «Кәсіпкер философиясы» жаттығуын орындау. 4) «Жеке бизнесіңді құр» бизнес ойын.
Бизнестегі сәтсіздіктер (бұл дәрісті жүргізуге арнайы кәсіпкер – қонақ лектор шақыртылады)	1) Өз бетімен оқуға берілген тарауға дайындалып келу. 2) Тақырыпқа қатысты оқу платформасына жүктелген видео материалды тыңдау	1) Сабақтың бірінші бөлімінде қонақ – кәсіпкер өзінің бизнестегі қиындықтары мен сәтсіздікке ұшыраған кездерімен бөлісіп, студенттердің қойған сұрақтарына жауап береді. 2) Бизнес кейсті талқылау: «Компания шығынды қалай көбейтіп алды?»



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Төртінші кестеде берілген мәліметтер «Кәсіпкерлік» курсы университет оқытушысы мен кәсіпкердің бірге жүргізу қажеттілігіне де меңзейді әрі оны оқу жүктемесімен байланыстыруды да қажетсінеді. Соңғы кестедегі мәліметтер біздің зерттеу сұрақтарымыздың бірі «Бұл пәнді кім жүргізуге құқылы (Who is capable to teach?), осы сұраққа – жауап беруге бағыттайды.

Пайдаланылған деректер тізімі:

1. Gerhard Geissler. Certified University Teacher. Workbook. Teaching Material for CUT. 2017.
2. Geissler, Gerhard. Entrepreneurship and Business development. Textbook for EBD-Students.
3. Teaching and Learning at Universities. Promoting good teaching to promote good learning in a changing society/ Collective Monography Edited by Gerhard Geissler, Franz-Karl Skala. WU Vienna. 2018

А.А. Темірхан, 2-курс магистранты,
Ж.М. Басығараев, б.ғ.к., доценті,
Биофизика, биомедицина және
нейроғылым кафедрасы,
Биология және биотехнология факультеті,
әл-Фараби атындағы ҚазҰУ (Алматы қ.)

БІЛІМ БЕРУДІҢ ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯСЫНЫҢ ТИІМДІЛІГІН АНЫҚТАУ

Аңдатпа: Әрбір өз ісінің маманы тұрақты түрде өсіп және дамып отыруы қажет. Осыған байланысты студенттер белгілі бір білімді игеріп қана қоймай, сонымен қатар үлкен көлемдегі ақпаратты алу және өңдеу дағдыларын жетілдіруге, аналитикалық ойлау қабілетін дамыту мен дұрыс шешімдерді тез қабылдауға мүмкіндік беретін инновациялық білім беру технологияларын енгізу қажеттілігі артып отыр. Сондай оқыту әдістерінің бірі – Case-Based-Learning (CBL) және Problem Based Learning (PBL). Осы әдістерді пайдалана отырып, студенттердің білімі мен біліктілігін артуын қадағалау.

Тірек сөздер: білім беру, CBL әдісі, PBL әдісі, қабылдау, зейін, оқу үлгерімі.

Кіріспе. Қазіргі таңда мемлекеттік білім беру стандарттарына талап етілетін негізгі құзыреттіліктерді дамыту үшін бірнеше инновациялық жаңа әдістер қолданылу қажет.

Білім берудің жаңа технологияларын ұйымдастыру кезінде теориялық және әдістемелік ерекшеліктерін білу қажет. Ұйымдастыру принциптеріне сүйене отырып, ол өзара байланысты мазмұн-уақыт кезеңдерінің тізімін құруға мүмкіндік береді. Қазіргі дидактика ауызша, жазбаша, практикалық, бақылау және тексеру әдістерін ажыратады. Кейбір ғалымдар графикалық және практикалық, зертханалық және бағдарламаланған бақылау әдістерін бөліп көрсетеді [1].

Биология бойынша материалды ұсынудың ең тиімді формаларына мультимедиялық презентациялар жатады. Презентация оқытушыға шығармашылықты, даралықты көрсетуге, сабақты өткізуге формальды көзқарастан аулақ болуға мүмкіндік береді. Бұл форма оқу материалын белгілі бір ретпен жан-жақты құрылымдық ақпаратпен толтырылған жарқын тірек бейнелер жүйесі ретінде ұсынуға мүмкіндік береді. Бұл оқу ақпаратын ұсынудың мақсаты – студенттердің ойлау жүйесін қалыптастыру [2].



Студент нақты ақпараттың үлкен көлемін ескере отырып, кең ауқымды интеллектуалдық, визуалды және практикалық дағдыларды дамытуы қажет. Осы мақсаттарға жету жолдарының бірі дәстүрлі оқыту әдістерінен басқа, жағдайға негізделген оқыту (CBL) және проблемалық оқытуды (PBL) әзірлеу және енгізу болып табылады. Белсенді оқыту әдістерін қолдану білім алушыны оқуға үйретеді. Сабақта берілген тапсырмаларды талдау және талқылау арқылы студенттер болашақ жағдайлардан қалай шығу керектігін үйренеді және тәуелсіз, өзін-өзі басқаратын өмір бойғы білім алушы болуға дайындалады.[3]. Сонымен қатар, студенттер қажетті материалдарды табу үшін әдебиеттерді іздеуге және оны талдауға дағдыланады. Қарастырылып отырған CBL және PBL әдісінің негізгі тиімділігі студенттің өздігінен білім алуға баса назар аудару және өмір бойы білім алуға ықпал ететін қызығушылықты арттырады [4-6].

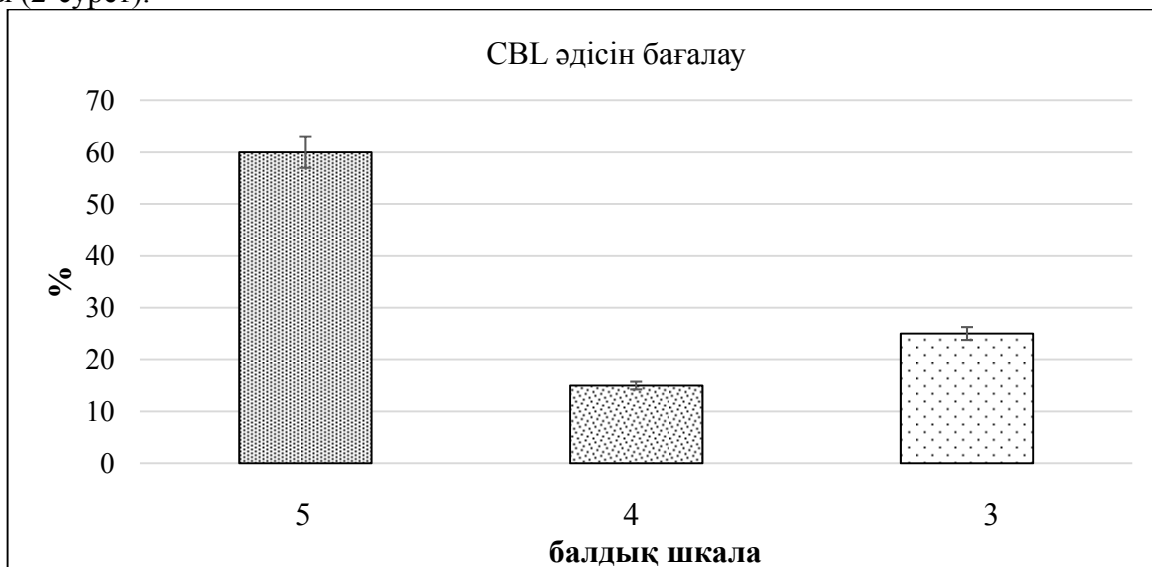
Зерттеу материалдары мен әдістері

Зерттеу жұмысының негізгі материалы ретінде әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, биология және биотехнология факультетінің студенттері алынды. Жалпы саны 44 студент, оның ішінде әр топта 22-ден 1-ші және 4-ші курстар болды.

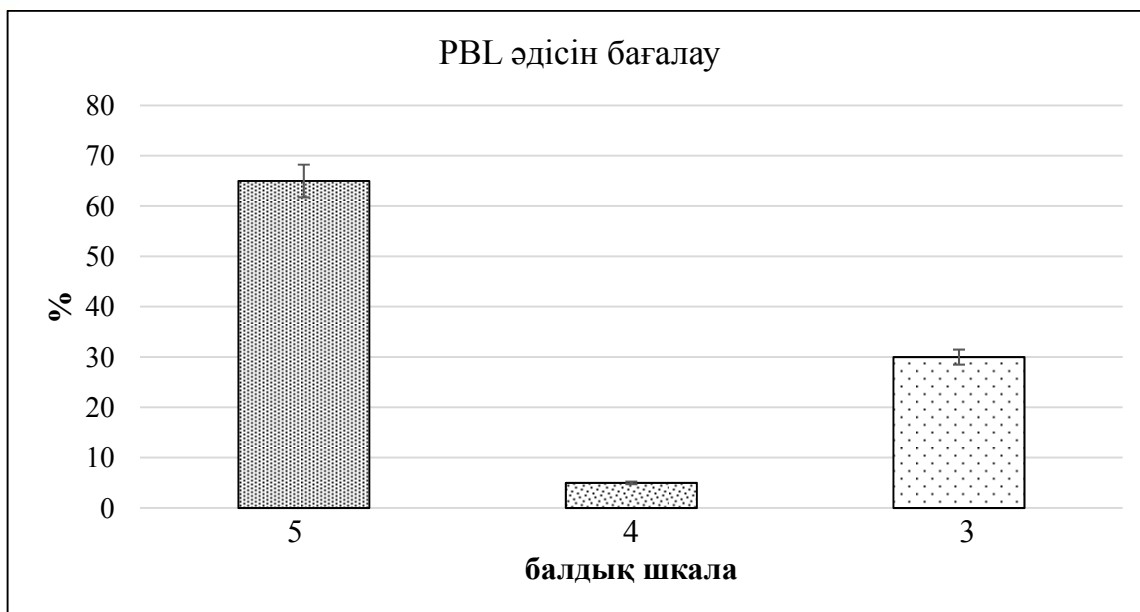
Зерттеу әдісі ретінде сабақ барысында CBL және PBL әдістері қолданылды. Жоғарыда аталған әдістерді қолдана отырып, олардың биологияға деген қызығушылығын анықтауға арналған арнайы сауалнама, зейін деңгейін анықтауға Шульте кестесі, қабылдау деңгейін анықтауға арналған тест тапсырмалары және барлық алынған нәтижелер статистикалық талдаудан өткізілді.

Зерттеу нәтижелері және оларды талқылау

Зерттеу жұмысы барысында ең бірінші студенттің оқу үдерісінде қолданылатын әдістің оң нәтиже беруін қарастыру негізгі мақсат болды. Оқу барысында студенттердің оқу үлгерімі, зейіні және қабылдау деңгейлері анықталады. Осының нәтижесінде зерттеу жұмысына қатысқан барлық студенттер CBL және PBL әдістерінің тиімділігін бес балдық шкала бойынша бағалады. CBL әдісі бойынша 4 және 5 ұпай бойынша 75 % құраса, ал қалған жиынтық шкаланың орташа деректері, яғни 3 ұпай 25 % болды (1-сурет). PBL әдісінің тиімділігі 5 ұпай бойынша 65 %, 4 ұпай бойынша 5 % және 3 ұпай бойынша 30 % құрады (2-сурет).



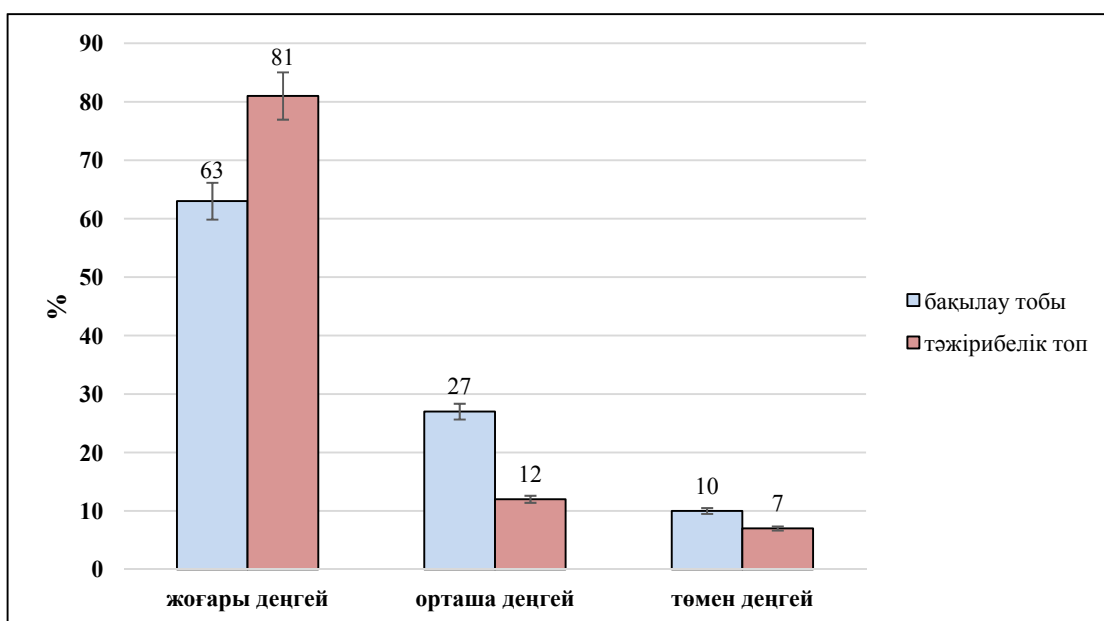
1-сурет – CBL әдісінің тиімділігін балдық шкала бойынша бағалау



2-сурет – CBL әдісінің тиімділігін балдық шкала бойынша бағалау

CBL және PBL әдістерінің тиімділігін 5 балдық шкала бойынша жоғары пайызды көрсетті.

Зейін деңгейін бағалауда 1 курс студенттерінде жоғары деңгейде бақылау тобында 63 % болса, ал тәжірибелік топта 81 % жоғары, яғни 81 % құрады. Орташа деңгейде тәжірибелік топ 12 %, яғни бақылау тобымен салыстырғанда 27 % екі есе кіші көрсеткішті көрсетті. Төмен деңгейде тәжірибелік топ 7 % болса, ал бақылау тобы 10 % көрсетті (3-сурет).

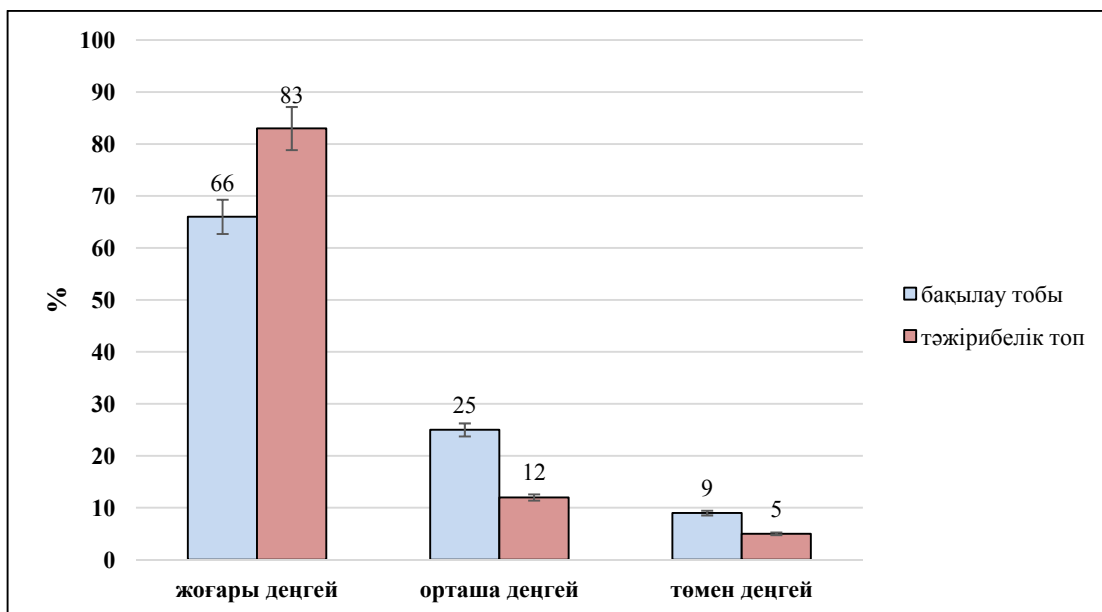


3-сурет – CBL және PBL әдістерін сабақ барысында қолдану арқылы 1 курс студенттерінің зейін деңгейін бағалау, %



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

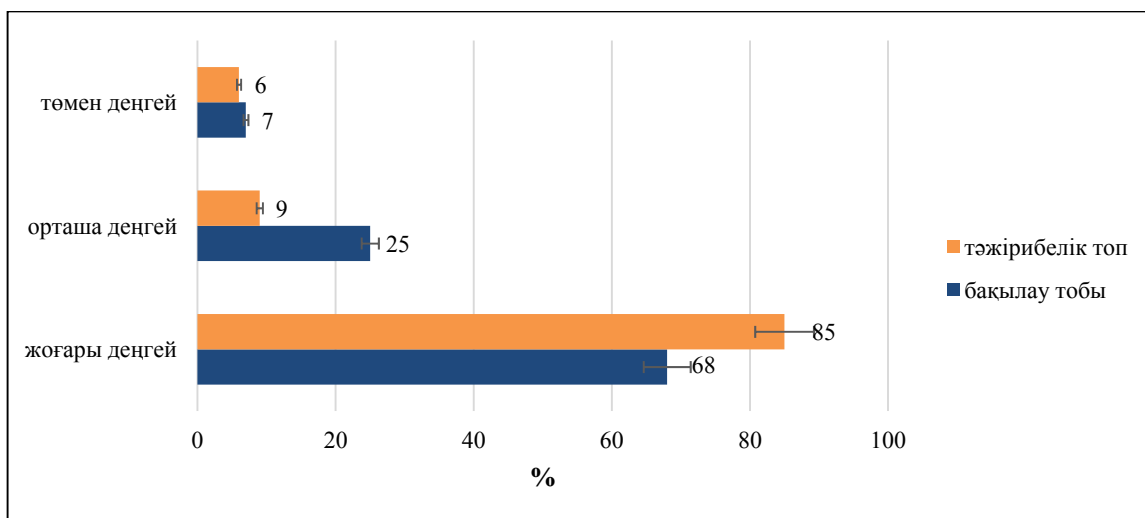
Зейін деңгейін бағалауда 4 курс студенттерінің жоғары деңгейде бақылау тобында 66 % болса, ал тәжірибелік топта 83% жоғары. Орташа деңгейде тәжірибелік топ 12 %, яғни бақылау тобымен салыстырғанда 25 % кіші көрсеткішті көрсетті. Төмен деңгейде тәжірибелік топ 5 % болса, ал бақылау тобы 9 % көрсетті (4-сурет).



4 сурет – CBL және PBL әдістерін сабақ барысында қолдану арқылы 4 курс студенттерінің зейін деңгейін бағалау, %

Тәжірибе барысында студент берілген ақпараттың оң әсері бар екендігін оның қабылдау деңгейі арқылы анықталды.

1 курс студенттерінің бақылау тобында жоғары деңгей 68 %, орташа деңгей 25 % және төмен деңгей 7 % құрады (5-сурет). Тәжірибелік топтағы қабылдаудың жоғары деңгейі бақылау тобына қарағанда 17 % жоғары көрсеткішті көрсетті. Орташа деңгей 9 % құраса, төмен деңгейі 6 % болды.

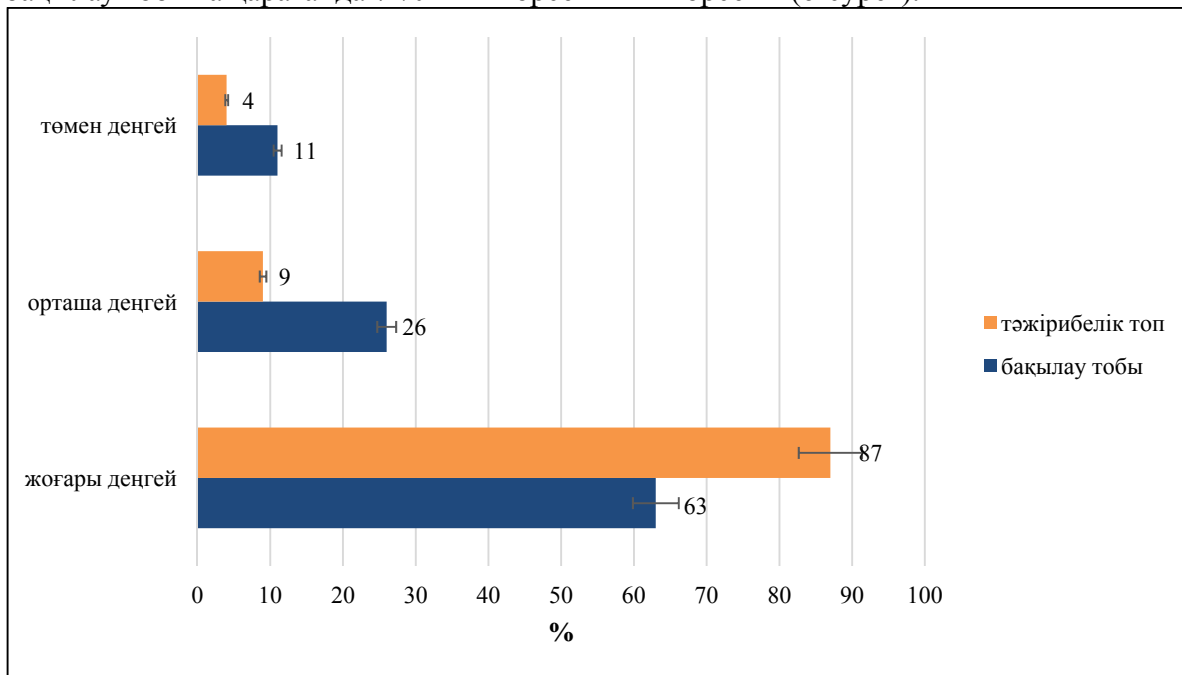


5-сурет – 1 курс студенттерінің қабылдау деңгейінің өзгерісі, %



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Қабылдау жылдамдығы адамдар арасындағы индивидуалды айырмашылықтардың маңызды белгісі болып табылады. [7]. Қабылдаудың жоғары деңгейінде бақылау тобы тәжірибелік топқа қарағанда 24 % төмен көрсеткішті көрсетті. Ал орташа деңгейде бақылау тобында 26 % болса, тәжірибелік топта 9 % болды. Төмен деңгей тәжірибелік топта, бақылау тобына қарағанда 7 % кіші көрсеткішті көрсетті (6-сурет).



6-сурет – 4 курс студенттерінің қабылдау деңгейінің өзгерісі, %

Соңғы жылдары білім беруде жаңа ақпараттық технологияларды қолдану мәселесі жиі көтерілуде. Ақпараттық технологияны кеңінен қолдану оқытушыларға өз пәнін оқытуда жаңа мүмкіндіктер ашады, сонымен қатар олардың жұмысын айтарлықтай жеңілдетеді, оқытудың тиімділігін арттырады, оқыту сапасын арттырады [8,9].

Оқу үрдісінде CBL және PBL әдісін қолдана отырып, қай курс студенті болмасын, оның тиімділігі анықталды. Зейіннің және қабылдау деңгейлерінің жоғары көрсеткіштері салыстырмалы түрде өскендігі анықталды. Студенттердің CBL және PBL әдісін бағалау көрсеткіштерінен айқын жауаптар көрінді. PBL әдісінің ерекшелігі:

1. Материалды оқып-үйренуде оқытушының өзі ғана бағыттайтын және өз пікірін білдірумен бірге жүрмейтін пікірталас түрінде өтеді. 2. Студенттердің пәнаралық жағдаяттарды бағдарлау қабілеті қалыптасады, әртүрлі ақпарат көздерін пайдалану арқылы қажетті материалды табу, өңдеу қабілеттері дамиды. 3. Студенттердің жеке қасиеттерін ашуға және дамытуға көмектеседі, сонымен бірге мәселені жан-жақты зерттеуді, коммуникативті дағдыларды дамытады.

CBL әдісі – студенттердің стратегиясын және мүмкіндіктерін дамытатын білім беру перспективасы. CBL әдісінің көмегімен оқытуды келесідей ерекшеліктермен сипаттауға болады: – топтағы кез келген студенттің өз жетістіктері мен ол үшін жауапкершілігі; – оқу әрекетін әлеуметтендіру; – оқу іс-әрекетінің нәтижелерімен қатар қарым-қатынас формасының өзін бағалаудан тұратын студенттер тобының жұмысын бағалаудан тұрады [9].

Студенттерге сабақ барысында жаңа әдістерді қолдану барысында, олардың жаттығуларын орындау нәтижесінде автоматты дағдылар қалыптасады. Ұсынылған



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

тапсырманың орындалу реті көбінесе статикалық түрде ұйымдастырылады, карапайымнан күрделіге, бір тапсырмадан екіншісіне, бір жаттығудан екіншісіне өту, күрделілігі азырақтан күрделірекке көтерілу арқылы жүзеге асырылады.

Қорытындылай келе, біздің зерттеуіміз бойынша дәстүрлі оқыту барысында CBL және PBL әдістерін қолдану тиімді болып табылады. Білім алушының білім деңгейінің жоғарылағандығын анықтадық. Зерттеу жұмысы барысында 1 және 4 курс студенттерінің зейін деңгейінің және қабылдау деңгейінің жоғарылағандығы анықталды.

Пайдаланылған деректер тізімі:

Сластёнин В. А. Педагогика: учебник для студ. высш. учебн. завед. / В. А. Сластёнин, И.Ф. Исаев, Е.Н. Шиянов - Изд. центр «Академия», 2008.-576с.

Жунусакунова А. Д. Методы контроля и оценки результатов обучения в учебном процессе / А. Д. Жунусакунова - Молодой ученый, 2016. – № 20.1 (124.1). – 26-29 с.

Мустафина М.О. Методы активного обучения CBL/PBL с позиции доказательности / М.О. Мустафина, Е.С. Утеулиев, Д.О. Карибаева - Вестник КазНМУ, №2, 2016. – 449-452 с.

Epstein R. Learning from the problems of problem-based learning R. Epstein - BMC Med Educ., 2004. - №4. – P. 82-86.

Savery J. R. Overview of problem-based learning: Definitions and distinctions / J. R. Savery - Essential readings in problem-based learning: Exploring and extending the legacy of Howard S. Barrows, 2015. – Т. 9. – №. 2. – С. 5-15

Gijbels, D., Dochy, F., Van den Bossche, P., Segers M / D. Gijbels, F. Dochy, P. Van den Bossche, M. Segers, Review of educational research, 2005. – 75(1). – P.27-61.

Брин В.Б., Захаров Ю.М. и др. Нормальная физиология: учебник / В. Б. Брин, Ю. М. Захаров - Под ред. Б.И. Ткаченко. 3-е изд., испр. и доп., 2012. – 688 с.

Манвелов С.Г. Конструирование современного урока / С. Г. Манвелов - М.:Просвещение, 2002. – 119 с.

Ладыгин А.В., Жданова Т.С. Кейс-технология как средство формирования познавательной самостоятельности студентов в процессе обучения. Материалы учебно-методической конференции «Модель образования КазНМУ им. С.Д. Асфендиярова. Предварительные итоги, перспективы» 20 мая 2015 г. / А. В. Ладыгин, Т. С. Жданова – А., 2015 г. – №2. – С.19-24.

Н.Т.Торманов, б.ғ.к., профессор,
А.Т.Торманова, б.ғ.к., аға оқытушы,
Биофизика, биомедицина және нейроғылым кафедрасы,
Биология және биотехнология факультеті,
эл-Фараби атындағы ҚазҰУ (Алматы қ.)

**СТУДЕНТТЕРДІҢ КӘСІБИ БІЛІМІН, БІЛІКТІЛІГІН, ҚҰЗІРЕТТІЛІГІН
ДАМУДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІСТЕМЕЛЕР**

Аңдатпа: Мақаладағы айтылған басты мәселелердің бірі білім және тәрбие берудің және ғылыми зерттеу жұмыстарының одан әрі қарай өркендеуін қамтамасыз ету барысында барлық қызметкерлердің, ұстаздардың және студенттер қауымының жұмылып, аянбай еңбек етуі жайлы баяндалды. Сонымен қатар студенттердің кәсіби білімін, біліктілігін, құзыреттілігін дамыту барысында, заманауи инновациялық әдістемелерді



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

ұтымды пайдалану жолдары каралады. Әсіресе Кейс-стади, Жобалау әдісі, интегративті әдістермен қатар синергетикалық әдістерді пайдаланып тыңдаушылардың, студенттердің білімін көп функциональды деңгейге көтеру әдістемелері айтылады.

Тірек сөздер: Детерминизм, редукционизм, дифференциясы, интеграция, көп функциональды, академиялық құзырет.

Қазіргі таңдағы ғылымның басты ерекшелігі, жүйесінің күрделілігі және қанатының жан-жаққа кең таралуы. Сонымен қатар 15 мыңнан артық әртүрлі ғылыми пәндердің жарыққа шығуы. Ғылыми танымдылықтың өсуі дифференциацияланып яғни бөлшектеніп, ажырап өз алдына жаңа тарауларға бөліне бастады. Мысалы физикадан механика, оптика, электродинамика, термодинамика, гидродинамика т.б. химияда органикалық, неорганикалық, физикалық, аналитикалық т.б.

Әрбір жеке-жеке ғылыми пәндердің өзіне тән терминдері, ұғымдары және зерттеу әдістемелігі қалыптаса бастады. Мысалы, биологияда, химияда, физикада тәжірибе жасау әдісін пайдаланса, ал гуманитарлық ғылымда саралау, бақылау, талдау, жинақтау, қорытындылау әдістері пайдаланылды.

Қазіргі кезде басты фундаментальды ғылымдар интеграцияланып табиғат жайлы біртұтас ғылымға бірігіп келеді. Осыған орай түсінгеніміз ғылыми жаратылыстану ғылыми кіріктірілудің дамуының заңды бастаушы деп айтуға болады.

Биология ғылымының басты негізі студенттердің дүниетанымдық деңгейін күшейту. Оның жүйелік теорияларын меңгеру үшін эмпирикалық танымын, яғни өмірдегі күнделікті тәжірибесін қалыптастыру керек. Биологиялық білімді оның дүниетанымдық бағытының басты талабы биологияның кезең-кезеңдерін оның біртұтастылығын жан-жаққа терең түсіндіру. Мазмұнын бір жерге жинақтап дүниенің бейнесінің шындығын тұтастығын түсіндіріп бағыттаушы [1]. Білім беру барысында оқу пәдістемелері, әдістемелерін, оқыту форматтарын таңдауда оның этикалық жағының тиімділігін есепке алған дұрыс. Осы жерде әрбір білім алушылар ғылымның этикалық мәселелеріне әрбір адамның жеке басындағы жауапкершілігі болатындығын ұғыну қажет.

Сондықтанда адам тек қана субъекті емес, биологиялық танымның объектісі деп түсіну тиіс. Биология ғылымның әдістемелерін қолдану жеке тұлғаның өмірін қорғауға, мүмкіндік жасайды.

Нақты дәлелмен айтар болсақ адамның жоғарғы жүйке жүйесінің қызметі оның мінез құлқына басты әсер етуші. Әсіресе психикалық ауыруларды емдеу, немесе агрессивтік күйін білу арқылы тыныштық күйге түсіру т.б.

Биологиялық танымның әдіснамасы жайлы азғана мәлімет беруді ұсынамыз. Биологиялық білімді іске асырудың басты шарты білімді меңгеруде оны ғылыми әдіснамалық, әдістемелік тәсілдерінің біртұтастығын сақтау. Зерттеушілер мәселіні қою арқылы жоспар жасап шешу жолдарын жобалайды. Ол жобасын тәжірибе арқылы тексеріп оны теорияға айналдырып біртұтас жүйеге айналдырады. Басқаша айтар болсақ биологиялық аксиомалар қалыптасады. Теориялық құбылысын мәнін ашу арқылы сипаттамалауға мүмкіндік бере отырып практика жүзінде қолдануға жол ашады. Сондықтанда әдісті дұрыс қолданудың басты мәні танымдылықтың, білімнің дұрыстығын анықтаушы деп түсіну керек.

Келесі проблемалардың бірі биологиялық танымдылықтың ұстанымдары жайлы айтылады. Бұл принциптер ұстаздар үшін оқыту немесе білім беру мазмұнының құрылымын дұрыс ұйымдастыруға көмек береді. Бұлар қандай ұстанымдар екендігіне жеке-жеке тоқталып дәлелдеп берейік.

- Детерминизм яғни себеп салдары;



- Жүйелілігі;
- Эволюциялығы (тарихи шарттары);
- Редукционизм және интегратизм.

Детерменизм принципі жалпы философиялық ұстанымдарды, материалдық дүниенің біртұтастығы, материяның өздігінен қозғалысқа түсуі мен аралық құбылыстардың жалпы байланыстарын анықтайды. Осы принцип арқылы өткен жағдайларды, болашақта не болуы мүмкіндігін түсіндіріп алдын ала болжауға болатындығын түсіндіруге тырысады.

Ал редукционизм мен интегратизмге тоқталсақ зертеушілер барысында анализ жасау әдістерін қолдану. Бір тұтас организмді зерттеу арқылы оның жеке-жеке бөліктерін, элементтерін (мүше, ұлпа, жасуша) арқылы тірі табиғаттың заңдылықтарын, керекті жолдарын түсіндіру. Мысалы Т. Шванның және Р. Вихровтың (ұлпаның, мүшенің, мүшелер жүйесі осылардың бір тұтастығы болатынын анықтап күрделі жүйе қарапайым, клетка бірлігі – редукционизм (сведение-мәлімет).

Жүйелілік - оның бастауы дүниетанымдылық және әлеуметтік мәдениеттің тұрақтылығын, төзімділігін, құбылыстардың сәйкестігін, олардың өзара әсерін түсіндіру.

Қорытындылай айтар болсақ биологиялық білімнің заманауи жүйенің негізі методологиялық принцип деп түсінуге болады [2].

Биологиялық білімді ұйымдастырудың формасы - жасушалық-организмдік, популяциялық-түрлік-биосфералық-биогеоценодикалық деп үш түрден тұрса, танымдық принцип себеп салдары жүйелілігі, тарихи танымдылық. Осы принциптерді қолдану арқылы студенттердің жүйелі түрде ойлауын, дүниенің бейнесін ғылыми тұрғыдан түсініп біртұтас екендігіне көздері жетеді.

Жоғарыдағы айтылған мәселелерді оқушыларға, тыңдаушыларға дәлелдеп түсіндіру үшін олардың кәсіби білімін, біліктілігін, құзіреттілігін дамыту үшін, сабақ берудің жаңа технологияларын пайдаланып жаңа әдістер мен талаптарын дұрыс жолға қою мұғалімдердің басты борышы.

Соңғы жылдары еліміздің білім беру жүйесіне бірнеше иновациялық технологиялар практика жүзінде іске асырылып келеді.

Атап айтар болсақ, биофизика, биомедицина және нейроғылым кафедрасында жаңа оқу технологиясы қолдануда. Олар: Кейс-стади әдісі яғни нақты мәселеге, оқиғаға талдау жасау деп аталады. Бұл ідістің басты мәні қарапайым: тыңдаушыларға шынайы өмірдегі жағдайларды, дұрыс ойланып шешуге бағыттайды. Бұл әдіс білім беру емес, ғылыми зерттеу саласында қолданылып келеді. Сонымен бірге Кейс әдісі мұғалімдердің де кәсіби деңгейін, құзырлығын көтеруге білім беру, тәлім тәрбие беру, зерттеу жұмыстарымен байланыстыруға да көмектеседі [3].

2015 жылы оқу жүйесіне енген білім берудің екінші әдісі – жобалау әдісі. Бұл әдіс жеке тұлғаға бағытталған. Бұл әдіс білім алушылардың бәсекеге қабілеттілігін, өзінің азаматтық ұстанымын қалыптастырушы, ғылыми зерттеу тақырыптарын таңдауды, ізденуді әртүрлі ғылыми болжамдардың моделін құрып күнделікті өздерінің кәсіби мамандығын, дағдыларын дамытуға мүмкіндік ашады.

Жобалық тапсырма әдісінің міндеттері білім алушылардың, студенттердің функциональдық сауаттылығын дамыта отырып, әртүрлі әдістемелік ұсыныстар дайындау.

Жобалық әдіс пәнаралақ және шығармашылық іс-әрекеттерді пайдаланып оның шешу жолдарында анықтауға да жол ашады.

Жалпы әдістің маңыздылығы білім алушылардың танымдық күйлерін, мәселені қою мен шешу тәсілдерін, оқушылардың бойына құзырлық, коммуникативтік білімін күнделікті өмірде пайдалана білуін қалыптастырушы деп айтуға болады. Тағыда бір



ескере кететін жәйттардың бірі мұғалімнің білім алушылармен тікелей байланысының іс-әрекеті. Әсіресе мұғалім ақпаратты іріктеп, жүйелеп құрылымдауы және тыңдаушыларға жеткізе білуі, ұстаздың білімінің тереңдікке, құзыреттілігіне қолданылуын әдіс-тәсілдеріне байланысты [4].

Қазіргі таңда білім беру саласында ХХІ - ғасыр информациялық психология интеллектуальды меншік, азаматтық қоғамда жаңа лидерлерді болашағын анықтаушы, бағытын болжаушы көп функционалды деңгейге көтеретін интегративті әдістерді пайдаланушы ғасыр деп айтып келеді.

Сондықтанда, инновациялық процесстер оқыту білім беруде синергетикалық әдіс білім жүйесіне біртіндеп ене бастады.

Айта кетуіміз керек көптеген ғалымдар және педагогтар өздерінің ғылыми жұмыстарын «синергетика педагогика саласында», «синергетикалық әдістер», «жүйелі – синергетикалық тәсіл» бағыттарында жарыққа шығаруда. Әсіресе пәнаралық кіріктірілуі мәселесі білім беру бағытындағы қабылданып жатқан жаңа бет бұрыс.

Синергетика деген терминді ғылымға енгізген 1969 жылы неміс физигі Г. Хакен. Ғалымның анықтамасы бойынша ол грек тілінен шыққан «synergetikos» яғни қауымдасып, келісіп, өзін-өзі ұйымдастырушы дегенді білдіреді. Кейінірек өзін-өзі ұйымдастырушы теорияға ағылшын ғалымы, Ресейден шыққан И.Р. Пригожинде үлесін қосты (1917-2003). Егер жүйеде энергия шашырғаңы күйге түсетін болса қайтарымсыз, ретсіз құбылыстың салдарынан реттеліп, ұйымдастырылады. Яғни диссипативті құрылым деп атайды. Былайша айтқанда өзін-өзі ұйымдастырушы қасиеті оның ашықтық күйі, диссипативтігі және линиясының дұрыс қалыптаспауы [5].

Біз осындай қасиеттерді яғни өзін-өзі ұйымдастырудың нақты мысалын тірі табиғатта және адамзат қоғамында байқалатын құбылыстарды келтіруімізге болады. Бәрімізге аян биологиялық жүйе – ашық жүйе. Онда заттар алмасады, сонымен бірге энергия және ақпарат қоршаған ортамен өзін-өзі ұйымдастыру процесі жүріп кез келген организм дүниеге келген күннен өлгенге өзгеріске ұшырап жатады. Даму барысында олардың құрылымдық деңгейі жоғарылай бір жасышалық зигота күйінен функционалды клетка күйіне, одан арнаулы мүшелерге, ұлпаларға, ақыр аяғында бір тұтас ағзаға дейін жетеді. Осындай өзін-өзі ұйымдастыру процесі қоғамда да жүреді. Сонданда адамзаттың қоғамды құрылымдық ұйымдастырылған деп қарауға болады.

Синергетикалық әдіс тек бірақ қолданылатын педагогикалық әдіс емес, бүтіндей оқу процесін, білім тәрбие беру жүйесін қалыптастыратын білім беру үрдісі.

Қорытындылап айтар болсақ синергетикалық процесс белсенді түрде педагогика саласына енуі, оқу жүйесін әртүрлі деңгейде модельдеу, басқару, дидактикалық талаптарды орындауға, тәлім-тәрбие беру, ұлттық құндылықты сақтап және білім беру сапасын бағалауға жол ашады.

Пайдаланылған деректер тізімі:

1. Концепция современного естествознания: Учебник для вузов. М.: Юнити-Дана, 2003.
2. Комиссаров Б.Д. Методологические проблемы биологического образования. М.: провещение, 1991.
3. Торманов Н., Тулеуханов С.Т., Басығараев Ж.М Биологиядан білім беру концепциясы және оқытудың инновациялық әдістемелері. Оқу құралы екінші басылым- Алматы, Дарын - 2023ж.
4. Ғылыми жаратылыстану пәндері бойынша жобалық тапсырмалар. Әдістемелік құрал. Алматы -2015ж.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

5. Радов Н. Ф. Концепция современного естествознания. Учебное пособие. Высшее образование: Феникс 2009 – 412с.

А.Б.Шабденова, PhD по социологии, и.о. доцента,
кафедра Социологии и социальной работы,
факультет Философии и политологии,
КазНУ имени аль-Фараби (г.Алматы)

**ОРГАНИЗАЦИЯ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ:
НОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ПОЛЕВОГО ЭТАПА КОЛИЧЕСТВЕННЫХ МЕТОДОВ**

Аннотация: В статье представлены основные этапы организации социологического исследования. Вместе с тем, даны рекомендации автора в отношении литературы по реализации исследовательских проектов. В краткой форме описаны традиционные методы сбора данных в рамках полевого этапа, также описаны новые технологии для проведения полевого этапа количественных методов, основанных на применении цифровых технологий. Обозначены преимущества и недостатки сбора данных с использованием современных методов. Организация социологического исследования с помощью новых технологий для проведения полевого этапа количественных методов, значительно сокращает время, экономит трудовые и материальные ресурсы, экологично по отношению к окружающей среде.

Ключевые слова: Опросы, социологические исследования, полевой этап опроса, исследовательский проект, сбор данных.

Интерес к социологическим исследованиям не уменьшается, возможно констатировать, что даже наоборот возрастает. Актуальность их проведения обусловлена необходимостью исследовательского сопровождения различных проектов, причём не только в области социо-гуманитарных наук. Для многих проектов из других сфер деятельности требуется подтверждение эмпирическими данными в части социологического исследования. Здесь следует отметить, что социологи разграничивают исследования, в частности, как отмечают исследователи «в современной науке широко применяются как социальные, так и социологические исследования различных проблем. Сходное звучание этих двух терминов является источником их отождествления, однако, сущность понятий «социальное исследование» и «социологическое исследование» различна и требует уточнения» [1].

В исследовательской практике широко используют обе разновидности исследований, в то же время для ясности понимания следует обозначить, что «социальными следует считать эмпирические исследования так называемых «социальных фактов», к которым можно отнести плотность населения, коллективные представления, характеристики массового поведения и т.д. Так, например, юристы изучают проблемы преступности, историки – социальные проблемы исторической действительности, педагоги – социальные проблемы семьи и т.д. В социальном исследовании социальные факты объясняются не через социальные. Социологическими называются такие исследования, в результате которых появляются «социологические факты» - сводные числовые характеристики, полученные при специально организованном массовом наблюдении социальных явлений» [1, с.3]. В данной статье под социологическим исследованием также подразумевается и социальное, без выше приведённых разграничений, обозначенных социологами.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Любое исследование имеет свою структуру и этапы проведения, но для начала необходимо определиться с исследовательской проблематикой, целью и задачами исследования. Несмотря на представляющуюся простоту в определении цели исследования, необходимо чётко её понимать, о проблеме формулирования цели исследовательского проекта отмечал Радаев: «Как обычно поступает нормальный исследователь, когда формулирует цель своего проекта? Он фактически повторяет его название в чуть более расширенном виде. Словом, вместо формулирования цели воспроизводится заголовок. А что значит сформулировать действительную цель? Это значит взять ту самую проблему, которую мы столь мучительно пытались нащупать, и изложить ее в одном коротком предложении, избегая при этом столь частой тавтологичности и ритуальной пустоты целеполагающих фраз.

Конечно, сказать это проще, чем сделать. К тому же «научить» этому невозможно, эта способность появляется (или не появляется) в ходе практической работы. Причем поставить и сформулировать действительную цель удастся далеко не в каждом проекте. Но к этому необходимо стремиться» [2]. Следует отметить, что Радаев написал соответствующую книгу «Как организовать и представить исследовательский проект: 75 простых правил», где представил своё видение по этапам и организации исследовательских проектов. Исследователи, вовлечённые в социологические проекты, найдут в обозначенной литературе полезные рекомендации, которые хорошо структурированы и доступно написаны.

В частности, автор объясняет, что такое задачи исследования: «задачи – продукт творческого уточнения исследовательской цели. Цель разбивается на пять-шесть подцелей (или задач), которые, во-первых, определяют основные содержательные разделы нашей работы, а во-вторых, имеют более конкретный и операциональный характер. Задачи служат делу содержательного разворачивания объекта исследования и являются мостками к основным исследовательским гипотезам» [2, с.10].

Цели и задачи исследования определяют методологию сбора данных и соответственно определяют полевой этап исследовательского проекта. В целом, помимо цели и задач исследования, в методологической цепочке определяется предмет, объект исследования, описывается процесс отбора респондентов, размер выборки, критерии включения в выборку, методы сбора данных, методы контроля данных, способы обработки, этические вопросы. Обозначенным перечислением методологическая цепочка не завершается, возможно включение ряда других этапов и процедур исследовательского проекта, в зависимости от проекта, но в целом все эти понятия и процедуры составляют методологию исследования.

Согласно определению Ядова: «методологией называют систему принципов научного исследования. Именно методология определяет, в какой мере собранные факты могут служить реальным и надежным основанием объективного знания. Согласно позитивистской ориентации, методология не связана с сущностью знания о реальном мире, но скорее имеет дело с операциями, при помощи которых конструируется знание. Поэтому термином "методология" принято обозначать совокупность исследовательских процедур, техники и методов, включая приемы сбора и обработки данных» [3].

Определившись с методологией исследования, следует ещё раз проверить, отвечает ли она поставленным целям, задачам и проблематике исследования. Общеизвестно, что одна из классификаций исследовательских методик — это качественные и количественные методы. Качественные отвечают в основном на вопросы «почему, как?» и в результате представляют спектр мнений по изучаемой проблематике, понимание и объяснение



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

респондентами различных аспектов социального мира, но качественные методы не показывают распространённости полученных мнений.

Распространённость мнений и величину изучаемых признаков, выражающуюся в относительных величинах ответов, демонстрируют количественные методы сбора данных, основным вопросом количественных методов является «сколько?» Среди качественных методов наиболее распространёнными являются различного рода глубинные интервью (полу структурированное интервью, нарративное интервью), фокус-групповые дискуссии, наблюдения (включенные и внешние), анализ различных документов и визуальных материалов (письма, отчёты, фотографии, рисунки, видеозаписи и т.д.). Основным методом количественных исследований является опрос, вариации которого выражаются в телефонном опросе, онлайн опросе, личном опросе лицом к лицу (F2F), уличном опросе в местах скопления людей, опросе методом самозаполнения.

Определившись с исследовательской методикой, которая отвечает на поставленный исследовательский вопрос, раскрывает задачи исследования, и приводит к достижению цели исследования, необходимо разработать инструментарий сбора данных, далее обязательно протестировать его на предмет понимания респондентами формулировки вопросов и вариантов ответов. По завершении разработки инструментария, если требуется, то необходимо предоставить все документы (методологию и инструментарий) в этический комитет для получения его заключения на предмет соответствия этическим вопросам проведения исследовательских проектов. Получение разрешения этического комитета – не всегда обязательная процедура, то есть не во всех проектах она требуется, но как показывает исследовательская практика, это желательная процедура, если исследование связано с людьми. То есть даже если это опрос или интервью, то желательно заключение этического комитета, что вопросы анкеты или гайда для проведения интервью не наносят какой-либо вред участникам исследования. Параллельно с разработкой инструментария необходимо разработать и обосновать выборку исследования, в рамках которой определиться с географией исследования, количеством респондентов, методикой отбора и критериями включения в выборку.

Следующим важным этапом исследовательского проекта является полевой этап. «Полевое исследование – изучение социальных явлений методом непосредственного наблюдения за поведением людей в реальных жизненных ситуациях» [1, с.13]. Вместе с выше приведённым определением, социологи отмечают: «в социологии полевым называется фаза основного исследования, наступающая после разработки программы, пилотажа анкеты и размножения методических документов. Термин «поле» носит здесь метафорический характер и обозначает выход команды исследователей на объект: на рынок, городскую улицу, цех и т.д.» [1, с.13].

В учебниках по социологии описывается полевой этап, состоящий из ряда работ, среди которых подготовка, распечатка инструментария, карточек, маршрутных листов и других отчётных документов. Далее проводится тренинг/обучение интервьюеров/рекрутёров (сотрудники, непосредственно проводящие опрос/интервью), где разъясняются цели исследования, вопросы инструментария, правила проведения исследования, отбора респондентов и другие вопросы, нацеленные на повышение качества сбора данных и надёжности полученной информации. После прохождения обучения, интервьюеры/рекрутёры начинают сбор информации: если это качественное исследование, то начинают рекрут респондентов и проведение с ними интервью или приглашение на фокус-групповую дискуссию, в случае количественного исследования начинают проводить опрос.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Рассмотрим полевой этап количественного метода – опроса, это наиболее распространённый исследовательский метод. Опрос с использованием бумажных анкет постепенно уходит в прошлое, на смену приходят опросы с использованием цифровых технологий. Следует отметить, что этот традиционный метод (опрос на бумажной анкете) всё ещё используется, если требуется документальное подтверждение факта проведения опроса, в этом случае бумажные анкеты хранят несколько лет и в случае необходимости предъявляют, как доказательство сбора данных по проекту.

Новые технологии полевого этапа количественного метода подразумевают применение специально разработанных программ/приложений для опроса методом F2F или самозаполнения респондентом. В случае самозаполнения, целевой группе исследования отправляется ссылка на анкету, желающие или заинтересованные люди самостоятельно отвечают на вопросы анкеты, проходя по полученной ссылке. Здесь следует отметить, что речь идёт о специально разработанных программах, пользование которыми возможно при условии определённой оплаты со стороны организаторов опроса. Если же опрос проходит методом F2F, то интервьюер открывает специальное приложение и отмечает ответы на поставленные вопросы. Многие программы/приложения предоставляют возможность работать обеими, вышеобозначенными способами, то есть и со ссылками для самозаполнения и работать интервьюерам через приложение, установленное на смартфон или планшет.

Использование цифровых технологий в опросах освобождает от необходимости распечатки бумажных анкет, маршрутных листов, также отпадает необходимость найма специальных контролёров, которые раньше проверяли факт проведения опросов, вместе с тем сокращаются этапы логистики анкет, проверки анкет, кодирования информации, ввода данных для дальнейшей обработки и анализа. Отсутствие бумажных анкет, пожалуй, является единственным недостатком цифровых технологий, поскольку нет документального подтверждения проведения опроса, но есть другие возможности доказать факты проведения интервью, которые описаны ниже. Новые технологии в проведении социологических опросов предоставляют возможность конструирования широкого спектра вопросов (однозначных, многозначных, табличных, открытых, разные шкалы), также есть возможность визуализации ответов, то есть добавление ответов в виде фотографий или картинок.

В целях контроля качества сбора данных фиксируется GPS координаты нахождения интервьюера и проведения им опроса, также возможно ведение частичной или полной аудиозаписи интервью, что позволяет менеджерам проекта прослушать эти записи и отработать с интервьюером проблемные вопросы. При необходимости, возможно, и фотофиксация места интервью и респондента. Приложения работают, как онлайн, так и офлайн, с возможностью отправки заполненных анкет при подключении к интернету. Основными преимуществами новых технологий является возможность менеджерам проекта дистанционно отслеживать и контролировать работу интервьюеров: заполнение анкет разными интервьюерами, соблюдение ими квот, если таковые заданы, активность интервьюеров на проекте, их маршруты, корректность зачитывания вопросов и фиксации ответов респондентов. Далее по завершении опроса, программы позволяют выгрузить полученные данные в форматах Excel или SPSS [4].

Исследователю остаётся проверить базы данных на предмет корректности и логичности заполнения, при необходимости удалить несоответствующие анкеты и дать задание на добор недостающих анкет. Резюмируя следует отметить, что организация социологического исследования с помощью новых технологий для проведения полевого этапа количественных методов, значительно сокращает время, экономит трудовые и



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

материальные ресурсы, экологично по отношению к окружающей среде, поскольку нет необходимости использования бумаги.

Список использованных источников:

Яковлева Н.Ф., Социологическое исследование, Учеб. пособие, 2-е изд., – М.: ФЛИНТА, 2014. - 250с.

Радаев В.В., «Как организовать исследовательский проект. 75 простых правил»: ГУ-ВШЭ; Москва; 2001. – 122с.

Ядов В.А. Социологическое исследование: методология, программа, методы - М.: Наука, 1972.

Система комплексной автоматизации работы полевых служб исследовательских компаний, электронный ресурс, режим доступа: <https://simpleforms.ru/>

Ш.М.Ыргынбаева, б.ғ.к., доцент м.а.,

Ж.К.Жунусбаева, б.ғ.к. доцент м.а.,

А.Д.Сербаева, аға оқытушы,

Молекулалық биология және генетика кафедрасы,

Биология және биотехнология факультеті,

эл-Фараби атындағы ҚазҰУ (Алматы қ.)

**БИОЛОГИЯ ПӘНІН WORDWALL.NET РЕСУРСЫН ПАЙДАЛАНЫП
ОҚЫТУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ**

Аңдатпа: Оқытудың интерактивті нысандары мен әдістері білім алушылардың танымдық белсенділігін арттыруға және оқу материалын өз бетінше түсінуге ықпал етеді. Оқыту үрдісіне инновациялық технологияларды пайдалану білім сапасын арттыруға, білім алушылардың жаңа білім алуға деген ынтасын арттыруға көмектеседі. Ойын түрінде қолданылған инновациялық технологияларды білім алушылардың логикалық ойлауын дамытуға және оқу процесінің шығармашылық компоненттерін нығайтуға мүмкіндік береді. Сондай технологиялардың бірі – Wordwall.net ресурсы биология және сабақтас пәндерді оқытуда қызықты, ынталандыратын және көңілді веб-құрал ретінде қаралады. Wordwall.net студенттердің веб-құралмен және аудиториямен жұмыс істеуіне әсер етті. Бұл білім алушылардың оқу үрдісіне көбірек көңіл бөлгенін көрсетті.

Тірек сөздер: интерактивті әдістер, биология, тест, цифрлық технологиялар, білім алушылардың дербестігін ынталандыру, бәсекелестік, ынтымақтастық.

Биологияны оқытудағы білімділік көзқарас соңғы жылдары елеулі өзгерістерге ұшырады. Уақыт талабы материалды қамтамасыз ету жүйесінің өзін қайта қарау қажеттілігіне әкелді. Бүгінгі таңда биология ғылымының қарқынды дамуы, биология саласында көптеген жаңалықтардың ашылуы – ең алдымен проблемаларды зерттеуде де, шешім қабылдауға үйретуде де, әсіресе экологиялық сипаттағы мәселелерді шешуде интерактивті оқыту әдістерін қажет етеді. Интерактивті оқыту – танымдық іс-әрекетті ұйымдастырудың ерекше түрі және жүйелік ойлауды қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Оның нақты және болжамды мақсаттары бар. Осы мақсаттардың бірі – білім алушы өзін табысты, интеллектуалды құзыретті сезінетіндей, оқу процесінің өзін өнімді ететіндей қолайлы оқу жағдайларын жасау [1]. Интерактивті оқытудың негізгі



сипаттамалары қандай? Интерактивті оқытудың мәні – білім беру үдерісі білім беру процесіне білім алушылардың барлығы дерлік қатысатындай етіп ұйымдастыру.

Интерактивті оқыту әдістері келесі мәселелерді шешуге мүмкіндік береді:

- әрбір оқушыны оқу материалын меңгеру процесіне белсенді түрде енгізу;
- когнитивтік мотивацияның артуы;
- табысты қарым-қатынас дағдыларына үйрету (бір-бірін тыңдау және есту, диалог құру, түсіну үшін сұрақтар қою);
- өз бетінше оқу әрекеті дағдыларын дамыту: жетекші және аралық тапсырмаларды анықтау, өз тандауының салдарын болжай білу, оны объективті бағалау;
- көшбасшылық қасиеттерді дамыту;
- топпен және топ ішінде жұмыс істей білу;
- нәтижеге жету үшін бірлескен және жеке іс-әрекеттер жауапкершілігін алу [2].

Білім беру сапасының төмендігі дұрыс емес әдіс пен ақпарат құралдарының, бағалау құралдарының жеткіліксіздігінен және оқушылардың ойлау деңгейіне сәйкес келмейтін материалдармен байланысты. Тиісті оқу құралдарын пайдалану оқу үдерісіне оң әсер етеді және оқушылардың оқу жетістіктерін арттырады. Оқыту ойындарын оқу құралдары немесе ақпарат құралдары ретінде пайдалану оқушылардың танымдық, мотивациялық, эмоционалдық және әлеуметтік көзқарастарын дамытуға көмектесетіні анықталды[3].

Интерактивті оқытуда цифрлық технологияларды пайдалану – білім берудің басым бағыттарының бірі болып табылады. Инновациялық технологияларды енгізу ең алдымен білім сапасын арттыруға, білім алушылардың жаңа білім алуға ынтасын арттыруға білімді меңгеру процесін жеңілдетуге бағытталған. Инновациялық бағыттардың бірі – компьютерлік және мультимедиялық технологиялар. Мұның бәрі оқу тәжірибесінің өзектілігін және оның негізділігін анықтайды. Өйткені ол мультимедиялық құралдарды барынша қолжетімді және тартымды ойын түрінде қолдануға білім алушылардың логикалық ойлауын дамытуға және оқу процесінің шығармашылық компоненттерін нығайтуға мүмкіндік береді. Осы технологияны қолдану арқылы өткізілген оқу сабағының негізгі идеясын қалыптастыру тиімді және оңай [4].

Оқыту мен оқу процесіне геймификацияны енгізу 21 ғасырдағы оқытуда айтарлықтай өсті. Геймификацияға қатысу студенттердің оқуға деген қызығушылығын арттыратыны, әсіресе сөйлеу, оқу, жазу және тыңдау сияқты негізгі дағдыларын жақсартуға ықпал ететіні көрсетілген [5].

Kahoot және Quizizz сияқты көптеген танымал веб-құралдар білім алушылардың сөздік қорын тиімді арттыратын эксперименттік құралдар ретінде пайдаланылады [6]. Wordwall - оқушылардың қызығушылығын, әсіресе оқу дағдыларын арттыру үшін қуанышты оқу жағдайын жасай алатын ойын ойнау платформаларының бірі. Wordwall-ты оқыту мен оқу процесіне кіріктіру оқушылардың оқуға деген қызығушылығын арттырады деп саналады, өйткені оның оқу материалдарында жаңа инновациялар жасай алатын әртүрлі мүмкіндіктері бар [7].

Педагогика ғылымы әлдеқашан бекіткен: «Барлығын емес, әрқайсысын тәрбиелеу керек» деген ұстаным бар. Мен үшін студенттің тұлғасы өз алдына құнды, сабаққа келген әрбір адамның өз тәжірибесі, әлемді өзінше қабылдауы бар. Сабақты қызықты ұйымдастыру үшін білім алушыларға психологиялық жайлылық туғызу керек, өзара түсіністікке негізделген ынтымақтастық атмосферасында ол қате пікір айтудан қорықпай, ойын еркін жеткізе алады. Мұндай атмосфераны интерактивті оқыту әдістері бере алады. Егер интерактивті оқыту жүйесіне цифрлық технологияларды пайдалансаңыз, алынатын нәтижелер еселене түсетіні сөзсіз. Оқыту тиімділігін арттыруда білім алушының оқуға



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

деген ынтасын арттыру, танымдылық белсенділігін дамыту, сабаққа дайындалу кезінде білім алушылардың дербестігін ынталандыру басты назарда болуы шарт. Білімді жақсы түсінуге және меңгеруге, сонымен қатар, материалды тиімді бекітуге, білім алушылардың білімін жедел бақылауға ықпал ететін құрал ретінде Wordwall.net ресурсын қарастыруға болады.

Wordwall – бұл оқу процесінің негізгі міндеттерінің бірі – мотивацияны арттыруға көмектесетін әмбебап құрал. Wordwall интерактивті және баспа материалдарын жасауға арналған көп функционалды құрал болып табылады. Wordwall қосымшасын пайдаланудың негізгі мақсаты: оқу процесін ұйымдастырудың формалары мен әдістерін жеңілдетіп, білім сапасын арттыру.

Wordwall ұсынатын әртүрлі үлгілер жинағы оқытушыға ақпараттық шығармашылық үшін, сонымен қатар, қашықтықтан қызықты сабақтарды ұйымдастыру және өткізу үшін сарқылмас қайнар көзбен қамтамасыз етеді. Бұл үлгілерге оқыту тәжірибесінде жиі кездесетін таныс дидактикалық ойындар кіреді. Кез-келген оқытушы өз оқыту ресурстарын жасаумен қатар, онымен студенттерімен бөлісе алады. Wordwall.net ресурстарын пайдаланып жасалған интерактивті жаттығуларды тек онлайн оқыту процесінде ғана емес, офлайн оқытуда да қолдануға ыңғайлы.

Интерактивті жаттығуларды интернетке қосылған кез-келген құрылғыда орындауға болады: компьютер, планшет, телефон немесе интерактивті тақта. Тапсырманы студенттерге сілтеме ретінде жіберуге немесе оны блогыңызға немесе веб-сайтыңызға енгізуге болады. Wordwall бағдарламасын пайдалану оңай және интерактивті тақтада немесе компьютерде жеке жұмыс істеуге оңтайландырылған. Мұғалімнен арнайы білім мен дағдыларды қажет етпейтін жаттығуларды жасауға көмектеседі. Интерактивті жаттығулар жасау барысында суреттер мен тесттерді пайдалануға болады. Сонымен қатар, онлайн-редактор жаттығуларды қашықтан орындауға және студенттердің тапсырмаларды қалай орындайтыны туралы статистиканы жинауға мүмкіндік береді.

Айта кету керек, бұл қызметті пайдалану екі нұсқада жүреді: ақылы және тегін. Қол жетімді 18 ресурстың тек 5-уін тегін жасауға болады.

Бұл сайтпен жұмыс істеудің артықшылықтарының бірі – әріптестеріңіздің көптеген дайын үлгілерін пайдалану мүмкіндігі. Бұл үлгілер оқыту тәжірибесінде жиі кездесетін таныс оқу ойындарын қамтиды: викториналар, сәйкестік жұптары, сөздік ойындар, кроссвордтар және т.б.

Бір үлгіні пайдаланып жасалған жаттығудың мазмұнын басқа жаттығу үлгісіне немесе бірнеше түрге өзгертуге болады. Осылайша, бір тақырыптағы материалды бірнеше түрлі жаттығуларда қолдануға мүмкіндік бар. Wordwall қосымшасында тапсырмалар құрастыру ыңғайлы әрі жеңіл. Өткен материал бойынша жалпы білімді тексерудің бірнеше әдістерін қарастыруға болады: жай викторина немесе ойын түрінде. Оның барлығы интерактивті түрде немесе жеке түрде ойналады, мысалы, ақпаратты сәйкестендіру, суреттерді сәйкестендіру, викторина, сәттілік дөңгелегі, басқатырғыштар және т.б. есте сақтау қабілетін арттыру жаттығуларына арналған. Мәзір дисплейі мен оның мүмкіндіктерін табу оңай. Ойын үлгілері мен нұсқаулықтар бастапқы бетте немесе негізгі бетте де қолжетімді. Сонымен қатар, Wordwall.net эксклюзивті мүмкіндіктерді ұсынады, мысалы, 1) Әрекет жасау; 2) Қауымдастық; 3) Менің әрекеттерім және 4) Менің нәтижелерім.

Қашықтықтан оқыту үшін Wordwall ресурсын пайдаланудың тағы бір тиімді жолы – «көп ойыншы ойыны» опциясы. Мұғалім бұрын жасалған викторинаны жылдам онлайн ойынға айналыра алады. Тапсырманың бұр форматы бәсекелестік пен лидерлік қасиеттің қалыптасуына мүмкіндік береді. Бұл алған білімді қашықтан бақылауға өте ыңғайлы.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Ойынның нәтижелері егжей-тегжейлі диаграммалар мен жауаптардың статистикасы мұғалімнің жеке парағында сақталады. Бұдан бөлек ойын құрастыру барысында сұрақтарды оқып ойлануға берілетін уақытты шектеуге және қате жауаптарды бергенде ойынның аяқталуын өзіңіз реттеп қоюға мүмкіндігіңіз бар, сонымен қатар, бір немесе бірнеше жан беруіңізге болады. Ойын қызықтырақ болу үшін берілетін арнайы марапат опцияларын да таңдай аласыз.

Біз Wordwall.net ресурсын «Молекулалық биология» курсын оқытуда 6B05102-Биология БББ студенттеріне қолдандық. **Молекулалық биология** тіршілік құбылыстарының молекулалық негіздері туралы ғылым болғандықтан, базалық курстар қатарына жатады және барлық келесі оқылатын курстардың молекулалық негізін қарастырады. Молекулалық биологияны оқыту күрделі әдістерді талап етеді, себебі, биологиялық ірі молекулалар құрылымын барлық деңгейде зерттеу барысында кездесетін термин сөздерді, процесстердің молекулалық механизмдерін есте сақтау білім алушы үшін үлкен маңызға ие. Тапсырмаларды тест түрінде енгізуге болады.

Бұл курста Wordwall ресурсын пайдалану тиімділігі студенттердің тақырыпты қаншалықты меңгергенін әрбір қойылған сұрақ жауабы арқылы бағалауға болады. Мысалы, 1-суретте сұрақтарға қанша студент дұрыс жауап берді немесе дұрыс емес жауап бергенін анықтау арқылы студенттерге түсініксіз болған жайттарды не болмаса нашар түсінген жерлерін анықтауға болады.

Результаты по вопросам

СОРТИРОВАТЬ ПО ☒ Номер ☐ Правильно ☐ Неправильно

	Вопрос	Прави...	Непра...
1▶	T2 бактериофагының генетикалық материалы ДНҚ екендігін тәжірибе жүзінде анықтаған ғалымдар:	2	1
2▶	Промотор дегеніміз:	3	0
3▶	РНҚ – полимераза промотор аймағын қандай факторлардың көмегімен таниды:	2	0
4▶	Бактерияларда терминация кезеңінің механизмдерін көрсетіңіз:	3	0
5▶	Оперон моделінің дұрыс құрылымын анықтаңыз:	3	4
6▶	Нуклеотидтер мен аминқышқылдардың реттілігі арасындағы ақпараттық байланысын жүзеге асырады:	7	0
7▶	Эукариоттардағы промотор қандай құрылымдардан тұрады?	1	0
8▶	Сайленсер-бұл:	1	0
9▶	Дұрыс жауапты табыңыз:	5	0
10▶	Транскрипция дегеніміз бұл-	2	1

***1-сурет - Wordwall ресурсындағы сұрақтарға берілген
жауаптарға мониторинг***

Wordwall ресурсының тағы бір ерекшелігі, студенттердің жауап парағын ашып қарау мүмкіндігі (2-ші сурет). Берілген сұрақтың нешеуіне дұрыс жауап бергенімен қоса, қай сұраққа дұрыс емес жауап бергенін де студенттің аты жазылған батырманы басу арқылы көруге болады.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

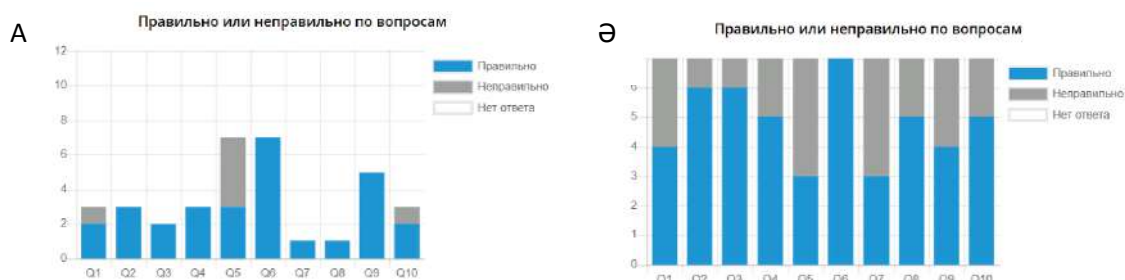
Студент	Отправлен	Баллы	Правильно	Неп...
▶ Al'sher	10:27 - 6 apr 2023	640	2	8
▶ Ақбота	10:28 - 6 apr 2023	1259	7	3
▶ Томирис	10:30 - 6 apr 2023	1473	7	3
▶ Бахонти	10:37 - 6 apr 2023	1328	7	3
▶ Асем	10:38 - 6 apr 2023	1461	7	3
▼ Эломон	10:46 - 6 apr 2023	1356	9	1

Вопрос	Ответ	Пом...
1 T2 бактериофагының генетикалық материалы ДНҚ екендігін тәжірибе жүзінде анықтаған ғалымдар:	А. Херши мен М. Чейз	✓
2 Промотор дегеніміз:	РНҚ молекуласының синтезі басталатын ДНҚ-ң белгілі ауданы	✓
3 РНҚ – полимераза промотор аймағын қандай факторлардың көмегімен таниды:	δ - фактор	✓
4 Bonus	Скорость х3	
5 Бактерияларда терминация кезеңінің механизмдерін көрсетіңіз:	ро-тауелді	✓
6 Оперон моделінің дұрыс құрылымын анықтаңыз:	Ген-регулятор; промотор; оператор; құрылымды ген; терминатор	✓
7 Нуклеотидтер мен аминқышқылдардың реттілігі арасындағы ақпараттық байланысын жүзеге асырады:	Генетикалық код	✓
8 Bonus	+200	
9 Эукариоттардағы промотор қандай құрылымдардан тұрады?	СААТ домендері	✓
10 Сайленсер-бұл:	Транскрипцияны тежейді	✓
11 Дұрыс жауапты табыңыз:	Транскрипцияның инициациясы сатысына бастаушы кодон мен басқа кодондар қатысады	✗
12 Bonus	+50	
13 Транскрипция дегеніміз бұл-	ДНҚ тізбегінің РНҚ түріне көшірілуі	✓

2-сурет - Wordwall ресурсында студенттің жеке жауап парағы

Ойын барысында студенттер мейлінше жылдам әрі дұрыс жауап беру арқылы көп ұпай жинауға тырысқанын көруге болады. Бұл нәтижелер студенттерді сұрақтарға жауап беру арқылы бәсекелесуге шақырды. Студенттер арасында «кіршіксіз таза» бәсекелестік туындады, олар көшбасшылар тақтасында мүмкіндігінше жоғары орында болуға асықты.

Wordwall.net студенттердің оқу ұпайларына да әсер еткенін 3-ші суреттен көруге болады.



3-сурет - Wordwall ресурсында дұрыс және бұрыс жауаптар рейтингісі. А-бастапқы кезең, Б-1 аптадан кейінгі кезең

Суреттен студенттердің бастапқы кезеңге қарағанда оқу үлгерімі артқанын көруге болады. Бұл ойын ойнау барысында студенттердің топбасшылыққа ұмтылуы олардың оқуға деген ынтасын арттыруға көмектескенін байқауға болады.

Студенттердің Wordwall.net сайтын пайдалану туралы сезінулері тұрғысынан, студенттердің топтық жұмыс пен бәсекелестік ұнайтыны анықталды. Мәлімдеме олардың барлық сессияларда жеңіске жетуге ынталы болғанын көрсетеді. Қатысушылардың көпшілігі Wordwall.net сайтын пайдалану қызықты, ынталандыратын және көңілді екенін анықтады.

Қорытындылай келе, оқытудың интерактивті формалары мен әдістері білім алушылардың танымдық іс-әрекетін белсендіруге және оқу материалын өз бетінше



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

түсінуге ықпал етеді және оқу-тәрбие үрдісінде ынтымақтастық сияқты стратегияға жетелейді.

Пайдаланылған деректер тізімі:

1. Смирнова Л.В. Интерактивные методы обучения на уроках биологии. 2015 интерактивные методы обучения на уроках биологии [Электрондық ресурс]. URL: <http://www.nsportal.ru/>.
2. Михайленко О.В. Интерактивные методы обучения в биологии. Фестиваль педагогических идей «Открытый урок» Интерактивные методы обучения в биологии. [Электрондық ресурс]. URL: <http://www.1sept.ru>.
3. Papastergiou M. Digital Game-Based Learning in high school Computer Science education: Impact on educational effectiveness and student motivation // Computers and Education. -2009. - V. 52(1). – P. 1-12.
4. Ниязова Г.Ж., Турсынбеков У.А. Білім берудің цифрлық трансформациясы жағдайында оқыту әдістемесінің өзгеруі // Молодой ученый. - 2022. - № 10 (405). - 212-214 б.
5. Bueno M, Perez F, Valerio R, Areola EMQ. 2022. A usability study on Google site and wordwall.net: online instructional tools for learning basic integration amid pandemic // J Glob Bus Soc Entrepreneurship. -2022. -V. 7(23). -P. 61-71.
6. Basuki Y., Hidayati Y. Kahoot! or Quizizz: the Students' Perspectives // Proceedings of the 3rd English Language and Literature International Conference, ELLiC, 27th April 2019, Semarang, Indonesia January. – 10 p.
7. Jannah M., Syafryadin S. EFL students' perspectives on the use of Wordwall. net as vocabulary learning media // In ELT Forum: Journal of English Language Teaching. - 2022. - V. 11 (2). - P. 115-124.

ТРЕК 4. ИНКЛЮЗИВНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ

А.М.Бабашев, к.б.н., доцент,
кафедра Биофизики, биомедицины и нейронауки,
факультет Биологии и биотехнологии,
КазНУ имени аль-Фараби (г.Алматы),
Ерлан А.Е., докторант КазНПУ имени Абая,
Г.К.Атанбаева, к.б.н., доцент,
кафедра Биофизики, биомедицины и нейронауки,
факультет Биологии и биотехнологии,
КазНУ имени аль-Фараби (г.Алматы),
Е.К.Макашев, д.б.н., профессор,
ИГФ, лаборатория Гипоксии (г.Алматы),
Д.М.Байтилесова, старший преподаватель,
кафедра Анатомия с курсами,
КРМУ (г.Алматы)

**ГИПОКСИЧЕСКИЕ ТРЕНИРОВКИ ДЛЯ КОРРЕКЦИИ СОСТОЯНИЯ
СТУДЕНТОВ В ПРОЦЕССЕ АДАПТАЦИИ К УЧЕБНЫМ НАГРУЗКАМ**

Аннотация: В настоящее время становится популярны неинвазивные способы коррекции организма, одним из них является гипоксические тренировки с использованием



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

нормооксии. Задачи. Выявить психо-эмоциональный уровень студентов, функциональное состояние и адаптационный потенциал в норме и при различных физических нагрузках.

Изучить функциональное состояние, физическую работоспособность и индивидуальные особенности студентов во время прохождения прерывистых гипобарических гипоксических тренировок с интервалами нормоксии и с интервалами гипероксии.

Целью изучить и оценить функциональное состояние, физическую работоспособность и индивидуальные особенности студентов во время прохождения прерывистых гипобарических гипоксических тренировок с интервалами нормоксии.

Исследования проводили на высоте от 3000 метров до 5000 метров в специальной гипоксической камере с помощью huroxico в автоматическом режиме с применением велоэргометрических, спиропневмотахометрических, пульсометрических методов.

В исследовании принимали участие 39 человек. Из общего количества испытуемых: женщин -10, мужчин - 23. Исследование проводили в два этапа, до и после гипоксических тренировок. Для решения вопроса о допуске к гипоксическим тренировкам претенденты предоставляли данные о состоянии их здоровья.

Выявлено что при двухнедельной тренировки улучшаются когнитивные функции студентов, показатели кардиоваскулярной системы и респираторной системы также имеет положительный эффект. Увеличивается спектр резистивности организма к сеансам гипоксических тренировок.

Ключевые слова: гипоксия, стресс, студенты, память, камера гипоксическая, когнитивная память, тревожность, адаптация, работоспособность, спирометр.

Введение

Выявлено, что интервальная гипоксическая тренировка увеличивает устойчивость к утомлению и негативным факторам обитаемости подводной лодки, ввиду чего может использоваться в качестве одной из методик предподходовой психофизиологической подготовки подводников. [2].

В то же время даже кратковременная гипоксия вызывает ряд изменений в нейронах головного мозга, конформационных свойств белковых молекул, нарушение межнейрональной интеграции и структур гематоэнцефалического барьера. Это требует постепенной адаптации к снижению кислорода в окружающей среде и тщательного врачебного контроля за испытуемыми особенно в начальном периоде гипоксической тренировки [1].

Увеличение показателей работоспособности после применения различных видов ИГТ обусловлено адаптивными изменениями организма человека, направленными на увеличение как подвижности, так и эффективности работы физиологических систем организма [3].

Показано, что проведение тренировочных барокамерных подъемов приводит к увеличению резервных возможностей кардиореспираторной системы и развитию адаптации организма человека к воздействию умеренных степеней гипоксии. Наиболее выраженный эффект наблюдали при одновременном воздействии на организм здоровых добровольцев курса тренировочных барокамерных подъемов и дозированной физической нагрузки. [4].

С 1992 года ИГТ стала применяться для повышения аэробной производительности и специальной работоспособности высококвалифицированных спортсменов. Значительно улучшилось время прохождения контрольной и соревновательной дистанций, возросла аэробная производительность, и что важно, всего за 15 дней ИГТ максимальное



потребление кислорода возросло на 5–6 %, что обычно достигается в результате годичной подготовки спортсменов. Высокая эффективность применения курса ИГТ у спортсменов описывают и другие авторы [5,6].

После завершения курса НГГТ отмечено улучшение психоэмоционального состояния, когнитивных функций, повышение качества жизни. У больных снижался уровень тревожности и депрессии, улучшалась память, умственная работоспособность и её продуктивность, концентрация внимания, подвижность нервных процессов, логичность мышления. НГГТ оказывают регулирующее влияние на церебральную гемодинамику по результатам интегральной оценки мозгового кровообращения в бассейне сонных и позвоночных артерий [7].

Методология исследования

Исследования проводили на высоте от 3000 метров до 5000 метров в специальной гипоксической камере с помощью huroxico в автоматическом режиме с применением велоэргометрических, спиропневмотахометрических, пульсометрических методов. K2-systems, это уникальная запатентованная технология, позволяющая независимо от размера помещения, интенсивности тренировочного процесса и количества тренирующихся спортсменов – быстро и на любое время создавать и удерживать в стабильном состоянии заданную гипоксическую атмосферу. Предусмотрена возможность при помощи электроники и программы плавно регулировать уровень высоты и температуру в помещении. И это при сохранении нормального атмосферного давления.

Современная сенсорная техника и система автоматического управления гарантирует стабильность климата и безопасность. Уникальная камера – позволяет моделировать климатические условия. Спортсмены имеют возможность готовиться к соревнованиям, в условиях, полностью имитирующих климат местности. Гипоксическая камера Huroxico с генератором Everest Summit позволяет тренировать до 4 людей одновременно на высоте до 5000 метров, а с высотным адаптером до 8400м. Для профессиональных спортсменов, а также для любителей в тренировочном цикле камера идеальна для повышения работоспособности.

Гипоксическое воздействие проводилось, курсами продолжительностью 21 сеанса. Тренировка проводилась в циклически-фракционированном режиме гипоксической смесью, содержащая 10-15% кислорода и 85-90% азота в течение 10 мин. Курсовую тренировку начинали с высоты 3000 м первые три сеанса, затем после третьего, шестого, девятого и двенадцатого сеансов «высота» в камере возрастало ступенчато на 500 м. Последние три сеанса выполнялись на «высоте» 5000 м. В исследовании принимали участие 39 человек. Из общего количества испытуемых: женщин 10, мужчин – 23.

Исследование проводили в два этапа, до и после гипоксических тренировок. Для решения вопроса о допуске к гипоксическим тренировкам претенденты предоставляли данные о состоянии их здоровья. И только после получения допуска участники тестировались. Анкета здоровья, информированное согласие, тест на определение качественной и механической памяти, тест на определение уровня тревожности. Физическую работоспособность оценивали с помощью целого ряда тестов. Одним из них предусматривал оценку по длительности работы до отказа при заданной мощности нагрузки, другой – по величине максимального потребления кислорода, третий – по величине частоты сердечных сокращений (ЧСС) при выполнении физической нагрузки определенной мощности или по величине той мощности работы, которая необходима для повышения ЧСС до определенного уровня (например, до 130, 150 или 170 уд./мин.).

Большое распространение имеет тест, при котором физическая работоспособность определяется по частоте сердечных сокращений. Показатель этот высокоинформативен и



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

имеет линейную связь с количеством потребляемого кислорода в довольно значительном диапазоне при изменении ЧСС. Для определения когнитивных функций студентов на этапе скрининг-обследования используются экспресс-опросники, предназначенные для оценки уровня повседневной физической активности, вероятности наличия ССЗ, выявления стрессовых (посттравматических и социально-стрессовых) расстройств, тревожно-депрессивных состояний, выраженности социальной депривации и выборочно, в группах риска.

Емкость легких определяли с помощью сухого спирометра по методике Соколова А.Д. Уровень сатурации по помощи ручного оксиметра до и после ИГТ. С помощью Шкала Спилбергера – Ханина, по которой определяли уровень тревожности, состоящий из 40 вопросов, в том числе из 20 вопросов, характеризующих реактивную тревожность и еще 20 вопросов, характеризующих личностную тревогу у студентов. Легитимность исследований подтверждена заключением независимого этического комитета при Институте физиологии и генетики МНВО РК.

Результаты исследования и дискуссия

В исследованиях по применению метода интервальных гипоксических тренировок показаны изменения на уровне функционирования дыхания и кровообращения у женщин и мужчин. Студентам мы предоставили тест состоящий из 15 ситуационных вопросов, на которые они могли ответить: “никогда”, “редко”, “иногда”, “часто”, “очень часто. Анализ показывает, что 45,2 % студентов тревожность выше, но около 19% студентов редко испытывают трудности.

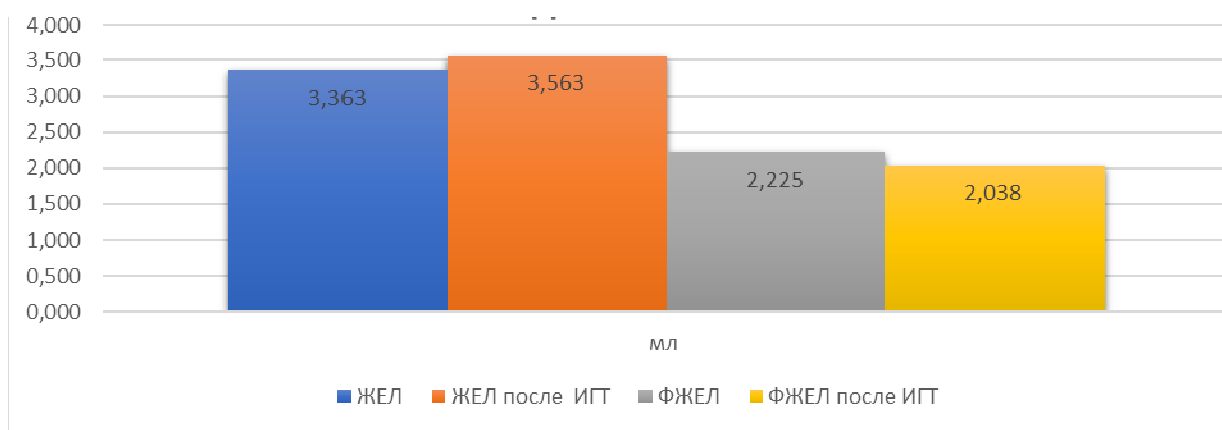


Рисунок 1 – Параметры ЖЕЛ и ФЖЕЛ до и после сеансов

По данной таблицы 1 жизненная емкость легких (ЖЕЛ) после интервальной гипоксической терапии увеличивалось на $1000 \pm 0,5$ мл, но резервный объем вдоха увеличивалось на $20 \% \pm 0,5$ мл. Тем самым можно предположить, что функциональная система дыхания первой реагирует на снижение кислорода во вдыхаемом воздухе и компенсирует увеличением объемом легких.

После сеансов ИГТ показатели крови улучшились (табл.2), уровень гемоглобина повысился на 20 -25%, уровень средней концентрации гемоглобина также повысился на 30 -32%, что говорит о компенсации дефиците кислорода в тканях. По словам Пола Берта (1833-1886), которого часто называют отцом «высотной физиологии», вредное воздействие большой высоты вызвано низким парциальным давлением кислорода. В условиях гипоксии ткани получают недостаточное количество кислорода. Для компенсации этого



дефицита кислорода в тканях в эритроцитах повышается средняя концентрация гемоглобина (МСНС) [8].

Отмечалось улучшения показателей уровня эритропоэтина у спортсменов, что способствовала к увеличению массы эритроцитов (Бенджамин Д. Левин, Гипоксия, стр. 75-88). Доминирующая парадигма состоит в том, что улучшение результатов над уровнем моря связано в первую очередь с ускорением эритропоэтической реакции из-за уменьшения количества кислорода, доступного на высоте, что приводит к увеличению массы эритроцитов, максимальному поглощению кислорода и конкурентоспособности. Допинг крови и экзогенное использование эритропоэтина демонстрируют недвусмысленные преимущества большего количества эритроцитов для спортсмена, но, возможно, это показывает, что длительное пребывание на большой высоте не увеличивает концентрацию гемоглобина у тибетцев и эфиопов по сравнению с полицитемией, обычно наблюдаемой у тибетцев и эфиопов [9]. Минимальная суточная доза для стимуляции эритропоэза составляет 12 ч/сутки во время непрерывного воздействия ИГТ [10].

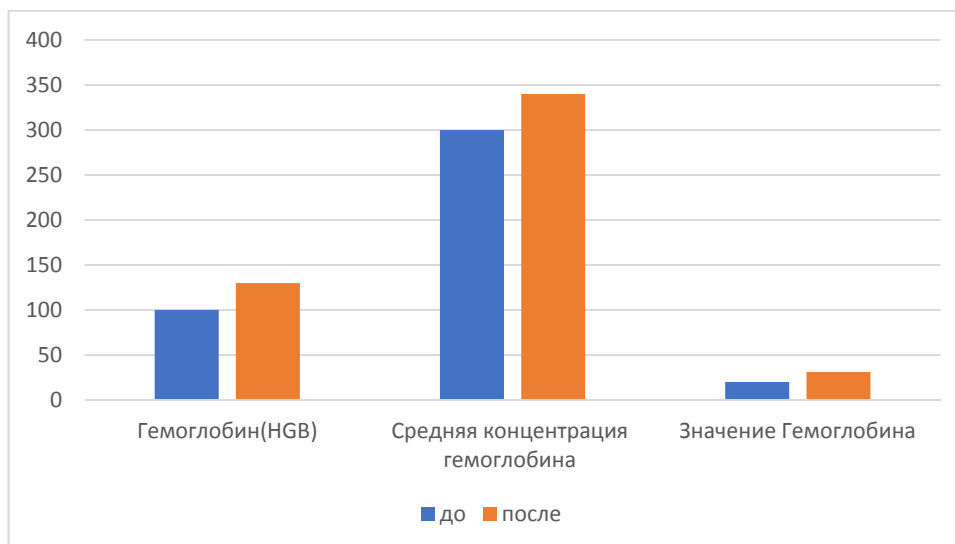


Рисунок 2 – Показатели гемоглобина до и после сеансов

Сывороточный эритропоэтин значительно увеличивался после сеансов гипобарической гипоксии у спортсменов, но параметры ретикулоцитов и эритроцитов не изменялось [11].

Адаптация к гипоксии в курсе нормобарической интервальной гипоксической тренировки оказывает положительное действие на организм студентов в независимо от степени состояние студента. Обнаружена достоверная оптимизация спирографических показателей.

Было продемонстрировано, что формирование адаптации к гипоксии значительно ускоряется в том случае, когда гипоксическое воздействие разделяется на несколько повторяющихся эпизодов, чередующихся с периодами реоксигенации, а его интенсивность ограничивается тем уровнем, при котором происходит быстрое восстановление в период реоксигенации.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

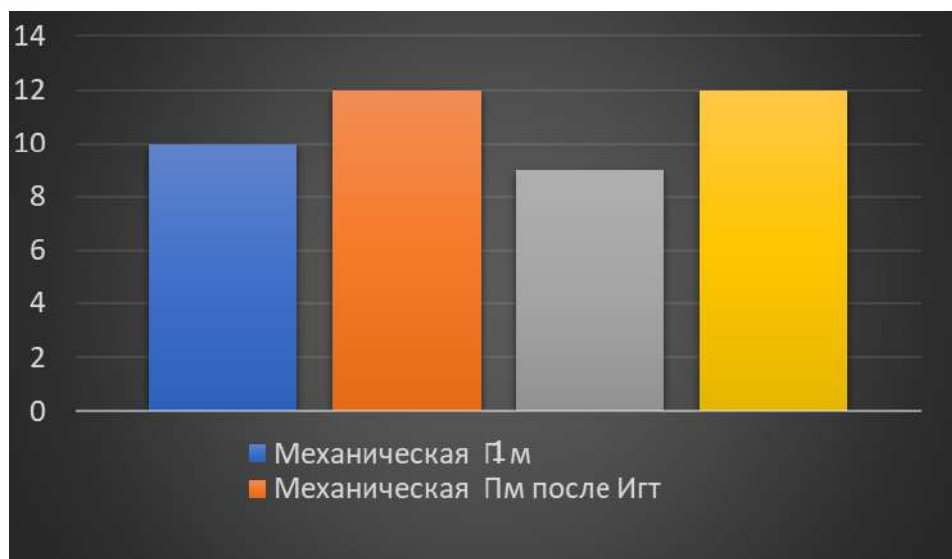


Рисунок 3 – Показатели механической и логической памяти до и после ИГТ

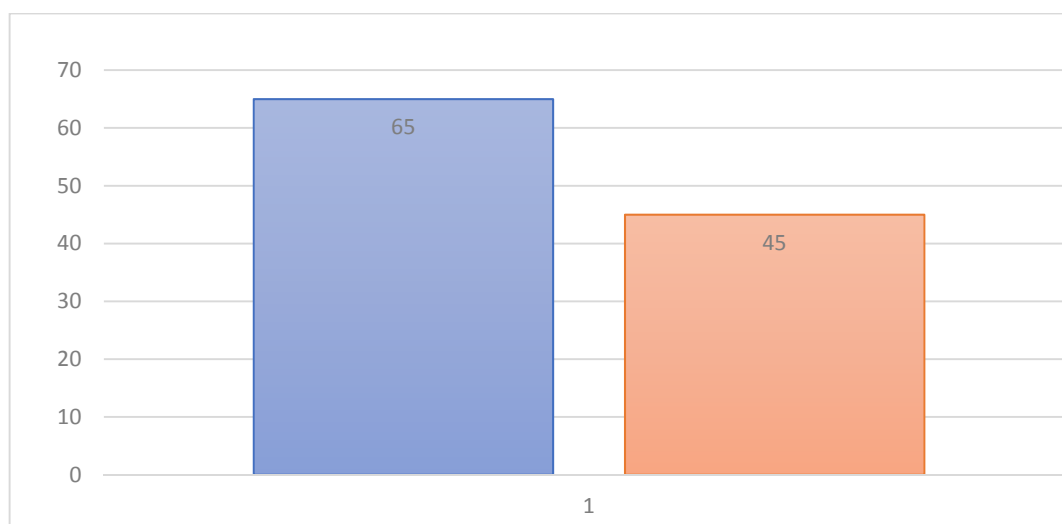


Рисунок 4 – Уровень тревожности до и после ИГТ в (%)

После курса интервальной гипоксической гипоксии у студентов отмечается улучшение памяти (логической и механической) на $30 \pm 0,6\%$ (табл 3). Уровень тревожности студентов снизился на $45 \pm 0,5 \%$ (табл 4). Гипоксическая тренировка увеличивает перенос, утилизацию и эффективность использования кислорода в крови, что усиливает аэробные и анаэробные мощности. Это стимулирует эффект общей тренировки, улучшает работоспособность и резистентность.

Установлено, что реакция на дыхательно-кардиоваскулярную и на сатурацию кислорода организмом в период острую нормобарическую гипоксию тем выше, чем выше уровень ситуативной тревожности человека. Это доказывается повышением уровня сатурации крови на $20 \pm 0,5 \%$ после сеансов ИГТ, тогда как до сеансов ИГТ сатурация кислорода было 86 у.е., то после составила 96-98 у.е.

Таким образом, ИГТ улучшает исходное функциональное состояние за счет повышения общей вегетативной функции органов. При этом дыхательные объемы и емкости легких увеличиваются, улучшается регуляция дыхания, повышается устойчивость к смешанной гиперкапнии и гипоксии, а, следовательно, организм становится более



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

адаптированным к физическим нагрузкам. Проведенные сеансы ИГТ показали, что у студентов за период тренировок методом ИГТ существенно увеличилась работоспособность при снижении мышечной массы.

Заключение

Под влиянием интервальной гипоксической тренировки значительно улучшается реакция к адекватному дифференцированию положительных и тормозных раздражителей в условиях дефицита времени. Это также доказано рядом работ ученых, которые подтвердили факты позитивного влияния нормобарических гипоксических тренировок на эффективность интеллектуальной деятельности в обычных условиях пребывания испытуемых, тем самым опережая, наделяя наиболее эффективный способ протекции головного мозга от повреждающего действия дефицита кислорода. Таким образом, уровень ситуативной тревожности сопровождается снижением энергетических затрат при осуществлении умственной деятельности и потребления кислорода при выполнении физической работы, увеличивая этим работоспособность лиц с высокой ситуативной тревожностью.

Список использованных источников:

1. Федоров В.П., Асташова А.Н. Некоторые проблемы гипоксической тренировки. Олимпизм: истоки, традиции и современность // Сборник научных статей всероссийской с международным участием очной научно-практической конференции. 2018. С.56-58.
2. Ханкевич Ю.Р., Сапожников К.В., Парфенов С.А., Седов А.В. Оценка эффективности гипоксических тренировок в качестве психофизиологической подготовки подводников // Морская медицина Т. 2. № 1 -2016.- С.99-101.
3. Голубев В.Н., Антоненкова Е.В., Королев Ю.Н., Мургаева Н.В. Сосудистые реакции на гравитационные воздействия в условиях снижения концентрации кислорода // Материалы XXIII съезда физиологического общества им. И. П. Павлова с международным участием 2017.- С.2464-2466
4. Быков В.Н., Анохин А.Г., Ветряков О.В., Фатеев И.В., Халимов Ю.Ш., Калтыгин М.В. Влияние гипобарических гипоксических тренировок на физическую работоспособность //Морская медицина. 2017.-Т.3. №3. - С.63-69.
5. Волков Н.И. Импульсная гипоксия и интервальная тренировка//. Нурохия Medical J., 2004. N2. - P.64–65.
6. Волков Н.И., Карасев А.В., Хосни М. Теория и практика интервальной тренировки в спорте / - М. 2005. - 184 с
7. Царев А. Ю., Куницына Л. А., Ежов В. В., Платунова Т.Е. Нормобарические гипоксические тренировки в комплексном санаторно-курортном лечении больных хронической ишемией мозга // Вестник физиотерапии и курортологии №3.- 2017. С.78-79.
8. Ерошенко А.Ю., Кочубейник Н.В., Шатов Д.В., Грошилин С.М., Скляр В.Н., Степанов В.Я., Линченко С.Н. Гипоксическая тренировка как способ протекции головного мозга человека от повреждающего действия дефицита кислорода // Медицинский вестник Юга России// Medical Herald of the South of Russia. 2018.-Т.9.-№4.- Pp.33-41
9. Давыдов Д.В., Хананашвили Я.А. Динамика функционального состояния лиц с разной ситуативной тревожностью при нормобарическом гипоксическом воздействии//Журнал фундаментальной медицины и биологии. № 2.- 2016.С.43-50.



10. Gregoire P Millet, B Roels, L Schmitt, X Woorons, J P Richalet Combining hypoxic methods for peak performance// Sports Med. 2010.-№40.-V.1.-pp.1-25. doi: 10.2165/11317920-000000000-00000.

11. Abellan R, Remacha A., Ventura R., Sarda MP., Segura J, Rodriguez Fa. Hematologic response to four weeks of intermittent hypobaric hypoxia in highly trained athletes// Hematological. 2005.- №90.-P.126-127

А.Б.Мукашева, д.пед.н., старший преподаватель,
кафедра Педагогика и образовательный менеджмент,
факультет Философии и политологии,
КазНУ имени аль-Фараби (г.Алматы)

ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ИНКЛЮЗИВНОМ ОБРАЗОВАНИИ

Аннотация: В данной статье рассматривается роль инновационных технологий в контексте инклюзивного образования. Основываясь на современных исследованиях и практике, автор анализирует, как эффективное использование новых технологий в контексте инклюзивного образования может способствовать улучшению доступности образования для обучающихся с особыми образовательными потребностями. Обсуждаются преимущества, связанные с внедрением инновационных технологий в образовательный процесс, а также предлагаются рекомендации организации безбарьерной среды в инклюзивном образовании.

Ключевые слова: инклюзивное образование, преподаватели, люди с особыми образовательными потребностями, инновационные технологии.

Инклюзивное образование в настоящее время очень актуально и значимо в воспитании, обучении и развитии людей с особыми образовательными потребностями.

Современный мир, в котором происходят демократические преобразования и эволюционные процессы, приносят определенные изменения и в развитие образования.

Инклюзивное образование от английского слова *inclusion*, что означает **включение, включающее образование, совместное обучение**. Соответственно, это форма обучения, при которой каждому человеку, независимо от имеющихся физических, интеллектуальных, социальных, эмоциональных, языковых и других особенностей, предоставляется возможность учиться в общеобразовательных учреждениях. При этом для людей с ООП создаются специальные условия: перепланировка учебных помещений, инновационные технологии обучения, дифференцированный подход в процессе обучения и другие.

Инклюзия отличается от интеграции тем, что при интеграции люди с особыми образовательными потребностями обучаются в обычных учебных заведениях и адаптируются к системе образования, которая остаётся неизменной.

При обучении студентов с особыми потребностями в университете мы не адаптируем учебный план под них, не разрабатываем отдельно syllabus, также ничего не меняем в образовательной программе для студентов с особыми потребностями. Это связано с тем, что мы готовим специалистов. В стенах университета они получают высшее профессиональное образование, как и студенты без особых потребностей и в дальнейшей профессиональной деятельности они должны демонстрировать отличные профессиональные знания, умения и навыки. Но, это не значит, что мы не можем



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

привносить какие-то свои необходимые для облегчения процесса обучения детали. Например, преподаватели, работающие с такими студентами, с учетом их особых потребностей, могут облегчать им задания при выполнении самостоятельной работы и при сдаче РК. Студенты с особыми потребностями, по запросу могут сдавать текущие и итоговые контроли в индивидуальной форме. Например, незрячие студенты используют шрифт брайля при сдаче экзамена и отвечают устно, и экзамен проходит в индивидуальной форме, так как студенты с психофизиологическими нарушениями намного сильнее испытывают психологические проблемы.

В учебном процессе современного образования мы применяем инновационные технологии для всех обучающихся. Но при обучении студентов с особыми потребностями надо учитывать, что инновационные технологии играют ключевую роль. Это включает в себя использование, онлайн-ресурсов и технологий поддержки для обеспечения доступности образовательного процесса для всех обучающихся, в том числе с особыми потребностями с психофизиологическими нарушениями. Такие технологии способствуют эффективному обучению, что особенно важно в контексте инклюзивности.

Наиболее востребованными и эффективными в настоящее время для инклюзивной практики являются, например, интерактивные технологии. Они позволяют наладить контакт обучающихся со сверстниками в группе и с преподавателями; помогают успешно социализироваться в студенческом коллективе; способствуют развитию коммуникативных навыков; создают в группе различные учебные ситуации (при этом учитываются индивидуальные особенности каждого студента), для решения которых можно попробовать различные варианты. Кроме того, данные технологии позволяют педагогам самостоятельно разрабатывать для студента учебный материал с учетом его особенностей и потребностей, а также максимально быстро и гибко вносить необходимые изменения. Использование в учебном процессе интерактивной доски, например, необходимо в инклюзивном образовании, поскольку она предоставляет разнообразные возможности для визуализации информации и участия не только студентов, имеющих психофизические нарушения, но и всех участников в учебном процессе.

Например, они могут быть использованы для адаптации лекций, практических и лабораторных занятий под разные уровни способностей, обеспечения доступа к образовательному материалу для обучающихся с различными особыми образовательными потребностями и предоставления возможности для коллективной работы и взаимодействия. Благодаря интерактивным функциям доски студенты могут активно участвовать на всех видах занятий, используя различные методы обучения, такие как визуальные, аудиальные и кинестетические, что способствует лучшему усвоению материала всеми обучающимися.

Современные компьютерные технологии полностью меняют понятие дистанционного образования. Сегодня обучающиеся с особыми образовательными потребностями, так же, как и другие участники учебного процесса, находясь вне прямого контакта с группой и с преподавателем, могут самостоятельно осваивать материал, используя индивидуальные программы в зависимости от потребностей.

На сегодняшний день использование компьютерных технологий в инклюзивном образовании имеют важное значение в создании доступных и индивидуализированных учебных сред, для всех учащихся, включая обучающихся с особыми образовательными потребностями. Технологии могут включать в себя программное обеспечение для чтения и записи текста, например:

1. Microsoft Word: широко используемый текстовый процессор с множеством функций для создания и редактирования документов.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

2. Google Docs: онлайн-программа для создания и редактирования текстовых документов, доступная через браузер.

3. LibreOffice Writer: бесплатный текстовый процессор с открытым исходным кодом, схожий с Microsoft Word.

4. TextEdit (для Mac): встроенный текстовый редактор для операционной системы macOS.

5. Notepad (для Windows): встроенный текстовый редактор для операционной системы Windows.

6. Sublime Text: многофункциональный текстовый редактор, популярный среди разработчиков.

7. Visual Studio Code: еще один популярный текстовый редактор, особенно удобный для программирования.

8. Atom: еще один текстовый редактор, созданный командой GitHub, который пользуется популярностью у разработчиков.

Также есть несколько программ для синтеза речи, например, Text-to-Speech (TTS) системы, Google Text-to-Speech, Amazon Polly, Microsoft Azure, Nuance Vocalizer. Каждая из них имеет свои особенности и возможности.

Обучающие игры, тоже входят в перечень инновационных технологий и играют важную роль в инклюзивном образовании, так как они способствуют участию всех обучающихся, независимо от их способностей. Игры могут быть адаптированы для удовлетворения потребностей каждого обучающегося и способствуют развитию широкого спектра навыков, включая социальные, коммуникативные и когнитивные. Важно создавать игры, которые доступны и стимулируют всех участников, чтобы обеспечить полноценное участие в образовательном процессе.

Также адаптивные учебные платформы — это онлайн-системы обучения, которые настраиваются в соответствии с индивидуальными потребностями и способностями каждого обучающегося, предоставляя персонализированный контент и подход к обучению. Они используют алгоритмы машинного обучения и анализ данных для определения оптимальных методов обучения для конкретного обучающегося.

Онлайн-обучение, как показала практика, позволяет обучающимся с особыми потребностями получить на расстоянии качественное образование и участвовать в дальнейшем в общественной жизни [1].

Например, организация образования обучающихся с нарушениями зрения на основе внедрения инновационных информационно-коммуникационных технологий связана с реализацией следующих основных принципов обучения:

1. Активизация самостоятельной познавательной деятельности, повышение ее эффективности и качества способствует созданию открытой системы обучения. Обучающимся предоставляется возможность выбора подходящей ему программы и технологии обучения.

2. Интерактивность системы компьютерного обучения с использованием новых информационных технологий способствует получению информации вне зависимости от пространственных и временных ограничений, позволяет находиться в режиме постоянной консультации с различными источниками информации, осуществлять различные формы самоконтроля, что создаёт условия для социальной реабилитации детей с нарушениями зрения.

3. Мультимедийность компьютерных систем обучения способствует активизации компенсаторных механизмов обучающихся на основе сохранных видов восприятия с учетом принципа полисенсорного подхода к преодолению нарушений в развитии



(активизация внимания, пространственной ориентации, наблюдательности, коррекция логического мышления, зрительного восприятия, зрительной памяти, цветового восприятия) [2]

Для студентов с нарушениями зрения, например, используются следующие информационно-коммуникационные технологии: Брайлевский дисплей, программы не визуального доступа к информации (ScreenReader), синтезаторы речи (RHVoice), брайлевские принтеры (Embosser), аудиозаписи (DAISY), читающие устройства (SaraCE), тифло-компьютеры, программы увеличения изображения на экране компьютера (MAGic), видеоувеличители (Тораз, Онух) и др. Для обучающихся с нарушениями зрения применение в учебном процессе информационно-коммуникационных технологий способствует расширению видов учебной деятельности, развитию и совершенствованию новых форм организации, приемов и методов обучения обучающихся с нарушениями зрения. Использование современных информационно-коммуникационных технологий в учебном процессе помогает решению основной задачи коррекционного воспитания - развитие индивидуальности воспитанника, его способностей ориентироваться и адаптироваться в современном обществе [3]. Представленные программы — это только небольшая часть доступных программ. Их выбор будет зависеть от потребностей и предпочтений в функциях педагога и обучающихся.

Для студентов с нарушениями слуха необходим особый подход. В своей статье «Педагогические приемы профессионального образования студентов с нарушением слуха и речи (ОВЗ)» Хмелева С. Ю.[4] подчеркивает что преподаватель, работающий со студентами, имеющими нарушение слуха, обязан учитывать их психологические особенности:

- снижение способности к приему, переработке, хранению и использованию информации;
- замедленный процесс формирования понятий;
- быстрая утомляемость и неустойчивость внимания;
- трудности переключения внимания;
- снижение скорости выполняемой деятельности и как следствие увеличение ошибок;
- зависимость продуктивности внимания от изобразительной выразительности воспринимаемого материала;
- слабая способность передачи содержания текста своими словами, стремление к его дословному воспроизведению.

Необходимо искать такие формы подачи материала, которые отличались бы наибольшей визуализацией, использовать элементы коррекционной работы, а также программы информационной поддержки процесса обучения.

Несомненно, обучающимся с особыми потребностями все эти технологии помогут в получении доступа к образовательным ресурсам, а также индивидуализировать процесс обучения в соответствии с их уникальными способностями и потребностями.

Студенты с нарушениями зрения и слуха могут столкнуться с рядом психологических проблем, таких как:

1. Стресс и тревожность: Нарушения зрения могут вызывать стресс из-за ограничений в визуальном восприятии и адаптации к учебной среде.
2. Низкая самооценка: Они могут испытывать недостаток уверенности из-за своего состояния зрения и столкновения с трудностями в учебе и социальных взаимодействиях.
3. Социальная изоляция: Ограниченная возможность видеть и взаимодействовать с окружающими может привести к чувству изоляции и отчуждения. Из-за недостаточного



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

понимания и поддержки окружающих, студенты с нарушениями слуха могут испытывать социальную изоляцию и чувство непонимания.

4. Проблемы с адаптацией: Необходимость использования адаптивных технологий или помощников для обучения и выполнения задач может вызвать чувство неудобства и неуверенности. Переход из школьной среды в университетский контекст может быть особенно сложным для студентов с нарушениями слуха из-за необходимости приспособления к новым правилам и ожиданиям.

3. Проблемы коммуникации: Затруднения в общении могут привести к низкой самооценке и чувству неуверенности в себе.

5. Страх перед неизвестностью: Новые ситуации и окружение могут вызывать беспокойство из-за неопределенности в возможности адаптации и успешного выполнения задач.

6. Повышенная саморегуляция: Из-за необходимости сосредоточиться на дополнительных деталях и усиленной концентрации в учебном процессе, студенты с нарушениями зрения могут развивать более высокий уровень саморегуляции.

7. Развитие компенсаторных навыков: Для компенсации ограничений в зрении они могут развивать более развитые навыки в других областях, таких как слуховое восприятие или общение. Важно обеспечить студентов с нарушениями зрения и слуха поддержкой и хорошей организацией безбарьерной среды в учебной среде может помочь смягчить эти психологические факторы и обеспечить студентам с нарушениями зрения и слуха более успешное обучение.

Для коррекции вышесказанных психологических проблем можно использовать арт-технологии и здоровьесберегающие технологии, которые помогут преодолеть им психологические проблемы и стать психологически устойчивыми. Арт-технологии, например, способствуют раскрытию творческого потенциала обучающихся.

Несомненно, хорошая организация безбарьерной среды, как было сказано выше, будет влиять на успешную организацию учебно-воспитательного процесса и в целом, на развитие студентов с особыми потребностями, так как организация безбарьерной среды в инклюзивном образовании включает в себя создание условий, которые позволяют всем учащимся, включая обучающихся с различными физическими, умственными или эмоциональными особенностями, полноценно участвовать в учебном процессе. Это включает в себя, проведение различных обучающих тренингов для педагогов по работе с разнообразием учащихся и создание дружественной, поддерживающей атмосферы в вузе.

Внедрение технологий для создания безбарьерной среды в университете включает использование адаптированных учебных материалов и доступную архитектуру людям с особыми потребностями, а также реорганизацию пространства. Это включает в себя установку подъемных платформ (специальных пандусов), тактильных дорожек, лифтов с аудиовизуальной сигнализацией, беспрепятственное прохождение через турникеты для студентов-колясочников, а также оснащение аудиторий и библиотек адаптированными столами и стульями, специальными устройствами для управления освещением, использование специального программного обеспечения для чтения и записи текста, а также обучение персонала университета в вопросах инклюзивного обучения.

Например, при составлении расписания, если есть в группе студенты с особыми потребностями, необходимо учитывать, что они должны обучаться только в аудиториях первого этажа. Отсутствие пандусов в учебных корпусах затрудняет студентам с нарушениями опорно-двигательного аппарата вход в учебный корпус, но и даже там, где они есть, сделаны они абсолютно неудобно для передвижения. Тактильные дорожки, так необходимые для студентов с нарушениями зрения тоже установлены не во всех корпусах,



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

что создает затруднение для передвижения и ориентации студентов. Турникеты сделаны так, что студенту с нарушением опорно-двигательного аппарата, сидящему в коляске неудобно проезжать через них. В комнатах гигиены не предусмотрены специальные кабины для студентов с особыми потребностями. Отсутствие на факультетах специалистов–тьюторов, которые должны сопровождать студентов с особыми потребностями в учебно-воспитательном процессе, тоже тормозит процесс обучения и не способствует их успешной социализации. Все эти вопросы требуют решения в соответствии с требованиями к организации инклюзивного образования.

Таким образом, необходимо подчеркнуть, что применение инновационных технологий в инклюзивном образовании имеет большое значение, для обучающихся с особыми потребностями. Все технологии при организации безбарьерной среды в инклюзивном образовании, если они применены точно и целенаправленно будут совершенствовать организацию учебно-воспитательного процесса.

При организации инклюзивного образования можно порекомендовать несколько механизмов для создания безбарьерной среды:

Адаптивные учебные материалы. Предоставление учебных материалов в различных форматах (текст, аудио, видео) для удовлетворения потребностей различных стилей обучения.

Доступная архитектура и технологии: Обеспечение доступности помещений и технологий для студентов с ограниченными физическими возможностями, таких как рельефные планы зданий, речевые технологии и яркие указатели движения к учебным корпусам и др.

Индивидуализированный подход: Разработка индивидуализированных учебных заданий и поддержка со стороны профессорско-преподавательского состава для каждого студента с учетом его уникальных потребностей.

Поддержка профессорско-преподавательского состава и всех специалистов, работающих в университете: Обучение и поддержка преподавательского состава и всех сотрудников, работающих со студентами с особыми потребностями, чтобы они могли эффективно поддерживать их в процессе обучения.

Технологии для адаптации обучения: Использование технологий, таких как программное обеспечение, для чтения и записи текста, интерактивные доски и приложения для обучения, чтобы сделать учебный процесс более доступным и эффективным для всех студентов.

Содействие социальной интеграции и успешной адаптации: Просветительская работа. Организация воспитательных мероприятий с группой студентов, в которой есть студенты с особыми потребностями, имеющих различные психофизические нарушения, формирование и развитие нравственного поведения в студенческой группе. А также разработка программ, для содействия социальной интеграции и успешной социализации студентов с различными потребностями, таких как клубы интересов, спортивные мероприятия и другие формы общественной деятельности.

Регулярная обратная связь и оценка: Предоставление регулярной обратной связи и оценки для студентов с целью адаптации учебного процесса к их потребностям и обеспечения эффективного обучения.

Список использованных источников:

1. Витвицкая Л.А., Студеникина О.В. Реализация дистанционного обучения в инклюзивном образовании. <https://cyberleninka.ru/article/n/realizatsiya-distantsionnogo-obucheniya-v-inklyuzivnom-obrazovanii>



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

2. Бурнатов О.А., Киселева М.М. Особенности использования информационно-коммуникационных технологий в обучении детей с нарушениями зрения. <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-ispolzovaniya-informatsionnokommunikatsionnyh-tehnologiy-v-obuchenii-detey-s-narusheniyami-zreniy>

3. Роберт И. В. Информатизация образования как новая область педагогического знания /И. В. Роберт. - Текст: электронный. - // Российский портал информатизации образования: [сайт]. - URL: <http://portalsga.ru/data/2812.pdf> (дата обращения: 17.04.2018).

4. Хмелева С. Ю. Педагогические приемы профессионального образования студентов с нарушением слуха и речи (ОВЗ)» <https://www.informio.ru/publications/id2176/Pedagogicheskie-priemy-professionalnogo-obrazovaniya-studentov-s-narushenie-sluha-i-rech>

Г.Е.Надирова, д.филол.н., профессор,
кафедра Ближнего Востока и Южной Азии,
Филологический факультет,
КазНУ имени аль-Фараби (г.Алматы)

ОГРАНИЧЕННЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ НЕ ДОЛЖНЫ ПОМЕШАТЬ СТУДЕНТУ

Аннотация: В статье рассматривается опыт применения инклюзивных практик в зарубежных университетах США и Великобритании с анализом действий и мероприятий, направленных на эффективную реализацию инициатив, продвигаемых международными организациями и экспертами. Речь идет о создании благоприятной среды, использовании технологий, индивидуального подхода к каждому студенту с ограниченными возможностями. В заключение формулируются некоторые меры по решению проблем инклюзивного образования, предлагаемого зарубежными экспертами.

Ключевые слова: инклюзивное образование, зарубежные университеты, студенты с ограниченными возможностями, администраторы, индивидуальная поддержка.

Высшее образование считается общественным благом и неотъемлемой частью права человека на образование. Университеты нуждаются в надежных системах управления делами студентов, чтобы обеспечить широкий спектр помощи студентам из уязвимых групп населения, сталкивающимся с различными проблемами, включая академическую, социальную, физическую, психологическую и логистическую поддержку помимо финансовой поддержки (1).

UNESCO предлагает высшим учебным заведениям создавать инклюзивные кампусы, классы и лаборатории для удовлетворения академических потребностей всех студентов и их психического благополучия. Преподаватели должны быть готовы использовать инклюзивную педагогику для удовлетворения разнообразных потребностей студентов в своих классах. Такие действия, как сокращение размеров классов, обеспечение индивидуального обучения и содействие взаимодействию между учителями и учащимися, а также между учащимися, особенно при поддержке технологий, могут способствовать обеспечению равенства и инклюзивности в процессах обучения и преподавания, гарантируя, что ни один учащийся не останется позади.

Достижение этой цели требует профессионального роста сотрудников по работе со студентами и оснащения преподавателей необходимыми навыками для умелого решения



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

как академических, так и неакадемических аспектов. При этом преподавать более инклюзивно можно сочетая онлайн, очную или гибридную формы обучения.

Учащиеся с ограниченными возможностями хотят, чтобы их видели, слышали и ценили, и есть разные способы вовлечь их в процесс обучения, считает Флауэр Дарби, преподаватель американского университета Северной Аризоны. «Студенты хотят чувствовать, что у них есть голос. Они хотят чувствовать себя ценными», - заявляет она (2). Рассказывая о работе со студентами, она отмечает, что те часто чувствуют себя невидимыми в онлайн-классах или в больших классах, беспокоятся о том, смогут ли успеть и закончить выполнение задания.

Флауэр Дарби делится своим опытом работы с одной из студенток этой группы. Внимательное отношение, телефонный разговор и выделение дополнительной недели для выполнения всех заданий студенткой позволило девушке успешно завершить работу и почувствовать себя заметной, оцененной и оттого счастливой.

Рассматривать каждого студента, не маргинализируя его/ее, как реального человека со своей собственной историей и проблемой, показать учащимся, что они важны, что они являются частью группы и что преподаватели уверены, что они смогут выполнить работу, добиться успеха в отдельной дисциплине и программе в целом, мотивирует глубокое вовлечение в учебу и, как следствие, успех студента и преподавателя.

Помимо гибкого подхода, где это возможно, обучение и использование разных способов включения, в том числе онлайн-, очных и/или смешанных форматов обучения, способствует справедливым результатам обучения во всех типах занятий. Выбор позволяет людям развивать и демонстрировать свои знания таким образом, чтобы они могли добиться наибольших достижений. Стоит подумать, где и как добавить опции (2).

Представитель университета Ньюкасла Татьяна Крупий разрабатывает конкретные меры для повышения равенства, разнообразия и инклюзивности в университетах (3). Она обратила внимание на то, что многие студенты с ограниченными возможностями не завершают курс обучения в университете и часто объясняют это отсутствием поддержки, понимания и недооцененности. Причем это может произойти не только на уровне бакалавриата, но и магистратуры и даже докторантуры.

Тем не менее, существуют и позитивные тренды в сфере британского высшего образования. Так, Кембриджский университет изменил свою политику набора персонала, чтобы сделать ее более инклюзивной, а также выделяет стипендии для уязвимых групп студентов. Во многих британских учреждениях есть программы академического наставничества для повышения равенства, разнообразия и инклюзивности. Очевидно, если признается наличие проблемы, значит предпринимаются шаги для ее решения.

Некоторые университеты также пытаются включить так называемый «менталитет роста» в университетскую стратегию. Эта стратегия роста фокусируется на процессе непрерывного обучения с целью совершенствования. Напротив, фиксированный менталитет – это когда кто-то связывает успех или неудачу с врожденными, фиксированными характеристиками. В организационном контексте принятие менталитета роста означает, что администраторы постоянно оценивают, как университет может стать более инклюзивным.

Представители вуза относятся к информации о существующих проблемах и жалобах как к возможности для развития, а не как к чему-то негативному или деструктивному. Сотрудники регулярно размышляют о том, что у них получается хорошо, что они могли бы делать лучше и какие шаги они могут предпринять для улучшения. Университеты вознаграждают людей за признание своих ошибок, определение пути к улучшению и принятие мер по исправлению положения.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Фиксированный менталитет приводит к тому, что университеты принимают стратегии по минимизации жалоб, чтобы защитить бренд университета и наказывая тех, кто жалуется. Менеджеры могут стимулировать сотрудников и студентов к сотрудничеству и уважительному отношению друг к другу. Они могут дать понять, что недопустимо подрывать авторитет, создавать кризисную ситуацию и неуважительно относиться друг к другу.

Университеты могут проводить обучение административного состава по построению команды, чтобы способствовать коллективной работе, создать среду, в которой преподаватели и студенты чувствуют психологическую безопасность и доверяют друг другу. Психологическая безопасность существует, когда люди чувствуют себя комфортно, даже совершая ошибки. Руководство университета обеспечивает создание на рабочем месте доброжелательной и инклюзивной культуры, поддерживающей всех людей. Например, сотрудники должны знать, что аутизм связан с нейроразнообразием и что проблематично описывать людей с аутизмом как отклоняющихся от нормы.

Людям с ограниченными возможностями приходится ориентироваться в более сложных рабочих условиях, чем их сверстникам, и поэтому им необходим доступ к инструментам расширения личных возможностей. Учреждения могут выделять финансирование, чтобы дать возможность студентам из недостаточно представленных групп участвовать в развитии, выбирать соответствующую программу обучения по своему выбору.

Университеты должны иметь специальные подразделения для рассмотрения проблем, предложения соответствующих мер и оказания поддержки. Менеджеры должны проводить опросы людей, испытывают ли они трудности в какой-либо области учебы, и предлагать поддержку. Более того, должна быть доступна индивидуальная поддержка для различных жизненных обстоятельств.

Вузы могут отслеживать, сколько студентов бакалавриата, магистратуры и докторантуры либо покидают институты, либо не развиваются. Они могут обеспечить наставничество и поддержку кандидатов, находящихся на грани ухода. Настоящие перемены в деле развития инклюзивного образования должны прийти изнутри. Каждый должен внести важный вклад. Поэтому поиск способов вовлечения студентов в достижение позитивных изменений имеет решающее значение (3).

“Для создания инклюзивной среды онлайн-обучения требуется больше, чем просто наличие подходящей технологии — речь идет о том, чтобы приветствовать ваших учеников в классе”, — говорит Уилли Уилборн, преподаватель университета ДеВри (4).

Таким образом, чтобы гарантировать справедливое и инклюзивное образование студентам, нуждающимся в особых условиях, необходимо

- устранить барьеры, которые мешают людям с ограниченными возможностями пользоваться равенством;
- понимать индивидуальные потребности и оказывать соответствующую поддержку;
- отслеживать влияние университетских политик и процедур на студентов с ограниченными возможностями;
- способствовать позитивному отношению к инвалидности, доступу и инклюзивности.

В Казахстане на сегодняшний день существует юридическая база для развития разнообразного инклюзивного образования, но процесс введения конкретных программ и мероприятий в университетах требует еще более активных усилий административного и профессорско-преподавательского состава.



Список использованных источников:

1. Wang, Libing (2023). Equity, inclusion and the transformation of higher education. (<https://www.unesco.org/en/articles/equity-inclusion-and-transformation-higher-education>).
2. Darby, Flower (2021). It's our duty to teach more inclusively – online, in person or hybrid. (<https://www.timeshighereducation.com/campus/its-our-duty-teach-more-inclusively-online-person-or-hybrid>).
3. Krupiy, Tetyana (2022). The 10 steps towards inclusivity in universities (<https://www.timeshighereducation.com/campus/10-steps-towards-inclusivity-universities>).
4. Wilborn, Willie (2021). The educator's imperative: creating intentional inclusivity in the digital classroom (<https://www.timeshighereducation.com/campus/educators-imperative-creating-intentional-inclusivity-digital-classroom>).

K.Otyzbayeva, Senior Teacher,
G.Tussupova, Candidate of Pedagogical Sciences,
A.Dusengalieva, Senior Teacher,
L.N.Gumilyov ENU (Astana c.)

**ON THE ISSUE OF INCLUSIVE EDUCATION IN THE UNIVERSITIES
OF KAZAKHSTAN**

Abstract: The article deals with the topic of inclusive education of children with disabilities, solving the problem of socialization of children with special needs and affordable higher education, the opportunity to get the qualification. For this purpose, inclusive education and the implementation of state programs in this direction are being developed in Kazakhstan.

Key words: disability, ability to work, rights, quality of life, government programmes, education, university.

Introduction. This article addresses the issue of disability, which has become increasingly prevalent in recent years. According to [1], the number of people with disabilities has risen by 7.5% between 2015 and 2019, with this group now comprising 88.5% of the total population over the age of 16.

The relevance of this issue is further highlighted by the fact that disability is established as a category from the age of sixteen. Depending on the extent of bodily function impairment and limitations in vital activities, including work ability, a person declared disabled is assigned to the first, second or third disability group. The age of the study subject highlights the relevance of the problem being discussed.

This article will consider the following concepts in its scope: Disability is defined as a complete or partial loss of a person's ability to perform self-care, control their behaviour, move independently, orientate, communicate, learn, and engage in labour activity. It can also refer to a degree of limitation in a person's ability to live due to health disorders resulting in an enduring disorder of body functions. A disabled person is someone who has health disorders resulting in an enduring disorder of body functions caused by diseases, injuries, or their consequences.

Foreign scientists such as D.L. Ferguson, G. Meyer, C.L. Salisbury, M. Palombaro, L. Juniper, I.I. Loshakova, V.I. Makhalyuk, and I.N. Khafizullina have addressed the challenges of inclusive education. The modern approach to the rights of persons with disabilities takes into



account the aspect of quality of life. It consists of transitioning from the traditional understanding of disability to a synthesis of individual differences and universal rights.

The contemporary discourse is changing perceptions and attitudes towards people with special needs, thanks to changing attitudes and improved legislative capacity.

The 2019 report [1, p. 3] states that there are over 690,000 people with special needs in our country. Of these, 61.5% are of working age, 25.7% are of retirement age, and 12.8% are under 18 years old. The proportion of persons with special needs was 3.7% between 2017 and 2019. Additionally, there were 98,254 registered children with disabilities aged 0 to 17 between 2010 and 2021 (<https://bala.stat.gov.kz/chislennost-detej-invalidov-ot-0-do-17-let-vklyuchitelno/>).

In 2019, the Republic of Kazakhstan approved the National Plan to Ensure the Rights and Improve the Quality of Life of Persons with Disabilities until 2025. This plan is in line with the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities, which Kazakhstan ratified in 2015.

The convention commits the country to upholding international standards and ensuring that persons with disabilities have equal access to civil, social, cultural, and economic rights without discrimination. Kazakhstan's legislation ensures the provision of services for individuals with disabilities.

Collaborative work has been carried out with international agencies to develop and implement activities aimed at improving services for people with disabilities. The National Commission on Women's Affairs and Family and Demographic Policy under the President of Kazakhstan received technical support from UNFPA (United Nations Population Fund) to conduct a desk review and needs assessment of persons with disabilities. The aim was to integrate them into interagency response mechanisms on gender-based violence.

Kazakhstan considers social protection and the rights of persons with disabilities as important areas of social policy. To implement the Convention's norms in Kazakhstan, the Law 'On introducing amendments and additions to some legislative acts of the Republic of Kazakhstan on the protection of the rights of persons with disabilities' amended 24 legislative acts [3]. The national plan of action for improving the quality of life and ensuring the rights of people with disabilities provides for the implementation of international standards, taking into account global trends in social protection for this group.

The government programmers in the country prioritize the social inclusion of persons with special needs. The laws 'About social protection of people with limited possibilities in the Republic of Kazakhstan' (2005) [4] and 'About special social services' (2009) [5] provide social support to people with special needs.

The legislative framework on the issue requires the conditions for their implementation, in addition to the availability of international legal regulations.

The conditions for individuals with special needs in higher education institutions must be established to ensure the qualitative provision of services as required by legislation. It is important to note the following positive aspects in this area.

In our view, one such provision is the availability of electronic accessibility guides to the higher education institution (HEI) with all the necessary materials for orientation. In our view, one such provision is the availability of electronic accessibility guides to the higher education institution (HEI) with all the necessary materials for orientation. This allows for familiarization with the requirements and general rules of the institution without the need to physically visit academic buildings. In our view, one such provision is the availability of electronic accessibility guides to the higher education institution (HEI) with all the necessary materials for orientation. It is worth noting that our university was among the pioneers in providing such information in electronic form.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

L.N.Gumilyov Eurasian National University provides comprehensive electronic access support, including a student guidebook with information ranging from the academic calendar to library usage rules, technical resources in educational laboratory buildings, student housing, and explanations of the credit system of education with a grading scale. The guidebook also covers basic requirements for GRA, examination sessions, transfer, deduction, and restoration. Learner registration for study disciplines is conducted online through the educational portal. To register in the electronic database, learners should read the instructions posted on the educational portal.

The provision of quality services, including for students with special needs, relies heavily on the presence of dedicated structural units. These units, such as the Student Service Centre, web representation department, Department of Social and Civil Development (including the departments of youth policy and social support), and medical Centre, are specifically designed to cater to these activities. Their work is taken into account during periodic monitoring.

Since Kazakhstan's accession to the Bologna Declaration in 2005, measures have been taken to integrate the system of higher professional education into the European educational space.

Additionally, Kazakhstani universities participate in international activities such as the University of SCO countries and the CIS Network University, as well as the Kazakhstan branch of Lomonosov Moscow State University. The presence of a competitive environment both domestically and globally for service provision promotes the pursuit of international standards. These standards also encompass the assurance of service quality for individuals with special needs. For instance, Kazakhstan hosts the Altyn Sapa Award competition for the country's multidisciplinary higher education institutions. The award includes the category of 'Best Service Enterprise', which is open to higher education institutions. In 2012, the L.N. Gumilev ENU won this category. Additionally, the European Chamber of Science and Industry conducts the 'Eurostandard' rating. The QS International Rating includes the 'QS 50x50' ranking of the best young universities in the world. The ranking is based on a comprehensive assessment of the quality of services provided by higher education institutions.

The QS ranking organization evaluates universities based on various criteria, including facilities for persons with disabilities. Our university is included in the QS World University Ranking, Emerging Europe and Central Asia - a ranking of Eastern Europe and Central Asia, as well as the QS Top 50 Under 50.

The quality-of-service provision is monitored with criteria that include implementing activities to improve conditions for learners with special needs. According to the 2019 report, regions such as Karaganda (4.7%), Turkestan (4.15%), and East Kazakhstan (4.1%) have disability rates above the national average, with 18.4% of all people with special needs in Turkestan.

It is crucial to create suitable conditions for people with special needs in higher education institutions in these regions.

Academic year	Total number of students	Growth, %
2020-2021	35	
2021-2022	31	11
2022-2023	35	13

Figure 1 - The increase in the number of students with disabilities studying health services

It is necessary for higher education institutions to provide psycho-social support and implement a quality management system.

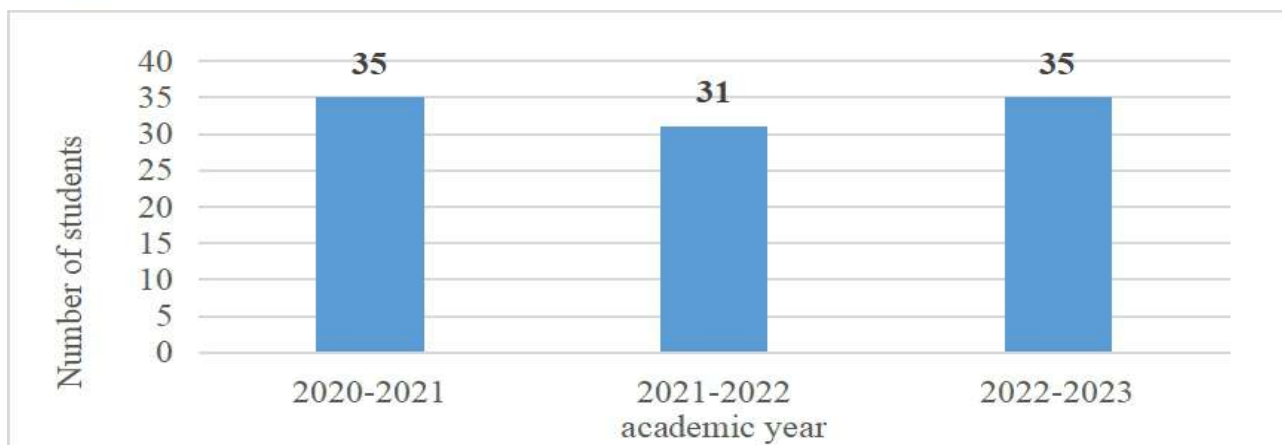


Figure 2 - A decrease in the total number of students

Figure 2 shows a decrease in the total number of students from 35 to 31, representing a negative increase of 11% between 2020-2021 and 2021-2022. However, there was a positive increase of 13% between 2021-2022 and 2022-2023 academic years, as the number of students increased from 31 to 35.

Conclusion It is important to create conditions for people with special needs in higher education institutions in the regions.

An individual schedule and load recommendations should be drawn up.

- When creating an individual educational program, corrections should be made based on the student's interests and plans.
- Training sessions should be conducted.
- Health services and psychosocial support should be provided.
- Universities should implement quality management systems to ensure the delivery of high-quality services.
- To function as a leading educational, scientific, and cultural center, universities must constantly work to improve their service delivery.

List of sources used:

1. Kaltaeva L.M. Needs assessment on social and gender issues of people with disabilities in Kazakhstan with a focus on the special needs of women with disabilities subjected to violence. - Almaty, 2019, 38 p.
2. Bureau of National Statistics Agency for Strategic Planning and Reform of the RK <https://bala.stat.gov.kz/chislennost-detej-invalidov-ot-0-do-17-let-vklyuchitelno/>
3. UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities
4. The Law on Amendments and Additions to the Non
5. Law of the Republic of Kazakhstan "On social protection of persons with disabilities in the Republic of Kazakhstan" 2005
6. "On special social services" 2009
7. Student guide. Astana, 2017, 70 p.



И.Р.Рамазанова, магистрант,
Н.М.Габдуллина, магистрант,
А.Б.Ахметова, к.б.н., доцент,
кафедра Биофизики, биомедицины и нейронауки,
факультет Биологии и биотехнологии,
КазНУ имени аль-Фараби (г.Алматы)

ПРОБЛЕМЫ ВНЕДРЕНИЯ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБУЧЕНИЯ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ УЧРЕЖДЕНИЯ

Аннотация: В ходе социологического исследования, проведенного в городе Алматы в 2023 году, было выявлено, что среди учащихся образовательных учреждений существуют различия во мнениях в отношении детей с особенностями, обучающихся в рамках инклюзивного образования. 140 учащихся приняли участие в опросе, результаты которого позволили выявить различные аспекты их отношения к детям с особенностями развития. Информационный компонент включает в себя разный уровень осведомленности об учащихся по видам допустимых заболеваний у таких детей. Некоторые респонденты хорошо информированы о различных диагнозах, в то время как у других лишь поверхностные знания. Эмоциональный аспект отношений охватывает преобладающие эмоции, которые дети испытывают по отношению к сверстникам с особенностями развития.

Выявлены как положительные, так и отрицательные эмоции, такие как сочувствие, понимание, страх, неприятие и др. Наконец, поведенческий аспект взаимодействия охватывает готовность учащихся к взаимодействию с детьми с особенностями развития в будущем совместном обучении в рамках инклюзивного образования. Одни дети выражают готовность к такому взаимодействию, другие испытывают неуверенность или нежелание. Результаты исследования подчеркивают необходимость проведения дальнейших исследований для более глубокого понимания отношения учащихся к детям с особенностями развития и выработки эффективных стратегий для содействия их успешной интеграции в общеобразовательные учреждения.

Ключевые слова: инклюзивное образование, особые потребности, социальное взаимодействие, адаптация.

Введение

В последние десятилетия система образования все более увереннее внедряет концепцию инклюзивного образования, которая открывает двери для детей с ограниченными возможностями и позволяет им получать знания вместе с обычными детьми в обычных классах или группах. Инклюзивное образование предполагает прогрессивный подход к воспитанию и развитию детей, гарантируя их полноценное включение в общество. Оно основывается на принципе, который утверждает, что каждый обучающийся – независимо от наличия или отсутствия инвалидности – имеет право на максимальное развитие и общение. Такой подход обеспечивает условия для того, чтобы каждый обучающийся ощущал свою значимость, а его потребности и способности были признаны и уважены со стороны социума.

Введение инклюзивной системы образования дало родителям детей с ограниченными возможностями возможность выбора: отправить ребенка в специальную школу, где работают специалисты с опытом работы с такими детьми, либо в обычную школу, где он, возможно, сможет лучше адаптироваться к жизни в обществе.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Инклюзивное образование представляет собой подход к обучению, который признает, что все дети уникальны и имеют разные потребности. Оно стремится устранить барьеры для обучения и обеспечить всем детям равные возможности для получения образования. В рамках инклюзивного образования дети с особыми образовательными потребностями (далее – дети с ООП), такие как одаренные дети, а также дети из уязвимых социальных групп (дети из неблагополучных семей, дети семей мигрантов и т. д.), получают образование вместе со своими сверстниками в общеобразовательных учреждениях.

Инклюзивное образование имеет ряд преимуществ для детей с ООП:

- они получают возможность учиться вместе со своими сверстниками, что способствует их социальной адаптации и развитию;
- они могут пользоваться теми же ресурсами и услугами, что и другие дети, что обеспечивает им равные возможности для получения образования;
- они получают индивидуальную поддержку, которая помогает им преодолевать трудности в обучении и достигать успехов.

Однако инклюзивное образование также сталкивается с рядом препятствий:

- не все педагоги готовы к реализации инклюзивного образования;
- не все родители здоровых детей и родителей детей с особенностями готовы к совместному обучению;
- недостаточно материально-техническое обеспечение образовательных учреждений для реализации инклюзивного образования;
- недостаточно квалифицированных кадров, которые могут работать с детьми с ООП.

Несмотря на эти препятствия, инклюзивное образование является важным шагом на пути к обеспечению равных возможностей для получения образования для всех детей. Оно позволяет детям с ООП получить качественное образование и успешно интегрироваться в общество. Исследования показывают, что инклюзивное образование имеет положительное влияние на всех детей, как на детей с ООП, так и на их здоровых сверстников. Дети с ООП получают возможность учиться вместе со своими сверстниками, что способствует их социальной адаптации и развитию. Они могут пользоваться теми же ресурсами и услугами, что и другие дети, что обеспечивает им равные возможности для получения образования. Дети с ООП получают индивидуальную поддержку, которая помогает им преодолевать трудности в обучении и достигать успехов. Здоровые дети учатся принимать и понимать детей с особенностями, что способствует развитию у них толерантности и уважения к другим людям. Инклюзивное образование является важным шагом на пути к созданию инклюзивного общества, в котором все люди, независимо от их способностей и особенностей, имеют равные права и возможности.

В соответствии с данными ООН, в настоящее время в мире около 240 миллионов детей имеют проблемы с физическим и психическим развитием (на 2021 год) [1]. Количество таких детей в нашей стране и во всем мире продолжает расти. В нашей стране более 162 тысяч детей нуждаются в особом подходе к образованию, что составляет около 3% от общего числа детей [2]. За последнее десятилетие количество детей с ООП увеличилось в два раза. Поэтому главной целью данного исследования является изучение мнения учащихся образовательных учреждений города Алматы об инклюзивном образовании детей с ограниченными возможностями.

Методология

В ходе работы было проведено живое интервью, осенью 2023 года, среди учащихся образовательных учреждений (14–18 лет) города Алматы, на тему: «Отношение к



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

внедрению инклюзивного образования». Было опрошено 140 респондентов. Во время интервью были заданы 6 открытых вопросов. Методика исследования была основана на эмпирическом подходе – исследовательском опросе с использованием данных. Полученные ответы во время интервью анализировались, в том числе с помощью программного обеспечения SPSS.

Результаты и обсуждение

На вопрос «Знаете ли вы, что такое инклюзивное образование?» 75% респондентов ответили утвердительно и 25% отрицательно. Это свидетельствует, что многие обучающихся не осведомлены.

На вопрос «Считаете ли вы, что ваше образовательное учреждение обеспечивает достаточно возможностей для инклюзивного образования?» 17% участников выбрали вариант «да», а 83% не согласились. Это показывает, что многие образовательные учреждения не оборудованы для удовлетворения потребностей особых детей. Для улучшения ситуации необходимо выделить соответствующие средства и оборудовать помещения. Помимо этого, респонденты отметили, что преподаватели не обладают необходимыми навыками для проведения инклюзивных занятий. Чтобы решить эту проблему, преподаватели должны быть обучены, а также необходимо увеличить штат тьюторов.

На вопрос «Какие вызовы и преграды могут возникнуть при внедрении инклюзивного образования, и как их можно преодолеть?» были получены следующие ответы: 27% респондентов ответили, что с особыми потребностями часто сталкиваются с проблемами психологической адаптации в группе (например, буллинг). В этом случае педагогам следует внимательно отнестись к детям и объяснить нормотипичным детям правила поведения и отношения к детям с особыми потребностями. 23% предполагают, что будут затруднения в обучении; 40% - отсутствие дополнительных оборудований, 10% - преград нет.

На вопрос «По вашему мнению, какие изменения в образовательной системе могли бы сделать инклюзивное образование более доступным и эффективным?» 45% респондентов отметили, что благоприятно воздействует переподготовка педагогов; 18% - улучшение методики; 33% - снабжение дополнительными оборудованиями; 4% - больше говорить про инклюзивное образование.

На вопрос «Как бы вы отнеслись, если бы в вашей группе учился студент с ограниченными возможностями?» позитивный ответ был получен от 63% респондентов, нейтрально – 30%, негативно – 7%. Этот результат говорит о том, что есть дети которые готовы принимать детей с особыми потребностями. Детям следует объяснить особенности взаимодействия и развивать эмпатию и толерантность.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

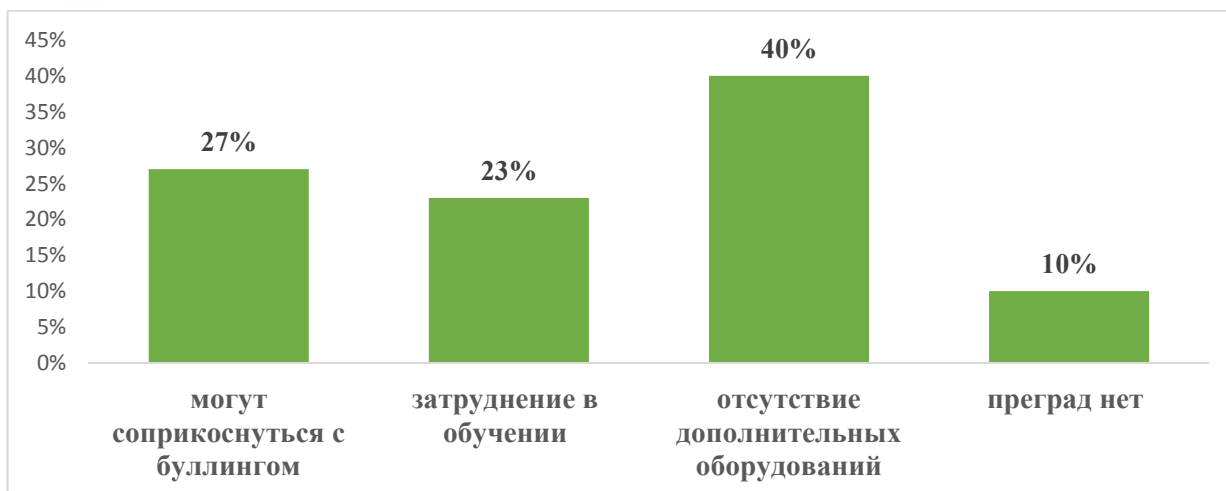


Рисунок 1 - Возникновение преград при внедрении инклюзивного образования

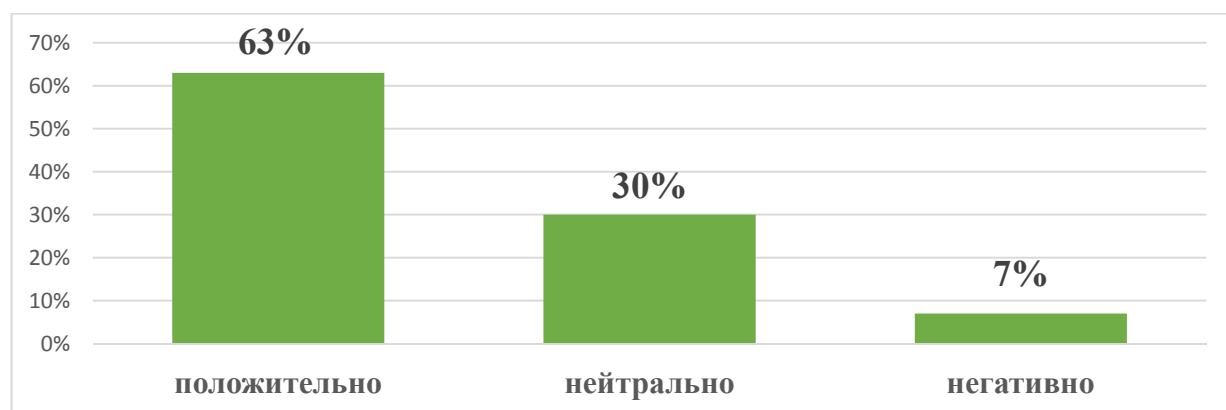


Рисунок 2 - Отношение учащихся к совместному обучению

Заключение

Таким образом, можно утверждать, что из всех опрошенных учащихся, 75% знают о понятии инклюзивного образования. Однако, только 63% из них чувствуют себя способными успешно взаимодействовать в процессе инклюзивного обучения. Среди опрошенных респондентов 90% считают, что могут возникнуть трудности психологического и физического характера, в связи с присутствием буллинга, с трудностями в обучении, также отсутствием дополнительных оборудования. 79% поддерживают развитие данной образовательной программы. Просто наличие детей с особыми образовательными потребностями в школе еще не делает ее по-настоящему инклюзивной. Инклюзивное образование требует не только физических условий, таких как лифты или пандусы, но и глубоких изменений в организации, содержании и ценностях учебного процесса. Этот сложный процесс важен для того, чтобы обеспечить поддержку каждому ребенку, независимо от его образовательных потребностей.

Кроме того, стоит подчеркнуть, что инклюзивные образовательные учреждения оказывают положительное воздействие не только на детей с особыми потребностями, но и на обычных учащихся. Вовлекая сверстников с ограниченными возможностями в образовательный процесс и социальную деятельность, обычные дети получают ценные уроки жизни. Этот опыт способствует развитию социального сознания, осознанию равенства, укреплению самооценки и формированию собственных ценностей. Кроме того, он способствует развитию искренней эмпатии, дружбы и толерантности.



Список использованных источников:

1. <https://news.un.org/ru/story/2021/11/1413572>
2. <https://inva.kz/2023/04/26/skolko-v-kazahstane-detej-s-osobymi-obrazovatelnyimi-potrebnostyami/>
3. <https://special-edu.kz/news/4>
4. Arcidiacono, F., and Baucal, A. (2020). Towards teacher professionalization for inclusive education: reflections from the perspective of the socio-cultural approach. Eesti Haridusteaduste Ajakiri. Estonian J. Edu. 8, 26–47. doi: 10.12697/eha.2020.8.1.02b.
5. Basic Schools and Upper Secondary Schools Act. (2019). Riigi Teataja I, 2019,120. Available at: <http://riigiteataja.ee/en/eli/ee/Riigikogu/act/503062019007/consolide> (Accessed January 03, 2021).
6. Ehala, M. (2020). Tulevik on erikoolide päralt. [Future is for special schools]. Postimees. Available at: <https://leht.postimees.ee/6901395/tulevik-on-erikoolide-paralt> (Accessed January 03, 2021).
7. Felder, F. (2019). Inclusive education, the dilemma of identity and the common good. Theory Res. Educ. 17, 213–228. doi: 10.1177/1477878519871429
8. Konetski-Ramul, K. (2021). Kaasav haridus ehk Elevant keset tuba. [Inclusive education as an Elephant in the room.] Õpetajate Leht. <https://opleht.ee/2021/02/kaasav-haridus-ehk-elevant-keset-tuba/> (Accessed January 03, 2021).
9. Koutsouris, G., Anglin-Jaffe, H., and Stentiford, L. (2020). How well do we understand social inclusion in education? Br. J. Educ. Stud. 68, 179–196. doi: 10.1080/00071005.2019.1658861.
10. Kupper, B., Õun, M., Tatomir, T., and Simso, T. (2020). Haridusinnovatsioon: kaasav haridus – kas oleme ikka kõigele mõelnud? [Educational innovation: Have we really thought about everything?] Postimees.
11. Ashton, J. R., & Arlington, H. (2019). My fears were irrational: Transforming conceptions of disability in teacher education through service learning. International Journal of Whole Schooling, 15(1), 50–81.
12. Askell-Williams, H., & Koh, G. (2020). Enhancing the sustainability of school improvement initiatives. School Effectiveness and School Improvement. <https://doi.org/10.1080/09243453.2020.1767657>.
13. Davies, M., Elliott, S., & Cumming, J. (2016). Documenting support needs and adjustment gaps for students with disabilities: Teacher practices in Australian classrooms and on national tests. International Journal of Inclusive Education, 20(12), 1252–1269. <https://doi.org/10.1080/13603116.2016.1159256>.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

З.М.Садвакасова, к.пед.н., доцент, и.о. профессора,
кафедра Общей и прикладной психологии,
факультет Философии и политологии,
КазНУ имени аль-Фараби (г.Алматы)

**ТЕХНОЛОГИИ РАЗВИТИЯ ЛИЧНОСТИ И ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ПОДДЕРЖКА
СТУДЕНТОВ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ (ООП)
В СИСТЕМЕ ВУЗОВСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ**

Аннотация: В статье рассматриваются технологии и концепции сопровождения, психологической помощи студентам с особыми образовательными потребностями в вузе.

Ключевые слова: студент с ООП; технологии психологической поддержки; личностный, профессиональный рост.

Введение

Концепция включения, обучающегося с ООП в общество зависит от создания условий и грамотной психологической поддержки студента в вузе. На практике разработано множество подходов, который специалист может оказать человеку своевременно психологическую помощь, решая не только противоречия, но и повлиять на личностный и профессиональный рост студента. Какие имеются на наш взгляд интересные концепции рассмотрим коротко в данной статье.

Основная часть

Государственная политика в Республике Казахстан в вопросах обеспечения качественного образования для всех без какой-либо дискриминации предполагает обеспечение психолого-педагогического сопровождения обучающихся с особыми образовательными потребностями в системе высшего профессионального образования. Современные требования к системе высшего образования связаны с необходимостью создания психологически благоприятных условий для разностороннего развития личности обучающихся с различными образовательными потребностями и возможностями. Это актуализирует научный интерес к изучению проблемы профессионального самоопределения студентов с ограниченными возможностями здоровья и инвалидностью.

Под особыми образовательными потребностями следует понимать наличие постоянных или временных трудностей в получении образования достаточного уровня в результате нарушения развития, физиологических и психологических расстройств, поведенческих и эмоциональных проблем или влияния неблагоприятных факторов окружающей среды (социальных, психологических, экономических, языковых, культурных) [1 с.5].

В КазНУ им. аль-Фараби много делается для создания условий студентам с особыми образовательными потребностями для получения качественного высшего профессионального образования. На базе университета создан Республиканский Координационный Совет по инклюзивному образованию в организациях высшего и послевузовского образования, действует Научно-практический центр «Инклюзивная среда», реализуется ряд научных проектов Министерства науки и высшего образования, ведется работа по учебно-методическому обеспечению.

Особую роль играет психологическая поддержка студентов и применение психотехнологий с ними:

- Технология «Тьютор»



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

- Технология «Педагогическая поддержка»
- Технология «Дорожная карта»
- Технология «Интерактивный справочно-информационный комплекс «ИНФОМАТ»
- Технология «Командное сотрудничество» (Форма «Специалист на час»)
- Технология «Консультация» (Формы «Час консультации», Форма «Эксперт», «Встреча») [2]

В работе со студентами с ООП можно применять **психообразовательные технологии** через образовательные программы (мягкие навыки), которые дополнительно рассмотрим. Программа «Психологическая устойчивость личности» (автор Садвакасова З.М.), через которую можно обучить навыкам стратегии совладания и жизнестойкости в стрессовой ситуации [3]. Предложенные навыки, могут быть сформированы через формы встречи, ТЕМО-центрированные тренинги.

Для психологического сопровождения и в групповой работе через тренинги разработаны и можно применять для личностного роста и проработки своих запросов «Сундучок личностного роста» (2022.), «Ресурсная шкатулка» (2024.) (автор Садвакасова З.М.) через **технологии метафорические ассоциативные карты**.

В КазНУ им. аль-Фараби при поддержке департаментом по социальной работе и работе с молодежью открыли и функционирует кабинет психолога на факультете философии и политологии, при кафедре общей и прикладной психологии, научно-практический центр «Инклюзивная среда», где студенты с ООП в любое время могут обращаться за профессиональной поддержкой и помощью.

В КазНУ им аль-Фараби в рамках проекта: ИРН АР 14872130 «Формирование профессионального самоопределения студентов с особыми образовательными потребностями (ООП) как национальная стратегия в области инклюзивного образования в Республике Казахстан» (руководитель Магауова А.С.) были разработаны специальная программа и тренинги для студентов с ООП, которые проводились в месяц два раза. После тренинга проводились индивидуальные консультации по запросам, которые тоже помогают определиться с направлением и активными действиями в повседневной жизни.

Коротко рассмотрим технологии, которые будут полезны специалистам, сопровождающих студентов с ООП.

Психологическая помощь студентам в вузе оказывается через **WOW – технологию**. Смыслом и целью является удовлетворение тех или иных потребностей клиентов. Главное правило успешного консультирования: узнай, чего хочет твой клиент, и дай ему это. Чтобы понять, чего желает клиент, можно применять методику «Колесо слушания» (открытые вопросы, суммирование, отражение, прояснение, конкретные подбадривающие реплики, реагирование). Итогом результата важно помочь с ориентирами, которые придают человеку созидательный смысл, наполненный новым содержанием. Инструментом в работе может использоваться модель «Рост», см.рис. 1

Какие были разработаны и проведены тренинги в учебном процессе в КазНУ им.аль-Фараби в рамках проекта со студентами ОВЗ в 2022-2023 учебном году: «Психологическая устойчивость личности в стрессовой ситуации»; «Эмоциональная культура в стрессовой ситуации»; «Негативные эмоции: природа и способы управления»; «Ценность себя и САМООЦЕНКА»; «Умение решать свои проблемы»; «Путеводная звезда или как управлять мечтой»; «Собеседование: как продать себя выгодно и правильно. Устроиться на работу с первого раза?» и др. Чем больше будет сформировано мягких навыков у студента, тем адаптивнее будет процесс в общество.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби



Рисунок 1 - Модель РОСТ

Следующая образовательная программа будет полезно для адаптации студента **«Жизнеспособности личности»** (автор Келлер С.) через парадигму **«Позитивных перемен»**. Жизнеспособность личности осуществляется через **«Динамичный подход»**, который включает эффективность и жизнеспособность человека, то есть способность быстрее реагировать на ситуацию и в оперативном режиме вносить изменения в собственную деятельность и методы работы [4 с.175]. И еще одна концепция, которая влияет напрямую на формирование и развитие личности **«Манифест роста»**, включающая в себя следующие составляющие:

- 1) составить четкий план, где отражается обязательно цель развития;
- 2) действия для достижения поставленной цели;
- 3) ресурсы необходимые для их достижения;
- 4) система мотивации.

Мотивация людей на изменение себя как личности помогают мотивационные и стимулирующие вопросы: *Что идет не так, как это изменить? Что дает результат, как можно развить эту возможность?* И подобрать индивидуально для каждого человека комплексные **программы преобразований**, которые опираются на сильные и слабые стороны включающая **концепцию 5 ступеней «5As»**. См. табл.1 Каждый вопрос подразумевает отдельный этап плана преобразования.

Таблица 1 - Пять ступеней роста эффективности и жизнеспособности человека

Составляющие концепции 5 ступеней «5As»	Помощники вопросы	Эффективность	Жизнеспособность
1. Амбиции/Цели	К чему мы стремимся?	Стратегические задачи	Ключевые составляющие жизнеспособности человека
2. Оценка	Готовы ли мы к успеху?	Основа для преобразования	Процесс поиска возможностей
3. План действий	Что нам нужно, потребуются сделать, чтобы добиться результата?	Портфель инициатив	Модель влияния
4. Действия	Как мы пройдем трудный путь, чтобы не стоять на месте?	Модель действия	Двигатель перемен



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

5. Движение вперед	Как идти вперед, а не стоять на месте?	Постоянное совершенствование	Лидерство
--------------------	--	------------------------------	-----------

Дополнительно специалист может применить *инструменты воздействия* на сознание и поведение личности, изменение мышления, которые рассмотрим коротко.

Метод интервью техники «Лестница». Автор Дэннис Хинкль представил более подробно в своей докторской диссертации на тему «Изменение личных конструктов с точки зрения теории импlications» [4 с. 159]. Данный метод подразумевает многократную постановку перед человеком вопроса о том, «Почему» он придерживается какого-либо мнения.

Еще одна интересная для изменения мышления и личностного роста человека **«Программа действий»**, которая включает в себя пять ступеней в действии:

1. История начинается (желательно изучить «Живые примеры» реальных людей).
2. Ставим правильные цели.
3. Оцениваем готовность к переменам.
4. Планируем, что нужно сделать (все ли есть необходимое?).

5. Переходим к действиям [4 с. 336] При этом продумать систему непрерывного совершенствования можно через **метод «Портфель инициатив»** (Портфельный подход).

Для развития личности применяется **портфельный подход** или другое название *«Портфель инициатив»*. Человек совместно наставником/куратором ставят цели, задачи, определяют показатели, ресурсы и необходимые для выполнения плана; определение правильного набора инициатив; подготовка списка инициатив, которые намерены реализовать /оси: осведомленность и временные рамки. Важный элемент возможность четкого определения доступных вариантов решения проблем. На что стоит направить усилия и какой результат необходимо получить [4 с.184]. Портфель инициатив подразумевает определение круга специальных инициатив для повышения эффективности роста, развития навыков и ресурсов. Необходимо постоянно мониторить/осуществлять диагностику, обратную связь и корректировать по мере появления новых вызовов в ходе реализации программы преобразований в росте личности [4 с.273].

Инструментом к действию и в работе над собой по изменению мышления у личности как инструмент также способствует **метод «Истории»** (см. фильм «Временные трудности»). Предлагаемая история должна быть убедительная, чтобы подталкивала на новые шаги и действия (например, серии книг «Куриный бульон для души»). При подготовке истории важно обратить внимание на его содержание, способе передачи этого содержания и необходимость донесения ключевых идей.

Что нужно рассказать в истории, чтобы было представление о новом образе мышления и желаемом поведении? Представим составляющие истории преобразования. Что важно и применять конкретные, экспрессивные и призывающие к немедленным действиям формулировки, которые помогают ответить на вопросы:

- Где мы находимся в данный момент?
- В каком направлении мы движемся?
- Почему мы должны меняться?
- Как мы можем добиться поставленной цели? (наше видение, ценности, стратегия, культура)
- Что для этого должен сделать Я сам?
- Кто или что нам может помочь?
- Как мы поймем, что добились цели?

Что измениться в будущем? [4 с.197]. В истории важен подход призыв к переходу от хорошего к лучшему. Например, «История коренного перелома ситуации». Лучше



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

если будут приходить люди, и рассказывать свои интересные истории из жизни (см. фильм «Писатели свободы»).

Как следует рассказывать истории? [4 с.208].

Методические рекомендации:

Желательно истории должны быть достойны для примера, способная мотивировать людей на изменения, содержать причины принятия таких мер, понятные и способные привлечь людей, затрагивая различные ценности.

Цель повествования истории – необходимости роста и постоянного совершенствования.

При подготовке к рассказу истории выбрать канал, который вы будете использовать для донесения своих мыслей: речи и выступления, печатные материалы, онлайн-ресурсы, символические действия, новый набор ключевых слов для внушения важнейших идей, заложенные в истории.

Продумать вариант с «неожиданным» представлением плана действий. Ключевая черта истории – ее способность дать людям почувствовать, что они сами определяют свою судьбу.

Важен навык повествования и цепочка истории: почему нужны изменения, как их можно добиться, почему он должен быть заинтересован в преобразовании, и как необходимо поменять мышление и поведение, чтобы претворить план в жизнь.

Манера речи определяет манеру работы и активных действий человека. Умение правильно подобрать слова определяют направление работы. Представление ключевой идеи в виде запоминающейся фразы.

Механизмом поддержки является привязка показателей эффективности и система поощрения, управление действиями, последствиями решений. Механизмы оказывающее положительное влияние на изменение образа мысли. Важно осуществлять привязку и систему поощрения и управления с последствиями решений. Корректировать процессы и систему управления своих действий.

В истории красной нитью должны быть представлены навыки, необходимые для проведения изменений. Обладает ли человек необходимыми навыками и привлекать встречу с компетентными людьми (**технология «Платформа»**, где люди рассказывают и делятся опытом по определенной теме. С какими трудностями столкнулись и какой алгоритм действия применяли, чтобы разрешить противоречие). Продумать и подобрать образцы для подражания. Замечают ли изменения в образе мышления и поведении. Создавать примеры для подражания через лидеров.

Как желательно рассказывать историю и методические рекомендации см. в статье [5]. Инструмент распространения к действию **метод «Вирусного маркетинга»**, включающий в себя:

1. Привлечение внимания к тому, что происходит здесь и сейчас.
2. Использование понятных сообщений.
3. Акцент на вопросе «Что это дает лично мне?»
4. Прямое общение
5. Канал распространения данных любопытство и жажда новой информации.

Этапы метода: а) рассказ истории; б) запуск пилотного проекта, масштабирование. Инструмент: «Вирусные коммуникации» [4 с.250]. Чем больше будут знать о процессе, деятельности, действиях в плане личностного роста, тем благоприятнее будет сказываться и на личности студента с ООП.

Ключевыми моментами: постоянное отслеживание и анализ прогресса преобразования, что позволяло бы при необходимости вносить корректировки. При этом



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

постоянно необходима поддержка человеку, то есть подобрать **«Агентов влияния»**. При этом важно выстроить круг авторитетных, значимых для него людей. Человек, которым испытывают уважение и прислушиваются к мнению. При этом используют **метод «Анализ социальных связей»**. Важно составить социальную схему взаимодействия и оценить качество этих связей. Составляется «сеть взаимодействия» совместно со студентом, чтобы понять кто является авторитетом для человека. (см. Гладуэлл М. Переломный момент. Как незначительные изменения приводят к глобальным переменам – М.: Альпина Паблишер, 2013.)

Выводы

Таким образом, на каждом жизненном кризисном пути, или стрессовой ситуации, человек нуждается в профессиональной психологической поддержке, а тем более студент с ООП. Качество процесса формирования профессионального самоопределения студентов связано с целым рядом субъективных особенностей студентов с особыми образовательными потребностями, а также с объективными условиями организации психолого-педагогического сопровождения данного процесса, то есть благоприятной и насыщенной образовательной среды для личностного роста.

Психолого-педагогическое сопровождение студентов с особыми образовательными потребностями направлено на создание условий, которые позволяют студентам с ограниченными возможностями получать высшее образование наравне со всеми остальными студентами и успешно завершать свои образовательные программы в условиях вуза. Психолого-педагогическое сопровождение процесса формирования профессионального самоопределения студентов с особыми образовательными потребностями является комплексным.

В вузе в работе со студентами может оказать поддержку обученный куратор, коуч, наставник, специалист, который в трудную жизненную ситуацию может направить, вдохновить, взбодрить или оказать поддержку с помощью инструментов и знание современных технологий в профессиональной деятельности.

Чаще всего на практике в группах обучаем активных и равнодушных студентов (**Технология «Волонтер», Технология «Прогулка»**), которые в трудные жизненные ситуации помогают и сопровождают, пока студент не почувствует гармонию и равновесие в деятельности.

Куратор в вузе помогает расти личностно не только через образовательные программы, но и знание психологических технологий, которые как инструменты воздействия на сознание помогают вовремя адаптироваться и расти как личности с особыми образовательными потребностями.

Список использованных источников:

1. «Научно-методическое обеспечение профессионального самоопределения студентов с особыми образовательными потребностями (ООП) в системе вузовского образования»: учебно-методическое пособие. (Под общей редакцией профессора Магауовой А.С.) – Алматы: Казак университеті, 2023. – 235 с.
2. Садвакасова З.М. Инклюзии в образовании: технологии успешной адаптации студентов «Группы риска» // Вестник КазНУ им.аль-Фараби Серия Педагогическая -2018 - №2 (55) с.56-64 / <https://bulletin-pedagogic-sc.kaznu.kz/index.php/1-ped/article/view/508>
3. Садвакасова З.М. Психологическая устойчивость личности: теория и практика Монография. Алматы: Казак университеті, 2021. – 444 с.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

4. Келлер С. Больше, чем эффективность: Как самые успешные компании сохраняют лидерство на рынке / Скотт Келлер, Колин Прайс: Пер. с англ. - М.: Альпина Паблишер, 2014. - 409 с.

5. Садвакасова З.М. Бейсекенова Д.Р., Каримова А.Б., Барыбаев Г. История как инструмент воздействия на сознание личности «группы риска» // Вестник КазНУ. Серия психологии и социологии. - 2019.- №3 (70) – с.14-26

6. Материалы международной научно-методической конференции «Подготовка специалистов для инклюзивного образования: стратегии, концепции, опыт». Алматы, 27 октября 2023 года. – Алматы: Казак университеті, 2023. – 208 с.

Г.О.Тажина, к.б.н.,
директор НПЦ «Инклюзивная среда»,
доцент кафедры Общей и прикладной психологии,
факультет Философии и политологии,
А.С.Сыргакбаева, д.ф.н., профессор,
Ученый секретарь УМО РУМС,
КазНУ имени аль-Фараби (г.Алматы)

ПРЕПОДАВАТЕЛИ УНИВЕРСИТЕТОВ О ПОВЫШЕНИИ КВАЛИФИКАЦИИ ПО ВОПРОСАМ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация: Статья рассматривает проблему важности повышения квалификации преподавателей университетов по вопросам инклюзивного образования, и в частности, обучения студентов с особыми образовательными потребностями. В исследовании приняли участие преподаватели университетов г.Алматы. Использованы качественные методы сбора данных (интервью) и обработки результатов (контент-анализ). Результаты анализа показали, что преподаватели ВУЗов осознают необходимость обучиться самим по вопросам инклюзивного образования, чтобы быть компетентными в работе со студентами с особыми образовательными потребностями.

Ключевые слова: ЦУР 4, инклюзивное образование, преподаватели, повышение квалификации, обучение.

Цели Устойчивого развития (ЦУР) ООН в части индикатора 4.3. призывают «обеспечить равный доступ к качественному профессионально-техническому и высшему образованию, в том числе университетскому образованию». В Казахстане, так же, как и во всем мире, приоритетной становится задача инклюзивного образования в университетах, включая доступ в вузы для студентов с особыми образовательными потребностями (ООП).

Реализация инклюзивного образования в университетах вскрывает многие проблемы, которые достаточно полно охвачены в «Дорожной карте по формированию инклюзивного образования в организациях высшего и послевузовского образования (ОВПО), утвержденной Министерством Науки и Высшего Образования (МНВО) в 2023 г. [1].

Одной из таких проблем является повышение квалификации преподавателей ОВПО по следующим вопросам.

- Как обучать студентов с ООП?



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

- Каковы особенности работы с различными категориями студентов с ООП (незрячие, слабовидящие, слабослышащие и др.)?

Эти вопросы касаются всех этапов учебного процесса [2], начиная с формирования учебно-методического комплекса дисциплины, методов обучения и оценивания знаний, составления заданий и т.д.

Эти вопросы являются особенно актуальными в свете результатов социологического опроса преподавателей ОВПО об их восприятии инклюзивного образования [3]. Оказалось, что большинство преподавателей (ППС) в ВУЗах Казахстана в целом положительно относятся к внедрению инклюзивного образования и готовы соответствовать ожиданиям и требованиям в работе со студентами с ООП. Факторный анализ данных позволил выявить 9 основных переменных Индекса инклюзивности и определить структуры взаимосвязей между ними.

Исходя из открытого фактора «Готовность преподавателей работать в инклюзивной среде» [3], мы продолжили исследование. Использовался качественный метод сбора данных – индивидуальное интервью и контент-анализ полученных закодированных ответов. В исследовании приняли участие 21 преподавателей из разных университетов г.Алматы.

Для составления выборки преподавателей применялся ряд критериев:

1. участники, имевшие опыт работы со студентами с ООП;
2. в гендерном отношении, выборку составляют 12 мужчин и 9 женщин, соответственно 50,7% и 49,3%.
3. возраст и стаж профессиональной педагогической деятельности был разнообразным;
4. учитывалась готовность преподавателей работать в инклюзивной среде;
5. относительно равное количество интервьюируемых по основным направлениям образовательных программ – по 3 преподавателя представляли гуманитарные, социальные, юридические, экономические, технические, естественные науки, здравоохранение.

Продолжительность индивидуальных интервью длились от 40 до 60 минут. Вся собранная информация была записана на диктофон и дословно расшифрована.

Относительно этических вопросов этого исследования конфиденциальность и анонимность информации являются гарантированными. Кроме того, участников проинформировали, что, если они захотят покинуть интервью, их данные не будут приняты во внимание для анализа и будут удалены.

Исследовательский вопрос сконцентрирован на проблеме: нужно ли преподавателям университетов обучаться особенностям инклюзивного образования для обучения студентов с ООП? Данный основной вопрос включал следующие подвопросы:

1. Какие образовательные мероприятия необходимы в этом аспекте?
2. Считаете ли вы необходимым пройти обучение по вопросам инклюзивного образования? Почему?
3. Каковы ваши ожидания от повышения квалификации по инклюзивному образованию?
4. Какие темы обучения вы считаете важными?

Результаты анализа организованы в две категории: 1. необходимость обучения преподавателей проблемам инклюзивного образования; 2. содержание курсов повышения квалификации для ППС ОВПО по инклюзивному образованию.

К настоящему времени во многих университетах РК открыты ресурсные центры по инклюзии, способствующие активному привлечению большего количества студентов с



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

ООП в учебный процесс и в социальные мероприятия. Однако, как показывают результаты данного исследования, практика инклюзивного обучения и преподаватели ОБПО нуждаются в приобретении знаний о технологиях и методах обучения студентов с ООП.

Далее приводим ответы преподавателей (в кавычках) вместе с интерпретациями авторов статьи. Преподаватели «признают свой небольшой опыт обучения студентов с особыми образовательными потребностями». Более того, они отмечают «недостаточность знаний об инклюзивной образовательной практике и методах обучения, чтобы учитывать разнообразие категорий студентов с ООП» (VTIED-4; VTIED-13; VTIED-19). «Если честно, я ничего не знал. Но я преподавал два курса об образовательных потребностях. Поэтому я сказал: «Концепция инклюзивного образования? Да, я над ней работал, я знаю, что это такое» (VTIED-5). Другой участник заявил, что «ситуация в классе со студентом с особыми образовательными потребностями была непростой, без предварительной подготовки» (VTIED-9). «Вы думаете, что готовы, пока не столкнетесь с проблемой и не поймете, что не готовы» (VTIED-16).

Несмотря на это, преподаватели готовы «внести все необходимые адаптации в учебный процесс для студентов с ООП» и проявляют «высокий интерес к повышению квалификации по инклюзивному образованию» (VTIED-10; VTIED-16). Помимо темы инклюзивных практик, преподаватели нуждаются в «информации об услугах поддержки студентов с особыми образовательными потребностями и о нормативно-правовых законодательных документах, регулирующих права этих студентов на получение образовательных услуг в ОБПО» (VTIED-7; VTIED-11; VTIED-17; VTIED-20). Эти данные подтверждаются и другими авторами [4].

ППС заявили, что «такое обучение необходимо и может принести им пользу, поскольку они часто ощущают социальное давление или страх в новых ситуациях, связанных с потребностями студентов с ООП» (VTIED-3; VTIED-18). Обучение может «помочь им почувствовать уверенность в ситуациях, с которыми они могут столкнуться в аудитории» (VTIED-12; VTIED-21), что свидетельствует о понимании необходимости обучения ППС по вопросам инклюзивного образования [5].

Некоторые интервьюированные ППС считают, что уже «на этапе магистерских и докторских образовательных программ необходимо вводить обязательные учебные дисциплины по вопросам инклюзивного образования, по проблемам студентов с ООП и по проблемам специальной педагогики» (VTIED-1; VTIED-12; VTIED-15). «Эти дисциплины должны включать в себя такой контент, как осведомленность об инвалидности, правительственные законы и университетские приказы, дорожные карты, лучшие международные и местные практики инклюзивного высшего образования, направленные на поддержку студентов с ООП» (VTIED-2; VTIED-6; VTIED-14; VTIED-18; VTIED-21).

Респонденты также акцентируют внимание на содержании обучения. Конкретно, они отметили следующие аспекты: знание правовых нормативов, методов обучения для разработки учебной дисциплины, обеспечение информацией о доступных ресурсах для студентов с ООП, знание характеристик нарушений здоровья. «Я абсолютно ничего не знаю о том, что говорит закон об инклюзивном образовании. Догадываюсь.» (VTIED-2024–7)

Повышение квалификации преподавателей по вопросам инклюзивного образования «должно быть приоритетом для университетов, так как именно преподаватели обучают следующие поколения педагогов» (VTIED-2024–3, VTIED-2024–8, VTIED-2024–17).



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

В целом, по мнению участников, обучение является решением многих барьеров в их педагогической практике со студентами с особыми образовательными потребностями. Они осознавали, что улучшение преподавания предполагает стремление к профессиональному развитию. Эти участники признали, что «если бы они были лучше подготовлены и знали, как работать со студентами с ООП, то последние могли бы наслаждаться университетским опытом обучения и нормально участвовать в процессе обучения, как и их здоровые сокурсники» (VTIED-2024–2; VTIED-2024–13).

Респонденты осознавали, что университеты меняются, поступает все больше студентов с ООП. Поэтому ППС должны быть лучше подготовлены к обучению в инклюзивной среде.

Однако, преподаватели были заинтересованы в получении полезных и применимых знаний, а не просто в изучении теории. Под полезными знаниями они подразумевали те способности, навыки и ресурсы, которые они могли приобрести и использовать для работы с инклюзивными студентами, например, для адаптации учебных программ. Те, которые чаще всего повторялись в интервью респондентов, касались изменения времени и формата экзаменов, учебных материалов, аудиторных занятий, презентаций со слайдами, а также технологических ресурсов и инфраструктуры аудитории.

Среди навыков, которые ППС хотели бы освоить, была способность различать типы адаптации для разных категорий студентов с ООП. «Я хотел бы знать, как распознать каждую из инвалидностей; знать, какие адаптации я могу им предложить; и стратегии, настоящие стратегии» (VTIED-2024–14).

Многие участники подняли вопрос о том, «насколько возможно применять инструменты и навыки курсов (тренингов) повышения квалификации ко всем студентам с ООП, независимо от конкретного нарушения здоровья?» (VTIED-2024–2; VTIED-2024–4; VTIED-2024–11; VTIED-2024–19). Они справедливо предполагают, что

поскольку каждый студент уникален и имеет особые и разные потребности, то решение этой проблемы должно быть рассмотрено на курсах повышения квалификации через конкретные адаптации для различных типов нарушения здоровья (VTIED-2024–2; VTIED-2024–4; VTIED-2024–16; VTIED-2024–20). «Мне бы хотелось с этим справиться. Как я могу включить студента с ООП, чтобы он/она стал еще одним активным обучающимся?» (VTIED-2024–16).

Преподаватели также подчеркнули важность определенных личных навыков в педагогической практике. Они признают «необходимость приобретать знания об инклюзивном обучении во внутренних университетских курсах повышения квалификации или на внешних обучающих ресурсах». Но при этом, ППС необходимо «развивать коммуникативные навыки, которые позволят им общаться со студентами в целом и взаимодействовать эффективнее со студентами с ООП» (VTIED-2024–6; VTIED-2024–18).

Заключение

Таким образом, в исследовании выделено несколько направлений об отношении преподавателей ОБПО к обучению по вопросам инклюзивного образования.

ППС соглашались, что они не обладают достаточными знаниями и навыками для адекватного удовлетворения потребностей, возникающих в учебном процессе со студентами с ООП.

Преподаватели ОБПО признают необходимость курсов повышения квалификации (внутренних и внешних) по проблемам инклюзивного образования в университетах. Они чувствуют необходимость быть хорошо подготовленными к обучению студентов с ООП.

Участники исследования выделили проблему контента курсов повышения квалификации. Контент имеет по их мнению решающее значение для того, чтобы



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

чувствовать себя готовыми и уверенными в удовлетворении разнообразных потребностей студентов с особыми образовательными потребностями.

В теоретическом плане - преподаватели ОВПО хотели бы получить знания о законодательных документах по инклюзии в высшей школе, типологии нарушения здоровья и связанные с ней потребности, и возможные действия, вытекающие из конкретных нарушений и потребностей.

В практическом плане - ППС университетов заинтересованы в обучении, которое вооружит их фактически приемлемыми инструментами и методами. В таком обучении должны использоваться смоделированные условия и ситуационные задачи для разработки адаптаций для студентов с ООП. Кейсы для анализа типов предложенных адаптаций позволят воспринять их и/или учиться на них.

Список использованных источников:

1. Дорожной карте по формированию инклюзивного образования в организациях высшего и послевузовского образования (ОВПО)), утвержденной Министерством Науки и Высшего Образования (МНВО) в 2023 г.

2. Кохан С.Т., Патеюк А.В., Чердайко А.А. Современный взгляд преподавателей на организацию инклюзивного образовательного процесса в университете // Ученые записки ЗабГУ. Серия: Педагогические науки. 2017. Том 12. №5. С. 107-113. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sovremennyy-vzglyad-prepodavateley-na-organizatsiyu-inklyuzivnogo-obrazovatel'nogo-protsessa-v-universitete> (дата обращения: 10.02.2024).

3. Тажина Г.О., Сыргакбаева А.С., Таирова К.Т., Жубакова С.С. Факторный анализ переменной инклюзивности в высшем образовании. Вестник КазНУ. Серия "Педагогические науки" / Инклюзивное образование. Том 76 № 3 (2023). С. 65-80. DOI:10.26577/JES. 2023.v76.i3.06.

4. Денисова О.А., Леханова О.Л., Гудина Т.В. Инклюзивная культура как показатель готовности специалистов вузов к сопровождению инклюзивного высшего образования // Психологическая наука и образование. 2023. Том 28. № 6. С. 82–92. DOI: 10.17759/pse.2023280608

5. Зиновьева В.И., Берсенев М.В., Носова А.Л. Инклюзивное образование и вуз: анализ мнений и факторы развития // Вестник Томского гос. ун-та. История. 2020. №67. С. 181–187. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/inklyuzivnoe-obrazovanie-i-vuz-analiz-mneniy-i-factory-razvitiya> (дата обращения: 11.02.2024).



ТРЕК 5. КАЧЕСТВО ОБУЧЕНИЯ И ПРЕПОДАВАНИЯ: ТРАНСФОРМАЦИЯ РОЛИ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ

М.Н.Абишева, заң пәндерінің оқытушысы,
әл-Фараби атындағы ҚазҰУ колледжі,
жоғары оқу орнына дейінгі білім беру факультеті,
әл-Фараби атындағы ҚазҰУ (Алматы қ.)

БІЛІМ БЕРУДЕГІ КРЕДИТТІК ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯСЫНЫҢ АРТЫҚШЫЛЫҒЫ

Аңдатпа: Мақалада білім берудегі жаңа ақпараттық технологияларды пайдалану арқылы оқу – тәрбие үрдісінің барлық деңгейлерінің тиімділігі мен сапасын жоғарлату мәселелері сипатталады. Сонымен қатар, кредиттік оқыту технологиясының артықшылықтары, білім берудегі интерактивті технологиялар мен әдістер қарастырылған.

Тірек сөздер: білім беру, ақпараттық технологиялар, интерактивті әдістер.

Республикада оқу орындары, педагогикалық ұжымдары ұсынып отырған көп нұсқалыққа байланысты өздерінің қалауына сәйкес кез-келген үлгі бойынша қызмет етуіне мүмкіндік алады. Бұл бағытта білім берудің әр түрлі нұсқадағы мазмұны, құрылымы, ғылымға және тәжірибеге негізделген жаңа идеялар, жаңа технологиялар бар. Жаңа технологияны меңгеру оқытушының интеллектуалдық, кәсіптік адамгершілік, рухани, азаматтық және басқа да көптеген адами келбетінің қалыптасуына игі әсерін тигізеді, өзін-өзі дамытып, оқу-тәрбие үрдісін тиімді ұйымдастыруына көмектеседі.

Бәрімізге мәлім, Біріккен ұлттар ұйымының шешімімен "XXI ғасыр – ақпараттандыру ғасыры" деп аталады. Қазақстан Республикасы да ғылыми – техникалық прогрестің негізгі белгісі – қоғамды ақпараттандыру болатын жаңа кезеңіне енді. Білім беру үрдісін ақпараттандыру – жаңа ақпараттық технологияларды пайдалану арқылы дамыта оқыту, дара тұлғаны бағыттап оқыту мақсаттарын жүзеге асыра отырып, оқу – тәрбие үрдісінің барлық деңгейлерінің тиімділігі мен сапасын жоғарлатуды көздейді.

Қазақстан Республикасының Білім туралы заңында: Білім беру жүйесінің міндеттерінің бірі ретінде: "Оқытудың жаңа технологияларын, оның ішінде кәсіптік білім беру бағдарламаларының қоғам мен еңбек нарығының өзгеріп отыратын қажеттеріне тез бейімделуіне ықпал ететін кредиттік, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды енгізу және тиімді пайдалану" деп көрсетілген [1].

Білім беруде жаңа технологияларды қолдану қазіргі білім беру жүйесінің маңызды құралы. Білім беру процесіне жаңарту элементтерін енгізу қажет. Бұл қажетті оңтайлы кәсіптік құзыреттілікке қол жеткізудің жаңа концептуальды әдістерін әзірлеуді білдіреді [2, 14 б.].

Тәуелсіз еліміздің тірегі - Қазақстанның білімді ұрпағы. Білімді ұрпақтың қалыптасу негіздерінің бірі, оқу процесінде жоғары технологиялық инновациялық әдістер мен тәсілдерді қолдану болып табылады. Жастарға артылып отырған үміт орасан зор. Қазіргі күн - білімді ұрпақ пен жастардың күні.

Қазақстанда ұлттық білім беру жүйесін құру қажеттігі туындады. Осы тұрғыдан алғанда, жоғары білім жүйесін халықаралық деңгейде интеграциялау бағытындағы құнды шешім болып табылған 1997 жылғы Лиссобон конвенциясы. Қазақстан бұл құжатты басшылыққа алып, оқу жүйесіне ұтымды түрде пайдалануға шешім қабылдаған болатын.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Ал 1998 жылы Батыс Еуропаның 4 елі (Германия, Италия, Франция, Ұлыбритания) білім берудің жүйелері мен құрылымдарын сәйкестендіру жөнінде Сорбон декларациясын қабылдаған болса, 1999 жылы Еуропаның 30-ға жуық елінің білім беру өкілдері Болон декларациясына қол қойды. Бұл декларацияға сәйкес 2010 жылға дейін Еуропалық білім берудің біріңғай жүйесіне көшу көзделген болатын.

Отанымыздың білім беру жүйесіндегі ізденістері мен бастамалары әлемдік білім кеңістігіндегі ықпалдастықты арттыру мен сапаны көтеруге бағытталған. Білім беру нормаларын өзара мақұлдау жөніндегі Лиссабон конвенциясын, жоғары білім саласы мен құрылымындағы бірізділікке қатысты Сорбон декларациясын қолдап, белсенді араласуға талпыныс жасаған мемлекеттердің арасында Қазақстан алғашқылардың қатарында тұр.

Еліміздің Болон процесіне қосылуы отандық білімнің жаңа талаптары мен республиканың саяси-экономикалық таңдауына толық жауап береді. Бұл – білім сапасы мен бәсекелестік мүмкіндігін көтеру мақсатында істеліп жатқан қадам.

Жоғарғы оқу орнында кредиттік технология негізінде оқыту жүзеге асырылып келеді. әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университетінде де оқу пәндерін оқытудың әр түрлі нысандарын ұйымдастыруында сағаттардың бөлінуіне өзгерістер енгізілді. Жалпы алғанда, дәрістік курстар сағаттары көлемінің азаюы және оқу курсы мазмұнының үлкен бөлігі студенттердің өздік жұмысына (СӨЖ) берілгені байқалады, яғни біздің білім ордамыз толығымен кредиттік жүйе бойынша білім беруде.

Кредиттік–сағаттық жүйе алғаш рет Америка Құрама Штатында пайда болған. Гарвард университетінің Президенті, белгілі американдық білім қайраткері Чарльз Элиот "кредит–сағат" ұғымын енгізді, 1870-1880 жж. Пәндер көлемі жүйесінің шешуін өлшеуші "кредит-сағат" болып енгізілді. 1892 жылдан бастап "кредиттік-сағаттық" жүйесінің екінші кезеңі басталды.

Қазақстан Республикасында кредиттік оқу жүйесі 19 ғасырдың 90-шы жылдарының ортасынан қалыптаса бастады. Қазақстан Республикасының 27 шілде 2007 жылғы "Білім туралы" заңының 1 бабының 36 тармағында "кредиттік оқыту технологиясының" анықтамасы берілген. Аталған заңда: "Кредиттік оқыту технологиясы - академиялық кредиттерді жинақтай отырып, білім алушылардың пәндерді оқып зерделеу дәйектілігін таңдауы және дербес жоспарлауы негізіндегі оқыту" деп көрсетілген [1]. Осы заңға сәйкес 22 қараша 2007 жылы "Кредиттік оқыту технологиясы бойынша оқу процесін ұйымдастыру ережесі" әзірленген және бекітілген.

Кредиттік оқыту жүйесін енгізудің мақсаты – студенттердің кәсіби дайындық деңгейін арттыру, олардың жеке шығармашылық қабілеттіліктерін жан-жақты дамыту, қажет болған жағдайда студенттерге жақын және алыс шетел жоғары оқу орындарына кедергісіз ауысу мүмкіндігін беру. Осы мақсатты жүзеге асыру үшін біздің университет оқу үдерісін толығымен реформалады, осылайша оны жаңа жоспарлаушы және реттеуші құжаттамамен қамтамасыз етті. Атап айтсақ, оқу жоспарларына міндетті және элективті пәндер жүйесі енгізілді. Оқу жоспарына кіретін пәндердің жалпы көлемінің 40% астамын элективті пәндер құрайды.

Таңдау еркіндігі кредиттік оқыту жүйесінің негізгі артықшыларының бірі болып табылады: студенттер оқытушыларды таңдау мүмкіндігіне ие болады, және де білім траекториясын өздері қалыптастыра алады. Осыған орай типтік және жұмыс жоспарларымен қатар білім мазмұнын, оқыту ұйымдастырылуын анықтайтын білім алушылардың жеке оқу жоспарлары енгізілді. Кредиттік оқыту жүйесі аясында оқу жұмысының еңбек сыйымдылығын есептеу кредитпен өлшеніп оқытылатын материал көлеміне қарай жүргізіледі.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Кредиттік оқыту жүйесі жоғары оқу орындарындағы оқу процесінде төмендегідей тәсілмен ұйымдастырылады:

- аудиториялық сабақ: дәрістер, практикалық сабақтар (семинарлар, коллоквиумдер), зертханалық және студиялық сабақтар;
- аудиториядан тыс сабақтар: студенттің өзіндік жұмысы, соның ішінде оқытушы жетекшілік ететін жұмыстар, жеке кеңес беру, бейнеконференция, телекөпір;
- оқу және кәсіби тәжірибе өткізу: ғылыми зерттеу жұмыстарын жүргізу, диплом жұмыстарын (жобасын), магистрлік және докторлық диссертация дайындау;
- оқу жетістіктерін бақылау түрлері: ағымдық және аралық бақылау (сабақтағы сұрақ, оқу пәні тақырыптары бойынша тестілеу, бақылау жұмыстары, зертханалық, курстық жұмыстарды қорғау, коллоквиум тапсыру, т.б.), аралық аттестаттау және қорытынды бақылау (оқу пәндерінің бөлімдері бойынша қорғау есебі), мемлекеттік қорытынды аттестаттау (диплом жұмысын (жобасын) қорғау, магистрлік және докторлық диссертация қорғау, мемлекеттік (пәнаралық) емтихан).

Кредиттік оқыту технологиясының артықшылығы:

- азаматтарды жұмыспен қамтамасыз ету мақсатында және халықаралық бәсекелестік жағдайында Еуропа білімінің беделін көтеру үшін біртұтас білім мен ғылым мәртебесін қабылдау;
- білімнің бакалавр, магистратура, докторантураға негізделген үш сатысын бекіту;
- оқу процесін ұйымдастыру мен білім үлгерімінің қорытындысын бағалау бойынша Еуропалық кредиттік жүйені енгізу;
- Еуропа елдері мен университеттері арасында профессорлар мен студенттердің алмасуын өрістетуге;
- оқу үрдісін Еуропалық сапа деңгейіне көтеріп, жоғары оқу орындарында халықаралық аттестаттау мен аккредиттеуді жандандыру.

Жоғары оқу орнында Қазақстан өзінің тәуелсіздігін алғаннан бері жүргізіп жатқан реформалар, білім берудің жаңа парадигмасын іздеу, білімденудің инновациялық технологияларының нәтижелі болуына бағдарлану, студенттің тұлғалық моделі мен сапасын әрбір өтілетін пәннің мазмұны арқылы дамытуға бетбұрыс жасады. Білім беруді студенттердің игеруге тиісті мамандығын кәсіби құзыреттілігі сапада меңгерулеріне білімденудің кредиттік технологиясы басқа технологиялармен интеграцияланып өркендеуіне мүмкіндік береді: ол мәнді және сондықтан әр студенттің интериоризациясының даралық келбетін анықтаушы, оның одан әрі иерархиялық жоғарыға көтерілуіне жол ашушы, яғни ең алдымен парасатты іс-әрекет сезімінің оянуына ықпал етуі тиіс деген сенімді орнықтырады.

Жоғары оқу орнының профессорлық-оқытушылық құрамы студенттің психологиялық ерекшеліктері мен табиғи қабілеттерін ескере отырып, студенттердің сабаққа ынта-ықыласын арттыру, ой-өрісін, логикалық ойлау дәрежесін кеңейту арқылы шығармашылық қабілетін арттыру, экономикалық, экологиялық, эстетикалық, халықтық педагогикалық тәрбие беруге аса үлкен мән берулері қажет. Осы жұмыстарды ұйымдастыру барысында оқытушы үшін ең бастысы сабаққа лайықты әдіс-тәсілдерді дұрыстандау болып табылады.

Қазіргі технологияны қолдану дегеніміз – келешек ұрпақтың еркін дамуына, жан-жақты білім алуына, белсенді, шығармашыл болуына жағдай жасау. Педагогикалық технология оқу үрдісінің, яғни мұғалім мен студенттің іс-әрекетімен тығыз байланысты. Оның құрамына кіреді: а) оқытудың мазмұндық бөлігі ә) үрдістік бөлім – технологиялық үрдіс (оқу үрдісін ұйымдастыру, студенттердің оқу қызметінің әдістері мен формалары,



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

мұғалімнің материалды меңгеруді басқарудағы іс-әрекеті және оқу үрдісінің диагностикасы).

Педагогикалық технологиялардың негізіне мыналар жатады:

- әрбір студенттің жеке және дара ерекшеліктерін ескеру;
- студенттердің білім алуға қабілеттері мен шығармашылықтарын арттыру;
- студенттердің өз бетінше жұмыс істеу, іздену дағдыларын қалыптастыру.

Білім берудегі интерактивті технология - мұндағы интерактивті сөзі- *inter* (бірлесу), *act* (әрекет жасау) ұғымын білдіреді, сабақ барысында студенттің топпен жұмыс жасауға қатыспауы мүмкін емес, бірін-бір толықтыратын, сабақ барысында барлық студенттердің қатысуын ұйымдастыратын оқыту барысы. Бұл технология, тұлғаның танымдық қабілеттерін және танымдық үрдістерді: яғни, есту, көру, қимыл және т.б. ойлауды, ынтаны, қабылдау қабілетін арнайы жасалған оқу және танымдық жағдайлар арқылы дамытуға, сондай-ақ тұлғаның қауіпсіздігін, өзін-өзі өзектілендіру, өзін-өзі бекіту, қарым-қатынас, ойын, танымдық және шығармашылық қажеттіліктерін қанағаттандыруға, белсенді сөздік қорын (ауызша және жазбаша тілінде) дамытуға бағытталған.

Интерактивті оқытудың басты мақсаты – студенттердің өз бетінше ой қорытып, жауап таба білуге үйрету. Еліміз дамудың демократикалық жолын таңдап алған қазіргі заманда студенттердің өз бетінше шешім таба білуге үйрету заңды құбылыс. Бұл күнделікті аудиториядағы жұмыстарға да қатысты: студент сабақ кезінде мейлінше белсенділік танытуы тиіс. Осындай, білім алушылардың белсенділігін арттыруға мүмкіндік жасайтын әдістемелік амалды интерактивті деп атаймыз.

Интерактивті білім беру кезінде студент біріншіден, сұрақ қойып оған жауап берген кезде мұғаліммен; екіншіден, шағын топтармен қосақталып жұмыс істеген кезде өзге студенттермен; үшіншіден, саулнама жүргізген кезде белгілі бір топпен, аудиториямен; төртіншіден, техника құралдарының түрлерімен мысалы, интернет желісін пайдалану арқылы тығыз қарым-қатынасқа түсе алады. Осының барлығы білім алушының болашақта өзгелермен араласу барысында ашыла түсуге, көбірек оқып, тәжірибе жинауға мүмкіндік береді.

Интерактивті әдістерге: дискуссия, эвристикалық әңгіме, "миға шабуыл жасау", рөлдік, "іскерлік" ойындар, тренингтер, кейс-әдісі, жобалау әдісі, бейнефильмдерді талдау, краусель, дебат және т.б. жатады.

Пайдаланылған деректер тізімі:

1. Білім туралы Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 27 шілдедегі № 319 Заңы
// https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z070000319_#z15

2. Жайтапова А.А., Садвакосова З.М., Кабдолданова Б.А. Білім беруді басқарудағы сапа менеджменті: Оқу құралы. – Алматы, 2010. - 147 бет.



Ж.А.Асқарова, э.ғ.к., аға оқытушы,
Экономика кафедрасы,
Экономика және бизнес жоғары мектебі,
эл-Фараби атындағы ҚазҰУ (Алматы қ.)

БІЛІМ БЕРУДЕГІ ЦИФРЛЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІНІҢ ТРАНСФОРМАЦИЯЛАНУЫ

Аңдатпа: Мақалада білім беру және оқыту сапасын трансформациялануыда негізгі бес бағытта қарастырылған. Мұнда әр бағытындағы ерекшеліктермен және байланысы арқылы білім беру үрдісінде тиімді нәтижеге қол жеткізуге болады. Бірінші бағыттың ерекшелігі: цифрландырылған бағыттағы құзыреттілік, жаңа білім беру технологияларын интеграциялау. Бұл бағыт оқытушылар мен білім алушылардың оқу үрдісіндегі көзқарасты өзгерту. Жоғары оқу орындарында білім алушылардың сұраныстары мен талаптарына сәйкес көздейді. Екінші бағыт: студенттің білім беру ұйымынан тыс білім беру бағдарламасына сәйкес өзін-өзі тәжірибелік дамыту болып табылады. Мұнда студенттер алған теориялық ілімдерін университетпен келісілген мекемелерде, ұйымдарда тәжірибелік көз қарасын дамыту мақсатында білім беру бағдарламасына сәйкес болашақтағы маманыдығына іс жүзінде кіріседі.

Білім беруді экономикалық өсудің жаңа моделінің орталық буынына айналдыру және оқыту бағдарламаларын сыни ойлау қабілетін және өз бетімен іздену дағдыларын дамытуға бағытталған. Келесі бағыт: білім алушының алған білімі мен өзін өзі тәжірибелік дамыту барысында ғылыми-зерттеу жобаларын жасау арқылы жаңа бағалау технологиясын енгізу. Бұл білім алушының болашақтағы нәтижелік даму маршрутын анықтайды. Төртінші бағыт: цифрландырылған ортада белгілі бір жүйелік оқыту өзгерістері білім алушының кейінірек оқу процесін жақсарту үшін деректерді жинауға және талдауға мүмкіндік береді. Яғни нәтижелі бесінші бағыт – бұл технологиялық сауаттылық + data-сауаттылық + адами дағдылар болып табылады.

Тірек сөздер: тәжірибелік дамыту; цифрлық технология; білім беру; цифрлық құзыреттілік, білім беру бағыты.

Қазіргі кезеңде бүкіл әлемдік қоғамда болып жатқан өзгерістер адам өмір сүріп жатқан ортадағы барлық саланы, соның ішінде, цифрлық құзыреттілігін басқаруға бағытталған білім беру саласын трансформациялау арқылы адами капиталдың өзгерісін және дамытудың әсері зор. Оқытудың жаңа технологияларын қолдана отырып жан –жақты терең білім беру, соның нәтижесінде білікті маман даярлауға бүкіл әлемдегі өркениетті дамыған елдер ат салысуда. Білім беру жүйесіндегі жаңашыл технологияларды қолдану, инновациялық бағытта жұмыс жасау заман ағымына сай талап етілуде. Білім беруді экономикалық өсудің жаңа моделінің орталық буынына айналдыру және оқыту бағдарламаларын сыни ойлау қабілетін және өз бетімен іздену дағдыларын дамытуға бағытталған.

Адами капиталдың сапасын арттыру – мемлекет дамуын қамтамасыз етудің негізгі алғы шарты, сондықтан қай салада болсын білікті маманға сұраныс әрқашан болады.

Сондықтан әрбір тұлға, ол оқытушы болсын, не студент болсын өзін-өзі дамытуға бағыттау керек. «Өзі бағытталатын оқыту» тұжырымдамасын ойлап табушы американдық педагог Малколм Ноулз - барлық адамдар, егер олар бастау үшін көмекке мұқтаж болса да, табиғи түрде өздігінен білім ала алатындығын дәлелдеді. Оқытушы «оқу процесінің фасилитаторы» болуы керек деп тұжырымдаған. Ал, Жан Пиаже – «дамытушылық



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

оқыту» тұжырымдамасын ойлап табушы. Оқыту процесі даму жолымен жүруі керек. Оқыту қолжетімді, яғни оны қорыту оңай болуы керек деп білім беру тәжірибесінде қарастырылған.

Осыған орай Астанада «Адами капитал күндері-2023» адами капиталды дамытудың II халықаралық форумы өз жұмысын бастады. Human Capital Days форумы – персоналды дамыту және ішкі коммуникациялар саласындағы практиктер мен талдаушыларды біріктіретін, олардың біліктілігін арттыру, пікір алмасу, жұмысқа пайдалы кейстер мен құралдарды біріктіретін жалғыз отандық алаң болып табылады.

Цифрлық дағдылар біздің өмірімізде негізгі қажетті мүмкіндіктерге айналууда. Біз қазірдің өзінде ChatGPT сияқты технологиялардың енуін көріп отырмыз, бұл мыңдаған жылдар бойы қалыптасқан білімді бағалау жүйесін толығымен өзгертеді. Бұл құбылыс бізден мұқият зерттеуді қажет етеді.

Білім беру және оқыту сапасын трансформациялануыда негізгі бес бағытта қарастырсақ болады.

Бірінші бағыт:

- Цифрландырылған бағыттағы құзыреттілік, жаңа білім беру технологияларын интеграциялау. Бұл бағыт оқытушылар мен білім алушылардың оқу үрдісіндегі көзқарасты өзгерту. Жоғары оқу орындарында білім алушылардың сұраныстары мен талаптарына сәйкес көздейді. Яғни, бірінші кезекте тақырыпты білім беру әдістемесіне сәйкес қай тілде студенттердің оқытушыны таңдай білу. Бір пәннен білім беру бағдарламасы бойынша білім алушыға қазақша, ағылша және басқа да тілде дәрістер беру. Бұл оқытушылардың арасындағы бәсекелестікті туындатады. Сонымен қатар жаңа оқытудағы инновациялық дәріс беру технологиялары туындайды. Бұл білім алушының сапалы білім алуымен ұшталады. Сонымен қатар, дәрістің материалдарын ChatGPT сияқты технологиялар арқылы өз ізденумен білімін толықтырады.

Қазіргі кезеңде бүкіл әлемдік қоғамда болып жатқан өзгерістер адам өмір сүріп жатқан ортадағы барлық саланы, соның ішінде, білім беру саласын трансформациялау арқылы адами капиталдың өзгерісін және дамытудың әсері зор. Оқытудың жаңа технологияларын қолдана отырып жан –жақты терең білім беру, соның нәтижесінде білікті маман даярлауға бүкіл әлемдегі өркениетті дамыған елдер ат салысуда. Білім беру жүйесіндегі жаңашыл технологияларды қолдану, инновациялық бағытта жұмыс жасау заман ағымына сай талап етілуде. Білім беруді экономикалық өсудің жаңа моделінің орталық буынына айналдыру және оқыту бағдарламаларын сыни ойлау қабілетін және өз бетімен іздену дағдыларын дамытуға бағытталған.

Екінші бағыт:

- Студенттің білім беру ұйымынан тыс білім беру бағдарламасына сәйкес өзін-өзі тәжірибелік дамыту болып табылады. Мұнда студенттер алған теориялық ілімдерін университетпен келісілген мекемелерде, ұйымдарда тәжірибелік көз қарасын дамыту мақсатында білім беру бағдарламасына сәйкес болашақтағы мамандығына іс жүзінде кіріседі. Мысалы: Индиана университетінің студенттері Қоршаған орта туралы ғылымның кіріспе курстарына түскендер көрші қоғамдастықтың қоршаған ортаға пайдалы бағдарламасына қатысады. Бағдарлама сулы-батпақты жерлер мен жергілікті өсімдіктерді қалпына келтіре алатын бастама. Осы бағдарламаға қатысатын студенттер өз топтарын ұйымдастырады, тапсырмаларды жеке қабілеттеріне қарай топтастарын бөледі және әртүрлі рөлдерді алады. Сабақта брейншторм кезінде білім алушылар талқылау үшін ұнататын тақырыптардың тізімін жасайды. Білім алушылар өздері қалаған талқылау тақырыбын таңдайды. Байқаудың негізгі ережелерін студенттер белгілейді, сонымен қатар олар пікірталасқа қанша уақыт дайындалу керектігін шешеді. Эксперименттік оқыту



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

студенттерге бағытталған оқытудың бір мысалы және ол, атап айтқанда, тәжірибеде оқытуды қамтиды. Бұл оқыту стратегиясы студенттердің оқытушыдан мақсатқа қалай жетуге болатыны туралы ақпаратты пассив емес, белсендірек екенін көрсетеді.

Студенттер арасында тәжірибе алмасу мақсатында LEARNING CAFÉ ұйымдастырылады.

Таңдалынған оқу тақырыбын сәйкес материалды студенттер арасында оқыту тәжірибесін жақсарту үшін қалай бейімдеуге болатынын талқылап анықтайды. Студенттердің белсенді қатысуына ықпал ететін нақты әдістерді жасайды.

Үшінші бағыт:

- Білім алушының алған білімі мен өзін өзі тәжірибебелік дамыту барысында ғылыми-зерттеу жобаларын жасау арқылы жаңа бағалау технологиясын енгізу. Бұл білім алушының болашақтағы нәтижелік даму маршрутын анықтайды.

Төртінші бағыт:

- Цифрландырылған ортада белгілі бір жүйелік оқыту өзгерістері білім алушының кейінірек оқу процесін жақсарту үшін деректерді жинауға және талдауға мүмкіндік береді.

Қазіргі және болашақта қолжетімді білім алушылардың үлкен топтарды белсендіруге арналған тегін мына цифрлық құралдар сияқты:

- [Quizizz](https://quizizz.com) quizizz.com
- [Mentimeter](https://mentimeter.com) mentimeter.com
- [Socrative](https://socrative.com) socrative.com
- [Google Forms](https://google.com/forms/about) google.com/forms/about
- [Answer garden](https://answer garden.ch) ch answergarden.ch

Өзара іс-қимыл, қатысу, ынтымақтастық арналған кері арналар, ортақ жазбалар мен стикерлер, тегтер бұлттары:

- [Tozzl](https://tozzl.com) tozzl.com
- [Padlet](https://fi.padlet.com) fi.padlet.com
- [Slack](https://slack.com) slack.com
- [Google Jamboard](https://workspace.google.com/products/jamboard) workspace.google.com/products/jamboard
- TagClouds, мысалы, [Tagxedo](https://tagxedo.com) tagxedo.com

Көрінетін ойлау процесі, оқу күнделіктері, топтық жұмыс, жалпы рефлексия
Интерактивті тақталар, цифрлық визуализация, жалпы құжаттар

- [Miro](https://miro.com) miro.com
- Mural mural.co
- Google Drive

GOOGLE JAMBOARD тестілеу арқылы білім алушыларды бағалауға болады.

- <https://jamboard.google.com/d/1481nZCYziXyGawXnRJ8gu78r86bA71CmRyS9rsHSpM/edit?usp=sharing>

Бесінші бағыт

технологиялық сауаттылық + data-сауаттылық + адами дағдылар

Студент өз дүниетанымының құрастырушысы. Мына өзгермелі, қайшылықты дүниеде оның орнына ешкім ақиқатты таба алмайды.

Сингапур, Ұлыбритания, Германия, финдік білім берудегі ең күшті жақтарын қарастырып өтейік. Сингапур елінде құндылықтарға негізделген білім, ол- Миранти жобасы, GESL жобасы және Сингапур Калейдоскобы. Сонымен қатар, Сингапурдың педагогикалық білім беру пәлсапасы, инновациялық педагогика. Ең бастысы студенттерді практикалық даярлау.

Ұлыбританияның білім беру жүйесі қалай жұмыс істейді?



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Университеттерде оқыту бағдарламаларын әзірлеуге көп көңіл бөлінеді. Мұнда да педагогикалық білім беру бағдарламалары студенттердің практикалық тәжірибесіне (teacher training) және өзіндік жұмысына көбірек бағытталған.



1-сурет – Білім берудің жіктелімі

Орташа фин оқу жүктемесі орташа американдық мұғалімнің жүктемесінің жартысына жуығын ғана құрайды. Финдік білім берудің жеті (7) қағидасы: тендік; тегін; сенім; еріктілік; тиімділік; өзіндік.

Германиядағы білім беру жүйесі жоғары оқу орындары бастауыш және орта мектепте (Lehramt an Grund - und Hauptschulen) жұмыс істейтін мұғалімдерді, нақты мектепте жұмыс істейтін мұғалімдерді (Lehramt an Realschulen), психикалық және физикалық дамуы тежелген балаларға арналған арнайы мектептерде жұмыс істейтін мұғалімдерді (Lehramt an Sonderschulen) дайындайды.

Пайдаланылған деректер тізімі:

1. Lonka, K. & Ahola, K. (1995). Activating Instruction: How to foster study and thinking skills in higher education. *European Journal of Psychology of Education*, 10(4), 351-368.
2. Mälkki, K. (2010). Building on Mezirow's theory of transformative learning: Theorizing the challenges to reflection. *Journal of Transformative Education*, 8, 1, 42-62.
3. Trope, Y. & Pomerantz, E.M. (1998). Resolving conflicts among self-evaluative motives: Positive experiences as a resource for overcoming defensiveness. *Motivation and Emotion*, 22(1), 53- 72.



Ж.Е.Байжұма, PhD, аға оқытушы,
Жылу физикасы және техникалық физика кафедрасы,
Физика-техникалық факультеті,
әл-Фараби атындағы ҚазҰУ (Алматы қ.)

ЗЕРТТЕУ УНИВЕРСИТЕТІ ҮШІН ТҰРАҚТЫ БІЛІМ БЕРУ СТРАТЕГИЯСЫН ҚҰРУ: ХАЛЫҚАРАЛЫҚ РЕЙТИНГТЕР КОНТЕКСТІНДЕГІ БИЗНЕС ПЕН ЖОО АРАСЫНДАҒЫ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚТЫҢ РӨЛІ

Аңдатпа: Бұл жұмыс халықаралық деңгейде университеттердің инновациялық әлеуетін нығайту және бәсекеге қабілеттілігін арттыру контекстінде академия мен бизнес арасындағы ынтымақтастықтың рөлін қарастырады. Ғылым мен өндіріс интеграциясының маңыздылығын атап көрсететін QS, THE және ARWU халықаралық рейтингтерінің бағалау критерийлерін талдауға ерекше назар аударылады. Ғылыми әзірлемелер мен инновацияларды коммерцияландырудың оң тәжірибесін көрсете отырып, білім беру мекемелері мен бизнес секторы арасындағы серіктестіктің сәтті мысалдары келтірілген. Осындай ынтымақтастықты нығайту үшін қажетті стратегиялық және операциялық өзгерістер сипатталған, соның ішінде ғалымдардың проблемаларды шешуші ретіндегі имиджін көтеру және бизнес пен инновацияны қолдау бағдарламаларын әзірлеу. Жұмыста өзара тиімділікке қол жеткізу және экономикалық дамуды ынталандыру үшін академиялық институттар мен бизнес-қоғамдастық арасындағы синергия маңыздылығы жинақталған.

Тірек сөздер: ғылым, бизнес, инновациялар, рейтингтер.

Қазіргі заманда академиялық орта мен бизнес арасындағы шекара бұлыңғыр болып барады, себебі екі сала да инновация мен дамуға ұмтылуда. Осы тұста ғылым мен бизнестің ынтымақтастығы екі тарапқа да артықшылықтар сыйлайды: ғылыми орталықтар үшін қаржыландыру көздері мен зерттеу нәтижелерін қолданысқа енгізу болса, компаниялар жаңа идеялар мен зерттеу ресурстары есебінен пайдасын едәуір арттыра алады. Аталған мүмкіндіктерді жүзеге асыру үшін бұл саладағы тенденциялар мен мәселелерге шолу жасаған жөн.

Қазіргі уақытта ғылым мен бизнестің интеграциясы тереңдей түсті. Университеттер инновациялық хабтар мен технопарктер, стартап-акселератор ашып, ғылыми жобаларды коммерциализациялауға қатысуда [1]. Нәтижесінде университеттердің экономикалық және қаржылық әлеуетін күшейтіп қана қоймай, мамандарды даярлауда нарықтың сұранысын қанағаттандырылады. Сонымен қатар, өндірістегі кешенді мәселелерді шешу үшін түрлі саладағы терең білім қажет. Сондықтан, пәнаралық зерттеулерге деген қызығушылық артуда: мәселені шешу үшін түрлі саланың мамандары, технология мен инженериядан бастап, әлеуметтік және гуманитарлық бағытқа дейін, күш біріктіруде [2]. Бизнес өкілдерінің зерттеу мен инновацияны қолдауға бағытталған корпоративті қорлар мен бағдарламаларды арттыруы компаниялардың инновациялар мен ғылыми зерттеулерге деген қызығушылығын көрсетеді. Бизнестің ғылыми жобаларды қолдауы әріптестіктің тиімділігін арттыруда.

Позитивті өзгерістер мен қатар, кешіліктер де жоқ емес. Мәселен, академиялық орта мен бизнестің мақсаттары мен мәдениетінің айырмашылығы. Университеттер үшін білім шекарасын кеңейту мен студенттерді оқыту болса, компаниялар үшін ең басты мақсат – табысты арттыру мен нәтижелерді коммерцияландыру. Бұл мүдделер қақтығысына әкелуі әбден ықтимал [3]. Оған қоса, біріккен зерттеу нәтижеслеріне деген зияткерлік меншік турасындағы дау-дамай екі тараптың қарым-қатынасына сызат түсіруі



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

әбден ықтимал. Университеттердің зерттеу нәтижелерін коммерциализациялау мен бизнеспен әріптестікті көздей отырып, өзінің негізгі миссиясынан – ғылым мен білім беру, ауытқап кету қаупі де бар. Инновацияларға ұмтылу мен академиялық құндылықтар арасындағы тепе-теңдікті сақтау ауадай қажет.

Университеттердің бизнеспен қарым-қатынас орнатуы аталғандардың әлемдік рейтингте ілгерілеуіне үлкен ықпал жасайды. Университеттердің халықаралық рейтингтегі орны үздік студенттер, оқытушылар мен зерттеушілерге тартымды болу үшін, сондай-ақ, бизнес тарапынан қаржылық қорларды тарту үшін маңызды [4]. Осы тұста, QS, THE, ARWU ретингілерінің ЖОО өндірістік сектормен қарым-қатынасын бағалайтын критерийлерін түсіну университеттердің даму стратегиясын құруда критикалық маңызы бар шаруаға айналады.

Халықаралық рейтингтердің көрсеткіштеріне жеке-жеке тоқталатын болсақ, QS World University Rankings «Зерттеу саласында өндіріспен әріптестік» сынды көрсеткішті есепке алады. Бұл көрсеткіш университеттің нақты экономика секторынан қаржы тарту қабілетін бағалап, экономиканың инновациялық дамуы үшін ғылыми зерттеулердің маңызын ерекше атап өтеді. Times Higher Education World University Ranking «Индустрия перспективалары» атты көрсеткіші бар [5]. Ол университеттердің ғылыми зерттеулері экономикаға қалай әсер ететінін бағалайды. Яғни, ғалымдар жоғары сапалы зерттеулер жүргізіп қана қоймай, нәтижелерді коммерциализациялап, өндіріске белсенді енгізу тиіс. «Шанхай» рейтингі мақала жариялау мен оларға сілтемелер жасау сияқты академиялық жетістіктерге көңіл аударса да, ғылыми өнімділік индикаторлары арқылы бизнеспен әріптестікті жанама түрде сипаттайды. Өндіріспен тиімді әріптестік ғылыми зерттеулердің нәтижесін жақсартып, нәтижесінде, университеттің рейтингтерде жоғарылауына оң ықпалын тигізе алады.

Университеттер мен бизнестің ынтымақтастығында қазақстандық университеттер үшін шабыттандыратын және үлгі болатын көптеген табысты мысалдар бар. Ең танымал мысалдардың бірі Массачусетс технологиялық институтының (MIT) MIT өнеркәсіптік байланыс бағдарламасы арқылы әртүрлі корпорациялармен серіктестігі болып табылады. Бұл бағдарлама университет пен 230-дан астам жаһандық компаниялар арасында білім мен ресурстардың тікелей алмасуын жеңілдетеді, нәтижесінде инновациялар мен ғылыми әзірлемелерді коммерцияландыруға мүмкіндік береді [6].

Силикон алқабының қақ ортасында орналасқан Стэнфорд университеті бизнеспен тиімді ынтымақтастықтың тағы бір тамаша мысалы болып табылады. Университет технология алпауыттарымен белсенді жұмыс істеп қана қоймайды, сонымен қатар студенттер мен оқытушылар арасында стартап мәдениетін дамытады, бұл Google және Hewlett-Packard сияқты компаниялардың пайда болуына әкелді.

Бұл мысалдар табысты ынтымақтастықтың кілті білім мен ресурстарды бөлісу тетіктерін құруда, инновациялар мен кәсіпкерлікті қолдауда, студенттер мен оқытушыларды жаңа технологиялар мен бизнесті құру мен дамытуға белсенді түрде тартуда екенін көрсетеді [7].

Қазақстандық жоғары оқу орындары мен бизнестің ынтымақтастығын нығайту үшін бұрыннан қалыптасқан өзара әрекеттесу тетіктерінен басқа, ғалымдардың проблемаларды шешуші ретіндегі имиджін ілгерілетуге ерекше назар аудару қажет. Бұл тәсіл ғылыми-зерттеу қызметіне баса назар аударуды ғана емес, сонымен қатар бизнес пен қоғамның өзекті мәселелерін шешуге ғалымдарды белсенді тартуды білдіреді [8]. Мұндай имиджді ілгерілету нақты проблемалық мәселелерді шешуде ғылыми зерттеулердің табысы мен әлеуетін көрсетуге бағытталған коммуникациялық стратегияны әзірлеуді талап етеді. Ғалымдардың жетістіктері, олардың зерттеулері мен өндіріспен жобалары



туралы ақпаратты тарату үшін заманауи медиа платформалар мен әлеуметтік желілерді пайдалану маңызды элемент болып табылады [9]. Бұл ғалымдардың инновациялық процестің белсенді қатысушылары ретіндегі рөлін көрсете отырып, бизнес-қоғамдастық пен жұртшылық алдында көрнекілігін арттыруға көмектеседі.

Қазіргі уақытта, мемлекет тарапынан да университеттер мен бизнес арасындағы ынтымақтастықты ынталандыруға, сондай-ақ ғылыми-зерттеу қызметін ынталандыруға бағытталған тиісті бағдарламалар құрылды. Жуырда салық кодексіне ғылыми зерттеулерге кеткен шығындар есебінен салық мөлшерлемесін төмендету туралы норма енгізілді. Осы және басқа шаралар, мемлекеттің де аталған ынтымақтастықты дамытуға қызығушылығы мол екендігін білдіреді.

Қорытындылай келе, академия мен бизнестің ынтымақтастығы, сондай-ақ инновациялар мен кәсіпкерлікті қолдау экономикалық өсу мен қоғамдастықтың дамуының кілті болып табылады. QS, THE және ARWU сияқты халықаралық рейтингтер университеттердің бәсекеге қабілеттілігін арттырудағы бұл өзара әрекеттестіктің маңыздылығын көрсетеді. Сәтті серіктестіктер мен қолдау бағдарламаларының мысалдары зерттеулерді тәжірибеге және коммерцияландыруға біріктіру қажеттілігін көрсетеді. Қазақстандық университеттер үшін бизнеспен ынтымақтастықты жандандыру, ғалымдардың проблемаларды шешуші ретіндегі имиджін ілгерілету және елдің инновациялық экожүйесін нығайту үшін қолда бар қолдау бағдарламаларын пайдалану маңызды.

Пайдаланылған деректер тізімі:

1. Y.K. Liao, R.R. Maulana Suprpto, An empirical model of university competitiveness and rankings: The effects of entrepreneurial behaviors and dynamic capabilities, Asia Pacific Management Review 29 (2024) 34–43. <https://doi.org/10.1016/J.APMRV.2023.04.005>.
2. K.S. Reddy, E. Xie, Q. Tang, Higher education, high-impact research, and world university rankings: A case of India and comparison with China, Pacific Science Review B: Humanities and Social Sciences 2 (2016) 1–21. <https://doi.org/10.1016/J.PSRB.2016.09.004>.
3. P.Perchinunno, M. Cazzolle, A clustering approach for classifying universities in a world sustainability ranking, Environ Impact Assess Rev 85 (2020) 106471. <https://doi.org/10.1016/J.EIAR.2020.106471>.
4. H.Chesbrough, Business model innovation: It's not just about technology anymore, Strategy and Leadership 35 (2007) 12–17. <https://doi.org/10.1108/10878570710833714>.
5. L. Da Xu, E.L. Xu, L. Li, Industry 4.0: State of the art and future trends, Int J Prod Res 56 (2018) 2941–2962. <https://doi.org/10.1080/00207543.2018.1444806>.
6. S.Grabowska, S. Saniuk, Business Models in the Industry 4.0 Environment—Results of Web of Science Bibliometric Analysis, Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity 8 (2022) 19. <https://doi.org/10.3390/JOITMC8010019>.
7. J.A.Vargas-Merino, C.A. Rios-Lama, M.H. Panez-Bendezú, Critical implications of education for sustainable development in HEIs - A systematic review through the lens of the business science literature, The International Journal of Management Education 22 (2024) 100904. <https://doi.org/10.1016/J.IJME.2023.100904>.
8. I.Otache, J.E.Edopkolor, I.A.Sani, K.Umar, Entrepreneurship education and entrepreneurial intentions: Do entrepreneurial self-efficacy, alertness and opportunity recognition matter?, The International Journal of Management Education 22 (2024) 100917. <https://doi.org/10.1016/J.IJME.2023.100917>.



9. M.Ertz, S.Sun, E.Boily, P.Kubiat, G.G.Y.Quenum, How transitioning to Industry 4.0 promotes circular product lifetimes, Industrial Marketing Management 101 (2022) 125–140. <https://doi.org/10.1016/J.INDMARMAN.2021.11.014>.

А.Т.Бақтияр, магистрант,
Н.Т.Аблайханова, б.ғ.к., доценті, ғылыми жетекші,
А.Е.Есенбекова, аға оқытушысы,
А.А.Дүйсенбек, докторанты,
А.М.Мухитдинов, PhD, аға оқытушысы,
Биофизика, биомедицина және нейроғылым кафедрасы,
Биология және биотехнология факультеті,
эл-Фараби атындағы ҚазҰУ (Алматы қ.)

ОҚЫТУШЫЛАРДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ШЕБЕРЛІГІ МЕН РЕФЛЕКСИЯНЫҢ ӨЗАРА БАЙЛАНЫСЫН ЗЕРТТЕУ

Аңдатпа: Бұл зерттеу мақаласында рефлексия мен педагогикалық шеберлік арасында оң байланыс бары анықталды. Мақалада алынған нәтижелер рефлексиясы дамыған мұғалімдерде педагогикалық проблемалық жағдаяттарды оңай шеше алатыны анықталып отыр. Жағдаяттарды шеше алу, тәжірибе арқылы келетін педагогикалық шеберлікке жол ашады.

Кілт сөздер: рефлексия, педагогикалық шеберлік, педагогикалық проблемалық жағдай.

Рефлексия мәселесін талдау Локк пен Лейбництің рефлексияны "сананың санасы" немесе өзін-өзі тану, "рухтың "менге бұрылуы" деп түсіндіретін еңбектерінен басталады. Қазіргі уақытта рефлексиялық процестерді зерттеудің кейінгі ұзақ уақыт бойғы тарихына қарамастан, рефлексия ұғымының қолданыстағы мағыналары белгілі бір дәрежеде жаңа заман ойшылдарының түсіндірмесін көрсетеді. Сонымен қатар, философиялық әдебиеттерде рефлексия деп ақыл-ойдың "көзқарасын" өзіне бұру қабілеті деп түсіндіріледі; ойлау туралы ойлау, "өз іс-әрекеттері мен олардың заңдылықтарын түсіну" [1]. Адамның әлемді рухани игеру саласындағы ерекше құбылыс, оның мәні ішкі тәжірибенің сыртқы тәжірибеге қатынасы болып табылады [2].

Сонымен, С.Л.Рубинштейн рефлексияның пайда болуымен адамның өмір сүруінің ерекше әдісін және оның әлемге қатынасын байланыстырады: "рефлексия өмірдің осы үздіксіз процесін тоқтатады және адамды ақыл-ойдан тыс етеді. Осы сәттен бастап адамның әрбір әрекеті өмір туралы философиялық пайымдау сипатына ие болады" [3].

Әлеуметтік психологияда, қарым-қатынас процесінде өзара түсіністік мәселесін зерттеу контекстінде, "рефлексия дегеніміз - белсенді адамның оны қарым-қатынас серіктесі қалай қабылдайтындығы туралы хабардарлығы" [4].

Сонымен қатар, психологияда теориялық ойлаудың қажетті шарты немесе ерекшелігі ретінде рефлексияға көзқарас бар. Рефлексия мұнда субъектінің өзіне бағытталған танымдық белсенділігі ретінде қарастырылады: мәселені теориялық шешуде талдаудың мәні өз шешімінің негіздерін қарастыру болып табылады.

Қызмет теориясының әдіснамалық дамуында рефлексия қызметтің табиғи дамуының механизмдері мен заңдылықтары тұрғысынан қарастырылады. Мұнда рефлексия құбылыстары өздерінің іс-әрекеттерінің негіздеріне жүгінумен, іс-әрекеттің



әдістері мен нәтижелерін талдаумен, қызметтің жаңа үлгілерін жобалаумен және құрумен байланысты. Бұл тұрғыда рефлексияны "қиындықтардың себептерін анықтауға және әрекет ету тәсілін түзетуге бағытталған іс-әрекетті талдау" деп анықтауға болады [5].

Шығармашылық мәселелерді шешу жағдайында адамның танымдық іс-әрекетін зерттеуде рефлексия ойлаудың маңызды құрамдас бөлігі ретінде қарастырылады. Сонымен И.Н.Семенов және С.Ю.Степанов ойлау процесінің төрт деңгейі бар: жеке, рефлексивті, объективті, операциялық, олардың арасында рефлексивті-жеке деңгей танымдық іс-әрекеттің маңызды элементі ретінде ұсынылған [6]. Бұл тұрғыда рефлексия мәселені шешудің негіздері мен құралдарын, ойлау тәсілдерін білу деп түсініледі.

Тұтастай алғанда, рефлексияны зерттеуге арналған отандық нақты эксперименттік жұмыстарды талдау оның төрт негізгі аспектіде зерттелетінін көрсетеді: кооперативті, коммуникативті, жеке және интеллектуалды. Рефлексияның тиісті түрлері бар. Сонымен қатар, алғашқы екі аспект қызметтің ұжымдық формалары мен оларға ықпал ететін қарым-қатынас процестерін зерттеуде ерекшеленеді, ал қалған екеуі ойлау мен сананың көріністерінің жеке формаларында ерекшеленеді. Бұл бөлу рефлексияның ұжымдық және жеке формаларын ажыратуға мүмкіндік береді.

Тұлғалық-белсенділік тұрғысынан педагогикалық шеберлік "кәсіби қызметті өзін-өзі ұйымдастырудың жоғары деңгейін қамтамасыз ететін жеке қасиеттер кешені" ретінде анықталады. Бұл қасиеттерге мыналар жатады: педагог қызметінің гуманистік бағыты, кәсіби білім, педагогикалық қабілеттер және педагогикалық техника.

А.К.Маркова педагогикалық шеберлік деп "мұғалімнің өз жұмысын практикада пысықталған және әдістемелік әзірлемелер мен ұсыныстарда сипатталған жоғары үлгілер мен эталондар деңгейінде орындауы" деп түсінеді. Шеберлік - бұл мамандық негіздерін жақсы меңгеру, ғылым мен практикада белгілі әдістерді сәтті қолдану. Шеберлік дегеніміз - мұғалімнің оқу пәнін жақсы білуі, оқуда, негізінен оқушылардың білімінде тұрақты, жоғары нәтижелерге қол жеткізуі. Автор шеберлікті мұғалімдердің кәсіби құзыреттілік деңгейлерінің біріне жатқызады [7].

Н.В.Кузьмина шеберлікті "маманға жұмыс жағдайын (объектіні, қызмет жағдайларын) сәтті зерттеуге, осы жағдайды ескере отырып, кәсіби міндеттерді тұжырымдауға және оларды өндіріс алдындағы мақсаттарға сәйкес сәтті шешуге мүмкіндік беретін кәсіби білімді, дағдыларды, дағдыларды меңгеру" деп сипаттайды [8]. Н.В.Кузьмина педагогикалық шеберліктің келесі деңгейлерін ажыратады: 1) репродуктивті (мұғалім басқаларға өзі білетін және өзі білетін нәрсені қалай айту керектігін біледі); 2) адаптивті (педагог ақпаратты беруді ғана емес, оны аудиторияның ерекшеліктеріне қарай бейімдеуді де біледі); 3) білімді жергілікті модельдеуші (педагог ақпаратты беруді және түрлендіруді ғана емес, сонымен қатар жекелеген мәселелер бойынша білім жүйесін модельдеуді де біледі); 4) білімді жүйелік модельдеу (мұғалім өз пәні бойынша білім жүйесін қалыптастыратын іс-әрекет жүйесін модельдей алады); 5) қызметті жүйелі-модельдеуші (педагог қызмет жүйесін, тұтас оқу-тәрбие процесін модельдей алады). Егер мұғалім кәсіби түрде шешілуі қажет педагогикалық құбылыстың теориялық мәніне терең үңіле алса, шеберлік келеді. Н.В.Кузьмина бөлген педагогикалық шеберлік деңгейлерін қарастыра отырып, олар осы құбылыстың тек бір аспектісін ғана қамтитынын атап өткен жөн: материалдың мазмұнымен (репродуктивті, бейімделгіш, проективті) жұмыс кезінде мұғалімнің позициясын анықтайтын біліммен жұмыс жасау.

А.А.Реанның пікірінше, педагогикалық шеберлік психологиялық-педагогикалық және пәндік тұрғыдан жоғары құзыреттілікпен, кәсіби аймақтарды жоғары деңгейде көбейту қабілетімен көрінеді [9]. Автор психологиялық-педагогикалық зерттеулерден технологиялық тұжырымдарды тұжырымдауға баса назар аударады: қазіргі жағдайда



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

калай әрекет ету керек, қандай әдісті тандау керек, қазіргі жағдайда қандай әдіс орынды, оның шектеулілігі неде. Оқытушының педагогикалық шеберлігінің деңгейі оның кәсіби құзыреттілігіне, сондай-ақ кәсіби-педагогикалық ойлаудың даму дәрежесіне байланысты.

В.А.Сластенин педагогикалық шеберлікті "педагогикалық процестің жоғары тиімділігін анықтайтын жеке және іскерлік қасиеттер мен жеке қасиеттердің синтезі" деп анықтайды. Педагогикалық шеберлік педагогикалық құбылыстарды дербес талдауды, оларды құрамдас элементтерге ыдыратуды және тұтасымен байланысты әр бөлікті түсінуді, қарастырылып отырған құбылыстың логикасына сәйкес идеяларды оқыту мен тәрбиелеу теориясында болуды, проблемаларды анықтауды және педагогикалық міндеттерді қоюды, оларды шешудің оңтайлы әдісін табуды қамтиды; педагогикалық шеберлік ғылыми теорияға сүйенеді [10]. Шеберлік жақын және алыс перспективаларды ескере отырып, сындарлы қызметтің сипатын айқындайды. Белгілі бір тақырып бойынша сабақты әзірлеу кезінде шеберлер оқушының бүкіл білім жүйесін және бірнеше жылдан кейін алғысы келетін нәтижені ескереді. Педагогикалық шеберліктің қайнар көзі-тәжірибе, іс-әрекет, оның мәні, мақсаттары, технологиясы тұрғысынан мағыналы болады.

Осы зерттеудің контекстінде Н.В.Кузьминаның көзқарастарына негізделген педагогикалық шеберліктің анықтамасын қолдану орынды болып көрінеді: Педагогикалық шеберлік - бұл педагогке педагогикалық жағдайды ойдағыдай зерттеуге, осы жағдайды ескере отырып, кәсіби педагогикалық міндеттерді тұжырымдауға және оларды қойылған мақсаттарға сәйкес шешуге мүмкіндік беретін кәсіби психологиялық-педагогикалық білімді, дағдыларды меңгеру. Осылайша, педагогикалық шеберлік мәселесі бойынша әдебиеттерді талдау бұл құбылысқа көптеген көзқарастармен ол жеткіліксіз зерттелгенін көрсетті. Шешілмеген міндеттер анықталды: педагогикалық шеберлікті өлшеу және бағалау, білім беру технологияларының педагогикалық шеберлігін қалыптастыратын критерийлер мен әдістерді әзірлеу.

Педагогикалық шеберлік проблемалық педагогикалық жағдайларды шешудің ситуациялық деңгейінде іске асырылады, оны жүзеге асыру үшін, жоғарыда айтылғандай, ұйымдастырылған, мазмұнды рефлексия қажет. Педагогикалық шеберлік рефлексияның барлық түрлерін жүзеге асыруды қамтиды. Сонымен, егер мұғалім туындаған проблемалық жағдайды, қойылған мәселені жеке шешсе, онда ойлау процесін сәтті жүзеге асыру үшін (мысалы, интеллектуалды қайшылықты анықтау) интеллектуалды рефлексия жеткілікті болуы мүмкін. Кәсіби-педагогикалық жағдай жеке мағынаға ие болған кезде (қақтығыс мазмұны), ойлау процесіне интеллектуалды рефлексиядан басқа жеке рефлексия да қатысады. Егер мұғалімнің шешімін іздеу сауатты ұйымдастырылған қарым-қатынас, оқушылармен, әріптестермен өзара әрекеттесу процесінде жүзеге асырылса, онда коммуникативті және кооперативті рефлексия қажет.

Сонымен, кәсіби педагогикалық шеберлік рефлексиялық процестерді жүзеге асырумен байланысты, ұйымдасқан, мазмұнды, "көп қырлы" рефлексияны қамтиды. Осыған сүйене отырып, рефлексияның мақсатты ұйымдастырылған дамуы мұғалімдердің педагогикалық шеберлігін қалыптастыруға және дамытуға ықпал етуі мүмкін деген болжам жасауға болады.

Деректерді өңдеу және талдау

1-кесте - Қалыптастырушы эксперимент процесінде субъектілердегі педагогикалық проблемалық жағдайларды шешудің рефлексияның орташа мәндерінің және деңгейлік сипаттамаларының өзгеру көрсеткіштері

Шамасы	Рефлексия			Пед. жағдайды шешу деңгейі		
	дейін	кейін	айырм.	дейін	кейін	айырм.
топтар						
тәжірибелік	18,1	21,1	3	14,4	17,6	3,2



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Шамасы	Рефлексия			Пед. жағдайды шешу деңгейі		
бақылаушы	17,5	17,3	-0,2	14,6	14,9	0,3

Деректерді талдау келесі тенденцияларды бөліп көрсетуге мүмкіндік береді:

1. Эксперименттік топтағы педагогикалық проблемалық жағдайларды шешудің рефлексиясының орташа мәнін және деңгейлік сипаттамаларын арттыру.

2. Рефлексияның орташа мәнінің шамалы төмендеуі және бақылау тобындағы педагогикалық проблемалық жағдайларды шешудің деңгейлік сипаттамаларының шамалы өсуі.

Рефлексия мәндерін деңгейлер бойынша градациялау деректердің қалыпты таралуына сәйкес жүзеге асырылады. Диаграмма бойынша эксперименттік топтағы рефлексияның топтық деңгейінің жоғарылауын біріншісімен салыстырғанда қайта өлшеу кезінде байқауға болады. Қалыптастырушы эксперименттен кейін жүргізілген қайта өлшеу нәтижелері бойынша рефлексия деңгейі төмен субъектілердің пайыздық арақатынасының 24% - дан 3% - ға дейін (19% - ға) төмендеуі, рефлексия деңгейі жоғары субъектілердің пайыздық арақатынасының 30% - дан 54% - ға дейін (24% - ға) ұлғаюы, рефлексияның орташа деңгейі бойынша субъектілердің пайыздық арақатынасының 46% - дан 43% - ға дейін шамалы төмендеуі байқалады.

Бақылау тобында бірінші және қайта өлшеу нәтижелері бойынша рефлексия деңгейлері бойынша субъектілердің пайыздық арақатынасы келесідей: төмен рефлексия деңгейі 27% - 30%, орташа деңгей 46% - 43%, жоғары деңгей 27% - 27%.

Деңгейлер бойынша бөлу әдістемесінің кілтіне сәйкес жүргізілді. Диаграмма қалыптастырушы экспериментке дейін және одан кейінгі педагогикалық проблемалық жағдайларды шешу деңгейлеріндегі келесі өзгерістерді көрсетеді:

Эксперименттік топта қалыптастырушы эксперименттен кейін жүргізілген қайта өлшеу нәтижелері бойынша педагогикалық проблемалық жағдайларды шешудің айқын ситуациялық деңгейі бар субъектілердің пайыздық арақатынасының 6% - дан 3% - ға дейін (3% - ға) төмендеуі байқалады, неғұрлым ситуациялық деңгейі бар субъектілердің пайыздық арақатынасының 47% - дан 20% - ға дейін төмендеуі (27% - ға), 44% - дан 53% - ға дейін (9% - ға) жоғары ситуациялық деңгейі бар субъектілердің пайыздық арақатынасын, айқын ситуациялық деңгейі бар субъектілердің пайыздық арақатынасын 3% - дан 24% - ға дейін (21% - ға) ұлғаюы байқалды.

Бақылау тобында айқын ситуациялық және айқын ситуациялық деңгейлері бар субъектілердің пайыздық қатынасында айырмашылықтар байқалмайды (6%-6%; 3%-3%); субъектілердің ситуациялық және супраситуациялық деңгейлері бар пайыздық айырмашылықтары шамалы (47%-44%; 44%-47%).

Қалыптастырушы эксперимент нәтижесінде тәуелді айнымалының статистикалық маңызды өзгеріс - эксперименттік топтағы педагогикалық проблемалық жағдайларды шешудің деңгейлік сипаттамаларының мәндерінің артуы орын алды. Осылайша, рефлексияның мақсатты дамуы проблемалық педагогикалық жағдайларды шешудің деңгейлік сипаттамаларының өзгеруіне әсер етеді деген гипотеза расталды. Бұл өзгерістің бағыты педагогикалық проблемалық жағдайларды шешудің ситуация барысы және ситуациялық деңгейімен субъектілердің пайыздық арақатынасын төмендету және субъектілердің пайыздық арақатынасын анағұрлым ситуация барысы және айқын ситуация барысы деңгейімен арттыру бағытында анықталды.

Пайдаланылған деректер тізімі:

1. Матюшкин А.М., Понукалин А.А. Проблемные ситуации в психологической подготовке специалистов в вузе.// Вопросы психологии, 2008. – С. 76-82.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

2. Анисимов О.С. Новое управленческое мышление: сущность и пути формирования. - М.: Экономика 2011. – С. 88-96.
3. Когнитивные стили и их диагностика: методические рекомендации. – М., МГПИ, 2010. - С. 23-31.
4. Анисимов О.С. Развивающие игры и игротехника. - Новгород, 2009. – С. 177.
5. Анисимов О.С. Методологическая культура педагогической деятельности и мышления. - М.: Экономика, 2011.- С.326-335.
6. Метельский Г.И., Чикова О.М. О некоторых особенностях рефлексии учителя. // Психология учителя. М., 2012. – С. 16-21.
7. Неверкович С.Д., Тюков А.А. Теоретические проблемы исследований процесса принятия решений в организационно-управленческой деятельности // Вопросы психологии, -2015. – С. 43-58.
8. Кузьмина Н.В. Педагогическая деятельность мастера.// Проблемы дидактики производственного обучения. – М., 2008.-233-270 Б.
9. Реан А.А. Рефлексивно-перцептивный анализ деятельности педагога.// Вопросы психологии. 2010. – С. 77-81.
10. Сластенин В.А. Педагогическая деятельность и проблема формирования личности учителя.// Психология труда и личности учителя. Л., 2006. Вып. 1.

М.Р.Балтымова, фил.ғ.к., доцент,
қауымдастырылған профессор,
Дінтану және мәдениеттану кафедрасы,
Философия және саясаттану факультеті,
эл-Фараби атындағы ҚазҰУ (Алматы қ.)

ОҚУ ҮДЕРІСІНДЕ ПӘНАРАЛЫҚ БАЙЛАНЫСТАРДЫ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ ЖОЛДАРЫ

Аңдатпа: Мақалада тарихи романдарды оқыту барысында пәнаралық байланыстарды жүзеге асырудың тиімділігі туралы мәселе қарастырылады. Бұл ретте жобалау әдісін және инновациялық технологияларды қолдану арқылы сабақ берудің тиімділігі дәлелденеді, бұл пәнаралық байланыстарды жүзеге асыруға септігін тигізеді.

Тірек сөздер: пәнаралық байланыс, оқу үдерісі, жобалау әдісі, ақпараттық кеңістік, инновациялық технологиялар.

XX ғасырдың соңы – XXI ғасырдың басы көптеген тарихи өзгерістердің кезеңі болып табылады. Халық қоғамдық өзгерістер мен әлеуметтік қиыншылықтарды басынан өткере отырып, өзінің мәдениетін сақтап қалды. Жазушыларымыз жаһандану үдерісіндегі өзгерістер қарқынына ілесе отырып, әрі қарай даму жолдарын айқындау үшін тарихи тақырыпқа бет бұрды. Себебі мәдени жаһандану саласында әрбір ұлттың, халықтың өзіне тін ділі мен мәдениетін сақтап қалуы жолында күш жұмсау қажеттілігі туындайды.

Тәуелсіздік алу, саяси құрылымның өзгеруі және демократияландыру қоғамды жаңа қиындыққа кезіктіреді, яғни жаппай мәдениет науқанының ағынында адам жауапкершіліктен айырылып, әлеуметтік үрдістердің нысанына айналады. Мұндай үрдіс қоғамға үлкен қауіп төндіреді, сондықтан адам және тұлға проблемасын жан-жақты зерттеу қажеттілігі туындайды. Жеке тұлғаның ең маңызды белгілері – оның саналылығы, жауапкершілігі, бостандығы, қадір-қасиеті, даралығы. Жеке тұлғаның маңыздылығы оның



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

қасиеттері мен іс-әрекеттерінде қоғамдық прогрестің тенденцияларының, әлеуметтік белгілер мен қасиеттердің айқын және спецификалық көрініс табуы арқылы, оның іс-әрекетіндегі шығармашылық қасиетінің деңгейі арқылы анықталады. Бұл орайда «адам», «жеке тұлға» деген ұғымдардың қатары «даралық» деген ұғыммен толықтырылуы қажет.

Адамның тұлғалық қасиеттерінің қалыптасуына ықпал ететін факторлар қатарында ұлттық салт-дәстүрлер, тарих, мәдениет, әдебиет алдымен саналады, себебі адамзаттың рухани тәжірибесі адамдарға әлемнің әрқилы қырларын аша отырып, адамдар арасындағы қарым-қатынастардың күрделілігін, өзара байланыстылығын сезіндіреді. Халқымыздың сан талайлы тарихында рухы биік тұлғалар елдігімізді сақтап, елімізді әлемге танытуға еңбек сіңірген. Ғалым А.Т.Тайжановтың пікірінше: «Рухы биік, күшті елдердің қашан да бағы таймаған, «мың өліп, мың тіріліп», жасампаздыққа қол жеткізген. Бүкіл жасампаздық істерді жасаған да рухы биік тұлғалар. Ал ондай тұлғаларды өмірге әкелетін көп факторлардың бірі, мүмкін бастысы – әлеуметтік орта, әлеуметтік бағыт-бағдар, ұлттық тарихи тағылым», - деп көрсетеді [1, б. 7].

Рухы биік тұлғалар қоғамға өзгеріс әкелу қасиетіне ие. Ел тарихындағы тау тұлғалардың көркем бейнесі әдебиеттегі тарихи романдарда сипатталады. Қазіргі уақытта тарихи тақырып – әдебиет пен өнердегі орталық мәселелердің бірі. Әдебиеттегі бұрынғы заман туралы шығармаларда халық тарихын әлеуметтік-философиялық тұрғыдан кең тануға ұмтылыс бар. Тарихи жанрдағы ең бастысы тарихи дәуірдің типтік жақтарын ашу, өткен замандағы адамдардың шынайы бейнесін жасау, тарихтағы саяси, мәдени, моральдық, психологиялық факторлардың ролі мен мәнін көрсету болып табылады.

Тарихи романдар – халықтың өткен өмірі туралы тарихи деректерді көркем шындыққа айналдырып, тарихи тұлғалардың көркем бейнесін жасаған жазушының шығармасы. Тарихты дерек түрінде бергенде шындыққа бойлай алмасаңыз, көркем шығармада тарихтың бар шындығы өз бояуымен ашылады.

Тарихи романның негізгі мақсаты – өткен күндердің шынайы тарихи оқиғаларын көркем суреттеу. Адамзаттың өткен өміріне деген саналы қызығушылығы тарихи романның тууына себепші болды. Сондықтан көптеген сөз зергерлері тарихи тақырыпқа қалам тартып, өз халқының мәдениетіндегі рухани құндылықтарды зерделеуге және көрнекті қайраткерлерді сомдауға ден қойды. Тарихи роман жанрының дүниеге келгеніне екі жүз жылдан астам уақыт өтті, алғашқы тарихи романға тән белгілері бар туындылар ХҮІІ ғасырда жазылса да, көрнекті тарихи романдар өз бастауын ХІХ ғасырда романтизм дәуіріндегі ағылшын әдебиетінің өкілі Вальтер Скоттың шығармаларынан алады. Ал қазақ әдебиетіндегі тарихи роман жанры ХХ ғасырдың басында қалыптасты. Тарихи романдардың көпшілігінің тақырыбы да, мазмұны да тарихта болған тұлғалардың бейнесін жасауға арналған, сондықтан олар нақты тарихи романға жатады. Шын мәнінде тарихи роман ең алдымен белгілі бір тарихи кезеңнің жанды панорамасы болып табылады. Тарихқа деген жоғары қызғушылық әдетте терең қоғамдық құбылыстар әсерінен болады.

Көркемдік маңызы жағынан күрделі құрылымға, мағыналы мазмұнға ие және тарихи фактілерге құрылғандықтан тарихилық принципінде жазылған тарихи романдарды талдау және күрделі көркемдік сипаттағы көркем туындыларды оқыту үшін жобалау әдісін қолданамыз.

Жобалау әдісін қарапайым сабақ кезінде студенттермен жеке немесе топтық жұмыс жасау кезінде және қазіргі заманғы ақпараттық технологияларды, соның ішінде компьютерлік телекоммуникацияны пайдалана отырып жүзеге асыруға болады. Жобалау әдісін топтық оқыту жұмысында (cooperative learning) қолдану әлемнің әр түрлі елдерінің білім беру жүйесінде кең таралған. Оның себебі бұл әдістің маңыздылығы тек педагогикалық тұрғыдан ғана емес, сондай-ақ әлеуметтік тұрғыдан да зор, атап айтқанда



бұл әдісті қолдану: студентке білім беріп қана қоймай, оның осы білімді өз бетімен іздеуіне, алынған білімді жаңа танымдық және практикалық мәселелерді шешуге пайдалануға мүмкіндік береді; студенттің қарым-қатынас қабілетін дамытады, яғни ол әр түрлі топтарда әр қилы рольдерді орындай алады (басшы, орындаушы, делдал, т.б.); көптеген адамдармен араласады, әр түрлі мәдениетпен, бір мәселеге қатысты әр түрлі көзқарастармен танысады; адамның зерттеушілік қабілетін дамытады (қажетті ақпаратты, фактілерді жинау, оларды әр түрлі көзқарас тұрғысынан талдау, болжам жасау, тұжырымдау және қорытынды жасау).

Жобалау әдісінің *типологиясы* оның белгілеріне байланысты. Оларға тоқталатын болсақ, жобалау әдісінде мынадай *тәсілдер* негізгі орын алады: зерттеушілік, ізденушілік, шығармашылық, рольдік, қолданбалы (практикалық-бағыттаушылық), таныстыру және т.б.; *пәндік-мазмұндық саласына* қарай жобалар: жеке жоба (бір ғылым саласына байланысты), пәнаралық жоба болып бөлінеді; жобалар тікелей байланыс немесе жасырын байланыс *бағытында* жүзеге асырылады; *қарым-қатынас* түріне қарай жобалар топ, қала, аймақ, мемлекет, әр түрлі мемлекеттер арасында жүргізіледі; *қатысушылар* санына қарай жеке немесе топтық жобалар болады; *орындалу уақытына қарай жобалар* қысқа мерзімде, орташа мерзімде (бір аптадан бір айға дейін), ұзақ мерзімде аяқталады [2].

Жобалау әдісін қолдану студенттердің шығармашылық белсенділігін арттыруға көмектеседі, зерттеушілік қабілетін шыңдай түседі, ұжыммен жұмыс жасауға жұмылдырады, жобаға қатысушылар арасындағы өзіне артылған міндетті орындау барысында тұлғалық жауапкершілігін арттыра түседі, студент пен оқытушы арасында әріптестік қарым-қатынас орнауына мүмкіндік береді. Жобалау әдісін қолдану барысында көптеген зерттеу жұмыстарын жүзеге асыруға болады. Атап айтқанда, шығармашылық жобасы аясында студенттер мен магистранттардың қатысуымен тарихи роман бойынша оқырмандар конференциясын өткізу; жеке жобалар бойынша тарихи романдардың зерттелуі тақырыбында ғылыми мақалалар жаздырып, республикалық, халықаралық басылымдарда жариялау, конкурстарға қатысу; зерттеушілік жобалары турасында диплом жұмыстары, магистрлік диссертация жаздырту және қорғату.

Әдебиет сабағында қолданылатын медиаматериалдар арқылы сапалы материалдардың көзін іздеп табуға болады. Жасалатын жеке жұмыс түрлері оқытудың нәтижелі болуын көздейді. Білім алушылардың кәсіби дағдыларын қалыптастыруға, қашықтан оқытудың түрлі әдістерін жүзеге асыруға мүмкіндік жасайды. Ақпараттық технология арқылы оқытуды ұйымдастыру сабақтың мазмұнын, мақсатын түрлендіре түседі. Педагог сабақты ұйымдастыру формаларын мақсатты түрде өзгертуге, білім алушылардың бойындағы айрықша қабілеттерін дамытуға, пәнаралық байланыстарды тиімді үйлестіруге, оқу үдерісіндегі әдіс-тәсілдерді үнемі жаңартып отыруға міндетті.

Жалпы әдебиет сабақтарына мультимедиялық материалдарды енгізу әдістемелік жағынан жан-жақты ойластырылған электронды оқу кешендерін құрастыруға; компьютермен басқарылатын тиімді желілердің бар мүмкіндігін пайдалануға; жаңашыл негіздерге құрылған әдіс-тәсілдерді неғұрлым оңтайлы пайдаланып, медиаматериалдар жасауға; білім алушылардың қосымша білім алуын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Түптеп келгенде, интерактивті әдіс-тәсілдерді қолдана отырып оқыту көптеген проблемаларды бірлесе отырып шешуге жағдай туғызады. Рөлдік ойындар, өмірлік ситуацияларды шешу жолдары сияқты топтық жұмыстар оқытудың мақсатына жақындатады.

Интерактивті тақтамен жұмыс жасау білім алушылардың танымдық белсенділігін оятуға мүмкіндік береді. Интерактивті оқытудың басқа тәсілдерімен салыстырғанда бірталай ерекшеліктері көп. Бұл бірлескен сабақтар өткізуге де ыңғайлы. Бірнеше пән



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

оқытушысы жаңа сабақтың тақырыбына қарай топтасып, пәнаралық байланысты жүзеге асыруына болады. Әрқайсысы негізгі міндеттерді бөліп алып, бір жағынан уақытты үнемдейді, әрі нәтижелі сабақ қолы жетеді. Интерактивтік құралдар олардың бірталай жұмысын жеңілдетеді. Оқытудың осындай жаңа әдістерін белсенді қолдану арқылы педагог сабаққа қажетті материалдардың ақпараттық базасын толықтырып, әрі уақытын үнемдеп, басқа да жұмыстарын жасай береді. Ал осындай жан-жақты озық технологиялармен, ақпараттық біліммен қаруланған педагог болашақ білімді ұрпақтың кепілі болады.

Алаш қайраткері Ж.Аймауытовтың «Сабақ беру үйреншікті жәй ғана емес, ол жаңадан жаңаны табатын өнер» [3] деген тұжырымы бүгінгі күні де өте өзекті. Сондықтан әр педагог сабағына әрдайым жан-жақты психологиялық мүмкіндіктерді есептей отырып, әдістемелік жағынан әбден қаруланып, шеберлігін шыңдап дайындалуы қажет.

Түйіндей келгенде, жобалау әдісі ақпараттық кеңістікке бағдарланғандығымен, инновациялық технологияларды қолдану еркіндігі берілгендігімен және студенттерге шығармашылық еркіндік жасалатындығымен құнды және пәнаралық байланыстарды жүзеге асыруға тигізетін септігі мол.

Пайдаланылған деректер тізімі:

1. Тайжанов А.Т. Тағылымды танымдар /Көмекші оқу құралы. – Орал: «Ағартушы» орталығы, 2007. – 304 б.
2. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования: Учебное пособие для студентов пед. вузов и системы повышения квалификации пед. кадров /Под ред. Е.С.Полат. М.: Изд. центр «Академия», 2000. – 272 с.
3. Аймауытов Ж. Алты томдық шығармалар жинағы /Тәрбиеге жетекші. Жаңа ауыл (оқу құралдары). – Алматы: «Ел-шежіре», 2013. – Т. 5. – 384 б.

К.К.Бегалинова, д.философ.н., профессор,
Н.Ж.Байтенова, д.философ.н., профессор,
кафедра Религиоведения и культурологии,
факультет Философии и политологии,
КазНУ имени аль-Фараби (г.Алматы)

**ВЛИЯНИЕ МООК НА ВЫСШЕЕ ОБРАЗОВАНИЕ:
ПОЗИТИВНЫЕ И НЕГАТИВНЫЕ АСПЕКТЫ**

Аннотация: Образование сегодня выступает в качестве уникального общественного института, направленного на развитие таких качеств личности, которые востребованы динамичным временем, рыночными отношениями. В научно-исследовательской литературе закрепляются все новые термины, которые вытесняют традиционные – глобализация и цифровизация образования, цифровое общество, виртуальная реальность, массовые онлайн-курсы и т.д. Цифровизация внесла кардинальные изменения во все сферы жизнедеятельности общества, включая образование. К одним из революционных цифровых изменений относится МООК. В статье речь идет о влиянии МООК на систему высшего образования, о сильных и слабых сторонах МООК, показываются различные научные подходы, новые модели образования, включая смешанное образование - **Blended Learning**. Он предполагает сочетание традиционного образования с элементами дистанционного, онлайн обучения. Авторы



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

делают вывод, что образование будущего – это смешанное образование, тщательная навигация по уже имеющимся ресурсам знаний, развитие критического и творческого мышления,

Ключевые слова: образование, цифровизация, смешанное образование, открытое образование, непрерывное обучение, массовые онлайн-курсы (MOOK), цифровые технологии, виртуализация, образовательная среда.

Современное образовательное пространство под влиянием цифровизации кардинальным образом меняется, формируется новая виртуальная реальность, новая модель организации жизнедеятельности человека. Цифровизация — это преобразование информации в цифровую форму с использованием электронно-вычислительных технологии для записи кодовых импульсов, на основе которой создается инновационная модель экосистемы образования - lifelong learning. Под lifelong learning в исследовательской литературе понимаются сети и сообщества учащихся и провайдеров образования, которые должны постоянно развиваться, совершенствоваться, чтоб быть конкурентоспособными на рынке труда, процветать на личном, межличностном, национальном и планетарном уровне.

Позитивной стороной ее является обучение на протяжении всей жизни с целью реализации потенциала каждого человека. Уже сегодня востребованным становится человек, владеющий ИТ, профессиональными способностями в области новых технологий, инновационными креативными компетенциями. Индивидуальная интеллектуальная деятельность заменяется коллективной. Сущностным качеством личности становится наличие информационной культуры, которая необходима для ее комфортного существования в обществе, о чем пишут многие исследователи из разных стран.

Дистанционное обучение требует сущностной, качественной перестройки всего образовательного пространства. «Человечество никогда еще не сталкивалось с такой быстроменяющейся и динамично развивающейся глобальной окружающей средой, требующей большого количества квалифицированных инженеров, какую мы наблюдаем сегодня. С одной стороны, никогда раньше проблемы в сфере образования не бросали таких глобальных вызовов обществу, с другой – никогда прежде так много не требовалось от самих инженеров» [1].

Если в традиционной системе образования упор делался на овладении учащимися знаний, умений и навыков, то при дистанционном обучении требуется наличие иных компетенций, а именно – обучающийся должен уметь эффективным образом находить, получать, выбирать, обрабатывать, передавать, создавать, использовать, анализировать, критически оценивать получаемую информацию, т.е. он должен уметь организовывать ресурсы данных и использовать наличную информацию. Меняются и требования к педагогу, который обязан научиться применять новые технологические инструменты и уметь ориентироваться в неограниченных информационных ресурсах. Это ведет к расширению круга изучаемых педагогом технологий.

Цифровые технологии открывают безграничные новые возможности преодолевать расстояния, обращаться к многотысячной аудитории в различной части земного шара, создавать виртуальные образовательные сообщества и т.д. Одним из таких инновационных цифровых открытий являются массовые открытые онлайн-курсы, или сокращенно MOOK. В научно-исследовательской литературе нередко их называют революцией современного образования. Некоторые ученые, как например Sh. Urooj, A. Sajjad, N. Bano и M. Mukarram сравнивают открытие MOOK с изобретением книгопечатания И. Гуттенбергом [2]. И, хотя первые массовые онлайн-курсы появились не



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

в 2020 году, в разгар пандемии, а гораздо раньше – в 2008 году, именно сейчас они стали столь востребованными и популярными. До пандемии МООК скорее считались дополнением к традиционному очному образованию, сегодня – МООК ставит под сомнение необходимость существования университетов, составляет им конкуренцию и представляет серьезную альтернативу традиционному обучению. Некоторые исследователи считают, что со временем многолетнее высшее образование уступит место подобным краткосрочным курсам.

Первым онлайн-курсом МООК принято считать курс по коммуникациям (education on connectives and connective knowledge), проведенном в 2008 году в Университете Манитобы (Manitoba University), в Канаде [3]. Тогда данный курс очно посетили 25 студентов и ещё 2200 студентов прошли его дистанционно. В 2011 году Стэнфордский университет запустил три бесплатных онлайн-курса: базы данных, машинное обучение и искусственный интеллект (databases, machine learn-ing, and artificial intelligence) [4]. Заявки на участие на каждый из них подали свыше 100 тысяч студентов со всего мира. Курсы включали в себя видеолекции от известных профессоров, а также задания, которые автоматически оценивались алгоритмами. Так, возникли курсы МООК в современном их понимании.

Начиная с 2012 года университеты Западной Европы приступают к активному внедрению МООК в систему образования в качестве дополнительной, «смешанной» формы обучения, поскольку затраты минимальные. Как отмечают российские ученые У. С. Захарова, К. И. Танасенко, «Данный формат предполагает, что на курсе могут обучаться бесконечное множество человек, к ним не предъявляются никакие требования на входе, весь материал курса представлен в интернете, а минимальная учебная нагрузка по курсу равняется одной зачетной единице³. Каковы мотивы университетов, разрабатывающих МООК? Основные—предоставление гибких возможностей обучающимся, повышение видимости вуза в информационном пространстве, расширение студенческой аудитории и освоение инноваций в педагогике» [5].

Обзор имеющейся научной литературы показал, что МООК выступает феноменом, который представляет собой одну из самых влиятельных инициатив в сфере высшего образования, направленную на внедрение и эффективное использование самых популярных функций цифровых технологий. Наиболее полно в них находят отражения положения, связанные с достоинствами и недостатками МООК. Массовые онлайн-курсы заставили традиционные и в большей части элитные высшие учебные заведения мира пересмотреть своё отношение и стратегии в области онлайн и открытого обучения, использовать его сильные стороны и нейтрализовать слабые.

К сильным сторонам МООК относят:

1. Открытое образование. МООК представляют собой образовательные курсы, предоставленные лучшими университетами мира. Доступ к ним могут иметь все, у кого есть компьютер с подключением в Интернет. Эта, достаточно сильная сторона МООК, позволяет ценностно дополнить традиционное университетское образование.

2. Гибкость учебной программы. Девизом краткосрочного обучения является фраза: «изучайте только то, что вам действительно нужно или нравится» [6]. МООК не ограничивает в объеме полученной информации, а также не требует выполнения всех заданий. Можно пройти только те лекции и тесты, которые пользователи считают важными для себя. Есть также возможность комбинировать и дополнять различные курсы одновременно.

3. Высококачественный контент, размещенный ведущими университетами мира. Согласно рейтингу US News World Report, около 22 из 25 лучших университетов США в



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

настоящее время предлагают бесплатные онлайн-курсы [7]. В 2023 году общее количество университетов по всему миру, задействованных в системе MOOK, – превысило 1200. Данное преимущество краткосрочных онлайн-курсов особенно важно для развивающихся стран, получающих таким образом возможность ускоренного развития и наверстывания разрыва в образовании.

4. Активная образовательная среда, которая предполагает открытое обсуждение учебного процесса, а также метод обратной связи, позволяющий своевременно и в краткие сроки улучшать качество педагогического процесса и его эффективность. MOOK также дают возможность для создания активных образовательных и онлайн-сообществ по интересам.

5. Прозрачная система оценивания, которая включает в себя как тестирование, так и процесс рецензирования. После предоставления ответов, студентам дается развернутое объяснение вопросов. Рецензии же даются не одним, а сразу несколькими коллегами, в некоторых случаях – ещё и инструкторами.

6. MOOK – ценная форма непрерывного обучения, или обучения на протяжении всей жизни.

7. Невысокая стоимость курсов MOOK за счет компьютерной автоматизации, цифровизации, Интернета и несложно выстроенной коммуникации. Это позволило значительно сократить затраты в высшем образовании, связанные с обеспечением поддержки учащихся и оценкой качества их знаний.

8. Свобода от академического расписания и университетской аттестации. Курсы MOOK не привязаны к традиционным семестровым моделям университета, они могут начинаться в любое время и иметь любую продолжительность. Это делает MOOK привлекательными для студентов, сосредоточенных на определенной теме, или серии курсов. Они также не связаны с традиционной университетской аттестацией, могут предлагаться с сертификатом или без него, в зависимости от потребностей студентов.

Вместе с тем, современные курсы MOOK имеют немало и слабых сторон. К их числу относят:

1. Слабая техническая инфраструктура. Курсы MOOK нуждаются к доступу к высокоскоростному интернету, позволяющему транслировать видео и другие мультимедийные продукты. Во многих странах мира, даже после пандемии, наблюдаются проблемы с доступом в Интернет, особенно в сельских регионах. По данным сервиса Our world in data, Интернет – все ещё молодая технология, доступ к ней имеет не более 60% населения мира. В связи с этим, воздействие MOOK на данный момент крайне ограничено.

2. Язык обучения. Как правило, большинство курсов MOOK предлагаются на английском языке, что ограничивает доступ к ресурсам для неанглоязычных студентов.

3. Отсутствие живой связи между педагогами и студентами. Коммуникация в курсах проводится в письменной форме и опосредована компьютерными технологиями. У студентов не формируются навыки устного общения и коммуникации.

4. Психологические проблемы, связанные с обучением в одиночестве. Как например, чувство изолированности.

5. Отсутствие практики. Курсы не могут заменить практических или лабораторных занятий, которые требуют от студентов выполнения их офлайн. Онлайн-образование зачастую ограничено практикой.

6. Пассивное обучение и низкая мотивация. Большинство студентов онлайн-курсов – пассивные пользователи. Курсы, особенно наиболее сложные для восприятия и понимания, требуют высокого уровня концентрации, самодисциплины и ответственности.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Вследствие длительного подобного обучения падает мотивация, в связи с чем многие курсы остаются незавершенными.

7. Отсутствие в образовательном процессе элементов воспитания, в том числе нравственного, духовного, этического, эстетического, патриотического воспитания, отсутствие навыков коллективной, командной работы вплоть до простейших форм межличностной коммуникации.

8. Неадекватное оценивание креативных заданий. Ни машина, ни коллеги-обучающиеся не способны дать оценку креативным заданиям. Это может сделать только педагог. Однако, в курсах МООС педагоги, как правило, не занимаются проверкой заданий. Соответственно, они не смогут выявить потенциал и талант обучающихся.

Тем не менее, массовые открытые онлайн-курсы – прорывная технология в области высшего образования. Некоторые ученые сравнивают изобретение МООК с изобретением книгопечатания. Другие считают их одной из важнейших современных революций, великим сдвигом в мировом сообществе, когда отбрасывается старая система и принимается новая. Некоторые исследователи отмечают, что курсы МООК буквально перевернули систему обучения с ног на голову. Ученые надеются, что благодаря курсам МООК удастся существенно демократизировать высшее образование, сделать его общедоступным, что важно в первую очередь для развивающихся стран, существенно отстающих в развитии.

В качестве возможностей МООК ученые также рассматривают новые форматы обучения, включая мультимедийный контент, цифровые инструменты, интерактивное обучение, виртуальные лаборатории, элементы компьютерных игр и др., что позволит реформировать застывшую в веках систему высшего образования, переформатировать её на личностно-ориентированное обучение, обучение на протяжении всей жизни.

Подводя итог вышесказанному, следует отметить, что массовые открытые онлайн-курсы, несмотря на недостатки, имеют массу положительных аспектов, апробированных в период пандемии COVID-19, в частности и в нашей стране. И современная казахстанская система образования ждет кардинального реформирования системы образования, переход на смешанное образование, которое обязательно станет генератором «нового типа» образовательных взаимодействий. Смешанное образование (**Blended Learning**) предполагает сочетание традиционного образования с элементами дистанционного, онлайн обучения.

Смешанное образование открывает массу возможностей, в том числе позиционировать учащихся как производителей знаний и соавторов сообществ знаний. Ученые предлагают модели, в которых и преподаватель, и студенты являются сотворцами общего знания. Новое образование предполагает мышление нового порядка. Нет нужды в запоминании, сегодня устройства, которые мы держим в руках, служат нам в качестве когнитивных протезов: они помнят вещи за нас. Приложения выполняют и простейшие мыслительные процедуры за нас. Фундаментальные цели образования меняются. Образование будущего – это тщательная навигация по уже имеющимся ресурсам знаний, развитие критического и творческого мышления. Смешанное образование дает возможность для развития такого мышления. Более того, оно позволяет обучаться непрерывно, на протяжении всей жизни.

Список использованных источников:

1. Иванов В.Г., Похолков Ю.П., Кайбияйнен А.А., Зиятдинов Ю.Н. Пути развития инженерного образования: позиция мирового сообщества // Высшее образование в России. 2015. №3. С.67-79.



2. Urooj Sh., Sajjad A., Bano N., Mukarram M. (2022). Gutenberg and the MOOC. *iJET*, Vol. 17 (12), pp. 93-105. DOI: <https://doi.org/10.3991/ijet.v17i12.31357>.
3. Liyanagunawardena T.R., Adams A.A., Williams S.A. (2013). MOOCs: A systematic study of the published literature 2008-2012. *International Review of Research in Open and Distributed Learning*, vol. 14, pp. 202-227, 2013. DOI: <https://doi.org/10.19173/irrodl.v14i3.1455>.
4. Zheng B., Tong D., Li M., Liu F., Hong C., Geng G., et al. (2018). Trends in China's anthropogenic emissions since 2010 as the consequence of clean air actions. *Atmospheric Chemistry and Physics*, vol. 18, pp. 14095-14111, 2018. DOI: <https://doi.org/10.5194/acp-18-14095-2018>.
5. Захарова У.С., Танасенко К.И. МООК в высшем образовании: достоинства и недостатки для преподавателей // Вопросы образования/Educational Studies Moscow. 2019. № 3, сс.176-202, с.177.
6. Smriti A., Kumar R. (2021). A SWOT analysis of MOOC on management education teaching. *International Journal of Creative Research Thoughts*, Vol. 9(2). URL: <https://www.ijcrt.org/papers/IJCRT2102605.pdf>.
7. Рынок массовых открытых онлайн-курсов (МООС) — рост, тенденции, влияние COVID-19 и прогнозы (2023–2028 гг.). [электронный ресурс] URL: <https://www.mordorintelligence.com/ru/industry-reports/massive-open-online-course-mooc-market>. Дата обращения: 24.06.2023.

Борбасова Қ.М., филос.ғ.д., доценті,
Дінтану және мәдениеттану кафедрасы,
Мұқан Н., Phd докторы, аға оқытушысы,
Дінтану және мәдениеттану кафедрасы,
Философия және саясаттану факультеті,
эл-Фараби атындағы ҚазҰУ (Алматы қ.)

ЖОҒАРЫ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕ ДІНТАНУЛЫҚ ПӘНДЕРДІ ОҚЫТУДЫҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ. «ДІНИ АНТРОПОЛОГИЯ» ПӘНІ МЫСАЛЫНДА

Аңдатпа: Мақалада жоғары білім беру жүйесінде дінтанулық пәндерді оқытудың шешілмеген теориялық мәселелері қарастырылады. Дінтанушы мамандарды бакалавриат деңгейінде даярлау барысында оқытылатын базалық пәндердің бірі «Діни антропологияны» оқытудың негізгі әдіснамалық ерекшеліктері талданады.

Тірек сөздер: білім беру жүйесі, дінтанулық білім, дінтанулық пәндер, «Дін антропология».

Эл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің дінтану және мәдениеттану кафедрасы дінтанушы және теолог-исламтанушы мамандарды даярлаумен бірнеше жылдар айналысуда. Бұл бағытта ғылымның өзі XIX ғасырдың соңында қалыптасқандықтан арнайы мамандар даярлау бүкіл әлем елдерінде әртүрлі күрделі мәселелермен байланысты дамып келеді. Себебі дін мәселесінде нақты дәлелденген формулалар мен теоремалар жоқ. Дін жеке адамның ішкі дүниесімен, қоғамдық қатынастармен, саяси биліктердің өзгерістерімен байланысты құбылыс. Сондықтан да әр



мемлекет өз Заңдарының шеңберінде, қоғамдық сұранысқа байланысты мамандарды даярлау бағдарламаларын құрастырады.

Қазақстанда дінтанушы мамандығын даярлауда және жалпы діни білім мен дінтанулық білім беру мәселелерінде өте көп түсініспеушіліктер қоғамда орын алған. Оның себебі соңғы жылдардағы радикалды діни идеологияларды таратушы топтардың уағыздары және дінді өз мүдделерінде қолданып, негізгі дәстүрлі діни ілімдерді бұрмалаушы топтар мен тұлғалар халықтың санасына ықпал етуде. Дінді зайырлы тұрғыда оқу мен қабылдауды өкінішке орай халық толық түсінбей жатыр. Нәтижесінде жалпы дін мен дінтанушы мамандарға қатысты скептикалық көзқарастар қалыптасуда.

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің дінтану және мәдениеттану кафедрасының меңгерушісі Айнұр Құрманалиеваның «Адырна» ұлттық порталына берген сұқбатында осы мәселені нақты ашып айтты: «Дінтану, қарапайым көпшілік санайтындай, діни білім беру емес және діндарларды дайындау курсы да емес. Дінтануды зерттеу нысанына алған адамға қайсыбір сенімді қабылдау талабы қойылмайды, дінтанушы болу үшін белгілі бір дінді ұстанудың қажеттілігі жоқ. Дегенмен бұл дінді ұстанбау деген емес, діндар адамдар да жақсы дінтанушы бола алатынын айта кету керек: мұндағы басты талап академиялық ғылымның шеңберінен шықпау керек.»[1]

Қазақстанда дінтанулық білім беру мәселесі бүгін көп бағытты сипатта, ол тек қана мамандарды дайындау деңгейінде емес, сонымен қатар мазмұндық жағынан да ерекшеленеді. Дінтанулық білім беру мәселесі қойылғанда дінтанушы мамандарды даярлаумен қатар діни және дінтанулық сауатсыздық мәселесін шешумен де байланысты. Соңғы мәселе дінтану пәнін міндетті пән ретінде барлық деңгейде және барлық мамандықтар үшін енгізу туралы сөз болып отыр. Бұл қазіргі қоғамдағы дін конфессияаралық қатынастарда орын алып отырған радикалды трансформацияларға байланысты мәселелерді шешуге негіз болар еді. Діни және дінтанулық сауатсыздық мәселесін шешумен бірге бұл басқа да өмірлік мәні бар мәселелерді шешуге: әртүрлі діндер арасындағы түсіністік пен келісім, конфессияаралық қатынастар мәдениеті, әртүрлі фобиялардың жойылуына және экстремизм мен терроризмнің алдын алуға негіз болар еді.

Жоғары білім беру жүйесіндегі дінтану мен теологияны оқыту қазіргі жас тұлғаның мәдениеті мен дүниетанымын байыту, қоғамдағы әр түрлі діни көзқарастарды толерантты түрде қабылдау қажеттілігі туралы кемелденген ұстанымдарын қалыптастыруға бағытталған. [2]

Әр түрлі діндердің жалпы және нақты мағынасын зерттейтін дінтану пәні теориялық білімде өзінің көпсалалы құрылымымен күрделене түседі, бұл оның әлеуметтік-гуманитарлық пәндердің арасында өз бағытын ұстап тұруына қиындық туғызады. Дінтанудың жалпылама теориясы ғылыми білім жүйесіндегі тұжырымдамалық тұрғыдан келісілген, жалпы қабылданған ережелерге әлі қол жеткізген жоқ, ал әлеуметтік-гуманитарлық ғылымдар діни білім саласына көбірек еніп, дінтанудың әртүрлі мәселелерін шешуде. Осыған орай дінтану мен теологияда қол жеткізілген ғылыми-теориялық білімдер мен басқа ғылыми пәндерден алынған білімді үйлестіруде күрделі мәселелер туындайды. Білімді пәндік интеграциялаудың осындай бай және шексіз перспективаларына қарамастан, дінтану өзін-өзі қамтамасыз ететін «салыстырмалы түрде автономды пәндердің кешені болып қала береді. Мысалы, дін философиясы, дін социологиясы, дін феноменологиясы, діни антропология және т.б. пәндер дінтанудың әртүрлі қырын зерттейді [3].

Дінтануды оқыту діни ғылыми пәндер мен дінтанулық ғылымдар арасындағы елеулі айырмашылықтарды ескеруді талап етеді. Дінтанулық ғылыми пәндерде берілетін



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

білім мемлекеттік білім стандартымен реттелсе, діни ғылымдарда тұжырымдалған білім дін канондарымен, қасиетті кітаптармен реттеледі.

Дінтанушы мамандарды даярлауда міндетті пәндер тізіміне кіретін Діни антропология пәнінің ерекшелігі бұнда әр діннің сенімі, діни дәстүрлері мен ғибадаттары сол діннің канондарының шеңберінде қарастырылады. Студенттерге дінге сенуші адамның көзқарасы діни ұстаным негізінде түсіндіріледі, діни салттар мен ғибадаттарды нақты суреттеуге және терең мағанасын ашуға ерекше көңіл бөлінеді.

20-шы ғасырда антропология ғылым мен философиялық бағыттардың ерекше назарына түсті, адамға оның ойы мен қызметіне байланысты «антропологиялық бұрылыс» болды. Қандай ғылым саласын алсақ та біз адамзаттың кемелденуіне себепкер болуға негізделген «антропологиялық бұрылыстағы» теорияға тап боламыз. Зайырлы антропологияның әдіснамасы индуктивтік тәсілге - деректерге сүйену, байланысты анықтау, жалпылау, заңдылық және теорияны құрастыру тән.

Оқытушы «Діни антропология» пәнінен дәріс оқу барысында негізгі ғылыми, дінтанулық бағытты басты ұстанымға алуы керек:

- діни антропологияның негізгі категорияларын, діни философиялық бағыттағы мектептердің көзқарастарымен салыстырмалы тұрғыда беру;
- діни антропология саласына қатысты діни мәтіндерімен және діни антропология өкілдерінің еңбектерімен жұмыс істеуге ерекше мән беру;
- діни антропологияның өзекті мәселелерін дүниетанымдық тұрғыдан талдап дінтанулық сараптама жасау;
- адамға байланысты мәселелерді: оның өмірінің мәні, өлімі, мәңгілігін философия мен теология сұқбатында шеше білу;
- діни антропологияны зерттеуші ғалымдардың еңбектерімен жұмыс істеуді ұйымдастыруда жалпы философиялық әдістерді пайдалану;
- діни антропологияның өзекті мәселелерін дүниетанымдық тұрғыдан талдап дінтанушылық сараптама жасау.

Дәрісте қарастырылған барлық тақырыптар семинар сабақтарында тереңдетіп талқылау жоспарланады. Ол үшін Діни антропология мәселелеріне қатысты негізгі әдебиеттерге мән берілу керек.

Барнард, Аланның «Антропология тарихы мен теориясы», Рысбекова Ш. С., Борбасова Қ.М. «Діни антропология», К. Б. Ермишинаның «Религиозная антропология» оқулықтары ұсынылады.

Шығыстық діни антропологиясының тарихын оқығанда Ғарифолла Есімнің «Фалсафа тарихы» оқулық - хрестоматия, Мансурова Аселдің «Совершенствование человека: сравнительный анализ восточных учений». монографиясы, Ж. *Алтаев.*, А. *Фролов* «Ислам философиясы» кітаптарын қарастырылады.

Семинарда талданатын тақырыптарды талдауда да студенттерге ұсынылған әдебиеттермен танысуын, мәселе бойынша түрлі көзқарастарды қарастыруын, проблемалы мәселерді бөлу, өз көзқарасын қалыптастыру, даулы сәттерді қарастыру және пікірталас мәселесін шешу міндеттелуі қажет.

«Діни антропология» пәнінен студенттің өзіндік жұмысын орындауға (СӨЖ) ерекше мән берілген дұрыс. Қазіргі жаңа силабустың талаптарына сай білім алушының өзіндік жұмысына (БӨЖ) арнайы әдістемелік нұсқаулар беріледі.

Нұсқаулықта тағы да ғылыми әдебиеттермен жұмыс жасауды студенттерге түсіндіру артық болмайды. Себебі бұл пән бойынша ақпарат өте көп, бірақ авторлардың ұстанымдары көбінесе объективті бола бермейді.



Кітаппен жұмыс істеу кезінде әдебиетті тандап, оны дұрыс оқып, жазба жүргізуді үйрену қажет. Кітапханада әдебиеттерді тандау үшін алфавиттік және жүйелі каталогтар қолданылады. Кітаппен жұмыс істеудің тиімді дағдылары уақытты үнемдеуге және өнімділігін арттыруға мүмкіндік беретінін есте сақтау керек.

Қандай оқулықтарды тандау керектігін дәріскер ұсынады. Қажетті әдебиеттер осы курс бойынша әдістемелік нұсқауларда да көрсетілуі мүмкін.

Оқулықтармен және кітаптармен өз бетінше жұмыс істеу (сонымен қатар дәрістерде көтерілген мәселелерді өз бетінше теориялық зерттеу) – танымның ғылыми тәсілін қалыптастырудың маңызды шарты.

Әдебиеттермен жұмыс істеу тәсілдері:

- танысу керек әдебиеттердің тізімін құру және ол туралы оқытушымен ақылдасу;
- тізім жүйеленген болуы қажет (қайсысы семинарға, қайсысы емтиханға, қайсысы курстық, дипломдық жұмыстарға т.б. қажет екендігін анықтап алу);
- қандай кітаптарды мұқият оқып, ал қандай кітаптарды тек қарап шығу керек екенін анықтау керек;
- оқыған кітаптардағы маңызды ақпараттарды конспектілеу т.б.

Студенттің өзіндік жұмысының басқа түрлеріне қарағанда көлемді, аудиториялық сабақтарда оқылатын негізгі тақырыпты толықтыратын және дамытатын ақпаратты қамтитын жұмыс реферат жазу болып табылады.

"Реферат" сөзі (латын тілінен – *refere* – баяндау, хабарлау) ақпаратты сыни шолу негізінде қандай да бір мәселенің немесе тақырыптың мазмұнын ауызша немесе жазбаша түрде қысқаша баяндауды білдіреді. Рефератты дайындау барысында мына ережелер басшылыққа алынуы тиіс:

- реферат идеясы мен міндетін анықтау;
- тақырыпты немесе мәселені анық және нақты тұжырымдау. Ол тым жалпылама болмауы керек;
- таңдалған тақырып бойынша қажетті әдебиеттерді табу. Міндетті түрде оқылуы тиіс әдебиеттер тізімін құру;
- рефератты кіріспе, негізгі бөлім, қорытынды, пайдаланған әдебиеттер тізімі деп бөлімдерге бөлу қажет.

Рефераттарды жазудың мақсаты: студенттердің әдебиетпен өз бетінше жұмыс істеді, оларды талдауды және сараптай алуы дағдысын қалыптастыру болып табылады.

Діни антропология пәнінің тақырыптары эссе жазуға өте ыңғайлы. Тақырыптардың барлығында қазіргі діни санамен байланысты өзекті мәселерді талқылауға болады. Эсседе студент мәселенің мәнін ашып, өзге көзқарастарды көрсетіп қана қоймай, оған өз көзқарасын да білдіруі керек. Жұмыстың бұл түрі студенттен өз ойын жазбаша түрде, сондай-ақ логикалық пайымдаулар арқылы өз көзқарасын анық білдіруді талап етеді. Студенттің міндеттері:

- тапсырманы мұқият оқып, тақырыптың өзектілігін ғана емес, мазмұны бойынша ерекше және қызықты жақтарын көрсету;
- тақырып бойынша ақпарат көздерін тандау және зерттеу;
- негізгі және қосымша әдебиеттерді бөлу;
- эссенің жоспарын құру;
- мәселенің мазмұнын және оны шешу жолдарын қысқа, бірақ толық ашу.

Жоғары білім беру жүйесінде дінтанулық пәндерді оқытудың шешілмеген теориялық мәселелері өте көп. Дінтанудың салалары бойынша сапалы оқулықтардың аз болуы діни сана, діни тәжірибе, діни фанатизм, діни конверсия сияқты мәселелерді арнайы зерттеп жүрген ғалымдардың осы мәселелер бойынша ортақ тұжырымдарға



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

келмегендігінен. Ал «Діни антропологияның» негізгі пәні осы аталған мәселелер болғандықтан пәнінді оқытуда да көп күрделі әдіснамалық мәселелерге назар аудару талап етіледі.

Пайдаланылған деректер тізімі:

1. Айнұр Құрманалиева: Дінтанушы болу үшін белгілі бір дінді ұстанудың қажеттілігі жоқ. <https://adyrna.kz/post/163991>
2. Қазіргі Қазақстандағы дінтану: қалыптасуы мен даму жолдары: Монография. Алматы: Қазақ университеті, 2023. 116 б.
3. Давыдов И.П. Методологическая проблематика в контексте религиоведческих дисциплин: различные подходы // Проблемы религиоведения: к 20-летию отделения религиоведения философского факультета МГУ им. М.В. Ломоносова / под ред. П.Н. Костылева, И.Н. Яблокова. – М.: Издатель Воробьев А.В., 2016. – 216 с.

М.М.Бузуртанова, старший преподаватель,
Р.Б.Сейсебаева, к.полит.н., старший преподаватель,
кафедра Политологии и политических технологий,
факультет Философии и политологии,
КазНУ имени аль-Фараби (г.Алматы)

**ОСОБЕННОСТИ ПРЕПОДАВАНИЯ ПОЛИТИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН
ИНОСТРАННЫМ СТУДЕНТАМ**

Аннотация: Статья посвящена особенностям преподавания политических дисциплин иностранным студентам на основе анализа опыта преподавания в КазНУ имени аль-Фараби.

Ключевые слова: политические дисциплины, преподавание иностранным студентам, интернационализация образования, академическая культура

КазНУ имени аль-Фараби является университетом, успешно интегрированным в мировое образовательное пространство.

Академическая мобильность студентов, зарубежные научные стажировки профессорско-преподавательского состава, формирование новых образовательных программ, открытие филиалов университета за рубежом, публикационная активность ученых университета и др., свидетельствуют о том, что КазНУ прочно занял свое достойное место на рынке мировых образовательных услуг. Так, в университете активно трудятся зарубежные профессора, обучается более 2500 тысяч студентов из стран ближнего и дальнего зарубежья.

В КазНУ имени аль-Фараби с 2011 года осуществляется подготовка студентов с английским языком обучения. Однако, кафедра политологии имеет большой опыт преподавания дисциплин специальности на английском языке. На отделении политология с 2002 года осуществляется преподавание 2–3 дисциплин на английском языке.

С тех пор в образовательной программе подготовки бакалавров, магистрантов и докторантов ряд дисциплин читаются на английском языке. ППС кафедры политологии и политических технологий, таким образом, имеет более чем десятилетний опыт преподавания политических дисциплин на английском языке, что позволило в 2022 году



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

открыть английское отделение, где образовательная программа полностью реализуется на английском языке. Сейчас, мы имеем 2 курса английского отделения.

Эффективное обучение политологии является обучением демократическому управлению в современном глобализирующемся мире, где обеспечение национальной безопасности и защита национальных интересов являются основополагающими принципами существования современных государств. Специфика преподавания политической науки и ее сущностное отличие от других социальных наук заключается в понимании роли политических решений в реализации этих интересов, национальных, глобальных, региональных и др. Согласование интересов, поиск взаимовыгодного решения, умение и желание идти на конструктивный диалог являются критериями профессиональной политики, определяющие ее результативность. Эта сущностная характеристика политики не может не оказывать влияния на преподавание политологии как учебной дисциплины как отечественным, так и иностранным студентам.

Главная особенность при работе с иностранными студентами является непредсказуемость. Преподавателю надо быть готовым к тому, что вопросы могут быть самыми неожиданными, детерминированные как уровнем подготовки, так и культурными особенностями интерпретации процессов и событий. Студенты имеют разный багаж знаний и, что сложнее, разное понимание принципов демократии, механизмов разграничения властных полномочий, реализации права собственности и др., в зависимости от характера политической системы и политического режима в их собственной стране.

Преподавателям при работе с иностранными студентами необходимо выходить за рамки казахстанской практики, расширяя границы предметного изучения. Необычный опыт, который побуждает подходить к преподаванию масштабно и быть готовым к перейти от вопросов базового курса бакалавриата, к обсуждению вопросов уровня магистратуры, так как иностранные студенты, в основном, не приходят сразу после школы, имеют некий специализированный набор знаний. Поэтому в аудитории одновременно могут оказаться студенты разного возраста с разным уровнем подготовки.

И немаловажным является обстоятельство, что преподаватель должен знать историю страны пребывания своих студентов. Иностранные студенты, всегда задают вопросы, касающиеся политики или фактов из практики их собственной страны.

У иностранных студентов потребности и ожидания от выбранных дисциплин отличаются от групп студентов казахского или русского отделений. Значительное влияние на содержание занятий могут оказать вопросы, которые поднимают иностранные студенты. Преподавателю необходимо предварительно продумывать вопросы, отражающие набор ожиданий студентов. Очевидно, что предсказать все вопросы невозможно, но в целом, характер вопросов продиктован процессами и явлениями страны, из которой прибыли. Зная, откуда ваши студенты, можно предвосхитить многие из них. Если, в ходе обучения, появляется что-то новое, что влияет на политический процесс, то в семестре, мы в рамках СРС или семинара обязательно изучим и обсудим, даже если это пока сплошные вопросы.

Этот основополагающий критерий, вероятно, не применим к другим дисциплинам, содержание которых не включает новые и быстро меняющиеся события и технологии, но в политической науке и политологических дисциплинах является необходимостью. Например, приход к власти в 2021 году талибов в Афганистане, канды кантар в 2022 году Казахстане, стратегия C5+1, войны и др.

В современных условиях, когда взаимодействие студентов ограничивается электронной почтой и короткими сообщениями в социальных сетях, такие научные



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

обсуждения очень сближают студентов, качественно меняет их взгляды, стирает кажущиеся различия.

Имеющийся у преподавателей кафедры опыт работы со студентами иностранцами, обучающимися по ОП «Политология», позволяет сделать некоторые обобщения касающиеся двух аспектов: 1) лингвистические и возрастные особенности, 2) академическая культура. В научной литературе, посвященной проблемам менеджмента, а также социологии и психологии образования под “возрастными особенностями” понимаются характеристики, отличающие студентов различных возрастов, которые, в свою очередь, могут являться результатом определенного физического, когнитивного, эмоционального и социального развитием. Существует достаточный массив литературы, затрагивающей вопросы обучения студентов иностранцев в Казахстане (Мордвинцева и др.2023; Токтарова & Жумагулова, 2021; Акбаева, 2016; Какимжанова, 2015). В данной статье рассматриваются особенности преподавания студентам иностранцам курсов в рамках ОП «Политология», выделенные на основе преподавательского опыта кафедры политологии и политических технологий, ФФиП КазНУ им. аль-Фараби.

Итак, первой особенностью является язык. Язык обучения и общения – английский в подавляющем большинстве случаев. Также обучение студентов иностранцев может осуществляться на государственном языке (студенты из Афганистана и Туркменистана). Профессиональный состав кафедры позволяет беспрепятственно решать эту задачу, а технический прогресс снимает проблему обеспечения англоязычной литературой. Сложности и дополнительная нагрузка при подборе, презентации и адаптации материала ложится на преподавателей в тех редких случаях, когда иностранный студент слабо владеет английским языком и не владеет ни казахским, ни русским. Дополнительные сложности также возникают в том случае, если уровень английского языка студентов в одной группе существенно отличается. Эта задача решается путем дифференциации материала, средств и приемов обучения, но с сохранением содержания согласно ОП.

Возраст является, пожалуй, самым очевидным отличием объективного характера студентов иностранцев кроме упомянутого выше языка обучения. Как правило иностранные студенты значительно старше своих однокурсников и одноклассников казахстанцев. Мы полагаем, что данный фактор является определяющим в том, какая у этой категории студентов профессиональная ориентация, мотивация и стратегия достижения учебных целей. Это, в свою очередь, связано с видением своего дальнейшего профессионального пути, чаще сосредоточенного именно на науке в отличие от студентов из Казахстана, которые чаще видят себя сотрудниками государственных органов, международных межправительственных и неправительственных организаций и так далее. Преподавателям следует учитывать данный момент.

Возвращаясь к мотивации, можно отметить, что подавляющее число студентов иностранцев демонстрируют большую общую осознанность и целеустремленность. Они появляются в числе студентов обучающихся по ОП кафедры политологии и политических технологий не случайно. За этим стоят осознанный выбор и определенные усилия и действия с их стороны. За редким исключением, они дисциплинированы в одинаково высокой степени на протяжении всего периода обучения, в то время как среди студентов казахстанцев можно наблюдать тенденцию, когда некоторое незначительное количество студентов утрачивает мотивированность на старших курсах.

В том, что касается когнитивных особенностей студентов иностранцев, а именно памяти и внимания, то каких-то существенных отличий от студентов казахстанцев опыт не показывает. Однако наблюдается различия касающиеся степени и характера академической начитанности и общего кругозора. Сравнивая письменные и устные



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

работы студентов казахстанцев и иностранцев в процессе преподавания курсов по различным политологическим дисциплинам, можно отметить следующее: во-первых, студенты иностранцы (особенно это касается магистрантов и докторантов) имеют навыки чтения и анализа большого объема научной литературы при подготовке к семинарским занятиям, уделяют большее значение списку обязательной и дополнительной литературы, не нуждаются в дополнительных разъяснениях и напоминаниях по этому поводу. Во-вторых, хотя они лучше ознакомлены с литературой по теории политики, общим и частным вопросам политологической науки и методологии политических исследований, студенты иностранцы меньше осведомлены о практике ведения внутренней и внешней политики в Республике Казахстан.

Более того, в отличие от студентов казахстанцев, интересующимся больше фактами, у них чаще сформирована осознанность важности и необходимости теоретической и методологической подготовки при обучении по специальности в целом. Это в том числе объясняется тем, что студенты иностранцы чаще видят свое профессиональное будущее именно в области науки, как мы указывали выше. Следует также упомянуть более развитые навыки выполнения письменных работ (особенно эссе) и обработки данных. Технологическая грамотность этой категории студентов чаще высокая.

Следующим аспектом является влияние академической культуры на процесс обучения студентов иностранцев. Академическая культура представляет собой совокупность норм и ценностей формирующихся и поддерживающихся внутри учебного и научного сообщества, правил взаимодействия внутри него, а также профессиональных практик и стандартов. Вопросы формирования и содержания академической культуры изучались многими зарубежными социологами П. Бурдье (1988), Э. Гидденс (1998), Дж. Коулмэн (1986), Д. Франк и Дж. Мейер (2007), А. Астин (2003), М. Фулан (2020). Данная проблематика изучается в РФ. Здесь следует упомянуть работы таких авторов как Белозерова (2021), Куренной (2020), Налетова и Прохоров (2013), Филиппов (2008). Исследования казахстанских ученых связаны с осмыслением места педагогического наследия выдающихся просветителей и сравнительные исследования (см. Вестник КазНУ Серия "Педагогические науки"// <https://bulletin-pedagogic-sc.kaznu.kz/index.php/1-ped/issue/view/41>).

Исходя из особенностей академической культуры студенты иностранцы демонстрируют следующие качества. Во-первых, большая самостоятельность в процессе обучения. Они настроены на то, что им предоставляется большая свобода в выборе курсов и предметов. Студенты иностранцы зачастую придают большое значение исследовательской деятельности в рамках политологической науки (проекты, статьи, участие в конференциях). Следующей особенностью, связанной с академической культурой, является формат и этикет общения преподавателя и студента. Несмотря на то, что в зарубежных вузах (западных стран особенно) стиль общения преподавателя и студента и, следовательно, проведения занятий может быть более демократичным, менее формализованным и более соответствующим формату сотрудничества нежели менторства, студенты иностранцы демонстрируют в своем поведении большее уважение к институту высшего образования в целом, а также к статусу и личности преподавателя.

Отдельно следует остановиться на особенностях студентов, приехавших для обучения в Казахстан из стран ближнего зарубежья. Данная категория студентов сочетает в себе характеристики студентов Казахстанцев и иностранных студентов. На сегодняшний день различия студентов из ближнего и дальнего зарубежья сохраняются, и преподаватели осведомлены о них соответственно, что учитывается в их работе. Студенты из ближнего зарубежья представляют собой продукт схожей академической культуры и обучаются либо



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

на русском, либо (реже) на государственном языке. В этом их схожесть со студентами из Казахстана. Однако они, так же как студенты из дальнего зарубежья могут столкнуться с ситуацией негативного воздействия на процесс обучения нерешенных бытовых и логистических вопросов. Другой особенностью объединяющий их со студентами из дальнего зарубежья является их относительная неосведомленность об институтах и механизмах осуществления внутренней и внешней политики в Республике Казахстан.

Список использованных источников:

1. Astin, A. W., & Schroeder, C. (2003). What Matters to Alexander Astin? A Conversation with Higher Education's Senior Scholar. *About Campus*, 8(5), 11-18.
2. Bourdieu, P. (1988). *Homo academicus*. Stanford University Press.
3. Giddens, A., & Pierson, C. (1998). *Conversations with Anthony Giddens: Making sense of modernity*. Stanford University Press.
4. Coleman, J. S. (1986). The idea of the developmental university. *Minerva*, 476-494.
5. Frank, D. J., & Meyer, J. W. (2007). University expansion and the knowledge society. *Theory and society*, 36, 287-311.
6. Fullan, M. (2020). System changes in education. *American Journal of Education*, 126(4), 653-663.
7. Акбаева, Г. Н. (2016). Положительный опыт обучения студентов-иностранцев в рамках международного сотрудничества в вузах Республики Казахстан. *Вестник ЗКГУ*, (3), 59-66.
8. Белозерова, Н. В. (2021). Понятие «академическая культура» в современных условиях высшей школы. *Психолого-педагогические проблемы безопасности человека и общества*, (1), 50.
9. Какимжанова, М. К. (2015). О некоторых проблемах и методах исследования социальной адаптации иностранных студентов в высшей школе Казахстана. In *Материалы Республиканской научно-теоретической конференции «Сейфуллинские чтения-11: Молодежь и наука (Vol. 1, No. ч 3, pp. 15-18)*.
10. Куренной, В. А. (2020). Философия либерального образования: принципы. *Вопросы образования*, (1), 8-39.
11. Мордвинцева, И. Ю., Ордабаева, Р. Б., & Сурабалдиева, Б. Т. (2023). Педагогические особенности инклюзивного сопровождения адаптации иностранных студентов в Казахстане. *Вестник КазНПУ имени Абая, серия «Педагогические науки»*, 77(1), 249-256.
12. Налетова, И. В., & Прохоров, А. В. (2013). Академическая культура как идея университета. *Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики*, (12-1), 137-141.
13. Токтарова, Т. Ж., & Жумагулова, Б. С. (2021). Обучение иностранных студентов в условиях обновленного содержания образования. *Международный журнал экспериментального образования*, (3), 66-70.
14. Ткач, Г. Ф., Филиппов, В. М., & Чистохвалов, В. Н. (2008). Тенденции развития и реформы образования в мире. М.: РУДН, 133-141.



Джангабулова А.К., з.ғ.к, доцент,
Ережепқызы Р., PhD докторы, аға оқытушы,
Кеден, қаржы және экологиялық құқық кафедрасы,
Заң факультеті,
әл-Фараби атындағы ҚазҰУ (Алматы қ.)

ЗЕРТТЕУ УНИВЕРСИТЕТТЕРІНДЕГІ БІЛІМ МЕН ҒЫЛЫМ ИНТЕГРАЦИЯСЫ

Аңдатпа: Берілген мақалада зерттеу университетінің түсінігі, мақсаты мен белгілері қарастырылған. Зерттеу университеттері зерттеу қызметіне баса назар аударылатын оқу орындары ретінде қарастырылады. Аталған университеттің негізгі мақсаты – білім беру мен зерттеудің бірлігі. Университет аясында білім беру мен ғылымды интеграциялау үрдісі жүріп жатыр, яғни білім алушылар білім алумен қатар ғылыми зерттеу жұмыстарына белсенді қатысады. Университеттің зерттеу қызметі оның қызметкерлерінің біліктілігін артуы мен білім алушылары мен түлектерінің университетте алған білімі мен дағдыларын дамыту, зерттеу тәжірибесін жетілдіру, бәсекеге қабілеттілігін арттыруға көмектеседі.

Тірек сөздер: зерттеу университеті, білім мен ғылымның интеграциясы, университеттердің ғылыми-зерттеу қызметі, университеттердің ғылыми-инновациялық қызметі.

Зерттеу университеті классикалық университеттің дамуы негізінде қалыптасады. Зерттеу университетінде ғылыми жұмыс негізінде білім беру дәстүрлі білім беруден басым болады. Мұндай университеттердің маңызды ерекшелігі - оқытушылар мен ғалымдардың жетекшілігімен жүргізілетін зерттеу жобаларына білім алушылар, соның ішінде магистранттар мен докторанттарды тарту. Әрине, ғылыми зерттеулерге қызығушылық танытатын университеттің жоғары курс студенттері де қатыса алады. Дәстүрлі білім беру үрдісі мен ғылыми зерттеулерге қатысу үрдісі білім алушылардың әртүрлі оқу кезеңдеріне қатысты әртүрлі кезеңдер ретінде қарастырылады. Яғни бұл үрдістер белгілі бір дәрежеде бір-бірімен тығыз байланысты және білім беру үрдісінің ғылыммен айналасуға енуінің күшеюі барған сайын арту үстінде, демек аталған екі қызмет бір-бірін толықтырады. Оқытудың мұндай моделі оқу процесі мен ғылыми зерттеулердің тығыз байланысы негізінде жүзеге асырылып, сәйкесінше білім беру бағдарламаларын әзірлеуді талап етеді.

Университеттердің белсенді ғылыми-зерттеу қызметі ғылыми зерттеулер мен жобалау жұмыстарға қатысатын болашақ мамандарды дайындау сапасына тікелей әсер етеді және сәйкесінше оқу орнының бәсекеге қабілеттілігін арттырады [1, 15-19 бб.].

Қазақстан Республикасының 2011 жылғы 18 ақпандағы Ғылым туралы Заңының 10-бабында зерттеу университеті бекітілген. Зерттеу университеті Қазақстан Республикасының Үкіметі бекіткен университетті дамыту бағдарламасын іске асыратын әрі іргелі және қолданбалы ғылыми зерттеулерді және өзге де ғылыми-техникалық, тәжірибелік-конструкторлық жұмыстарды ұйымдастыруға және жүргізуге қатысатын жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымы болып табылады. Зерттеу университетінің негізгі міндеті жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім берудің барлық деңгейінде ғылыми қызмет пен білім беру процесінің интеграциясы болып табылады [2]. Демек, зерттеу университетінің негізгі міндеті – жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім берудің барлық деңгейлеріндегі ғылыми қызмет пен білім беру үдерісін интеграциялау.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Қазіргі уақытта әлемдік деңгейдегі университеттер ретінде танылған университеттердің көпшілігі бірнеше елдерде шоғырланған. Бұл университеттер осы үдерістерге қолайлы ортада соңғы үлгідегі оқу бағдарламалары мен білім беру әдістерді үйрету, ғылыми зерттеулер арқылы білім беруге зор үлес қосуда. Ғылыми зерттеулер білім беру үрдісінің ажырамас компонентіне айналады, ал түлектер оқу барысында да жоғары оқуды бітіргеннен кейін де жетістіктерге жетеді. Олар еңбек нарығында бәсекеге қабілетті жоғары білікті мамандарды дайындайды, өзекті ғылыми зерттеулер жүргізеді, олардың нәтижелері беделді ғылыми басылымдарда жарияланады, ал ғылыми-техникалық бағдарланған жоғары оқу орындары патенттер мен өз зерттеу нәтижелерін лицензиялау арқылы жаңа технологиялар мен инновациялардың дамуына елеулі үлес қосады [3].

Қазіргі зерттеу университетіне тән негізгі белгілер ретінде бүгінде мыналарды бөліп көрсетуге болады:

- профессор-оқытушылар құрамы зерттеу университетінің білім беру бағдарламаларына да, ғылыми зерттеулер жүргізуге де қатысады (орта есеппен алғанда оқытушылық қызмет жұмыс уақытының 25-75 пайызын құрайды). Айта кету керек, үздік американдық университеттердің профессорлық-оқытушылық құрамын қалыптастырудағы маңызды айырмашылық білім, ғылым және бизнес салаларын қамтитын кадрлардың ауысуы болып табылады. Олардың арасында жасанды бөлімдер жоқ, сонымен қатар университеттегі төлем жүйесі, осындай айналымды ынталандырады;

- ғылыми-зерттеу университеті өзінің ғылыми-зерттеу базасын (кітапхана ресурстары, ақпараттық қамтамасыз ету, зертханалық жабдықтар және т. б.) дамытуға қаржы ресурстарын инвестициялауды қоса алғанда, онда жүргізілетін зерттеулердің жоғары деңгейін үнемі қолдайды;

- зерттеу университетінде оқу әртүрлі болады және элиталық мамандарды даярлауды (PhD ғылыми дәрежесін бере отырып), сондай-ақ болашақта ғылым және білім беру қызметімен кәсіби айналысуды жоспарламайтын студенттердің базалық жоғары білім алуын қамтиды [4].

Университетте ғылыми-зерттеу жұмысының маңызды ережелері болып оқу үдерісін кешенді зерттеулер негізінде қалыптастыру, білім алушыларды ғылыми зерттеулер жүргізуге тарту, оқытушылардың ғылыми біліктілігін арттыру табылады. Білім беруде ғылымды пайдалану және оқытудың жаңа технологияларын енгізу білімді жүйелі меңгеруге көмектеседі.

Жалпы ғылым мен білім беруді интеграциялаудың екі бағытын атап өтуге болады: білімнен ғылымға бағыты мен ғылымнан білімге бағыты. Жоғары оқу орындарында білім беруден ғылымға бағытының басымдығы байқалады, өйткені оқытушылар білім берумен қатар ғылыми қызметпен де белсенді айналысады. Қазіргі таңда оқытушылар мемлекет тарапынан қаржыландырылатын зерттеулер, ғылыми-зерттеу жобаларын әзірлеу және орындау саласындағы зерттеу қызметімен айналысады. Бірақ, ғылыммен айналысу білім беруге қарағанда көбірек уақыт бөлуді талап етеді, мысалы зерттеудің өзекті мәселелерін анықтау және оны талдау, ғылыми әдебиеттерді зерттеу мен олармен жұмыс жасау, қойылған мәселелерін талдау нәтижесінде қорытындылар жасау. Аталған зерттеу жұмыстары оқытушыдан уақыт бөлуді талап етеді.

Ғылым оқытуды жаңа біліммен байытады, оқытудың жаңа әдістерін дамытады, ал білім ғылымды жас мамандармен қамтамасыз етеді. Бірақ, жоғары оқу орындары түлектерінің салыстырмалы түрде аз бөлігі ғана ғылыми жұмыстармен айналысады. Мысалы, құқықтану мамандығының түлектері одан әрі құқық қолдану саласында жұмыс істеуді қалайды, ал олардың аз бөлігі ғана заң ғылымының жалпы мәселелерін зерттеумен



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

айналысады. Яғни, зерттеу қызметімен білімін магистратура мен докторантурада жалғастыратын түлектер айналысады.

Демек, зерттеу университетінің келесі белгілерін атап өтуге болады: мемлекет тарапынан және өзге қайнар көздерден қаржыландырылатын зерттеу жобаларының басымдығы, яғни университеттің бюджетінің басым бөлігін ғылымның алуы; ғылыми жобаларды шетел ғалымдармен бірлесе отырып жүзеге асыру, білім беру үрдісіне шетел ғалымдарын тарту, яғни шетел ғалымдарының үлесін арттыру; студенттерге қарағанда ғылыммен айналысуға қызығушылық танытатын магистратура мен докторантура бөліміндегі білім алушылардың үлесін арттыру; жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру жүйесінің; біліктілікті арттыру мен қайта даярлау жүйесінің болуы; инновациялық инфрақұрылымның болуы.

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың Ғылым академиясының 75 жылдығына арналған салтанатты сессиясында сөйлеген сөзінде отандық ғылымдағы мәселелерді шешудің басымдықтарының бірі ретінде университет ғылымын нығайтуды атаған болатын. Сонымен қатар, «Тәуелсіздік жылдарында бізде ғылыми-зерттеу институттары, ұлттық және жоғары оқу орындарының ғылыми орталықтары түріндегі ғылыми инфрақұрылым қалыптасты. Сонымен қатар, тәжірибе көрсеткендей, отандық ғылыми зерттеулердің көпшілігі біздің ірі жоғары оқу орындарында жүргізіледі. Сондықтан зерттеу университеттері шеңберінде мемлекеттік ҒЗИ-ді шоғырландыру мәселесін қарастыруды ұсынамын.

Алайда, тұтастай алғанда, сұранысқа ие технологияларды ала отырып, ғылыми әзірлемелерді коммерцияландыру үшін инфрақұрылымды дамыту деңгейі әлі де төмен деңгейде қалып отыр. Батыс елдерінде университеттерде әртүрлі инновациялық стартаптар мен технологиялық компаниялар жұмыс істейтін технопарктер жұмыс істейді. Білім беру жүйесін жекелеген ғылыми орталықтармен және технопарктермен олардың әлеуетіне қарай шоғырландыру күшті Зерттеу университеттерін қалыптастыруға мүмкіндік береді. Осыған байланысты ғылыми зертханалар мен тәжірибелік-сынақ инфрақұрылымын дамытуға мақсатты гранттар бөле отырып, ЖОО жанындағы ғылыми-технологиялық парктерді қолдау бағдарламасын іске қосуды тапсырамын. Зерттеу ЖОО-бұл білім берудегі сән үрдісі емес, Қазақстанның инновациялық экономикасын құрудың негізі», деп атап өтті [5].

25 шілде 2022 жылы Қазақстан Республикасының Үкіметінің қаулысымен «Әл Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті» коммерциялық емес акционерлік қоғамына зерттеу университеті мәртебесі беріліп, 2022-2026 жылдарға арналған даму бағдарламасы бекітілді [6].

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ даму бағдарламасында университеттің нысаны, мақсаты мен міндеттері көрсетілген. «Зерттеу университетінің нысаны – бұл білімді, ғылым мен бизнесті интеграциялаудың табысты нысаны. Зерттеу бағдарламаларын іске асыру кезінде Университет өндірістік саланың тапсырысы бойынша ғылыми-қолданбалы зерттеулер мен әзірлемелерді дамытып, білім беру, ғылым және өндіріс арасындағы байланыстырушы буын болып табылатын инновациялық инфрақұрылымды дамыту, ғылыми-инновациялық орталықтар, технопарктер құру жөніндегі жұмысты жүргізетін болады» - деп бекітілген.

Сонымен қатар, зерттеу университетіне трансформациялану жолында қажетті міндеттер қойылған. Бағдарламаның мақсаты – университетті әлемдік деңгейдегі университетке трансформациялау. Аталған мақсатқа қол жеткізу үшін шешілетін міндеттер және оларға жету жолдары айқындалған. Әлемдік деңгейдегі зерттеу университетіне өту мақсатында университет алдына жоғары және жоғары оқу орнынан



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

кейінгі білім берудің барлық деңгейлерінде ғылыми қызмет пен білім беру процесін интеграциялау, университеттік білім берудің перспективалы моделін қалыптастыру және академиялық көшбасшылықты қамтамасыз ету, университет ғылымының елдің әлеуметтік-экономикалық дамуына қосатын үлесін арттыру, корпоративтік басқарудың тиімді моделін құру және университеттің орнықты дамуын қамтамасыз ету міндеттерін қояды [6].

Білім беру саласындағы білім мен ғылым интеграциясы, яғни зерттеу университетін қалыптастыру өз ерекшеліктері бар көптеген міндеттерді шешу үшін уақыт талап ететін ауқымды үрдіс.

Әлемдік деңгейдегі зерттеу университетін құру үшін ең алдымен мықты басқарушы, нақты анықталған университет мақсаттары мен міндеттері және оларға жету үшін нақты тұжырымдалған стратегиялық жоспар қажет. Жоғары рейтингті университеттер - соңғы үлгідегі оқу бағдарламаларын жаңа оқыту әдістерін қолдана отырып оқыту, ғылыми-зерттеу жұмыстары арқылы білімді таратуға елеулі үлес қосатын университеттер. Ғылыми зерттеулер оқу процесінің ажырамас құрамдас бөлігіне айналады және зерттеу университетінің түлектері оқу кезінде де және оқуды аяқтағаннан кейін де ғылыми зерттеу дағдыларын меңгере отырып жоғары жетістіктерге қол жеткізеді.

Пайдаланылған деректер тізімі:

1. Салимьянова И.Г. Роль исследовательских университетов в развитии национальной инновационной системы. // Общество. Среда. Развитие. 2011. – С. 15-19.
2. Ғылым туралы Қазақстан Республикасының 2011 жылғы 18 ақпандағы N 407-IV Заңы // <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1100000407>.
3. Мамырханова Г. Б. Есембаева А. М. Формирование исследовательских университетов и их роль в инновационном развитии Республики Казахстан // <https://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-issledovatel'skih-universitetov-i-ih-rol-v-innovatsionnom-razvitii-respubliki-kazahstan-2>).
4. Гневашева В.А. Исследовательский университет (проблема определения). – М.: Изд-во Моск. гуманит. ун-та, 2006. – 35 с.
5. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың Ғылым академиясының 75 жылдығына арналған салтанатты сессияда сөйлеген сөзі // <https://www.akorda.kz/kz/memleket-basshysy-kasym-zhomart-tokaevty-n-gylym-akademiyasynyn-75-zhyldygyna-arnalghan-saltanatty-sessiyada-soylegen-sozi-15457>.
6. "Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті" коммерциялық емес акционерлік қоғамына зерттеу университеті мәртебесін беру және оның 2022 – 2026 жылдарға арналған даму бағдарламасын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2022 жылғы 25 шілдедегі № 516 қаулысы // <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P2200000516>.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Г.И. Ерназарова, б.ғ.к., доцент,
С.К. Турашева, б.ғ.к., доцент,
С.Б. Оразова, б.ғ.к., доцент,
Биотехнология кафедрасы,
Биология және биотехнология факультеті,
эл-Фараби атындағы ҚазҰУ (Алматы қ.)

БИОТЕХНОЛОГИЯ БАҒЫТЫ БОЙЫНША БІЛІМ БЕРУ БАҒДАРЛАМАЛАРЫНЫҢ САПАСЫН АРТТЫРУ

Аңдатпа: Мақалада биотехнология білім беру бағдарламасы бойынша үш сатылы «бакалавр-магистратура-PhD докторантура» білім берудің міндетті бағыттары, мұндағы оқу жоспарлары мен пәндер бағдарламаларын жаңартудың жаңашыл мазмұны талданады.

Кілт сөздер: STEM, ECTS, ЖБОК, PhD.

Білім беру саясатындағы әлемдік үрдістерге сәйкес, Болон декларациясы мен ЮНЕСКО-ның бағдарламалық құжаттары білім сапасын ғылым, мәдениет және білім саласындағы халықаралық ұйымдардың жетекші басымдығы ретінде айқындайды. 2010 жылы Қазақстан Республикасы Болон процесінің (Bologna process) мүшесі болған Орталық Азиядағы бірінші мемлекет және Еуропалық жоғары білім кеңістігінің толыққанды қатысушылары арасында 47-ші ел болды. Қол қойылған Болон декларациясы аясында білім беру қызметін жүзеге асыратын Қазақстандағы алғашқы университет эл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті болып табылады.

Қазіргі әлемдегі бәсекеге қабілеттіліктің ең маңызды аспектісі халықаралық білім кеңістігіне кіріктірілген білім беру моделін құру болып табылады. Оған, егер білім берудің құрылымын, мазмұны мен технологияларын жаңарту, білім беру саласына білікті мамандарды тарту, олардың инновациялық әлеуетін тиімді пайдалану және арттыру негізінде барлық деңгейдегі білім сапасын арттыру мүмкін болса, қол жеткізуге болады. Еуропалық жоғары білім кеңістігін құру және бүкіл әлем бойынша еуропалық жоғары білім жүйесін ілгерілету үшін, эл-Фараби атындағы ҚазҰУ-де үш деңгейлі жоғары білім беру жүйесі (бакалавр – магистратура – докторантура) жүзеге асырылуда.

Эл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дың биология және биотехнология факультетінде жүзеге асырылатын «Биотехнология» білім беру бағдарламасын мысалға ала отырып, оның –мазмұнын қарастырайық. Әлеуметтік-гуманитарлық, STEM, кәсіби модульдерді және жеке білім беру траекторияларын қамтитын «Биотехнология» —білім беру бағдарламасының бакалавриат, магистратура және докторантура бойынша —құрылымы айтарлықтай оңтайлы, сондықтан олар студенттердің де, оқытушылардың да, ғылыми қызметкерлердің де академиялық ұтқырлығын дамытуды көздейді. Қазақстанның әлемдік білім кеңістігіне енудегі мақсаты – Қазақстандық жоғары білімнің сапасын ғана емес, сонымен қатар әлемдік білім беру қауымдастығына кірігу үшін, студенттердің, оқытушылар мен ғылыми қызметкерлердің академиялық ұтқырлығын біртіндеп арттыра отырып, оны әлемдік стандарттарға барабар ету, басты талап болып табылады. «Биотехнология» білім беру бағдарламасы бойынша білім беру бағдарламасының көлемі бакалавриатта (Bachelor Degree) (4 жылдық оқу) 252 ECTS, ал магистратурада (Master Degree) (2 жылдық оқу) 104 ECTS құрайды.

Биология және сабақтас ғылымдар бағыты бойынша дайындаудың білім беру бағдарламасының құрылымы мен мазмұны, студенттің жеке тұлға ретінде және жалпы кәсіби маман ретінде, сондай-ақ белгілі бір қызмет саласында дамуына ықпал ететіндей



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

етіп құрастырылған. Мысалы, әлеуметтік-гуманитарлық модуль пәндерінің мазмұны студенттің тұлғалық қасиеттерін дамытуға ықпал етеді, оның рухани, эстетикалық және философиялық дүниетанымын дамытады. Бұл жағдайда білім беру өз мәдениетін білуді қамтамасыз етумен қатар, жастарды жалпы өркениет мәселелеріне тартылуға, толеранттылық пен барлық жаңалыққа ашық болуды үйретуі керек деп түйіндейтін тұжырымдамалық идея болып табылады.

Өткен ғасырдың 90-шы жылдарының аяғында, жоғары оқу орындарының тар шеңберде мамандандырылған түлектерді, яғни белгілі бір қызмет салаларындағы кәсіби шеберлерді дайындауға негізделген білім беру жүйесі, соңғы онжылдықтарда жаңа ақпараттық технологиялардың әсерінен экономика мен мәдениеттердің өзара кірігуінің объективті процесі ретінде, өте тез жаһандық сипатқа ие болып отырған еңбек нарығындағы қатал бәсекелестік жағдайында, жеткілікті баяндылықты қамтамасыз ете алмады. Сондықтан кең бейінді мамандар дайындау бағытында білім беруді жаңғырту басталып кетті.

«Цифрлық Қазақстан» жобасы аясында «Биотехнология» білім беру бағдарламасы үшін ақпараттық технологиялар мен техникалық бейіндегі пәндерді қамтитын STEM модулі енгізілді. Сонымен қатар, білім беру бағдарламаларының құрылымында жеке білім беру траекторияларының болуы тар шеңберде мамандандырылған кәсіби кадрларды даярлауды жоққа шығармайды. Негізгі кәсіптік даярлығы бар 3 курс студенті өзінің қалаған болашақ кәсібі мен қызмет саласына сәйкес нақты білім беру траекториясын таңдауға құқылы. Білім беру бағдарламаларын құрудың модульдік принципін көшу білім беру жүйесінің айтарлықтай икемділігін, оның білім алушының жеке қажеттіліктері мен еңбек нарығының сұраныстарына бағдарлануын, сондай-ақ технологиясы өзгеріссіз қалатын және Бірыңғай еуропалық бағалау жүйесіне сәйкес келетін білімді бағалаудың объективтілігі мен сенімділігін қамтамасыз етеді.

Кредиттік-модульдік білім беру жүйесі кезінде оқу пәндерінің мазмұны логикалық аяқталған бөліктерге (модульдерге) бөлінеді, олардың әрқайсысы бақылау әрекетімен аяқталады: есептік-графикалық тапсырма, бақылау жұмысы, тест, сынақ, емтихан, жобалық жұмыс және т.с.с. Оқу процесін ұйымдастырудың модульдік технологиясы студенттің әрбір оқу семестрінде зерделеген пәндері бойынша семестрдегі, оқу жылындағы, оқудың барлық кезеңіндегі аттестациясын қарапайым қосу арқылы кез келген студенттің рейтингі туралы ақпарат алуға мүмкіндік береді. Бұл ретте студенттердің оқу үлгерімінің жалпы академиялық рейтингін олардың болашақ мансабының мүмкіндігіне әсер ететін сандық критерий ретінде қарастыруға және қолдануға болады[1].

Қазіргі уақытта үздіксіз кәсіптік білім беру және кредиттік технология аясында мамандарды үш деңгейлі дайындау жағдайында, негізгі назар студентке аударылатын білім алушыға бағдарланған оқыту ұсынылады. Білім беру бағдарламаларында өзіндік жұмыстардың үлесін арттыру, сонымен қатар жеке білім беру траекториясын таңдау мүмкіндігін беру, студенттің қызметтік кәсіби саласында да, сондай-ақ оның тұлға ретінде өзін-өзі жүзеге асыруына да ықпал етеді.

Біздің университеттің ұлттық зерттеу университеті ретіндегі мүмкіндіктері ғылыми-зерттеу зертханаларында немесе жұмыс істеп тұрған өндіріс орындарында нақты биологиялық және технологиялық процестерді талдау арқылы негізгі білімдерін бекіте отырып, бакалавриат студенттерін ғылыми-зерттеу қызметіне белсенді түрде тартуға мүмкіндік береді.

Университеттің бейінді кафедралары мен академиялық институттар (жұмыс берушілер) ғылыми және білім беру қызметінің жаңа нысандарын әзірлеуге, оқу бағдарламаларын дайындау мен оңтайландыруға, биотехнологиялық білім берудің ең



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

перспективалы бағыттарын анықтауға бірлесіп қатысады. Жоғары курс студенттеріне арналған оқу бағдарламасына арнайы лекциялық курстарды оқу, үлкен практикумдар (арнайы зертханалық зерттеу жұмыстар мен арнайы курстар) өткізу, практикалық сабақтарды академиялық мекемелерде жүргізу, студенттердің ғылыми-зерттеу жобалау жұмыстарын орындау кіреді. Оқу жоспарында кафедралар мен ғылыми институттар базасында биотехнологияның жекелеген бөлімдері бойынша арнайы практикумдар түріндегі зертханалық сабақтардың белгілі бір көлемі қарастырылған. Студенттер теориялық және практикалық дайындық курсын өткеннен кейін бакалаврлық және магистрлік диссертацияларды орындау үшін ғылыми бөлімшелерге (зертханаларға) жіберіледі.

Биологиялық және сабақтас ғылымдар бағыттары бойынша түлектердің құзыреттілігін бағалау кезінде, жұмыс берушілер олардың биотехнологиялық және биологиялық пәндер бойынша кең базалық білімдерін, тар шеңберде мамандандырылған білімін, ғылыми әдістер бойынша білімі мен ағылшын тілін жақсы меңгеруін бірінші орынға қояды. Қандай да болмасын құзіреттіліктің жетіспеушілігі түлектерді одан әрі жұмысқа орналастыруға кедергі келтіруі мүмкін. Жұмыс беруші жоғары кәсіптік білім беру жүйесінің өнімі ретінде түлектердің сапасына тікелей әсер ете алмайды, бірақ ол өз таңдауымен мамандарға дауыс береді, сайып келгенде олардың жұмысқа орналасуын қамтамасыз етеді.

Университет түлектерін 3 сатылы білім беру «бакалавр-магистратура-PhD докторант» даярлау жүйесіне көшіру міндетті түрде оқу жоспарлары мен пәндер бағдарламаларын реформалауды талап етеді. Бұл ретте оқу процесінің мақсаты өзгермейді және бакалавриат, магистратура мен докторантура түлектерін дайындау сапасын қамтамасыз ету болып табылады. Талап етілетін сапаны қамтамасыз етудің маңызды элементтерінің бірі оқу іс-әрекетінде классикалық және заманауи оқу-әдістемелік тәсілдерді үйлестіру болып табылады. Жоғарыда айтылып кеткендей, әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дың даму басымдықтары білім беру қызметтерінің халықаралық сапасын ұсыну, Отандық еңбек нарығына да, сондай-ақ халықаралық еңбек нарығына да жоғары білікті мамандарды даярлау, студенттер мен университет оқытушыларының академиялық ұтқырлығын арттыру, қос дипломдық білім беру бағдарламасын жүзеге асыру болып табылады.

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті мен биотехнолог мамандарын дайындауды жүзеге асыратын биология және биотехнология факультеті қазіргі таңда Ресей, Корея, Түркия, Қытай, АҚШ, Франция, Германия, Испания, Польша, Египет, Малайзия, Австрия, Швейцария, Чехия, Израиль, Сауд Арабиясы, Беларусь Республикасы, Ауғанстан елдерінің университеттерімен және ғылыми ұйымдарымен ынтымақтастық туралы шарт жасаған.

Еуропалық жоғары білім кеңістігінің негізгі миссиясы оқыту мен оқытудың сапасы мен маңыздылығын арттыру болып табылады. Еуропалық жоғары білім кеңістігін (ESG) нығайту үшін, оқу нәтижелерін енгізу талап етіледі. Оқыту нәтижелерін дамыту, түсіну және тәжірибеде пайдалану біліктілік пен білім беру сапасын мойындау үшін өте маңызды болып табылады. Біздің биотехнолог түлектеріміздің біліктілігін Еуропалық жоғары білім беру кеңістігінде мойындау ұлттық шекаралардан тыс ұтқырлыққа қолдау көрсетеді. Осы мақсатта алдымен ұлттық және институционалдық деңгейде, содан кейін еуропалық деңгейде білім беру мен оқыту сапасына кепілдік беру жүйелерінің жалпы құрылымын қалыптастыру қажет. Университет, жалпы, факультет пен, атап айтқанда, түлектер шығарушы кафедралар ұсынатын білім сапасы мен оның кепілдігі үшін негізгі



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

жауапкершілікті өзіне алады. Сапаны қамтамасыз ету студенттердің, жұмыс берушілердің және қоғамның қажеттіліктері мен үміттерін ескереді.

Сапаға кепілдік беретін белгілі бір кәсіптік стандарттар бар. Стандарттар жоғары білім берудегі сапаны қамтамасыз ету бойынша келісілген және қабылданған тәжірибені сипаттайды, сондықтан жоғары білімнің барлық түрлерін жүзеге асыруға тартылған барлық адамдар оны ескеруі және ұстануы керек. Мысалы, студентке бағдарланған оқыту әдісінде сапаны қамтамасыз ету стандарты білім беру процесінде білім алушыларды белсенді рөл атқаруға ынталандыратын студентке бағытталған оқыту әдістерін қолдану болып табылады. Бұл мақсатқа қол жеткізу үшін білім алушылардың санатына байланысты икемді оқыту траекториясын, әртүрлі педагогикалық әдістерді пайдалануды және үлгерімді бағалау және оқыту әдістемелерін түзету жолдары туралы тұрақты кері байланысты қамтамасыз ету керек. Бағалау білім алушылардың жоспарланған оқыту нәтижелеріне қол жеткізу деңгейін көрсетуі тиіс.

Төрт деңгейде бақыланатын оқу процесінің университетішілік сапа жүйесі: студент деңгейінде (сауалнама түріндегі оқу процесінің сапасын бағалау), кафедралар мен факультет (биология және биотехнология факультеті кафедраларының ПОҚ рейтингі) деңгейінде, университет деңгейінде (бағдарламаларды бағалау, институционалдық аккредиттеу), сондай-ақ соңғы ғылыми жетістіктерді ұсыну, қоғамның өзгеріп отыратын қажеттіліктері, бағалау процедураларының тиімділігі, білім алушылардың күтулерін, қажеттіліктері мен қанағаттанушылығын ескеру тұрғысынан білім беру бағдарламаларына тұрақты мониторинг жүргізіледі.

Соңғы онжылдықта студенттер контингентінің әртүрлілігі бакалавриат бойынша биотехнология курстарында оқу нәтижелерін жақсартуға оң ықпал ететінін көрсетті. Бакалавриат деңгейінде оқыту тәжірибесін алуан түрлі инклюзиялық тәсілдермен түрлендіру студенттердің инклюзивті оқу мәдениетін ілгерілету үшін өте маңызды. Бұл, әсіресе, баса назар аударылатын бірлескен топтық жұмыс ғылыми зертханалық курстарға қатысты. Мысалы, зертханалық сабақтарды өткізетін көбінесе бакалавриат бойынша оқытушы (ассистент) көмекшісі болып табылады. Бұл жаңадан бастаған тьютордың инклюзивті оқыту тәжірибесін тиімді енгізу үшін педагогикалық білімі мен тәжірибесі жиі жетіспейді және инклюзивті аудитория ортасын құру үшін қажетті білім мен дағдыларды дамыту үшін мақсатты қолдауды қажет етеді. Тұтастай алғанда, алдын ала дәлелдемелер оқытушы көмекшілері арасындағы әр түрлі инклюзивті білім беруге бағытталған кәсіби даму білімнің жоғарылауына және инклюзивті оқыту тәжірибесіне деген сенімділікке әкелетінін көрсетеді. Қорытындылай келе, біз өз оқу орындарында осыған ұқсас бағдарламаларды ұсынғысы келетіндерге келесі ұсыныстарды береміз: 1) бағдарлама мазмұнына білім алуды жоғарғы деңгейде қамтамасыз ету үшін мүмкіндігінше әріптестермен бетпе-бет кездесулерде өзекті мәселені талқылауды; 2) қатысушыларға өздерін қызықтыратын кейбір инклюзивті оқу тақырыптарын өздігінен таңдауға мүмкіндік беруді; 3) қатысушылардың кері байланысын қамтамасыз ету және қатысушылар ішінде талқылауды ынталандыру үшін бағалау стратегияларын қосуды ұсынамыз.

Білім беру үдерісіне белсенді түрде енгізілген цифрлық технологиялар инклюзивті білім беруді айтарлықтай жеңілдетеді және сонымен бірге сапасын арттырады. Бұған мысал ретінде ЖБОК -ның оқу үдерісіне интеграциялануын келтіруге болады. Жаратылыстану ғылымдары үшін, атап айтқанда, биотехнология бойынша білім беру бағдарламасында инклюзивті оқытуда ерекше қажеттіліктері бар студенттерге арналған зертханалық практикалық сабақтар ЖБОК шеңберінде немесе нақты зертханалық жағдайларды имитациялайтын виртуалды модельдеу курстарын пайдалану арқылы жүзеге асырылуы мүмкін, бірақ практикалық әрекеттер (мысалы, химиялық реакцияларды



жүргізу, ламинар бокстегі жұмыс) виртуалды манипуляциялар түрінде жүзеге асырылады. Осылайша, ЖБОК және цифрлық технологиялардың арқасында студент нақты өндірістік жағдайларда, кәсіпорындарда немесе ғылыми зертханаларда жұмыс істеудің практикалық дағдыларын меңгереді[2].

Пайдаланылған деректер тізімі:

1. Әлімов А. Интербелсенді әдістемені ЖОО -да қолдану мәселелері. Оқу құралы. 5-7б. Алматы 2013.
2. Wafik S. El-Deiry, Andrew George, Francesca Di Cristofano, Show all 28 authors. Inclusive basic and advanced translational laboratory research competencies for research in cancer biology and therapeutics. April 2023. Cancer Research 83(7_Supplement):4185-4185.

Р.С.Жақсылықбаева, фил.ғ.к., доцент,
Баспасөз және электронды БАҚ кафедрасы,
Журналистика факультеті,
әл-Фараби атындағы ҚазҰУ (Алматы қ.)

**ЖОҒАРЫ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕ САПАЛЫ
ОҚЫТУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК ТӘСІЛІ**

Аңдатпа: Оқыту әдісі дегеніміз – оқытушы мен білім алушылардың өзара байланысты іс-әрекетінің оқу үдерісіндегі білім беру, тәрбиелеу және дамыту міндеттерін шешуге бағытталған іс-әрекет түрі десек, мақалада жоғары оқу орны оқытушысының педагогикалық білім жоғарылатуда әдістемелік әдістің қандай түрін таңдаса да, нәтижесінде тиімді кәсіби баулу әрекетіне апаратындығын нақты дәйектермен бағамдалады. Оқытушы білімін өз бетінше көтеруіне үздіксіз білім беру үдерісін жоғары оқу орны, оқытушылар білімін жетілдіру институты, семинар, курс, практикум және т.б. оқу түрлерімен шектелуге болмайтыны, оған тынымсыз ой еңбегінің, әдістемелік құралдардың да аса қажеттілігі баса айтылады. Сондай-ақ, оқыту әдістерін таңдауда нақты сабақ материалдарының мақсатына, міндетіне және мазмұнына баса көңіл аудару қажеттігі көрсетіледі. Оқыту әдісінің педагогикалық ұйымдастырушылық бағыты, оқытушы мен білімгердің шығармашылық байланысы талданады.

Автор әдістемелік мақалада көрнекілік, сөздік, практикалық, индуктивті және дедуктивті әдістер, өзіндік жұмыс әдісі, сонымен қатар, педагогикалық оқытудағы өзін-өзі бақылау сынды әдістерді игерудегу оқытушы біліктілігі нақты мысалмен қарастырады. ЖОО оқытудың белсенді әдісі ретінде оқу материалын меңгеру үдерісіндегі білімгердің танымдық іс-ірекетін арттыруға негіз болатын бұл оқыту әдістерін қолдану қажеттігін үлгі ретінде ұсынады. Нәтижесінде, оқыту әрекеті барысында білім алушылардың мотивациялық, интеллектуалдық, эмоционалдық және басқа да жақтарынан жетістіктерге жетуге әрекет етудің тиімді тәсілі екендігін дәлелдейді.

Тірек сөздер: әдістеме, кәсібилік, педагогикалық біліктілік, білім беру, семинар, лекция, курс, оқыту әдісі, тәрбие.

Ұлы ойшыл Әл-Фараби: «Ұстаз тумысынан өзіне айтылғанның бәрін жетік түсінген, көрген, естіген және аңғарған нәрселерінің бәрін жадында сақтайтын, олардың ешбірін ұмытпайтын, алғар да зерек ақыл иесі, өте шешен, өнер-білімге құштар, аса қанағатшыл, жаны таза және әділ, жұртқа жақсылық жасап, үлгі көрсететін, қорқу мен



жасқануды білмейтін батыл, ержүрек болу керек», - деп ұстаздық болмысқа, баға беріп өтеді. Шәкірт бойына білім нәрін тарататын, теориялық білімі мен шығармашылық кәсібінің нағыз иесі екендігін мойындататын күдіретті ұстаз мәртебесі қашанда биік болуы тиіс.

Қазіргі заманғы білім берудің басты мақсаты – бәсекеге қабілетті білікті маманды дайындау, оларды әлемді шығармашылық тұрғыдан өзгертудің әдістемесімен сусындату. Заман талабы өзгерген сайын, жоғары оқу орындарына қоғам тарапынан қойылатын талап та өзгереді. Сол талаптың ең маңыздысы – сапалы білімге қаныққан, өз білімін ұдайы жетілдіріп отыратын, шығармашыл, ізденімпаз білімгерлердің сапалы санын арттыру.

Оқыту әдісі дегеніміз – (гректің «metodos» - ақиқатқа жету жолы, тәсілі деген мағына береді) білімгер мен оқытушының дәрістегі жұмыс тәсілін білдіреді. Оқыту әдістері оқу-тәрбие барысында үйретуші, дамытушы, тәрбиелеуші, ынталандырушы қызметін атқарады.

Оқыту әдісінің көптеген анықтамасы бар, бірақ ол оқытушының білімгермен оқу мақсатына жету үшін өзара әрекеттесу тәсілі ретінде анықталады. 1950 жылдан бері оқыту әдісін жіктеу, топтастыру әрекетіне көңіл бөліне бастады. Бұл бағытта грузин педагогы Д.О.Лордкипанизде оқыту әдісін үшке бөлді: сөздік әдістер, кітаппен жұмыс істеу әдісі, оқыту-практикалық сабақтар. Ал, 1960 жылы орыс ғалымдары Е.Я.Голант, С.Г.Шаповаленко, Н.М. Верзилин оқыту әдісін білім көзі негізіне ала отырып, жаңа жіктеуді ұсынды:

1. Сөздік әдістер тобы: әңгімелеу, әңгіме, түсінісу, лекция, кітаппен жұмыс;
2. Көрнекілік әдістер тобы: демонстрация, иллюстрация, бақылау;
3. Практикалық әдістер тобы: лабораториялық, практикалық, графикалық жұмыстар, әр түрлі жаттығулар [1].

1965 жылы И.Я. Лернер, М.Н. Скатин ұсынған жіктемедегі оқыту әдісі күні бүгінге дейін жоғары мектепте пайдананылады. Оқытудың нәтижелі болуы білім алушының бағыттылығы мен белсенділігіне, орындайтын қызмет сипатына, өз бетімен орындайтын жұмысына, шығармашылық қабілетін танытуына тікелей байланысты.

Оқыту әдісі жөнінде «Ақылды тәрбиелеу туралы», «Оқу құралдары» еңбектерінің авторы Д. Локк алдымен баланың ойлау жүйесін тәрбиелеуден бастау керек дегенді айтады. Бұл пікір А. Дистервергтің баланың ақыл-ойын дамыту арқылы оқыту әдісін қолдануға болады деген пікірімен сабақтас келеді. Қалай десек те, әдістемелік шеберлік оқыту сапасын жақсартуға әкеледі.

Б.Т. Лихачев оқыту әдісін былайша жіктейді:

1. Оқыту әдістерінің білімді игеру кезеңі. Бұған әңгіме, түсіндіру, лекция, иллюстрация, демонстрация, өз бетінше атқаратын жұмыс жатады.
 2. Оқыту әдістерінің білімді түсініп айтып беру, қолдану кезеңі. Бұған проблемалы ситуациясы, ойын ситуациясы, пікір-сайыс, оқу-лабораториялық эксперимент, жаттығу, бірігіп сабаққа дайындалу, тірек конспектісі, ұйымдастырылмаған ақпарат, сұрақ-жауап, есеп, емтихан жатады.
 3. Оқу әдістерінің білімді оқу шығармашылық арқылы меңгеру кезеңі. Бұған өз бетінше ізденіс, шығармашылық, сын, пікір білдіру жатады.
- в) оқу әдістерінің білімді оқу-шығармашылық арқылы меңгеру кезеңі. Бұған өз бетінше ізденіс, шығармашылық, сын, пікір білдіру жатады [2].

Оқытудағы әңгімелесу әдісін біз «Публицистің шығармашылық шеберханасы» пәні аясында (3-курс) қолданамыз. Өйткені, бұл пәнде материал айқын, тек қана фактіге сүйенеміз. Әңгіме 10-15 минуттан аспауы тиіс. Мұнда сұрақ-жауап түрі де кездеседі. Оқытушының алдын-ала дайындап келген сұрақтарына әңгімелесу арқылы білімгердің



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

ойлау белсенділігін, оқу материалын қаншалықты түсінгендігін айқындап алуға болады. Әңгімелесуге индукциялық, дедукциялық әдісті де пайдалануға болады.

Оқытудағы түсіндіру әдісі әңгімелеу сияқты монолог ретінде өтеді. Бұл әдісті біз «Медиа этика» пәнінде (4-курс) қолданамыз. Себебі, бұл пәнде оқу материалы көбінесе БАҚ ережелеріне, құқықтық заңдылыққа негізделгендіктен, кейбір ережелердің, ұғымдардың, заңдардың мәнін баяндау арқылы ұғындырамыз. Шәкірттердің белсенділігіне, ынтасына басты назар аударамыз. Түсінбеген сұрақтарға жауап беріліп, дәрістің мазмұнын ашуға тырысамыз.

Қай пәнде де лекция оқылады. Лекция білімгерді жалықтырмас үшін оқытушыдан үлкен ізденіс пен терең логиканы қажет етеді. Ғылыми жаңалығы, айтар ойының тұжырымы нақты әрі түсінікті болуы шарт. Лекцияда білімгер оқытушыға сұрақ қоя отырып, тұщымды жауап ала білуі тиіс. Шәкірттердің түсінген немесе түсінбегеніне зер сала білуі қажет.

Білімді оқу-шығармашылық ұйымдастыру арқылы оқыту әдісіне өз бетінше ізденіс, шығармашылық, сын, пікір білдіру жатады. Өз бетінше оқып, іздену үшін шәкіртке ұстаздың көмегі қажет. Мәселен, «Қазақ журналистикасының тарихы» (1-курс) пәнінде әр шәкірттің білімге деген қызығушылығын бақылап, тақырып бойынша кеңес береміз. Оқылған дәріс аясында қажетті әдебиеттерді, ақпарат құралдарын, білім көздерін тауып оқуға, білімін сараптауға бағыт-бағдар береміз. Әр білімгерге нұсқау бере отырып, білімінің даму бағытын қадағалаймыз.

Тағы бір оқыту әдісіне білімді түсініп игеру және оны қолдану жатады. Олар: лабораториялық ізденіс арқылы игеру, конспект жасау, сұрақ-жауап арқылы кері жауап алу, емтихан, тест, бақылау жұмысы, білімгердің өзіндік жұмысы жатады.

Бүгінде оқытушыларға қойылатын басты талап – оқытушының бәсекеге қабілеттілігі, білім беру жүйесінің сапалылығы, оқытушының кәсіби шеберлігі. Педагогикалық әрекеттің шыңына апаратын баспалдақ – кәсібилік. Біліктілікті арттыру – өз қызметін нәтижелі атқару үшін және кәсібилік пен құзырлылық деңгейін көтеру мақсатында арнайы білімділік бағдарламалар арқылы оқыту, кәсіби дамыту, іс-шараларға қатысу, өз білімін көтеру.

Оқу мен оқыту – оқытушы мен білімгердің ой бірлігі негізінде жүзеге асырылады. Қазіргі білімгердің шығармашылық ойлауын жетілдіру, іс-әрекет қажеттілігі мен шеберлігін тәрбиелеуге дербес ықпалдылық танытуға мүмкіндік туғызатын құрал мен әдістер өте көп. Дәріс сапасын арттыру – барлық оқытушыларды толғандыратын маңызды мәселе. Бұл ретте білім деңгейінің төмендеудің басты себебі – күнделікті сабақты өткізудің стандарты, көптеген оқытушылардың сабақ үрдісін түгелдей дерлік жаулап алған дәстүрлі сабақтарды айтуға болады. Күн сайын жаңа сабақты түсіндіру, үй тапсырмасын сұрау және қорытындылау сияқты жаттанды кезеңдерден тұратын классикалық немесе дәстүрлі сабақ студенттерді жалықтырады, білімге ынтасын төмендетері сөзсіз.

Сондықтан, әр оқытушы өз жұмысында сабақты жандандырудың әдіс-тәсілдерін іздестіруді, бұған білімгерді тарта білуді, олардың белсенді шығармашылық жұмыстарын ұйымдастыра білуі міндет. Бірақ, бұдан жаңа әдіс-тәсілдер дәстүрлі сабақтарды толық алмастыруы керек деген ой тұмауы керек. Олар дәстүрлі сабақтарды толықтырып, жандандыра түсуі, студенттің білімге қызығушылығын арттыруы тиіс, сонда ғана оқу үрдісі жетілдіріле түседі.

Білімгердің үлгерімін бағалау олардың білім, іскерлік, дағдыларын тиімді игерудің критерилеріне сай жүргізіледі.

Дәріске қойылатын талаптарды атап өтсек:

1. Әрбір дәрісте білім беру, дамыту және тәрбиелеу бірлігі сақталуы қажет.



2. Білімгердің теориялық білімін тәжірибемен ұштастыра отырып, ынталандыру, өз бетінше тұжырымдау дағдысын қалыптастыру.

3. Дәріс барысында білімгердің танымын жандандыру мақсатында оқытудың алуан әдіс-тәсілін пайдалану. Мәселен, білімгер сергек болуы үшін дәріс эмоционалды болуы керек, бұл – олардың белсенділігін арттырудың тиімді тәсілі.

4. Білімгердің білімін үздіксіз есепке алу, тұрақты кері байланысты орнату. Дәрістің әрбір кезеңінде оқытушы білімгердің оқу материалын игеруде, деңгейінің үнемі өсіп отыруына жағдай туғызуы қажет. Сондықтан, білімгердің білімін бақылауда компьютерлік бағдарламаларды, жазбаша тапсырмаларды, сауалнамаларды, психологиялық тренингтерді, түрлі ойын түрлерін пайдалануға болады. Бұл әдіс білімді тексерудің нәтижесін бірден алуға мүмкіндік береді.

Қорыта келгенде, бүгінде оқытудың қыр-сыры өте көп. Ол пәнге, білімгердің деңгейіне, педагогтың шеберлігіне, дәрістің керекті құрал-жабдықтармен қамтамасыз етілуіне байланысты. Кез-келген оқытушының шеберлігі ол оқытатын пәніне деген сүйіспеншілігі. Ол өзгелерді үйрете отырып, білім нәрі арқылы тұлға қалыптастырады. Тәрбиенің мақсаты – адамның барлық табиғи күштері мен қабілеттерін дамыту. Тәрбиенің міндеті – үйлесімді дамыған адамды құру. Тәрбиенің негізгі қағидасы – табиғатпен келісім [3].

Оқу пәнін оқытудың жеке әдістемесі оқытудың нақты тұжырымдалған оқу-тәрбие мақсаты мен міндетін, оқу пәнінің мазмұнын, оқу сабақтарын өткізу әдістемелерін, оқу іс-шаралары мен жұмыстарын жүргізу әдістемелерін, сондай-ақ оқытушының қызметі бойынша әдістемелік ұсынымдарды қамтиды.

Дәрісті ойын түрінде өткізудің тиімді тұсы шығармашылық пен қиял арқылы өнердің мәнін ұғынады. Білімгердің сезімін жұмыс істеуге ынталандырып қана қоймай, оның қабілетін, интеллектуалдық дамуы мен мүмкіндігін тануға жол ашады.

Сабақтың эмоциялы әсерлі, интеллектуалды қуатты болуы – дәрісті тиісті мәнде ұйымдастырып, түрлендіре білуге байланысты. Ол үшін сабақты айнала өмірімен байланыстырып, белсенді әсерлігін арттыру, эмоциялық сезім туғызарлықтай, күш-қуатын арттыру керек.

Оны мынадай жолдармен жүзеге асыруға болады: біріншіден, оқитын материалды қызықты-тартымды етіп хабарлау, қызықты мысалдар келтіру. Екіншіден, сабақты ғылыми-жаңалық ашушы ғылымдардың өміріне байланысты қызықты-тартымды материал беру, олардың жаңалық ашудағы шығармашылдық қасиеті оның ақыл-ой парасаттылығына сай келетіндігін мысалмен әсерлеп айту. Үшіншіден, дәрісте білімгердің шығармашылық ісіне түрткі боларлықтай материал беріп, ынтасын соған аудара білу қажет.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Педагогика тарихы (білім беру және педагогикалық ойлар тарихы). Редакциясын басқарған Беркімбаева Ш.М. Оқулық. –Алматы: 2013. -384 б.
2. Лихачев Б.Т. Педагогика. –М.: Прометей. -1998.-176 б.
3. Педагогическая система И.Г. Песталотци: библиографический указатель / Сост. С.Ф. Локтева; КГУ. Курск: КГУ, 2016. 19 с.



С.М.Жапаков, аға оқытушы,
Кеден, қаржы және
экологиялық құқық кафедрасы,
Заң факультеті,
ал-Фараби атындағы ҚазҰУ (Алматы қ.)

ЦИФРЛЫҚ ТРАНСФОРМАЦИЯ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ОҚЫТУШЫНЫҢ МӘРТЕБЕСІ МЕН РӨЛІ

Аңдатпа: Мақалада автор университет оқытушысының мәртебесі мен рөлдік сипаттамаларын қарастырады жоғары білім беруді цифрландыру жағдайында олардың әлеуметтік тегін анықтау арқылы кәсіби мәртебесі анықтайды. Цифрландыру – қоғам өмірінің барлық салаларын қамтитын жаһандық үрдіс. Білім беру саласын қоса алғанда. Бұл процесс оқу процесінің екі жағына да - екеуіне де әсер етеді оқытушылар құрамы мен студенттер. Берілген контексте мұғалімнің рөлі қамтамасыз ету болып табылады. Ол ақпараттық технологияларды енгізумен белсенді түрде өзгерді. Зерттеу нәтижесінде өзінің әлеуметтік-кәсіби туралы ойлары мұғалімнің мәртебесі мен рөлі, студенттер мен мұғалімдер арасындағы қарым-қатынастың жаңа тәсілдері зерттелді, байланысты білім беру жүйесін цифрландыруға байланысты тәуекелдер зерттеліп, мұғалімдер атқаратын негізгі функциялары анықталды.

Тірек сөздер: цифрландыру, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар, мұғалімнің мәртебесі мен рөлі, жоғары білімі жүйесі.

Қазіргі қоғамның барлық салаларына оның ішінде білім беру жүйесіне цифрлық технологиялар енгізілуде. Жаңа механизмнің арқасында заманауи жоғары оқу орнын дамыту үшін, тез білім алмасуға мүмкіндік жасалды және тәжірибе алмасады, электронды кітапханаларды дамыту, онлайн оқыту, түсіну және т.б., бұл қол жетімді ақпаратты алу адамдардың ауқымды шеңберін кеңейтеді. Білім беруді цифрландыру белсенділікке ықпал етеді және жаһандану процесінде академиялық ұтқырлықты дамыту ғылыми дүниенің бализациясы дейміз. Сөзсіз, мұндай жағдайларда университет үшін инновацияларға бейімделуі керек, бәсекелестік артықшылық қасиеттерін сақтайды. Цифрландыру тек мазмұнға ғана әсер етпейді білім беру, сонымен бірге оны ұйымдастыру. Мұғалімнің мәртебесі мен рөлі жалпы қоғамда және оқу-тәрбие процесінде қаралады.

Цифрландырудың тамыры өте тереңде жатыр. 1702 жылы «Explication de l'Arithmétique Vinaire» («Бинарлы арифметиканың түсіндірмесі» 1 – француз тілінен аудармасы) [1] еңбегін жариялаған Готфрид Вильгельм Лейбництің 300 жылдан астам уақыт өткеннен кейін еңбегін кім болжаған? Адам өмірін «цифрландыру» түріндегі таңғаларлық сала. Бүгінгі күнге дейін жалғасып келе жатқан цифрландыру мақалада анық көрсетілген [2]. «Цифрландыру» терминінің өзі тамыр жайып, соңғы онжылдықтарда ғана белсенді түрде қолданыла бастады [3]. Шамамен 2000 жылдардың басынан бері төртінші өнеркәсіптік революция және адам өмірінің өнеркәсіптік салаларын цифрландыру процестері бойынша жұмыстар баспа бетінде белсенді түрде пайда болды. Осы уақытта цифрландыру одан да айтарлықтай жеделдеді және «цифрлық трансформация» деген жаһандық термин пайда болды [5].

Цифрлық білім берудегі адамның рөлін ерекше атап өтуге болады. Цифрлық технологиялардың, бұлтты есептеулер мен жасанды интеллект технологияларының дамуы, адамның оқу процесінен алшақтап, уақыт өте келе білім беру жүйесінен мүлдем аластатылуына әкеліп соқтырады деген әсер қалдыруы мүмкін. Алайда, бұл мәселені



мұқият зерттегенде, олай емес екені белгілі болды. Керісінше, мұғалімдердің рөлі бұрынғыдан да арта түскен. Оқу үдерісіне цифрлық технологияларды енгізудің көптеген жағымды жақтарына қарамастан, цифрлық трансформацияның жағымсыз құбылыстары да жеткілікті. Цифрлық оқыту әдістерінің артықшылықтары қазір жеткілікті түрде егжей-тегжейлі сипатталған [6]. Көрінетін артықшылықтардың қатарында дербестікке баулу, қағазбастылық, уақытты үнемдеу, мұғалім жұмысын жеңілдету, білімді көрнекіліктер. Сонымен қатар, бірқатар зерттеушілер жағымсыз факторлардың бірнеше топқа бөліп қарастырған.

1. Академиялық еркіндік

Цифрлық технологияларға негізделген білім беру үлгілерін пайдалану мұғалімдердің дербестігіне нұқсан келтіруі мүмкін, ол ең тиімді деп санайтын білім беру әдістерін қолдана білуден тұрады [8]. Шынында да, цифрлық қызметтер мен оқыту әдістерін енгізу мұғалімді кейбір жаңашылдардың пікірінше архаикалық, бірақ соған қарамастан, кейбір жағдайларда оқытудың ең тиімді әдістерін қолданудан айырады. Жалпы «академиялық еркіндік түсінігі кедергісіз оқыту құқығын, оның ішінде мазмұн мен оқыту әдістерін таңдау құқығын және қандай да бір техника мен технологияны пайдалану немесе қолданбау бостандығын қамтиды» деп қорытынды жасауға болады [8].

2. Адам құндылықтары

Цифрлық білім берудің келесі елеулі кемшілігі – жалпы адамзаттық құндылықтарды сақтау проблемасы. Бұл жерде мәселенің мәнін барынша дәл әрі қысқаша көрсететін БҰҰ-ның арнайы баяндамашысының сөзін келтіргім келеді: «Ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың білім сапасына кері әсерін ескеру қажет және университеттердің білім ошағы ретіндегі қаралады[8]. Дереккөздерді әртараптандырусыз жаппай ашық онлайн курстар «темірбетонды» білім беру жүйесін күшейте алады. Барған сайын көбірек студенттер аз оқиды, анықтамалық материалдарға аз кеңес береді және олардың жазуында айқындық пен батылдық жетіспейді. Студенттер анықтамалық кітаптарды табу үшін ұсынылатын оқу курстарынан гөрі интернетке сүйенеді.

3. Білім берудің гуманистік міндеті

Цифрлық білім беру технологиялары үлесінің орасан зор өсуі дәстүрлі әдістерді алмастыруда айқын көрінетін білім берудегі заманауи тенденцияларды талдағанда, руханият мәселесі туындайды. Университетте оқу процесін қамтамасыз ету. Прагматикалық мәселелер білім беруде басымдыққа айналды [9]:

- сапа;
- құзыреттер;
- стандарттар;
- диагностика;
- өлшемдер;
- мониторинг;
- сапаны басқару әдістері;
- аудит.

Бұл қасиеттерді қалыптастыру, әдетте, жоғары мектеп мұғалімінің міндеті, ол тривиальды емес педагогикалық міндет болып табылады, ол университет оқытушысының гуманистік миссиясы болып табылады [9]. Білім беруді цифрлық түрлендірудің келеңсіз аспектілерін талқылаудан қорытынды ретінде білім беру құқығы жөніндегі баяндамадан БҰҰ Арнайы баяндамашысының сөзі: «Білім берудің гуманистік миссиясын күшейтудің материалдық игіліктерге ұмтылу үрдісіне қарсы тұру және білім беруді тек осы мақсаттарда қолданылатын құрал ретінде қабылдау маңыздылығы жоғары. Бұл өте маңызды, өйткені білім берудің гуманистік миссиясы қазіргі уақытта жойылуда». [8]



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Біз қазіргі заман үшін ақпараттық қоғамда өмір сүріп жатырмыз. Өз бетінше білім алатын студенттерге ешқандай кедергі жоқ, ғылыми-зерттеу және шығармашылық қызмет жағынан. Бірақ ойлау, талдау, салыстыру жағынан тек мұғалім ғана қорытынды жасауға үйрете алады. Мұндай жағдайларда білім қорларын шарлауға көмектеседі. Қазіргі таңда мұғалімнің кәсіби дамуына байланысты мәселелерге қызығушылық артып келеді.

Жалпы мұғалімінің әлеуметтік жағдайын анықтап көрсеткіштер бойынша бөлінеді: табыс деңгейі, материалдық жағдайы, білім деңгейі, атағы, лауазым, билік пен басқаруға қол жеткізу, әлемдегі ұстаным саяси жүйенің иерархиясы, нәсілдік жүйедегі орны, бөлу және тұтыну, әлеуметтік бөліну, еңбек, мүлік, тұрғын үй сапасы және т.б.[10] Жалпыланған кәсіпқойдың әлеуметтік мәртебесін интегралды бағалау оның қоғамдағы орнын бағалауы, оның әлеуметтік әл-ауқаты. Қоғамдық дамудың тенденциялары білім береді, негізделген жаңа әлеуметтік мағыналарды құрып ашық қарым-қатынас орнатады, мұғалімдер мен студенттер арасында еркін диалогтік оқыту болып табылады.

Білім беру парадигмасындағы өзгерістер тұжырымдамасын жүзеге асыруға байланысты жоғары білім цифрлық білім беру принциптерімен анықталады мұғалімнің рөліне түбегейлі жаңа талаптар педагогикалық жүйесіне енгізіледі. Бұл инновациялар сыртқы факторларға байланысты және белсенді институционалдық біліммен қамтамасыз етіледі, жүйедегі құрылым нәтижелі бола алмайды бұған мұғалімдердің жүйесімен жүзеге асырылады [11].

Бірқатар сыртқы себептерден туындаған кәсіптік білім беру жүйесінің трансформациясы және ішкі қайшылықтар, қазіргі заманғы жоғары мақсаттар мен міндеттердегі жаһандық өзгерістерді анықтайды мектептерде, сондай-ақ ЖОО оқытушыларына қойылатын талаптар. Қазіргі студенттердің ұрпақтық ерекшеліктерін талап етеді жастардың когнитивті ғана емес, эмоционалдық қажеттіліктерін қанағаттандыратын білім берудің жаңа түрлері қалыптасқан. Сонымен қатар, оқытуды жекелеңдіру, дамытуға бағытталған жеке оқу және кәсіптік траекториялары, белсенділігін дамыту. Бұл бағыттардың барлығына жаһандық жоба толығымен қолдау көрсетеді жоғары білім беру жүйесін цифрландырады. Әрбір рөлдер педагогикалық үдеріс құрылымының жеке элементтерін қамтамасыз етеді және қажет білім беруді цифрлық түрлендіру жағдайында бөліп қарастырдық.

Жағдай 1. Авторлық контент жасаушы. Қазіргі жағдайда университет оқытушысы теориялық және практикалық материалдардың авторлық тапсырмаларды қарастырады. Практикалық авторлық курстардағы тапсырмалар бірегей құралдар – кейстер, тапсырмалар, ойындар жаңа техникалар. Әдетте, меншікті курстар қазіргі отандық және шетелдік негізінде шекаралық тәсілдер мен автордың тәжірибесі арқылы құрастырылады. Ақпарат - курстағы білім мен тапсырмалар үнемі жаңартылып отырады. Авторлық мазмұн қызығушылықты анықтайды оқушыларды тәртіпке баулу, бәсекеге қабілеттілік таныту мұғалімнің табыстылығы.

Жағдай 2. Лектор. Бұл заманауи мұғалімдер білім беру кезінде әртістік сезім болу керек. Университет оқытушыларының құралдары онлайн және бейне дәрістер. Онлайн видео сабақтарда вербалды емес коммуникацияларға ерекше назар аударатын белгілер (дауыс, көз контактісі, мимика, сөйлеу сапасы), суретті дұрыс визуалды жасаңыз, жұмыс кеңістігін ұйымдастыру және камера алдында сенімді болу, аудиториямен өзара әрекеттесу. Бейне форматы лекциялар жарияланғанға сілтеме арқылы студенттер саны артады, сондықтан келенсіз қателіктерге, кедергілерге және кемшіліктерге жол бермеу керек. Лекция жазу барысында лектордың сөзімен байланысатын арнайы презентацияларға сілтемелер дайындау керек.



Жағдай 3. Тәлімгер. Қазіргі нарықта еңбек үшін көптеген нұсқаларды ұсынады. Техникалық мамандар, әлеуметтік сала мамандары үшін экономикалық немесе гуманитарлық мамандар үшін [12]. Студенттер үшін, тіпті мотивациясы жоғары адамдар болашақ кәсіби қызметіне, мүмкіндер алады. Тәлімгер студенттердің кәсіби дамуына қолдау көрсету, оған жеке мақсаттар қоюға көмектеседі, қажетті дағдыларды жаттықтыру, анықтау оның даму траекториясын, жетістіктерін бағалау және кәсіби тәжірибе перспективаларына септігін тигізеді [13].

Жағдай 4. Фасилитатор. Бұл рөл ерекше стилі бар еркін және эмоционалды түрде тартылған, ассимиляцияға бағытталған тұлғаның әртүрлі аспектілеріне әсер ететін оқушылардың мақсаттары. К.Роджерс атуынша: оқытудың ерекше түрі деп жаңа рөлді атай отырып, оқушыны өмір сүруге үйрету және алға жылжыту оның дамуына ықпал етеді [14].

Жағдай 5. Зерттеуші, экспериментатор. Оқу процесінде жүйелі, сыни, жаңашылдықты дамыту арқылы оқушылардың танымдық ойлауы эксперименттерді жүзеге асыру және зерттеу әдістерін қолдану. Зерттеу жұмысы аккредиттелген оқытушының өзін дамыту жүйесін игереді, арттырады, оқытушының ғылыми ортадағы мәртебесі, ашық білім беруді толықтыру үшін жаңа көкжиектер жасайды, тиісті ақпаратпен толықтырады.

Жағдай 6. Жүргізуші, мотиватор. Ең маңыздысы оқуға деген қызығушылықты дамытуға, оқудағы қиындықтар, оқуға шығармашылық шабытпен ынталандыратын адам ол мұғалім. Оқуға қызығушылығы төмен, мотивациялық дамуды, позитивті тәлімгерлерден қолдау қажет етеді. Студенттердің қатысуы жоғары, кәсіби тақырыптарды талқылау, оқушылардың сұрауға деген құштарлығы артады сұрақтар қойып, оларға толық жауаптар алады және сабаққа қатысымы толық мұндай мұғалімдер өз талаптарына қол жеткізеді. Бұл рөлдер мәселелерді шешеді тыңдаушыларға кері байланысты қамтамасыз етеді.

Талдау нәтижесінде білім беруді цифрлық түрлендіру процесі қазірдің өзінде басталып, қарқынды дамып келеді. Жаңа технологиялар оқу үдерісіне жаңа парадигма әкеліп, білім беруді қолжетімді етеді. Сонымен қатар, білім беруді цифрландырудың келеңсіз аспектілері де бар, олар мұғалімдердің академиялық еркіндігінің ықтимал шектелуімен, студенттердің жалпы адамзаттық құндылықтарды дамытпау қаупімен, сондай-ақ білім берудің гуманистік бағытын жоғалтумен байланысты [15].

Дәстүрлі оқыту әдістерімен салыстырғанда цифрлық білім беру парадигмасындағы күндізгі оқытудың рөлі мен мұғалімнің рөлі бірнеше есе арта түсетіні белгілі болды. Білім берудегі ақпараттық технологияларды дамыту жүйесі, және мұғалімдер мен студенттер арасындағы қарым-қатынастар айтарлықтай өзгерді. Мұғалімдер бұл өзгерістерді, ең алдымен, электрондық пошта сияқты жаңа байланыс арналарының пайда болуы, әлеуметтік желілер және т.б. Соның нәтижесінде оқу процесі де болатын, мұғалімдер жаңаның кемшіліктерін де атап көрсетеді коммуникациялық технологияларда. Олардың ішінде біз ерекше атап өтуге болады студенттердің жалпы уақыт шектеулерін сақтамауын (жұмыстан тыс уақытта хабарламалар мен қоңыраулар), мәдениет пен құрмет көрсету жоқ (сәлемдесу жоқ) бұл жұмыс пен жеке қарым-қатынасқа кері әсерін береді.

Жоғарыда айтылғандарды қорытындылай келе жоғары оқу орындары оқытушыларының көпшілігінің пікірінше мектептер, цифрландыру ешбір жағдайда беделге әсер етпейді ұстаздық кәсібіне, керсінше мұғалімдер цифрлық технологияларды пайдалана және қолдана алады. Мұғалімдердің кәсібінің дамуына ықпалын тигізеді. XX ғасырдың басында Ж.Аймауытов: «Сабақ беру – жай үйреншікті нәрсе емес, ол – жаңадан



жаңаны табатын нәрсе» деген екен. Цифрлық білім беру технологиясы мұғалімнің мәртебесінің артуына, кәсібінің дамуына үлкен үлес қосады.

Пайдаланылған деректер тізімі:

1. Explanation of binary arithmetics [Электронный ресурс]. – URL: <http://www.leibniz-translations.com/binary.htm> (дата обращения: 03.02.2021).
2. G. A very short 2.Press history of digitization [Электронный ресурс]. URL: <https://www.forbes.com/sites/gilpress/2015/12/27/a-very-short-history-of-digitization/?sh=68cc232a49ac> (дата обращения: 03.02.2021).
3. Digitization, digitalization and digital transformation: the differences [Электронный ресурс]. – URL: <https://www.i-scoop.eu/digitaltransformation/digitization-digitalization-digital-transformation-disruption/> (дата обращения: 03.02.2021).
4. MacDougall W. Germany - Industrie 4.0 smart manufacturing for the future - GTAI [Электронный ресурс]. – URL: https://www.manufacturingpolicy.eng.cam.ac.uk/documents-folder/policies/germany-industrie-4-0-smartmanufacturing-for-the-future-gtai/at_download/file (дата обращения: 02.02.2021).
5. What is digital transformation? [Электронный ресурс]. – URL: <https://enterpriseproject.com/what-is-digital-transformation#q7> (дата обращения: 03.02.2021).
6. Шарипова О.М. Цифровизация и цифровые компетенции: новая реальность [Текст] / О.М. Шарипова // Russian Journal of Innovation Economics. – 2020. – Vol. 10. – № 3. – P. 1789-1802.
7. Владимировна М.Е. О плюсах и минусах цифровизации современного образования [Текст] / М.Е. Владимировна // Проблемы современного педагогического образования. – 2019. – Vol. 64. – № 4. – P. 133–135.
8. Доклад Специального докладчика по вопросу о праве на образование [Электронный ресурс]. – URL: http://fcoz.ru/praktika/pravonaobrazovanie/detail.php?ELEMENT_ID=5891 (дата обращения: 04.02.2021).
9. Ситникова О.В. Гуманистическая миссия преподавателя вуза [Текст] / О.В. Ситникова // Ученые записки Санкт-Петербургского университета управления и экономики. – 2017. – Vol. 58. – № 2. – P. 5-11.
10. Крайнов Г.Н. К вопросу квантификации социального статуса преподавателя ВУЗа // Возможности и угрозы цифрового общества. – Ярославль: Цифровая типография, 2019. – С. 50–54.
11. Сафронова О. Л. Тренды в обучении при переходе на дистанционный формат // Актуальные проблемы модернизации высшей школы: высшее образование в информационном обществе: материалы XXXII Международная научно-методическая конференция Новосибирск: Изд-во СГУПС, 2021. С. 410–413.
12. Ходырева Е. А. Проектирование индивидуальных образовательных траекторий будущих педагогов на основе требований актуализированных федеральных государственных образовательных стандартов высшего образования (ФГОС ВО) // Образование и саморазвитие. 2020. № 3. С. 177–188. URL: <https://ru.eandsjournal.org/journal-article/> (дата обращения: 15.07.2021).
13. «Менторство» как элемент методики работы преподавателя в системе высшего профессионального образования / Т. Ю. Цибизова, О. М. Августан, Д. А. Сергеев, С. А. Марданов // Современные проблемы науки и образования. 2017. № 4. URL: <http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=26646> (дата обращения: 30.07.2021).
14. Роджерс К., Фрейберг Дж. Свобода учиться / пер. с англ. С. С. Орлова [и др.]. М.: Смысл, 2002. 527 с.



15. Вестник Сибирского государственного университета путей сообщения: Гуманитарные исследования. 2021. № 3 (11) К. В. Гилева «Профессиональные роли преподавателя в уза в условиях цифровой трансформации образования».

Д.Б.Жаркимбаева, Жаратылыстану ғылымдары
академиясының мүше-корреспонденті,
филос.ғ.к., аға оқытушысы,
Дінтану және мәдениеттану кафедрасы,
Философия және саясаттану факультеті,
эл-Фараби атындағы ҚазҰУ (Алматы қ.)

МӘДЕНИЕТТАНУ ПӘНІ БОЙЫНША СТУДЕНТТЕР МЕН МАГИСТРАНТТАРДЫҢ АНАЛИТИКАЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУҒА ҮШІН ПРОБЛЕМАЛЫҚ ДӘРІСТЕР ЕНГІЗУ ТӘЖІРИБЕСІ

Аңдатпа: Мақалада автор мәдениеттану пәнін оқыту барысында дәріс сабақтарында және өздік жұмыстар тапсырмалары арқылы білім алушылардың зерттеу әдістері мен таныстырып аналитикалық қабілеттерін дамытуға бағыттау жөнінде өз тәжірибесімен бөліседі.

Тірек сөздер: ежелгі Қаңлы мәдениеті, гендер және тіл, феминитивтер, Кощей Бессмертный, жеті «алтын адам».

Қазіргі ашық ақпараттық қоғамда әлеуметтік желілер арқылы, бұқаралық ақпарат тарататын және жеке адамдардың пікірін ортаға салып подкасталық формадағы ұсынатын ақпарат көздері күннен күнге көбеюде. Ғылыми орталықтар мен басылымдардан шығып жатқан кітаптар, журналдар, мақалаларға да жол тауып зерттеу мүмкіндіктер артуда. Білім беру жүйесінде қолданатын әдебиеттерді сараптау, салыстыру оқытушының да білім алушының да ерекше аналитикалық қабілетін талап етеді. «Мәдениеттану» мамандығы бойынша оқитын студенттер мен магистранттарға сыни талдау арқылы тарихи-мәдени үдерістердің өткені мен заманауи үрдістермен байланысын ұғатындай, кейде айқын кейде астыртын жасалатын әлеуметтік іс-әрекеттерді танып алуды, олардың себептер мен салдарын түсіне алатын мүмкіндіктерін арттыру – аналитикалық қабілеттерін қалыптастыру жолы. Сонымен қатар діни көзқарастарының, гендерлік қатынастың ерекшеліктері мен қатар қазақ мәдениетіне байланысты ақпараттарды талдау мүмкіндігін арттырудың маңызы зор. Өз мәдениетіміздің, әсіресе рухани құндылықтарымыздың феномендік ерекшеліктерімізді сақтап қалу ұлттық болмысымызды жаңғыртумен тең. Осыған байланысты өз оқытушылық тәжірибемізге сүйене отырып төрт мысал келтіреміз.

Бірінші. Мәдениет тарихында басымдылықты Европа өркениетіне ерекше ықпал еткен Антика мәдениетіне беріледі. Ал, дәл сол тарихи кезеңде Талас, Шу мен Сырдария өзендерінің жағалауларында өзіндік салт-дәстүрі, экономикасы, саяси билігі қалыптасқан Кеңес кезінде үнді-европалық, соғдылық деп келген, кейін А.М. Бернштамның зерттеулеріне сүйеніп қазақстандық археолог А.Н. Подушкин түркі мәдениеті болғанын дәлелдеген. Бұл, Қаңлы, көне Қытай тарихнамасында Кангюй, мемлекеті болғанын және оны бөлек қарамай, ежелгі мәдениеттер санына қарастырып талдаған дұрыс. Бұл мемлекеттің 50- ден астам қалалары, астанасы болғаны, біріңғай көшпелі емес егін салып, оның өнімдерін қоймаларында сақтау үшін өте сапалы қыш ыдыстары, жазуы мен өнері болғаны жөнінде деректер жеткілікті. Б.з.д II ғ. б.з.V ғ. дейін тарихи кезеңге тіршілігі



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

болған бұл мәдениетті Ежелгі Қосөзен, Мысыр, Үнді, Қытай мәдениеттерінің қатарына қосып қарастырған жөн деп ойлаймыз. Ең қызығы «қаңлы» этнонимы осы кезге дейін түркі халықтарында сақталған. Қазақтан басқа башқұрт, әзербайжан, татар, тәжіктерде бар екен. Бұл да Қаңлы мемлекетінің негізін салушылар түркі халықтары екенін бір дәлелі бола алады.

Екіншіден. Ұлттық тіл тақырыбы. Мәдениеттің көне екенін тілдің көнелігінен білуге болады. Тілдің көнелігі сөйлемдегі сөз тіркестерінің ережелерінен анықталады. Басқа мәдениеттермен қандай да бір коммуникацияға түскенін оның сөздерінің басқа тілдерге таралуы айғақтайды. Қазіргі уақытта да мәдени-ақпараттық коммуникация тығыздалған сайын ұлттық тілдерде жаңа сөздермен қорлана береді. Лингвомәдениеттану ұлттық мәдениеттің бір өлшемі ретінде тілді, оның символдық-ділдік болмысын, көзқарас ерекшеліктерін және тек сол тілді қолданатын адамдарға ғана түсінікті сөздік қорын зерттейді. Ұлттың ғасырлар бойы тарихи-мәдени үдерістер нәтижесінде қорланған сөздер арқылы құндылықтарын, наным-сенімдерін, материалды заттар әлемін, рухани әлемін, өнерін, мінез-құлық ерекшеліктерін, саяси-құқықтық ұстанымдарын, әлеуметтік қатынастарын т.с.с. анықтайды. Мәдениет зерттеулерінде қазіргі таңда өте өзекті тақырыптардың бірі гендерлік дискурс. Соның бірі ретінде ұлттық тілде гендерлік санасы мен гендерлік қатынастарына байланысты көп мағлұмат алуға болады. Мысалы, гендерлік теңсіздіктің көрінісі ерлер мен әйелдердің атауларына байланысты.

Қазіргі таңда гендерлік теңдікке ұмтылған қоғамдар өз тіліндегі феминитивтерді ресми ақпараттарда қолданудан бас тарта бастаған. Бұл тілдерде (чех, болгар, поляк, орыс, т.б.) әйелдерге байланысты атауларды ер адамның атауына жұрнақ жалғаумен пайда болғызады. Ғылымда бұл сөздер феминитивтерге жатады. Мысалы, орыс тілінде повар ер адам болса, әйел – повариха болады. Врач-врачиха, вахтер – вахтерша, плавец – плавчиха, старик – старуха, секретарь-секретарша және т.с.с. Феминитивтердің ер адамның атауынан пайда болғаны әйелдерге тиесілі атауларының болмауына байланысты. Және бұлардың құлаққа жағымсыз естілетін жұрнақтар жалғауымен пайда болғаны кемсіту жолы деп саналады. Орысша айтқанда «уничижительные суффиксы». Қазақ тілінде бұл ереже жоқ. Ер мен әйелдің атаулары универсалды қолдана берген: ұстаз, мерген, емші, бала. Алайда орыс тілін емін-еркін игерген адам байқамаса да, қазақ тілділер орыс тілдің басымдылыққа ие кезден бастап қазақ тілі өзгеріске ұшырағанын байқайды. Және қыз баланың атына байланысты Анар – Анара, Айнұр – Айнура, Рауан – Рауана үйреншікті жағдайға айналды. Көнеден сақталып келген лауазымдар да өзгеріске ұшырай бастады. Хан – ханша, ханшайым, сұлтан – сұлтаниша, т.с.с. Жаңа сөздер пайда болды: төраға – төрайым.

Бірақ қазақ тілінде феминитивтерді пайда қылып қолданысқа енгізсе, орыс тіліндегі феминитивтерді, гендерлік теңдікке жету үшін, барлық жоғарыда аталған жағымсыз естілетін жұрнақтарды алып тастауға тырысты. Қазақ тілінде бұл жағдай әлі де сақталып, оның саны көбеюде. Гендерлік нейтралды қазақ тіліне өзге тілдің «қоқысқа» тастаған жұрнақтарын енгізіп ресми құжаттарда қолданатынымыз мәдениетімізге нұсқан келтіріп ұрпаққа теріс үлгі көрінісі деуге болады. Әр бір қазақ болып туған қыз бала орыс тіліне сәйкес «казашка» болып, «азаматшаға» айналуға. Қазақша түсінсек, «азаматша» деген азамат емес, «азамат сияқты», азаматқа тек ұқсастығы бар адам дегенді білдіреді. Қазақ тілінде ер азамат, әйел азамат деп айтылады.

Егер орыс тілінің бұл ережесін толық қазақ тіліне қолдансақ не болады? Батыр қыз емес, «батырша», жұлдыз емес «жұлдызша» деп өзгереді. Ресми төл құжаттағы қателік орыс тіл ережесіне сәйкестендіріліп жасалғанын көре аламыз. Тілдің нормалық ережесін бұзбай сол қалыпта қалдырып гендерлік санадағы ерлер мен әйелдер қатынасын қазақы



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

болмаска сәйкес келтіріп гендерлік тепе-теңдікті сақтауға мүмкіндік береді. Қазақ тілінің тазалығын сақтау – әлемге қазақ мәдениетінде мезогинизм, не болмаса өзге гендерлік сегрегацияның болмағанының айғақтайды.

Үшіншіден. «100 кіпаптың» тізіміне кірген О.Сулейменовтың «Аз и Я» [1] еңбегін мәдениетаралық коммуникация жөнінде зерттей келе орыс ертегілерінің кейіпкері Кошей Бессмертныйға байланысты ойлар туды. Бұл автордың Кошей – «көшші» деген сөзден шыққанына байланысты. Студенттердің пікірінше кейіпкердің түр сипаты орысқа ұқсамайтын қара шашты, күш қуаты мол жауынгер типтес. Қалай өлтірсе де өлтіре ала-алмайтын жау. Жанын тыста сақтап тірі қалатын қасиетке ие. «Он летает по Руси», «уезжает на добычу», «шатается по вольному ветру», «царь и колдун со сверхъестественной силой» - деген эпитеттерге ие. Ертегілерде Кошейге байланысты «всадник на волшебном говорящем коне», «умыкает чужих невест» делінеді. Пушкинның «Царь Кащей над златом чахнет» дегеніне қарағанда ол алтын иесі, алтыны көп билеуші. Орыс ертегілердегі бұл персонажін зерттегендер: «Этимологически слово Кошей восходит, по одной из гипотез, к тюрскому слову koscі - невольник, которое в свою очередь произошло от слова kos – лагерь, стоянка.» [2].

Көнетүркі «көш» - «стан», «поселение» және орыстың «Слово о полку Игореве» мәтінін еске алып «Специалисты склоняются к тому; что изначально повелитель Тридесятого царства назывался Кошем – господином, а позднее стал Кошеем – тем, кто принадлежал Кошу, то есть рабом» [3]. Б.А.Рыбаков Кошей Бессмертныйдың өліміне байланысты ойын: «обычная смерть степняка: сам он изрубил своего противника, а потом угодил под копыта вражеского коня» [4] деген пікір айтады. Кошей Бессмертный орыс-славяндардың ертегілерінде жылқы мініп, иен далада емін-еркін жүріп, тылсым күшке ие, алтыны көп ел билеуші және қыздарды ұрлайтын кейіпкер. Қыз алып қашу қазақ дәстүріне айналған салт. Кошей деген атқа «мәңгі жасайтын» - деп қосқандары жеңе алмайтындығын айтқаны. Бұл персонаж, қазақта «мың өліп, мың тірілген» деп айтқандай, жаудың көзіне өлмейтін бейне қалыптастырған «мәңгілік елдің символы» іспеттес кейіпкер екен деп ойлар айтылды.

Төртіншіден. Ұлттық мәдениеттің тарихи кезеңдеріне байланысты ақпараттар таратып жатқан YouTube, Telegram, т.б. каналдар бар. Атап айтсақ бұл «Глазами истории», «Дорога людей», «Қуат Ахметжанов», «Майя Бекбаева», «АК-79», т.б. каналдар. Студенттердің өздік жұмыстарын осындай каналдағы ақпараттарды зерттеп, аналитикалық сараптамалар жасату, жариялаған ақпараттардың шынайылығын анықтау, ұсынған сілтемелерін іздеп танысып алу арқылы білім алушылардың ұлттық мәдениетінің жетістіктерімен танысуы мен қатар ғылыми зерттеу әдістерімен таныса алады. Қазақстан жерінде табылған ең көне шалбар, тереуіш, үтік, қыш самаурын, домбыра, еліміздің жеті өңірінен табылған «алтын адамдар» және тағы басқа археологиялық жәдігерлердің табылу студенттердің қызығушылығын арттырады. Осындай тапсырмаларды орындай келе студенттер өзінің ұлттық мәдениетінің бастауларына жетіп таң қаларлық ақпарат тауып, бір-бірімен бөлісіп жатады.

Қортынды. Мәдениеттану пәнінің тақырыптарына байланысты оқытушының проблемалық дәрістер өткізіп студенттердің қызығушылығын тудырып аналитикалық қабілеттерін дамыту мүмкіндігін молынан пайдаланып зерттеушілік ынтасын тудыруға болады.

Пайдаланылған деректер тізімі:

1. Олжас Сулейменов. Аз и Я. URL: <https://opentextnn.ru/old/man/index.html?id=711>.
2. Жучкова А.В., Галай К.Н. Функциональное значение мифологического образа Кошея бессмертного и его отражение в русских волшебных сказках. URL:



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

<https://cyberleninka.ru/article/n/funktsionalnoe-znachenie-mifologicheskogo-obraza-koscheya-bessmertnogo-i-ego-otrazhenie-v-russkih-volshebnyh-skazkah> (Дата обращения: 11.02.2024).

3. Екатерина Гудкова. Как в русских сказках возник образ Кощея Бессмертного
<https://www.culture.ru/s/vopros/koschey/>.

4. Рыбаков Б. А. Язычество Древней Руси. М.: Наука, 1987.
[URL: http://historic.ru/books/item/f00/s00/z0000030/index.shtml](http://historic.ru/books/item/f00/s00/z0000030/index.shtml) (Дата обращения: 11.02.2024).

Б.М.Жугралина, к.ю.н., старший преподаватель,
Б.С.Ашыралиева, к.ю.н., доцент,
кафедра Таможенного, финансового
и экологического права,
Юридический факультет,
КазНУ имени аль-Фараби (г.Алматы)

МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ЮРИДИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН

Аннотация: Научная статья посвящена вопросам методики преподавания юридических дисциплин в высших учебных заведениях. Качество образования зависит именно от методов и приемов правового образования, которые должны совершенствоваться в зависимости от преподаваемых конкретных учебных дисциплин.

Ключевые слова: методика, юридические науки, право, лекция, учебная дисциплина.

5 октября 2023 года на Республиканском съезде педагогов Президент РК Токаев отметил: «...в сфере образования требуются новаторские подходы. Внедрение современных технологий позволит нам быстро и эффективно модернизировать образовательную систему». Наша задача — двигаться вперед, ориентируясь на высочайшие мировые стандарты в образовании». Студенты изучают как базовые и профилирующие дисциплины в зависимости от образовательных программ. Приобретение как теоретических, так и практических навыков при изучении дисциплин зависит от методики преподавания.

Известный педагог М.Н. Скаткин говорил, что метод — это путь, которым учитель ведет ученика от незнания к знанию, от неумения к умению, путь развития его умственных сил. Основная задача, стоит в приобретении обучающимися навыков работы с законом, в умении правильно применить в практической деятельности. Метод ведения занятий преподавателем призван заинтересовать студента предметом, достигнув высокого уровня образования. Преподаватель может применять разные методы, методические средства и приемы, которые постоянно должны постоянно совершенствоваться преподавателем. Это не удивительно, ведь качество образования зачастую зависит именно от методов и приемов правового образования, которое является неотъемлемой частью общей культуры гражданина, важнейшим условием формирования позитивного правосознания, а прием — это составная часть метода. Урок по праву ограничен определенным временем, которое не позволяет часто использовать весь метод, но применение его части, т. е. методического приема позволяет работать над каким-либо отдельным вопросом.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Методика преподавания отличается также тем, что ориентирована на формирование у обучающихся соответствующих профессиональных знаний, умений и навыков с учетом специфики педагогической материи с точки зрения ее законодательного регулирования. Студент должен не только видеть процесс воспитания и обучения, но и учиться организовывать и осуществлять свою преподавательскую деятельность, основываясь на требованиях закона, приобретать знания, умения и навыки формирования соответствующих профессиональных юридических компетенций у обучающихся. В связи с этим принципиально важно, что наряду с классическими основами педагогической науки до обучающихся предметно доводится и прорабатывается с прикладной точки зрения законодательная основа преподавания любой юридической учебной дисциплины.

С учетом того, что преподавание как разновидность педагогической деятельности представляет собой деятельность, направленную на формирование у обучающихся компетенций, необходимых для эффективного осуществления профессиональной деятельности в области юриспруденции, методику организации и осуществления такой деятельности с теоретико-методологической позиции следует рассматривать как специфическую составную часть методологии педагогики. Соответственно, методика преподавания представляет собой совокупность рекомендаций, направленных на эффективную организацию и осуществление педагогической деятельности, преподавания как каждой из юридических дисциплин, так и всей их совокупности, включаемой в основную образовательную программу подготовки юристов и преподавателей в области юриспруденции.

Следовательно, методика преподавания юридических дисциплин предполагает изучение теоретических, методологических и правовых основ организации и осуществления этой деятельности, включая систему методических средств, приемов, методов и технологий, включая современные информационные технологии, использование которых обеспечивает надлежащую эффективность деятельности преподавателей.

Одним из эффективных методов обучения, особенно в преподавании юридических дисциплин является метод решения проблем (проблемное обучение), поскольку осмысление большого массива нормативного правового материала требуется именно для решения того или иного практического казуса. Вместо того чтобы «транслировать» обучающимся факты и их взаимосвязь, можно предложить им проанализировать ситуацию (проблему) и осуществить правовой анализ и поиск ее решения.

В традиционной лекции используются преимущественно разъяснение, иллюстрация, описание, приведение примеров, а в проблемной - всесторонний анализ явлений, научный поиск истины. Проблемная лекция опирается, на логику последовательно моделируемых проблемных ситуаций путем постановки проблемных вопросов или предъявления проблемных задач. Проблемная ситуация — это сложная противоречивая обстановка, создаваемая на занятиях путем постановки проблемных вопросов (вводных), требующая активной познавательной деятельности обучающихся для ее правильной оценки и разрешения. Проблемный вопрос содержит в себе диалектическое противоречие и требует для разрешения не воспроизведения известных знаний, а размышления, сравнения, поиска, приобретения новых знаний или применения полученных ранее. Проблемная задача, в отличие от проблемного вопроса, содержит дополнительную вводную информацию и при необходимости некоторые ориентиры поиска для ее решения. Понятия «проблемный вопрос» и «проблемная задача» разграничиваются лишь условно, ибо проблемные вопросы могут перерасти в задачи, а задачи расчленяться на вопросы и подвопросы.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Уровень сложности, характер проблем зависят от подготовленности обучающихся, изучаемой темы и других обстоятельств.

Решение проблемных задач и ответ на проблемные вопросы осуществляет преподаватель (иногда прибегая к помощи слушателей, организуя обмен мнениями). Преподаватель должен не только разрешить противоречие, но и показать логику, методику, продемонстрировать приемы умственной деятельности, исходящие из диалектического метода познания сложных явлений. Это требует значительного времени, поэтому от преподавателя требуется предварительная работа по отбору учебного материала и подготовке «сценария» лекции.

Умение решать проблемы является важнейшей ключевой компетенцией, необходимой человеку в любой сфере его деятельности и повседневной жизни. Если обучающиеся овладеют умениями решать проблемы, их ценность для организаций, где они будут работать, многократно возрастет, кроме того, они приобретут компетенцию, которая пригодится им в течение всей жизни.

В ходе решения проблемы обучающиеся: углубляют свои знания по конкретному вопросу; развивают умения решать проблемы, применяя принципы и процедуры (теорию); развивают социальные и коммуникативные умения. Проблемная лекция, лекция-провокация и лекция с ошибками — это формы лекционных занятий, которые также используются с целью активизации мыслительной деятельности у обучающихся и реализации более эффективного образовательного процесса путем включения в лекционное пространство опыта самостоятельной работы обучающегося.

Таким образом, на лекции проблемного характера студенты находятся в постоянном процессе «сомышления» с лектором, и в итоге становятся соавторами в решении проблемных задач. Все это приводит к хорошим результатам, так как, во-первых, знания, усвоенные таким образом, становятся достоянием слушателей, т.е. в какой-то степени знаниями-убеждениями; во-вторых, усвоенные активно, они глубже запоминаются и легко актуализируются (обучающий эффект), более гибки и обладают свойством переноса в другие ситуации (эффект развития творческого мышления); в третьих, решение проблемных задач выступает своеобразным тренажером в развитии интеллекта (развивающий эффект); в-четвертых, подобного рода лекция повышает интерес к содержанию и усиливает профессиональную подготовку (эффект психологической подготовки к будущей деятельности).

Список использованных источников:

1. О чем говорил Токаев на Республиканском съезде педагогов 5 октября 2023 года// <https://dzen.ru/a/ZR5bJpHw-xOJvPe3-> дата обращения 10.01.2024.
2. Педагогика длиною в жизнь: к 110-летию со дня рождения М.Н. Скаткина// <https://pdfslide.net/documents/-110--58e58aba4ef84.html?page=1> – дата обращения 15.01.2024.
3. Методика преподавания юриспруденции в высшей школе : учебное пособие / О. Н. Коршунова, В. В. Омелянович, К. И. Тимошук, С. И. Коряченцова, А. Ю. Сергеева ; под ред. О. Н. Коршуновой, В. В. Омеляновича. — Санкт-Петербург: Санкт-Петербургский юридический институт (филиал) Университета прокуратуры Российской Федерации, 2023. — 119, [1] с.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Б.М.Жузралина, з.ғ.к., аға оқытушысы,
Кеден, қаржы және экологиялық құқық кафедрасы,
Заң факультеті,
әл-Фараби атындағы ҚазҰУ (Алматы қ.)

**ЗЕРТТЕУ УНИВЕРСИТЕТІНДЕГІ БІЛІМ САПАСЫН ЖОҒАРЫЛАТУ
ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ**

Аңдатпа: Мақалада зерттеу университетіндегі білім сапасын жоғарылату ерекшеліктері талданады. әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-ң сапалы білім беру үрдісіндегі «Универ жүйесі» тиімділігі мен сапалығы, оны дамыту қажеттіліктері туралы зерделенеді.

Тірек сөздер: зерттеу университеті, «Универ жүйесі», жаңа технологиялар, университет миссиясы.

Қазақстан Республикасының болашағы – бүгінгі жоғары оқу орындарында арнайы мамандық білім нәрімен сусындаған жастар болып табылады. Сондықтан, бүгінгі студенттерге сапалы білім берудің тиімді жолдарын іздестіру өзекті мәселелердің бірі болып отыр. Сондықтан өз шәкірттеріне сапалы нәтижелі білім беруді мақсат еткен әр оқытушы өз тәжірибесін жаңашылдық арнасына бағыттап, әр әдісін тиімді қолдануы шарт. Қазіргі кезде жоғары оқу орындарында жаңарту жұмыстары жүргізіліп, оқыту, тәрбиелеу, дамытудың жаңа мүмкіндіктері ашылуда.

Бүгінде ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың заманауи талаптарға сай дамуы білімді бағалау және пайдалану жүйесін уақытылы өзгертіп отыруды талап етеді. Осыған байланысты оқытуда қолданылатын әдіс-тәсілдер, әдістемелер, технологиялар білім беру талаптарына байланысты жаңартылып отырады. Қазіргі жоғарғы оқу орындарындағы оқу үдерісін ұйымдастырудың жаңа нысанының бірі – қашықтықтан оқыту технологиялары арқылы оқыту болып табылады. әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-ң заң факультетінде қашықтықтан оқыту технологиясымен білім беру қолданылады.

Қашықтықтан оқыту - ол оқу процесі кезінде осы замандық ІТ және телекоммуникациялық технологияларға негізделіп дәстүрлі және инновациялық оқыту әдістерді қолданып, сырттай және күндізгі білім түрлер қатарлы білікті білім алудың ең негізгі түрі. Қазіргі замандағы технологиялық жетістіктерге негізделген қашықтықтан білім беру жетекші рөл атқарады. Дүние жүзіндегі жетекші жоғарғы оқу орындарының барлығында қашықтан білім беру жүйесі өркендеп студенттердің білім алуларына жағдай туғызып отыр. Осылай еткенде ғана студенттердің бір елден екінші елге орын ауыстыруларына шектеу қойып, кедергілер туғызудан гөрі көзқарастар жүйелерінің бір арнаға тоғыстырылған идеяларымен қаруланып, білім беру ресурстарын өзара алмастыру жағдайында болашағы зор жаңа істерді өркендете түсуге мүмкіндік туады. Коммуникациялық каналдарды ауқымды түрде тарату курсы маңызды міндеттерді ойдағыдай іс жүзінде асыруға септігін тигізбек.

Қашықтан оқытудың білім саласындағы мақсаты: білім берудің біртұтас ақпараттың жүйесін құру арқылы студенттердің білім деңгейін көтеру.

Қашықтан оқытудың білім саласындағы міндеттері:

- бір-бірімен тығыз байланысты бола отырып, мемлекеттік (республикалық) деңгейіндегі қашықтықтан оқытудың құрамына енуі;
- мемлекеттің стандарт талаптарын сақтау;
- өзге мемлекетте тұрып жатқан студентке қашықтықтан білім беру.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-ң заң факультетінде «Универ жүйесі» арқылы білім алу дұрыс жолға қойылған. Бұл инновациялық әдіс арқылы ата – аналар балаларының білім үлгірімін, ал оқытушылар тапсырма беріп, студенттердің жұмыстарын тексеріп бағалап отырады, қашықтықтан пікір алмасу процесі жүргізіліп отырады. Мұндай әдіс арқылы жоғарғы оқу орны мен ата – аналар, студенттер қауымы арасындағы байланыстың одан сайын нығаюына үлкен септігін береді.

«Универ жүйесіндегі» хабарландыру арқылы студенттер әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-де өтетін әр түрлі шараларды біліп, оған қатысып отырады. Ол әр түрлі дөңгелек үстелдер, конференциялар, ғылыми жобалар, жарыстар, сайыстар және т.б.

«Универ жүйесі» – бұл оқу үрдісін ұйымдастырудағы халықаралық стандарттар мен принциптерін қолдайтын, барлық заманауи талаптарға сәйкес келетін, электронды және қашықтықтан оқыту. Оқытудың аталмыш жүйесі білім беру саласын түбегейлі өзгертеді. Яғни, оқытушы мен студент арасындағы байланыс өзгереді. Қазіргі таңда «Универ жүйесі» электронды білім беру көп елдердің білім жүйесіне қарқынды енгізіліп отырған оқытудың озық формаларының бірі болып келе жатыр. Қазақстан Республикасында электронды оқыту білім жүйесінің инновациялық дамуының басты бағыттарының бірі болып есептеледі. Әлемдік тәжірибелердің көрсеткіштері бойынша «Универ жүйесі» білім беруді модернизациялаудың басты құралдарының бірі екендігін айқындайды. Электронды білім беру кең ауқымды жобасының жүзеге асуы Қазақстан Республикасының білім беру жүйесінің ақпараттандыру мақсатына үлкен жол ашпақ.

«Универ жүйесі» технологиялары оқу үрдісіне келесі мүмкіндіктер береді:

- берілген материалды меңгеруге жағдай жасау үшін өте қолайлы және ыңғайлы;
- оқу материалын меңгеруде қиындық деңгейін, уақытын және көлемін таңдаудағы жекешілдік;

- интерактивті, өйткені, мұғаліммен, студенттермен синхронды (чат, скайп) және асинхронды (пошта, форум) әрекеттесу арқылы оқуға болады.

«Универ жүйесі» технологиясы – бұл мұғалімнің оқу сайты. Оқытушының оқу сайттарының ресурстары (бейнелекциялар, тест жұмыстар, практикалық тапсырмалар, форумдағы дискуссиялар, есептер шығару практикумдары, компаниялардың оқу-жаттығу жұмыстары) студенттерге ыңғайлы уақытта керекті тақырыбымен өз бабымен жұмыстануға мүмкіндік береді. Сандық білім беру контентін электронды оқулықтар, компьютерлік ойындар, виртуалды жаттығу әдістері, ғылыми - әдістемелік зерттеулер құрайды.

Осылайша, «Универ жүйесі» технологиясы – бұл оқыту ортасы, оның көмегімен оқу үрдісін жекелеуге болады, оқытудың жылдамдығын таңдауға болады (ақпаратты қабылдаған кезде). Студент өзіндік жұмысты дербес компьютердің, ноутбуктың, ұялы телефонның көмегімен ұйымдастыра алады. Студенттердің өзіндік жұмыстарының көлемін көбейту оқу үрдісін ақпараттық технологиялардың арқасында нығайтуға мүмкіндік береді. Студент автоматтандырылған жүйеде өзінің жеке портфолиосын, күнтізбесін, күнделігін жүргізеді. Ал оқытушы күнтізбелік-тақырыптық жоспары бар электрондық дәптерді, журналын, хабарландыру қызметін (алда болатын жоспарлы және жоспардан тыс жиналыстар мен кездесулер туралы студенттерге e-mail немесе sms-хабарламалар, есептелік және т.б. жіберу) толтыратын болады. Ата-аналар қауымы тәрбие мәселелері бойынша кеңестер алу, сондай-ақ қашықтықтан баласының сапалы білім алуы мен жетістіктері туралы ақпараттық хабарлама алу мүмкіндігіне ие болады.

Қазақстан Республикасы «Білім туралы» Заңының 8-бабында «Білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі – оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

ақпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу» деп атап көрсеткен [1].

«Университет миссиясы – ұлттық және халықаралық еңбек нарығында бәсекеге қабілетті және сұранысқа ие мамандардың кадрлық әлеуетін қалыптастырудан, ел және әлем азаматтарын қалыптастыруда сапалы жаңа нәтижеге қол жеткізуден және білімді беру және көбейту арқылы қоғамның тұрақты дамуынан тұрады.

Университеттің мақсаты – қоғамдағы прогрессивті экономикалық, әлеуметтік және мәдени өзгерістердің локомотиві болу; отандық және Еуразиялық еңбек нарықтары үшін олардың сұраныстарымен ел мен өңірді дамыту перспективаларына сәйкес кадрлық әлеуетті қалыптастыру; университет ғалымдарының ғылыми зерттеулерінің нәтижелерін коммерцияландыру арқылы елдің тіршілік әрекетінің барлық салаларына инновациялық технологияларды енгізуге ықпал ету; ұлттың білім алуын, оның зияткерлік, мәдени, адамгершілік әлеуетін арттыруды қамтамасыз ету» [2].

Болашақта өркениетті дамыған елдердің қатарына ену үшін заман талабына сай білім қажет. Қазақстанды дамыған 30 елдің қатарына жеткізетін, терезесін тең ететін – білім. Сондықтан, қазіргі даму кезеңі білім беру жүйесінің алдында оқыту үрдісінің технологияландыру мәселесін қойып отыр. Оқытудың әртүрлі технологиялары сарапталып, жаңашыл педагогтардың іс – тәжірибесіне енуде. Мұғалімнің біліктілігі мен білімділігі үйлесіп, студенттерге терең білімді беруге бағытталғанда ғана нәтиже анық көрінеді. Білімділік пен біліктіліктің үйлесуі өз кезегінде мұғалім мен студент тарапынан елеулі еңбекті талап етеді. Қазіргі заманғы оқытудың жаңа әдіс-тәсілдерін сабақта пайдалану бүгінгі күннің басты талабы. Білім беру саласын дамытуға, өркендетуге байланысты қойылатын заманауи талаптар мен міндеттер өз кезегінде әр оқытушының жаңаша бетбұрысты талап етеді. Сондықтан ұстаздардың алдындағы басты мақсат - студенттерге сапалы терең білімді нәтижелі әрі тиімді жолмен жеткізу. Сонда ғана біз болашақтың кілті болып табылатын жастарға заман талабына сай сапалы білім береміз.

Пайдаланылған деректер тізімі:

6. Білім туралы Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 27 шілдедегі № 319 Заңы.// https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z070000319_/z070319.htm.
7. Университет миссиясы // <https://www.kaznu.kz/kz/20518/page/>.



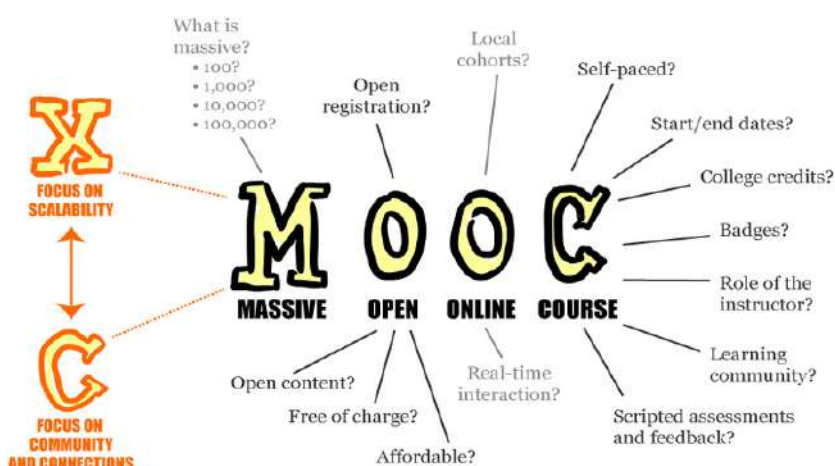
Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Zh.K.Zhunusbayeva, candidate of biological sciences,
Tenured Assistant Professor,
A.V.Lovinskaya, PhD, senior lecturer,
A.I.Zhussupova, PhD, senior lecturer,
N.Zh.Omirbekova, doctor of biological sciences, Professor,
Department of Molecular Biology and Genetics,
Faculty of Biology and Biotechnology,
G.E.Zhusupova, Doctor of Chemical Sciences, Professor,
Department of Chemistry and Technology of Organic Substances,
Natural Compounds and Polymers,
Faculty of Chemistry and Chemical Technology,
S.M.Taipakova, PhD, Associate Professor,
Serbayeva A.D., PhD candidate, senior lecturer,
Department of Molecular Biology and Genetics,
Faculty of Biology and Biotechnology,
al-Farabi KazNU (Almaty c.)

INTEGRATION OF MOOCS INTO THE EDUCATIONAL PROCESS: A TEACHER'S VIEW

Annotation: The transfer of the educational process to an online format during the coronavirus pandemic in 2020 has become a critical challenge for the educational systems of all countries. Massive open online courses, among the most promising areas of development of the modern educational space, have become a convenient tool for easing territorial barriers while maintaining the quality of education. The global market size was valued at USD 11464.99 million in 2022 and is expected to expand at least by 33.27%, reaching USD 64236.57 million by 2028.

Key words: massive open online courses, integration, development, experience.



The cosmopolite nature of modern science requires the formation of a new educational space. Massive open online courses (MOOCs) providing interactive open access participation via Internet are among the most promising mechanisms for transformation of the educational system [1-5]. With MOOC, everyone can listen to lectures by renowned professors for free and enjoy continuous learning support through diverse activities and rich learning materials [6]. Three factors (interactivity, course content quality, course design quality) are seen as drivers in e-



learning environment for students' satisfaction. Use of appropriate teaching method and technology can help students better understand the course content [7-11].

Basic steps in creation of MOOCs:

- decide on educational objectives for students, instructors and beyond;
- identify target audiences;
- choose the right distribution channel (platform);
- create the structure (outline) of the course;
- assemble information and create presentation materials;
- ask experts for their feedback on quality of your materials;
- write a script for the lessons you are planning to record;
- decide on the animations;
- record video, include animations;
- design the tools for evaluation of student's progress over the course;
- facilitate discussion in the forum;
- ask students for their feedback;
- continuous improvement can make your course even better.

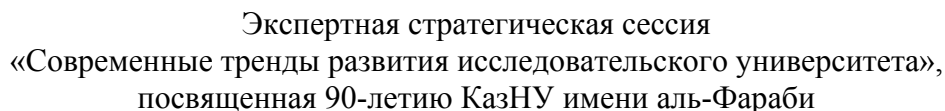
Student's choice may be based not only on the source, but on the personal brand of the teacher, the personal connection between the teacher and the student is important: the coincidence of values can also be a driver for the development of small online schools competing with large players in the educational services market; access to a large number of online courses; logic of constant progress – dynamic courses, with cycles of improvement, feedback to students, reaction to their grades. There may be 100,000+ students; anyone, anywhere can register for these courses; coursework is delivered entirely over the Internet. The artificial intelligence is unbiased, it evaluates not only the knowledge of students, but also the competencies of a teacher, as to how his students mastered new information depends on correct integration of MOOC into the discipline.

Integration of MOOC into the structure of an academic discipline may include, but is not limited to:

- individual assignments considering the needs of each student with the opportunity to use a certain MOOC;
- opportunity to prepare for midterm tests by completing test assignments in MOOC;
- completing a short MOOC instead of a part of laboratory classes [12].

In particular, the integration of MOOC “Academic literacy” into the learning process of the discipline “Scientific writing” (Lovinskaya A.V.) in a postpandemic period was carried out according to the mixed learning model “MOOC+”: use of MOOC with the partial retention of lectures, practical and seminar classes, as well as application of the learning results on MOOCs for current certification and final control in the discipline, 10 out of 15 exercises were through MOOCs, though students were free to align with a more classic model. 50% of students completed this course (total number of students – 120). The selection was due to: not all students speak English well and it was difficult for them to study in MOOCs, some students had already previously registered for other Coursera courses and there was no longer a free certification, incorrect registration for the Coursera Basic plan for the KazNU campus.

Completing the MOOC “Data Analysis in R” while studying in the discipline “Biostatistics in Genetics” (Lovinskaya A.V.) was due to the fact that the master's students were asked to tell and, if possible, show biostatistics in the R program. Blended learning “+MOOC”: integration of MOOC with partial retention of lectures, practical and seminar classes. Master's students completed the course during practical classes – listened to lectures, discussed unclear points among themselves, and completed some of the assignments at home. The course is not for



Integration of MOOC “Biotechnology: Genetic Engineering” into the learning process of the discipline “Genetic Engineering” (S.M. Taipakova): Blended learning “MOOC+”: integration of MOOC with partial retention of lectures, practical and seminar classes, as well as use of the learning results from MOOCs for ongoing certification and final control in disciplines. Small groups – taking place during an additional semester, prerequisites. Problems: language barrier – students, studying in Kazakh had difficulties in passing.

At KazNU, as the flagship of higher education of the Republic of Kazakhstan, diversification of educational programs is carried out in accordance with the global trends in the development of higher education, including through the formation of double-degree programs and creation of distance learning programs. More than 46% of online courses on the National Platform of Open Education of Kazakhstan were created by the teaching staff of KazNU. University teachers have also developed over 4.5 thousand distance courses and more than 115 MOOCs at the Open KazNU platform.

Many of these courses are integrated into the educational process. In particular, the Open KazNU platform presents the online course “Methods of molecular biology”, developed for Coursera by the teaching staff of the Department of Molecular Biology and Genetics with the active support of the Institute of New Educational Technologies (the first course developed for Coursera in Kazakhstan, which by the Class Central assessment entered the top 100 most popular online courses in the world in 2021), which is currently actively integrated into such disciplines as “Molecular Diagnostics”, “Molecular Biology”, and is also used when transferring credits.

An example of the course integration map is presented below:

Часть 2. Выбор MOOK на основе анализа содержания и формальных критериев	
2.1. Результаты обучения (РО) по дисциплине (3-4 элемента): - use the rules of academic writing and ethics - write various texts for academic purposes - use skills of academic presentation - read and think critically	Результаты обучения по MOOK (если таковые): The course is an introduction to what you need to know about academic discourse. You'll gain important critical reading skills to help you develop as a self-critical scientific writer. You will learn practical tools and effective strategies for accessing your academic vocabulary and grammar so that you will write well-structured coherent academic texts.
2.2. Степень соответствия РО (выполнения) на основе экспертного суждения в % критериям. Соответствует на 60% 2.3. Степень соответствия требованиям (контенту) по сравнению с базой, чем на больше/меньше/степенью 1 (меньше/другое) Соответствует 2 модуля <i>Тематические области курсов совпадают. MOOK предлагает более широкий охват языковых и грамматических, стилистических особенностей академического научного текста.</i>	
Часть 3. Выбор метода интеракции MOOK 3.1. Выбор метода: Модель 1. Сочетание обучения «MOOK» + использование MOOK с частными семинарами лекций, практическими и семинарскими занятиями, а также использованием результатов обучения по MOOK для текущих занятий и итогового контроля по дисциплине 3.2. Структура/уровень самостоятельной работы, использования MOOK в преподавании данной дисциплины <i>Применение MOOK включает следующие шаги: ознакомление преподавателя с содержанием дисциплины учебного курса, формирование учебного курса, разработка учебных материалов к занятиям. MOOK включает онлайн-платформу формирования учебного курса/дисциплины, а также функционал формирования учебного материала к занятиям (лекции, семинары, практические, лабораторные занятия).</i>	

Work	Name of theme	Learning outcomes	AI	Number of hours	Max scores	Knowledge assessment item	Form of the lesson /platforms
Module 1. Preliminaries of Scientific styles							
1	PT 1 Scientific writing: Genres families	LO1	AI1.1	2	15	Analysis, text	Webinar / Zoom, Microsoft teams Asynchronous task - Moodle
2	PT 2 Scientific substructures: Bibliographic databases	LO1 LO2	AI1.1 AI2.2	2	15	Analysis	Webinar / Zoom, Microsoft teams Asynchronous task - Moodle
3	PT 3 Preliminaries of Scientific English: grammar, style, vocabulary	LO1	AI1.1	2	15	Analysis	Webinar / Zoom, Microsoft teams Asynchronous task - Moodle MOOC / Coursera
4	PT 4 Preliminaries of Scientific English: sentence structure and punctuation.	LO1	AI1.1	2	15	Analysis	Webinar / Zoom, Microsoft teams Asynchronous task - Moodle MOOC / Coursera
	S/EN1.1: FWS 1 «Academic Vocabulary Lists» return to the lecture	LO1 LO2	AI1.1 AI2.2		30	Analysis	Asynchronous task - Moodle MOOC / Coursera
5	PT 5 Rules for the design of scientific articles	LO1	AI1.1	2	10	Analysis	Webinar / Zoom, Microsoft teams Asynchronous task - Moodle
5	RE 1				100		
Module 2. Composition of scientific text							
6	PT 6 Structural Elements of Paragraphs	LO1	AI1.1 AI1.2	2	15	Analysis	Webinar / Zoom, Microsoft teams Asynchronous task - Moodle MOOC / Coursera

452



teacher is the pedagogical design of an integrated educational process and a digital learning environment. In general, building a digital learning environment, using and developing digital open content, organizing horizontal learning in the technology of mutual commenting and reviewing (both inside and outside MOOCs), setting up tools and tasks for collaborative learning – are among the elements of the new competency-based teacher profile.

Thus, the competencies that need to be developed by teaching staff in the new digital environment include: selection and mastery of online assessment tools, construction of navigation systems between internal and external educational resources and platforms, wise integration of MOOCs into the educational process at the level of methodological recommendations, redistribution of time for classroom and extracurricular interaction, redistribution of teaching methods from vertical “teacher-student” models to horizontal “student-student” – mutual, “peer-to-peer” – interaction, team, group and project-based learning and teaching methods, student learning management based on a digital learning environment, including support for collaborative learning based on peer-to-peer elements, support for group and project work. It is necessary to consider that the teacher must himself go through the MOOC that he wants to integrate into the learning process – in order to select a more suitable MOOC and consult students. It is also necessary to note that technical and language problems may occur during the course; thus, it is necessary to monitor and respond in a timely manner (individual approach to each student).

List of sources used:

1. Gonashvili A.S., Lanina E.E., Spirina M.Y. Establishing scientific educational space within the university: factors contributing to successful Eurasian integration // Science for Education Today. – 2023. – Vol. 13. – No. 5. – P. 179-194.
2. Ergas O. Education and cosmopolitanism: liberating our non-cosmopolitan minds through mindfulness // Policy Futures Educ. – 2020. – Vol. 18. – No. 5. – P. 610-627.
3. Turan Z., Yilmaz R.M. Are MOOCs a new way of learning in engineering education in light of the literature? A systematic review and bibliometric analysis // J. Eng. Educ. – 2024.
4. Maskina O.G. Problems and opportunities for using online courses in the process of studying at a university / Materials of the XII international scientific-practical conference "Science. Informatization. Technologies. Education". – E.: Publishing house RGPPU. – 2019. – P. 576-582.
5. Larionova V., Brown K., Bystrova T., Sinitsyn E. Russian perspectives of online learning technologies in higher education: an empirical study of a MOOC // Res. Comp. Int. Educ. – 2018. – Vol. 13. – No. 1. – P. 70-91.
6. Chi X. The influence of presence types on learning engagement in a MOOC: the role of autonomous motivation and grit // Psychol Res Behav Manag. – 2023. – 16. – 5169-5181.
7. Wang T., Lin C-L., Su Y-S. Continuance intention of university students and online learning during the COVID-19 pandemic: a modified expectation confirmation model perspective // Sustain. – 2021. – 13(8). – 4586.
8. Shanshan S., Wenfei L. Understanding the impact of quality elements on MOOCs continuance intention // Educ. Inf. Technol. – 2022. – 27. – 10949-10976.
9. Cheng Y.-M. Students' satisfaction and continuance intention of the cloud-based e-learning system: roles of interactivity and course quality factors // Educ. Train. – 2020. – Vol. 62. – No. 9. – P. 1037-1059.
10. Larmuseau Ch., Desmet P., Depaepe F. Perceptions of instructional quality: impact on acceptance and use of an online learning environment // Interact. Learn. Environ. – 2019. – Vol. 27. – No. 7. – P. 953-964.



11. Zhang M., Li S., Zhang Y. A meta-analysis of the moderating role of prior learning experience and mandatory participation on factors influencing MOOC learners' continuance intention // Australas. J. Educ. Technol. – 2023. – Vol. 39. – No. – P. 115-141.

12. Ivashkina T.A., Sidorenko V.N., Sukhova E.I. Impact of MOOC on increasing student interest in the learning process in the context of blended learning // Revista Tempos e Espaços em Educação. – 2022. – Vol. 15. – No. 34. – e17321.

Ф.А.Искакова, д.м.н.,
кафедра Эпидемиологии, биостатистики
и доказательной медицины,
факультет Медицины и здравоохранения,
КазНУ имени аль-Фараби (г.Алматы)

РАЗВИТИЕ МЕЖДУНАРОДНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА В ОБРАЗОВАНИИ

Аннотация: Международное сотрудничество в образовании играет ключевую роль в формировании глобального образовательного пространства. Этому способствуют Глобальные вызовы, технологический процесс и программы обмена студентами и преподавателями. В статье представлен пример сотрудничества между Высшей школой общественного здравоохранения (ОЗ) факультета медицины и здравоохранения КазНУ им. аль-Фараби [1] и Школой медицинских наук им. Сэра Джона Г. Рангоса, Университета Дюкейн, США [2], реализованной при помощи программы научных стажировок 500 ученых, АО «Международные программы» РК [3]. Прохождение научной стажировки способствовало углублению знаний в эпидемиологии и общественном здравоохранении за счет прохождения новых дисциплин в этой области” Managerial Epidemiology” и “Health Services Research Methods and Statistics”, и их применения в создании научного проекта и публикаций по актуальным проблемам медицины и общественного здравоохранения как РК, так и США, расширила мои взгляды и способствовала личностному росту.

Результатом научной стажировки станет дальнейшее сотрудничество между факультетом медицины и здравоохранения (КазНУ им. аль-Фараби, Казахстан) и школой Рангос (Университет Дюкейн, США) по академическому обмену, участие преподавателей и студентов в совместных научных исследованиях и научных конференциях. Запланировано создание новой образовательной программы магистратуры по специальности “Health Administration”, ввод новых дисциплин “Managerial Epidemiology” “Health Services Research and Statistics” в образовательный процесс.

Ключевые слова: университет Дюкейн, школа медицинских наук им. Сэра Джона Г.Рангоса, Managerial Epidemiology, Health Services Research Methods and Statistics, международное сотрудничество, образование.

Введение

Развитие международного сотрудничества в области образования является важнейшим аспектом укрепления глобального взаимопонимания, взаимодействия и прогресса [4]. Оно предполагает партнерские отношения и инициативы, выходящие за рамки национальных границ и направленные на повышение качества образования, развитие культурного обмена и решение общих проблем в области образования. Развитию международного сотрудничества в сфере образования способствуют: глобальная политика в области образования, глобальные вызовы, программы обмена, совместные исследования



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

и инновации, технологический прогресс, участие международных организаций, трансграничные партнёрства, языковой и культурный обмен.

Эти ключевые компоненты способствуют возможности преподавателям и учащимся познакомиться с различными системами образования, культурами и перспективами, и создать развитую среду обучения в своих странах. Международное сотрудничество способствует в проведении совместных исследований и обмен образовательными ресурсами, опытом и передовой практикой, которое реализуется инновациями в методах преподавания, разработке учебных программ и образовательных технологий.

Глобальная политика в области образования проявляется в установлении общих стандартов и политики в области образования, обеспечивая последовательное и качественное обучение студентов по всему миру. Такое сотрудничество помогает решать глобальные проблемы, такие как цифровой разрыв, доступ к образованию и меняющиеся потребности рынка труда. Развитию сотрудничества между университетами способствуют международные организации, такие как ЮНЕСКО, Международные программы ЕС, из которых наиболее известным в Казахстане является ERASMUS, программа Фулбрайт (США), программы Всемирного Банка, которые обеспечивают платформу для диалога, разработки политики и реализации инициатив, выходящих за рамки национальных границ [5]. Также развиваются партнерские отношения на уровне университетов, что включает языковой и культурный обмен, совместные программы получения степени, исследовательские коллаборации и обмен преподавателями.

Такие партнерства способствуют глобализации образования, общению и взаимопониманию между людьми с разными языковыми и культурными традициями и развитию толерантности, эмпатии и уважения к разнообразию. Международное сотрудничество в области образования направлено на решение глобальных проблем, таких как изменение климата, устойчивое развитие и социальная справедливость. Образование стало инструментом, вооружающим людей знаниями и навыками, необходимыми для коллективного решения сложных глобальных проблем. Примером является недавняя пандемия COVID-19, заставившая объединиться страны в противостоянии и завершении глобальной угрозы населению. В образовательном процессе это способствовало дальнейшему развитию технологического процесса – переходу на онлайн обучение, созданию виртуальных классов и платформ для совместной работы, давая доступ обучающимся к образованию за пределами географических границ.

В Казахстане международное сотрудничество в образовании реализуется с помощью АО Международные программы, которая образована в 1993 году. Международная стипендия «Болашак» позволила более 12 тысяч талантливой молодежи страны получить качественное зарубежное образование, воплотить результаты в Казахстане, и трудиться на благо государства [3].

Цель выступления – представить вариант сотрудничества между Высшей школой общественного здравоохранения (ОЗ) факультета медицины и здравоохранения КазНУ им. аль-Фараби и Школой медицинских наук им. Сэра Джона Г. Рангоса, Университета Дьюкейн, США на примере моей научной стажировки. Определены задачи: расширить свои знания о передовом опыте преподавания в области медицины и общественного здравоохранения, в области эпидемиологии и методов исследования проблем здравоохранения, подготовить научные публикации и проекты и представить результаты исследований на мастер-классах и расширить свои знания о преподавании научных исследований в области общественного здоровья.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Результаты

Благодаря меморандуму о взаимопонимании между университетом Дюкейн (США) и КазНУ им. аль-Фараби в 2023г. и приглашению от Школы Рангоса, а также гранту программы 500 ученых РК (2023 г.), мне предоставилась возможность пройти 6-месячную стажировку в школе наук о здоровье университета Дюкейн. Тема научной стажировки "Управление научными исследованиями: Исследование роста бремени инфекционных и неинфекционных заболеваний" по специальности 111. Эпидемиология была утверждена кафедрой Эпидемиологии, биостатистики и доказательной медицины и кафедрой Управление здравоохранением и общественное здоровье Школы Рангос. В программе стажировки были определены дисциплины, новые в образовательной программе для Общественного Здравоохранения, и необходимые для выполнения научных проектов и публикаций в эпидемиологии инфекционных и хронических неинфекционных болезней. Мною пройдены дисциплины «Управленческая Эпидемиология» (Managerial Epidemiology) и «Методы исследования и статистики в сфере здравоохранения» (Health Services Research Methods and Statistics), а также в рамках этой дисциплины дополнительный онлайн-курс CITI Program, расширенная программа менеджмента клинических исследований и надлежащей клинической практики.

У меня был период подачи документов, тестирования, объявления о получении гранта, оформления, и наконец, я в Дюкейн университете. Это частный католический университет в г. Питтсбург (Пенсильвания), где обучаются более 10 000 студентов в 10 школах. Интересно, что из них около половины проходят магистерские и докторские программы обучения.

На первой неделе стажировки я с моим коллегой из КазНМУ им. Асфендиярова прошла адаптивный курс для вновь поступивших преподавателей, стажеров, магистров и докторантов, где познакомились с Деканом школы John G. Rangos Sr. School of Health Sciences Dr. FEVZI AKINCI Ph.D, МНА, преподавателями и нашим руководителем ассоциированным профессором Faina Linkov, а также магистрантами и докторантами.

Во время стажировки я ознакомилась с образовательными программами школы Рангос, методами преподавания, методами оценивания и информационно-образовательными программами (Canvas); посещала лекции преподавателей школы по дисциплинам додипломного и постдипломного обучения: Введение в управление здравоохранением, менеджмент ОЗ, Экономика ОЗ, менеджмент информационных систем в ОЗ, Право и политика в области здравоохранения, Лидерство в ОЗ, Введение в управленческую эпидемиологию, введение в Эпидемиологию, Социальные и поведенческие изменения в обществе, Организация и предоставление медицинских услуг, Введение в экономику здравоохранения, Социальные и поведенческие изменения в обществе, Организация и предоставление медицинских услуг, Введение в экономику здравоохранения и Качество и повышение эффективности медицинских услуг. Что интересного и полезного в деятельности школы Рангос в инновационном плане я бы отметила?

Это высокий уровень преподавания и преподавателей, техническая оснащенность (мультипроекторы и экраны, моноблоки в каждой аудитории, для студентов является обязательным наличие лаптопов для выполнения заданий, высокоскоростной и бесплатный интернет), наличие лабораторий; готовность образовательной программы (силлабусы, лекции, дискуссии, тесты, электронные версии учебников бесплатно); наличие позиции адъюнкт-профессора, наличие пожизненной позиции профессора. Наличие международных связей с университетами других стран и коллаборация с



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

практическим здравоохранением, и проведение совместных научных исследований. Лекции основаны на новых популяционных данных.

Проведение научных проектов с практическим здравоохранением и клинической медициной дает возможность использования и оперирования новыми научными данными. У преподавателей больше времени отводится на научную и методическую работу. Предметы в школе Рангос могут быть выбраны студентами других факультетов и школ. На уровне университета: наличие студенческого ID, строгое слежение за здоровьем обучающихся, индивидуальная траектория студентов и слежение за их интеграцией в компьютерную систему, обеспечение электронными проездными, культурная жизнь студентов и высокое качество университетских общежитий.

Результатом научной стажировки было создание научного проекта «A Comprehensive Study on Predicting and Preventing Latent Tuberculosis Activation in People Living with HIV," and the article "A Retrospective Cohort Study of Multi-Drug Resistant and Extra Drug-Resistant Tuberculosis treatment with addiction new antituberculosis drugs", публикация статьи «The Impact of COVID-19 on Education: A Cross-Sectional Study of Distance Learning among Medical Students» [6] с соавторами. Научные проект и публикации проведены при консультации руководителя стажировки F.Linkov, Akhmad Kajanikhan и Ariel Shensa.

Во время стажировки я ознакомилась с образовательными программами школы Рангос, методами преподавания, методами оценивания и информационно-образовательными программами (Canvas); посещала лекции преподавателей школы по дисциплинам додипломного и постдипломного обучения: Введение в управление здравоохранением, менеджмент ОЗ, Экономика ОЗ, менеджмент информационных систем в ОЗ, Право и политика в области здравоохранения, Лидерство в ОЗ, Введение в управленческую эпидемиологию, введение в Эпидемиологию, Социальные и поведенческие изменения в обществе, Организация и предоставление медицинских услуг, Введение в экономику здравоохранения, Социальные и поведенческие изменения в обществе, Организация и предоставление медицинских услуг, Введение в экономику здравоохранения и Качество и повышение эффективности медицинских услуг. Принимала участие в научных конференциях, проводимых в университете и школой Рангос. Посещала департамент здравоохранения и госпитали г.Питтсбурга и штата Пенсильвания.

Заключение

Результатом научной стажировки будет продолжение сотрудничества между университетами Дюкейн и КазНУ им. Аль-Фараби. Запланированы создание образовательной программы магистратуры с двойным дипломом и получением степени магистра по специальности “Health Administration”, проводимый совместно со школой Рангос; введение дисциплин Managerial Epidemiology и Health Services Research Methods and Statistics для дипломного и постдипломного обучения студентов по специальности общественное здравоохранение, возможно расширенных курсов GCP. Запланировано участие преподавателей школы Рангоса в научном проекте и обучающихся в совместных научных конференциях.

Список использованных источников:

1. КазНУ имени аль-Фараби, Факультет медицины и здравоохранения //farabi.university/faculty/22.
2. Duquesne University, John G. Rangos, Sr. School of Health Sciences//www.duq.edu/academics/colleges-and-schools/health-sciences/academic-programs/index.php.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

3. Международная стипендия «Болашак» и программа научных стажировок //bolashak.gov.kz/en/allnews/mezhdunarodnaya-stipendiya-bolashak-i-programma-nauchnyh-stazhirovok-500-uchenyh.

4. Пестрецов И.В. Роль образования и международного сотрудничества в контексте глобализации: вызовы и перспективы//e-library.

5. Т.В. Черноморова. Глобализация образования: роль международных организаций// cyberleninka.ru/article/n/globalizatsiya-obrazovaniya-rol-mezhdunarodnyh-organizatsiy.

6. The Impact of COVID-19 on Education: A Cross-Sectional Study of Distance Learning among Medical Students. Farida Iskakova, Zhazira Utepbergenova, Saltanat Mamyrbekova, Anar Daniyarova, Zhanar Zhagiparova, Zinat Abdrakhmanova, Elmira Auyezova//Med J Islam Repub Iran. 2023 (October 18);37.112.

Н.Х.Калишева, д.ю.н., доцент,
кафедра Теории и истории государства и права,
Юридический факультет,
КазНУ имени аль-Фараби (г.Алматы)

НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ КАЧЕСТВА ОБУЧЕНИЯ И ПРЕПОДАВАНИЯ В НОВОМ КАЗАХСТАНЕ: ТРАНСФОРМАЦИЯ РОЛИ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ

Аннотация: Целью написания данной статьи является учет обязательного ориентира или четко сформулированные результаты ожидания. Так, обозначив проблему, связанную с трансформацией преподавателя нового поколения и предусмотрев имеющие быть реалии, хочется отметить, что это, несомненно, связано с несколькими результатами ожидания. Таковыми можно назвать стратегию цифровой трансформации исследовательского университета с целью создания эффективных и доступных образовательных возможностей для разнообразных групп обучающихся, с учетом принципа равного доступа к обучению; предоставления ОВПО инновационных методов преподавания и обучения, которые бы способствовали активному вовлечению обучающихся в образовательный процесс; выработка механизмов для формирования без барьерной образовательной среды, которая бы учитывала многообразие студенческого контингента, оказывала бы поддержку студентам с разнообразными потребностями и обеспечивает равные возможности для обучения. Важным представляется при этом оценить по достоинству роль и функции преподавателей в контексте современных образовательных трендов использования новых технологий, развития менторства и сопровождения обучающихся, путем создания эффективных стимулов для повышения преподавательской активности в исследовательской деятельности.

Ключевые слова: трансформация преподавателя, качество обучения, syllabus, инновационные методы преподавания, менторство, стратегия цифровой трансформации исследовательского университета, технологизация, технизация.

Как известно, Глава государства нашей страны К.Тоқаев в своем докладе на третьем заседании Национального совета общественного доверия отметил: «Новые условия требуют кардинального реформирования системы образования и науки. Мы должны четко понимать роль образования и науки в будущем. Это будет определять всю государственную политику» [1].



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

В эпоху глобализации в Новом Казахстане произошли позитивные преобразования, направленные на внедрение новых подходов в системе высшего и послевузовского образования, в частности подхода, ориентированного на преподавателя, к студентоориентированному обучению, где обучающиеся вовлекаются в учебный процесс. Создается необходимость пересмотра и обновления правового статуса педагога. Их роль теперь должна заключаться в интеграции обучающихся в учебный процесс, в котором УМКД и в первую очередь, syllabus, должен соответствовать потребностям студентов, но в приоритете остается поддержка обучения студентов.

В Новом Казахстане в каждом вузе есть свой стиль составления данного руководства к действию, но при этом, бесспорно, учитывается специфика и конкретика соответствующей специализации или пакет институциональных требований, но все же существует и единообразный подход в отношении критерий и правил разработки учебных программ.

Так, создание ППС syllabusa, как важного учебного документа в работе, дает старт отношениям, которые возникают между преподавателем и обучающимися, где нужно создать первое впечатление кибер-педагога, который владеет методикой вовлеченности обучающихся в учебный процесс как в гибридном режиме, обучения не только мыслям, а умению мыслить. Безусловно, правильно сконструированный учебный план – залог качественного образования и эффективного преподавания и, безусловно, может обеспечить хорошую атмосферу инклюзивной учебной среды. Ведь syllabus помимо того, что является неким соглашением между преподавателем и обучающимися, где излагаются обязанности, результаты ожидания (РО) обеих сторон, индикативные достижения, критерии оценивания результатов обучения с указанием рубрикатора суммативного оценивания, это еще и дорожная карта, в которой показано содержание дисциплины, векторы обучения, способствующие усилению вовлеченности обучающихся в дисциплину.

Именно четкое и ясное представление о том, что обучающимся необходимо знать о текущем курсе способствует достижению ими успеха, но также во многом предполагает грамотную трансформацию ППС на современном этапе. Поэтому автору syllabusa перед разработкой своего очередного курса необходимо приложить максимум усилий, чтобы составить учебную программу, как надежный показатель качества преподавания и обучения, учесть контингент и аудиторию слушателей, учитывая их предыдущий опыт, знания и навыки, важно учитывать учебную нагрузку обучающего, при этом согласовать ее с Европейской системой перевода кредитов (ECTS). Один блок ECTS эквивалентен 25–30 часам работы обучающегося, включая контактные часы между двумя сторонами учебного процесса, при соответствующем учете типа и уровня курса. Для создания syllabusa педагог нового поколения, даже если он имеет большой педагогический стаж за плечами, должен иметь навык четкого описания содержания своего курса, правильно сформулировать РО [2].

Отдельного внимания заслуживает правильно выверенная структура курса. Многие ученые сходятся во мнении, что каркас syllabusa обычно состоит из таких разделов, как: 1) Описание курса; 2) Результаты обучения; 3) Содержание и структура курса; 4) Методы обучения и преподавания; 5) Политика оценивания и описание заданий; 6) Политика курса; 7) Список основной и дополнительной литературы [2].

В первом разделе надо учитывать объем дисциплины, ключевые темы и концепция дисциплины, а также информацию о материалах дисциплины. При разработке результатов обучения рекомендуется использовать таксономию Блума (30/40/30), то есть ППС должны так сформулировать РО, чтобы они были специфичными, измеримыми, достижимыми, релевантными и ограниченными по времени конструктивно согласованными с РО по всей



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

образовательной программе, с Европейской рамкой квалификаций, Дублинскими дескрипторами и другими индикаторами [2].

При этом должна прослеживаться взаимосвязь РО по курсу, РО по программе, атрибуты выпускника и миссия университета. Результаты обучения, учебные мероприятия и оценки должны быть тесно связаны друг с другом, так как они гарантируют, что учебные действия, которые обучающиеся должны будут продемонстрировать к концу изучения дисциплины [3].

В третьем разделе представлены основные подходы, для учета при разработке содержания дисциплины и описания его в учебном документе. Здесь должны быть применены основные принципы, чтобы правильно применить подходящие методы обучения и преподавания, описываются основные подходы, ориентированные на обучающегося и компетенции: например, различные технологии и ряд других подходов. Для оценки знаний, обучающихся по конкретному курсу, дается перечень критериев, которые необходимо учитывать при выборе методов оценивания, а также использование рубрик (критериев) в качестве эффективной системы оценок [2].

Таким образом, именно грамотная разработка УМКД и силлабусов, как основного его элемента, должна иметь вектор: от качества силлабуса к качеству обучения!

Важным представляются и проблемы, связанные с использованием правильно подобранных методов обучения и отражения их в данном учебном документе, так как именно они способствуют эффективности поддерживать достижение результатов обучения по курсу; соответствовать установленному в вузе подходу к обучению; направлены на вовлечение обучающихся в учебные и оценочные мероприятия, при этом, способствуют учету потребности различных групп обучающихся. При этом надо придерживаться политики уважать академическую свободу каждого педагога и одновременно предпочтительнее выбирать методы, побуждающие обучающихся активно изучать содержание курса.

Преподаватели юридического факультета ведущего вуза Казахстана - КазНУ имени аль-Фараби, активно повышают квалификацию, приобретая знания гибко ориентированных мягких навыков в международных движениях «Soft skills», «Кибер-педагог» Брюссельского международного движения, Швейцарской бизнес-школы, технологии «Блокчейн», элементов цифровизации, технологизации и технизации, которые отдельными профессионалами используются, как в онлайн обучении, так и при традиционно офлайн обучении.

Мотивацией к усовершенствованию знаний, с целью повышения самооценки является по праву применения западного метода выстраивания, обращение к ним как к будущим коллегам. Представлен опыт предоставлять право голоса студентам при выполнении задания, предложение самим определять, как будет проходить контроль проверка в текущей успеваемости, использование перекрестной проверки знаний студентами.

Целесообразно использование следующих подходов:

1) активное обучение предполагает использовать подход, основанный на поисково-исследовательской деятельности (Inquiry-Based Learning), и подход, основанный на решении проблем (Problem-Based Learning);

2) обучение на основе исследовательской деятельности предполагает исследовательскую деятельность студентов, которые развивают при этом теоретические и практические знания, приобретая когнитивные навыки и навыки решения проблем;

3) интеграция науки в обучение базируется на создании отношения наставника к обучающимся как к исследователям, где приветствуется участие студентов в



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

образовательной программе, углубляет их знания и оказывает позитивное влияние на успеваемость обучающихся;

4) технология «Перевернутое обучение», или «Перевернутый класс» (Flipped Learning) предполагает, что порядок традиционных подходов организован в обратном направлении [2].

Так, по методу Джонатана Бертмана данная модель при очном формате обучения есть нечто иное, как смешанное обучение, в которой преподаватель берет роль наставника и координатора учебного процесса, но минимизирует свое участие путем внедрения презентаций, деловых игр, дискуссионных площадок. Предлагаемая модель датируется еще 90-ми годами прошлого столетия, когда ученые Гарвардского университета Крауч и Эрик Мазур (2001) разработали модель «взаимообучения». Считаю действенным в обучении практиковать данный метод вышеназванного ученого Э. Мазуры: делать подкасты о новых темах заранее плюс давать ссылки на материалы, так как нельзя начинать с голой теории, а надо с преподнесения интересного материала, к примеру демонстрации видеоролика и этим подвести плавно к теме занятия.

Считаю, что к активным методам обучения можно отнести составление Mind map (ментальной карты), думаю, внедрение такого инструмента усилит вовлеченность студентов, если структура всего предмета схематично вначале каждого занятия будет демонстрироваться с указанием, где находимся на этой карте (что уже прошли, а что надо еще освоить по соответствующему курсу). Это сохраняет драгоценное время проводимого занятия. Приглашение специалистов-практиков на гостевые лекции, диалоговые площадки.

Таким образом, современному преподавателю надо взять на вооружение тезис: «Необходима трансформация знаний, а не только информация». Он должен стремиться стать Наставником с большой буквы, вдохновлять, вести, консультировать, мотивировать личным примером, то есть становится кибер-педагогом, навыки и компетенции которого сводятся к следующему:

- востребованность, финансовая независимость, самореализация;
- использование образовательных инноваций, технологий;
- качественное изменение педагогического стиля и смена роли в учебном процессе, так как педагог выступает не только источником знаний, а еще модератором, наставником будущего поколения;
- построение собственного бренда;
- предпринимательское мышление.

Целью всех технологий является такая модель активного обучения, где студенты участвуют в совместной деятельности, проблемном обучении, преподаватель при этом выступает в роли фасилитатора и тренера, предоставляя студентам возможность самостоятельно контролировать свое обучение, во вне учебного времени обсудить результаты и поделиться обратной связью и другие интерактивные методы обучения [4].

Усиливать студенческую вовлеченность, суть которой можно выразить термином (engagement), введенным в практику американскими учеными, которая выражается не только в потраченном времени на учебный процесс студентами, а также и в затраченных усилиях. Преподаватель должен уметь демонстрировать заинтересованность в успехе обучающихся (студентов, магистрантов). Так, студент может быть мотивирован выполнять какие-то задания и добиваться успеха, но не быть вовлеченным преподавателем в учебный курс, не чувствовать при этом переживаний преподавателя за его равнодушие к дисциплине или наоборот восторг преподавателя за его успехи. Важна результативность проведенных занятий, то есть то, в какой степени, какие компетенции усвоит учащийся за



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

время обучения, а если не будет инициативы со стороны студента, без этого невозможно вырастить качественного специалиста! Поэтому вовлеченность обучающихся и обратная связь – это две важных составляющих успеха киберпедагога!

И еще один факт в вопросе трансформации педагога нового поколения — это связь преподавания с научно-исследовательской деятельностью, которая позитивно отражается на качестве преподавания дисциплины, профессиональном составлении курса, новаторском ведении лекций, вовлеченности обучающихся в образовательный процесс. Безусловно научно-исследовательская деятельность преподавателя является важным фактором повышения его педагогического мастерства, и стимулирует устойчивую мотивацию к профессиональному росту, постепенно преодолевая новые уровни научного творчества и тем самым способствуя соединению теории с практикой на основе применения новых технологий.

Надо отметить позитивный факт, что в Казахстане на современном этапе последовательно совершенствуется законодательство о науке. Правительством предложено принять в 2024 году Закон «О науке и технологической политике». Считаем, что сведение развития науки только в целях технологического развития является ошибкой, что может причинить ущерб в развитии других отраслей наук. В этой связи предлагается пересмотреть название предлагаемого проекта закона. Он должен быть направлен на развитие всей инновационной системы Казахстана, и всех направлений науки страны. Предлагается конкретизировать его цели и задачи, сферу регулирования, механизм государственного регулирования, статус лиц, занятых в научно-инновационной деятельности, провести градацию ученых и научных работников.

Как свидетельствуют тезисы выступления в апреле 2023 г. Министра науки и высшего образования С. Нурбека на заседании Комитета по социально-культурному развитию на современном этапе ведущие вузы страны трансформируются в цифровые университеты, создавая более гибкие образовательные платформы, которые оснащены LMS-системами. Широко используются MOOC, ведется работа по обеспечению доступа обучающихся к мировым цифровым библиотекам. В прошлом году в Казахстане подписан меморандум с одной из ведущих платформ онлайн образования Coursera, которая со временем создаст открытие доступа для казахстанских студентов онлайн курсам ведущих университетов мира, а также будет стимулом для ППС вузов размещать собственные курсы на данной платформе. Важно скорейшее внедрение данного механизма и по возможности активным обучающимся засчитывать кредиты самостоятельно освоенных таких онлайн курсов и дисциплин при выдаче диплома [5].

Наука в университетах, в частности в ведущем вузе страны КазНУ им. аль-Фараби является одним из ключевых элементов научно-технической деятельности страны. Так, данная деятельность в университетах организована на базе научных центров и институтов, где действуют сотни лабораторий. Но проблема в том, что нет связи между этими научными центрами и ППС, которые должны быть заинтересованы в коммерциализации своего научного продукта. Причина в том, что, с одной стороны, среди ППС есть люди, которые отчасти занимаются наукой, полагая, что достаточно и то, что ими осуществляется педагогическая деятельность. С другой стороны, сотрудник ВУЗа с ученой степенью — это, прежде всего, лектор и преподаватель, которого всячески вынуждают заниматься сверх всякой нормы воспитательной, учебной и прочей работой, при этом времени преподавателю с ученой степенью для занятия наукой в основном – «бессонные ночи».

В вузах же целесообразно четко провести деление на преподавателей-исследователей, способных заниматься наукой, преподавателей-практиков и ППС, которые



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

будут осуществлять социально- воспитательную работу, но и они также должны вовлекаться в научно-исследовательскую работу. Считаю, что представители научных центров, которые работают на кафедрах, занимаясь преподавательской деятельностью, должны в обязательном порядке становится руководителями научных тем, будь то они только в рамках государственного заказа или имеющие дополнительное финансирование, (напр., грант ректора университета), и вовлекать согласно научной специализации ППС кафедры, обучая их искусству управления проектами, где результатом будет издание статьи с импакт-фактором, монографии, участие в международных конференциях на платформах Web Science или Scopus.

Следует пересмотреть необходимость публикаций в западных рейтинговых журналах. как обязательный критерий качества научного уровня ученых, ППС. Приравнять к таким критериям оценки ученых наличие публикации не только в журналах, рекомендованных ККСОН РК, но и в ведущих журналах России (РИНЦ, ВАК РФ), а также журналов стран СНГ.

Кроме того, существующие системы проверки экспертами на антиплагиат действуют слишком примитивно, поскольку рассматривают самоцитирование ученого без ссылки на свои же работы как заимствование. Порядок оформления ссылок на работы других ученых (в квадратных скобках) система определяет так же, как заимствование, плагиат, но не как ссылки. В правовой науке, например, то же самое касается ссылок на нормативные правовые акты (НПА), если они оформляются таким же образом, как литература, либо взяты не из правовых баз, а их других источников. При этом, чем больше имеется ссылок, оформленных даже в виде цитирования (постранично), тем сильнее снижается уровень новизны работы, но, для анализа точки зрения ученых, положений НПА, необходимо приводить их содержание.

Таким образом, если власти учесть вышеназванные проблемы относительно качества преподавания и образования, то повысится заинтересованность ППС для занятия научно-исследовательской деятельностью, выработки практических рекомендаций для внедрения в учебный процесс, усилится развитие менторства и сопровождение студентов, так как будут разумно созданы гарантийные стимулы для повышения преподавательской активности в исследовательской деятельности и в целом все это повлияет на уровень коммерциализации науки в вузе. Трансформация университетов, включая и трансформацию их ППС по модели создания «исследовательского вуза» будет способствовать повышению конкурентоспособности отечественной науки и образования на международной арене.

Список использованных источников:

1. Токаев К.К. Глава государства принял участие в третьем заседании Национального совета общественного доверия. - Режим доступа: https://www.akorda.kz/ru/events/akorda_news/meetings_and_sittings/glava-gosudarstva-prinyal-uchastie-v-tretem-zasedanii-nacionalnogo-soveta-obshchestvennogo-doveriya.
2. «Разработка курса: от качества курса к качеству обучения. Методическое пособие / Дуйшон Шаматов, Зумрад Катаева, Джейсон Спаркс, Аида Сагинтаева – Нур-Султан: Высшая школа образования Назарбаев Университета, 2022–68с.
3. Anderson, L. W. and Krathwohl, D. R., et al (Eds.) (2001) A Taxonomy for Learning, Teaching, and Assessing: A Revision of Bloom's Taxonomy of Educational Objectives. Allyn & Bacon. Boston, MA (Pearson Education Group).
4. Сагинтаева А. «Разработка образовательных программ: Локальные ответы на глобальные вызовы высшего образования» (Сагинтаева А. и др., Нурсултан, 2021).



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

5. Тезисы Выступления Министра науки и высшего образования С. Нурбека на заседании Комитета по социально-культурному развитию 11.04.23г. - Режим доступа: <https://www.parlam.kz/ru/mazhilis/committee-works/committees-meetings/4>.

Ж.У.Қаңтарбаева, филос.ғ.к., аға оқытушы,
Р.М. Сарсембаев, PhD докторы, аға оқытушы,
Дінтану және мәдениеттану кафедрасы,
Философия және саясаттану факультеті,
эл-Фараби атындағы ҚаҰУ (Алматы қ.)

ДІНТАНУ ЖӘНЕ ТЕОЛОГИЯ БІЛІМ БЕРУ БАҒДАРЛАМАСЫНЫҢ ҚАЗІРГІ ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ҚОҒАМДАҒЫ ӨЗЕКТІЛІГІ

Аңдатпа: Еліміздің діни саласындағы дескуляризациялық, жаһанданулық үдерістердің кешенінде белең алған мәселелер дінтанулық бағыттағы сапалы қызмет атқаратын білікті мамандардың сұранысын арттыруда. Әсіресе зайырлылық қағидаттары арнасында дінаралық келісім платформасын нығайту және ұлттық бірегейлікті ұлғайту талабы мамандардың құзыретті, сапалы ісіне тәуелді. Қазақстанның дін саласындағы дінтанушылардың, исламтанушылардың біліктілік капиталы ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз етуде, адам мен қоғам құқығын қорғауда шешуші рөл атқарады. Әрине мамандардың құзыреттілігі тікелей сапалы білім беру бағдарламасымен байланысты. Дінтану және теология Білім беру бағдарламасының қазіргі дін саласындағы белең алып тұрған мәселелерді шешуге негізделуі өте маңызды. Осы орайда, ағымдағы мақаланың жалпы мақсаты дінтану және теология білім беру бағдарламасының кәсіптік салада жұмыс істеуге қажетті заманауи, әрі фундаменталды теориялық білімді, практикалық дағдылар мен кәсіби құзыреттіліктерді меңгертуге бағытталуы сапалы мамандарды даярлауға өзекті екенін дәйектеуге бағытталған.

Тірек сөздер: дінтану, теология, исламтану, білім беру бағдарламасы, мамандарды даярлау.

Дін және теология білім беру бағдарламасының өзектілігі қазіргі заман үрдісімен айқындалады. Дінтану, исламтану мамандықтары қазіргі таңдағы сұранысқа ие, әрі қажетті мамандықтардың бірі. Себебі жалпы Қазақстандағы діни ахуал тұрақты дегенімен, қоғамдағы жаппай исламизадану жүріп жатқандығын байқаймыз [1]. Ол терроризм, экстремизмнің орын алуына алып келуі әбдең мүмкін болып отырған деструктивтік діни ағымдардың ықпалы.

Дінтанушы – дінді мәдениеттің, наным-сенімдердің, әдет-ғұрыптардың, салт-дәстүрлердің және діни ағымдар тарихының құбылысы ретінде ғылыми тұрғыдан зерттеумен айналысатын дінтану саласының маманы. Дінтанушы ғалым діни өмірдің әртүрлі аспектілерін зерттейді, қасиетті жазбалардың мәтіндерін талдайды, діни құбылыстардың әлеуметтік-мәдени және тарихи жағдайларын зерттейді.

Исламтану осы дінтанулық зерттеулердегі Ислам дінін тереңнен зерттеп, оның заманауи қоғамдағы рөлін айқындауға бағытталған зерттеу саласы.

Жалпы Қазақстан қоғамы зайырлылық қағидатын ұстанады. Ата заңымыздың бірінші тарауы, бірінші бабында «Қазақстан Республикасы өзін әлеуметтік, саяси, құқықтық, демократиялық, зайырлы мемлекет деп бекітеді» [2] - деп жазылған. Алайда



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

қоғамда әлі күнге дейін «зайырлылық» ұғымының мәнін түсіне бермейтіндігін байқай аламыз. Зайырлы қоғамға бірнеше белгілер тән:

1) Зайырлы қоғамда дін мен саясат ажыратылған. Дін саясатқа қол сұқпайды, сол сияқты саясат та діни идеологияны кіріктірмейді;

2) Зайырлы қоғамда діни еркіндік берілген. Ол дегеніміз, діни бостандық сақталған. Әр адамның өзіндік діни таңдау еркіндігі бар [3].

3) Қазақстанда белгілі бір талаптарға сәйкес кез келген діни бірлестіктер заңды тіркеліп, жұмыс жасай алады. Ол өз кезегінде 2011 жылы шыққан «Діни қызмет және діни бірлестіктер» туралы заңымен реттеліп отырады [4].

4) Қазақстанда ешқандай дінге басымдылық берілмейді. Барлық діни бірлестіктер тең құқыққа ие. Дегенмен, дәстүрлі дін ретінде екі конфессия мойындалады. Ол сунниттік бағыттағы ханафи мәзһәбындағы ислам діни және Православтық шіркеу.

Қазақстан қоғамы зайырлы болғандықтан, білім беру салаларында да діни сауат ашу зайырлы білім беру мекемелерінде қарастырылмаған. Әрине бұл зайырлы қоғамның қағидаты негізінде. Алайда осы діни сауаттылықтың болмауы себебінен, жастардың деструктивтік діни ағымдардың ақпалына түсіп кетіп жатқандығы тағы бар. Сондықтан дінтанушы маман қазіргі қоғамда өте қажет. Алайда бұл мамандыққа қатысты қоғамда шешілмей жатқан мәселелер де жеткілікті.

Бүгінгі күнде Дінтану және исламтану мамандықтарының түлектерін Қазақстанда бірнеше Жоғары оқу орындары дайындап отырады. Атап айтсақ, дінтану мамандарын дайындауда үлкен үлестерін қосып жүрген әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университеті (үш деңгейде), Нұр Мұбарак Египет Ислам мәдениеті университеті (үш деңгейде), А.Яссауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық университеті (үш деңгейде), Е.А. Букетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті, Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университеті.

«Дінтану және теология» Білім беру бағдарламасының негізгі мақсаты мемлекеттік мекемелерге және арнаулы оқу орындарына сапалы мамандарды даярлау. Студенттің теориялық білімін бекіту, тереңдету, кәсіптік салада жұмыс істеуге қажетті практикалық дағдылар мен кәсіби құзыреттіліктерді меңгерту, сондай-ақ оларды тәжірибеде жүзеге асыру.

Дінтану білім беру бағдарламасына Дінтануға кіріспе, Дін философиясы, Дін психологиясы, Дін социологиясы, Діндер тарихы, Діни этика, Діни эстетика, Тілдің кіріспе курсы (Араб /Латын тілдері) сияқты теориялық пәндермен қатар, практикалық сипаттағы Шет тілінің практикалық курсы (Араб/Латын тілдері), Қасиетті жазбаларды тану, Мамандық бойынша мәтінді аудару тәжірибесі (Араб/ Латын тілі), Миссионерлік әдістер, Қазақстандағы діни жағдай, Далалық зерттеулер негіздері мен Біліктілікті арттыру әдіснамасы мен әдістемесі пәндері де қамтылады. Сонымен қатар, қазіргі зайырлы қазақстандық қоғамда кең тарап жатқан әртүрлі діни ағымдар мен қозғалыстарды жан-жақты зерттеуге мүмкіндік беретін, бір жағынан теориялық негіздерімен қатар, практикалық өлшемдерін қамтитын Жаңа діни ағымдар мен культтер, Миссионерлік әдістері пәндері мен оларды заңнамалық деңгейде реттестіруді ескеретін Дін саласындағы мемлекеттік саясат, Қазақстан Республикасының дін туралы заңнамасы, Этноконфессионалды өзара әрекет сияқты пәндер болашақ мамандарды шынай түседі.

Қазіргі қазақстандық қоғамдағы тағы бір байқалатын жайт, исламданумен қатар, неопротестанттық ағымдардың белсенділігі мен эзотерикалық (кармология, тарология, нумерология, регрессология сынды) культтердің кең етек жаюы байқалады. Сондықтан заманауи дінтанушыдың осы салаларға мамандануы да қажет етеді. Қоғамдағы осы қажеттіліктерді ескере отырып, білім беру бағдарламасына Эзотерикалық культтер пәні де



косылған. Сонымен қатар, мамандандырылуға бағытталған таңдау компонентін құрайтын бүгінгі таңдағы зерттеу қажеттіліктерімен айқындалатын Мұсылмандық ілімнің теологиялық мәселелері деген пән дәстүрлі діннің негіздерін ашып беруге, дін мен дәстүр сабақтастығын ашуға көмек беретін пән болып табылады. Дінтанушы маман үшін бұл өте қажетті. Себебі басқа діндерге және діни ағымдарға баға беру үшін дәстүрлі діннің құндылықтарын айқындап алған жөн.

Бұл қазіргі қазақстандық қоғамдағы үлкен проблемалармен ұштасып отыр. Себебі жастардың жат ағымдар жетегінде кетуінің бірден бір себебі, ол өзіміздің ұлттық құндылықтарымызды бағаламауда және дәстүрлі түп негіздерімізді білмеуде болып тұр. Жалпы элективті таңдау компоненттерін құрайтын пәндер екі саладағы мамандандырылуды көздейді. Біріншісі теологиялық-сараптамалық негіздегі практикалық мамандандыру болатын болса, екіншісі гуманитарлық ғылымдардағы зерттеулер аясындағы дінтанудың әдіснамалық және әдістемелік біліктілігін арттыруға бағытталып отыр.

Жалпы «Дін және теология» білім беру бағдарламасын игеру қазіргі қазақстандық қоғамдағы өзінің өзектілігін айқындай түсетін келесідей нәтижелерге бағытталған:

- дінтанудағы маңызды теориялық негіздерді игеру, дін мен діни теорияларды жүйелеу және талдау;
- қоғамдағы діни ахуалды бақылау, талдау, баға беру қабілеттігіне ие болу;
- діндер мен діни ағымдар, қозғалыстар мен культтер туралы білімін қалыптастыру;
- секталар мен олардың миссионерлік әдістерін анықтай алу;
- қасиетті мәтіндермен, қасиетті жазбалармен, қасиетті дереккөздермен және мәліметтермен герменевтикалық талдау жұмыстарын, мәнмәтіндеу жұмыстарын жүргізе алу;
- діни материалдар мен мәліметтерге, әдебиеттерге, парақшаларға, ақпараттық хаттарға дінтанулық сараптама жасай алу;
- көпұлтты және көпконфессиялы қоғамдағы дінаралық келісімі мен конфессияаралық сұхбатты құрай отырып, дінаралық қарым қатынас пен конфессияаралық өзара әрекеттестікті қамтамасыз етуге;
- деструктивтік діни ағымдардың өкілдерін анықтауға, профилактикалық және реабилитациялық жұмыстарын жүзеге асыруға және т.б.

Нәтижесінде, дінтану негіздерін ғана емес, сонымен қатар маман дінтанушы-сарапшы, секта танушы, христиан танушы, діни деректерді танушы, исламтанушы, діни әдебиеттер сарапшысы, конфессияаралық, мемлекеттік-конфессиялық қарым-қатынастар бойынша кеңесші, ғылыми қызметкер ретінде мамандықты жүзеге асыруға мүмкіндік алады.

Оқытудың күтілетін нәтижелері білім беру бағдарламасын құру кезінде де, оқыту мен бағалау әдістерін таңдауда да негізгі бағдар болып табылады. Барлық жауапты тұлғалар тарапынан студенттердің білім беру қажеттіліктерін барынша қанағаттандыру, бағдарламаны меңгеру процесінде студенттердің тұлғалық өсуі мен дамуын қамтамасыз ету үшін күтілетін оқу нәтижелерін қалыптастыру процесінде студенттермен тұрақты кері байланысты қамтамасыз етіп отырады және сонымен қатар университеттің білім беру бағдарламаларын үздіксіз жетілдіру және дамыту жүзеге асырылады.

Оқудың екінші жылынан бастап білім алушы практикалық оқу барысында өзінің теориялық білімін жүзеге асыруға мүмкіндік алады: теориялық және әдістемелік білімді, дінтану мен исламтану әдістерін тәжірибеде салыстыру; әлеуметтік, этникалық, діни және мәдени ерекшеліктерді шыдамдылықпен қабылдай отырып, әріптестермен қарым-қатынас



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

жасау, топта жұмыс істеу; ғылыми зерттеулердің алгоритмдерін әзірлеу, дінтану мен исламтанудың зерттелетін бағыттары бойынша зерттеу әдістерін таңдауды негіздеу; діни талдау мен діни сараптаманың инновациялық әдістерін сыни тұрғыдан бағалау және тиімді қолдану мүмкіндіктеріне ие болады.

Тағы да бір аталмыш Білім беру бағдарламасының қазіргі қоғамдағы өзектілігі мен рөлін айқындай түсетін фактор ол деструктивтік діни ағымдармен жұмыс жасау (профилактика, контргруппа, реабилитация немесе алдын алу, контртоптарды анықтау, оналту жұмыстарын жүргізу). Қоғамдағы діни ахуалды бақылайтын болсақ, исламизация жоғары көрініске ие болып отырғанын аңғарамыз. Бұл жердегі әлеуметтік желілердің бұқаралық санаға, әсіресе жастар мен жасөспірімдердің санасына ықпалы өте жоғары болатындығын айта кеткен жөн. Әлеуметтік желілердегі еркін қолжетімділігі, кең ауқымды контингентті қамту мүмкіндігі, уақыт пен кеңістіктегі шекаралардың болмауы, жастық шектеудің болмау, визуалды және аудиалды жоғары манипуляциялық техникалардың пайдаланылуы діни қозғалыстар мен культтерге киберкеңістік арқылы кең таралуына үлкен мүмкіндіктер беріп отырғандығы анық. Осы жағдайларды ескере отырып және жұмыс беруші әрі өндірістік база болып табылатын Алматы қаласы Дін істер басқармасы кеңесімен магистратура деңгейіндегі Білім беру бағдарламасына «Медиакеңістіктегі дін» пәні еңгізілген болатын.

Білім беру бағдарламасы аясында мамандарды даярлау қоғамның сұранысынан, жұмыс берушілердің талаптары мен тар мамандандырылу қажеттіліктерін ескере отырып жаңартылып отырады. Сондай-ақ БББ құрастыруда еңбек нарығының заманауи талаптарын, ғылыми жетістіктерді және жұмыс берушілердің сұраныстарын көрсететін элективті модульдерге ерекше көңіл бөлінеді. Сондай-ақ жұмыс берушілер де БББ құрастыруда, өндірістік базаны қамтамасыз етуде, инновациялық жобалар мен зерттеу жұмыстарына білім алушыларды қосуға, семинар, дөңгелек үстелдер, диплом тақырыптарын бекіту мен қорғауларына қатысу арқылы өз үлестерін қосып отырады. Бұдан бөлек, кейбір тар мамандандырылған пәндерді жүргізуге жұмыс берушілер шақырылады [5].

Білім беру бағдарламасының сапасын қамтамасыз етудің маңызды тетігі жоғары білікті педагогикалық кадрлардың болуымен маңызды. Зерттеу университетіне айналдыру аясында ғылыми мектептердің болуы, сыртқы мүдделі тараптармен бірлескен жұмыс, жақын және алыс шетелдердің ғылыми орталықтарымен, оқу орындарымен ынтымақтастық, білім беру сапасын қамтамасыз етудің маңызды көрсеткіші болып табылады. Шақырылған шетелдік лекторлардың лекцияларына қатысу, студенттер мен оқытушылардың қатысуымен дөңгелек үстелдер мен ынталандыру конкурстарын ұйымдастыру Білім беру бағдарламаларын жетілдіру негіздері болады.

Пайдаланылған деректер тізімі:

1. Байдаров Е. Тенденции исламизации в Казахстане в контексте глобализационных процессов // 21-й век. - 2012. - №3 (23). [Электронды ресурс] URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/tendentsii-islamizatsii-v-kazahstane-v-kontekste-globalizatsionnyh-protsessov> (дата обращения: 07.02.2024).
2. Қазақстан Республикасының Конституциясы (1995 жылғы 30 тамызда республикалық референдумда қабылданды). [Электронды ресурс] <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K950001000> (жүгінген күні: 07.02.2024).
3. Актуальные вопросы государственно-конфессиональных отношений в Республике Казахстан: сборник материалов. – Алматы: Институт философии и политологии КН МОН РК, 2012. – 72 с.



4. Діни қызмет және діни бірлестіктер туралы: Қазақстан Республикасының 2011 жылғы 11 қазандағы № 483-IV Заңы [мәтін]. [Электронды ресурс] <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K950001000> (жүгінген күні: 07.02.2024).

5. Әбдірәсілқызы А. Қазақстандағы дінтанулық білімнің қазіргі жай-күйі және өзекті мәселелері. [Электронды ресурс] <https://kazislam.kz/kazakstanda-y-dintanulyk-bilimni-kazirgi-zhaj-k-ji-zhane-ozekti-maseleleri/>.

**А.Д.Құрманалиева, филос.ғ.д., профессор,
Дінтану және мәдениеттану кафедрасының меңгерушісі,
Философия және саясаттану факультеті,
әл-Фараби атындағы ҚазҰУ (Алматы қ.)**

СТУДЕНТТЕРДІ ҒЫЛЫМИ ЗЕРТТЕУЛЕРГЕ БАҒДАРЛАУ ЖОЛДАРЫ (ДІНТАНУ БІЛІМ БЕРУ БАҒДАРЛАМАСЫ МЫСАЛЫНДА)

Аңдатпа: Мақалада дінтану білім беру бағдарламасы мысалында студенттерді ғылыми зерттеулерге бағдарлау жолдары көрсетілген. Зерттеу университеті аясында білім, ғылым және инновациялар сабақтастығы негізінде жүргізілетін ғылыми зерттеулер жасау жолдары негізделген. Білім алушыларға оқу бағдарламасы аясында зерттеу дағдыларына машықтандыру әдістері көрсетілген.

Тірек сөздер: Дінтану, зерттеу, ғылыми-зерттеу жобасы, мақала, зерттеу әдістері, ғылыми таным теориясы мен методологиясы.

Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2022 жылғы 25 шілдедегі № 516 қаулысы «Ғылым туралы» Қазақстан Республикасының Заңы 3-бабының 8) тармақшасына және «Білім туралы» Қазақстан Республикасының Заңы 1-бабының 21-6) тармақшасына сәйкес Қазақстан Республикасының Үкіметінің қаулысы негізінде «Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті» коммерциялық емес акционерлік қоғамына зерттеу университеті мәртебесі берілді және «Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті» коммерциялық емес акционерлік қоғамының 2022 – 2026 жылдарға арналған даму бағдарламасы бекітілді. Университеттің мәртебесінің жаңа деңгейге көтерілуі студенттерді ғылыми зерттеулерге бағдарлау қажеттілігін және білім алушыларды ғылыми ізденістерге бағыттаудың жаңа жолдарын қарастыру міндеттерін күн тәртібіне қойды. Бұл мақсат өз кезегінде келесі міндеттерді шешуді талап етеді:

- студенттердің ғылыми мақалалар жазу дағдыларын дамыту;
- студенттерге ғылыми іс-шаралар, ғылыми зерттеулерге арналған ашық байқаулар, зерттеу гранттары, олимпиадаларға, кәсіби жарыстар, конференцияларға қатысу үшін білім алушыларды ақпараттандыру жүйесін жетілдіру және өтініш беру шарттарын түсіндіруде білікті, тәжірибелі ғалымдар, мамандар, ғылыми мектеп ұстаздары тарапынан қолдау көрсету;
- зертханалық базаны жақсарту;
- студенттерге қосымша табыс табу мәселесін шешуге кәсіпорындармен, жұмыс орындарымен байланыс орната отырып, нақты жобалар бойынша жұмыс жасау;
- студенттердің ғылыми жетістіктері үшін материалдық көтермелеу деңгейін арттыру, ғылыми-зерттеу жобаларына тарту және т.б. маңызды шаралардың шешімі студенттердің ғылыми қабілеттіліктерін шыңдауға негіз болады.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Студент жоғары оқу орнындағы білім беру процесінің негізгі субъектісі және жоғары білім беру жүйесі студентке бағдарланған білім беру бағдарламаларына негізделеді. Студенттердің ғылыми-зерттеу қабілеттіктерін жетілдіру үшін білім беру бағдарламалары аясында келесі жұмыстардың тиімділігін атап өтуге болады:

- бастапқыда білім беру бағдарламаларында білім алушылардың ғылыми-зерттеу қабілеттіліктерін беретін пәндерде құзіреттіліктер қарастыру;

- студенттердің университет қабырғасында зерттеу жұмыстарына тартылу механизмдерін оңтайлау, атап айтсақ, студенттерге ғылыми жұмыс дайындаудың бастапқы деңгейінен қомақты зерттеуге дейінгі жолдарын үйретуге арналған пәндер шеңберінде дәрістер қарастыру;

- студенттерге оқудан тыс ғылыми-зерттеу жұмыстарымен айналысуға мүмкіндік беру, оқудан тыс ҒЗЖ-ның жоғары көлемін орындайтын белсенді студенттерді кейбір үй тапсырмаларынан босату;

- студенттерге ғылыми-зерттеу тәсілдері, мүмкіндіктері мен мақсаттары туралы жан-жақты ақпарат беріп отыру. Бұл процесте оқытушылар, ғылыми жетекшілер, топ кураторлары арқылы белсенді болуы студенттердің ғылыми жобаларға неғұрлым белсенді тартылуына мүмкіндік береді. Қазіргі цифрлық кеңістікте бір жағынан ақпаратты таратудың жеделдігі басым болса, екінші жағынан ақпарат толқынында керегін сараптап, таңдай білу де маңызды болып табылады. Бұл да білім алушылардың қажетті ақпарат көздерін, қажетті әлеуметтік желілерді сараптай алу құзіреттілігінің болуын талап етеді. Жоғары оқу орнының конкурстар туралы негізгі дереккөзі Ғылым және жоғары білім Министрлігінің сайтындағы ресми ақпараттар, сонымен қатар шетелдегі оқу немесе ашық конкурстар туралы ведомстволық парақшалар маңызды. Осы секілді күрделі ізденістер саласында студенттердің сенімділігін арттыру үшін де ғылыми-зерттеу құзіреттіліктерін үйрете білген маңызды;

- сонымен қатар студенттердің ғылыми-зерттеу жұмыстары арқылы қаржылық тұрғыдан табысты болу мүмкіндіктерін ашып көрсеткен де өз нәтижесін береді. Мәселен, жоғарыда көрсетілген «Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті» коммерциялық емес акционерлік қоғамының 2022 – 2026 жылдарға арналған даму бағдарламасында «Студенттерді ақылы негіздегі зерттеулерге тартуға бөлінетін ғылыми-зерттеу жұмыстарын қаржыландыруға ғылыми-зерттеу жұмысын жалпы гранттық қаржыландырудың 10 %-ын бағыттау жоспарланған». Бұл белгілі бір деңгейде білім алушылардың ынталандыру жүйесі болып табылады, бұған қоса, студенттердің «Үздік жас ғалым», «Үздік зерттеуші» және т.б. бейресми ғылыми атақтар беру, сертификат, мақтау қағаздары мен алғыз хаттармен марапаттау ғылыми ізденістерін шындай түсуге бағыттайды;

- қазіргі білім алушылардың бағытын ғылымға бұруда танымал тұлғаларды тартып, олардың студенттерге ғылыми-зерттеу жұмыстарының күрделі болғанмен, қызықты жақтарын, елдің экономикасы мен дамуына тиімді жақтарын көрсете алатын және сөзбен ғана емес, өздерінің тұлғалық қалыптасуы мен ғылымдағы қол жеткізген жетістіктері туралы айту негізінде жастарды қызықтыра алатын ғалымдармен кездесулер ұйымдастыру өз нәтижесін береді. ҒЗЖ-ның барлық қыр-сыры, осы жұмыстың жағымды жақтары, қазіргі ғылыми трендтер, түрлі ғылыми-зерттеу бағыттары туралы қызықты түрде айтып, жастардың назарын ғылымға аударып, жетістіктерге ынталандыра алады.

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті студенттерді ғылыми зерттеулерге тарту принципін басшылыққа ала отырып, ғылыми-зерттеу жұмыстарына бағдарлаудың өзіндік жолдарын қалыптастырған. Осы жаққа нақтырақ тоқталатын болсақ, университеттің Ғылым және инновациялық қызмет департаменті университетте



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

жүргізілетін ғылыми-зерттеу және тәжірибелік-конструкторлық жұмыстарды (ҒЗТКЖ) жүргізеді, сондай-ақ жоғары білікті кадрларды даярлауды жүзеге асырады, білім ордасындағы ғылыми-зерттеу институттары, ғылыми орталықтар, технопарк және т.б. ғылым бөлімшелеріне осы департамент қызметі координатор ретінде қызметін атқарады. Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дың ғылыми және зияткерлік әлеуетін барынша толық пайдалануға жәрдемдесу, ҒЗТКЖ нәтижелерінің тиімділігін және оқыту сапасын арттыру, инновациялық қызметті ұйымдастыру, білім беру бағдарламаларын іске асыруда ғылыми жетістіктерді терең пайдалану, департаменттің ғылыми-зерттеу бағытына қосатын негізгі міндеті болып табылады.

Университет қабырғасында терең тарихы бар Ғылыми кадрларды даярлау және аттестаттау басқармасы еліміздің ғылым кандидаттары мен докторларын дайындауда өзіндік орны бар бөлім. Қазіргі кезде ғалымдардың жас буыны – PhD докторларының университет қабырғасындағы оқуы мен сәтті қорғап шығуына дейінгі жолын бағдарлайтын ғылыми орталық. Университеттің оқытушы-профессорлық құрамының жарияланымдық белсенділігін арттыруда «Ғылым және жариялау қызметі басқармасының» қызметінің үлесі мол. Бөлім Университеттің жас ғалымдарының ғылыми ортадағы танымалдылығын арттыру, «ҚазҰУ Хабаршысының» серияларын Scopus базасына енетін индекстелетін журналдар құрамына енгізу, ағылшын тіліндегі басылымдарды шығару және әлемдік ғылыми кеңістікке интернационалдану үрдісіне енуге мол мүмкіндіктер ашады. Көрсетілген департаменттер факультеттердегі ғылыми-зерттеу жұмыстарының университет стратегиясы аясында орнықты дамуына өз үлесін қосып, факультеттермен тығыз жұмыс жасайды. Осы ретте әр факультеттің өзіндік қалыптасқан ғылыми мектептері студенттердің ғылыми бағытын анықтай отырып, қазіргі кезеңдегі өзекті мәселелер шеңберінде зерттеулер жасайды.

Студенттерді ғылыми зерттеулерге бағдарлау жолдарын біз дінтану білім беру бағдарламасы мысалында көрсеткіміз келеді. Дінтану білім беру бағдарламасы философия және саясаттану факультетінің дінтану және мәдениеттану кафедрасында әзірленген 1999 жылдан бері елімізге дінтанушы мамандарды дайындауды мақсат еткен кәсіби оқу бағдарлама. Бағдарлама дайындауда факультеттің ғылыми мектептері, тәжірибесі, жұмыс берушілердің, сондай-ақ студенттердің, түлектердің тілектері ескеріледі. Білім беру бағдарламаларына кафедра тарихында өзіндік орны бар «Мәдени антропология және мәдениет философиясы», «Қазақ мәдениетінің тарихы», «Діни-философиялық және мәдени антропология, герменевтика», «Діни антропология, дінтану тарихы мен теориясы, дін тарихы» ғылыми мектептерінің зерттеулері енгізіледі. Білім алушылардың ғылыми-зерттеу жұмысы кафедрада жүргізілетін ғылыми-зерттеу жұмысының тақырыбымен байланысты және ғылыми ақпаратпен жеке жұмыс (оқу, конспекттеу, рецензиялау, жүйелеу, жалпылау және т. б.); гранттар мен бағдарламалар конкурстарына қатысу; жобалардың ғылыми-зерттеу жұмысына қатысу; ғылыми-зерттеу жұмыстарына қатысу; магистратура және докторантура шеңберіндегі диссертациялық зерттеу; ғылыми жарияланымдарды дайындау және басып шығару; ғылыми конференциялар мен семинарларға, ғылыми жұмыстардың конкурстары мен көрмелеріне қатысу секілді жұмыстар шеңберінде жүзеге асырылады.

Бакалавриат деңгейінде «Ғылыми зерттеу әдістері», «Зерттеу әдістерінің негіздері», «Дінтану саласындағы далалық зерттеулер», «Біліктілік жұмысының методологиясы мен әдістемесі», «Дінтану сараптамасы» пәндері студенттердің жоғары оқу орнындағы алғашқы сатысынан ғылыми зерттеулер қабілеттіліктерін шыңдауға бағдарлайды. Төменгі курстарда дінтану ғылымына кіріспе пәндер студенттің болашақ ғылыми жұмыстарына теориялық негіз болады. 1-курстағы оқу практикасы мен келесі курстардағы өндірістік



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

практика бітіру жұмысын таңдауға көмектеседі және бакалариат деңгейінде 3-курста дипломдық жұмыс тақырыбын таңдау да білім алушылардың болашақ ғылыми ізденістерін анықтайды. Ғылыми зерттеулерін жүргізуде жоғарыда көрсетілген пәндерден алған күзиреттіліктері көмектеседі.

Магистратура деңгейінде «Ғылыми зерттеулерді ұйымдастыру және жоспарлау», «Радикалдандыру мен дерадикализацияның ғылыми-әдістемелік аспектілері», «Исламтану зерттеулерінің әдістері мен әдістері» пәндері, ғылыми журналдар мен ғылыми семинарлар өткізуге арналған және ғылыми-практикалық конференция материалдарында жарияланымдарға бөлінген кредиттер магистранттардың ғылыми-зерттеу жұмыстарының теориялық базасын береді. Бұл пәндер шеңберінде ғылыми зерттеу проблемалары мен міндеттерін тұжырымдау, тиісті әдіснаманы таңдау, зерттеу кезеңдерін анықтау, ғылыми процестерді басқару және олардың тиімділігін бағалау үшін талдамалық материалдар дайындау, ғылыми бағыттар шеңберінде қоғам өмірінің әртүрлі салаларындағы процестерді талдау үшін эксперименттік әдістемелерді пайдалану мәселелері көтеріліп, магистрлік диссертация дайындаудың методологиялық негізі болатын біліктілікті қалыптастырады.

Докторантура деңгейіндегі «Дінтану теорияларының әдістері мен технологиялары», «Академиялық жазу», «Ғылыми зерттеу әдістері», «Дін туралы ғылымды зерттеу» пәндері діни зерттеулер мен дінтану саласындағы инновациялар, заманауи дінтанудың негізгі қағидаларын түсіндіреді, сондай-ақ тиісті ғылымдар мен цифрлық технологиялардың білімдері мен әдіснамасын жүйелі пайдаланып, дінтанудың іргелі және практикалық міндеттерін ғылыми-зерттеу және тәжірибелік-конструкторлық негізде интеграциялауға бағыттайды. Діни зерттеулер саласындағы әлемдік деңгейдегі құзыреттілікке ие діни зерттеулер саласында жаңа білімдерді қалыптастыруға, сондай-ақ жаңа білімді білуге қабілетті білікті мамандардың ғылыми зерттеулерін қалыптастыруға теориялық негіз болады.

Осы пәндерде қойылатын басты талап студенттің ғылыми-зерттеу жұмыстарына, конференцияларға, симпозиумдарға қатысуы, өз жұмыстарын, ғылыми басылымдарда, соның ішінде әл-Фараби атындағы ҚазҰУдың «Әл-Фараби», «ҚазҰУ Хабаршысы», «Айқап» журналдарында жариялауы болып табылады, сонымен қатар студенттер өз мамандығы бойынша пәндер аясында берілетін теориялық білімді, кәсіби практикалар кезінде алатын дағдыларды және заманауи зерттеу әдістерін меңгерулері тиіс. Өз кезегінде студенттер оқудағы жетістіктері және ғылыми-зерттеу жұмысы үшін моральдық және материалдық қолдау да алады, атап айтсақ, оқу көрсеткіштерінің жоғары болуы, көтерме стипендия алуға, университет тарапынан марапаттар алуға және ғылыми көрсеткіштеріне сай бағаланып, гранттық қаржыландыру жобаларына қатысып, жалақы алу мүмкіндіктері де бар.

Ғылыми зерттеу жұмыстарын таныстыру үшін университет студенттеріне бірқатар мүмкіндіктері қарастырылған, атап айтсақ, ҚазҰУ студенттерін ерікті негізде біріктіретін қоғамдық ұйым – Студенттердің ғылыми қауымдастығы білім алушылардың ғылыми-зерттеу және конструкторлық жұмыстарын жүзеге асыруға көмектеседі. Студенттердің ғылыми қауымдастығы студенттердің әдіснамалық дайындығын ұдайы арттыруға, олардың шығармашылық ойлауы мен зерттеу жұмысының дағдыларын дамытуға, ғылыми жұмысты ұйымдастыру мен жүргізудің негіздерін құруға жәрдемдесуге бағытталған. Ұйым студенттердің білім беру үдерісімен қатар ғылыми, өнертапқыштық жұмыстарын қатар алып жүрудің қаншалықты қызықты екенін алға тартады.

Философия және саясаттану факультетінде осындай ұйымдар ретінде «Psynomen» ғылыми-зерттеу үйірмесі, «Жаратушы» ғылыми-зерттеу үйірмесі, «СКБ» студенттік



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

конструкторлық бюросы, «Инсайт» ғылыми-зерттеу үйірмесі, «Саяси Орда» үйірмесі, сонымен қатар дінтану және мәдениеттану кафедрасында «Мәдениет.kz», «Нұр» студенттік клубтарында білім алушылар өздерінің ғылыми ізденістерін дайындай отырып, басқа замандастарымен бөлісу мүмкіндіктері бар. Бұған қоса, жыл сайын өткізілетін студенттердің республикалық ғылыми-зерттеу жұмыстарының конкурсы, пәндік олимпиадалар білім алушылардың ғылыми-зерттеу дағдыларын қалыптастыра отырып, республикалық деңгейдегі ашық байқауларға, шетелдік ғылыми-зерттеу жобаларына қатысуға көмектеседі және студенттік өмірден басталған ғылыми ізденістердің болашақта мемлекеттік мүдде үшін іске асатын үлкен ғылыми ашылымдарға, нәтижелеріне жол салатынын негізге алсақ, зерттеу университетінің талаптарына сай білім беру бағдарламаларын қайта бағдарлаудың қаншалықты маңызды екені анықтала түседі және жаңа мақсаттар мен міндеттерді шешуге жол бастайды.

Пайдаланылған деректер тізімі:

1. Білім туралы. Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 27 шілдедегі № 319 Заңы // <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z070000319>.
2. "Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті" коммерциялық емес акционерлік қоғамына зерттеу университеті мәртебесін беру және оның 2022 – 2026 жылдарға арналған даму бағдарламасын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2022 жылғы 25 шілдедегі № 516 қаулысы // <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P2200000516>.
3. "Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті" коммерциялық емес акционерлік қоғамының 2022 – 2026 жылдарға арналған даму бағдарламасы // <https://www.kaznu.kz/content/files/pages/folder17718/>.

А.Қоқай, старший преподаватель,
кафедра Теоретической и ядерной физики,
Физико-технический факультет,
КазНУ имени аль-Фараби (г.Алматы)

**ФОРМИРОВАНИЕ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ СТУДЕНТА
ЧЕРЕЗ ОБРАЗОВАНИЕ**

Аннотация: Биологи определили, что на формирование интеллекта влияют гены и среда, в которой родился и жил человек. Ко времени получения общего среднего образования у будущего студента сформирована более 50% интеллекта. Обучение в вузе строится на партнерских отношениях студента и преподавателя. Преподаватель со своей стороны учитывает все возможные факторы из теории интеллекта для формирования интеллектуальных способностей студента, а студент со своей стороны использует достижения психологии, как рефлексия, чтобы эффективно заниматься самосовершенствованием.

Ключевые слова: образование, интеллект, теория интеллекта, генетический интеллект, гены, ДНК, мусорные ДНК, гормоны, ферменты, трансмиттеры, фенотип, социокультурная среда, самосознание, IQ, рефлексия, студент, преподаватель, психометрический интеллект, системный интеллект, интегральный интеллект, логико-математический интеллект, лингвистический интеллект, пространственный интеллект,



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

эмоциональный интеллект, креативный интеллект, межличностный интеллект, успешная самореализация студента, вундеркинды, индустриальная революция.

Интеллект — это главный аспект человеческой природы, который определяет способность к обучению, адаптации и решению проблем. Формирование интеллекта начинается с внутриутробного развития, далее определяется социокультурной средой, образованием и личным развитием индивида.

Гены определяют унаследованные признаки. При расшифровке генома человека биологи выяснили, что в цепи ДНК имеются пустые сегменты, в которых нет информации о гене. Они их назвали «мусорными ДНК». Оказалось, что 95% ДНК являются мусорными. Биологи в итоге выяснили, что любому гену в ДНК предшествует информация, которая определяет, как, каким образом, должен сработать ген в зависимости от того, в каких условиях окажется человек. [1] Таким образом проявление того или иного гена определяется средой, в которой будет жить человек. Гены не определяют поведение, эмоцию. Ген определяет структуру белка. Эти белки могут быть гормонами, ферментами, трансммитерами, которые вызывают склонность определенным образом реагировать на те или иные события в окружающем мире.

Первой средой для ребенка является утроба матери. Все эмоциональные стрессы, вредные привычки, лекарственные средства влияют на формирование вкуса, предпочтений, на физическое и психическое здоровье будущего ребенка. Следующий период — это социокультурная среда, она вносит свои коррективы в фенотип интеллекта ребенка. Интеллект, который формируется с данным фенотипом, ученые называют генетическим интеллектом. Генетический интеллект далее корректируется определенными стимулами индивида через образование. Генетический интеллект является основой для формирования других проявлений интеллекта.

В вузы приходят студенты, возраст которых в основном 17–19 лет. В этом возрасте уже сформирована половина интеллекта [2]. Одни студенты приходят очень подготовленные, готовые усваивать новые материалы, новые знания делать открытия работать самостоятельно. Другие же достигнув цели поступить в вуз, не готовы думать, учиться работать самостоятельно. Они занимались только зубрежкой, работали на результат и поступили. Таким студентам очень тяжело учиться и, очень тяжело их учить.

В общеобразовательной школе есть предмет «Самосознание», но, его программа не была отработана учеными и поэтому занятия на этом предмете не достигают поставленной педагогической цели. В возрасте совершеннолетия человек должен иметь представления о своих слабых и сильных чертах и исходя из этого он может далее заниматься самосовершенствованием.

В вузовской педагогике учебный процесс строится на доверительном партнерстве преподавателя и студента. Если студент не настроен помогать себе далее совершенствовать свои интеллектуальные способности, то просто взросление с годами не улучшит его интеллект. Здесь важно провести разъяснительные беседы, чтобы студент понимал исходную ситуацию и цели обучения. Исходную ситуацию о себе студент должен получить через самоанализ и рефлекссию.

Рефлексия — это процесс осознанного и критического анализа своего опыта, мыслей, чувств и действий. Это умение рассматривать свои мысли, реакции и поведение с целью лучшего понимания себя, своих действий и окружающего мира. Рефлексия позволяет учиться на опыте, развивать самосознание, повышать эмоциональную интеллектуальность и улучшать принятие решений [3].



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Преподавателю, кроме знания своего предмета, следует знать и использовать теорию интеллекта, чтобы со своей стороны создавать условия для лучшего формирования интеллектуальных способностей студента. Существуют два подхода для классификации интеллекта: психометрическая и системная [4].

В психометрической теории интеллекта интеллект человека определяется через тесты на IQ. Тесты на IQ не определяют уровни знаний, они определяют когнитивные способности, умение владеть речью, логикой, умение аналитически мыслить, анализировать и решать научные задачи, умение ориентироваться в пространстве, и т.д. После получения результатов тестирования проводится факторный анализ. Этот анализ позволяет выявить общие факторы, которые объясняют корреляции между результатами различных тестов. Исследователь анализирует выявленные факторы и интерпретирует их как базовые составляющие интеллекта. На основе результатов факторного анализа вычисляются индивидуальные IQ путем суммирования и взвешивания результатов участников по различным факторам. Этот процесс позволяет ученым выделить общие факторы интеллекта и разработать способы измерения и оценки интеллектуальных способностей на основе результатов тестирования.

Так как тесты составляются для разных сфер жизни то нет единого стандарта. Но, тенденции IQ освещают направления для систем образования, чтобы правильно выстроить желаемые интеллектуальные способности, которые должны сформироваться в результате обучения разным дисциплинам в вузе.

Например, логико-математический интеллект формируется через систематическое обучение и практику на занятиях по естественным дисциплинам. Решение логических задач широко практикуют юристы, журналисты и другие профили в образовании. Лингвистический интеллект формируется через постоянную обратную связь с преподавателем и защиты проектов и заданий. Научные проекты, работа вместе с группой, участие в разных студенческих мероприятиях формируют естественно научный интеллект и коммуникационные навыки. Взаимодействие со студентами из других стран и вузов на конференциях и совместных мероприятиях позволяют расширить интеллект студента не только в географическом пространстве.

В системной теории интеллекта рассматривают эмоциональный, внутриличностный, креативный интеллект. Этот интеллект воздействует на результаты принимаемых решений опосредованно, но, непосредственно действует на психическое здоровье человека. Вначале 19 века началась индустриальная революция. Бизнесу нужны были инженеры и грамотные рабочие, которые могли управлять станками и машинами. Если все просветители в прошлом были философами гуманитариями, то теперь на сцену выходят технари. В угоду техническим знаниям урезаются гуманитарные предметы, такие как история, литература, языки. Родители стали пестовать вундеркиндов, которые рано завершали обучение в школе и стремились удивить мир своими уникальными математическими и логическими способностями.

Самое раннее время жизни ребенка самой природой очень эффективно использовалось на формирование эмоционального, внутриличностного, креативного интеллекта. Родители от сильного желания помочь ребенку в преуспевании в жизни, занимают это время на ранние развития по своему предпочтению. В итоге, как показала практика, многие вундеркинды несчастливы по жизни. Самые важные качества, которые должны сформироваться в детстве, чтобы ребенок был успешным во взрослой жизни – это любопытство, упорство и решительность. Подавляя волю ребенка ради тех занятий, которые предпочитают взрослые, родители препятствуют формированию у детей эмоционального интеллекта.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Ученые развивают теорию интеллекта и рассматривают еще интегральный интеллект, который включает в себя все варианты проявления когнитивных и психоэмоциональных функций, которые делают человека максимально эффективным во всех возможных масштабах, будь то планетарные или космические измерения. Интегральный интеллект достигает апогея как мудрость [4].

Систематические занятия в вузе, жизнь в студенческой среде является самым эффективным способом улучшения всех интеллектуальных способностей студента.

Список использованных источников:

1. Сапольски Р. Кто мы такие? Гены, наше тело, общество. Изд. «Книжные проекты Дмитрия Зимины» Москва 2018г.
2. Непримеров Н.Н. Формирование интеллекта // Георесурсы. 2001. №3 (7). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-intellekta>.
3. Рябышева Е.Н. Рефлексия как фактор развития личности // Территория науки. 2012. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/refleksiya-kak-faktor-razvitiya-lichnosti>.
4. Энтони Маркус Рубежи теории интеллекта // Форсайт. 2007. №4. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/rubezhi-teorii-intellekta>.

Т.Ю.Лифанова, к.филос.н., старший преподаватель,
кафедра Философии,
А.В.Веровкин, к.соц.н., старший преподаватель,
кафедра Социологии и социальной работы,
Факультет Философии и политологии,
КазНУ имени аль-Фараби (г.Алматы)

**СТРАТЕГИИ ФОРМИРОВАНИЯ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ
В СОВРЕМЕННОМ УНИВЕРСИТЕТСКОМ ОБРАЗОВАНИИ**

Аннотация: Важная цель современного университетского образования состоит в том, чтобы учащиеся научились самостоятельно размышлять о социальных проблемах, морали, ценностях и т.д. Данная задача представлена в концепте «критического мышления». В работе обобщены основные аспекты образовательных стратегий, направленных на формирование критического мышления как трехмерной компетенции, включающую соответствующее когнитивное измерение, метакогнитивные и нормативные элементы. В статье отмечается, что одной из отличительных особенностей формирования социально-личностных компетенций является ценностное критическое мышление, которое может быть понято как логически последовательные и саморефлексивные рассуждения, сосредоточенные на принятии решений. Анализ практического опыта преподавания и исследований позволяет выделить несколько стратегий обучения, способствующих развитию ценностного критического мышления. Наиболее важной из них представляется диалог, открытое обсуждение, дискуссия.

Ключевые слова: критическое мышление, философское образование, компетентность, духовные ценности, метакомпетенции.

Постановка проблемы. Формирование компетентностной модели выпускников университета в целом поднимает вопрос о конкретизации образовательных задач и их практической направленности. Надо отметить, что концепт «критического мышления»



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

представляет собой распространенную формулировку и входит в состав множества компетенций и образовательных стратегий. В то же время контент понимания, что такое непосредственно критическое мышление, и какие навыки и компетенции оно подразумевает может различаться в широком диапазоне. Это связано, прежде всего, не с содержанием, а с контекстом преподавания.

Тема критического мышления, уходя глубь истории философии приобретает все большую актуальность в современном мире, именно в ее прикладном, практическом значении. Здесь возникает вопрос о том в рамках каких предметных областей формируется критическое мышление. Безусловно, отправной точкой формирования способности объективной, непредвзятой оценки реальности является философия. Общеобразовательная дисциплина «Философия» в обновленном формате ориентирована на то, чтобы создать условия для формирования у студентов философской рефлексии, навыков самоанализа и нравственной саморегуляции (это одна из задач курса), для того чтобы в итоге студенты могли формулировать и грамотно аргументировать собственную нравственную позицию по отношению к актуальным проблемам современного глобального общества (компетенция). В данном аспекте важно подчеркнуть, что достижение целей обучения не находится в прямой зависимости от содержания, контента, а требует применения педагогических подходов, активных методов или хотя бы диалоговой формы работы. Иными словами, критического мышления нельзя приобрести как знание - выучить, запомнить, и соответственно необходимо освоить как навык.

Именно это обстоятельство показывает, что критическое мышление далее может быть сформировано как метакомпетенция, то есть мыслительный навык, приобретаемый в рамках многих профессиональных дисциплин, особенно социально-гуманитарной направленности.

Также возможно отметить, что самостоятельная дисциплина «Критическое мышление» также представлена в образовательных программах университета как на бакалаврском, так и на магистерском и докторском уровнях (например, «Медиакомпетентность и критическое мышление» (магистратура), «Стратегии обучения и развития критического мышления» (докторантура) и т.д.). В частности, для специальности «Философия» данный курс был впервые введен в 2010г. в рамках экспериментальных образовательных программ на уровне бакалавриата. Отличие большинства курсов заключается в наличии методической, исследовательской направленности и педагогических компетенций. Особую значимость данные курсы приобретают для педагогических специальностей, а также медиаисследований.

В целом, критическое мышление как «обязательный минимум» выпускника университета ориентировано, в первую очередь, на студентов бакалавриата любой специальности, поскольку вне зависимости от получаемой профессии, университетская модель образования должна в полной мере способствовать реализации социальных и личностных компетенций. В научной литературе данный аспект критического мышления определен как «ценностное критическое мышление».

Многоуровневая модель критического мышления. Многочисленные работы как в области философии, так в педагогических науках, убедительно обосновывают, что в многообразном обществе глобализирующегося мира молодые люди должны научиться критически мыслить о моральных и социальных проблемах. На развитии навыков мышления у учащихся разных уровней сосредоточено «образование для устойчивого развития», по мнению авторов оригинального эмпирического исследования «Constructing a critical thinking evaluation framework for college students majoring in the humanities» (2022): «Критическое мышление играет важную роль в развитии студентов на протяжении всей



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

жизни, что также является одной из ключевых компетенций в контексте понимания задач образования в рамках достижения целей устойчивого развития» [1].

Так, на примере выборки из более чем шестисот студентов, изучающих гуманитарные науки, исследователи апробируют шкалу оценки и самооценки способностей к критическому мышлению. Высокие показатели достижимости критериев критического мышления коррелирует с другими учебными, профессиональными и личностными достижениями.

Система самооценки критического мышления студентов включала три измерения: 1) предметные компетенции, знания дисциплины, 2) «предрасположенность» к критическому мышлению (психологические особенности, мотивированность, внимательности и т.д.) и 3) собственно, навыки критического мышления (например, навыки разъяснения, организации и рефлексии / clarification skills, organization skills, and reflection). Следует отметить, что наличие простых измеримых результатов обучения критическому мышлению могло бы быть прекрасным инструментом в преподавании, однако не всегда представляется возможным его реализация.

Критическое мышление традиционно описывается как мышление более высокого порядка, включающее логические рассуждения [2]. Таким образом, «критический мыслитель» обладает хорошими навыками рассуждения, не предубежден и оценивает причины, за и против точки зрения, прежде чем принимать решение или давать оценку. В то же время важнейший компонент понимания критического мышления возможно определить посредством анализа его взаимосвязи с культурой, отношения к когнитивным наукам, к профессиям и к обществу. Таким образом, эта традиционная концепция критического мышления подвергалась критике за ее одномерную направленность на критерии рассуждения и отсутствие размышлений о значении, социальных отношениях и последствиях суждений [3].

Обширное издание «The Palgrave handbook of critical thinking in higher education» (2015) исследует критическое мышление в высшем образовании во всех его формах, от определений до преподавания и включения его в учебную программу, а также его социальные перспективы, научные и познавательные проявления. Авторы работы - Davies M., Barnett R. задаются вопросом, что такое критическое мышление, особенно в контексте высшего образования. Авторы отмечают, что совсем недавно критическое мышление было концептуализировано как по своей сути нормативная компетентность, направленная на вынесение моральных оценочных суждений [4, 5].

Davies M., Barnett R. определяют критическое мышление как трехмерную компетенцию:

- 1) Традиционное описание критического мышления соответствует когнитивному измерению;
- 2) Второе измерение является метакогнитивным: критическое мышление влечет за собой саморефлексию, самокритику и навыки мышления более высокого порядка;
- 3) Третье измерение касается этики, морали и ценностей: критическое мышление по своей сути нормативно и сосредоточено на вынесении моральных оценочных суждений о том, какие действия стоит совершать и почему [4].

В рамках университетских стратегий образования распространено понимание критического мышления, которое включает в себя все три измерения критического мышления, но особое внимание следует уделить третьему измерению - критическому мышлению, нагруженному ценностями.

Таким образом, искомый аспект критического мышления следует определить как ценностно-нагруженное критическое мышление [5].



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Обобщая имеющийся практический опыт и исследования, возможно отметить, что как процесс, так и оценка результатов формирования у студентов навыков самостоятельного критического мышления о ценностях все еще остается отдельной проблемой.

Ценностное критическое мышление. В определении ценностного критического мышления важно как сохранение ключевого аспекта традиционного когнитивного описания, а именно, что качественное рассуждение – это логически последовательная аргументация, содержащая поддерживающие доводы или контраргументы, так и указание на наличие ценностной нагрузки. Таким образом, ценностное критическое мышление может быть понято как логически последовательные и саморефлексивные рассуждения, сосредоточенные на принятии решения о том, во что следует верить или что делать. Мы также учитываем метакогнитивный аспект, добавляя критическую саморефлексию процесса и результатов рассуждений.

Этический аспект проявляется путем подчеркивания того, что критическое мышление — это по своей сути нормативная компетентность, направленная на вынесение моральных оценочных суждений [6]. Данная характеристика критического мышления требует конкретизации способов включения ценностей в образовательный контент различных учебных дисциплин. Оттолкнемся от определения, что духовные, моральные ценности – это представления о хорошей жизни и о том, как люди должны жить вместе [7].

Их отличают от личных предпочтений, желаний, социальных норм и неморальных ценностей, таких как экономические, эстетические или практические ценности. Духовные ценности, отмечают W. Parker & D. Hess в статье «Teaching with and for discussion» (2001), суть не просто предпочтения, они связаны с тем, какими людьми мы хотим быть и какое общество мы хотим построить [8]. Следовательно, моральные и духовные ценности выходят за рамки конкретного контекста, это устойчивые тенденции в убеждениях о том, является ли определенный тип поведения правильным или неправильным, которые часто могут быть связаны с соображениями благосостояния, прав, справедливости, свободы, традиций и новаторства.

Таким образом, в контексте преподавания, формирование критическом мышлении возможно посредством использования косвенного подхода к обучению ценностям: цель состоит не в том, чтобы передать ценности, а, скорее, в том, чтобы побудить учащихся думать о своих собственных ценностях, формировать оценочные суждения и размышлять над своими собственными рассуждениями и действиями. Возможность реализовать искомый контекст в значительной степени характерна именно для «Философии», а также дисциплин социально-гуманитарного модуля, содержание отдельных тем, которых является не чем иным как изложением духовных и социальных ценностей.

Авторы исследования «Teaching strategies for value-loaded critical thinking in philosophy classroom dialogues» (2022) анализируя стратегии преподавания, направленные на развитие ценностного критического мышления в философских диалогах на примере нескольких кейсов, приходят к выводу о высокой эффективности данного педагогического приема, при всей его кажущейся простоте [9]. Как теоретические, так и эмпирические исследования показывают, что диалоговые формы аудиторной работы является весьма плодотворным способом обучения критическому рассуждению о моральных ценностях [10, 11].

Стратегии обучение критическому мышлению в философском дискурсе. Цель обучения критическому мышлению состоит в том, чтобы студенты могли применять его в различных контекстах, то есть не только в том, в котором их учили, но и в повседневной



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

жизни. В рамках обобщенного подхода возможно кратко выделить несколько стратегий обучения, способствующих развитию ценностного критического мышления:

1) Стратегии изложения материала. Безусловно, в курсе «Философии» есть темы по этике, эстетике, аксиологии, однако важно помнить, что любое социальное знание ценностно-нагружено, так что акцентуация внимания на духовных ценностях возможно в рамках очень широкого спектра социально-гуманитарных дисциплин. Данная стратегия ориентирует на то, чтобы педагоги обращались к моральным ценностям и следили за тем, чтобы моральные ценности оставались темой обсуждения, задавая ценностно-нагруженные вопросы, подчеркивая и перенаправляя их на моральные ценности и т.д.

2) Стратегия применения рефлексивных методов – эссе, подготовка аргументации, кейсы и т.д.. Таким образом, мы стремимся к передаче (трансферу) ценностного критического мышления, как способности человека применять полученные знания в различных новых ситуациях.

3) И, наконец, если позволяет содержание курса, «применения даже спора о моральных ценностях» [9]. Иными словами, в качестве третьей, - «простой», но эффективной методики, предлагается диалог, открытое обсуждение, дискуссия. Диалоги могут способствовать рассуждениям, когда моральные ценности обсуждаются открыто и когда такое обсуждение проводится в отношении дилемм или конкретных примеров. Последнее важно, потому что даже если большинство людей согласны с важностью моральных ценностей, таких как справедливость и равенство, на абстрактном уровне, они могут не прийти к единому мнению о правильном образе действий в конкретной ситуации. Дилеммы и конкретные, реалистичные примеры вызывают у учащихся моральные суждения, особенно когда им задают вопросы о том, как необходимо оценивать и что следует делать, а не фактические вопросы.

Вместо заключения. Многие авторы утверждают решающую роль преподавателя в реализации этих стратегий, поскольку для того, чтобы дискуссии касались моральных ценностей, требуется подготовка и поддержка [12, 13]. Кроме того, педагоги могут моделировать критические моральные рассуждения и организовывать дискуссии, в ходе которых тщательно исследуются моральные ценности, и для этого они должны обладать философскими знаниями о моральных проблемах, этических концепциях, конкурирующих точках зрения, аргументах и общей критике, связанной с этими дилеммами. Однако существуют и общие стратегии преподавания, которые можно использовать для развития критического рассуждения в рамках любой дисциплины.

В заключении возможно остановиться на нескольких базовых принципах проектирования обучения, ориентированного как на формирование критического мышления, так и на достижение профессиональных компетенций: 1) акцентуация на содержании обучения более значимом для учащихся, 2) создание интерконтекстуальности и 3) применение метакогнитивных размышлений над процессом и результатами обучения. Первый принцип проектирования, делающий содержание обучения более значимым для учащихся, способствует передаче знаний, поскольку повышает активное участие учащихся в учебной деятельности, что позволяет им осознать актуальность информации в повседневной жизни. Второй принцип – создание интерконтекстуальности, указание на явные связи между двумя или более контекстами обучения.

И, наконец, метакогнитивная рефлексия – это целенаправленный мониторинг и оценка процессов и результатов обучения. Посредством метакогнитивной рефлексии учащиеся осознают, как и что они изучают, что помогает им выбирать, применять или трансформировать полученные знания и навыки в будущих ситуациях. Статья подготовлена в рамках реализации научного проекта грантового финансирования на 2023-



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

2025 гг. Комитета науки Министерства науки и высшего образования Республики Казахстан по проекту AP19679699 «Религиозность/духовность, благополучие и идентичность казахстанской молодежи: сравнительное страновое исследование»

Список использованных источников:

1. Suqi Li, Shenyu Tang, Xingyu Geng, Qi Liu Constructing a critical thinking evaluation framework for college students majoring in the humanities // Sec. Educational Psychology. – 2022. - Volume 13 - <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.1017885>.
2. Facione P.A. Critical thinking: A statement of expert consensus for purposes of educational assessment and instruction. - *American Philosophical Association*. California State University, Fullerton, 1990. – 111 p. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED315423.pdf>.
3. Dam G., Volman M. Critical thinking as a citizenship competence: Teaching strategies // Learning and Instruction. – 2004. – Vol. 14 (4). – P. 359-379 - [10.1016/j.learninstruc.2004.01.005](https://doi.org/10.1016/j.learninstruc.2004.01.005).
4. Davies M., Barnett R. (Eds.) The Palgrave handbook of critical thinking in higher education. - Palgrave Macmillan, 2015. – 320 p.
5. Frijters S., Dam G., Rijlaarsdam G. Effects of dialogic learning on value-loaded critical thinking // Learning and Instruction. – 2008. - Vol. 18 (1). - P. 66-82, [10.1016/j.learninstruc.2008.11.001](https://doi.org/10.1016/j.learninstruc.2008.11.001).
6. Schuitema J., Radstake H., Pol J., Veugelers W. Guiding classroom discussions for democratic citizenship education // Educational Studies. 2018. – Vol. 44. - P. 377-407, <https://doi.org/10.1080/03055698.2017.1373629>.
7. Veugelers W. Different ways of teaching values // Educational Review. – 2000/ - Vol. 52 (1). - P. 37-46 - <https://doi.org/10.1080/00131910097397>.
8. Parker W.C., Hess D. Teaching with and for discussion // Teaching and Teacher Education/ - 2001. Vol. 17 (3). - P. 273-289. - [https://doi.org/10.1016/S0742-051X\(00\)00057-3](https://doi.org/10.1016/S0742-051X(00)00057-3).
9. Rombout F., Schuitema J.A., Volman M.L. Teaching strategies for value-loaded critical thinking in philosophy classroom dialogues // Thinking Skills and Creativity. – 2022. – Vol. 43 - <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2021.100991>.
10. Kim M.-Y., Wilkinson I.A.G. What is dialogic teaching? Constructing, deconstructing, and reconstructing a pedagogy of classroom talk // Learning, Culture and Social Interaction. – 2019. – Vol. 21. – P. 70-86 - <https://doi.org/10.1016/j.lcsi.2019.02.003>.
11. Wilkinson I.A.G., Reznitskaya A., Bourdage K., Oyler J., Gline M., Drewry R. *et al.* Toward a more dialogic pedagogy: Changing teachers' beliefs and practices through professional development in language arts classrooms // Language and Education. – 2017. – Vol. 31 (1). – P. 65-82. - <https://doi.org/10.1080/09500782.2016.1230129>.
12. Ilten-Gee R., Nucci L. From Peer Discourse to Critical Moral Perspectives: Teaching for Engaged Reasoning // Precollege Philosophy and Public Practice. – 2019. Vol. 1. – P. 58-74 - <https://doi.org/10.5840/p4201810242>.
13. Yan S., Walters L.M., Wang Z., Wang C.C. Meta-analysis of the effectiveness of Philosophy for Children programs on students' cognitive outcomes // Analytic Teaching and Philosophical Praxis. – 2018. – Vol. 39 (1). – P. 13-33.



А.Б.Мукашева, Doctor of Pedagogical Sciences, senior lecturer,
С.А.Хасанова, 3rd year doctoral student,
Department of Pedagogy and Educational Management,
Faculty of Philosophy and Political Science,
al-Farabi KazNU (Almaty c.)

TRANSFORMATION OF THE ROLE OF A HIGH SCHOOL TEACHER IN THE CONDITIONS OF DIGITALIZATION

Abstract: The dynamically developing reality and pace of life are currently defining new trends and challenges for all participants in the educational process at the university, including, among other things, a more intensive and effective use of digital educational technologies to optimize educational and teaching activities. Digital transformation is a transition from a traditional way of life to a way of life with new versions of digital reality, which inevitably leads to the formation of new connections between all participants in the educational process.

Key words: transformation, teacher, digitalization of education

There is no specific transformation trajectory in the education system of Kazakhstan yet, but higher education institutions are using a variety of approaches, including innovation, synergy between online and offline teaching, and the introduction of digital technologies into practice. To this end, it is necessary to change both management methods and teaching practices in universities, i.e. Universities must use modern information technologies to create interactive and personalized learning in a digital educational environment.

Accordingly, the task of every higher education teacher is to take into account new educational trends, regardless of the form of education, and apply in practice modern pedagogical approaches, methods and tools to improve the efficiency and quality of student learning.

The pandemic, the lockdown situation and the dominance of distance education in 2020 led to the rapid introduction of digitalization into the higher education system. Teachers and students were not only able to obtain knowledge in a new format, but also acquire digital competencies and successfully apply the latest digital educational technologies in practice. [3]

This work is devoted to the study of the transformation of the role of a higher schoolteacher in the context of digitalization of education, since currently the higher education system is introducing a hybrid/blended type of learning (offline and online) using IT.

Studying the features of digital vocational education and training is impossible without specifying the concepts of “digital educational environment”, “digital didactics”, “digital didactics of higher education”.

Digital didactics of higher education is based on the basic principles of classical didactics as a science of learning, complementing and transforming them in relation to the conditions of the digital educational environment. [2] Digital didactics of higher education serves as the basis for the development of new teaching methods and strategies for the main professional educational programs of universities.

Theoretical analysis of scientific sources confirmed the relevance of the topic of this article and revealed the interest of researchers in studying the role of a modern university teacher. Some researchers identify the main characteristics of the role of a teacher as an individual with leadership qualities, performing the functions of a manager, organizer, coordinator and administrator in the process of pedagogical interaction with students and when various conflict situations arise in the educational process; emphasize the importance of ethical



aspects of pedagogy and the general culture of a higher education teacher, which influences the subjective assessment and perception of the teacher's image by students and their social attitudes. Other researchers consider the features of the social roles of a higher education teacher, dictated by the current historical period: reform of the higher education system in recent decades.

The purpose of the study is to study the transformation of the role of a modern higher education teacher in the context of digitalization of higher education.

The authors of the study set the following tasks: identifying the main differences between general and digital didactics of higher education; description of the role and functions of a higher education teacher in the digital educational process; formation of a basic minimum of facilitation technologies in online learning.

The research was carried out using methods of analysis and synthesis of scientific literature, analysis of regulatory documents, and the Concept Maps method when creating a table with author's developments on the research topic.

During the study, an expert survey was carried out among 20 higher schoolteachers under the age of 45 who actively use online technologies in teaching. During the interviews, a checklist with open-ended questions and tasks for ranking research categories was used. The teachers were tasked with formulating the differences in classical and digital didactics, rating the importance of facilitation technologies and forming their basic minimum in online learning.

The authors analyzed the open questions in the "Expert Survey of Teachers" checklist, as well as a comparative analysis of the content of classical and digital higher education didactics according to the main parameters. Four main clusters of analysis were identified (education system, educational process, organization of teacher and student activities, teaching), according to which significant differences were identified (see Table 1.)

Table 1 - The main differences between classical didactics and digital didactics of higher education

didactics	digital didactics
Class-lesson education system	Training in various environments and spaces (online, offline, network, virtuality)
Study process of an educational organization	Training in the educational network and self-study in the educational environment
Organization of teacher and student activities	Organization of processes of design, formation and development of educational routes/trajectories
Teaching is the leading activity of a teacher	The variety of pedagogical functions of a teacher in a central educational center (tutor, facilitator, etc.)

Based on the survey results, we can conclude that digital didactics of higher education highlights the learning process at a university, implemented using the capabilities of the digital educational environment, digital learning technologies, aimed at achieving goals that correspond to the goals of the modern economy and society, taking into account the psychological characteristics of the digital generations of students.

The experts agreed that at the present stage of development of the digital educational process in the higher education system, it can be noted that the roles and functions of the teacher



are significantly transformed (see Table 2). The study was able to identify three reliably significant groups of teacher role positions in the digital educational process.

Table 2 - Roles and functions of a higher education teacher in the digital educational process

3 groups of teacher role positions		
Teacher - students	Teacher - digital technologies - students	Teacher - digital technologies
- training organizer, business trainer, game technician, project manager, educational trajectory developer, conflict specialist, tutor, mediator, mentor, facilitator, coach, etc.	integrator-intermediary between the virtual and real world, network teacher/curator, instructor, web psychologist, guide, etc.	methodologist, developer online courses, video lecture courses; expert in electronic educational environments, teacher-designer of educational environment, etc.

Particularly important, according to many experts, is the adaptation of the online higher education system to modern transformations of teaching formats and their consolidation into a single whole. By consolidation in this article, we mean the merging of the full-time format of education and digital technologies, which make it possible to create a learning space in which both offline and online student interaction is possible. It is important to note that this merging process allows students to be in several interaction spaces at the same time, which, in turn, transforms and modifies the social roles of the student within the learning process, who can simultaneously be a learner, a researcher, a creator or a critic. Moreover, an opportunity opens for him to prove himself as a tutor for other participants in the learning process. [4]

The modern image of a higher education teacher must undoubtedly correspond to the standard of a “successful professional”, which is necessary for the implementation of one of his most important functions - creating a favorable learning environment to increase the interest and motivation of students in studying the discipline. The involvement of students in the educational process today is inextricably linked with the use of facilitation technologies aimed at transforming the process of knowledge translation into a creative process, within which the teacher and students, using their creativity, exchange opinions on the basic concepts of the discipline being studied. The teacher needs to encourage students to develop their own points of view and encourage them to gain personal experience and experiences in relation to subject-related practical activities. [1]

Based on the vast majority of expert assessments received, a basic minimum of facilitation technologies was formed, which are most often used when conducting lectures and practical classes with groups of students in the digital educational process (online learning). (Table 3)

Table 3 - Basic minimum of facilitation technologies in online learning

Technology	Content	Forms of lesson
------------	---------	-----------------



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

STORYTELLING	interaction in the format of stories/narratives of participants with subsequent generalization and conclusions (listener, storyteller, collector)	Лекция, практическое занятие (в начале занятия, новой темы)
Group reflection of experience	What happened especially? What do you want to praise yourself for? what will you do differently next time? What do you put ?	Lecture, practical lesson (at the end of group work, at the end of the lesson)
Question session	interaction before training. We rely on the knowledge and experience of the participants and collect questions for the teacher on the topic. Work in mini-groups - 5-7 people.	Lecture, practical lesson (at the beginning of studying a new topic, section)

Expert teachers note that scientific articles, of course, remain an important resource for obtaining information about the transformation of the role of a modern university teacher. However, at the moment they can be called a static source of information due to the long period from the moment of writing and publication to availability to a wide audience. More dynamic and diverse sources such as Scholar.google.ru, Academia.edu, Mendeley.com, Epistem-io.com, Slideshare.net, etc. will significantly expand the audience of both respondents and readers. At the same time, the teacher's ability to write blogs, create forums, record and upload videos, etc. will allow him to name as one of the indicators of the effectiveness of his work: the number of registered participants and guests of the forum, views and presence of guests on-line, questions and discussions in chats. [5]

Currently, there is an urgent question about the formation of the professional culture of a higher schoolteacher and new requirements for his qualifications in the context of digitalization of education, updating personal qualities and professional competencies responsible for readiness for dynamic changes in his role. Most authors note the importance of flexibility and critical thinking of a teacher and the ability to quickly adapt to different types of online communication. Otherwise, there is a high probability of a decrease in the quality of training. The effectiveness of the teacher can be assessed using numerical indicators recorded when students attend online classes and the number of their reviews and comments. In addition to transforming the role of the teacher in the digital space, it is important to study the professional risks of university teachers that arise in connection with this.

Thus, we can say that the role of a higher education teacher is changing. In the new realities, it is extremely important for him to understand the aspects of digital didactics; rethink your functions and role positions; apply facilitation technologies, act as a bearer of the role image of a "successful professional"; continuously carry out constructive interaction with all participants in the educational process.

List of sources used:

1. Badmaeva S.V. Facilitation as an innovative form of teaching in higher education // Collection of materials of the V All-Russian scientific and practical conference. Scientifically



edited by O.I. Shcherbakova and L.V. Shukshina. 2020 Safe educational environment of the future: challenges and solutions technologies", Saransk, Publisher V.S. Afanasyev, 2020.

2. Blinov V.I. Digital didactics: a fashionable trend or a new science? //monograph "Modern problems of professional and higher education: status and assessment" - Chistyakova S.N., Podufalov N.D., Gevorkyan E.N. — Publisher: LLC Publishing House Ekon-Inform, Moscow, 2019, pp. 14-24.

3. Grishin V.I., Domashchenko D.V., etc. Life after the pandemic: economic and social consequences // Bulletin of the Russian Economic University. GV Plekhanov. — 2020.— T. 17.— No. 3 (111). -p.5-18.

4. Petrova Evgenia Valerievna Digital didactics: designing the learning process and its support - Modern pedagogical education, 2018 (4): 141-144.5. Hang, N. T. (2021). Digital Education to improve the Quality of Human Resources Implementing Digital Transformation in the Context of Industrial Revolution 4.0. REVISTA GEINTEC-GESTAO INOVACAO E TECNOLOGIAS, 11(3), 311—323.

6. Kayembe C., Nel D. Challenges and opportunities for education in the Fourth Industrial Revolution //African Journal of Public Affairs. — 2019. — T. 11. — №. 3. — С. 79—94.

Г.А.Муратбаева, д.пед.н., профессор,
кафедра Педагогика и образовательный менеджмент,
Факультет Философии и политологии,
КазНУ имени Аль-Фараби (г.Алматы)

СИСТЕМА ОЦЕНИВАНИЯ УЧЕБНЫХ ДОСТИЖЕНИЙ ОБУЧАЮЩИХСЯ В ВУЗЕ

Аннотация: В статье затронуты вопросы системы оценивания учебных достижений обучающихся высшей школы. Автором даны определения средств, критериев, показателей, путей их обновления и определения уровня развития формирования, образования и воспитания обучающихся, какие инструментарию служат средством успешного достижения усвоения теоретического курса, где отражаются степень овладения прикладных навыков при выполнении самостоятельных видов деятельности обучающимися. Рассмотренный контент системы оценивания учебных достижений обучающихся закреплён примером своего опыта определения критериев выполнения самостоятельной работы магистранта.

Ключевые слова: конкурентноспособность, оценивание, критерий, показатель, учебные достижения, системность и система знаний

В стратегических задачах высшего и послевузовского образования на сегодняшний день система оценивания образовательных достижений обучающихся изложены в результатах обучения в разработанных образовательных программах на основе требований подготовки специалистов разных профилей профессиональных стандартов, работодателей, обучающихся и профессорско-преподавательского состава кафедр в целях сформированности конкурентноспособности выпускников высших учебных заведений на современном рынке труда.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

В рамках Государственной программы развития образования РК на 2023–2029 годы особое внимание уделяется вопросам повышения качества образования и управления качеством образования [1].

За последние годы в трудах российских и отечественных ученых исследованы и отражены важность структурирования системы оценивания учебных достижений обучающихся в вузе.

Для отражения структуры системы оценивания учебных достижений обучающихся в вузе остановимся и поясним определения и термины, связанные с процессом оценки понятий «критерий», «показатели».

Оценивание – экспертный и формативный процесс оценки уровня образовательных достижений обучающегося.

Одними из основных критериев оценки учебного труда обучающегося являются качество знаний и квалификации. *Полнота и глубина познания. Системность и система знаний. Оперативность и гибкость знаний. Точность и обобщение знаний. Открытость и закрытость знаний. Осмысленность и прочность знаний.*

Качественные показатели современного процесса обучения:

- выполнение педагогических задач в течение определенного срока;
- развитие личности и обеспечение воспитанности;
- структурирование содержания образования в соответствии с требованиями общества;
- интеграция в содержание образования знаний о процессах и методах познания, доступных и понятных обучающимся;
- овладение обучающимися материалом, оптимальными способами умственной деятельности;
- овладение обучающимися системой ценностей, отвечающих интересам общества.

Процесс оценки осуществляется через определенные критерии.

Критерий – признак, по которому можно судить, рассуждать или группировать; критерий суждения, оценки какого-либо явления. В педагогике трудно анализировать и устанавливать критерии тех или иных явлений, так как сам предмет педагогики сложен и многообразен по проявлениям.

Измерительный аппарат педагогики (диагностико-измерительный) – система средств, показателей, путей их обновления и определения уровня развития формирования, образования и воспитания обучающихся.

Показатели – показатель, признак: показатель эффективности; показатель степени. Эти признаки характеризуют уровень развития, процесса становления личности, ее образованности, воспитанности, контроля уровня знаний и умений, воспитанности обучающихся через меры практической реализации. Рассматриваются вопросы использования педагогической диагностики как средства измерений и определения качественного метода педагогического объекта количественным методом [2, 17].

Между тем, функции и признаки названных понятий и терминов дает возможность правильно структурировать работу по реализации результатов обучения, применение эффективных средств и методов контроля, внедрения инновационных методов обучения, определяющих качество оказываемых услуг и принятия определенных решений поставленных задач для оценки индикаторов достижения знаний, умений, навыков и компетенций обучающимися.

В свою очередь данные задачи обуславливают необходимость усовершенствования системы оценивания учебных достижений обучающихся в процессе обучения, определить, насколько важным является успешное достижение усвоения теоретического курса,



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

посредством которых отражаются степень овладения прикладных навыков при выполнении самостоятельных видов деятельности обучающимися.

Проблемы осуществления важных значимых единиц системы оценивания учебных достижений наиболее подробно отражены в психолого-педагогической научной литературе, где особое место занимает понимание оценки как индивидуально-личностных качеств обучающегося, так и результаты его учебной деятельности.

О важности процесса оценивания на занятиях подчеркивает в своих трудах Ж.М. Оспановой, когда круг следующих задач можно решить в рамках системы оценивания [3,38]. Это повышение учебной мотивации обучающихся, позволяющей определить качество усвоения материала, выявить трудности, ошибки и определить пути для их преодоления; снятие эмоционального напряжения; определение эффективных методов и приемов учебного процесса.

А.В.Ганичевой [4,16] сделаны попытки совершенствования оценки знаний обучаемых посредством применения векторных оценок по многим критериям, как доступность, эффективность и риска портфеля оценочных баллов.

М.А.Шаталов [5,19] отождествляя оценивание образовательных результатов, основной акцент делает на оценке уровня сформированности универсальных учебных достижений как важнейшего компонента совершенствования познавательных интересов обучающихся.

Появление разнообразных подходов к оцениванию, безусловно, способствовало установлению обоснованных современных тенденций в развитии системы оценивания, которая заключается в динамике усвоения как индивидуальных достижений обучающихся, так и определение уровня сформированности необходимых профессиональных компетенций.

В свою очередь под учебными достижениями подразумевают достигнутый результат обучения, проявление стремления обучаемого к самосовершенствованию, свидетельство продвижения в учебной деятельности.

Таким образом, контент системы оценивания можем структурировать следующим образом. *Цели системы оценивания* могут быть направлены на осуществление индивидуально-личностных качеств, учебно-познавательной деятельности, самооценку результативности образовательной деятельности и ценностной ориентации обучающегося. *Задачи системы оценивания* ориентированы на выполнение:

- повышения учебной мотивации;
- определение качества учебной продукции;
- выбор методов и технологий процесса обучения;
- подбор инструментов оценивания учебных достижений обучающихся.

Важным компонентом являются многофункциональность системы оценивания, где ясно отражены приобретенные обучающимися новых знаний, профессиональных компетенций, опыта организации самостоятельной деятельности обработки первичного материала.

Успех учебных достижений напрямую зависят от правильного выбора инструментариев, должным образом, когда структура заданий отвечает на приобретения обучающимися критериев индикаторов достижений, являющиеся измеряемыми и оцениваемыми.

Изложенные заключения позволяют выстроить цели, задачи, функции, критерии и инструменты оценивания учебных достижений в образовательном процессе, отраженное на рисунке (Рисунок 1).



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби



Рисунок 1 - Контент системы оценивания учебных достижений обучающихся

Цель оценивания не в определении, кто лучше, а кто хуже, а в создании условий для достижения обучающимися наивысших результатов. В этом отношении поделюсь опытом прогнозирования критерия выполнения самостоятельной работы обучающимися магистрантами разных профилей базовой дисциплины «Педагогика высшей школы».

СРМ -1. Задание: Инновации в высшей школе. Охарактеризовать понятие «методологии педагогики» и виде схемы, определить ее место в системе методологического знания, обозначив уровни методологии **(25 баллов) (100% соотношение 25%)**

Критерий

1. Охарактеризовать понятие «методологии педагогики»

«Отлично» % макс.балл

- продемонстрированы сущность различных подходов к определению МП;
- охарактеризованы структура МП, функции, возможности рефлексии исследователя-педагога;

«Хорошо» % макс.балл

- кратко изложены определения МП в трудах ученых;
- приведенная структура МП не раскрыта полностью;
- сформулированное понимание МП, как системы знаний и как системы деятельности недостаточно обоснованы;

«Удовлетворительно» % макс.балл

- не проанализированы определения МП в трудах ученых;
- не перечислены функции МП, но не обозначены сущность функций;
- приведенная структура МП не раскрыта полностью;

«Неудовлетворительно» % макс.балл

- задание выполнено в рамках обозначенных задач.

2. Качество аргументации

«Отлично» % макс.балл

- аргументирована система знаний о способах достижения нового педагогического знания;



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

«Хорошо» % макс.балл

-слабо выражен смысловой оттенок аргументации системы знаний о способах достижения нового педагогического знания;

«Удовлетворительно» % макс.балл

- аргументирована система знаний о способах достижения нового педагогического знания;

«Неудовлетворительно» % макс.балл

-нет аргументированных данных системы знаний о способах достижения нового педагогического знания.

3. Определение места педагогики в системе методологического знания

«Отлично» % макс.балл

- обоснованы понятия МП как системы знаний и как системы деятельности;

«Хорошо» % макс. Балл

- выявленные сходства и различия не дают теоретического основания функции МП;

«Удовлетворительно» % макс.балл

- сформулированное понимание МП, как системы знаний и как системы деятельности недостаточно обоснованы **«Неудовлетворительно» % макс.балл**

-обучающийся не смог выявить функции, структуру МП.

4. Обозначение уровней методологии

«Отлично» % макс.балл

- выявлены значимость уровней методологии, описаны подходы, методы и принципы исследования;

«Хорошо» % макс.балл

- не полностью раскрыты уровни методологии;

«Удовлетворительно» % макс.балл

- частично раскрыты уровни методологии;

«Неудовлетворительно» % макс.балл

- не полностью приведены уровни МП.

Таким образом, проектирование системы оценивания отвечает требованиям профессиональной подготовки будущих специалистов разных профилей овладению новыми знаниями, прикладными навыками, профессиональными компетенциями обучающихся вузовского и послевузовского образования.

Система оценивания должна быть выстроена таким образом, чтобы способствовать успешному получению образования, рефлексии и приобретения ими профессионального, практического опыта.

Список использованных источников:

1. Концепция развития высшего образования и науки в Республике Казахстан на 2023–2029 годы. Утверждена постановлением Правительства Республики Казахстан от 28 марта 2023 года № 248.

2. Таубаева Ш.Т., Муратбаева Г.А., Конырбаева С.С. Теоретические основы педагогических измерений: учебник. – Алматы: Қазақ университеті, 2021. – 250 с.

3. Оспанова Ж. М. К вопросам о важности процесса оценивания на занятиях / Ж. М. Оспанова. - Текст: непосредственный // Қазақстанның жоғары мектебі = Высшая школа Казахстана = Higher school of Kazakhstan. - 2020. - № 1 (29). - С. 37–43. - Библиогр.: с. 43.

4. Ганичева А. В. Совершенствование оценки знаний обучаемых / А. В. Ганичева // Инновации в образовании. - 2019. - № 3. -С. 14–22. - Библиогр.: с. 21–22.



5. Шаталов М. А. Об оценивании образовательных результатов: методика и обмен опытом / М. А. Шаталов // Химия в школе. - 2017. - № 1. - С.13-21.

Н.М.Мухитдинов, б.ғ.д., профессор,
А.Д.Сербаева, аға оқытушы,
К.Ә.Дәулет, оқытушы,
Биоалуантүрлілік және биоресурстар кафедрасы,
Биология және биотехнология факультеті,
эл-Фараби атындағы ҚазҰУ (Алматы қ.)

ФИТОЦЕНОЗДАРДЫҢ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ, ФУНКЦИОНАЛЬДЫҚ, КОНСТИТУТЦИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ЭКОЛОГО-БИОЛОГИЯЛЫҚ ҚҰРАМЫН ЗЕРТТЕУДІҢ ҚАЖЕТТІГІ ЖӘНЕ ӨЗЕКТІЛІГІ ТУРАЛЫ

Аңдатпа: Экологиядағы популяциялық тәсіл ғылымда өте маңызды болып саналады. Өйткені бұл тәсіл бойынша түрдегі үлкен территориялардың топтары пайда болды. Ғылымдағы бұл бағыттың негізін қалаған профессор Работнов (1950) және профессор Уранов (1975) болды. Фитопопуляциялардың құрылымын тұтас биологиялық жүйе ретінде зерттеу – соңғы жылдары популяциялық ботаниканың өзекті мәселелерінің бірі болып саналады, өйткені ол сирек және жойылып бара жатқан өсімдіктер популяцияларының кең масштабты мониторингісіне жол ашады өйткені ол қорғалатын табиғи аудандардағы популяциялардың жағдайларына баға беруге мүмкіндік береді.

Тірек сөздер: популяциялық әдіс, фитопопуляция, ценопопуляция, апомиксис, регресивті ценопопуляция.

Құрылымдық популяциялық анализ жасау барысында дарактардың саны және сипаттама категорияларға жіктеледі. Популяция құрылымының сандық сипаттамасын жасап оларды нақты классификациялық рангқа жатқызу үшін ондағы әртүрлі категориялардағы дарактардың қатынасын есептеп шығару керек. Бұл қатынас популяция құрамы немесе популяция спектрі деп аталады және процентпен көрсетілуі керек. Сәйкесінше генеративтік, жастық, виргинильді және т.б. популяциялық спектрлер болады. Әдетте спектрлерді график формасында сипаттап көрсетеді [1].

Популяция спектрлерінің келесідей негізгі нұсқалары бар:

1. Толық мүшелі популяция – дарактардың барлық категориялары бар популяция мысалы, популяция құрамының онтогенетикалық құрылымының анализі барысында оның толық мүшелігі популяцияда мүмкін болатын барлық онтогенетикалық күйдегі дарактары бар екендігін білдіреді.

2. Толық мүшелі емес популяция – дарактардың кейбір категориялары жоқ популяциялар. Мысалы, ағаш тектес өсімдіктер дарактарының күнтізбелік жас спектрінде 1-10 жас және 30-50 жастағылары болып, ал 11-29 жастағы дарактары мүлдем болмауы мүмкін.

Популяциядағы дарактардың қай бөлігінің көп болуына байланысты спектрлерді сол жақты, оң жақты, орталықтанған бимodelьді, полиmodelьді деп ажыратады. Оң және сол жақты спектрлердің ассиметрия коэффициентін есептеу арқылы анықталады [2].

Популяцияның генетикалық құрылымында дұрыс түсінік білу қажет.



Популяцияны генетикалық құрылымын анықтау популяция генетикасы бойынша арнайы мамандар және арнайы әдістерді пайдалану арқылы жүргізіледі (Мухитдинов Н.М. және т.б. 2019 ж).

Сирек кездесетін өсімдіктердің популяция құрылымының генетикалық анализін жасаудың басты құндылығы – популяцияішілік және популяцияаралық генетикалық алуандылықтың популяция тұрақтылығы мен олардың өсу шарттарының өзгеруіне бейімделу қабілеттіліктерінің факторы болуында.

Генетикалық көзқарас тұрғысында геномның тікелей анализі мен ДНҚ популяцияішілік және популяцияаралық алуандылық туралы жаңа мәлімет береді. Геном анализ ДНҚ-ның нуклеотидтік тізбегін анықтау арқылы жүргізіледі.

Сирек кездесетін өсімдіктердің популяция құрылымының генетикалық анализін жасаудың басты құндылығы – популяцияішілік және популяцияаралық генетикалық алуандылықтың популяция тұрақтылығы мен олардың өсу шарттарының өзгерісіне бейімделу қабілеттіліктерінің факторы болуында [3].

Генетикалық көзқарас тұрғысында геномның тікелей анализі мен ДНҚ популяцияішілік және популяцияаралық алуандылық туралы нақты мәлімет береді. Геном анализ ДНҚ-ның нуклеотидтік тізбегін анықтау арқылы жүргізіледі.

XXI ғасырдың басынан экологиялық генетика дами бастады. Оның басты мақсаты – өсімдіктердің тіршілік ету шарттары мен геномның құрылысы арасында тәуелділік орнату. Бұл бағыт әліде даму үстінде.

Құрылымдық популяцияның анализін жүргізу үшін келесілерді толық білу керек:

- 1) Популяцияның генетикалық құрылымын
- 2) Популяцияның гендерінің құрылымын
- 3) Популяцияның жастық құрылымын
- 4) Популяцияның онтогенетикалық құрылымын
- 5) Популяцияның өлшемдік құрылымын
- 6) Популяцияның виталитеттік құрылымын
- 7) Популяцияның кеңістіктегі құрылымын
- 8) Популяцияның тұқым өнімділігі

Популяциялардың классификациясын және онтогенетикалық күйлердің базалық спектрін тек сонда ғана зерттеудің популяциялардың құрылымына толық талдау жасап ғылыми тұрғыдан дәлелдеген мәліметтер ала алады [4].

Ценопопуляцияларды дарақтарының жастық топтарының қатынасына қарай келесідей типтерге бөледі:

1. Вегетативтік бағдарланған-ювенильдік, имматурлық және ересек вегетативті топтар басым.

2. Генеративтік бағдарланған – генеративтік дарақтар басым.

3. Бимодульді – екі шыңмен анықталады, яғни вегетативті және генеративті.

Ал проф. Работнов Т.А. (1956) Ценопопуляцияның үш типін бөліп көрсетті:

1. Инвазионды
2. Қалыптағы
3. Регрессивті

1. Инвазионды популяция өзін-өзі дамытуға қабілетсіз дарақтардан тұрады.

2. Қалыптағы ценопопуляция өзін-өзі дамыта алатын, тұқым арқылы немесе вегетативтік көбейе алатын дарақтардан тұрады.

3. Регрессивті ценопопуляция субсенильді және сенильді өсімдіктерден тұрады, өзін-өзі дамыта алмайды.



Ценопопуляциялардың кеңістіктегі құрылымын анықтау үшін трансект әдісін қолданады. Трансектер түрлері көп және аз мөлшері бар ауданға орналастырылады. Олардың ені мен ұзындығы түрдің орналасу ерекшеліктеріне байланысты өзгеріп отырады.

Трансекталарды 1-ден 4 м² болатындай етіп шаршы формасында бөледі [5].

Популяцияның өсу жылдамдығы көрсеткіштерінің жиынтығымен жеміс беру, ұрық басының өнімділігі және олардағы өсімдіктердің жасына және мөлшеріне байланысты анықталады. Теориялық талдау модельдеу мынадай параметрлердің әртүрлі комбинациялары бойынша популяцияның өсу қарқындылығына тәуелділігін анықтауға мүмкіндік береді: жемістену қарқындылығы, ұрық басының өнімділігі репродуктивті кезеңнің ұзақтығы және жемістену жағдайы, өсімдік мөлшері, өлу мүмкіндігі және т.б. Бұл модельдер популяция өсуінің барынша жылдамдығын қамтамасыз ететін параметрлер арасындағы қарым-қатынас құруға мүмкіндік береді. (Мухитдинов және т.б., 2019)

Гүлді өсімдіктердің өмірінде тұқымның рөлі өте жоғары. Бұл жоғары сатыдағы өсімдіктер бөлімінің кез-келген түрінің қайта жаңғыру әдісіне қарамастан, олар тіршілік циклінің қандай да бір сатысында тұқым қалыптастырады [6]. Егер көпжылдық шөптесін өсімдіктердің көбісі, негізінен вегетативтік тәсілмен көбейсе де, (кәдімгі бежір, кәдімгі қазтабан, европа жылқышөбі және т.б.) уақыт өте келе бәрібір тұқыммен көбейеді, ал көпжылдық шөптесін және ағаштардың көбеюіне алып келетін ұрпақтар тізбегінің таптырмас бөлімі – тұқым.

Тұқым – өте ертеден бері ғалымдар назарынан тыс қалмай келе жатқан нысан. Дегенмен өсімдіктердің популяциясының экологиясына тікелей қатысы бар, белсенді бір ғана бағыт дамыған. Ол тұқым тыныштығын зертханалық жағдайда физиологиялық зерттеу.

Табиғи популяция құрамындағы тұқым өнуі мен тыныштығын зерттеу – өте күрделі болғанымен, қызық биологиялық мәселе. Тұқымның өну биологиясы кезінде оның морфологиясы, физиологиясы және экологиясы да қарастырылады, ал Петр табақшалары мен сүзгі қағазды пайдаланып жасалған «экофизиологиялық зертханада» көбінесе тек сол түрлердің табиғи жағдайда өнуге шамалас түсінік қалыптастырады [7]. Бұл – оның рекомбинациясының салдары баяндалған негізде генетикалық нұсқа гүлді өсімдіктердің жағдайын күрт арттыруға ықпал ететін ең жоғарғы тұқым өнімділігі шөптесін өсімдіктерге тән.

Өкінішке орай әртүрлі өсімдік түрлерінің өсімталдығы туралы деректер әдебиеттерде өте сирек. Дегенмен шетелдік басылымдардың ішіндегі ең сенімді және жиі аталатыны Е. Салебердің жұмысы (Salisbury, 1942). Мухитдинов және т.б., 2019

Бұл кітапта келтірілген мәліметтерге сәйкес, екіжылдық өсімдіктердің өнгіштігі – шын мәнінде басқа тіршілік формасындағы өсімдіктер мен салыстырғанда біршама басым.

Экологиялық тұрғыдан тұқымды өсімдіктер үшін популяцияның өзін-өзі қолдауын екіге бөлуге болады: тұқым арқылы (жыныстық, апомикстік) және вегетативтік тәсілмен (Мухитдинов және т.б., 2019). Сондықтан да бұл процестерге жеке тоқталған дұрыс деп ойлаймыз.

Апомиксис жабық тұқымды өсімдіктер арасында кеңінен таралған. Олардың әртүрлі формалары бар, бірақ та олардың барлығында тұқымдар жұмыртқа клеткасының ұрықтануы барысында пайда болады.

Қазіргі кезде апомиксисті іске асыратын гүлді өсімдіктердің 80 тұқымдасы және 290 түрі белгілі.

Апомиксис дегеніміз – жыныстық клеткалар қосылмай жаңа организмнің дамуы: ұрықтанбаған жұмыртқа клеткасынан (партогенез) гаметофиттің вегетативтік



клеткасынан. Апомиксис түріне байланысты ол популяцияда жоғары гетерозиготалықты немесе гомозиготалықты қамтамасыз етеді [8]. Апомикстік өсімдіктердің артықшылығы, біріншіден, олар әрқашан сенімді болмайтын айқас тозандануға тәуелсіз, екіншіден өсімдіктер өз қасиеттерін ұрпаққа тұрақты түрде беріп отырады, бұл әсіресе тұқымдық белгілердің сәтті тіркесімен маңызды [9]. (В.В. Петров, 1976).

Осыған байланысты тұрақты апомикстік түрлер тез көбейіп әрдайым жыныстық типтерді ығыстырып тастайды. Сонымен қатар көбіне апомикстік қосымша және мезгіл сайын жыныстық типтер пайда болады. Демек табиғатта жыныстық және апомикстік нысандардан тұратын кешендер құралады [10]. Олардың арасында тұқым қуалайтын материалдармен алмасады.

Пайдаланылған деректер тізімі:

1. Борисова, М.А., Маракаев, О.А. Редкие виды растений практика исследований в природе. – Ярославль, 2015. – 64с.
2. Методы изучения ценопопуляции цветковых растений/ А.С. Кашин, Т.А. Крицяя и др. – Саратов , 2015. – 127 с.
3. Миркин, Б.М. Современная наука о растительности / Б.М. Миркин, Л.Г. Наумова , А.И. Соломец. – М.: Логос, 2001 – 264 с.
4. Флора Казахстана . – Алма-Ата 1956. –Т. 1. – 354 с.
5. Глобальная стратегия сохранения растений Кью, 2002. – 62 с.
6. Қазақстанның Қызыл Кітабы.Өсімдіктер / авторлар ұжымы . – 2-бас., өнд.және толықт.. – Астана: АртPrint XXI , 2014 – Т.2 – 452 б.
7. Рябушкина, Н.А. Проблема изучения и сохранения биоразнообразия флоры Казахстана /Н.А. Рябушкина , С.И.Абугалиева, Е.К. Турусбеков // Eurasian Journal of Applied Biotechnology. – 2016. - №3. – С. 13-23.
8. Популяции редких видов растений: теоретические основы и методика изучения /Ю.А. Злобин, В.Г. Скляр, А.А. Клименко. – Сумы: Университетская книга, 2013. – 439 с.
9. Бельтюкова, Н.Н. Оценка состояния ценопопуляций некоторых редких видов растений Пермского края с использованием молекулярно-генетических методов. Дис. ... канд биол. Наук: 03.00.05 – ботаника: 03.00.15 - генетика . – Пермь, 2010. – 232 с.
10. Котухов , Ю. Современное состояние популяций редких и исчезающих растений Восточного Казахстана / Ю. Котухов, А. Данилова, О. Ануфриева. – Алматы: 2006 – С.176.

С.Т.Назарбекова, б.ғ.к., доценті,

Ж.С.Тилеубаева, б.ғ.к., доценті м.а.,

Биоалуантүрлілік және биоресурстар кафедрасы,

Биология және биотехнология факультеті,

А.Ғ.Көшім, г.ғ.д., профессоры,

Картография және геоинформатика кафедрасы,

География және табиғатты пайдалану факультеті,

эл-Фараби атындағы ҚазҰУ (Алматы қ.)

**УНИВЕРСИТЕТТЕРДЕ ОҚЫТУШЫ ҚЫЗМЕТІН ЖЕТІЛДІРУ МӘСЕЛЕСІ
ТУРАЛЫ**

Аңдатпа: Мақалада жоғары білім беру жүйесіндегі педагогикалық қызметтің трансформациясын қайта қарастыру арқылы сапалы білімге қол жеткізу жолдары

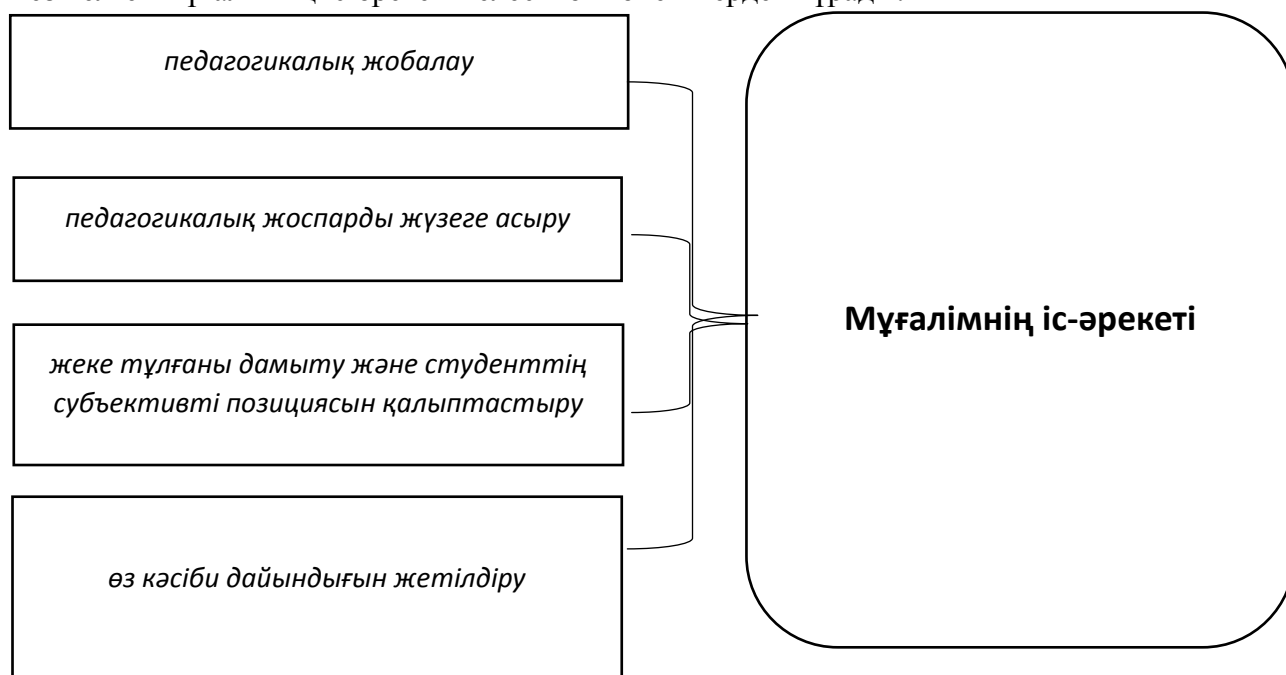


Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

баяндалған. Цифрлық білім беру ресурстарын қолданатын дәстүрлі әдістерге балама тәсілдер, әртүрлі электронды құралдармен және компьютерлік бағдарламалармен жұмыс істеу мүмкіндігі қарастырылады.

Тірек сөздер: жаңа инновациялық технологиялар, мұғалім, өзін-өзі бағалау, мотивация, рефлексия, университет.

Өздеріңіз білетіндей, қазіргі білім беру жүйесінің басты міндеті – сапалы білім алуға жағдай жасау. Құзіреттілікке негізделген тәсіл – бұл жоғары сапалы білім беру процесін қамтамасыз етуге арналған «платформа». Оқыту педагогикалық іс-әрекеттің негізі ретінде ашылады. Ең алдымен нақты пәнді оқытудың әдістемелік жүйесі маңызды. Кез-келген мұғалімнің іс-әрекеті келесі компоненттерден тұрады:



1-сурет - Мұғалім іс-әрекетінің түрлері

Әрбір іс-әрекет түрі мұғалімнің кәсіби құзыреттілігін арттырудың нақты құралын ұсынады:

- оқу үдерісін педагогикалық жобалау (мақсаттар мен міндеттер; оқытудың нәтижелері мен көрсеткіштері; білім беру бағдарламасы, оқу жоспары және силлабус; педагогикалық модельдеу, тәрбиелік, әдістемелік және ұйымдастырушылық тәсілдер; эмпатия және рефлексия);

- педагогикалық жоспарды жүзеге асыруды ұйымдастыру (қолайлы білім беру ортасын құру, оқушылардың танымдық іс-әрекетін реттеу және бағыттау, жаңа технологияларды пайдалану, тәлімгерлік пен студенттерге қолдау көрсетуді дамыту);

- тұлғаны дамыту және студенттің субъективті позициясын қалыптастыру (эмпатия, рефлексия, оқушыға бағытталған оқыту);

- өзінің кәсіби дайындығын өзін-өзі жетілдіру (уақыт талабына сай мұғалімнің рөлі мен қызметін бағалау, оқытудың жаңа технологиялық құралдарын пайдалану).

Көбінесе мұғалім барлық кезеңдерді сәтті аяқтай отырып, өз тәжірибесін талдау мен жалпылауда қиындықтарды бастан кешіреді, бұл рефлексия дамуының жеткіліксіз деңгейімен тікелей байланысты [1, 2]. Барлық оқытушылық дағдыларыңызды студенттерді пәнге қызықтыруға бағыттау – бұл екі жаққа да тиімді ынталандыру. Мотивация! бір емес,



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

бірнеше пән бойынша жалпы білім беретін курста студентті қалай ынталандыруға болады!? Қазіргі университет студенттері: «Бұл пән маған өмірде қаншалықты пайдалы болады?» деген қиын сұрақты жиі қояды. 2000 жылдардың балалары оқуға жұмсалған уақытты қоса алғанда, жеке уақытын ұтымды жоспарлауды біледі. Бұл сұрақтың жауабын біз, университет оқытушыларынан, университет қабырғасынан іздеуіміз керек. Егер мамандық таңдауы кездейсоқ емес деп есептесек, онда студенттің жалпы білімінің фундаменті бар. Қиындығы сол, біздің алдымызда дайындық деңгейі әр түрлі оқушылар отырады. Бұл жерде білім алушылардың жеке басына деструктивті әсер етуге және олардың өзін-өзі бағалауын төмендетуге жол бере алмаймыз.

Студенттердің сабаққа дайындық сапасын пәннің мазмұны, әртүрлі сабақ түрлерін өткізуде таңдалған технологиялар, практикалық және ұйымдастырушылық бағыт және ең алдымен академиялық сыныптағы атмосфера анықтайды. Біздің ойымызша, мұғалімге, ең алдымен, студенттерге ыңғайлы болу үшін ұсынылған барлық әзірлемелерді оқу процесін дараландыру мақсатында қолдана білуі тиіс, жоғары жылдамдықты интернетті пайдалана отырып барлық кабинеттерді компьютерлендіру қажет [3,4]. Дистанционды оқыту жүйесі, Moodle, Oqulyq, Open Kaznu жүйесін, Teams корпоративтік платформасын, сондай-ақ Zoom-ты карантин кезеңінде кеңінен қолдану және онлайн оқытуға толық көшу олардың инновациялық технологиялар нарығына жоғары бейімділігін көрсетті. Жаңа инновациялық технологияларды (ИТ) шебер пайдалану оқу үдерісін белсендіруге жақсы мүмкіндік береді, шығармашылық әлеуетті іске асыруға ықпал етеді, ол өзіндік ізденіс жолдарды, оқу және практикалық мәселелерді шешудің әдістемелері мен әдістерін таңдауда көрінеді. Міне, біз оқу-тәрбие процесін студенттің тұлғасын дамытуға бағыттаймыз. Нәтижесінде бізде не бар?

Біріншіден, «студент-инновациялық технология» және «мұғалім-студент» кері байланысы күшейтіледі. Екіншіден, зерттеу объектілерін, табиғи құбылыстарды және процестердің заңдылықтарын бейнеленеді. Үшіншіден, ізденімпаздық әрекетін дамытуға, оқу материалы мен эксперимент нәтижелерін түсіндіре білуге қол жеткіземіз.

Университеттік білім беруді дамытудың нақты жағдайында ғылыми ақпаратты берудің дәстүрлі әдістері (декларативті) жаңа инновациялық технологиялармен орын алмастырылуда. Электрондық оқулықтар мен оқу әдебиеттерін қамтитын цифрлық білім беру ресурстары, әртүрлі қиындық деңгейіндегі тест тапсырмаларының пакеті, интерактивті және ситуациялық тапсырмалар және т.б. студенттің сыни тұрғыдан ойлауын дамытуға ықпал етуге мүмкіндік береді. Пайдалы ақпаратты өңдеу, түсіну және «сіңіру» қабілеті болашақ зерттеушінің сапалық пайдалы қасиетін құрайды. Заманауи компьютерлік бағдарламалар мен интернет-ресурстарды пайдалану студенттердің оқуға деген ынтасын өсіреді, практикалық сабақтардың оқу-әдістемелік деңгейін сапалы түрде жақсартады, білім сапасын арттырады [5,6].

Мұғалімнің сөзсіз беделі әрқашанда студенттің жаңа білім алуға деген ұмтылысының кілті болды. Студенттік аудитория алдында тұрған оқытушының тұлғалық үлгісі өте маңызды! Біз рефлексияны университет оқытушысы қызметінің маңызды құрамдас бөлігі ретінде қарастырамыз. Мұғалім әр жолы рефлексия мәселесіне қатысты өз ұстанымын қайта қарастырып, оның өзінің педагогикалық іс-әрекетіндегі маңыздылығын түсінуі керек. Педагогикалық ұжымның бір бөлігінде ойлауда белгілі бір стереотиптер, әдеттер және консерватизм бар екені белгілі. Оқытудың үйреншікті әдістері мен формаларын өзгертуге құлықсыздықты өзгерту әдеттен тыс, технологиялық жағынан күрделі. Инновациялық өзгерістерге және оқудағы рефлексияға жасырын қарсылық бар [3].



Педагогикалық құзыреттіліктің жеткіліксіздігінің тағы бір себебі педагогикалық ұжымның тұлғасы жас мұғалімдерде (PhD, магистрлер) оқу-педагогикалық құзіреттіліктің жоқтығы, педагогикалық тәжірибе мен білімнің элементарлық жетіспеушілігі. Әдістемелік тәжірибенің жеткіліксіздігі түптеп келгенде ЖОО түлектерін дайындау деңгейі мен сапасын төмендетеді. Соңғы жағдайда жас мұғалімдер көбінесе жаңа пәндерді «оқы да, айт!» принципі бойынша түсінеді. Біріншіден, жас педагогтар өздерінің кәсіби қызметінің материалдық жағын емес, рефлексия және өзін-өзі тәрбиелеу дағдыларын меңгеру туралы ойлауы керек. Бұл дағдылар оған өзінің күшті жақтарымен қатар әлсіз жақтарын анықтауға, кәсіби өсу жолдарының қажеттілігі мен мүмкіндіктерін түсінуге, өзі жетекші рөл атқаратын оқу үдерісінің сапасын арттыруға көмектеседі. Қазіргі білім беру тенденциялары оқу үдерісінің педагогикалық дизайнын жетілдіру, жаңа инновациялық білім беру технологияларын меңгеру және оқу үрдісіне енгізу, кәсіби құзыреттіліктерді шыңдау, рефлексия дағдыларын меңгеру, өзін-өзі тәрбиелеу нәтижелері университет оқытушысының қызметін түрлендіруге ықпал етеді.

Қорытынды. ЖОО-да педагогикалық қызмет көрсетуді жақсарту – оқыту мен оқудың әртүрлі аспектілеріне назар аударуды талап ететін көп қырлы міндет. Мұнда ескерілетін негізгі мәселелердің бірі профессорлық-оқытушылар құрамының біліктілігін жетілдіру. Оқытушылар құрамының оқытушылық шеберлігін арттыру, оқытудың инновациялық әдістерін енгізу және өз салаларындағы прогресті бақылау үшін тұрақты оқыту және қолдау көрсету керек. Оқу процесін жақсарту, коммуникацияны жеңілдету және ресурстарға қолжетімділікті қамтамасыз ету үшін сабақта технологияны тиімді пайдалану қажет. Бұл оқытуды басқару жүйелерін, мультимедиялық құралдарды және интерактивті платформаларды пайдалануды қамтиды. Сонымен қатар оқушылардың оқу нәтижелерін дәл өлшейтін және жақсарту үшін сындарлы кері байланыс беретін тиімді бағалау әдістерін әзірлеу қажет.

Пайдаланылған деректер тізімі:

1. Salehi M., Kareshki H., Ahanchian M. The role of social-cognitive references in academic situations on students' research self-efficacy and research motivation: testing a causal model // American Journal of Educational Research. 2013. Vol. 1. № 3. P. 79-85. <https://doi.org/10.12691/education-1-3-3>.
2. Азбукина Е.Ю. Рефлексия как компонент деятельности преподавателя высшей школы. Мир науки, культуры, образования. № 1 (26) 2011.
3. Каитов А.П. Мотивационное обеспечение реализации индивидуальной образовательной траектории бакалавров педагогического образования // Общество: социология, психология, педагогика. 2022. № 3 (95). С. 118-123. <https://doi.org/10.24158/spp.2022.3.18>, <https://elibrary.ru/nyohvo>.
4. Смышляева, Л.Г. Педагогические технологии активизации обучения в высшей школе: учебное пособие / Л.Г. Смышляева, Л.А. Сивицкая. – Томск: Изд-во Томского политех. ун-та, 2007.
5. Варюхина, С.В., Шелюто А.А. Психолого-педагогические проблемы внедрения инновационных технологий в подготовке кадров высшей квалификации // Материалы международной научно-практической проблемы внедрения инновационных технологий в подготовке кадров высшей квалификации // Материалы международной научно-практической конференции «Инновации и подготовка научных кадров высшей квалификации в Республике Беларусь и за рубежом», 02 июня 2008 г. / под ред. И.В. Войтова. — Минск: ГУ «БелИСА», 2008.



6. Каитов А.П. Теоретические аспекты проблемы развития учебной мотивации у студентов высшей школы в зарубежных исследованиях // Вестник Тамбовского университета. Серия: Гуманитарные науки. 2023. Т. 28. № 1. С. 24-38. <https://doi.org/10.20-310/1810-0201-2023-28-1-24-38>.

С.Т.Назарбекова, к.б.н., доцент,
кафедра Биоразнообразия и биоресурсов,
факультет Биологии и биотехнологии,
КазНУ имени аль-Фараби (г.Алматы),

М.К.Шуакаев, д.тех.н., профессор,
кафедра Методики преподавания математики,
физики и информатики,
Институт математики, физики и информатики,
КазНПУ имени Абая (г.Алматы)

ПРЕПОДАВАТЕЛЬ ЕСТЕСТВЕННЫХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ И КАЧЕСТВЕННОЕ РАЗВИТИЕ ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация: Рассматривается модель преподаватель-студент-преподаватель. Показана роль преподавателя в процессе обучения, в формировании у студентов знаний, умений и навыков по специальности, в формировании личности выпускника вуза.

Ключевые слова: высшее образование, вуз, преподаватель, студент, рефлексия, технологии, профессиональная деятельность.

В современной системе высшего образования качество обучения и преподавания по-прежнему остается одним из активно обсуждаемых проблем, а именно трансформация роли преподавателя в сегодняшних реалиях. Модель преподавателя исследовательского университета рассматривает профессионально-педагогическую деятельность вузовского преподавателя как совокупность всех его активных видов деятельности. К ним относятся образовательное, учебно-методическое, научно-исследовательское и образовательное направления деятельности. В данной статье рассматривается модель преподаватель-студент – преподаватель [1].

В традиционном процессе преподавания роль преподавателя заключалась в передаче информации от преподавателя обучающемуся. Сегодня преподаватель выполняет функции организатора учебно-познавательного процесса, в котором передача научной и методической информации в процессе обучения осуществляется с использованием современных технологий и педагогических инноваций [2].

Если ранее преподаватель выступал как субъект декларативной передачи знаний, и он рассматривался как основной компонент системы передачи знаний, то на современном этапе развития университетского образования в учебном процессе рассматривается модель из нескольких компонентов. Модель преподаватель-обучающийся- преподаватель, который правомочно было бы дополнить еще одной составляющей в лице работодателя.

Прежде чем говорить о модели, остановимся на роли преподавателя в современном вузе. Трансформационные процессы в обучении базируются прежде всего на важных изменениях системного перехода. Мы в последние несколько лет говорим и стремимся к «компетентностным» подходам. В учебных аудиториях роль преподавателя заключается не столько в передаче знаний, сколько в формировании системных компетенций.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Формирование этих компетенций предполагает реальную связь теоретических знаний, сформированных у обучающихся с грамотным умением использовать эти знания в практической основной деятельности.

Специфика процесса обучения заключается в развитии научной деятельности обучающихся (студенты, магистранты, докторанты), имеющих свои мотивы и свои средства для достижения своих целей. Обучающиеся должны получить собственные результаты, которые могут не совпадать с результатами, ожидаемыми преподавателем, и это приветствуется. Умение отстаивать свой выбор в постановке и ведении лабораторного исследования и аргументированно отстаивать полученные результаты – вот та конечная цель преподавателя, использующего системный подходы в обучении. В академической аудитории сосредоточены личности, деятельность которых необходимо «привести к общему знаменателю». В этом образовательном процессе педагог должен видеть все компоненты учебной деятельности и эффективно управлять целеполаганием учащихся, мотивацией и стимулированием их деятельности, формированием умений, навыков и профессиональных компетенций.

Таким образом, выстраиванием обратной связи «педагог» – «обучающийся», созданием проблемных ситуаций, комфортное самочувствие всех участников образовательного процесса, начинает работать модель «преподаватель» - «студент» - «преподаватель».

Какими компетенциями должен обладать современный педагог исследовательского вуза? Прежде всего преподаватель должен знать:

- законодательные инструменты педагогической деятельности;
- наиболее перспективные направления развития образования;
- инновационные методы, методики преподавания;
- современные концепции и технологии;
- приемы мотивации деятельности студентов в учебном процессе.

Для успешной реализации и внедрения своих знаний, практик и инноваций в академическую среду преподаватель сегодняшнего образца прежде всего должен иметь неограниченную свободу в выборе стиля, формы преподавания и возможности критически оценить свою долю в формировании необходимых для выпускника университета компетенций. Для этого преподаватель, прежде всего, самостоятельно должен пополнять свои знания, оттачивать свои профессиональные навыки и способности. Даже дополнение и пересмотр материалов лекционных занятий, изменение структуры построения практических занятий тому свидетельство. Этого мы добиваемся в результате создания атмосферы сотрудничества в аудитории.

Частичное делегирование своих обязанностей на семинарах и лабораторных занятиях этому очень способствует и этого не следует бояться. Здесь Вам отводится роль модератора, который наблюдает за творческим процессом с участием студента, который раскроет внутренний потенциал последнего (бакалавриат, 1 курс). Или можно рассмотреть роль стейкхолдера при организации самостоятельной работы студентов и магистрантов, человека, который инициируют проект, согласовывают форму, структуру, принимает и оценивает результаты самостоятельной работы обучающихся. Стейкхолдеры могут влиять на тему проекта, внося коррективы, давая рекомендации по контенту и способам раскрытия их содержания. Развить способность думать творчески, самоанализа и умения владеть своими эмоциями (рисунок 1).



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби



Рисунок 1 - Роль стейкхолдеров

Личность преподавателя является основным фактором формирования познавательной деятельности у обучающихся, интерес к учебной дисциплине. Как известно выбор дисциплины по выбору должен бы быть самостоятельным и определяться тем, какой преподаватель читает данную дисциплину [3]. Хотя ни для кого не секрет, что не всегда эта процедура соблюдается.

Какие личные качества вузовского преподавателя могут помочь достичь ожидаемых результатов в образовательном процессе? Это в первую очередь эрудиция, самодисциплина, терпение и толерантность! Последнее особенно важно при преподавании базовых дисциплин, которые проходят на 1 и 2 курсах. Тактичность и корректность по отношению к обучающимся, оказавшихся в одной аудитории с другими студентами с разным уровнем подготовки после окончания средней школы, особенно важны для сохранения самолюбия, поддержания самооценки студента первокурсника. Умение слушать, умение общаться на равных со студентом, помощь в выработке навыка публичного выступления, невербальное общение и особенно чувство юмора будут оценены студентами и результаты, которых Вы добиваетесь, не заставят себя ждать [3].

Для качественного преподавания преподаватель не только предоставляет обучающемуся учебный материал по предмету (материалы УМКД), но и несет ответственность за помощь в поиске и анализе найденной обучающимся информации (методические разработки, рекомендации и дополнительные материалы). В процессе обучения необходимо создавать мотивацию студентов. Для обоснования необходимости той или иной темы, раздела дисциплины, преподавателям следует прописать в начале всех методических рекомендаций и разработок кроме целей и задач, обязательно термины, понятийный контент, материалы и оборудование необходимые для определенных практических занятий, т.е. важно донести практическую пользу и ценность получаемой информации, чтобы процесс обучения был эффективным. При подготовке учебного материала по преподаваемым дисциплинам преподаватель руководствуется потенциальными возможностями и потребностями студента (Canva, Excell, интернет-ресурсы, интеграция MOOK, виртуальные лаборатория и т.д.) старается сделать его максимально интересным и понятным для студентов (рисунок 2). При реализации исследовательского деятельности студентов и магистрантов преподаватель активно вовлекает в этот процесс студентов. Под его руководством студент более осознанно подходит к выбору исследовательских задач, занимается социальным проектированием, охотнее проявляет инициативу [5].



Рисунок 2 - Системные компетенции студентов

Правильное выстраивание взаимодействия преподавателя со студентом формирует следующие навыки: способность мыслить творчески и критически; способность давать объективную оценку; коммуникативные навыки в команде; независимость и способность адаптироваться к меняющимся ситуациям и т. д. [6].

Таким образом, роль преподавателя в образовательном процессе неизменна. Ни что не может заменить личную роль вузовского Преподавателя в успешном процессе обучения. Преподаватель вуза в качестве стейкхолдера качественно трансформирует компетентностный учебный процесс трансформируя и свою роль в образовательном процессе.

Список использованных источников:

1. Зайченко И.М., Козлов А.В., Шитова Е.С. Драйверы цифровой трансформации бизнеса: Понятие, виды, ключевые стейкхолдеры // Научно-технические ведомости СПбГПУ. Экономические науки. 2020. Т. 13, № 5. С. 38–49. DOI: 10.18721/JE.13503.
2. Старцев, М. В. Роль и место преподавателя высшей школы в России в современных условиях / М. В. Старцев, В. Н. Морозова. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.tsutmb.ru/nauka/internet>.
3. Князева, М. Д. Роль преподавателя в современной системе высшего образования / М. Д. Князева // Инновации в высшем образовании. – 2006. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://monographies.ru/ru/book/section?id=7220>.
4. Горбунов, А. П. Роли преподавателя высшей школы в современную эпоху / А. П. Горбунов. – С. 1–12. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://upload.pgu.ru/iblock/a3f/roli-prepodavatelya-vysshey-shkoly-v-sovremennuyu-epokhu.pdf>.
5. Казакова, А. Ф. Роль преподавателя вуза в реализации учебных задач / А. Ф. Казакова. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.tsutmb.ru/nauka/internet-konferencii/2021/PVSH/8/Kazakova.pdf>.
6. Евсютина, В. И. Роль учителя в обеспечении эффективности учебного урока. В. И. Евсютина. – 2011. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.informio.ru/publications/id42/Rol-prepodavatelya-v-obespechenii-yeffektivnosti-uchebnogo-zanjatija>.



Т.Е.Пишенина, к.филол.н., старший преподаватель,
кафедра Иностранной филологии
и переводческого дела,
Филологический факультет,
КазНУ имени аль-Фараби (г.Алматы)

СТУДЕНТ В РОЛИ ЭКСПЕРТА: РАЗВИТИЕ КОММУНИКАТИВНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ СФЕРЕ (ПРОДВИНУТЫЙ УРОВЕНЬ РКИ)

Аннотация: Статья рассматривает опыт преподавания русского языка как иностранного на продвинутом уровне применительно к языку специальности. Описаны апробированные задания, когда студент выступает в роли эксперта и усваивает средства иностранного языка с опорой на имеющуюся профессиональную компетенцию.

Ключевые слова: Коммуникативная компетенция, РКИ, язык специальности, трансформативное обучение.

Данная статья предлагает преподавателям специальных дисциплин практические решения, помогающие сформировать коммуникативную компетенцию студентов-иностранцев в профессиональной сфере. При современном подходе к образованию в течение жизни перед преподавателями встает актуальная задача: обучение студентов разного уровня подготовки, разного языкового уровня, даже если основной целью преподавания является обучение предмету, а не обучению языку. Предметно-языковое интегрированное обучение (CLIL) из языковых аудиторий переходит в аудитории по специальным дисциплинам, поэтому методический опыт преподавателей языка можно масштабировать на общую методику вузовского преподавания.

Предлагаемые решения были получены в практике преподавания РКИ на продвинутом уровне для студентов образовательной программы “Флагман” (ACCELS — “Американские советы по международному образованию”) в КазНУ им. аль-Фараби. Студенты программы “Флагман”, как правило, уже закончили 3–4 курс бакалавриата по разным специальностям, изучали русский язык 2-3 года в университете США и (минимум) 1 месяц в странах СНГ, таким образом, они обладают достаточно высоким языковым уровнем (эквивалент В2), практически сформированной профессиональной компетенцией и определенными навыками адаптации в иной культурной среде.

В перспективе представляется ценным сравнить наш опыт с практикой преподавания специальных дисциплин студентам разных специальностей из разных стран, особенно 2 больших групп:

1. студенты-иностранцы, которые проходят полное обучение по образовательным программам КазНУ им. аль-Фараби,
2. студенты, приезжающие в КазНУ им. аль-Фараби на короткий срок по программам академической мобильности.

Благодаря концепции открытого образования и активной академической мобильности значительное число обучающихся получают знания на неродном языке. Гибкость индивидуальной образовательной траектории приводит как к позитивным, так и к негативным последствиям: с одной стороны, появляются разнообразные возможности к реализации личностного и профессионального потенциала, с другой стороны, нарушается системность обучения [1].



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

В Казахстане русский язык как иностранный (РКИ) преподается преимущественно на начальном уровне, так как сохраняется концепция подготовительного факультета (1 год интенсивной языковой подготовки), после чего иностранные студенты поступают на факультеты по специальности и продолжают обучение вместе со студентами-казахстанцами, самостоятельно повышая свой языковой уровень.

Вторая группа обучающихся — студенты, которые приезжают в казахстанские вузы (например, в КазНУ им. аль-Фараби) из других стран по программам академической мобильности. Эти программы также не предусматривают отдельного языкового сопровождения, хотя оно необходимо студентам, которые не получили системной языковой подготовки по русскому языку, соответствующей их уровню обучения. Как правило, такие студенты не владеют языком специальности (даже если изучали русский язык на уровне общего владения).

Формирование профессиональной компетенции связано с коммуникативной компетенцией, и эта задача ложится на плечи преподавателей дисциплин по специальности, так как в сравнительно небольшом количестве вузов предлагают языковое сопровождение студентов-иностранцев на старших курсах, например, в КазНМУ имени Асфендиярова [2].

Понятие коммуникативной компетенции было системно представлено в работе Делла Хаймса “On Communicative Competence” 1972 г. [3], где он предложил дополнить чисто лингвистический подход социолингвистическим: оценивать, насколько говорящий учитывает в речи не только грамматические нормы языка, но и параметры ситуации общения. С того времени коммуникативный подход был хорошо освоен в преподавании различных иностранных языков и не потерял своей актуальности, что можно наблюдать, например, в энциклопедической статье Терезы Лиллис [4] или в аналитической статье Шоны Уайт [5]. Коммуникативная компетенция как основная цель обучения языку стала аксиомой в преподавании РКИ, что отражено в выступлениях участников XV Конгресса Международной ассоциации преподавателей русского языка как иностранного (Санкт-Петербург, 12-16 сентября 2023 г.) [6].

Коммуникативная компетенция специалиста опирается на следующие виды компетенций:

6. языковая компетенция (знания о правилах языка: фонетических, грамматических, лексических);
7. речевая компетенция (умения и навыки формирования собственной устной и письменной речи на основе языковой системы);
8. психологическая компетенция (умение установить и поддерживать контакт с коммуникативным партнером);
9. профессиональная компетенция (знания, умения и навыки, связанные с изучаемой специальностью);
10. культурная компетенция (знания, умения и навыки, связанные с формальными и негласными правилами в разных культурах).

Первые два вида компетенции формируются в процессе изучения языка, а психологическая, профессиональная и культурная компетенция не связаны с лингводидактикой. Языковая, речевая и профессиональная компетенции формируются целенаправленно, в процессе обучения, тогда как психологическая и культурная компетенции часто складываются спонтанно, в процессе коммуникации, поэтому для них особенно важно погружение в языковую и культурную среду.

В течение 20 лет существования программы “Флагман” и 10 лет, как она представлена в КазНУ им. аль-Фараби, была апробирована идея о трансформирующем



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

воздействии языковой программы на личность обучающегося [7]. Трансформация, в первую очередь, направлена на сферу культурной компетенции: при успешном окончании программы флагманцы становятся не только би- и полилингвальными, но и поликультурными людьми, так как могут переключаться между разными системами ценностей, рассматривать одну и ту же ситуацию с позиций разных культур (например, когда американка не сердится на постоянно опаздывающих на деловые встречи казахов, а берет с собой книгу, чтобы спокойно их дожидаться). Коммуникация в профессиональной сфере отражает особенности культуры, поэтому коммуникативная компетенция включает в себя и профессиональную, и культурную компетенции.

Флагманцы в рамках программы посещают занятия вместе с казахстанскими студентами по одной специальной дисциплине, и из опыта их языкового сопровождения мы бы хотели рекомендовать преподавателям спецдисциплин следующее:

1. Готовить к каждому занятию словник (список ключевых слов и конструкций) с ударениями и краткими толкованиями, лучше в порядке, соответствующем плану занятия, так как аудирование на иностранном языке утомительно, студенты-иностранцы теряют концентрацию внимания через 10–15 мин. и с трудом воспринимают даже хорошо знакомые слова и выражения. Подключение визуальной модальности уменьшает нагрузку.

2. Проверять по словарю, являются ли термины международными или “ложными друзьями переводчика” (например, *emotional* для американцев обладает негативной оценкой, в отличие от нейтрального русского слова *эмоциональный*; *actual* в английском обозначает что-то реальное, конкретное, поэтому сочетание *актуальность исследования* американцы понимают и используют неверно).

3. Опирается на профессиональную компетенцию студента, предлагая ему языковую помощь (термины, грамматические конструкции, интенционные средства).

Во время обучения по программе “Флагман” студенты рассматривают широкий круг общественно-значимых тем, что соответствует сертификационным требованиям ACTFL Advanced/Superior, эквивалент C1 [8]. При достижении целевого уровня флагманцы должны активно вести разговор по различным темам, поэтому учебная программа включает такие темы, как “Город и горожане”, “Экономика и общество”, “Современные проблемы глобализации”, “Культура спорта и здоровья” и др.

Когда тема совпадает с профессиональной подготовкой или личными интересами, студент выступает в роли эксперта. Учитывая, что американские студенты учатся по двум специальностям (Major, Minor), часто занимаются спортом, искусством, они достаточно компетентны, чтобы сформулировать и обосновать своё мнение по самым разнообразным темам, им только требуется помощь в подборе соответствующих средств на иностранном языке. Наличие знаний придает уверенности студентам, снижает дискомфорт (неизбежный при коммуникации на изучаемом языке), роль эксперта облегчает усвоение новых слов и конструкций. Студент трансформируется из ученика, который получает знания, умения и навыки, в специалиста, который делится своими знаниями, умениями и навыками.

Если мы говорим о студентах старших курсов бакалавриата или магистратуры, то они уже обладают достаточно сформированной профессиональной компетенцией (определенной теоретической базой и практическими навыками), что облегчает усвоение новой лексики и грамматики в процессе выполнения практических заданий по специальности, а возможность продемонстрировать свой профессионализм значительно повышает мотивацию студентов. В то же время усвоение информации на неродном языке требует значительного количества энергии, что снижает эффективность обучения иностранцев по сравнению со студентами, учащимися на родном языке.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

В этом случае успешно работает роль эксперта в малой группе, а именно выделение небольшого индивидуального задания в рамках общего проекта: студент чувствует ответственность (от его работы зависит успех всей группы) и объем задания становится посильным. Например, при изучении темы “Религии мира”, каждый из флагманцев в языковой группе получает задание: подготовить краткий обзор об истории и основных постулатах определенной религии (список распределяется внутри группы). Стоит отметить, что у данного задания есть недостаток: если кто-то не подготовил свой доклад или пропустил занятие, у группы складывается неполное представление об общей теме, поэтому преподаватель должен контролировать процесс подготовки и должен быть готов дополнить недостающую информацию (например, зачитать доклад, присланный студентом). Недостаточную языковую компетенцию студент компенсирует профессиональной компетенцией, что повышает его мотивацию и уверенность в себе. Распределение обязанностей также помогает иностранцу интегрироваться в учебную группу (что непривычно для американцев, обучающихся по индивидуальным траекториям) и стимулирует студентов помогать друг другу.

Одним из заданий, стимулирующих интеллектуальную активность студентов, является групповое составление интеллект-карт (mind maps) и подобных им схем. На занятиях по языку образовательная цель состоит в обобщении и повторении изученной лексики, грамматических конструкций и интенционных средств, но для студентов цель формулируется как когнитивное упражнение: нужно достаточно полно описать ключевое понятие. Например, говоря о теме “Город”, можно включить виды планировки города (*радиально-кольцевая, линейная*), действия, которые совершает служба благоустройства (*убирать, высаживать, озеленять* и т.д.). Схема строится студентами в процессе полилога, что развивает коммуникативную компетенцию каждого участника.

Составление интеллект-карт может применяться и на занятиях по специальности, но для студентов-иностранцев полезно включать туда информацию о языковых нормах (глаголы с управлением, например, *высаживать цветы, ехать на автобусе, но сидеть в автобусе* и т.д.), распространенных выражениях, интенционных средствах (*Разрешите пройти; Вы не подскажете?..*) В профессиональной сфере большое значение играют интенционные средства, выражающие согласие и возражение, сомнение, перформативы, которые также можно включить в интеллект-карты, например, как диалог двух учёных, стоящих на разных позициях (Н.Хомский: важны языковая компетенция и речевая деятельность — Д. Хаймс: *частично согласен* с тем, что языковая компетенция и речевая деятельность важны, но *дополняет* теорию Хомского социолингвистическим подходом). Полезно отражать в интеллект-картах паронимы (близкие по смыслу и форме лексемы) с минимальным контекстом, показывающим контраст в значениях (*экономичный мотор — экономическая теория*). Таким образом преподаватель специальности попутно развивает языковую компетенцию студентов-иностранцев.

Полезно для комплексного развития коммуникативной, профессиональной, культурной, речевой компетенции задание, когда иностранец должен рассказать о своём проекте, исследовании, эксперименте, выполненном ранее, во время учебы в университете США. Профессиональная компетенция служит опорой для речевой компетенции, создаёт позитивный эмоциональный фон и помогает справиться со сложной задачей. При изучении темы “Наука и будущее человечества” флагманцы готовят подобный доклад, их выступления вызывают живой интерес других студентов, что проявляется в многочисленных вопросах из аудитории и уверенных ответах докладчиков. Знакомая тема служит психологической поддержкой, уже сформированное умение выступать на родном языке помогает публичному докладу на иностранном языке, а концентрация внимания на



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

предмете снижает разочарование из-за неизбежных речевых ошибок и помогает переключиться на конструктивную работу над своей речью. Роль эксперта помогает в решении языковых задач.

За время обучения флагманцы готовят два публичных выступления по теме специальности (в середине и в конце программы). Эта задача сложна по нескольким причинам:

- нужно собрать новую информацию на иностранном языке;
- провести ее научный анализ;
- построить выступление в научном стиле;
- учесть особенности аудитории (слушатели не являются специалистами в данной науке).

С одной стороны, доклад должен отвечать требованиям к научному выступлению, с другой стороны, он не должен быть узкоспециальным, чтобы коммуникация прошла успешно. В программе “Флагман” для этого преподается курс “Язык научной презентации”.

Во время занятий по аспектам русского языка изучаются особенности научного стиля речи (в числе прочих), особое внимание уделяется интенционным средствам (интенции — речевые намерения говорящего). Характерная черта научного стиля состоит в том, что интенции говорящего выражаются эксплицитно: в тексте выделяются порядок мыслей при рассуждении (*прежде всего; наконец*), оценивается целесообразность (*внедрение технологии позволит...*), отмечается степень достоверности (*возможно; очевидно; маловероятно*) и т.д. Именно эксплицитное выражение интенций отличает естественную речь носителя языка, поэтому освоение этих средств важно для иностранцев. Наблюдение за употреблением интенционных средств в текстах по специальности и копирование речевого поведения носителей повышает коммуникативную компетенцию студентов, ее легко активизировать в виде ролевой игры: диспута, заседания экспертного совета.

Хочется предостеречь преподавателей специальности от заданий на перевод письменного или звучащего текста: как видно выше, переводческая компетенция не входит в коммуникативную и требует специальной подготовки. Поэтому студенты-иностранцы (даже при условии высокого уровня владения языком) не могут адекватно переводить тексты по специальности — им не хватает знаний, умений и навыков, связанных с процессом перевода. Такое задание снижает мотивацию студентов, создает негативный эмоциональный фон или, напротив, закрепляет завышенную самооценку студентов, не соответствующую качеству выполненной работы. Синхронный устный перевод требует особых психологических способностей, поэтому также является заданием повышенной сложности. Если преподаватель уверен в компетенции студентов, он может дать задание на последовательный перевод, но только с предварительной подготовкой. Задания на перевод не развивают коммуникативную, профессиональную компетенцию, поэтому не желательны на занятиях по специальности.

Подводя итоги, для формирования коммуникативной компетенции студентов-иностранцев необходимо развитие других видов компетенций: языковой, речевой, психологической, профессиональной, культурной. Для студентов продвинутого уровня владения языком старших курсов эта комплексная задача решается, если студент выступает в роли эксперта (опора на уже сформированную профессиональную компетенцию), в рамках парадигмы трансформативного обучения.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Студент может быть экспертом во время занятия по знакомой ему теме: он может отвечать на вопросы других студентов, обосновывать свою позицию дополнительной информацией.

Индивидуальное задание в рамках группового проекта также аналогично роли эксперта. Преподавателю следует контролировать, чтобы в результате были рассмотрены все аспекты темы и (при необходимости) дополнять информационные пробелы.

Сочетание когнитивного, языкового и речевого развития возможно при групповом составлении интеллект-карт и подобных схем. Для иностранцев рекомендуется включать языковую информацию (глагольное управление, паронимы, интенционные средства и т.д.)

Студент-иностранец может сделать доклад в группе о выполненном ранее проекте, проведенном эксперименте и т.д.: опора на знакомый материал облегчает усвоение сложной терминологии и конструкций научного стиля.

Рекомендуются такие коммуникативные задания, как ролевые игры: диспуты, заседания экспертного совета.

Задание повышенной сложности — подготовка нового самостоятельного проекта (исследования, эксперимента) и презентация полученных результатов. Развиваются все виды компетенций.

Переводческая компетенция не входит в коммуникативную, поэтому задания на перевод не способствуют росту профессиональной, языковой, речевой компетенции, что важно для студентов.

Коммуникативная компетенция в профессиональной сфере формируется у студентов-иностранцев в совокупности всех ее аспектов, на основе наблюдения за речевым поведением экспертов (в письменных и звучащих текстах) и воспроизведении его в своем речевом поведении, когда студент сам трансформируется в эксперта.

Список использованных источников:

1. A.I. Klieba et al. Construction of an Individual Educational Trajectory as a Way to Reveal the Personal and Professional Potential of a Future Teacher. In: International Journal of Higher Education Vol. 9, No. 7; 2020, 73-83. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1277521.pdf>.
2. Бактыбаева А.Т. Электронный учебник как средство развития навыков аудирования при изучении русского языка студентами-иностранцами медицинского вуза // Ученые записки ЗабГУ. Серия: Педагогические науки. 2018. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/elektronnyy-uchebnik-kak-sredstvo-razvitiya-navykov-audirovaniya-pri-izuchenii-russkogo-yazyka-studentami-inostrantsami-meditsinskogo>.
3. D.H. Hymes. On Communicative Competence. In: J.B. Pride & J. Holmes (eds.): Sociolinguistics. Selected Readings. London, Penguin, 1972, 269-293.
4. Th. Lillis. Communicative Competence. In: K. Brown (ed): Encyclopaedia of Language and Linguistics. Oxford: Elsevier, 2020. <https://www.pdfdrive.com/encyclopedia-of-language-and-linguistics-d158774309.html>.
5. Sh. Whyte. Revisiting Communicative Competence in the Teaching and Assessment of Language for Specific Purposes. In: Language Education & Assessment, 2 (1), 1-19 (2019). <https://dx.doi.org/10.29140/lea.v2n1.33>.
6. Русский язык и литература в меняющемся мире: Материалы XV Конгресса МАПРЯЛ (г. Санкт-Петербург, Российская Федерация, 12-16 сентября 2023 г.). СПб: МАПРЯЛ, 2024 (в печати).
7. Дэвидсон Д. Трансформативное обучение иностранным языкам. Теория и практика (на примере программы «Флагман») / Пленарные доклады XIV Конгресса МАПРЯЛ. Нур-Султан, 29 апреля – 03 мая 2019 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа



https://ru.mapryal.org/filecache/upload/files/Д.Дэвидсон_Трансформативное%20обучение%20иностранным%20языкам_Текст.pdf

8. ACTFL Proficiency Guidelines. 2012. // https://www.actfl.org/files/public/ACTFLProficiencyGuidelines2012_FINAL.pdf

А.Х.Рамазанова, филос.ғ.к.,
қауымдастырылған профессоры,
Философия кафедрасы,
Философия және саясаттану факультеті,
әл-Фараби атындағы ҚазҰУ (Алматы қ.)

ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРНЫНДА ФИЛОСОФИЯНЫ ОҚЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІГІ ТУРАЛЫ

Аңдатпа: Бұл мақалада философияны ЖОО-дағы сыни ойлауды қалыптастыра отырып және білім алушылардың интеллектуалдық әлеуетін дамытуға бағытталған іргелі пәндердің бірі ретінде оқыту ерекшелігі қарастырылады, бұл өз кезегінде жеке тұлғаны қалыптастырудың маңызды компоненті.

Түйін сөздер: философия, оқыту, әдістеме, зияткерлік әлеует.

Бүгінгі таңда жоғары мамандандырылған техникалық білім берудің басымдығы жағдайында студенттерді рухани құндылықтарға, мәдениетке баулу бірқатар себепке байланысты қиын. Сонымен бірге білім беру белгіленген мақсатқа мәдениетпен бір мезгілде оқытылатын және тәрбиеленетін шиеленісті және үздіксіз диалог процесі ретінде жүзеге асырылған жағдайда ғана оның өзара байланысты режимдерінің бірлігімен бірге жетуі мүмкін [1].

Философияны оқыту тәжірибесінде студенттердің философиялық мәселелерді зерттеуде шығармашылық тұрғыдан жүзеге аспайтын жағдай басым еді, бұл зерттелетін тақырып бойынша белгілі бір ақпаратты есте сақтаудың қарапайым процесі.

Сайып келгенде, мұндай жағдай философиялық білім дағдылары мен өзіндік талдауға қызығушылықты қалыптастыруға, ой қорытуға, жалпылауға мүмкіндік бермейді. Бұл студенттердің зерттелетін материалға ресми көзқарасын қалыптастыруға, күрделі философиялық категориялық аппаратты жаттауға, сондай-ақ философияны, тұтастай алғанда, пайдасыз ғылым ретінде қабылдауға әкеледі. Барлық кезде философияға деген қажеттілік зор және дағдарыстарды, соның ішінде қазіргі руханият пен құндылықтар дағдарысын жеңу мүмкіндігі адамның руханиятымен байланысты анықталады. В.А. Лекторский атап өткендей, «философия дінтанудың да, ғылымның да, идеологияның да, саясаттың да, моральдың да, өнердің де қызметшісі бола алмайды. Керісінше, мәдени және әлеуметтік қызметтің әр саласы философияны негіздеуді және өзін-өзі сынау құралы ретінде қарауды қажет етеді» [2, 160 б].

Университетте философияны оқытудағы өзектілік, ең алдымен, студенттің жеке өсуіне, оның қабілеттерін ашуға, рухани негіздерін қалыптастыруға, мәдени құндылықтарын көтеруге ықпал ететіндігімен анықталады. Бұл студенттердің философия пәні мен мәселелеріне танымдық қызығушылығын дамытуға бағытталған оқыту формалары мен әдістерін шығармашылық іздеу арқылы ғана жүзеге асуы мүмкін, өйткені танымдық қызығушылық философияны зерттеу процесінде студенттердің интеллектуалды



белсенділігін ынталандыратын маңызды факторлардың бірі. Бүгінгі таңда, негізінен, философияны оқытуда екі әдіснамалық тәсіл: мәдени-ақпараттық және проблемалық-белсенді ерекшеленеді [3, 34 б.]. Бұл мақалада философияны оқытудың әдістері мен тәсілдерін біріктіру арқылы мәселені қалай шешуге болатындығы қарастырылады. Оқыту әдістері белгілі бір білім беру міндеттерін шешу үшін оқытушы мен студенттің өзара әрекеттесу тәсілін білдіреді.

Оқыту әдістеріне дәріс, әңгіме, жаттығу, пікірталас, философиялық мәтіндерді талдау және т. б. жатады. Университетте философияны оқыту әдістемесі көбінесе философияны ең алдымен оқытушының өзінің түсінуіне байланысты, сондай-ақ белгілі бір мамандық студенттеріне оқуға арналған философиялық әдебиеттерді ұтымды таңдау біздің ойымызша, пәндердің гуманитарлық циклін зерттеудегі үлгі ретіндегі мәтіндердің рөлі өте маңызды. Философиялық мұра бойынша бастапқы дереккөздерді оқу қажеттілігі, ең алдымен, студенттерді философтардың тұжырымдамаларымен тек оқу материалы бойынша таныстыру тиімсіз.

Негізінен, оқулық авторлары белгілі бір тұжырымдаманың субъективті пайымын қалдырады. Философияны оқытудағы маңызды міндеттердің бірі – өзіндік талдау, сыни ойлау және белгілі бір философиялық тұжырымдама мен философиялық мәселелерді түсіндіру дағдыларын дамыту. Студентке оқулық авторларын түсінуде тек авторларды түсіну призмасы арқылы ғана емес, «өз көзімен» қарап үйрену керек.

Екіншіден, философиялық түпнұсқа мәтін автордың ойының барысын түсінуге көбірек ықпал етеді, оқушыны зерттелетін ғылымның атмосферасына жетелейді, философиялық идеялардың қарапайымдылығы мен кеменгерлігін сезінуге мүмкіндік береді.

Үшіншіден, оқулық бетінде өмірден өткен және қазіргі ұлы ойшылдардың еңбектерінде жасырылған бай философиялық мұраны толық көрсету мүмкін емес. Философиялық дереккөздерді талдаудың бастапқы кезеңінде мәтінді оқытушының өзі талдайды: автордың негізгі проблемасы мен идеясын табу, пайымдаудың мағыналық-құндылықтық өрісін байқау, позицияны дәлелдеу логикасын қадағалау, тұжырымның пайдасына жасалған аргументтерді оқшаулау, философтың пайымдауларының нәтижесін көру, түсіну және мәтіннің негізгі ойына қатысты өз ұстанымын қалыптастыру қажет. Келесі кезеңде мәтінді талдау процесінде оқытушы проблемалық сауалдар қояды, философтың ұстанымын түсіндіру мүмкіндіктері туралы, философ әсер еткен мәселені шешудің өзге тәсілдері мен нұсқалары туралы әңгіме немесе шағын пікірталас ұйымдастырады. Философиялық мәтіндермен жұмыс істеудің келесі кезеңі студенттердің сабақтарда топ болып талдайтын мәтін үзінділерін өз бетінше таңдауы болуы мүмкін.

Ұсынылған әдебиеттер тізімінен студент өзі қызығушылық танытқан философты және оның шығармасын таңдайды. Аудиторияда талқылауға қажетті үзінділерді таңдау үшін оқытушының ақыл-кеңесі қажет. Әрі қарай талдауды студенттердің өзі жүзеге асырады, талдау барысында студент өзінің позициясын, белгілі бір философиялық тұжырымдамаға деген көзқарасын презентация түрінде ұсынуы керек. Презентация бірнеше слайд түрінде болуы тиіс. Бірінші слайдта тақырып нақты көрсетілуі керек. Әрі қарай студент тақырыпқа қатысты өз пайымы мен көзқарасы ұсынылған нақты көрсетілетін жоспарды ұсынуы керек. Оңтайлы ұсынылған жоспар студентке мәселені логикалық түрде ашуға және аудиторияның ұсынылған материалды қабылдауын жеңілдетуге мүмкіндік береді. Аудитория алдында сөз сөйлеу білім алушының зияткерлік әлеуетін ашады, оның шешендік шеберлігін дамытуға мүмкіндік туғызады.

Философиялық пәндерді оқу барысында студенттердің логикалық ойлау және аудитория алдында дәлелді сөйлеу қабілеті сияқты маңызды дағды қалыптастыратынын



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

атап өткен жөн. Оқу процесінде презентацияны пайдалану материалды қажетті кестелермен, афоризмдермен, схемалармен, бейнелермен және т.б. көркемдеуге мүмкіндік береді, бұл ұсынылған материалды толық визуалды қабылдауға жол ашады. Презентацияны дайындау студентке өзінің интеллектуалды қабілетін ғана емес, шығармашылық әлеуетін де ашуға мүмкіндік береді. Өйткені жақсы таңдалған және презентацияда орналастырылған материал игерілуі тиіс ақпаратты студентке логикалық түрде ұсынуға және оқығанын сыни тұрғыдан түсінуге жағдай туғызады. Презентацияның кең көлемдегі көрнекі материалы студенттің сол кезеңдегі рухани атмосфераға жақсы енуіне және ұлы ойшылдардың көкейінде неге осы және басқа сұрақтар болғанын түсінуге мүмкіндік береді.

Өйткені Гегельдің философияны «оймен жаулап алынған дәуір» санағаны тегін емес. Кең контекстті қолдану студентке процестер мен құбылыстарды оқшауламай, тұтас түрде және өзара тәуелділікте көруге мүмкіндік сыйлайды; философия сияқты ғылым мәдениетпен нақты тарихи, әлеуметтік-мәдени, саяси алғышарттармен тығыз байланысты. Философияны «оқуы тиіс» бірқатар басқа пәндер сияқты қабылдайтын студенттер репродуктивті деңгейдегі тапсырмаларды жиі орындайды, олар шығармашылық жұмыстарда ойланбайды, өз ұстанымдарын әлсіз аргументтерімен дәлелдейді. Бастапқы дереккөздерді талқылау барысын проблемалық-бағдарланған мәселелер, пікірталас, әңгімелесу түрінде өткізу орынды.

Пікірталас – оқытуда, дамытуда және тәрбиелеуде топтық өзара әрекеттесудің ең тиімді технологияларының бірі. Пікірталас студенттердің шындықты іздеуге белсенді қатысуын қамтамасыз етеді; олардың өз ойын, ұстанымдарын, талқыланып тақырыпқа деген көзқарасын ашық білдіруіне жағдай жасайды және топтық өзара әрекеттесу процесінде қатысушылардың көзқарасына әсер етуге ерекше мүмкіндік тудырады. Пікірталасты интерактивті оқыту әдісі және арнайы технология ретінде қарастыруға болады. Аудиториялық сабақта талдау үшін таңдалған фрагменттер мүмкіндігінше қызықты және топтың жасы мен қажеттіліктеріне сай болуы керек, осының арқасында мәтінді бірлескен талдау кезінде студенттердің белсенділігі жоғары болады.

Студенттің танымдық қызығушылығын, кез келген философиялық тақырыпты талқылауға деген ұмтылысын қалыптастыру үшін әртүрлі өмірлік жағдайларда жиі кездесетін қазіргі заманғы мәселелердің философиялық жағын көруге және оның мәнін өз бетінше талдауға, ойлауға үйрету керек. Философиялық мәтіндерді талдау әдісін қолданған кезде оқытушы студенттің ойлау және құндылық-дүниетанымдық жүйесінің эволюциясын, оның сыншылдығын, ой тәуелсіздігін, шығармашылық қабілеттерін дамыта алады. Осылайша философияны оқыту процесінде оқытудың белгілі бір әдістерін, формалары мен құралдарын біріктіре қолдану білім беру процесінің тиімділігін едәуір арттыра алады.

Пайдаланылған деректер тізімі:

1. Хомич Е.В. Структура сознания / Е.В. Хомич // Философия: учеб. пособие для студентов / (В.С. Степин и др.). – Мн., 2006. – 13-тарау. – 383–409 б.
2. Лекторский В.А. Вера и знание в современной культуре // Вопросы философии. – 2007. – № 2. – 159–170 б.
3. Юлина Н.С. Введение в философию: два подхода // Философские исследования. – М., 1993. – № 2. – 32–37 б.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Р.Б. Тапалова, к.ю.н., доцент,
кафедра Уголовного права,
уголовного процесса и криминалистики,
Юридический факультет,
КазНУ имени аль-Фараби (г.Алматы)

ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ПОДГОТОВКА ЮРИСТОВ В РК И ЕЕ ПРОБЛЕМЫ

Аннотация: В статье говорится о необходимости рассмотрения образовательного процесса на ступени бакалавриата при подготовке юристов. Показаны направления профессиональной юридической деятельности соответственно Классификатору. Разбирается содержание учебных планов и показаны модули дисциплин базовых и профильных. Автором отмечается для роста качества подготовки юристов широкого профиля необходимо изменить соотношение обязательных и элективных дисциплин на примере подготовки юристов в Германии и других развитых стран.

Ключевые слова: Классификатор, ГОСО, бакалавриат, магистратура, образовательная программа, учебный план, модули, базовые, профильные дисциплины.

Профессиональная юридическая деятельность в любой стране представляет собой социально значимое направление. Содержание национального законодательства каждой страны, за исключением международных нормативных актов, уникально и самобытно, т.е. законодательство Республики Казахстан не идентично законодательству ни одной страны.

В многочисленных источниках по теории права юриспруденция определяется как социальная наука и специальность, изучающую право, как особую систему социальных норм, правовые формы организации и деятельности государства, политической системы общества, коммерческих организаций и т.д. Благодаря юристам обеспечивается правопорядок и реализация правовых норм во всех сферах жизни общества и государства.

Функциональное значение понятий «суверенитет страны», «национальная безопасность страны», «уровень экономики страны», «уровень преступности» и многое другое зависит в определенной степени от уровня профессиональной подготовленности юристов.

Стандарты юридического образования устанавливаются на основе тщательных исследований и разработок самими юристами, но утверждаются специально уполномоченным органом – Министерством науки и высшего образования РК. ГОСО РК (с изм. от 20 июля 2022 года № 2) и Классификатором направлений подготовки кадров с высшим и послевузовским образованием (от 13 октября 2018 года № 569) выделены несколько направлений юридической подготовки в вузах:

а) общая подготовка юристов широкого профиля, которую можно условно назвать университетско-академической – это специальность 5B030100 «Юриспруденция»;

б) подготовка юристов, сориентированных на специфическую область профессиональной деятельности, в сферу международных отношений — это специальность 5B030200 «Международное право»;

в) ведомственная подготовка юристов, также предполагающая получение юридического образования, но сориентированного на работу в органах внутренних дел, других правоохранительных системах — это специальность 5B030300 «Правоохранительная деятельность» [1].



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Эти направления существуют с 90-х годов, когда были приняты первые ГОСО, ТУПы суверенного Казахстана. Соответственно специализациям построены были учебные планы, которые включали перечень фундаментальных базовых, профильных дисциплин, определены были последовательность их изучения, количество аудиторных часов соответственно объему изучаемой юридической науки, характер профессиональной практики.

Подготовка юристов по специальности «Юриспруденция» — это была подготовка юристов широкого профиля, они могли достаточно легко менять область профессионального труда - в госслужбе или в коммерческих организациях или правоохранительных органах и т.д., так как в учебных планах обязательными были все юридические базовые и профильные дисциплины, включая международное публичное и частное право, криминалистику, судебную экспертизу, всего обязательных было примерно 38-42 дисциплины.

Юристы, получившие подготовку для работы в международной сфере, владея иностранными языками, труднее адаптировались к задачам при работе внутри страны, поскольку в учебных планах превалировало изучение двух иностранных языков, кроме казахского и русского, в меньшем объеме преподавались отрасли права РК.

Юристы, получившие образование в ведомственном вузе подготовлены к работе в ведомстве, имеют разнообразные навыки практического характера, включая обращение с оружием, навыки самообороны. В то же время они могут хуже ориентироваться в иных сферах работы, не столь хорошо подготовлены к смене характера труда.

Но следует отметить, что в оценке различных направлений профессиональной подготовки юриста многое зависит от самого студента (курсанта, слушателя).

Развитие юриспруденции в странах ближнего и дальнего зарубежья имеют одинаковую тенденцию в регулировании общественных отношений, что приводит к относительной унификации содержания юридического образования. Обзор источников показывает, что во многих развитых странах программа обучения будущих юристов относительно идентично по структуре, которая состоит из следующих модулей:

- первый модуль теоретических дисциплин, например, теория государства и права, в которой излагаются основные сведения о государстве и праве, или история государства и права страны; история политических и правовых идей (учений); римское право, которое по существу является и исторической дисциплиной, и введением в гражданское право;

- второй модуль дисциплин публично-правового цикла. Конкретный перечень зависит от формы правления, устройства, правовой системы. В них ведущими являются конституционное или европейское право или мусульманское право, международное публичное право, специализированные курсы такие, как налоговое право, экологическое право. В рамках этого цикла возможно преподавание иных дисциплин, например, административное право, земельное право и др. Цикл публично-правовых дисциплин, практически во всех странах, является основой профессиональной деятельности юриста в управлении, экономике, в сфере борьбы с преступностью и пр.;

- третий модуль дисциплин уголовно-правового цикла, хотя относится к публично-правовому, тем не менее выделяется в самостоятельный модуль по степени значимости профессиональной деятельности юристов данного профиля. В этом модуле дисциплины - уголовное право, уголовно-исполнительное право, криминалистика, криминология. Дисциплины этого цикла дают знания, которые пока пользуются наибольшим спросом на рынке труда. Любой стране до сих пор нужны следователи, адвокаты, работники оперативных служб, прокурорские работники, активно применяющие знания уголовно-правового цикла;



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

- четвертый модуль включает частноправовые и экономико-правовые дисциплины: гражданское право, предпринимательское право, трудовое право, международное частное право. Эти курсы находят продолжение в специальных дисциплинах типа - наследственное право, банковское право, право социального обеспечения, семейное право, нотариат и др., которые предлагаются в зависимости от специфики обучения и наличия подготовленных преподавателей, данный цикл дисциплин пользуется большим спросом у обучающихся;

- пятый модуль включает изучение процессуальных дисциплин: уголовно-процессуальное право, гражданско-процессуальное право, административное процедурно-процессуальное право, такие специализированные курсы, как прокурорский надзор, адвокатская деятельность, судебная экспертиза, судебная медицина, судебная психиатрия, судоустройство (либо судебная власть) или правоохранительные органы, и т.д. Эти дисциплины связаны с предыдущими модулями и дают юристу профессиональные знания, необходимые для осуществления функций при отправлении правосудия.

Чтобы заниматься профессиональной деятельностью и стать юристом широкого профиля обучающемуся необходимо освоение дисциплин всех перечисленных модулей.

До перехода на Болонскую систему образования соответственно ГОСО и ТУП по юриспруденции (2000г.) число обязательных дисциплин для подготовки юриста широкого профиля в течение 4-х лет обучения составляло примерно 38–42 дисциплины. Такая же практика существует в европейских странах. Например, профессор А.Э. Жалинский, говоря об опыте подготовки юристов в университетах Германии, утверждает, что у них даже нет никаких специализаций, и считается, что будущий юрист обязан знать все традиционные, основные, коренные и наиболее разработанные дисциплины [2]. Студенты юридических факультетов университетов Германии обязаны посещать лекции и семинары, должны перерабатывать сравнительно большой объем информации, выполнять письменные работы, к которым предъявляются весьма жесткие требования, сдавать экзамены, оценки по которым в большей части определяются не профессорами Университета, а специалистами Министерства юстиции.

Переход на Болонскую систему образования в Казахстане начался в начале 2000г. В марте 2010 года *Казахстан* официально присоединился к *Болонской* декларации. С этого момента образовательный процесс в стране претерпел значительные изменения, в том числе в области юриспруденции. Система образования представляет трехуровневую структуру, включающую бакалавриат, магистратуру и докторантуру. Получение высшего образования требует преодоление двух ступеней - бакалавриата, магистратуры.

С экономической точки зрения это означает для родителей обучающегося и государству обучение и приобретение специальности «юрист» обходится намного дороже, нежели ранее по ГОСО 1998-2000гг., когда было 4-годичное обучение, далее была возможность поступления в аспирантуру.

Какие с введением 2-ступенчатой системы получения высшего образования возникли проблемы:

1. Согласно ГОСО и Типового учебного плана по специальности «Юриспруденция» 2012 г., (разработанный РУМС по юриспруденции) только 7 предметов причислены к числу обязательных, остальные должны изучаться по выбору студента!!![3]. Сложилась ситуация, когда многие основополагающие дисциплины, составляющие вместе с фундаментальными дисциплинами содержание профессиональной деятельности юриста, стали элективными, т.е. студент может не изучать трудовое право, экологическое право, налоговое право и т.д. [3]



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

2. Произошло резкое сокращение числа контактных (аудиторных) часов, отведенных на изучение дисциплин. Например, уголовное право РК или гражданское право РК при прежней технологии изучалось в течение 4-х семестров, на изучение этих дисциплин отводилось 280-360 часов (это минимальный объем); при кредитной технологии согласно Типовому плану, утвержденному УМО по специальности «Юриспруденция» для изучения уголовного права РК или гражданского права РК отведено 6 – 10 кредитов, что составляет – 90 контактных часов, т.е. по этим основополагающим фундаментальным дисциплинам будущий юрист будет знать только основы, что свидетельствует об явном отсутствии у бакалавра системности в образовании[3].

3. Число аудиторных часов сократилось также из-за продолжительности семестров, если ранее при прежней технологии продолжительность составляла 18 и 17 недель, то при кредитной технологии – это по 15 недель.

4. Еще одна проблема. Сторонники Болонской системы образования (БСО) могут возразить, утверждая, что особенности БСО заключаются в приоритетности самостоятельной работы студентов по изучению дисциплин, составляющих содержание специальности. Тогда возникает вопрос, а что в Казахстане есть учебники по теории государства и права, конституционному, административному, гражданскому, уголовному праву, по уголовному процессу и т.д., особенно на казахском языке? Отдельные монографии есть конечно, но достаточное ли их количество, отражающее различные позиции, мнения ученых по правовым вопросам? Качеству подготовки специалистов способствует обилие специальных пособий, чего, к сожалению, у нас не имеется. На казахском языке по многим отраслям права и спецкурсам вообще нет источников. Что-то надо предпринимать, наверно? Трудно сказать, что в обозримом будущем появятся учебники на казахском языке.

В завершении следует отметить, что в Болонской декларации закреплён принцип уважения к национальным системам и традициям образования. Провозглашена автономия и независимость университетов одновременно с требованиями роста качества и конкурентоспособности вузов Болонской системы. Компетенции, положенные в основу образовательных программ бакалавриата, должны сочетаться ориентированностью на практическое применение полученных знаний со системностью юридических знаний. Системность знаний может быть обеспечена включением в учебную программу бакалавра обязательный комплекс фундаментальных базовых, профильных юридических дисциплин в определенной логической последовательности.

В 2022 году приказом Министра науки и высшего образования Республики Казахстан от 20 июля №2 утвержден ГОСО, в приложении 1 к этому государственному общеобязательному стандарту высшего образования в структуре образовательной программы высшего образования циклу базовых и профилирующих дисциплин (БД, ПД) выделено не менее 5280 час. или не менее 176 кредитов [4]. Профессиональная подготовка юристов на ступени бакалавриата предполагает обязательное знание фундаментальных базовых, профильных дисциплин, а на магистратуре должна быть целенаправленная подготовка по направлениям работы юристов – подготовка судей, адвокатов, следователей по расследованию общеуголовных правонарушений, следователей по расследованию экономических правонарушений, прокуроров, юристов для госслужбы, коммерческих организациях, юристов-научных сотрудников НИИ.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Список использованных источников:

1. Об утверждении Классификатора направлений подготовки кадров с высшим и послевузовским образованием. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 13 октября 2018 года № 569.
2. Жалинский А.Э. Введение в специальность "Юриспруденция". Профессиональная деятельность юриста: учеб. - 2-е изд., перераб. и доп. - "Проспект", 2009 г. - 346 с.
3. Постановление Правительства Республики Казахстан от 23 августа 2012 года №1080 «Об утверждении государственных общеобязательных стандартов образования соответствующих уровней образования».
4. Государственный общеобязательный стандарт высшего образования. Приказ Министра науки и высшего образования Республики Казахстан от 20 июля 2022 года.

Ш.Т.Таубаева, п.ғ.д., профессор,
И.О.Мақсұтова, философия докторы,
Педагогика және білім беру
менеджменті кафедрасы,
Философия және саясаттану факультеті,
эл-Фараби атындағы ҚазҰУ (Алматы қ.)

ЦИФРЛЫҚ ДИДАКТИКА ПРИНЦИПТЕРІН ҚАЙТА ПАЙЫМДАУ

Аңдатпа: Автор мақалада кәсіби білім беру жүйесінде цифрлық дидактика принциптерін қайта пайымдау бағытындағы мақсаты мен білім беруді цифрландыру факторы ретіндегі дидактикалық инновациялардың дүниетанымдық және әдіснамалық функцияларымен байланыстырудағы өз тұжырымдарын жасап, цифрлық дидактика бірқатар жаңа принциптерді алға тартады. Сонымен қатар цифрландыру жағдайында кәсіптік білім беру ұйымы мен жұмыс беруші-кәсіпорындар арасындағы серіктестік бірыңғай өндірістік және оқу цифрлық ортасы нысандарын негізге алуды ұсынады.

Тірек сөздер: кәсіптік білім беру жүйесі, оқытудың цифрлық дидактикасының негізгі құралдары, цифрлық дидактика принциптері, дүниетанымдық және әдіснамалық функциялар, цифрлық дидактика бірқатар жаңа принциптер.

Цифрлық экономика және цифрлық қоғам кәсіптік білім беру және оқыту жүйесінің түлектеріне қойылатын талаптардың көлемді, динамикалық өзгеретін жиынтығын ұсынады, олардың негізінде дидактикалық мақсаттардың (күтілетін білім беру нәтижелерінің) түбегейлі әртүрлі екі түрін қалыптастыруға болады. Цифрлық құзыреттердің өзі (цифрлық дағдылар), олар кәсіптік білім беру мен оқытудың күтілетін нәтижелерінің ерекше тобын құраса да, әмбебап құзыреттіліктер (жұмсақ дағдылар) немесе кәсіби құзыреттіліктер (қатты дағдылар) ретінде жіктелуі мүмкін.

Көптеген ғалымдардың пікірінше, алға қойылған мақсатқа жетуді қамтамасыз ететін кәсіптік білім беру мен оқытудың цифрлық дидактикасының негізгі құралдары: дербестендірілген білім беру үдерісі; сандық педагогикалық технологиялар – метасандық білім беру кешендері.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Цифрландыру жағдайында білім беру үдерісін ұйымдастырудағы өзгерістердің мәні оның педагогикалық тиімділігін арттыру болып табылады. Бұған, ең алдымен, білім беруді даралау арқылы қол жеткізуге болады – барлығына ортақ біртұтас білім беру үдерісін, бір жағынан, жеке білім беру қажеттіліктері мен сұраныстарын, екінші жағынан, студенттердің жеке психологиялық-педагогикалық және медициналық ерекшеліктерін ескере отырып құрылған жеке білім беру бағыттарының жиынтығына айналдыру. Оқытуды даралау мына жолдармен жүзеге асырылады: жеке білім беру бағыттарын құру; білім беру желісінде оқу үдерісінің бөлінген формаларын пайдалану; бейімделген оқыту технологияларын қолдану; – оқушылардың өз бетімен жұмыс істеуі, өзін-өзі тәрбиелеуі және өзін-өзі дамытуы үшін жеткілікті білім беру ортасын құру [1].

Біздің ойымызша, цифрландыру жағдайында жоғары білімнің табысты болуы үшін ең алдымен цифрлық дидактика принциптерін қайта қарастыру қажет.

Бұл мақаланың мақсаты - семинарға қатысушыларды цифрлық дидактика принциптерімен, сонымен қатар білім беруді цифрландыру факторы ретіндегі дидактикалық инновациялардың дүниетанымдық және әдіснамалық функцияларымен таныстыру. Бұл білім беруді цифрландыру жағдайында заманауи ғылыми-педагогикалық ойлау мен толыққанды студенттің қалыптасуына ықпал етуі тиіс.

Дүниетанымдық функциялардың ішінде гуманистік, әлеуметтік-аксиологиялық, мәдени-ағартушылық, рефлексиялық-ақпараттық қызметтерге тоқталу қажет.

Әдіснамалықтардың ішінде – эвристикалық, үйлестіруші, интеграциялық, логикалық-гносеологиялық, болжамдық қызметтерді атауға болады. Бүгінгі таңда цифрлық әлемде философияны түсіну өзекті болып табылады. Цифрландыру философиялық мәселелерді зерттеуге белгілі бір өзгерістер енгізеді. Философтар цифрлық диалектикадағы әлемнің ақпараттық-материалдық бірлігі, виртуалды шындық, жасанды интеллект мәселесі, постгносеология (цифрлық субъект және білім объектісі) туралы жаңа идеялардың мазмұнын ашады. Сондай-ақ цифрлық қоғам жағдайындағы мемлекет, билік, демократия және дін туралы, жаһандану проблемалары, тарихи үдеріс, цифрлық этиканың қалыптасуы туралы идеялар жаңаша түсіндіріледі [2].

Жоғары білім берудің қазіргі тұжырымдамасы негізгі гуманистік құндылықтарды, ең алдымен әрбір жеке тұлғаның бостандығы мен қадір-қасиетін, оның табиғи ажырамас құқықтарын тануға, ең жоғары құндылық – адам өмірін барынша жайлы және қауіпсіз деп тануға негізделген. Цифрландыру жағдайында осы іргелі сұрақтарға жауап табуға ұмтылыс күшейіп келеді. Дамып келе жатқан төртінші өнеркәсіптік революция және қоғамды цифрландыру адамзат мәдениеті мен өркениет эволюциясының нәтижесі болып табылады ма деген аксиоматикалық дерлік сұрақ туындайды.

Көптеген ғалымдардың пікірінше, цифрландыру адамның когнитивтік мүмкіндіктерінен асып түседі және адамның субъективтілігін айтарлықтай өзгертуге әкеледі. Сонымен қатар, цифрлық технологиялар адамның және жасанды интеллектінің дамуына кең перспективалар ашатын адам ойының ең үлкен жетістіктерінің бірі болып табылады. Бірақ сонымен бірге олар, яғни цифрлық технологиялар адамның ойлауын когнитивтік шеңберлермен, психикалық құрылымдармен және «ойын ережелерімен» шектейді. Сандық алдын ала анықтаудың тұйық шеңберінен шығу жолы адамның интеллектуалдық арсеналына ойлаудың философиялық және педагогикалық басқа технологияларын әкеліп қосудан көрінеді.

Кәсіби зерттеушілік ойлауды дамыту мақсатында әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-інің «Педагогика және білім берудегі менеджмент» кафедрасы жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім деңгейлеріне арналған пәндердің барлық құрамдас бөліктерін әзірлеуде. Қазіргі кезде дидактикалық жаңалықтардың ішінде дидактиканың келесі



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

бағыттары қабылданды: дидактиканың әдіснамасы және постмодерндік дидактика; жалпы дидактикадағы жаңалықтардың мағыналық өрісі; инновациялық технологиялар; академиялық оқу, жазу, сөйлеу; функционалдық сауаттылық; өмірлік дағды; әлеуметтік интеллект; педагогикалық тест, портфолио, эссе, кейс-стади; оқу жетістіктері; критериалды бағалау; білім алу маршруты; мұғалімнің көшбасшылығы; мұғалімнің коммуникативті мәдениеті; мұғалімнің рефлексиясы мен сыни тұрғыдан ойлауы; мұғалімнің кәсіби тәжірибесінің тұжырымдамасын құруы; коучинг құралы; цифрлық дидактика; білім берудегі тәлімгерлік; тьютор мен тьюторлық қолдау көрсету; студенттердің жобалық және зерттеушілік мәдениеті; педагогтың технологиялық және цифрлық құзыреттілігі [3].

Жалпы қазақстандық жоғары оқу орындарында, атап айтқанда, әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-де 1996-1997 оқу жылынан бастап педагогикалық инновациялар, соның ішінде дидактикалық инновациялар ынтымақтастық педагогикасы, ұжымдық ойлау әрекеті, сыни тұрғыдан ойлау технологиясы контекстінде оқу үдерісіне енгізілді, әрі білім берудің даму тенденцияларының әсерінен, шетел ғалымдарының жетістіктерін республиканың педагогикалық қауымдастығы кеңінен пайдалануда.

Постмодерндік дидактика немесе цифрлық дидактиканы зерттеу әдіснамасына абстрактіліден нақтыға көтерілу әдісі; педагогикалық салыстырмалы зерттеулер әдісі; тарихилық пен логикалықтың бірлік принципі; жалпыдан нақтыға көтерілу әдісі; жекеден жалпыға қарай бару әдісі; диалектикалық әдіс; жүйелік әдіс енгізіле бастады.

Біздің ойымызша, цифрлық дидактиканың қағидалары жүйеленіп, ретке келтірілуі керек еді. Кәсіптік білім беру мен оқытудың цифрлық дидактикасы дәйекті түрде дәстүрлі дидактикалық оқыту принциптерінің жүйесіне негізделген. Дәстүрлі дидактикалық ұстанымдар: 1. Оқу-тәрбие үрдісіне бойлық көзқарас принципі. 2. Тәрбиелік-дамыта оқыту принципі. 3. Мақсаттылық принципі. 4. Оқытуға жеке көзқарас идеялары. 5. Күштілік принципі. 6. Сана және белсенділік принципі. 7. Оқуды өмірмен байланыстыру принципі. 8. Қолжетімділік, жүйелілік және жүйелілік принципі, 9. Қашықтықтан және электронды оқыту принципі. 10. Айқындық принципі. 11. Бағалауды бақылау (анықтау) принципі.

Бұларды цифрлық білім беру үдерісінің шарттарына сәйкестендіре отырып, цифрлық дидактика бірқатар жаңа принциптерді алға тартады [4].

1. Даралау принципі – цифрлық дидактиканың орталық принципі – білім беру мақсаттарын қоюда, жеке білім беру бағытын жобалауда, оқу қарқыны мен деңгейін анықтауда оқушының таңдау еркіндігін (оның жетілгендігі мен дербестік дәрежесін ескере отырып) болжайды. Бұл ретте білім беру бағдарламасының жекелеген элементтерін, таңдаулы технологияларын, оқыту формалары мен әдістерін, оның білім беру қажеттіліктерін, жеке бейімділіктері, этномәдени және басқа да ерекшеліктерін ескере отырып, оқу тобының құрамын негізге алады.

2. Дамыта оқытудың дидактикалық принципімен дәйекті түрде байланысты оқу үдерісінің үстемдік принципі цифрлық білім беру ортасында оқушының өзіндік оқу әрекетіне назар аударуды көздейді. Педагогтің іс-әрекеті – оқыту оқу үдерісін ұйымдастыру ретінде қарастырылады және осы үдеріске қатысты көмекші, қолдаушы сипатта болады.

3. Мақсаттылықтың дәстүрлі дидактикалық принципімен дәйекті түрде байланысты мақсаттылық принципі оқу-тәрбие үдерісінің алға қойылған мақсаттарына жетуді қамтамасыз ететін тек осындай цифрлық технологиялар мен оқу құралдарын пайдалануды талап етеді.



4. Икемділік пен бейімділік принципі цифрлық білім беру үдерісінің шарттарына қатысты оқытуға жеке көзқарас идеясын дамытуды білдіреді. Бейімделетін цифрлық білім беру үдерісі жеке оқыту стильдері мен стратегияларын және басқа да психологиялық-педагогикалық сипаттамаларын, сондай-ақ студенттердің ағымдағы психофизиологиялық жағдайын диагностикалауға арналған кіріктірілген жүйенің арқасында әрбір нақты студент үшін икемді параметрлерді автоматты түрде қамтамасыз етеді.

5. Оқытудағы беріктілік дидактикалық принципін дәйекті түрде дамыта отырып, оқытудағы табыстылық принципі кәсіптік білім берудің (оқытудың) берілген нәтижелерін – қажетті біліктілікті немесе еңбек функциясын меңгеруді қамтамасыз ететін білімдерді, дағдыларды, құзыреттерді толық игеруді қамтамасыз етуді талап етеді.

6. Ынтымақтастық пен өзара әрекеттестікте оқыту принципі (интерактивтілік принципі) белгілі бір дәрежеде саналылық және мен белсенділіктің дәстүрлі дидактикалық принципімен байланысты болуы мүмкін. Оның талабы – студенттер, оқытушылар және кәсіптік білім беру мен оқытудың білім беру үдерісіне қатысатын басқа да субъектілер (жұмыс беруші кәсіпорындардың қызметкерлері) арасында әртүрлі формаларда (нақты, виртуалды-желілік) жүзеге асыратын белсенді көпжақты байланыс (студенттердің жобалық қызметінің нәтижелерін тұтынушылар мен пайдаланушылар, сыртқы сарапшылар мен кеңесшілер) үдерісіне негізделген оқытуды құру

7. Оқытуды өмірмен байланыстырудың дәстүрлі дидактикалық принципімен үздіксіз байланысты практикаға бағдарлылық принципі кәсіптік білім беру мен оқытудың мақсаттарын, мазмұнын, технологияларын, әдістері мен құралдарын, еңбек нарығында қолданылатын және болашақтағы өндіріс технологияларын экономиканың қазіргі және болашақ талаптарына сәйкестендіруді талап етеді.

8. Қолжетімділіктің, жүйелілік пен бірізділіктің дәстүрлі дидактикалық принциптерімен корреляциялануы мүмкін күрделілікті арттыру принципі оқытудың мынадай нысандары мен әдістерін, айталық қарапайымнан күрделіге және күрделіден қарапайымға; жалпыдан нақтыға және арнайыдан жалпыға; кескіннен белгі жүйесіне және таңба жүйесінен кескінге; жекеден командаға және командадан жекеге; сыртқы қолдаумен жұмыс істеуден тапсырмаларды өз бетінше орындауға және тапсырмаларды өз бетінше орындаудан басқа студенттерге қолдау көрсетуге дейін; өндірістік объектілер мен үдерістерді виртуалды еліктеуден - нақты объектілер мен үдерістерге және кері - олардың алыпсатарлық және цифрлық үлгілеріне; оқу міндеттерінен – өндірістік тапсырмаларға және өндірістік тапсырмалардан – оқу іс-әрекетінде олардың рефлексивті түсінігіне дейін апаратын әдістерді пайдалануды көздейді.

9. Білім беру ортасының артықшылық принципі студенттерге жеке білім беру маршрутын құру, мазмұн элементтерін және олардың даму деңгейін таңдау үшін артық ресурстық мүмкіндіктерді қамтамасыз етуді талап етеді. Мұндай қордың артық болуы желілік білім беру ресурсы және бірыңғай ақпараттық білім беру ортасы негізінде жүзеге асырылуы мүмкін.

10. Көпмодальдылық принципі (мультимедиялық) – цифрлық білім беру үдерісінің шарттарына қатысты көрнекіліктің дидактикалық принципін білдіреді. Дәстүрлі визуализация мүмкіндіктері инфографиканың, соның ішінде жаңа материалды меңгеру барысында, оқу жобаларын жасау кезінде, жеке және топтық өзіндік жұмыста студенттердің өз бетінше қалыптастыратын мүмкіндіктерінің арқасында айтарлықтай кеңейді. Көпмодальдылық, интерактивтілік және тәжірибеге бағдарлану принциптерін барынша толық және жан-жақты қарастыру білім беру үдерісінде толықтырылған шынайылық құралдарын пайдалану арқылы қамтамасыз етіледі.



11. Арнайы осылған бағалау қағидасы бақылау (бағалау) бағалауды тікелей оқу тапсырмаларын орындау үдерісінде жүзеге асырылатын білім беру табысының үздіксіз, дербестендірілген диагностикалық және қалыптастырушы бағалауына түрлендіруді талап етеді. Цифрлық технологиялар оқушыны, мұғалімді (кейбір жағдайларда және басқа да мүдделі тұлғаларды) тапсырманың орындалу барысы мен нәтижелері, күшті және әлсіз жақтары, алдыңғы материалдағы олқылықтардың бар екендігі туралы хабардар ететін, анықталған проблемаларды жою бойынша жеке ұсыныстарды бере отырып, жылдам кері байланысты қамтамасыз етеді, тәрбие жұмысының келесі мақсаттары мен одан әрі даму сценарийлерін белгілейді және түзетеді.

Цифрлық педагогикалық технологиялар оқытуды даралау бағыттарының шексіз дерлік санын қамтамасыз ете алады, оның ішінде: мазмұны бойынша, оқу материалын меңгеру қарқыны бойынша, күрделілік деңгейі бойынша, оқу материалын беру әдісі бойынша, оқу қызметін ұйымдастыру формасы бойынша, оқу тобының құрамы бойынша, қайталау саны бойынша, сыртқы көмек дәрежесі бойынша, оқу үдерісінің басқа қатысушылары үшін ашықтық және айқындық дәрежесі бойынша. [4]. Қосылған бағалау кезінде алынған мәліметтерді қорытындылайтын Big Data технологиясы оқу үдерісін бақылауға мүмкіндік береді: бір жағынан, топ, курс, кафедра, білім беру ұйымы, білім беру желісі деңгейінде; екінші жағынан, білім беру модулі, білім беру бағдарламасы, кең ауқымдағы білім беру бағдарламаларының белгілі бір түрі немесе профилі деңгейінде.

Цифрлық білім беруде оқу (тренажерлар, тренажерлар, толықтырылған шынайылық құралдары, жеке еңбек әрекетінің сапасын тіркейтін сенсорлар), сондай-ақ кәсіпорындардың өндірістік үдерісінде тікелей қолданылатын метасандық (бағдарламалық-техникалық құралдар) кешендері ерекше маңызға ие. Кәсіптік білім беру және оқыту үдерісінде мұндай кешендерді пайдалану студентте таңдаған мамандығы (мамандығы) бойынша немесе игерілетін еңбек функциясы шеңберінде жұмыс істеуге қажетті кәсіби дағдылар мен дағдылар кешенін қалыптастырудың қажетті шарты болып табылады. Цифрландыру жағдайында кәсіптік білім беру ұйымы мен жұмыс беруші-кәсіпорындар арасындағы серіктестік бірыңғай өндірістік және оқу цифрлық ортасы нысанын алады.

Цифрландыру контекстінде цифрлық кәсіптік білім берудің мақсатын белгілеу, атап айтқанда, цифрлық қоғамға көшу үдерісі өзімен бірге әкелетін психологиялық, педагогикалық, әлеуметтік және дидактикалық тәуекелдерді барынша азайтуға бағытталуы тиіс. Осылайша, цифрлық дәуір білім беру алдына қоятын принципті жаңа білім беру міндеттерін ескеру қажет, мысалы:

- әдеттегі құндылықтар жүйесін белгілі бір түрлендіруді талап ететін үздіксіз өзгерістерге (бейімделушілік, белгісіздікке төзімділік) дайындықты дамыту, «тұлға – цифрлық құрал» – қоғам» (дәстүрлі «адам – қоғам» жүйесінен түбегейлі өзгеше) қарым-қатынастар жүйесінде әлеуметтік жауапкершілікті тәрбиелеу, онда адамның адамды манипуляциялау немесе қанау қаупі жоғары.

- виртуалды және шынайы әлем арасындағы ішкі шекараны қалыптастыру, осы әлемдерді және сәйкес жауапкершілік түрлерін ажырата білу қабілетін дамыту;

- нақты әлемде оның дәстүрлі әлеуметтену үдерісімен шектесетін оқушының желілік әлеуметтену үдерісін педагогикалық қолдау және желілік қарым-қатынас мәдениетін қалыптастыру;

- шартты түрде «цифрлық гигиена дағдылары» деп атауға болатын валеологиялық мәдениеттің цифрлық сегментін қалыптастыру;

- ақпаратты сыни талдау және ақпараттық шу, жарнама, теңшелген ақпарат толқындарын сүзгілеу қабілетін дамыту.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Цифрлық әлемде адамның цифрлық жеке сәйкестендіру, цифрлық этика және қоғамның рухани-адамгершілік негізінен, Homo Virtualis технологиясынан техникалық және технологиялық алшақтауына назар аударылады. Цифрлық өркениет жағдайында жалпы адамзаттық құндылықтардың басымдығы айқын.

Пайдаланылған деректер тізімі:

1. Хелен Битэм, Рона Шарп Переосмысление педагогики для цифровой эпохи. Дизайн в обучении XXI века. - Алматы: Общественный фонд «Ұлттық аударма бюросы», 2019. - 352с.
2. Зекрист Р.И. Философия в цифровом мире / Philosophy in the Digital World: Учебное пособие (I том) / Р.И. Зекрист. — Алматы: «Бастау», 2020. - 328с.
3. Таубаева Ш.Т., МаксUTOва И.О. Инновации в общей и военной дидактике. Учебное пособие. – Алматы: ПА КНБ РК, 2023. – 220с.
4. Дидактическая концепция цифрового профессионального образования и обучения / П. Н. Биленко, В. И. Блинов, М. В. Дулинов, Е. Ю. Есенина, А. М. Кондаков, И. С. Сергеев; под науч. ред. В. И. Блинова – 2020. – 98с.
5. Трудности и перспективы цифровой трансформации образования /А. Ю. Уваров, Э. Гейбл, И.В. Дворецкая и др.; под ред. А. Ю. Уварова, И.Д. Фрумина; Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики», Ин-т образования. - М.: Изд. дом Высшей школы экономики, 2019. – 343с.

С.Т.Тулеуханов, д.б.н., профессор,
М.С.Кулбаева, к.б.н., и.о.доцента,
Б.К.Кайрат, старший преподаватель,
Е.В.Швецова, старший преподаватель,
кафедра Биофизики, биомедицины и нейронауки,
факультет Биологии и биотехнологии,
КазНУ имени аль-Фараби (г.Алматы)

ТРАНСФОРМАЦИИ ПРЕПОДАВАНИЯ БИОФИЗИКИ В УНИВЕСИТЕТЕ

Аннотация: Обсуждаются вопросы образования, связанные с выбором методов и технологий обучения, обеспечивающих формирование у студентов профессиональных компетенций.

Ключевые слова: профессиональные компетенции, учебная дисциплина, учебный процесс, квалификационные требования.

Высшее образование в Республике Казахстан находится в состоянии постоянного реформирования. Главный приоритет - качество образования. Реформы проводились с целью повышения качества образования в соответствии с потребностями государства и внедрения опыта высокоразвитых зарубежных стран. Одним из важнейших условий подготовки конкурентоспособных мобильных специалистов является интеграция в учебный процесс двух видов деятельности - научной и образовательной. В современном информационном мире важным условием успешной деятельности является владение методом научного познания и исследовательским стилем мышления, высокой



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

восприимчивостью, социальной и профессиональной мобильностью, готовностью быстро обновлять знания, расширять арсенал навыков и умений, осваивать новые направления деятельности.

Интеграционные процессы продолжают оставаться ведущим направлением развития современной науки, одним из важнейших факторов обеспечения научно-технического прогресса. Эффективность и результативность решения актуальных научных, технических и социальных проблем современности зависит от того, насколько глубоко раскрыты теоретические основы интеграционных процессов. Изучение интеграционных процессов приобретает особую актуальность в связи с тем, что современное образование по своему содержанию и методам должно стать научным. Изменились образовательная парадигма, цели и средства образовательной деятельности. Система образования нуждается в мощной научной составляющей, без которой невозможно дальнейшее развитие отечественного образования. В современных условиях развития общества такие качества, как умение собирать необходимую информацию, целесообразно ее использовать, умение ставить цели, определять задачи и проводить экспериментальные исследования, выдвигать гипотезы, анализировать результаты, делать выводы становятся очень актуальными.

Курс «Биофизика», являющейся обязательным и базовым для всех специальностей биологического факультета обеспечивает у студентов формирования профессиональных качеств, направленных на формирование профессиональной личности специалиста, способного интерпретировать и обобщать знания новейших теорий в области биофизики; владеющего представлениями о важнейших биофизических процессах, протекающих в живых организмах, обладающих умениями объяснить взаимосвязь физического и биологического аспектов жизнедеятельности живых систем, а также сформировать навыки биофизического подхода к экспериментальному исследованию биологических явлений и закономерностей, необходимых для работы в различных научно-исследовательских институтах и центрах.

Современное преподавание дисциплины биофизика в университете требует соблюдения определенных стандартов и учета современных требований и тенденций в области достижений биофизики не только как теоретической науки, но и огромных успехов ее применения в медицине и народном хозяйстве. Вот несколько основных требований к современному преподаванию дисциплины биофизика:

Мультимедийный подход: преподаватель должен использовать разнообразные средства обучения, включая презентации, видео, интерактивные модели и другие современные технологии. Это поможет студентам лучше понять сложные концепции и применить их на практике.

Активное обучение: дисциплина биофизика требует от студентов не только запоминания теоретических знаний, но и их практического применения. Поэтому преподаватель должен создавать возможности для активной работы студентов в классе, включая проведение лабораторных работ, групповых проектов и дискуссий.

Индивидуальный подход: современное преподавание должно учитывать потребности и интересы каждого студента. Преподаватель должен создать условия для индивидуального учебного плана, адаптированного под специфические цели и задачи студента.

Интеграция теории и практики: биофизика, как междисциплинарная наука, требует понимания не только теоретических основ, но и практических аспектов. Преподаватель должен стремиться интегрировать теоретический материал с реальными примерами и задачами, чтобы студенты могли применить полученные знания в реальном мире.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Поддержка и развитие научно-исследовательской деятельности: современный преподаватель биофизики должен стимулировать интерес студентов к научной деятельности и проведению собственных исследований. Для этого необходимо организовывать семинары, кружки и научные конференции, а также предоставлять студентам доступ к современным лабораториям и оборудованию.

Результаты обучения по курсу «Биофизика» являются ключевыми показателями качества подготовки студентов и их готовности к профессиональной деятельности в своей области, который проверяются в результате итогового контроля. Так оценка усвоения курса основывается на проверке:

- базовых знаний: студенты освоили фундаментальные знания в области биологии, физики, химии и медицины, необходимые для понимания и анализа биофизических процессов в организме;
- когнитивных навыков: студенты обладают навыками использования математических и статистических методов для анализа полученных данных во время выполнения лабораторных работ;
- навыков проведения эксперимента: студенты приобрели практические навыки работы с современным биофизическим оборудованием, выполнения экспериментов и обработки результатов;
- понимания биофизических принципов: студенты способны анализировать и объяснять различные биофизические процессы в организме, такие как передача нервных импульсов, диффузия в клетках и электромагнитные свойства тканей;
- системности знания: студенты способны рассматривать человеческий организм как сложную систему, включающую взаимосвязанные физические и биологические процессы, и применять системный подход при их анализе и понимании корреляций между состоянием здоровья и физическими процессами: студенты владеют знаниями о взаимосвязи между здоровьем организма и физическими процессами;
- аналитических навыков: студенты способны анализировать результаты исследований, выявлять закономерности и делать выводы, основываясь на критическом мышлении, учитывающем полученные достоверности, адекватности и возможные ограничения, существующие для биосистем.

Применение проблемно-исследовательского метода в учебном процессе создает мотивацию к творческой деятельности, а также создает условия для возникновения интереса к ней и ее результатам, поскольку такой подход в обучении помогает студенту увидеть гармоничные связи между разрозненными явлениями и факты, картина природы в целом. Научно-исследовательская работа является одним из основных компонентов учебного процесса, который является одним из наиболее эффективных методов активизации познавательной деятельности и способствует развитию профессиональных компетенций студента [1].

Научная деятельность преподавателей и студентов является одним из основных средств достижения государственных стандартов качества подготовки специалистов с высшим образованием и подготовки научно-педагогических кадров высшей квалификации. Исследовательская работа студентов состоит из самых разных процессов: во-первых, это сбор информации по заданной теме, их разносторонний анализ и обобщение, обобщение и вывод разработанного материала; во-вторых, подготовка и проведение экспериментов, получение данных, анализ и представление научных результатов; в-третьих, координация и организация научной работы в дальнейшей научно-исследовательской деятельности.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Чтобы деятельность студента стала исследовательской, преподаватель должен решить ряд задач по созданию творческого импульса в сознании студента, а затем обучить его принципам, методам, формам и методам научного исследования, основам профессиональной деятельности. знания и научные знания, и дать возможность студенту реализовать свой потенциал путем решения научных задач характера по отдельной теме. При этом ученик должен четко понимать, что ему следует получить, как и когда он сможет достичь конечного результата.

Чтобы деятельность студента стала исследовательской, преподаватель должен решить ряд задач по созданию творческого импульса в сознании студента, а затем обучить его принципам, методам, формам и методам научного исследования, основам профессиональной деятельности. знания и научные знания, и дать возможность студенту реализовать свой потенциал путем решения научных задач характера по отдельной теме. При этом ученик должен четко понимать, что ему следует получить, как и когда он сможет достичь конечного результата.

Как самостоятельные сферы общественной жизни образование и наука становятся все менее самодостаточными и дееспособными. Эти социальные системы должны представлять собой неразрывный синтез, предполагающий последовательную реализацию комплекса интеграционных проектов и программ. Лучшие специалисты готовятся там, где существует тесная взаимосвязь учебного процесса с научно-исследовательскими и опытно-конструкторскими работами, где можно вовлечься в деятельность ведущих научных коллективов, вдохновиться атмосферой научных исследований и принять участие в разработке крупных проектов. Фундаментальные научные достижения, важнейшие технические решения, новейшие технологии и разработки, оригинальные инновационные проекты появляются, как правило, в тех исследовательских организациях, где опыт старшего поколения гармонично сочетается с нестандартным подходом к работе молодежи [2].

Кафедра имеет опыт внедрения своих научных исследований как в учебный процесс, так и в другие направления деятельности включая производство.

Учитывая, что учебный дизайн является одним из центральных звеньев в формировании у студентов опыта научной работы, передача, развитие теоретической и практической подготовки, профессиональных стандартов, развитие личностных качеств будут более эффективными, если учебный процесс будет представлен как решение проблемных ситуаций и задач, при наличии творчества учителя, активности, самостоятельности учащихся.

Для этого необходимо целенаправленно структурировать учебный материал в соответствии с логикой науки и логикой учебных знаний, адекватно задачам обучения и воспитания [3]. Последовательному повышению уровня учебно-исследовательского стиля познания и приобщения студентов к исследовательскому мышлению способствуют следующие формы организации учебного процесса: проблемные, перспективно-углубленные лекции, дискуссионные семинары, учебно-исследовательские лабораторные работы, учебные проекты и публичная защита отчетов по проведенным исследованиям. Данные подходы были учтены и лежат в основе опубликованных в последние годы учебных материалов по дисциплине «Биофизика» [4, 5].

Исследовательская работа студента во время учебных занятий способствует формированию его творческой активности, развитию инициативы, индивидуальных интересов. Такой подход к обучению повышает интерес студентов к учебе, приобщая их к самостоятельной творческой деятельности. Интеграция учебной и исследовательской



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

составляющих образовательного процесса в результате приводит к повышению уровня подготовки будущих специалистов.

В целом, современное преподавание дисциплины биофизика в университете требует активного и инновационного подхода, адаптированного к потребностям и возможностям студентов и ориентированного на развитие их научно-исследовательских навыков и практического применения полученных знаний.

Список использованных источников:

1. <https://helpiks.org/8-62873.html>.
2. История и методология биологии и биофизики. История и методология биологии и биофизики [Электронный ресурс]: В. А. Кратасюк, Е. В. Немцева, Е. Н. Есимбекова и др. – Электрон. дан. (12 Мб). – Красноярск: ИПК СФУ, 2009.
3. Об утверждении квалификационных требований, предъявляемых к образовательной деятельности, и перечня документов, подтверждающих соответствие им. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 17 июня 2015 года № 391. Зарегистрирован в Министерстве юстиции Республики Казахстан 22 июля 2015 года № 11716.
4. Экологическая биофизика / Тулеуханов С.Т. и др." Казак университеті ", Алматы. - 2018 г.- С.126.
5. Введение в кинетику биологических процессов / Тулеуханов С.Т. и др." Казак университеті ", Алматы. - 2019 г.- С.98.

А.Р.Утегенова, к.ист.н., старший преподаватель,
кафедра Международных отношений
и мировой экономики,
факультет Международных отношений,
КазНУ имени аль-Фараби (г.Алматы)

**ПОЛУЧЕНИЕ «НЕФОРМАЛЬНОЙ РАННЕЙ ОБРАТНОЙ СВЯЗИ»
ОТ СТУДЕНТОВ КАК ИНСТРУМЕНТ ПОВЫШЕНИЯ
КАЧЕСТВА ПРЕПОДАВАНИЯ**

Аннотация: Оценивание обучающимися качества преподавания является большим подспорьем для преподавателя в реализации задачи повышения эффективности обучения. Доклад посвящен рассмотрению такого направления оценивания самими студентами качества преподавания, как получение «неформальной ранней обратной связи» от студентов (НРОС). НРОС – это полезный инструмент для преподавателя получить обратную связь от обучающихся с целью улучшить качество преподавания своей дисциплины. Также, в докладе представлены результаты проведения НРОС от студентов в ходе осеннего семестра 2023–2024 гг.

Ключевые слова: качество преподавания, обратная связь, оценивание преподавания.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Оценивание студентами качества преподавания дисциплины является большим подспорьем для преподавателя в деле повышения эффективности обучения. Получение «неформальной ранней обратной связи» (НРОС) носит такое название, так как проводится самостоятельно преподавателем через первые несколько недель после начала обучения, либо в середине семестра. Проведение преподавателем НРОС своими силами в середине семестра — это полезный способ, чтобы пообщаться со студентами, узнать их мнение о том, как проходит усвоение материала дисциплины, а также перезагрузиться и переориентироваться на оставшуюся часть семестра.

В результате проведения НРОС студенты могут подсказать преподавателю, насколько ясно и доступно он излагает материал дисциплины, с какими сложностями они сталкиваются в процессе обучения. Реагирование преподавателя на комментарии студентов через обсуждение их на последующем занятии и внесение соответствующих изменений может привести к повышению мотивации, улучшению обучения и, возможно, к улучшению рейтингов студентов в конце семестра [1].

Существуют такие формы проведения НРОС, как: обсуждение в классе и проведение письменных опросов. Надо сразу отметить, что обсуждение в классе не столь эффективно, так как студенты будут опасаться высказывать свое мнение относительно преподавания дисциплины в присутствии преподавателя. Однако, этот подход может быть эффективным для сбора отзывов о конкретном задании или об одном только аспекте занятия.

Проведение письменного опроса для проведения НРОС является наиболее эффективным подходом. Опрос среди обучающихся можно проводить как во время занятий, так и во внеурочное время. В среднем, продолжительность проведения опроса — 5–10 минут. НРОС проводится обязательно в анонимном порядке, чтобы дать студентам возможность честно поделиться своим мнением о качестве преподавания и о возможных сложностях, испытываемых ими в процессе обучения. Как отмечает американская исследовательница М.Свиницкий, «студенты очень часто чувствуют, что, если они дадут отрицательные комментарии, то это может негативно как-то на них отразиться. Из-за подобных опасений студенты избегают давать обширные комментарии, особенно отрицательные [2].

В составлении опросника можно использовать несколько открытых вопросов или сочетать открытые и закрытые вопросов, чтобы не только получить представление о том, насколько студенты согласны с указанными утверждениями, но и дать им возможность представить свои идеи и предложения. Надо отметить, что опрос по проведению НРОС не должен включать очень много вопросов, и должен быть легким и ясным процессом.

Можно выделить следующие примеры открытых вопросов, как:

- Какие аспекты этого курса помогают вам учиться? Приведите два примера.
- Какое задание/занятие было самым полезным на данный момент?
- Какие у вас есть предложения преподавателю для улучшения преподавания?

Касательно закрытых вопросов, включающих рейтинговую шкалу от 1 до 5, где 1 означает «никогда»; а 5 - «всегда», можно выделить следующие:

Примеры: Используя рейтинговую шкалу от 1 до 5, оцените следующие утверждения:

- Я понимаю, чего от меня ждут при подготовке к занятиям;
- Я чувствую себя вовлеченным в ход занятий;
- Задания мне ясны; я знаю, в чем заключается задача;
- Преподаватель эффективно направляет и стимулирует дискуссию;
- Преподаватель доступно объясняет материал;



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

- Преподаватель проявляет неподдельный интерес к ученикам;
- Преподаватель дает полезные комментарии к работам/СРО;
- Преподаватель терпим к различным мнениям, высказываемым в классе.

Также интересным представляется подход под названием «Стоп/Начать/Изменить», который можно использовать в проведении НРОС. Так, вы можете попросить студентов перечислить по **одной вещи**, которую преподаватель должен прекратить делать в ходе занятий; мог бы начать делать; и один аспект курса, который ему следует изменить. Подход «Стоп/Начать/Изменить» обеспечивает удобный формат для студентов, чтобы поделиться своими отзывами.

Что, в итоге, дает проведение НРОС самому преподавателю?

- Вы можете узнать некоторые вещи о своем преподавании, которые иначе бы не узнали;
- Вы получаете обратную связь от студентов достаточно рано в семестре, чтобы далее внести изменения;
- Вы можете обнаружить некоторые трудности с обучением у ряда студентов и сможет обсудить их с ними;
- НРОС может улучшить отношение студентов, продемонстрировав им, что вам ценно их мнение.

Очень важно дать студентам свою обратную связь после изучения их ответов. М.Свиницкий отмечала, что одной из главных причин нежелания студентов отвечать на анкеты по оценке качества преподавания является то, что они не чувствуют в дальнейшем никаких изменений. Преподаватели ничего не меняют в своих методах обучения, следовательно, студенты теряют мотивацию еще раз заполнять подобные анкеты [2]. Поэтому, важным этапом в проведении НРОС является обсуждение преподавателя комментариев и предложений студентов в ходе последующего занятия. Тем самым, студенты получают еще большую мотивацию в заполнении опросников по НРОС.

После получения НРОС от студентов преподаватель должен предпринять следующие действия:

- Объективно интерпретировать полученные результаты. Определить одно или два изменения, которые он может внести;
- Обсудить свою интерпретацию результатов и план действий со своими студентами;
- Действовать в соответствии со своими результатами. Внедрить изменения, которые были определены и следить за эффективностью своей стратегии обучения.

На основании изложенного материала мною, в ходе осеннего семестра 2023-2024 г., был проведен опрос студентов с целью получения неформальной обратной связи от студентов 4 курса специальности «международные отношения» по дисциплине «Основы международной и региональной безопасности». Опрос был проведен в середине семестра в Microsoft Forms [3]. Опросник включал 9 вопросов, из них 8 вопросов с рейтинговой шкалой ответов и 1 открытый вопрос.

В опросник были включены такие вопросы, как:

1. Оцените по шкале от 1 до 4 сложность материалов курса, где 1 – очень легко; 2 – умеренно легко; 3- сложно; 4 – очень сложно.
2. Оцените по шкале от 1 до 4 возможность того, что вы сможете использовать получаемые знания по данной дисциплине в будущем в своей работе, где 1 – абсолютно не смогу, а 4 – полностью использую.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

3. Оцените по шкале от 1 до 3, что примеры, приводимые преподавателем на лекциях, помогают моему пониманию содержания курса, где 1 – не помогают, 2 – частично помогают, а 3 – полностью помогают.

Также ряд вопросов включали получение мнения студентов, насколько способствовали семинарские вопросы, а также задания по СРО, их пониманию изучаемой дисциплины. В опросник НРОС от студентов был также включен вопрос о том, как студент чувствовал себя на занятиях. Ответы включали такие варианты, как: 1) чувствовал себя изолированно от других; 2) чувствовал себя вовлечением в работу группы; 3) не задумывался над ощущениями изолированности / вовлеченности. Последний вопрос опросника был открытым вопросом, т.е. без вариантов ответов, и звучал следующим образом: «что вы могли бы предложить преподавателю для улучшения вашего понимания изучаемого материала?»

Всего в опросе участвовали 15 студентов, и результаты проведения неформальной обратной связи от студентов выглядели следующим образом:

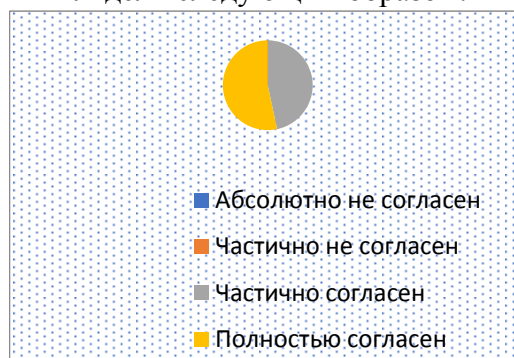


Рисунок 1 - Вопрос 2: «На лекциях я вижу, что смогу применить получаемые занятия в будущем в моей работе»



Рисунок 2 – Вопрос 3: «Примеры, приводимые преподавателем, помогают моему пониманию содержания курса»

На вопрос об ощущении вовлеченности/изоляции на занятиях 12 студентов ответили, что чувствовали себя вовлеченными в работу, 2 студента ответили, что не задумывались над этим, а 1 студент ответил, что чувствовал себя не вовлеченным в ход занятий.

На последний вопрос о предложениях преподавателю для улучшения понимания материала дисциплины, студенты выдвинули идеи включить игровые элементы в обучение, как Kahoot или Quizizz.

Подытоживая, можно сказать, что проведение НРОС от студентов способствует саморефлексии преподавателя, позволяя ему понять, на что нужно обратить внимание в ходе последующих занятий до окончания семестра. Одной из задач преподавателя является также обеспечить вовлеченность каждого студента в ход занятия, создать каждому студенту ощущение безопасности и комфортности среды обучения, что, в



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

конечном итоге, способствует улучшению успеваемости студентов. В этой связи проведение «неформальной ранней обратной связи» от студентов помогает преподавателю на раннем этапе определить сложности, испытываемые тем или иным студентом, и позволит определить пути их решения.

Список использованных источников:

1. Сайт Центра по инновациям в преподавании и обучении Университета Иллинойса в Эрдана-Шампейн // <https://citl.illinois.edu/citl-101/measurement-evaluation/teaching-evaluation/ief/ief-question-bank#resources>.
2. Marilla D.Svinicki, Encouraging Your Students to Give Feedback // https://www.jcu.edu.au/data/assets/pdf_file/0016/105091/jcu_121460.pdf.
3. <https://forms.office.com/r/5mhZpWGmiV>.

Ш.Б.Халикова, доктор PhD, старший преподаватель,
Ж.А.Басыгариева, старший преподаватель,
А.К.Жунусова, преподаватель,
кафедра Политологии и политических технологий,
факультет Философии и политологии,
КазНУ имени аль-Фараби (г.Алматы)

**ОСОБЕННОСТИ ПРЕПОДАВАНИЯ КУРСА «ПОЛИТОЛОГИЯ»
ДЛЯ СТУДЕНТОВ КАЗНУ ИМЕНИ АЛЬ-ФАРАБИ**

Аннотация: В данной статье рассматриваются особенности преподавания курса «Политология» для студентов КазНУ им. аль-Фараби. Авторы акцентируют внимание на необходимости изучения политологии как одного из факторов повышения политической грамотности студенческой молодежи, необходимого в условиях демократического государства. В статье приведены проблемы в процессе преподавания, с которыми сталкиваются преподаватели, а также возможности, которые предоставляются университетом.

Ключевые слова: политология, политическая социализация, студенческая молодежь, политическая грамотность, методы преподавания.

Одной из стратегических задач современной системы высшего образования Республики Казахстан является подготовка высококвалифицированных специалистов для различных сфер деятельности.

Согласно Государственному общеобязательному стандарту высшего образования Республики Казахстан в цикл общеобразовательных дисциплин включены: история Казахстана, философия, казахский (русский) язык, иностранный язык, информационно-коммуникационные технологии, физическая культура, а также модуль социально-политических знаний (политология, социология, культурология, психология) [1].

Следует отметить, что преподавание политологии будет отличаться в зависимости от учебного заведения. Так, например, в некоторых университетах этот модуль изучают в онлайн формате (в формате MOOK), либо дисциплины читаются как одна (политология и социология, психология и культурология).



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

В КазНУ им. аль-Фараби каждый предмет читается как отдельная дисциплина, и это является несомненной заслугой университета, но в рамках одного модуля. По завершении изучения дисциплины, студенты сдают один экзамен по модулю.

Дисциплина политология в нашем университете изучается, в основном, на первом курсе. Как показывает практика, студенты в этом возрасте не имеют опыта участия в политической жизни, за исключением единичных случаев, когда они были наблюдателями или привлекались волонтерами на выборах органов власти разного уровня.

Большая часть студентов не владеет знаниями в области политологии, так как в рамках школьного образования акцент делается на изучении истории Казахстана, всемирной истории и основ правоведения. Так, изучая политологию, студенты проходят очередной этап политической социализации, готовясь к участию в политической жизни по достижению совершеннолетия.

Целью курса политология является формирование способности разбираться и свободно ориентироваться в политических процессах, характерных для современного Казахстана и мирового сообщества.

Одной из особенностей учебной дисциплины политология в Казахстане является необходимость дать студентам представление о политической сфере казахстанского общества, закономерностях ее развития, систему знаний о современных политических институтах, о правах, свободах и обязанностях граждан в демократическом обществе, формах их участия в политической жизни, динамике политических процессов, содержании и путях формирования политической культуры и идеологии, специфике современного мирового развития.

Поэтому содержание курса разработано таким образом, чтобы студенты могли получить не только знания, но и необходимые навыки. Перечень тем включает в себя как теоретические, позволяющие сформировать базу гуманитарных знаний, так и практико-ориентированные, дающие возможность получить профессиональные навыки, такие как проводить самостоятельный научный поиск и анализ информации по интересующим проблемам; объективно оценивать различные политические события, процессы и явления; последовательно и аргументированно выражать и отстаивать собственную точку зрения; анализировать основы государственной политики в контексте будущей профессиональной деятельности.

Затем необходимо отметить о том, что есть определенная часть студентов, для которых характерно стереотипное мышление, которое проявляется в виде: негативной характеристики деятельности органов власти и их представителей, убеждений в коррумпированности всех органов власти, пассивного восприятия политических процессов, и, как результат, недоверие к политическим институтам и проводимым реформам.

Причина такой ситуации видится в том, что источником информации для большинства молодежи на сегодняшний день являются социальные сети, а именно Tik Tok, Instagram и др., где блогеры, абсолютно не заботясь о последствиях, вещают только то, что приносит им хайп.

Поэтому необходимо понимать важность изучения дисциплины политология как условия повышения политической грамотности студенческой молодежи Казахстана, но и ее воспитательный характер, который выражен в формировании гражданственности, политического сознания и политической культуры студентов. Именно изучение политологии способно сформировать у студента представление о государстве и политической системе, национальных интересах и общественных ценностях, а также социализировать, снизить подверженность фейкам и дезинформации.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Для этого преподаватели кафедры политологии и политических технологий учитывают специфику факультета и специальности, подбирают материал таким образом, чтобы обосновать необходимость изучения данной дисциплины.

Важное значение в изучении политологии имеют методы, применяемые в процессе преподавания. Так, профессорско-преподавательский состав кафедры политологии всегда стремится строить процесс обучения таким образом, чтобы дисциплина была полезна для студентов в их дальнейшей жизни и направляла их вносить вклад в развитие Казахстана и его будущего, конструктивно участвовать в общественной и политической жизни страны. Поэтому при проведении лекций преподаватели обязательно связывают теорию с практикой, приводя в пример важные политические процессы и актуальные события.

На семинарских занятиях поощряется обсуждение различных мнений, таким образом студенты учатся аргументировать свою точку зрения, лучше анализировать политическую ситуацию и быть в курсе последних новостей. Безусловно, важен психологический фактор в преподавании политологии, поэтому во время обучения курса важное внимание преподаватели уделяют доступности обратной связи для студента, построению продуктивной коммуникации и созданию комфортной учебной атмосферы на занятиях.

Для качественного усвоения материала и поддержания интереса студентов на лекциях и семинарских занятиях преподаватели кафедры ориентированы, прежде всего, на активное вовлечение студентов в познание общественно-политической жизни, для этого используются следующие интерактивные методы: проблемная лекция и семинар, мозговой штурм, дискуссия, кейс-стади, игровой метод, дебаты, презентация, обсуждение, ролевая игра, проектный метод и др. Но здесь хотелось бы сделать акцент не на самих методах, о них вы можете прочитать в статье профессора С.Ш. Мусатаева в этом же сборнике статей, а о возможности их применения в условиях ограниченного доступа к информационным технологиям.

Отсутствие технических средств обучения, затрудняющих процесс усвоения студентами материала, является значимой проблемой при преподавании политологии в нашем университете. Как показывает практика, в больших лекционных аудиториях нет возможности демонстрировать презентацию лекции. Всем известно насколько важную роль в учебном процессе играют технические средства обучения. Активное применение ТСО является неотъемлемым условием современного учебного процесса. Единственным выходом из сложившейся ситуации видится загрузка презентации на личные смартфоны студентов.

Учитывая количество студентов на лекционных потоках, а их, в среднем, около ста, отсутствие микрофонов также является проблемой.

Плохая слышимость сказывается на качестве обучения. Некоторые студенты будут слышать хуже, чем все остальные, что, в свою очередь, создает неравенство в доступе к информации и пониманию материала для них, а это приводит к тому, что они теряют интерес и начинают отвлекаться.

Часть интерактивных методов применяется на семинарских занятиях. Здесь следует отметить, что объем дисциплины политология составляет два кредита, т.е. это пятнадцать часов лекций и пять часов семинарских занятий в семестр. В то время как, в Типовом учебном плане утверждены пятнадцать тем лекций и пятнадцать тем семинаров [2]. Политология охватывает множество тем, и иногда трудно сжать обширный материал в ограниченное учебное время, не упуская важные аспекты.

Пять академических часов на семинарские занятия в семестр – это катастрофически мало, так как политология охватывает широкий спектр тем и при



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

сильном ограничении в учебном времени и большой наполненности аудитории преподаватель может сталкиваться с вынужденной необходимостью сокращения материала, при этом есть риск упустить некоторые важные аспекты, а также вероятность снижения качества обучения.

Также хотелось бы отметить и имеющиеся возможности применения информационных технологий в учебном процессе в университете.

Одним из них является оценка знаний и достижений студентов с использованием информационных технологий и потенциала систем ИС Универ и СДО Moodle. На платформе ИС Универ преподаватели проводят рубежный контроль в форме тестирования, что является своего рода «репетицией» экзамена. Так студенты имеют возможность методически, технически и психологически подготовиться к тестовому формату экзамена. На этой же платформе преподаватели могут принять письменные работы студентов во вкладке «Дистанционные курсы». Но недостатком здесь будет отсутствие возможности проверить работу на плагиат, а также функционал рассчитан на оценивание работы до 25 баллов, если же у вас запланировано на большее количество, тогда есть платформа СДО Moodle, на которой работы можно проверить на плагиат, выставить за работу любое количество баллов до ста, оставить комментарий для студента, а также можно проводить промежуточные срезы в форме тестирования.

Также для преподавателей есть возможность интеграции массового открытого онлайн курса по политологии в учебный процесс. Интеграция осуществляется с платформы open.kaznu.kz. Например, MOOK по политологии на казахском языке, подготовленный профессором кафедры политологии и политических технологий Мусатаевым С.Ш., доступен для изучения на платформе. Курс можно интегрировать целиком, либо частично (только отдельные темы или отдельные задания).

Таким образом, следует отметить, что преподавание дисциплины политология имеет свои специфические особенности в зависимости от вуза. С целью подготовки и воспитания высокообразованных граждан правового и демократического государства, имеющих высокую нравственную, религиозную и этническую терпимость, способных самостоятельно выбирать личную жизненную и профессиональную позицию, объективно оценивать политическую обстановку в стране и мире, а также нести ответственность за принятые решения необходимо обеспечить качественное преподавание дисциплины политологии.

В целом, считаем необходимым принять во внимание имеющиеся проблемы с техническим обеспечением учебного процесса в университете в процессе преподавания политологии, что сделало бы возможным применение интерактивных методов в большем объеме, что в результате повысит эффективность обучения и позволит оптимизировать учебный процесс.

Список использованных источников:

1. Об утверждении государственных общеобязательных стандартов высшего и послевузовского образования. Приказ Министра науки и высшего образования Республики Казахстан от 20 июля 2022 года № 2 // <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2200028916>.
2. Типовая учебная программа модуля социально-политических знаний для организаций высшего и (или) послевузовского образования // <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V1800017651#z1602>.



Ж.Ж. Чунетова, б.ғ.к., доцент,
С.Б. Даулетбаева, б.ғ.к., аға оқытушы,
С.М. Тайпақова, PhD докторы, доцент,
З.Г. Айташева, б.ғ.д, профессор,
Б.А. Жумабаева б.ғ.к., доцент,

Молекулалық биология және генетика кафедрасы,
Биология және биотехнология факультеті,
эл-Фараби атындағы ҚазҰУ (Алматы қ.)

ҚАЗІРГІ БІЛІМ БЕРУ КЕҢІСТІГІНДЕГІ ОҚЫТУШЫНЫҢ КӘСІБИЛІГІН ЖЕТІЛДІРУ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ

Аңдатпа: Мақалада білімнің сапалы берілуі – ұстаздың біліміне, тәжірибесіне, ізденісіне, оқытудағы жаңа технологияларды сабақ барысында жаңа технологияларды пайдалануы, олардың ең тиімділерін сұрыптап қолдану жеке тұлғаның барлық дағдыларын дамытып, оның толық ашылуына мүмкіндік жасайды деп ойлаймыз.

Тірек сөздер: Білім беру, оқытушы, сапа, жеке тұлға, студент, шығармашылық.

Қазіргі кездегі білім берудегі басты мақсат- жан-жақты білімді, өмір сүруге бейім, өзіндік ой - талғамы бар, адамгершілігі жоғары, бәсекеге қабілетті жеке тұлғаны тәрбиелеу болып табылады. Сапалы білім беру дегеніміз- ғылымға негізделген жүйелі бағдарлама бойынша теориялық, практикалық іске қабілетті, еңбекке баулу, дүниетанымын кеңейту және студенттің бойындағы бар қабілетін кемеліне келтіріп жан-жақты тұлға тәрбиелеу болып табылады[1-4]. Оқыту мен тәрбиелеудің үздіксіз процесі- сапалы білім беру болып табылады.

Қазіргі таңдағы оқытудың әдіс - тәсілдері өзгерді. Білім берудің мазмұны жаңартылып, жаңаша ой-пікір пайда болды. Осыған байланысты оқытушылар алдында оқытудың әдіс-тәсілдерін үнемі жаңартып отыру және технологияларды меңгеру, оны тиімді қолдана білу міндеті тұр. Білім беру бағдарламасының негізгі мақсаты - білім мазмұнының жаңаруымен қатар, сапалы бағалау жүйесін енгізу және оқытудың әдіс-тәсілдері мен әртүрлі құралдарын қолданудың тиімділігін арттыруды талап етеді[1-3]. Қазіргі қоғамның өзекті мәселелерінің бірі – әлеуметтік, экономикалық өзгермелі жағдайларда өмір сүруге дайын болып қана қоймай, сонымен қатар оны жүзеге асыруға, жақсартуға игі ықпал ететін бәсекеге қабілетті жеке тұлғаны қалыптастыру.

Олар осы жаңартылған білім берудің маңыздылығын - маман даярлауда «Өмірлік білімнен өмір бойы білім алу» қағидасына лайықты болуға тиіс. Әр ұстаз – ізденімпаз ғалым, нәзік психолог, жан-жақты шебер, еңбекқор, терең қазыналы білімпаз, кез-келген органың ұйытқысы болу керек[2-4]. Бұл оқытушыларға қойылатын бірінші талап деп қарастыруға болады, себебі әрбір оқытушы білім беріп қоймай студентті тәрбиелей білу керек және куратор-эдвайзер және ғылыми жетекші бола білу керек. Сонымен қатар бізде генетика мамандығы бар, ол мамандық арқылы бітірген студенттер генетикалық кеңесші, IT- генетик, молекулалық диетолог және генетик дербестендірілген медицина сарапшысы сияқты мамандықтарына 2030 жылға қарай сұраныстың көбейеді деген болжамның негізіне генетикалық технологиялардың қарқынды дамуы жатады[1-3]. Осы міндеттер аясында генетикалық және биологиялық білім беру қазіргі кезеңде білім берудің инновациялық моделін қалыптастырылуда [3], сондықтан генетик мамандарды даярлауға жаңа талаптар қойылып жатыр.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Осыған байланысты молекулалық биология және генетика кафедрасында генетикалық пәндерді оқытуда интерактивті әдістер кеңінен қолданылуда. Тәжірибелік оқыту және кеңейту бойынша биологиялық объектілердің спектрі өсуде [4]. Кафедрада жаңа тәсілдерді үйрету мақсатымен генетиканы оқыту әдістемесі жетілдіріліп әдістемелік құралдардың сапасы қайта қарастырылуда және генетикалық ғылыми зерттеу жұмыстарында математиканы қолдану бойынша модельдеу жұмыстары жүргізілуде. Кафедрада генетикалық пәндердің бағыттары бойынша оқытушы-зерттеушілер студенттерді ғылыми жұмыстарға тартады. Осылайша, студенттер генетика мен молекулалық биологияның, биотехнологияның қыр сырымен танысады[1-3].

Қазіргі заманғы ғылыми-техникалық үрдістің қарқыны – ұстаздың білім беру жүйесінің алдына жаңа міндеттер қойып отыр. Ол – жаңа техника-технологияны жақсы меңгерген жеке тұлғаны жан-жақты дамыту. Ол үшін білім беру саласында қазіргі дидактикалық мүмкіншіліктер мен жаңа идеяларды және инновациялық технологияларды тиімді пайдалану қажет, мұның бірі – компьютерді қолдану. Кафедрада жаңа тәсілдерді үйрету мақсатымен генетиканы оқыту әдістемесі жетілдіріліп әдістемелік құралдардың сапасы қайта қарастырылуда және генетикалық ғылыми зерттеу жұмыстарында математиканы қолдану бойынша модельдеу жұмыстары жүргізілуде. Кафедрада генетикалық пәндердің бағыттары бойынша оқытушы-зерттеушілер студенттерді ғылыми жұмыстарға тартады. Сонымен қатар әрбір оқытушы шамасы келсе MOOK немесе дайын видеолекциялар дайындап студенттерге қосымша оқу құралдарын ұсына білу керек. Сабақтарындағы өзіндік жұмыстарын әртүрлі платформада тест түрінде немесе сұрақ жауап күйінде қабылдауы тиіс.

Жоғары оқу орнының білім алу жүйесіндегі маманның кәсіби құзырлығының қалыптасуын біз кәсіби іскерліктің қалыптасуы мен дамуының кезеңдік міндеттерін кәсіби міндеттерді шешуге теориялық және практикалық мүмкіндігі мен дайындығының бірлігінен көрінетін нәтижеге бағытталған қозғалыс циклдері ретінде түсінеміз. Жоғары оқу орны оқытушысының ең жоғарғы міндеті - студенттердің өз кәсіби құзырлығын тұрақтандыру, толықтыру, трансформациялау механизмдерінің жұмысын басқару мүмкіндігінің кезең-кезеңімен қалыптасуына психологиялық-педагогикалық жағдайлар тұғызу. Жағдайларды жақсарту кезеңдері - студент іс-әрекетін оқытушының басқаруы, кәсіби құзырлық механизмдерін оқытушы мен студенттің біріге басқаруы, өзіндік кәсіби даму үдерісін болашақ маманның өзі басқаруы деп атап көрсеткен жөн[2-4]. Сонымен, Генетика мамандығы қызықты, әрі жоғары ақы төленетін, соңғы жылдары сұранысы үнемі артып келе жатқан мамандықтардың бірі. Бітірушілер мемлекеттік немесе жеке медицина салаларында, зертханалық генетикалық талдау орталықтарында жұмыс істей алады. Генетика мамандығының ішара ұқсас бағыттарын таңдау керек болса, онда кәсіби қайта даярлаудан өтуі мүмкін.

Мамандықтың қиыншылығына медицинада генетика мен молекулалық биология, клеткалық және гендік инженерия салалары қарқынды дамып отырған сала болғандықтан әрдайым білімін арттыру және осы саладағы әлемдегі ең жақсы зертханалармен келісім шарттар мен ынтымақтастық орнату қажет. Біліктілікті арттыра отыра сұраныстағы жоғары ақылы маман болуға болады. Генетик мамандығын бітірген жастарға медицинада жұмыс істеу үшін кейбір медицинаның арнайыланған салаларда дәрігерлік білім қажет болады. Ондай жағдайда сол сала бойынша біліктілікті көтеру арқылы мамандықпен жұмыс істеуге болады. Кейде, керісінше, медик мамандары генетика мамандығы бойынша магистратураны бітіріп генетик дәрігер маманы бола алады. кезеңде егеменді елімізде білім берудің жаңа жүйесі жасалып, әлемдік білім беру кеңістігіне бағыт алуда.



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

Бұл педагогика тарихы мен оқу-тәрбие үрдісіндегі елеулі өзгерістерге байланысты болып отыр, себебі, білім беру жүйесі өзгерді, білім берудің мазмұны жаңарды, жаңа көзқарас, жаңаша қарым-қатынас пайда болды. Дәстүрлі оқыту әдістемесінің білімді мемлекеттік стандарт деңгейінде толық меңгеруге кепілдік бермейтінін университет тәжірибесі көрсетіп отыр, сондықтан жаңартылған әдістемелік жүйені оқыту үрдісінде іске асыру үшін оны технологияландыру қажеттігі туындайды[1-3]. Оқытушының алдына қойылып отырған басты міндеттерінің бірі – оқытудың әдіс-тәсілдерін үнемі жетілдіріп отыру және жаңа педагогикалық технологияларды меңгеру. Сол үшін үнемі оқытушыларға арналған әртүрлі білімін жетілдіретін курстар мен вебинарлар өте қажет.

Сонымен қоса, еліміздің жоғары оқу орындарындағы оқытушылардың жұмыс уақытысын жоспарлау өзекті мәселенің бірі болып отыр. Өйткені қағазбастылық, алуан түрлі есептер, оқу жүктемесінің жоғары болуы мен білім беру сапасына қойылатын талаптардың күшеюі оқытушылық қызметті қиындататыны сөзсіз. Осының нәтижесінде оқытушының дамуы мен шығармашылық өсуі, дәлірек айтқанда, кәсіби біліктілігін арттыру мен ғылыми-зерттеу жұмыстары секілді аса маңызды істерге уақыттың жетіспеушілігі оқытушылар қауымдастығын алаңдатып отыр.

Оқытушыларға қойылатын талаптар:

1. Маман даярлауда құзыреттілік тәсілді түсіну және іске асыру;
2. Құжаттаманың шектен тыс көп болуы және оларға қойылатын талаптардың жоғарлауы;
3. ЖОО білім беру кеңістігінің мониторингінің шектен тыс көп болуы
4. Жоғары оқу орнының «табыстылығының» индикативтік көрсеткіштері;
5. ЖОО мен түлектердің рейтингісі[1-2].
6. Профессорлық-оқытушылық құрамының біліктілік деңгейін тесттер тапсыруы.

Оқытушылар үшін бәріне ортақ индикативті бағалау мүлдем тиімсіз, кеше келген жас оқытушыны деканмен немесе кафедра меңгерушісімен немесе академикпен салыстыру өте дұрыс шешім емес, ол көптеген оқытушыларға психологиялық қысым болып есептеледі.

Білім негізінен пән арқылы берілгендіктен, әр пәнді заман талабына сай өздері таңдай білу керек. Сапалы білім беру – оқыту мен тәрбиелеудің үздіксіз үдерісі. «Жүз рет естігеннен, бір рет көрген артық» деген сөздерді ескере отырып, сабақтарымызда мүмкіншілігіне қарай инновациялық технологияны пайдаланып отырсақ оқытушының ұтары мол, тек оларды тиімді, жүйелі түрде қолдану оқытушының шеберлігіне байланысты әр қилы жүзеге асырылуы мүмкін. Мысалы Биология факультетінде көптеген сабақтар зертханалық сабақтар, сол сабақтарды студенттер бос уақытында зертханалар 12 сағат ашық болса өз қолдарымен жасаса естерінде мәңгі қалатын еді. Кей кездері материалдық базаның әлсіздігіне байланысты немесе студент санының өте көп болуына байланысты студенттер әр қайсысы өз алдына жасай алмай жатады.

Егер студент сол зертханалық жұмысты өз қолымен жасаса студенттің пәнге деген жеке қызығушылығын оятады; Танымдық қабілеттілігін қалыптастырады; Әлеуметтік мәдени тәрбие қалыптастырады; Студентті шығармашылық жұмысқа баулиды; Оқытушының уақытын үнемдейді. Қосымша мәліметтер береді. Енді тәжірибелер қойып жұмыстар істеп белгілі бір заңдылықты дәлелдеп үйренген студент: Нақты мақсат қоюға дағдыланады, өзіне деген сенімі артады, оқу процесіне белсенді қатысады. Жолдастарының пікірін сыйлайды. Өзін толғандыратын, проблемалық сұрақтар қоя біледі. Сараптауға, бағалауға дағдыланады. Пәнге деген қызығушылығы артады. Ал студенттегі қызығушылықты көрген оқытушы қызығушылығын оятады, білімге деген құштарлығын көреді, ойлану, талдау дағдыларын үйретеді[1-3]. Бұл технологияда бұрынғы білім мен



Экспертная стратегическая сессия
«Современные тренды развития исследовательского университета»,
посвященная 90-летию КазНУ имени аль-Фараби

жаңа ұғым ұштастырылады. Жаңа технологияның принциптері- оқытуды ізгілендіру,өздігінен білім алып, ізденіс арқылы дамитын, өзіндік дұрыс шешім қабылдай алатын, өмірге бейім жеке тұланы қалыптастыру. Жаңа оқыту технологиясы арқылы студент қандайда болмасын ақпаратты өздігінше игеріп,өз өміріне жарата алатын әмбебап тәсілдерді үйрену керек. Технологиялық жүйелікті сақтай отырып, қазіргі сабаққа қойылатын талапарды қатаң ескерген оқытушы, білім бәсекелестігіне дұрыс бағыт – бағдар бере алады.

Пайдаланылған деректер тізімі:

1. Ғ.А. Садыров Г.Ә. Садыр, Г.А. Садырова, Г.А. Садырова, Н.О. Макашева. Жоғары білім беру саласындағы оқытушылық қызметтің кейбір мәселелері Серия «Педагогика». №3(103)/2021.- DOI 10.31489/2021Ped3/59-69.
2. Шибанова Е.К. Преподаватель высшей школы: герой нашего времени / Е.К. Шибанова // Преподаватель XXI века. — 2015. — № 2. — С. 35–38. 6 Балацкий Е. В. Как из высшего образования в России раздули пузырь. [Электронный ресурс].
3. Заманауи оқу үдерістері арқылы білім беруде - сапалы білім беруді жүзеге асырудың тиімді жолдары Edunews.kz «Ғылым».
4. «Қазақстанның білім сапасын халықаралық зерттеулердегі нәтижелері: артта қалу себептерін зерттеу» С.Ә. Ырсалиев ред., «Белес» талдау және стратегия орталығы, 2020. – 308 б.

Ғылыми басылым

**«ЗЕРТТЕУ УНИВЕРСИТЕТІН
ДАМУДЫҢ ЗАМАНАУИ ТРЕНДТЕРІ»
Сараптамалық стратегиялық сессиясының
МАТЕРАЛДАРЫ
Алматы, 21-22 ақпан 2024 жыл**

Басуға 19.04.2024 жылы қол қойылды. Пішімі 60x84 1/16.

Көлемі 11,5 б.т. Офсетті қағаз. Сандық басылым.

Бағасы келісімді.

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің

«Қазақ университеті» баспа үйі.

050040, Алматы қаласы, әл-Фараби даңғылы, 71.

«Қазақ университеті» баспа үйі баспаханасында басылды.